

Poticanje novinarske izvrsnosti u 2021.

ZBORNIK IZABRANIH RADOVA

Poticanje novinarske izvrsnosti u 2021.

ZBORNIK IZABRANIH RADOVA

AGENCIJA ZA
ELEKTRONIČKE
MEDIJE

Zagreb, listopad 2022.

IMPRESSUM

Nakladnik:
Agencija za elektroničke medije

Za nakladnika:
Josip Popovac

Urednica:
Iva Zebec

Grafičko oblikovanje:
Duplerica d.o.o.

Tisk:
Znanje d.o.o.

Naklada:
300 primjeraka

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod
brojem 001152330.

ISBN 978-953-59331-3-7 (tiskana knjiga)
ISBN 978-953-59331-4-4 (e-knjiga PDF)

AGENCIJA ZA
ELEKTRONIČKE
MEDIJE

Jagićeva 31
10 000 Zagreb
www.aem.hr

Uvodna riječ

Projekt poticanja novinarske izvrsnosti pokrenut je 2020. godine kao poticaj razvitku i ukazivanju na važnost kvalitetnog novinarstva općenito u uvjetima ubrzanog ritma modernog načina života i razvitka tehnologije i društvenih mreža. U 2021. godini ostvaren je drugi ciklus Projekta.

U tu je svrhu Ministarstvo kulture i medija proslijedilo Agenciji za elektroničke medije bespovratna sredstava u visini od gotovo milijun kuna, u okviru raspodjele prihoda od igara na sreću, te su Vijeće za elektroničke medije i članovi Stručne službe Agencije realizirali Projekt koji vam ovim Zbornikom predstavljamo.

Ovim putem želim se zahvaliti svim sudionicima Projekta, a posebno članovima Povjerenstva za ocjenjivanje koje su, uz predsjednicu Anitu Malenicu, članicu Vijeća za elektroničke medije, činili ugledni novinari i novinarke Mislav Miholek, Ivana Petrović, Davor Ivanković, Mato Jerkić, Robert Mihaljević i Gordana Škaljac Narančić.

U Zborniku izabranih radova zastupljen je svaki novinarski projekt jednim člankom, prema izboru autora, u njegovom osnovnom, tekstualnom obliku, a objavljene verzije svih članaka nalaze se javno dostupne na mrežnim stranicama Agencije za elektroničke medije te im se može pristupiti putem priloženog QR koda.

Veliko nam je zadovoljstvo što je postignut naš zadani cilj da se ova vrsta poticanja novinarske izvrsnosti nastavi i u budućnosti. U tijeku je provedba Projekta u 2022. godini, sa značajno uvećanim sredstvima, a njegovo je provođenje predviđeno i u sljedećim godinama.

*Josip Popovac
Ravnatelj Agencije i predsjednik Vijeća za elektroničke medije*

Predgovor

Projekt poticanja novinarske izvrsnosti osmisnila je i provodi Agencija za elektroničke medije od 2020. godine. Projekt je pokrenut u teškom trenutku pandemije virusa COVID-19, a danas smo svjedoci velike ratne i ekonomске krize koja je novinarsku profesiju, ionako nagriženu, dodatno pogoršala. Ponosni smo na raznolikost novinara, svjetonazora i tema novinarskih projekata koji su obuhvaćeni i predstavljeni u ovom Zborniku. Kroz Projekt poticanja kvalitetnog novinarstva u elektroničkim publikacijama omogućeno je da ponuđeni sadržaj bude visoko kvalitetan. Iskustvo Projekta svjedoči o potrebi i novinara i čitatelja da se informacije vrate u "korito" provjerljivosti, točnosti i istinitosti, iako ta borba, naoko, može izgledati uzaludna. Jedan od načina obrane od lažnih vijesti može i mora biti kvalitetno i na činjenicama utemeljeno novinarstvo.

Sredstava ovog Projekta dodijeljena su novinarima/ novinarkama za novinarske radove i istraživanja na teme koje su od javnog interesa iz područja kulture, zdravstva, lokalnih tema, ekumenizma i religije, ljudskih prava, položaja žena u društvu, ranjivih skupina, tema od interesa za manjine u društvu, djece i mladih, obrazovanja, sporta, gospodarstva, industrije zabave, života u doba pandemije, posljedica i obnove nakon elementarnih nepogoda, odnosa RH prema njenim građanima u dijaspori, međunarodnih odnosa te Europske unije i EU politike. Posebni ciljevi odnosili su se, između ostalog, na dodatni angažman novinarki i novinara i dubinsko istraživanje tema, jačanje kritičkog kapaciteta i društvenog utjecaja elektroničkih publikacija, te jačanje autonomije novinara.

Na Javni poziv u 2021. godini prijavljena su ukupno 204 novinarska projekata od čega 3 projekta iz formalnih razloga nisu bila pravovaljana. Povjerenstvo za ocjenjivanje, nakon razmatranja i bodovanja 201 novinarskog projekta, predložilo je Vijeću za elektroničke medije najbolje ocijenjene projekte, a Vijeće je donijelo Odluku o dodjeli 983.213,00 kuna za ukupno 90 projekata. Novinari/novinarke bili su dužni temeljem potписанog Ugovora objaviti članke najkasnije do 31. prosinca 2021. godine te su bili obvezni nakon zadnjeg objavljenog članka podnijeti narativni izvještaj o objavljenim člancima u elektroničkim publikacijama. Ukupno je ostvaren 81 novinarski projekt s 544 objavljenih članaka.

Vrijednost ovog Projekta prepoznalo je Ministarstvo kulture i medija povećavši sredstva s milijun na milijun i pol kuna za 2022. godinu, ali i Ministarstvo pravosuđa i uprave uvrstivši ga u Strategiju borbe protiv korupcije. Posebno smo ponosni što su novinarska profesija i strukovne udruge podržale njegovo provođenje kako svojim predstavnicima u Povjerenstvu za ocjenjivanje tako i sudjelovanjem brojnih članova tih udruga u Projektu.

*Anita Malenica
Članica Vijeća za elektroničke medije*

Što o projektu kažu sudionici?

(dio izjava iz narativnih izvještaja)

Lora Tomaš

Financiranja individualnih novinarskih projekata je sjajna ideja, jer bi se inače rijetko koji novinar mogao koncentrirano pozabaviti jednom temom kroz seriju članaka u nekoj publikaciji. Također daje priliku da razgovaramo o temama koje su važne, kreativne i inovativne, a inače možda ne bi imale dovoljnu tržišnu težinu da bi ih publikacije same odlučile financirati kroz takav jedan duži period.

Dražen Boroš

Imam osjećaj kako ste mi ne samo pomogli da se vratim u novinarsku formu nego ste mi u ovo pandemijsko, neizvjesno vrijeme bez posla, dali nadu da će sličnih natječaja biti i u budućnosti iz čega može biti obostrane koristi: i za društvo jer se iz svih projekata i radova vidi kako u Hrvatskoj još uvijek postoji ozbiljno, profesionalno novinarstvo, ali i za mnoge kolege koji zbog prirode posla i vremena u kojem živimo nemaju stalna primanja.

Lucija Čorić

Zahvalna sam na ovakvim programima jer omogućavaju autorima da istraže područja koja bi možda inače ostala zanemarena jer nisu dominantna u medijskom prostoru. Mislim da je Programom postignuta dobra ravnoteža između slobode novinarskog fokusa i obveza u vidu broja tekstova i njihovog plana objavljivanja te ciljeva koji se trebaju postići.

Đorđe Matić

Držim da je ovaj Program sjajna prilika za sve autore koji žele slobodno pisati o određenim „kontroverznim“ ili osjetljivim temama, a bez nužnih kompromisa koji bi bili nametnuti u nekim od mainstream medija. (...) Iz osobnog primjera mogu reći i potvrditi sljedeće: ako mi se omogućilo da se autorski bavim upravo ovim temama o kojima sam pisao u sklopu ovoga programa, onda je to materijalni i opipljiv dokaz širenja polja autorske slobode.

Marija Pandžić

Smatram da je ovakav projekt poticanja novinarske izvrsnosti vjetar u leđa svim novinarna da rade bolje i

zabtjevnije zadatke. Nažalost suvremeno novinarstvo ne trpi odlaske na višednevne terene i višemjesečni rad na projektu. Zahvaljujem svima na prilici na mogućnosti objavljivanja tekstova.

Ivan Matić

Samo riječi pohvale mogu uputiti i Agenciji za elektroničke medije kao i Povjerenstvu za ocjenu projekata (...) budući da se radi o inovativnom projektu, nisam siguran postoji li nešto slično u svijetu, gdje sami novinari od neovisnog regulatornog tijela u elektroničkim medijima (Vijeća za elektroničke medije - VEM) dobijaju honorar za svoje novinarske projekte.

Željana Ivanuš

Cijeli proces od raspisivanja natječaja do potpisivanja ugovora protekao je transparentno. Cijeli postupak bio je javno dostupan po svim fazama. Upute za prijavu na natječaj bile su jasne i temeljite. Stječe se dojam da posao oko provedbe natječaja provode osobe koje znaju svoj posao.

Dunja Kučinac

Smatram da je Program dobro osmišljen i proveden, a vremenski rok unutar kojeg se objavljuju rezultati Poziva je i više nego korektan te ostavlja dovoljno vremena za provedbu projekata. (...) Istaknula bih susretljivu i pravovremenu komunikaciju pri ugovaranju projekta te po završetku projekta, uoči pripreme za izvještavanje.

Aleksandar Tešić

Agencija za elektroničke medije odlično provodi sve aspekte Programa, poštujući zadane rokove i komunicirajući jasno i pravodobno. Zadovoljan sam i transparentnim pristupom Povjerenstva za ocjenjivanje odnosno činjenicom da je objavljena rang lista svih pristiglih projekata, broj ostvarenih bodova i iznos dodijeljenih sredstava.

Marin Šarec Nemeć

Što je kome dosta vrlo je relativno. Ponekad je teško novčanom jedinicom vrednovati trud, napor, vrijeme istraživanja i pisanja. (...) Iskreno, nikada u okruženju

neke dnevne redakcije ne bih imao vremena, uz sve dnevne obaveze, posvetiti se tako temeljito obradi teme koja poziva na uzbunu. Niti bih dobio toliko prostora na portalima koji žive od jeftinih lajkova.

Pero Livajić

Treba imati na umu, što naručitelji koji i plaćaju novinare na raznim portalima drugim platformama često zaboravljaju, da novinaru ne plaćaju samo njegov trenutni redak i uradak, nego i njegov minuli rad, njegovo iskustvo, mogućnost kontekstualizacije, njegove relacije koje njeguje godinama.

Andrea Latinović

Poteškoće mi je stvaralo mnoštvo fake-news-a, odnosno, lažnih vijesti vezanih za teme koje sam obrađivala. No, birala sam kvalitetne i vjerodostojne sugovornike, ali i ozbiljne, ugledne svjetske medije, kako bih mogućnost pogrešnog pisanja svela na minimum, odnosno, kako se uopće ne bi dogodio takav slučaj u mojim tekstovima.

Jelena Jindra

Najveću poteškoću mi je predstavljalo pozivanje na Zakon o pravu na pristup informacijama u komunikaciji s tijelima javne vlasti zbog toga što je taj proces, za novinarsko istraživanje, dugotrajan i iscrpljujući. (...) Suradnja s H-Alterom i gl.urednikom Tonijem Gabrićem bila je izvrsna i u skladu sa svim pravilima novinarske profesije. (...) Potpuno je poštivao Zakon o medijima i objavljuvao sve pristigne demandije.

Margarita Weisz

S uredništvom elektroničke publikacije imam vrlo dobru suradnju te me podupiru u mom radu. Iz Agencije za elektroničke medije izrazito su ljubazno komunicirali sa mnjom te mi nekoliko puta ukazali na određene tehničke propuste kao i pokazali otvorenost za bilo kakve daljne upite.

Ivana Vrančić

Dva teksta nastala u okviru ovoga Projekta su među najčitanijim tekstovima objavljenima na portalu Ferata, a prenijeli su ih i drugi portali. Reakcije čitatelja su pozitivne, što potvrđuje činjenica da su tekstovi više puta podijeljeni na društvenim mrežama. Osim toga izazvali su i reakcije lokalnih političara, koji su počeli razgovarati o zajedničkom problemu zdravstvene skrbi.

Saša Paparella

Većina publike s kojom sam kontaktirao pohvalno se izražava o serijalu, jer su svjesni koliko je korupcija u medijima raširena pojava. Doduše, nekoliko kolega više sa mnom ne razgovara, jer smatraju kako nije korektno iznositi detalje o korupciji u redakciji u kojoj sam godinama radio. Drugi zamjeraju što nisam naveo više imena korumpiranih novinara, „jer je ovako bačena lžaga na cijelu profesiju“.

Nikola Milojević

Reakcije naše publike bile su pozitivne, a čitanost solidna. Tekstovi će i će i dalje ostati dostupni na internetu za svakoga koga ubuduće budu zanimale slične teme. Moje iskustvo sa Programom ugovaranja novinarskih radova je samo pozitivno, a s obzirem na to da je ovo prva godina da sam se javio na natječaj zaista nemam nekih prigovora niti ideja što biste trebali promijeniti ubuduće.

Lidija Čulo

Prema informacijama koje sam dobila od uredništva portala, tekst je bio vrlo čitan. Najčitaniji je bio prvi dio, koji je odjeknuo i u internim Facebook grupama socijalnih radnika diljem bivše Jugoslavije (podijelio ga je čak i crnogorski ministar socijalne skrbi).

Nives Matijević

Po feedbacku koji sam dosad dobila mogu zaključiti da su reakcije čitatelja izuzetno pozitivne. Dobila sam brojne pohvale za kvalitetu i zanimljivost napisanog, te poticaje da istraživanje proširim i napravim knjigu. No, iz ekonomskih razloga, trenutno za to ne mogu izdvojiti vrijeme.

Nikolina Bradarić

Smaram kako je [Program] hvale vrijedan jer nama mladim novinarima, koji smo na početku svoje novinarske karijere, omogućava da realiziramo jedan ovakav projekt. Nadam se kako će takvih i sličnih projekata biti još u budućnosti.

Damir Kramarić

Istinski sam uživao čitajući zbornik izabranih radova (...) Ta knjiga prepuna je iznimno zanimljivih tekstova. Ona je istovremeno i novinarstvo i književnost, a na momente i poezija, te je zbog toga zaslužila svoje mjesto na policama s ostalim vrijednim knjigama. I bit će ponovno čitana, s vremenom na vrijeme, kao i ostala vrijedna djela.

Naglasci s predstavljanja zbornika izabralih radova i projekta Poticanja novinarske izvrsnosti u 2020. (Zagreb, 16. lipnja 2021.)

Doc. dr. sc. Jelena Jurišić,

Fakultet hrvatskih studija:

Ovaj zbornik u prvi mah čitatelja vraća barem dva-tri desetljeća unatrag, u vremena kada smo dan započinjali čitanjem dnevnih novina i trošili na to nekoliko puta više od 3-5 minuta, koliko se danas u prosjeku informiramo. A kad se zadubite u bilo koji od objavljenih u njemu članaka, a svaki vas natjera na to, poželite dugi ostati u tom svijetu kvalitetnih novinarskih „priča“.

Sjetu i tugu za kvalitetnim novinarstvom na koji nostalgično podsjeća zbornik, brzo zamijeni nada da je ono ipak moguće i u ovim modernijim vremenima u kojima je brzina – razmišljanja, „surfanja“, tipkanja, „kopi-pejstanja“, prelamanja, objavljivanja i klikanja – sve. Jer svi članci, vjerovali ili ne, objavljeni su na portalima, u online medijima koji su najbrži masovni medij današnjice. No autori svojim zanimljivim istraživanjima i temama te britkim i virtuoznim perima kao da su ih zaustavili, usporili. I pokazali nam da to, tzv. sporo novinarstvo (slow journalism), odnosno internetska verzija nekadašnjeg kvalitetnog novinarstva ima budućnost i kod nas.

Doduše, uz neizbjježnu potporu državnih i javnih institucija i pokrovitelja, kao što je Agencija za elektroničke medije.

Izv. prof. dr. sc. Enes Kulenović,

Fakultet političkih znanosti:

Objavljivanje zbornika „Poticanje novinarske izvrsnosti u 2020.“ važno je ne samo za novinarsku struku, već i za afirmaciju profesionalizma u novinarstvu kao jednog od važnih uvjeta očuvanja demokracije. Naime, usko povezano s krizom ustavnih demokracija danas je i sama kriza novinarstva s obzirom da bez mogućnosti građana da se valjano informiraju i da s povjerenjem prate novinarsko izvještavanje, sam ideal odgovornih građana kao stupa demokratskoga društva doveden je u pitanje.

Izdvojio bi dva snažna trenda koji negativno utječu na novinarsku profesiju. Prvo, radi se o korporativnijoj koncentraciji vijesti gdje snažne medijske kuće „progutaju“ manje nezavisne medije. Te rezultira gubitkom pluralizma u novinarskoj profesiji, ali izlaze novinare logici profita, tj. pogodovanju uredničkih politika velikim oglašivačima ili određenim političkim opcijama. Drugi trend, moguće kao i reakcija na ovaj prvi izazov, ide u potpuno suprotnom smjeru, a vođen je digitalnom decentralizacijom vijesti. Ideal da će digitalizacija medija i društvene mreže otvoriti demokratski prostor novim glasovima nije nikada istinski bio realiziran, a umjesto toga smo ušli u razdoblje lažnih vijesti i post-istine, razdoblje u kojem se ne mali broj građana okreće od etabliranih novinarskih izvora ka nepouzdanim izvorima vijesti koji se ne zamaraju standardima novinarskog profesionalizma, već su isključivo okrenuti ka profitu ili pukoj propagandi.

Upravo zbog toga je važno, kroz prepoznavanje i poticanje novinarske izvrsnosti, podsjetiti javnost na značaj novinarskog profesionalizma u očuvanju naših demokratskih vrijednosti.

Doc. dr. sc. Anto Mikić,

Hrvatsko katoličko sveučilište:

Zadnjih godina, pa i desetljeća, sve češće imamo prilike čuti kako je novinarstvo u krizi. Sve glasnije o tome progovara publika, nerijetko se s time slaže i struka, a ni novinari, kad im se za to ukaže prilika, ne libe se priznati kako „novinarstvo više nije što je nekad bilo“.

No, *Zbornik radova „Poticanje novinarskih radova u 2020.“ u izdanju Agencije za elektroničke medije – kojega imamo prilike ne samo čitati, nego i držati u ruci (u vrijeme kad se novinarstvo, kao i velik dio naših života uopće, preselio u „virtualne prostore“) – kao da se protivi, žilavo opire toj konstataciji!*

Uistinu, čitajući novinarske tekstove koji su u njemu sabrani, čovjek bi pomislio da u novinarstvu, zapravo, nikakve krize nema. Toliko zanimljivih, relevantnih novinarskih priča; tako široka lepeza novinarskih žanrova; koliko sjajnih autora...

U krizi, kako se dakle čini, uopće nije novinarstvo, ako pod novinarstvom smatramo novinare koji žele i znaju pisati (govoriti) o javno relevantnim temama. Kriza se sastoji u tome da, kako to kaže i jedan sugovornik čije su riječi tiskane u ovoj knjizi, „Hrvatska nije zemlja u kojoj možeš solidno živjeti od poštenog novinarskog rada“. Novinarska kriza, dakle, nije toliko „kreativna“, koliko je „egzistencijalna“. I, nije to samo u Hrvatskoj tako. U vrijeme najveće društvene tranzicije, valjda još od davne industrijske revolucije iz 18. stoljeća, one tehnološke kojoj svakodnevno svjedočimo, novinari su jednostavno ostali bez svog „doma“: poslovno održivih medija i medijskih modela koji mogu i žele stati iza njihovoga rada.

Utoliko je važnost pojave ovoga Zbornika, a još više projekta poticanja novinarske izvrsnosti koji iza njega stoji, puno veća negoli bi se to nekomu na prvi pogled moglo učiniti. Ona se očituje u činjenici da novinarstvo u Hrvatskoj nije mrtvo i da je, kad mu se pruži održivi okvir, ono i dalje u stanju obavljati svoju – za funkcioniranje svakog, a osobito demokratskog društva – nezamjenjivu funkciju: informirati, obrazovati, pa i zabaviti!

Prof.dr.sc. Mirjana Nazor: Siromašna djeca su laka meta za zlostavljanje

Brojna svjetska istraživanja pokazala su da osim što imaju manje šanse za obrazovanje, posao i uspjeh u životu, da su siromašna djeca izloženija nasilju svojih vršnjaka od onih materijalno bolje stoećih. Potvrdilo je to i istraživanje koje je prof.dr.sc. Vesna Bilić provela među učenicima osnovnih škola diljem Hrvatske.

Da se radi o raširenom problemu upozoravaju rezultati koji pokazuju da je tijekom školske godine, trećina djece koja su sudjelovala u istraživanju, odnosno njih **34,8 posto bilo nasilno barem jednom prema svojim vršnjacima koji su imali lošiji materijalni status.**

1. Irena Kustura Rosandić
Novinarski projekt:
**Kako i koliko
siromaštvo utječe na
razvoj i uspjeh djece?**

Elektronička publikacija:
Portal Sve za pet

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
10. studenoga 2021.

Nasilju je, prema tim podacima, bilo izloženo **45,7 posto učenika** i to zato što su u lošijem socioekonomskom položaju od svojih vršnjaka – imaju lošiju odjeću i obuću i primjetan nedostatak novca.

– Život u nepovoljnim socioekonomskim uvjetima povezan je s ulogom žrtve, a niže obrazovanje majke, lošiji radni status oca, dječji doživljaj straha zbog nepovoljne finansijske situacije, te materijalna deprivacija u školi, statistički su značajni prediktori viktimizacije, odnosno češće od drugih doživljavaju vršnjačko nasilje – stoji u istraživanju u kojem se političarima, javnosti i kreatorima politika sugerira da obrate pozornost i pruže pomoć sve većem broju djece iz socioekonomski ugroženih obitelji.

– Oni moraju biti u fokusu svih školskih preventivnih programa pa i zbog povećanog rizika da budu izloženi nasilju svojih vršnjaka – ističe se u istraživanju.

Najranjivija djeca

– Siromašnu djecu njihovi vršnjaci doživljavaju ranjivijima, manje vrijednima i metama na kojima se lakše izivljavati. Bojim se da je to posljedica odgojne atmosfere u kojoj djeca odrastaju – objašnjava nam psihologinja prof.dr.sc. Mirjana Nazor, naglašavajući da bi roditelji koji nemaju finansijskih problema morali svoju djecu od malena, od vrtičke dobi učiti da postoje i oni koji nemaju dovoljno, kojima je potrebna pomoć, ali i da su oni jednako vrijedni.

– Roditelji moraju odgajati djecu da se prema svojim siromašnim vršnjacima odnose s poštovanjem, da su ta djeca također dobra i poštena i da to što nemaju novca i sve ono što se novcem može kupiti je nevažno. Tako bi djeca naučila da na siromaštvo gledaju kao na nešto što se svakome može dogoditi i što ne mijenja osobine pojedinca. Nije netko zbog siromaštva manje vrijedan ili zločest – upozorava prof.dr.sc. Nazor.

I ona smatra da je siromaštvo ograničavajući faktor za uspjeh u školi, a kasnije i općenito u životu.

– Tu dileme nema. Siromašna djeca žive u okruženju koje ga ne može potaknuti niti mu pomoći da iskoristi svoje pune potencijale. Iznimke, dakako postoje, ali nas takvi slučajevi ne oslobođaju odgovornosti da vodimo računa o onima koji ispaštaju siromaštvo svojih roditelja. Oni nemaju odgovarajuću odjeću, obuću, oni nemaju igračke, knjige, pogotovo ne raznorazne elektronske gredete koju djeca u materijalno bolje stojećim obiteljima imaju, a koja im pomažu da više toga nauče i jednostavnije se snalaze u životu. Nemaju sve ono u čemu uživaju njihovi vršnjaci čiji roditelji nisu siromašni. Uz to siromašna djeca osim neimaštine imaju i problem kako se nositi s tom činjenicom, kako prikriti u kakvim uvjetima žive.

Potrebna pomoć države

– Oni to rade jer vide da su drugačiji, da su u manjini, a manjine su, uglavnom, diskriminirane izravno ili neizravno i konstantno im se šalje informacija da vrijede manje. U slučaju siromašnih da manje toga imaju, da si

manje toga mogu priuštiti, a samim tim da im je vrijednost manja. S tim se u globalu jako teško nositi. Rijetki su oni koji mogu reći – baš me briga.

Profesorica Mirjana Nazor, kao i mnogi, a posebno oni koji su se uvjerili na vlastitoj koži, **smatra da je još uvijek iluzija očekivati da država, odnosno društvo pomogne siromašnima da bi izišli iz te kategorije, koja često znači i ponižavanje od okoline, ali se, kaže, nada da će ipak doći vrijeme kada će javne ustanove pomoći onima kojima je pomoći zaista potrebna. Pritom prvenstveno misli na djecu, koja ispaštaju položaj roditelja.**

Budući su u posebno teškoj situaciji obitelji s više djece, očekuje da bi državne institucije tu trebale pokazati dobru volju i želju da se spriječi demografsko odumiranje, da se obiteljima koje nemaju dovoljno za školovanje troje, četvero ili više djece pomognе.

– Rađanje djece ne bi trebalo biti teret i opasnost za preživljavanje. Država bi za takve obitelji trebala imati kontinuirane modele pomoći, nešto na što roditelji mogu računati. Znam da su zloupotrebe uvijek moguće, ali smatram da realnim mjerama i kriterijima treba razdvojiti one koji su spremni raditi, osigurati maksimalno koliko mogu i koji uz određenu pomoći mogu normalno funkcionirati – ističe prof. Nazor. Prema njezinom mišljenju prvi korak koji se mora učiniti u zaštiti potrebitih je osigurati svoj djeci topli obrok u školi.

<https://svezapet.hr/obrazovanje/prof-dr-sc-mirjana-nazor-siromasna-djeca-su-laka-meta-za-zlostavljanje/>

MUKE PO ZRAČENJU: Na terapije se čeka mjesecima i stalno se prekidaju. Država ima rješenje, ali samo na papiru.

Mirjana je na zračenje u Zagreb doputovala iz malog mjesto u okolini Zadra. Srećom u Zagrebu ima rođakinju kod koje može boraviti pa ne mora plaćati skupi podstanarski stan. Na termin liječenja radioterapijom čekala je gotovo tri mjeseca, a dobila ga je u Klinici za tumore KBC-a Sestre milosrdnice. No, već prvoga dana zračenje joj otkazano zbog kvara aparata. U tri tjedna, koliko boravi u Zagrebu, od 25 propisanih terapija uspjela je odraditi svega tri radioterapije.

„To je strašan stres, najviše za mene, ali i za moju obitelj. Nevjerojatno je da država ima novaca za sve, a nema za liječenje nas onkoloških pacijenata“, rekla nam je vidno potresena.

Identična situacija je u drugim zagrebačkim bolnicama. U tri i pol godine, koliko Udruga Nismo same provodi projekt besplatnog taksi prijevoza na terapije, gotovo da nema korisnice te usluge koja je odradila terapiju zračenja bez prekida.

2. Ivana Kalogjera Brkić

Novinarski projekt:
„Jesu li realne promjene koje najavljuje nedavno usvojena strategija za borbu protiv raka?“

Elektronička publikacija:
Portal Nismo same

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
11. kolovoza 2021.

Anketa koju je 2018. godine, na uzorku od 500 onkoloških pacijenata, provela Koalicija udruga u zdravstvu pokazala je da gotovo polovica pacijenata s dijagnosticiranim tumorom, njih 48,2 posto, na početak radioterapije u hrvatskim bolnicama čeka duže od dva mjeseca. U isto vrijeme procjenjuje se da radioterapijom liječimo samo 50 posto pacijenata kojima je ona potrebna, što znači da gotovo svaki drugi pacijent kojemu je potrebno liječenje radioterapijom tu terapiju nikada ni ne dobije.

Prema podacima HZZO-a za 2018. godinu, godišnje se u Hrvatskoj izvede 2 966 radioterapijskih postu-

paka (najviše, 992, na KBC-u Zagreb, a najmanje, 213, na KBC-u Osijek). Temeljni uzrok tako niske iskorištenosti linearnih akceleratora su njihovi česti kvarovi: oni stariji kvare se zbog dotrajalosti, a noviji zbog prevelikog broja korištenja.

Rak je vodeći javno-zdravstveni problem u RH koji utječe na živote brojnih ljudi i njihovih obitelji. Godišnje se, prema posljednjim podacima, dijagnosticira više od 24 000 pacijenata s rakom, a očekuje se da će broj slučajeva raka dodatno rasti. Svaki treći građanin RH u nekom će trenutku oboljeti od raka. Dobra je vijest da je stopa preživljivanja za većinu sijela u porastu, no u odnosu na zapadnoeuropske zemlje Hrvatska ima za 40 posto manji postotak preživljivanja.

U međunarodnoj studiji o preživljavanju raka CONCORD-3 objavljeni su podaci hrvatskog Registra za rak o petogodišnjem preživljavanju oboljelih od nekih vrsta raka za razdoblje između 2000. i 2014. godine. U ovo su istraživanje uključeni podaci za više od 220 000 osoba kojima je dijagnosticirana maligna bolest u Republici Hrvatskoj u navedenom razdoblju, za 15 sijela raka kod odraslih i tri sijela raka kod djece. Podaci o preživljavanju prema sijelu pokazuju da se Republika Hrvatska nalazi pri dnu zemalja Europske unije uključenih u istraživanje, s boljim stopama preživljavanja kod djece. Vidljiv je napredak u stopama preživljavanja, no nažalost, stope preživljavanja od raka u drugim europskim zemljama rastu brže nego u RH.

Ovi zabrinjavajući podaci apostrofirani su u „Nacionalnom strateškom okviru protiv raka do 2030.“, dokumentu koji je Hrvatski sabor jednoglasno usvojio krajem 2020. godine. Cilj strategije je, kako se navodi, u razdoblju od deset godina spasiti 115 000 godina života, a jedna od ključnih točaka kojima se to želi postići je nabava nove radioterapijske opreme.

Prema podacima Ministarstva zdravstva naše bolnice posjeduju 21 uređaj za radioterapiju, od toga 16 linearnih akceleratora, prosječne starosti više od 10 godina, i pet uređaja za brahiterapiju, prosječne starosti šest godina. U usporedbi s prosjekom EU, Hrvatska ima 3,5 uređaja na milijun stanovnika, dok je europski prosjek 5,3 uređaja na milijun stanovnika.

Situacija je dodatno alarmantna zbog činjenice da je tvrtka Siemens, koja je proizvela 8 od 16 linearnih akceleratora koji su instalirani u hrvatskim bolnicama, još 2017. godine obavijestila hrvatske bolnice da 2022. godine prestaju s proizvodnjom linearnih akceleratora, što znači da bolnicama od tog roka više neće moći jamčiti podršku, servisiranje aparata, rezervne dijelove i sl.

Doc. dr. sc. Ivan Milas, v.d. predstojnik Klinike za tumore, rekao nam je da se Klinika za tumore, na kojoj su instalirana dva Siemensova linearna akceleratora, nakon što su primili tu obavijest, dakle još 2017. godine, obratila nadležnim i tražili zamjenu opreme.

Dodao je kako je Klinici obećano da će uskoro dobiti jedan novi linearni akcelerator. No, na pitanje znači li uskoro mjesec, dva, šest mjeseci ili više, nitko ne zna odgovor.

„Cijeli svijet prebacio se na Varian aparate koji zrače ciljano i imaju manje nuspojava, ali na njima nije moguće dnevno zračiti veliki broj ljudi. Umjesto 50, 60 ljudi koliko ih se zračilo na starim aparatima, na novima ih se može zračiti maksimalno 20 do 25“, rekao je Milas.

No, nije dovoljno samo nabaviti nove aparate, potrebno je stvoriti i uvjete za njihov rad te educirati kadrove koji će na njima raditi.

Da je to puno složeniji proces no što se čini na prvi pogled, pokazuje primjer Zadra koji je ove godine konačno trebao dobiti vlastiti aparat za zračenje, no pojavili su se problemi vezani uz smještaj aparata u zadarsku bolnicu. Za smještaj aparata bio je predviđen podrum zgrade koja je u izgradnji. Radovi su, prema potpisanim ugovorima, trebali biti gotovi do kraja 2020. godine, no nisu. Ugovor s izvođačima je raskinut i tek slijedi raspisivanje natječaja za novog izvođača, pa je i sam rok za završetak radova produljen do studenog 2023. Kad će u Zadru proraditi linearni akcelerator nitko ne zna, no po svemu sudeći to neće biti moguće prije 2024. godine.

Na naš upit koja se točno oprema planira nabaviti, za koje točno bolnice i u kojem roku, iz Ministarstva

---

zdravstva detaljno su opisali plan nabave. No, pitanje o rokovima, kao i iznosu koji država planira izdvojiti za tu namjenu, ostalo je bez odgovora.

Sudeći po dosadašnjim izjavama naših političara, većina ove vrlo skupe opreme planira se nabaviti EU sredstvima. Europska komisija je, kako je poznato, u srpnju odobrila Hrvatski nacionalni plan za oporavak i otpornost, vrijedan bespovratnih 6,3 milijarde eura, od čega je za potrebe zdravstva planirano 340 milijuna.

Ivica Belina, predsjednik Koalicije Udruga u zdravstvu, komentirao je kako se, unatoč stalnom verbalnom stavljanju pacijenta i njegove/njezine dobrobiti u centar interesa zdravstvene i državne administracije, kada se govori o zdravlju populacije RH u svakodnevnom životu, a napose o onkološkoj skrbi, taj 'pacijentocentrični' pristup konkretno nigdje ne vidi.

„Dostupnost radioterapijskog liječenja jedan je od najvećih problema onkološke skrbi u Hrvatskoj. Iako se već godinama zna da samo polovica onkoloških pacijenata koji trebaju radioterapijsko liječenje ima pristup istome, ništa se po tom pitanju nije poduzelo. Planovi Vlade i Ministarstva zdravstva zvuče vrlo optimistično, ali vrijeme je da progovorimo o konkretnim rokovima, konkretnim iznosima i odakle će oni doći, kao i o konkretnim očekivanim i realiziranim učincima na ishode liječenja onkoloških pacijenata“, rekao je Belina.

KAKO U MINISTARSTVU ZDRAVSTVA VIDE PROBLEM I NJEGOVO RJEŠENJE

Ministarstvu zdravstva uputili smo pet konkretnih pitanja na ovu temu. Evo što su nam odgovorili:

1. Kako će izgledati Akcijski plan Ministarstva vezano uz „pružanje potrebnog radioterapijskog liječenja, bez čekanja, u skladu s međunarodnim standardima“, što se u Nacionalnom strateškom okviru protiv raka do 2030. navodi kao jedan od ciljeva za smanjenje smrtnosti od ove bolesti?

Nacionalnim strateškim okvirom protiv raka do 2030. utvrđeni su okvir, ciljevi, mjere i aktivnosti koje će se provoditi do 2030. godine. U tijeku je izrada

Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog strateškog okvira protiv raka u kojem će detaljno biti razrađeni postupci i aktivnosti za naredno kratkoročno razdoblje. Tijekom prve godine težište je na pripremi pravnih okvira, planiranju unaprjeđenja preventivnih programa, pripremi za umrežavanje i nabavu opreme te unaprjeđenju procesa donošenja stručnih smjernica.

Aktivnost planiranja i izrada optimalnih nacionalnih dijagnostičkih postupaka usmjerenja je na osiguranje ravnopravnog pristupa svim pacijentima. Za ovu aktivnosti navedeno je da započinje tijekom 2021. godine, s obzirom na to da se ista provodi u kontinuitetu tj. stručne smjernice donose stručna društva te se jedinstvenom primjenom smjernica kontinuirano ujednačava pristup svim pacijentima.

Radioterapijska oprema koja se planira nabaviti umrežit će se u jedinstvenu, radioterapijsku mrežu institucija u Hrvatskoj, čija bi uloga bila optimizacija (maksimalizacija) korištenja cjelokupne radioterapijske opreme te praćenje kontrole kvalitete radioterapijskog sustava i rezultata liječenja koje osigurava da će se svi onkološki bolesnici u Hrvatskoj liječiti jednakom kvalitetno što je definirano u okviru NPOO-a.

Usvojen je Nacionalni strateški okvir protiv raka do 2030. radi smanjenja pobola i smrtnosti od raka te su inputi iz ovog okvira, kao i ostalih nacionalnih programa, uzeti u obzir prilikom izrade Prijedloga Plana nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.-2026. (NPOO) i ostalih akata strateškog planiranja. Boljom organizacijom liječenja i integracijom liječenja kroz nacionalnu mrežu, s nabavom opreme za prevenciju, dijagnostiku i liječenje osoba oboljelih od raka, i provedbom strateških dokumenata, unaprijedit će se sveobuhvatno praćenje, mjere i aktivnosti primarne, sekundarne i tercijarne prevencije, liječenje malignih bolesti i optimizacija zdravstvene skrbi za onkološke bolesnike, s ciljem smanjenja pojavnosti i smrtnosti od raka te produljenja i povećanja kvalitete života oboljelih od raka u Hrvatskoj na razinu zapadnoeuropejskih zemalja.

Ojačat će se sustav javnog zdravstva, kao i sustav preventivne medicine i uloga mreže zavoda za javno zdravstvo, s posebnim naglaskom na prevenciju i

ranu dijagnostiku kroničnih nezaraznih bolesti koje čine najveći dio mortaliteta i morbiditeta, ali i zdravstvena sigurnost stanovništva kroz dobro organiziranu epidemiološku službu. Unaprijedit će se digitalne platforme, registri i baze podataka za prikupljanje i praćenje javnozdravstvenih podataka.

Ministarstvo zdravstva je na temelju utvrđene metodologije, koju je odobrila Europska komisija, započelo s procesom mapiranja potreba u zdravstvenom sustavu, prema pristupu "bottom-up approach" čiji glavni fokus predstavljaju građani i njihove potrebe. Radi se o novom modelu mapiranja koji se provodi po utvrđenoj metodologiji izrađenoj na temelju pilot projekta koji je obuhvatio Hrvatsku, Bugarsku i Sloveniju. Samu metodologiju Ministarstvo je zaprimilo krajem listopada 2020. godine od Europske komisije te je neposredno nakon toga započeo proces ugovaranja stručne pomoći za provedbu mapiranja. Rezultati mapiranja uzeti su u obzir prilikom definiranja investicija za provedbu specifičnih ciljeva zacrtanih unutar Nacionalnog plana razvoja zdravstva za razdoblje 2021.-2027.

S obzirom na to da su reforme zacrtane u NPOO-u komplementarne s reformama u Nacionalnom planu razvoja zdravstva 2021.-2027. omogućiti će se provedba reformi u cijelosti. Naime, unutar NPOO-a predviđeni su projekti koji su u visokoj fazi pripremljenosti, čija je provedba moguća u kraćem vremenskom roku, i koji brzo mogu polučiti pozitivan učinak na sustav zdravstva u cjelini te ojačati otpornost i povećati spremnost zdravstva kako bi ono bilo u mogućnosti odgovoriti na izazove. Projekti predviđeni unutar Nacionalnog plana razvoja zdravstva imat će srednjoročni odnosno dugoročni karakter. Jedni i drugi imat će međusoban sinergijski i komplementarni učinak na ostvarenje zacrtanih reformi.

2. U dokumentu se navodi i kako će do kraja 2021. biti izrađen plan nabave radioterapijske opreme. Koja se oprema planira nabaviti, za koje točno bolnice i u kojem roku. Zanima nas i iznos koji se planira izdvijiti za tu namjenu i iz kojih izvora?

U svrhu poboljšanja kvalitete radioterapije onkoloških bolesnika planirano je sljedeće:

a) nabaviti linearne akceleratore za najopterećenije radioterapijske ustanove uz preraspodjelu bolesnika unutar zagrebačke regije, kako bi opterećenost opreme bila ujednačena (KBC Zagreb, Klinika za tumore (KZT) i Klinika za onkologiju i nuklearnu medicinu KBC-a Sestre milosrdnice, KBC Split, KBC Rijeka, KBC Osijek i OB Zadar) i kako bi se postigao europski projekc opremljenosti, a time poboljšala i kvaliteta provođenja radioterapije. Nabavom novih uređaja za zračenje približili bismo se europskom prosjeku broja linearnih akceleratora;

b) razviti SBRT (stereotaksijska radioterapija - radio-kirurgija) u dva centra s najviše bolesnika, koji najbolje geografski pokrivaju te potrebe – Zagreb i Split. Stoga je potrebno, u KBC-u Split, KBC-u Zagreb i KBC-u „Sestre milosrdnice“ nabaviti uređaj za SBRT i tako uvesti jednu od modernih radioterapija u zdravstveni sustav Hrvatske;

c) nabaviti uređaje za brahiterapiju u Klinici za tumore KBC-a „Sestre milosrdnice“ u Zagrebu i KBC-u Rijeka te softversko opremanje ostalih (KBC Split).

3. U dokumentu je navedeno i kako se do kraja ove godine planira i „uvodenja novih dijagnostičko terapijskih postupaka u zdravstveni sustav“. Molimo ministra da za naše čitatelje pojasni o kojim se točno postupcima radi, gdje će se sve oni uvesti i na koji će način oni poboljšati zdravstvenu uslugu.

Tijekom posljednjih 20 godina udio izdataka namijenjenih liječenju raka u ukupnim zdravstvenim izdacima ostao je konstantan, kako u Europi, tako i u Hrvatskoj (6,9 posto). Novi model skrbi za ključne zdravstvene izazove doprinijet će unaprjeđenju zdravstvenih ishoda oboljelih od raka, dijabetesa, oboljelih od kardiovaskularnih bolesti i rijetkih bolesti, provedbom nacionalnih programa za navedene bolesti. Uvođenje novih modela skrbi za ključne zdravstvene izazove ima za cilj pravodobnu dijagnostiku, liječenje i rehabilitaciju bolesnika koji se temelje na visokim etičkim i moralnim normama, a vođeni su znanstveno utemeljenim spoznajama, kliničkim smjernicama i preporukama stručnih društava. Isto će zahtijevati jasno definiranu organizaciju liječenja,

---

kroz nacionalnu mrežu, te ključne kliničke smjernice i puteve pacijenata, koji će odrediti konkretnе korake u liječenju i prihvatljiva vremena čekanja.

Novi model skrbi, u smislu organizacije liječenja, podrazumijeva restrukturiranje bolničkog sustava, tako da se uspostave regionalni centri izvrsnosti u kojima se obavljaju najsloženije operacije na pacijentima. Na primjeru malignih bolesti to znači da će se onkološki pacijenti operirati u regionalnim centrima izvrsnosti, dok radioterapiju i kemoterapiju pacijent može primiti u zdravstvenoj ustanovi.

Povjerenstvo za izradu prijedloga indikatora za mjerjenje uspješnosti ishoda liječenja u hematologiji i onkologiji bavi se pitanjem ishoda liječenja nakon primjene određene terapijske metode.

4. Planira se i povezivanje ustanova u kojima se provodi radioterapijsko liječenje kao i optimalizacija (minimalizacija) korištenja cjelokupne radioterapijske opreme. Sve, također, do kraja ove godine. U isto vrijeme situacija s aparatima za zračenje je alarmantna, stalno se kvore, premalo ih je i zastarjeli su, pa velik broj pacijenta dugo čeka na zračenje, a kad ga dočekaju, zbog stalnih kvarova na aparatu za zračenje, trajanje njihovog liječenja nerijetko se udvostručuje u broju dana, što građanima koji na zračenje moraju doći, primjerice, u Zagreb (pa i za samu državu) stvara dodatne troškove. Velik broj onkoloških pacijenata (procjena je da je takvih gotovo 50 posto) zbog navedene situacije nikada ni ne uspije dobiti ovu vrstu liječenja. Kako se najavljeni planira ostvariti?

U Hrvatskoj je organizirano pet radioterapijskih ustanova u četiri regionalna centra. Radioterapijski centri organizirani su u znanstveno-nastavnim ustanovama zbog kompleksnosti planiranja i provođenja radioterapijskog liječenja koje provodi radioterapijski tim. Radioterapijski centri su idealno distribuirani tako da na najkvalitetniji način pokrivaju potrebe za radioterapijom onkoloških bolesnika iz svih regija u Hrvatskoj. Osječki centar za Slavoniju i Baranju, splitski za južnu Hrvatsku, riječki za Istru, Kvarner i Gorski kotar, a zagrebački centri za središnju Hrvatsku i Grad Zagreb. Radioterapijska oprema koja se planira nabaviti

umrežit će se u jedinstvenu, hrvatsku nacionalnu onkološku mrežu s jedinstvenom bazom radioterapijskih onkoloških podataka. Navedena digitalna, informatička mreža osigurat će kontinuirano kontroliranje svih ishoda u radijacijskoj onkologiji. U Hrvatskoj je organizirano pet radioterapijskih ustanova, u četiri regionalna centra. Radioterapijski centri organizirani su u znanstveno-nastavnim ustanovama zbog kompleksnosti planiranja i provođenja radioterapijskog liječenja kojeg provodi radioterapijski tim. Analizom stanja i opterećenosti opreme donosi se plan zanavljanja stare i nabave nove opreme.

Vezano uz upit stanju postojeće opreme, Ministarstvo zdravstva unutar godine dana zaprimilo je pojedinačne pritužbe pacijenata, a što je rješavano u izravnom kontaktu s bolnicama, kako bi ti pacijenti što ranije dobili termin za nastavak liječenja. Zbog velikog priljeva pacijenata i starosti pojedinih uređaja povremeno doista dolazi do kvarova uređaja, ali se kvarovi promptno i pravodobno uklanjanju te da se osigurava kontinuitet u pružanju usluge radioterapije.

5. Molimo ministra da komentira situaciju u Zadru gdje građani sami prikupljaju novac za aparat za zračenje. Zanima nas što općenito ministar misli o kupnji opreme putem dobrovornih akcija. Trebaju li zdravstvena zaštita i inovacija biti predmet milosrđa i dobre volje pojedinaca ili neodvojivi dio sustava odnosno planirane zdravstvene zaštite građana?

Vezano uz donacije građana, valja istaknuti kako su naši građani iznimno solidarni, pogotovo kada je humanitarna akcija usmjerena prema onkološkim pacijentima, pritom treba svakako ciljeve ovakvih akcija realizirati u okvirima usluga koje su najprimjerenije pacijentima s pojedinih područja.

<https://nismosame.com/savjeti/muke-po-zracenju-na-terapije-se-ceka-mjesecima-i-stalno-se-prekidaju-drzava-ima-rjesenje-ali-samo-na-papiru/>

HRVATSKI OTOCI NA RUBU ILI U SRCU EUROPE 5 Dr. Starc: “Bez svijesti o arhipelagu, naši otoci ostat će tek razjedinjeni dijelovi kopna u moru”

Naš ugledni nisolog, profesor emeritus, otočki aktivist i član Radne skupine za pripremu Nacionalnog plana razvoja otoka do 2030. prof. dr. sc. Nenad Starc govori o prošlosti, nacionalnoj i europskoj sadašnjosti i dvije varijante budućnosti hrvatskih otoka.

3. Josip Antić

**Novinarski projekt:
Hrvatski otoci na rubu
ili u srcu Europe**

Elektronička publikacija:
Morski.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
13. lipnja 2021.

Razgovarali smo neki dan, ja u Zagrebu, prof. dr. Nenad Starc na Pelješcu. „Na poluotoku sam“, rekao je „ali ne osjećam se poludobro nego dobro, što se za naš poluotok i otoke i ne bi moglo reći“. Kad takvu ocjenu daje ugledni nisolog (to će reći znanstvenik koji se bavi otocima u svim njihovim okolnostima i zadatastima), pritom profesor emeritus i jedan od dugogodišnjih sudionika strateških i zakonskih promišljanja održanja i unaprjeđenja života na niski hrvatskih otoka, onda šala dobiva status polazne dijagnoze: pacijent je živ, preživjet će, ali opće stanje u perspektivi, ne primjeni li se terapija, ne sluti na dobro. Terapija bi u ovom slučaju bio Nacionalni plan razvijanja otoka za razdoblje od 2021. do 2027. čiji nacrt priprema Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, a tu su izmjene i dopune Zakona o otocima koje

---

bi trebale biti usvojene ove godine. Naš sugovornik je član Radne skupine za izradu Nacionalnog plana i glavni je autor Nacionalnog programa razvitka otoka donesenog još 1997. I tada, kao i sada, entuzijazam, dobra volja i predanost takvim projektima gotovo je jednaka kritičnosti koju dr. Starc zna uputiti institucijama, promatrajući kako mnoge zamisli, pa i zakonske obaveze ostaju mrtvo slovo na papiru. Njegove ocjene daleko su od uvriježenih dnevno političkih konjunktura, upravo suprotno. Starc gotovo pravolinijski promiće ideju hrvatske otočnosti, pristajući na šaku frustracija, za zrno male otočke radosti. To veselje što živi u zemlji s takvim otočkim blagom i želja da radi na njegovom prepoznavanju i primjerenom razvoju dominira i u ovom razgovoru.

Mjera za otok

P: Svaka otočna priča osebujna je na svoj način. Netko je otocima određen samim rođenjem, netko ih otkriva kasnije. Kakva je vaša? Koliko je vaš intimni doživljaj otoka utjecao da za temu znanstvenog i aktivističkog angažmana odaberete baš otoke?

O: Sve što vam ja sad kažem bit će racionalizacija, moj naknadni pokušaj da prvim dječačkim otočkim dojmovima i kasnijim emocijama dam neko logično, da ne kažem znanstveno objašnjenje. Ne znam koliko je do genetike, jer baka je sa Suska, a među precima je bilo pomoraca, onih na jedrenjacima. Ne znam koliko je od tog doprlo do mene, ali odrastao sam u Zagrebu, od malena općinjen morem, otocima i plovidbom. Kasnije sam s prijateljima jedrio uzduž i poprijeko Jadrana pa i do Otranta i dalje oko Sicilije, poprijeko smo gledali motorne jahte. Taj posebni prostor pučine, kopna okruženog morem, tražio je svoje mjesto u mojoj znanstvenoj priči. Studirao sam ekonomiju, malo i psihologiju i matematiku, a pronašao sam se u onome što se zove prostorna ekonomija, kasnije u ekološkoj ekonomiji, a slijedom godina i nisologiji, relativno mladoj znanosti, staroj kojih 30 godina, posvećenoj isključivo otocima. Možda je u predanosti otocima kao velikoj temi bilo i očekivanja da će u tako malim prostorima naći odgovore na velika pitanja. Danas nisam sklon pristupati otoku kao sinegdohi (dijelu koji govori za cjelinu). Svaki otok je samosvojna cjelina, sve samo ne puka ekstenzija kopna. No, za najveći broj otoka postoji jedan

drugi tip cjeline – to je arhipelag a oni su gotovo redovno položeni uz kopno. To kopno utječe na arhipelage, uvijek po svojoj mjeri, nekad za dobro otoka nekad na štetu. To isprepleteno djelovanje, uz proučavanje svakog otoka samog za sebe, spada u nešto što me osobito zanima, ne samo u znanstvenom, nego i u aktivističkom i svjetonazorskom smislu i naravno, u smislu upravljanja razvojem.

Od Habsburga do Bruxellesa

P: Kad spominjete upravljanje, u prošlom stoljeću hrvatske otoke su obuhvaćali različiti sustavi. Njima su upravljali Habsburgovci, Talijani, pa dvije Jugoslavije (kraljevska i socijalistička) i konačno samostalna Hrvatska. Kako biste ocijenili ta razdoblja.

O: Kad bismo ulazili u svaku od tih upravljačkih struktura na kraju bismo imali podeblju knjigu. Pokusajmo ovako: prema otocima možete voditi proaktivnu ili reaktivnu razvojnu politiku. U tom smislu, ne negirajući tehnološki napredak u zadnjih 50 godina moglo bi se reći da su jedinu proaktivnu politiku prema otocima vodili Habsburgovci. Ne zato što im je bilo naročito stalno do unaprjeđenja života tamo nekih Hrvata na otocima. Bili su imperijalna sila, željeli zaploviti i vladati i na moru, i nisu imali kamo nego u Jadran. Zato su od malog sela na vrhu Istre izgradili glavnu luku, Pulu, zato su pomno i sustavno istraživali Jadran, gradili luke, pristane, svjetionike, koji i danas čini okosnicu jadranske pomorske infrastrukture. Molove su gradili i u malim uvalama s obrazloženjem koje je puno kasnije uvedeno u benefit-cost analizu – trošak izgradnje molića manji je od troška gubitka broda koji se za nevremena nije imao gdje sigurno skloniti i vezati. To je samo jedan od primjera onoga što zovem proaktivnom otočkom politikom u kojoj su naši otoci bili da tako kažem kolateralni dobitnici jednog velikog imperijalnog projekta. Jer mali mol ili garofulić na malom otoku omogućio je bolju povezanost, otvarao nove gospodarske mogućnosti... Za Austrijancima je na moru ostao red i oni stariji, fetivi otočani to nisu zaboravili. „Sentimenti austriaci“ čut ćete i danas na Lošinju i Cresu, na primjer.

O otočnoj politici i razumijevanju otoka u kraljevini Jugoslaviji jedva se išta može reći. Od mjera kao što je ona o svjetionicima “od Pule nizvodno“, na primjer,

nije se moglo puno očekivati. Kasnjim sustavima nije nedostajalo želje za promišljanjem, ali je razvojna politika ostajala reaktivna. Prevedeno, kad otok pita, daj mu – selektivno i ne gubi iz vida hitne kopnene potrebe. Ako se vlast na otoku podudara s onom u Zagrebu ili barem s onom u Rijeci, Zadru, Šibeniku, Splitu, Dubrovniku, proračunskih sredstava će biti, a bit će ponešto i ako se ne podudara jer i tamo treba ostaviti dobar utisak, izbori su uvjek blizu. To, naravno, ne može biti i nije dobra otočna razvojna politika. Da me se krivo ne shvati, izgradilo se i uredilo dosta, infrastruktura, prije svega ona prometna, danas je puno bolja, vladajući će istaći podatak o kumulativu ulaganja od 12-ak milijardi kuna, ali to je sve rezultat reaktivne a ne proaktivne politike koja bi slijedila suvremena otočna razvojna usmjerenja.

P: Kako biste opisali poziciju hrvatskih otoka u odnosu na slične arhipelage Europe. Ima li sličnosti? Što nisonologija primjerice, kaže o odnosu naših i grčkih, naših i talijanskih otoka? Kako stojimo prema skandinavskim otocima? Mislim, prvenstveno u smislu razvojnih politika.

O: Povijesne usporedbe s nekim drugim arhipelazima redovno su zanimljive. Dobar primjer je, recimo, iseljavanje s irskih i hrvatskih otoka. Statistike emigracije na razini arhipelaga se u mnogome poklapaju iako su razlozi bili drugačiji. Jedne je u Ameriku tjerala filoksera, druge glad zbog zima koje su poharale krumpir, glavni izvor hrane. Zađemo li, međutim, u jedan i drugi arhipelag, unutar svakog se počnu razlikovati velike razlike među otocima i to vrijedi gotovo svugdje. Finci, recimo otocima smatraju i dijelove kopna koji su u nekoj vrsti izolacije – nisu okruženi morem ni jezerom (više od polovice finskih otoka su na jezerima), ali su teško dostupni, po strani su razvojnih tokova. U toj poziciji otoka na suhom kod nas je recimo, Banija. Finci tako posebnim mjerama, povlašticama i poticajima usmjeravaju razvoj tih područja. Švedani imaju preko 10.000 otoka. Naseljenih je relativno malo kao i kod nas, a iznenađuje, nas ne njih, koliko ih je sa samo jednim stanovnikom. No, skandinavska društva su bogata i razvijena pa mogu štititi i stvarno štite i takve usamljenike, održavaju lučice na njihovim otocima, zdravstvena služba ih ima na oku. Na većim otocima kao što je, recimo, Kalmar, otočna

zajednica uživa visok stupanj autonomije i dobro surađuje sa središnjom državom. Hoću reći, nisu Švedani bili bez problema, ali su našli rješenja. Takva politika se međutim ne može prekopirati, recimo, u Grčkoj, nas da i ne spominjem. Grci su nalazili rješenja na svoj način. Nemaju poseban zakon o otocima, ali su, za razliku od nas, osviještena otočna zemlja i otoci su im inkorporirani u svim razvojnim zakonima. Egejske otoke, na primjer, tiho svojata Turska pa im Grči pridaju poseban politički i nacionalni značaj. Smatram da vode jednu od najboljih otočkih politika – osnovali su i održavaju Egejsko sveučilište u Mithiliniju na Lesvosu s podružnicama na Rodosu, Mikonosu i na još nekim otocima. To su mala obrazovna ali i sve značajnija razvojna središta u koja na studij dolaze studenti s drugih otoka ali i s grčkog kopna a sve češće i iz drugih otočnih zemalja, s Malte, s Kanara i tako dalje. I to ne samo studenti, i nije jedina djelatnost turizam; gospodarska struktura se uspješno razvija, sve je raznovrsnija. U takvom okruženju uz osjećaj identiteta otočnosti razvija se i osjećaj pripadnosti arhipelagu. To bismo mogli nazvati arhipelaštvo, tako nekako (u otočnoj literaturi pisanoj pretežno na engleskom nalazimo termin archipelageity). Grk sam, recimo s Rodosa, tamo sam rođen i to ne zaboravljam ali identificiram se s arhipelagom, svojim, Egejskim. Tome je tako jer mi je otočna razvojna politika omogućila i da tako kažem osvrhovila boravak i život na mom i ostalim otocima; arhipelag postaje moje gospodarsko, društveno, kulturno i uopće životno okruženje. Kad se stanovnik Rodosa iskrcava iz trajekta u Pireju i nastavlja za Atenu on ne stupa na molo kao provincijal nego kao samosvjesni arhipelažanin. Možemo li reći da se stanovnik Visa, osjeća dijelom arhipelaga u kojem je i otok Cres? Ili Elafiti? Na našim otocima koji su svaki za sebe i na svoj način okrenuti kopnu a ne jedni drugima, teško možete objasniti pojам arhipelaštva. A takav otočni identitet nam je itekako potreban i mogli bismo ga graditi odgovarajućom otočnom politikom. Tako otoke ne bismo samo puštali da ekonomski (čitaj, uglavnom turistički) rastu nego bismo ih i razvijali i čuvali u svim vidovima. Daleko bi nas odvelo kad bismo se upustili u razmatranje svih europskih arhipelaga, ali svakako možemo ustvrditi da se sve europske otočne države trude iznaći svoju otočnu razvojnu politiku, a da je Europska unija to prepoznala tek nedavno, točnije

---

2016., kad je Europski parlament usvojio Rezoluciju o posebnoj situaciji otoka.

Tajna otočke željoteke

P: Zahvaljujući i vašim inicijativama Hrvatska ima Nacionalni program razvitka otoka, ozakonjenu otočnu razvojnu politiku... Ipak, često kritički govorite o razdobljima nakon donošenja takvih dokumenata. Recimo, isticali ste da "otoci ostaju utopijski privlačni i obavezni u predizbornoj retorici ali redovno onkraj prostorno – ekonomskih tokova". Ili, "otočne posebnosti redovno se zanemaruju i loše komuniciraju". Ili, "brojka od 200 razvojnih strategija punih dobre volje koje su u Hrvatskoj izrađene od osamostaljenja do danas rast će i dalje, a promjene će se predlagati uglavnom zato da se ne bi dogodile". Konstatirali ste i da "država nema dovoljno institucionalnog kapaciteta za vođenje otočne politike koju proklamira"?

O: Otočni razvoj se u nas promišlja još osamdesetih godina prošlog stoljeća, a od 1997. imamo i Nacionalni program razvitka otoka. Nažalost, zaboravljen je, čini se, istog dana kad je i donesen. Evo vam poluanegdotalne priče o tome. U Nacionalnom programu piše da treba donijeti Zakon o otocima. Nama koji smo izrađivali Program rečeno je – zvat ćemo vas kad i to dođe na red. Čekali smo tjedan, dva pa i mjesec, dva i nitko nas nije zvao. Javljali smo se i sami, pitali, ali bez rezultata i na kraju krenuli drugim putem. Obrazili smo se jednom oporbenom zastupniku i upozorili da se ne radi na zakonu. Stavili smo im „bubu u uho“ a oni su se prisjetili da su nedavno predlagali zakon o brdsko planinskim područjima koji doduše nije prošao, ali bi ovde možda bio upotrebljiv. U saborškoj proceduri se tako našao prijedlog zakona u kojem su brda i planine preimenovane u otoke. Prijedlog je bio gotovo groteskan ali to oporbu nije zabrinjavalo; politički poen, pohvalili su nam se, bio je postignut. Ukrzo je zazvonio telefon i još jednom smo se našli na poslu. Prijedlog koji smo napisali usvojen je u Saboru u travnju 1999. godine. Predlagač zakona naglasio je da država brine o svojim otocima i da je to nakon finskog i japanskog treći zakon o otocima na svijetu. Politički poeni su se tako brojili na obje strane.

S obzirom na okruženje a pogotovo na manje i veće pritiske uz koje je pisan, bio je to dobar zakon. Imao

je da kažemo dječjih bolesti koje su kasnije sređene izmjenama i dopunama. Nama i inače ne nedostaje nam dobre konceptualizacije otočne politike, tu smo usuđujem se reći, na europskoj razini. Može zvučati preuzetno jer sam bio glavni autor Nacionalnog programa i zakona ali njihova kvaliteta je potvrđena kojih 18 godina kasnije. Godine 2017. vodio sam pripremu znanstvenih podloga za izradu novog zakona o otocima. Tom prilikom smo on line anketirali oko 800 djelatnika otočnih JLS, aktivista, udrug i zainteresiranih otočana i tražili da ocijene aktualnost ciljeva i načela Nacionalnog programa razvitka otoka iz 1997. godine. Redom su ocijenili da su relevantni i danas. Redom su upozorili i da se ne provode.

P: Zašto izostaje provedba?

O: Zato što nema institucionalnog kapaciteta za provedbu programa, a često ni političke volje. Uprava za otoke u nadležnom Ministarstvu ima svoju proračunska stavku, koja je pred krizu 2008. znala premašiti 200 milijuna kuna. Niz godina taj novac se dodjeljivalo otocima prema nikad obznanim kriterijima. Umjesto da se dodjeljuje onako kako piše u zakonu, to će reći prema otočnim programima održivog razvoja i državnim programima, svake godine bi se pitalo otočne načelnike i gradonačelnike što otoku treba. S otoka bi onda stizala projektna dokumentacija, ponekad tek zahtjev na par listova papira. To se stavljalo na jedan oveći stol, jednom sam u prolazu čuo da ga zovu željotekom. Po svemu što sam o tome tada i kasnije čuo, izlazi da je o udovoljavanju željama odlučivalo do petoro dužnosnika u ministarstvu, a svete i otoci kojima bi se dodjeljivale popisali bi se na nekoliko strogo povjerljivih listova papira. To je kasnije napušteno, umjesto direktnih pitanja uvedeni su natječaji i sve je mnogo transparentnije ali strateškog promišljanja i dalje nema. Teško mi je bilo gledati kako se sve to radi; kao da nema ozakonjenog sustava planova i programa.

P: Frustrira li vas sve to? Naime, vi i ovaj put s takvim iskustvima sudjelujete u promišljanju novog programa.

O: Ovaj put sam samo član povelike radne skupine koja dostavlja primjedbe na nacrt Nacionalnog

plana razvoja otoka u čijoj izradi nisam sudjelovao. Frustriran? Više tužan čak i sjetan, u godinama sam kad više ne namjeravam promijeniti cijeli svijet na bolje. Zadovoljan i s malim učincima, a njih ima pa i dalje pokušavam utjecati koliko mogu. Pišem više nego prije, predajem, mentoriram, kad me zovu odazovem se. Često tumačim štogod nekom političaru koji me kao ne sluša, a poslije ga čujem kako ponavlja moje rečenice, bez citiranja naravno. Možda je i to neki učinak. U Zakonu o otocima iz 2018. na primjer, stoje moje formulacije pametnog otoka, otočnosti. To su suvremeni koncepti koje smo eto ozakonili ali ih ne provodimo. Koncept pametnog otoka je, štoviše, pogrešno protumačen, gotovo da je okrenut naglavce. To rastužuje, ali ne odustajem.

Poštovanje ladanjskih otoka

P: Hrvatski otoci su po mnogo čemu raznoliki. Veliki otoci funkcioniraju na jedan način, srednji imaju svoje probleme, neki broje zadnje dane. Koji je problem povama trenutno najakutniji...

O: Četrdesetak naših malih otoka koji su stoljećima razvijali vještine održivog razvoja i gradili svoju otočnost će, ako se ovako nastavi, ostati bez otočana. Ne broje zadnje dane, živjet će na drugi način, ali to će biti ladanjski otoci s puno vikendica i s nešto stalnog stanovništva koje će opsluživati nove vlasnike. Otočno stanovništvo se već dvadesetak godina povećava ali nije teško vidjeti da raste stanovništvo desetak većih otoka a da oni manji u najboljem slučaju stagniraju. Na otocima manjim od 25 kvadratnih km stanovništvo se već odavnina ne može reproducirati, a preostali otočani stare i sve ih je manje. Na Unijama, je na primjer, 2011. godine popisano 80 otočana, a danas ih nema više od 60 i sve su stariji. Ladanjskih kuća je međutim sve više, ostalo je još malo onih starih, ruševnih kojih još nisu otkupljene i renovirane. Do nedavna su na otoku operirale i dvije talijanske firme za promet nekretninama. Novih vlasnika ima višestruko više nego otočana ali oni nisu donijeli otoku novi život. Ni Unijama, ni obližnjem Cresu, ni jednom drugom otoku. Mnogi čak i ne ljetuju tamo. Uložili su nešto kapitala u nekretninu kojoj će vrijednost dugoročno rasti, a razvoj otoka je zadnja stvar koju imaju na umu. To, nažalost, nemaju na umu ni naši kupci kojih je, od kada smo u Europskoj zajednici, puno manje.

P: Postoji li na hrvatskim otocima ipak neke pojave za koje držite da bude optimizam.

O: Optimizam budi djelatnost brojnih aktivista i udruga, ali bih upozorio da se redovno bave svojim otokom, redovno postižu i izvrsne rezultate, ali ne iskoračuju u arhipelag. A trebali bi, jer jedino tako mogu komunicirati svoja postignuća i preko mora, povezivati se i koristiti jedni drugima. Otočne udruge, pogotovo one ekološke su potrebne, prijeko potrebne rekao bih, ali važno je imati i svijest pripadanja široj otočnoj priči. U tom smislu jako vrijednom držim aktivnost Pokreta otoka. Na suvremenim, europskim način bave se otočjem, a ne jednim otokom. Promiču otočnost na razini arhipelaga, arhipelaštvo, a bez tog osjećaja i stava naši otoci će i u Hrvatskoj i EU biti tek razjedinjeni dijelovi kopna okruženi morem. U tom smislu djeluje i Otočni Sabor. Jako vrijednim smatram zajedništvo jedinica lokalne samouprave na otoku Krku. Sedam ih je, a uspijevaju uočavati zajedničke krčke probleme i dogovarati rješenja. Tamo sam ne tako davno čuo da od države traže da ne smeta i pusti ih na miru. To je možda bilo u šali, ali pokazuje s koliko samosvijesti Krčani nastupaju na višim razinama vlasti. To daje i rezultate. Njihov otok u zaštiti okoliša i energetskoj samodostatnosti postiže rezultate bolje od mnogih zajednica na kopnu. Slično pokušavaju i na Braču. Početkom devedesetih su se podijelili na 7 općina i jedan grad i odmah zasnovali otočku koordinaciju kako bi rješavali otočke probleme. Nije, nažalost, potrajala ali svijest o otoku kao cjelini s kojom treba tako i upravljati je ostala. Prošlog proljeća, početkom pandemije bili su jedini otok koji je imao svoj Stožer. Ni on nije potrajavao, ali vjerujem da će svijest o upravljanju razvojem otoka, a ne svake otočne općine zasebno, na kraju urodit nekom stalnom upravljačkom strukturu. I ovdje ostajem optimist.

Izrazito vrijednim držim inicijativu Zadarskog sveučilišta koje pokreće ispostavu na Molatu a na Ošljaku je upravo otvorilo Institut za istraživanje otoka. To je, inače, jedino sveučilište u Hrvatskoj koje se kontinuirano bavi otocima u Hrvatskoj. Na Molatu uređuju staru vojarnu i pretvaraju ju u učilište u koje, naravno, neće dolaziti samo Molačani. Zasijano je sjeme arhipelaštva, a ta ideja će se promicati na razini Europe

---

i svijeta. Tamo se mogu kreirati sveučilišni programi koji će privući studente s grčkih i irskih otoka, s Malte i tako dalje, a naši studenti otočani moći će studirati na Malti, spomenutom Egejskom sveučilištu... To je puno manje utopijski nego što se možda čini. Europska unija forsira sveučilišnu suradnju takve vrste a ja u tome vidim priču koja odgovara na pitanje iz vašeg serijala. U tom smislu sveučilište na Molatu taj otok s ruba Europe pomiče prema njenim komunikacijskim i intelektualnim središtima.

P: Spomenimo za kraj, Udrugu Anatomija otoka u kojoj djelujete već godinama. Donijela je puno dobrih inicijativa. Govorim to stoga jer hrvatsku otočku problematiku smješta u širi ne samo znanstveni nego i komunikacijski kontekst. Kakve planove imate u tom smislu?

O: Anatomija otoka okuplja znanstvenike i stručnjake koji se bave otocima. To je naš pokušaj da se o otocima govori na otoku. Naši simpoziji svake godine su posvećeni isključivo otočnim temama i po tome su jedinstveni u nas. Prošle godine smo ga zakazali na Lastovu i odustali zbog epidemije. Ove godine nema odustajanja; okupit ćemo demografe, sociologe, ekonomiste, epidemiologe (sic), mareologe, domaće i strane kako bismo fenomenima otoka pristupili s što više strana. Doći će i epidemiolozi; otoci su i u epidemiji pokazali i potvrdili svoje posebnosti koje, osim onog bračkog, nije uzimao u obzir ni jedan stožer. Dogodine u Zadru, točnije u zadarskom arhipelagu, Zadarsko sveučilište organizira svjetsku konferenciju International Small Islands Studies Association ISISA. Mislim da je to izuzetno važan događaj i nadam se da ćemo i na taj način skrenuti domaću pozornost na novi, drugačiji i puniji doživljaj hrvatskih otoka. Podsjetit ćemo, nadam se, i na povezivanje otočkog logosa s boljom otočkom pragmom. Ona danas, unatoč programima planovima i zakonu, nije dobra.

<https://morski.hr/2021/06/13/hrvatski-otoci-na-rubu-ili-u-srcu-europe-5-dr-starc-bez-svijesti-o-arhipelagu-nasi-otoci-ostat-ce-tek-razjedinjeni-dijelovi-kopna-u-moru/>

Na Veleučilištu Lavoslav Ružička nema odvajana po nacionalnosti. Nema odvojenih razreda, smjena kao niti bilo kakvih incidenata

---

4. Nikolina Bradarić

Novinarski projekt:
Obrazovanje na „vukovarski“ način

Elektronička publikacija:
Press032

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
1. kolovoza 2021.

VUKOVAR, U vrijeme kada se govori o podjelama, odvojenim razredima u školama i smjenama, potrebi da se oni spoje i slično Veleučilište Lavoslav Ružička iz Vukovara primjer je da se može zajedno i da pri tome nema problema. Naime, od 2005. godine, kada je osnovano vukovarsko Veleučilište nastava se isključivo odvija na hrvatskom jeziku i pismu pri čemu nema odvojenih razreda što gledamo u osnovnim i srednjim školama.

I dok iz nekih vukovarskih srednjih škola dolaze vijesti o sukobima i tučama, kao i policijskim ophodnjama oko škola, svih ovih proteklih godina vukovarska javnost sluša o uspjesima studenata iz Vukovara, daljem razvoju Veleučilišta, planovima za nove smjerove i slično. Njima ne smeta da zajedno sjede, uče, druže se ne gledajući tko je koje nacionalnosti ili vjeroispovijesti. Svi oni se jako dobro razumiju bez obzira govorili ijekavicu ili ekavicu, pozdravljali sa „bog“ ili „zdravo“ ili oni koji ne znaju kako bi „ćao“.

„Od prvoga dana, od kako je ustrojeno Veleučilište i započelo sa radom, nismo imali niti incident što je činjenica sa kojom se posebno ponsimo. Incidenata nije bilo niti među studentima niti među profesorima ili zaposlenicima. Pri tome imamo studenata svih nacionalnosti kao i studenata iz cijele Hrvatske ali i okolnih država. Svi oni zajedno pohađaju nastavu, uče, druže se, odlaze na natjecanja...“, kaže dekan vukovarskog Veleučilišta Željko Sudarić.

Dodaje i kako nikada nisu vodili tko je od studenata koje nacionalnosti ali i da je po imenima i prezimima moguće to zaključiti. Isto tako profesori, bez obzira na nacionalnost, predaju na hrvatskom jeziku i pismu iako je moguće da im ponekad „pobjegne“ po koja riječ. Niti tu se ne gleda tko je koje nacionalnosti nego je bitno da je profesor stručan i studentima zna prenijeti znanje. Uostalom, do prije nekoliko godina dekanica Veleučilišta je bila Gordana Bujišić koja nije hrvatske nacionalnosti i koja je nekoliko godina vodila ovu visoko školsku ustanovu. Kada je riječ o literaturi koja se koristi većinom su to udžbenici i skripte iz Hrvatske iako ima dio i stručne literature na srpskom jeziku i cirilici koja se prevede. Riječ je o literaturi koje nema za sada u Hrvatskoj pa su profesori i studenti prinuđeni snalaziti se.

„Mislim da smo najbolji primjer da se može zajedno i da ne bude nikakvih incidenata. Pri tome svi dobro znaju tko su i što su. Poštujemo zakone i sve što radimo radimo po zakonu. Normalno je i da postoje određena pravila ponašanja kojih se svi moraju pridržavati bez obzira radi li se o studentima, profesorima ili zaposlenicima“, istakao je Sudarić.

Podsjetio je i kako je Veleučilište Lavoslav Ružička osnovano 2005. godine te da će 13. rujna biti obilježen Dan Veleučilišta. Inače, vukovarsko veleučilište ima tri stručna studija i to studije trgovine, upravnog prava i fizioterapije. Imaju i specijalistički studij preventivne fizioterapije. U planu je osnivanje i studija primaljstva kao i studija informatike. Trenutno vukovarsko veleučilište broji oko 950 studenata, a taj broj će, sa osni-

vanjem nova dva studija narednih godina, narasti i na preko 1.200 studenata. Veleučilište Lavoslav Ružička svojim studentima nudi i mogućnost smještaja u Studentskom domu Leopold, a u tijeku su radovi i na obnovi objekta Radničkog doma u gradskoj četvrti Borovo naselje gdje bi se Veleučilište trebalo preseliti. Sa preseljenjem u novu zgradu uvjeti studiranja u Vukovaru biti će podignuti na još višu razinu.

Isto tako već nekoliko godina Veleučilište Lavoslav Ružička nudi i mogućnost studiranja za studente hrvatske nacionalnosti iz Srbije.

<https://press032.com/na-veleucilistu-lavoslav-ruzicka-nema-odvajana-po-nacionalnosti-nema-odvojenih-razreda-smjena-kao-niti-bilo-kakvih-incidenata/>

Nekad narodni, danas brend heroji!

Između dviju kocaka koje simbolički predstavljaju Hrvatsku, nalazi se plejada brendova koji su nadživjeli ideologije.

Končar uspio pobijediti na natječaju; Kraš nastavlja uspješno izvoziti; Badel se uspješno predstavio na sajmu, Lola Ribar gradi novi pogon, Duro Đaković u gubitku, Lenac traži novog vlasnika...

Naslovi su to tekstova koji se mogu pročitati i danas u medijima, koji govore o tvornicama, tvrtkama, poduzetnicima koji su i u današnjem suvremenom životu zadržali imena nekadašnjih narodnih heroja. U neka druga vremena, posebno mi iz X generacije, rođene u drugom dijelu 60-ih do početka 80-ih godina, sazrijevajući u reformama i stalnim promjenama, znali smo ne samo sva ta imena, nego i njihove kraće ili duže biografije, razmišljajući i o zapošljavanjima u tim, dobrom kompanijama. Neke od njih, posebno ove koje su i danas zadržale, prilagođena suvremenom životu, imena, i tada su, kao i danas, bile pojmovi gospodarskog života ovih prostora.

5. Darko Buković

**Novinarski projekt:
Narodni heroji kao
brend**

Elektronička publikacija:
tockanai.hr

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
27. listopada 2021.

I kako sad Milenijalcima, rođenima iza 80-ih do sredine 90-ih, a posebno Z generaciji, rođenoj od sredine 90-ih, koja odrasta u vremenu strelovitih promjena i koju je gotovo nemoguće fascinirati, približiti priču o brendovima koji su opstali, koji su nadživjeli društvena uređenja, i tko se zapravo krije iza tih imena tvrtki. A nisu u imenima tvrtke vlasnici, kako pojednostavljeno - zbog brojnih primjera koji ih okružuju - misle mladi. Posebno jer je kod njih vidljiv i izražen motiv za samostalnim poduzetništvom, koji im je, upravo potaknut novim sofisticiranim tehnologijama, gotovo ugrađen u genetski kod.

Narodni heroji kao brend?! Nekad mit, danas brend.

Bez obzira na ime, **hrvatski brendovi** koji nose imena nekadašnjih narodnih heroja svoj *mindshare* u svijesti potrošača temelje prvenstveno na prepoznatljivoj kvaliteti proizvoda i usluga koje nude. I jesu sinonim kvalitete i hrvatske posebnosti, identifikacija hrvatskog brenda. I to daleko više u inozemstvu, na zahtjevnim svjetskim tržištima, nego samo na domaćem, poznatom terenu.

NE! Ovo nije tekst i serijal tekstova o narodnim herojima, nego serijal osobnih intervjuva sa uglednim hrvatskim i inozemnijim stručnjacima iz svijeta bendaranja, komuniciranja, ekonomije i marketinga, s jedne strane teoretičarima, s druge strane praktičarima, o sadašnjem i budućem položaju i mogućnostima takvih brendova, njihovog suvremenog komuniciranja brenda i imena kompanije, koje bez obzira na neka prošla vremena, postižu svjetske uspjehe. Danas, između dviju kocaka koje simbolički predstavljaju Hrvatsku, nalazi se plejada brendova koji su nadživjeli ideologije. U korporativnom kapitalizmu njihova imena nikome ništa ne znače. Ali znači brend iza kojeg se krije uspjeh bez obzira na ime.

Ne zaboravimo, nisu samo narodni heroji umrli, umrla su i brojna poduzeća koja su nosila njihova imena. Oni koji su opstali danas su prepoznatljivi, proizvođački brend, ne samo na ovim prostorima, nego i u svijetu. Riječ je o tvrtkama/brendovima: Kraš (Josip Kraš), Končar (Rade Končar), Badel (Marijan Badel) Đuro Đaković, Lola Ribar (Ivo Lola Ribar), Janko Gredelj, Lenac (Viktor Lenac), Lovinčić (Ivica Lovinčić), ENDI (Nada Dimić), Vladimir Gortan...

A kako se svijet mijenja i vremena se mijenjaju, otkuda je zapravo došlo ime brenda postaje praktički svojevrsna trivia, *fun fact* – ali nije više relevantno za **uspjeh brenda**. To je zrela faza u kojoj je brend svojim vrijednostima uvelike nadmašio tehničku identifikaciju svog imena, ocijenio je **Boris Belak**, poznati marketinški stručnjak.

Hrvatska je za razliku od drugih država bivše države ipak uspjela sačuvati tvornice, proizvođače čiji nazi-vi-imena danas više nisu bitni, jer predstavljaju

brendove koji nose emociju i potvrdu kvalitete proizvoda. Sve su to brendovi o čijem imenu nitko više nije razmišljao, već je prva asocijacija bila kvaliteta. Naravno, time su smanjeni i troškovi, a jednom kada je i regionalno tržište profunkcioniralo, kupci su samo nastavili sa nekim ranijim kupovnim navikama, uz prisutan sentiment. Tamo gdje su otkrivali toplu vodu i ulagali jer su morali objasniti kupcima da je novo ime onaj isti proizvod, nije baš dalo rezultate. Ili ne bar brze rezultate, ističe dr. **Svetlana Cenić**, jedna od najpoznatijih sarajevskih ekonomskih analitičarki.

Spomenute tvornice bile su važan dio hrvatskog gospodarstva proteklih desetljeća, uspjele su proći uspješnu tranziciju iz socijalističkog sustava u kapitalizam i pritom su sačuvali inovativnost, kreativnost, izvrsnost u proizvodnji, kao i učinkovit nastup na tržištu. Zanimljivo je kako tijekom urušavanja komunističkog poretka, kad su se mnoge stvari (čak i pretjerano) dovodile u pitanje, mijenjala imena, rušili spomenici i prekidale veze s totalitarnom prošlošću, nitko nije dovodio u pitanje imena ovih velikih sustava, naglašava dr. **Božo Skoko**, stručnjak za bendaranje i komunikaciju. Misli da su tu bitna dva razloga. Prvi je snažna ukorijenjenost tih imena u našoj svakodnevici, gospodarstvu, marketingu... jer su postali neraskidivi dio naših života. A drugi je njihovo svojevrsno re-bendaranje kroz protekla desetljeća, od narodnih heroja do sinonima za vrhunske slatkiše, alkoholna pića, vagone i sl. Uostalom mlađe generacije nemaju pojma tko su bili **Josip Kraš i Marijan Badel**, ali jako dobro znaju za tvornice i njihove brendove. Dakle, bez obzira na imena, svi ti sustavi nikada nisu bili pretjerano „obojani“ ideologijama, kultovima ličnosti i sl. već su se ponašali tržišno i bili uspješni. Tako su proslavili imena, napravivši odmak od njihova pravog identiteta. I tu je tajna uspjeha. Kao što je napisao veliki Umberto Eco, parafrazirajući stih iz Romea i Julije – „Ono što zovemo ružom slatko bi mirisalo i s drugim imenom!“, ističe dr. Skoko.

Danas se s tim brendovima treba boriti i voditi neke nove bitke na zahtjevnom svjetskom tržištu, a kako to čine, u idućem nastavku serijala.

<https://tockanai.hr/poduzetnik/brending/nekad-narodni-danas-brend-heroji-52457/>

Deset volontera u Banovini za HKM: Osmijeh i darovano vrijeme za drugog nekome su sitnica, ali stradalim ljudima to je bilo sve što im je potrebno

---

Posljedice razornih potresa koji su krajem 2020. pogodili Banovinu osjećaju se na tom području i danas. Mnogi su bili prisiljeni napustiti svoje domove, a neki su se od njih odlučili vratiti i žive u doniranim stambenim modulima Hrvatskog Caritasa i drugih donatora. S jedne strane duboki strahovi i velika materijalna šteta, s druge - snažna ljudska solidarnost. Naime, čitava vojska volontera Caritasa Sisačke biskupije neumorno je radila tijekom tri mjeseca u Distributivnom centru Sisačke biskupije u Sisku, da bi i kasnije nastavila rad u manjim skupinama na više lokacija Caritasa Sisačke biskupije.

6. Marija Pandžić

Novinarski projekt:
Međuvjersko zajedništvo u prirodnoj katastrofi – katolički, pravoslavni i muslimanski volonteri Hrvatskog Caritasa

Elektronička publikacija:
Hrvatska katolička mreža

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
25. srpnja 2021.

Pod vodstvom sestre Smilje Čirko 3 i pol tisuće volontera okupljalo se nakon potresa u Distributivnom centru Sisačke biskupije dok je bio otvoren.

Vojsci volontera Caritasa Sisačke biskupije pridružili su i članovi Kluba djece hrvatskih branitelja Domovinskog rata – pridruženi članovi Udruge veterana 4. gardijske brigade u tri navrata. Kako nam je u razgovoru otkrio 39-ogodišnji Zvonimir Lemo, njih sedmero iz Splita uzelo je godišnje odmore i uputilo se u Sisak kako bi volontirali u Distributivnom centru Sisačke biskupije.

„Posebnost Distributivnog centra je što su ondje bili ljudi svih dobnih skupina iz raznih dijelova Hrvatske. Ljudi koji su dolazili po pomoć primjetili bi drugačiji naglasak i to im je bio znak da nisu ostavljeni, da nisu zaboravljeni, da nisu sami. Posebno bih istaknuo

---

požrtvovnost i osmijeh s. Smilje Čirko. Ona nije samo koordinirala, s. Smilja je radila zajedno s nama. Nosim u srcu puno uspomena na to razdoblje, sklopljena su brojna nova prijateljstva, a i danas pomažemo Caritasu Sisačke biskupije iz Splita“, poručio je Lemo.

Jedan od mlađih volontera bio je 17-ogodišnji Jurica Posilović iz Siska, svima uvjerljivo najsimpatičniji mladić, izuzetno vedrog karaktera. Govoreći o radu u Distributivnom centru Posilović je istaknuo kako mu je rad ondje otvorio put do nekih novih spoznaja, proširio vidike, ali i pomogao mu nositi se s psihološkim posljedicama potresa.

„Doma sam skakao na svaki mogući trzaj, odmah bih pomislio: ‘Ide potres’. Volontiranje mi je pomoglo da mi ti strahovi nestanu. Vjerujem da će mi ovo iskustvo biti poticaj da se i dalje bavim volontiranjem i da pomažem drugima koliko god mogu. Najdirljivije mi je bilo davati pakete pomoći ljudima koje poznajem, to su bila potresna iskustva. Tu osobu poznaćeš, misliš da je dobro, i nikad ne bi pomislio da im je potrebna pomoć. A zapravo se ispostavi da je nakon ovih potresa pomoći itekako potrebna... I kad vidite koliko su ljudi zahvalni za svaku pomoć, za primjerice kruh koji im daš, ma ne može čovjek ostati ravnodušan. Primjetio sam koliko su ljudi oduševljeni vidjeti sve mlade ovdje. Nadamo se da ćemo opravdati onu uzrečicu da na mladima svijet ostaje“, kroz osmijeh nam govori Posilović.

Iskustvo rada u Distributivnom centru kao uspomenu za cijeli život nosit će i 14-ogodišnja Ema Martinić iz Siska. Kako nam je otkrila, puno radosti i veselja je doživjela tijekom volontiranja.

„Sve koje sam upoznala ovdje, ostavili su traga na mom životu, od ljudi mojih godina i časnih sestara. Kad god dođem volontirati, uvijek me ispuni to zajedništvo i veselje. U školi sam bila pod stresom zbog učenja i ispita, pa mi je opuštena atmosfera pomagala“, naglasila je Martinić.

U Distributivnom centru su tjednima volontirali i oni koji su i sami stali bez krova nad glavom

U Distributivnom centru su tjednima volontirali i oni koji su i sami stali bez krova nad glavom. To je priča

16-ogodišnje Sare Banjac iz Siska koja je s obitelji nakon potresa otišla u Zagreb, ostavši bez krova nad glavom. No, nakon tjedan dana su se vratili u Sisak zahvaljujući dobrim ljudima koji su im pružili smještaj. Čim je čula mogućnost volontiranja, nije dvojila ni sekunde, odmah se priključila vojsci volontera.

„Jednom sam se gotovo i rasplakala kad sam djetetu dala igračke. Njegova radost me duboko dirnula. Tijekom volontiranja upoznala sam puno ljudi iz Siska koje zapravo nisam još nikad imala prilike susresti. Uz zahvalnost koju sam vidjela kod ljudi koji su došli po pomoć, sretna sam što sam stekla mnoga poznanstva različitim dobnih skupina u Distributivnom centru“, poručila je Banjac.

52-ogodišnji Miroslav Kota iz Zagreba jedne je subote odlučio sa suprugom i dvije kćeri konkretno pomoći narodu Banovine. Došao je volontirati u Distributivni centar Sisačke biskupije.

„Volontiranje je samo po sebi jako dobro jer ovdje srećem mlade Siščane koji su također došli volontirati. Drago mi je što na njihovim licima vidim osmijeh i radost unatoč razornom potresu koji smo osjetili i u Zagrebu. Vidim da nada postoji, da ljudi unatoč zlu koji im se dogodio pokušavaju biti dobro raspoloženi. Pamtit ćemo volontiranje u Sisku i po tome što susrećemo Hrvatsku u malom“, istaknuo je Kota.

Uz pojedince u Distributivni centar Sisačke biskupije dolazile su i organizirane grupe. Tako su u nekoliko navrata dolazili volontirati studenti i profesori s Hrvatskog katoličkog sveučilišta u Zagrebu čiji je koordinator bio sveučilišni kapelan vlč. Odilon Singbo. Kako je rekao, poznavajući članove sveučilišne zajednice znao je da što god je vezano za volontiranje ili volonterstvo da su oni uvijek spremni, tako da je dolazak u Caritas Sisačke biskupije nešto što se podrazumijeva.

„Ovdje u Distributivnom centru osjeća se velika radost i velikodušnost ljudi koji su sudjelovali donacijom u centru. Žao mi je što se stvari za žrtve potresom pogodjenog područja ne rješavaju brzinom kojom bi možda trebale, ali se nadam da će se i to promijeniti. Unatoč svemu teškom što vidimo u očima stradalih ljudi,

volontiranje u ovom centru mi je velika radost i ispunjenje“, naglasio je 41-ogodišnji vlč. Singbo.

Pozivu sveučilišnog kapelana odazvala se predavačica na Odjelu za sestrinstvo Hrvatskog katoličkog sveučilišta i voditeljica Volonterske skupine HKS-a 55-ogodišnja Vesna Mijoč. Vjeruje kako je volontiranje jedan stil življenja.

„Uz kolege profesore i ove okupljene mlade ljudе moram reći da je atmosfera izuzetna. Iako smo fokusirani na rad, u mislima smo s ljudima ovog potresom pogodenog područja. To je jedan naš mali kotačić i doprinos koliko možemo pružiti, makar ovim kariaktivnim djelovanjem. Volontiranje ne iziskuje puno vremena, ali vas cijelog ispunjava. Nekad je malo teže, a nekad malo lakše, ali se osjećamo korisnima. Volontirati mogu svi, čovjek volontiranjem osjeća nutarnje zadovoljstvo. To je jedno davanje koje ne iziskuje puno vremena niti novaca. Ove razrušene kuće će se popraviti, ali kad ljudi znaju da nisu sami to im je velika potpora“, istaknula je Mijoč.

Volontiranju u Caritasu Sisačke biskupije priključio se i prorektor za znanost HKS-a Roberto Antolović. Istaknuo je kako ga posebno oduševljavaju prisutni mladi koji s osmijehom obavljaju svoje zadatke.

„Potičem na volontiranje jer uviđam kako nedostaje empatije kod ljudi te bi svi trebali pokušati pomagati drugome. Poniznost i služenje je poželjan pristup životu u obitelji i na poslu. Volonteri mogu mijenjati svijet, ali najprije treba pokazati svojim primjerom“, poručio je 59-ogodišnji Antolović.

Među okupljenim volonterima narodu Banovine došli su pomoći i sjemeništari iz Zagreba. Svoju pomoć rado je pružio i 16-ogodišnji Marko Pratljačić. Otkrio nam je kako u sklopu Međubiskupijskog sjemeništa u Zagrebu volontira često.

„Prilikom volontiranja svidjelo mi se to što smo svi zajedno ovdje, iz raznih dijelova Hrvatske s istim ciljem okupljeni – pomoći žrtvama potresa. Volontiranje nas izgrađuje, potiče nas na da činimo dobro. Volontiranje na neki način izvlači najbolje iz nas“, naglasio je Pratljačić.

Da je volontiranje stil života, potvrdila nam je i 39-ogodišnja Đurđica Lucić iz Slavonskog Broda koja je volontirala u Distributivnom centru Sisačke biskupije, a kao volonterka djeluje u „Marijinim obrocima“ te je bila u Africi.

„Volontiranje uvijek nagrađuje jer pokazuje koliko je malo potrebno da se drugu osobu usreći. Svi koji smo ovdje svjesni smo kad se dajemo za drugog da je to radost i pravo ispunjenje. Pozvala bih sve da krenu volontirati bilo gdje jer to obogaćuje čovjeka te se osjeća ispunjenije jer je mogao nekom pomoći. Svijet se može obogaćivati kroz male sitnice kao što su osmijeh i odvajanje svog vremena za drugog“, zaključila je Lucić.

<https://hkm.hr/zivot/donosimo-price-deset-volontera-kako-je-volontiranje-u-okviru-djelovanja-hrvatskog-caritasa-utjecalo-na-njihov-zivot/>

Stručnjaci tvrde: Nuklearna energija je zelena i obnovljiva; zašto je onda zbrinjavanje radioaktivnog otpada puno kontroverzi?

7. Barbara Kraš Kedmenec

Novinarski projekt:
Važan problem o kojemu javnost ne raspravlja često, a od strateške je važnosti – može li Hrvatska riješiti zbrinjavanje radioaktivnog otpada?

Elektronička publikacija:
Direktno.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
12. rujna 2021.

Nuklearni otpad iz više razloga asocira na nešto posebno opasno po zdravlje ljudi i okoliš i činjenica je da ljudi posebno zaziru od mogućnosti da nešto takvo vide u svom dvorištu. U posebno negativan kontekst samu nuklearnu energiju stavila je tragedija u Černobilu nastala kao posljedica ljudske greške, a onda i Fukušima, nuklearka koju je pogodio cunami čiju visinu nitko nije mogao predvidjeti. Je li kontroverza oko nuklearne energije, a zatim i oko zbrinjavanja otpada nastalog radom nuklearki opravdana?

“Černobil je pitanje ljudske greške ili prije gluposti i to se nije smjelo dogoditi. Radili su eksperiment koji da su radili u nuklearnoj elektrani Krško, nezgoda bi se izbjegla jer bi elektrana automatski sama zaustavila proces i spriječila katastrofu koju su izazvali u Černobilu. Fukušima je, s druge strane, jedan nesretni događaj. Elektrana je bila projektirana za potres 9,0 kojeg je izdržala i imala je napravljenu branu koja je projektirana temeljem visine cunamija koji se mogao očekivati u narednih 100 godina kako se ne bi ugrozio njezin rad.

Napravljena barijera je projektirana čak 20 do 30 posto iznad očekivanog, a dogodilo se i više od toga, što je

naravno jedan neželjeni događaj koji dezavuira nuklearnu elektranu, a stotine drugih nuklearki radi bez ikakvih problema”, komentirao je za portal Direktno direktor Fonda za financiranje razgradnje i zbrinjavanja radioaktivnog otpada i istrošenoga nuklearnog goriva Nuklearne elektrane Krško, **Hrvoje Prpić**.

Međutim činjenica je da sve vezano uz nuklearnu energiju prate kontroverze, a za prepostaviti je da su velikom broju ljudi živo u sjećanju redci knjige “Sadako hoće živjeti” nakon što je na Hirošimu bačena atomska bomba.

Veliko nepovjerenje prema nuklearnoj energiji

Nepovjerenje u institucije, visoka percepcija korupcije i loše gospodarenje otpadom u Hrvatskoj praćeno brojnim malverzacijama, dodatni su razlog nepovjerenja prema projektu kojeg provodi Fond, a tiče se Trgовske gore odabrane kao preferentne lokacije na kojoj bi najkasnije do 2025. godine trebalo profunkcionirati skladište radioaktivnog otpada.

Riječ je o nisko i srednje radioaktivnom otpadu koji je nastao kao posljedica rada nuklearke Krško s obzirom na to da nam je pred vratima preuzimanje hrvatskog dijela otpada i njegovo zbrinjavanje nakon što se Slovenija i Hrvatska nisu uspjele dogovoriti oko zajedničke investicije kojom bi se taj isti otpad zbrinuo. Razlog je, kao što smo već pisali, to što Slovenija nije željela na svom teritoriju prihvati radioaktivni otpad nastao na teritoriju RH. Riječ je o institucionalnom otpadu koji najčešće nastaje u bolnicama, laboratorijima, industriji i vojsci.

Taj institucionalni otpad pohranjen je na Institutu Ruđer Bošković, ali i na Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada. Ova skladišta su zapunjena i zatvorena, a sada institucije koje ga proizvode imaju obvezu pohraniti ga u svojim prostorima dok se ne sagradi skladište na odabranoj lokaciji koje će preuzimati otpad s područja cijele Republike Hrvatske.

“Od zatvaranja privremenih skladišta na Institutu Ruđer Bošković (IRB) i Institutu za medicinsko istraživanje i medicinu rada (IMI), novonastali radioaktivni otpad i iskorišteni izvori koji se ne mogu vratiti

proizvođaču, a nastali su na teritoriju Republike Hrvatske, čuvaju se u objektima vlasnika ili posjednika istih do trenutka kada ih bude moguće preseliti u središnje skladište”, odgovorili su nam iz Ministarstva unutarnjih poslova.

Iskorištenih radioaktivnih izvora trenutno na 107 lokacija u RH

Pri tome je važno razlikovati radioaktivni otpad i iskorištene izvore sukladno definicijama iz Zakona, navode u MUP-u.

“Radioaktivni otpad je otpadna tvar u plinovitom, tekućem ili krutom stanju za koju nije predviđena daljnja uporaba, koja sadržava radioaktivne tvari čija je aktivnost ili koncentracija aktivnosti iznad granične vrijednosti za otpuštanje iz nadzora. Iskorišteni izvor je onaj zatvoreni radioaktivni izvor koji se ne koristi ili se ne namjerava koristiti za obavljanje odobrene djelatnosti, ali se i dalje s njim postupa na propisan i siguran način.

Radioaktivnog otpada u formi građevinskog otpada onečišćenog radioaktivnim tvarima iznad propisanih granica trenutno nema”, kažu nam u MUP-u. Do sada u Hrvatskoj nije provođena razgradnja objekata koji bi mogli rezultirati nastanjem takve vrste otpada, ali se očekuje da će određene količine takvog otpada nastati nakon razgradnje privremenih skladišta u Zagrebu do koje će doći nakon što se njihov sadržaj preseli u buduće skladište.

Zanimalo nas je na koliko se lokacija u RH drži radioaktivni otpad i o kojoj je količini riječ.

“Iskorišteni radioaktivni izvori koji se ne mogu vratiti proizvođaču (uglavnom se radi o izvorima iz doba kada nije postojala zakonska obveza vraćanja iskorištenog izvora proizvođaču ili u trenutku kad je radioaktivni izvor postao iskorišten povrat iz različitih razloga nije bio moguć) čuvaju se na lokacijama vlasnika ili posjednika pod propisanim uvjetima i uz inspekcijski nadzor. Takvih izvora u RH trenutno ima na 107 lokacija o čemu se vodi evidencija.

Uobičajeni volumen iskorištenog izvora je iznimno mali, reda veličine cm³ te se zbog njih ne očekuje

---

značajan porast volumena iskorištenih izvora i radioaktivnog otpada koje treba zbrinuti u skladištu, u odnosu na 11,5 m³ radioaktivnog otpada i iskorištenih izvora sadržanih na IMI i IRB-u”, odgovorili su nam iz MUP-a.

Novonastali radioaktivni otpad primarno nastaje u djelatnosti nuklearne medicine gdje se radioizotopi koriste za potrebe dijagnostike i terapije. Kako se radi o vrlo kratkoživućim radioaktivnim tvarima takav otpad vrlo brzo, a nakon predviđenog razdoblja odustajanja do najviše nekoliko mjeseci, prestaje biti radioaktivan iznad propisanih granica te ga se izuzima iz nadzora i zbrinjava ovisno o njegovim drugim karakteristikama (komunalni otpad, infektivni otpad, itd.), kažu u Ministarstvu.

Koja je uloga MUP-a?

Nekada Državni zavod za radiološku i nuklearnu sigurnost, od 1. siječnja 2019. dolazi pod nadležnost Ministarstva unutarnjih poslova. Sada u sklopu MUP-a djeluje kao Sektor za radiološku i nuklearnu sigurnost i ono je regulatorno tijelo za radiološku i nuklearnu sigurnost.

Sve aktivnosti u svezi radioaktivnog otpada i iskorištenih izvora, osim u nadležnosti navedenog Sektora su i u nadležnosti Sektora za inspekcijske poslove Ravnateljstva civilne zaštite.

Oni sudjeluju u postupku izdavanja lokacijske dozvole i građevinske dozvole te u postupku izdavanja uporabne dozvole za građevine u kojima se obavlja djelatnost zbrinjavanja radioaktivnog otpada i iskorištenih izvora u skladu s propisima o gradnji. U postupku odobravanja djelatnosti utvrđuje se jesu li ispunjeni propisani uvjeti, a na osnovu kompleksne dokumentacije.

Također, Ministarstvo unutarnjih poslova obavlja inspekcijski nadzor tijekom rada skladišta kao i tijekom postupaka razgradnje i zatvaranja istog. U konačnici, Sektor za radiološku i nuklearnu sigurnost će biti taj koji će jednog dana izdati licencu za rad Centru za zbrinjavanje radioaktivnog otpada i to temeljem uporabne dozvole i zadovoljavanja svih propisa propisanih zakonom.

Prpić koji se bavi nuklearnom energijom već nekoliko desetljeća, kaže da je za njega nuklearna energija ujedno i zelena, ali i energija koja bi se trebala uvrstiti u obnovljive izvore.

“Mi koji se bavimo tim područjem čemo se čuditi da netko uopće pomišlja da to nije zeleno jer tu nema nikakvih emisija plinova koji bi utjecali na stakleničke plinove. Nuklearna energija se smatra jednom od najčišćih tehnologija za proizvodnju struje.

Onaj dio koji se zapravo na neki način daje u primjedbu i zbog čega aktivisti pokušavaju i relativno uspijevaju da se ne dobije kategorija ‘zelenog’ je pitanje upravo tog radioaktivnog otpada koji za njih predstavlja veliko i značajno onečišćenje i iz tog razloga se ‘skida’ mogućnost nuklearnim elektranama da idu u kategoriju ‘zelene’ energije pa čak i obnovljivih.

Mi koji smo iz tog svijeta uvijek čemo to podržavati, smatramo da je to čista tehnologija i najprihvatljivija i operativno najbolja jer se vrlo dobro mogu kontrolirati i sama proizvodnja i potrebe na tržištu”, objašnjava Prpić.

Prpić: Radioaktivni otpad ne može započeti nuklearnu reakciju

Trenutno se radioaktivni otpad skladišti kod same nuklearne elektrane Krško smještene na periferiji grada Krškog gdje radi oko 800 ljudi. Cijeli kompleks se nalazi uz rijeku Savu i to već 38 godina.

Oko same nuklearke su ogromni voćnjaci, razvija se poljoprivreda i poljoprivredna gospodarstva normalno funkcioniraju jer, kako kaže naš sugovornik, nema nikakvog utjecaja iz Krškoga, a niti iz skladišta radioaktivnog otpada.

Prpić navodi i primjer Francuske koja ima 60-tak nuklearnih elektrana: “Zamislite koliko onda oni moraju imati skladišta?”. U dolini Champagne poznatoj po proizvodnji vina i pjenušaca postoji ogromno odlagalište radioaktivnog otpada koje nije uništilo ni rijeke ni vinograde niti utjecalo na kvalitetu tamošnje proizvodnje, priča nam Prpić.

Osim toga, u samom centru Zagreba trenutno se nalaze dva zatvorena skladišta radioaktivnog otpada

što nije utjecalo ni na zdravlje ljudi niti na okoliš niti je zemljjištima tamo pala tržišna cijena.

“Radioaktivni otpad je inertan, on ne može započeti nuklearnu reakciju iz koje bi proizašlo neželjeno zračenje i prodor u okoliš. To je otpad koji je potpuno stabiliziran, i to su spremnici koji se testiraju kako bi se zadovoljio ‘drop’ test. Ako spremnik od 15-20 tona padne sa šest metara, on ne smije puknuti. To je vrsta otpada koja ne može migrirati, ne može curiti iz spremnika, ne može se dogoditi onečišćenje i štetan utjecaj na okoliš”, ističe Prpić.

Vidmarović: Treba nam komunikacijska strategija, a ne ‘power point’ prezentacija

“To su posebni spremnici od posebnih metala koji se prenose u posebnim uvjetima u za to predviđene prostorije gdje su posebni protokoli i mehanizmi koji smanjuju rizik nekakvih katastrofi i havarija čak i u slučaju napada, odnosno terorističkih aktivnosti. To je dosta rutinska stvar koja se odvija po cijeloj Europi jer cijela Europa ima skladišta radioaktivnog otpada. Imaju ih Češka, Njemačka, Finska, Francuska, Španjolska, Bugarska, Belgija...”, govori za portal Direktно **Branimir Vidmarović**, geopolitički analitičar.

“Percepcija korupcije stvara negativnu poveznicu s infrastrukturom, nepovjerenje prema kvaliteti izgradnje. Tamo gdje je korupcija, tamo se redovito, smatra se, krade na materijalima, koriste se manje kvalitetni materijali, sniženi su standardi, radnici koji nemaju kvalifikacije itd., i onda naravno da konačni korisnik buduće infrastrukture, čovjek koji živi u malom gradu ili selu sumnja u stabilnost svega toga, sumnja u čvrstoću, u standarde i sve procese, smatra da se sve radi s ciljem lagane i ilegalne zarade. Kada sve to stavite u hrvatski kontekst s otpadom koji nije visoko rizičan, onda dolazimo do slijepе ulice u kojoj nitko nikome ne vjeruje”, nastavlja naš sugovornik.

Stoga je potrebno, kaže, poraditi na edukaciji i informirati građane, ali upozorava da je to vrlo težak proces, dugotrajan i osjetljiv, i kako kaže, ne može se samo doći ljudima i predstaviti im se “power point” prezentacija.

“Treba nam komunikacijska strategija prema stanovništvu, edukacija, razjašnjavanje stvari, a ponajprije transparentnost u čitavom procesu. Treba biti svjestan toga da je ljudima teško objasniti da je mogućnost korupcije i malverzacije na nisko tehnološkoj razini veća nego na visokoj tehnološkoj razini. Kada govorimo o takvim odlagalištima, standardi, procedure i verifikacije, sama nadzorna tijela tu rade sasvim drugačije. U visokim tehnologijama je korupcija isključivo prisutna na razini menadžmenta i prodaje, lobiranja i dogovaranja, ali u samoj proizvodnji je gotovo isključena”, govori Vidmarović.

Vrijednost skladišta u sprječavanju neovlaštenog rukovanja radioaktivnim izvorima

“Meni je nepojmljivo da bi struka uopće mogla dopustiti da se nešto radi na način bez da se zadovolji i najviši kriterij kada govorimo o radioaktivnom otpadu, ali je pitanje kako ljude uvjeriti da je to tako. Kada bi netko neovlašteno došao u posjed radioaktivnog izvora, nastala bi velika opasnost za tu osobu i njegovu okolinu.

Najveća vrijednost toga što mi radimo na Čerkezovcu ili kada bilo koja zemlja na svijetu radi na jednom mjestu centralizirano skladište ili odlagalište radioaktivnog otpada, je sprječavanje da se dolazi do neovlaštenog rukovanja tim izvorom na nekoj drugoj lokaciji. Mi trenutno otpad imamo na Ruđeru i IMI-ju, ali moramo znati da imamo i po bolnicama i građevinskim institucijama.

Ja vjerujem da je tamo sve u redu i da ljudi znaju što rade, oni su educirani, ali veća je vjerojatnost da netko neovlašteno uzme radioaktivni izvor nego kada će jednog dana svi ti radioaktivni izvori biti u Čerkezovcu, u skladištu s jednom ogradom, s video nadzorom i zaštitarskom službom, gdje nitko ne može prići”, kaže Prpić.

Vidmarović kaže da je ključna izgradnja povjerenja lokalnog stanovništva u projekt koji se radi.

“Nakon Drugog svjetskog rata, a posebno nakon Černobila, nuklearna energija je na zlu glasu, ali je zapravo statistički puno sigurnija i spada u ‘zelenu’

---

energiju koja ne zagađuje okoliš. Potencijalno može biti puno bolja, ali je razina nepovjerenja tolika da su po čitavoj Europi odlučili zatvarati nuklearna postrojenja. Slovenija bi Krško trebala zatvoriti 2043. godine. Vjerojatno to sve treba staviti ljudima u kontekst odričanja od nuklearne energije i objasniti im što će se događati s tim gorivom. Treba točno predstaviti plan gdje će otpad stajati i što će biti nakon toga”.

Veliki otpor lokalne zajednice

Ali prema iskustvu kojeg je s nama podijelio Prpić, to i nije tako jednostavno.

“Mi se užasno puno trudimo raditi i informirati javnost, pokušavamo održavati tribine i pojasniti i sa stručnjacima s pojedinim fakulteta i sa svojim djelatnicima, ali tu sad opet dolazi do otpora lokalne zajednice koja svojim određenim aktivnostima sprečava održavanje bilo tribina ili bilo kakvih takvih razgovora.

Mi smo pokušali vijećnicima općine Dvor prezentirati što znači taj radioaktivni otpad, kako će se on zbrinjavati, što on znači za razvoj njihove općine, jer u slučaju kada se govori o otpadu iz nuklearne elektrane postoji naknada, odnosno dodatak koji se daje na razini lokalne zajednice za unapređenje i gospodarski razvoj s obzirom na to da je došlo do realizacije takvog projekta na njihovom području”, objašnjava direktor Fonda.

Kada se suočite s takvim otporom, kaže, ostaje vam mali prostor da s ljudima o tome razgovorate. Tu je i pitanje edukacije na nacionalnoj razini.

“Znanje opće populacije o tome je vrlo malo i uvijek ostaje ona komponenta prevladavanja straha od nepoznatog i iracionalnog straha. Imali smo Nagasaki, Hirošimu, Černobil... To je to što generira negativnu prema nuklearnim tehnologijama, ovo sve drugo, ‘o tome ne znamo ništa’.

“Ako sada ulazimo u diskusiju sa svim stranama, nećemo nikamo doći jer i ‘zeleni’ imaju svoje mišljenje. Po njima bi taj otpad magično trebao nestati, a treba pametan pristup i hladne glave, zasnovan na realnosti, faktičkim podacima, a ne na mitologiji i riješiti taj problem”, zaključuje Vidmarović.

Vidan: Nuklearna energija je preskupa već 30 godina

Ipak s njima se ne slaže dugogodišnji ekološki aktivist Toni Vidan.

“Puno stvari na svijetu se može završiti dobro ako se ne dogodi nikakav problem niti ljudski faktor ne zakaže. To ne znači da se te stvari trebaju činiti i financirati ih s javnim novcem. Nuklearna energija je preskupa već jedno 30-tak godina, a u svjetlu novih nevjerojatnih pojeftinjenja tehnologije proizvodnje struje iz solarnih panela i vjetroelektrana, nuklearna energija je postala ekonomski potpuno nerazumna. Zbog toga se u Europi praktički više i ne grade nuklearne elektrane, mislim da se svega u nekoliko azijskih zemalja to radi po nekakvoj inerciji.

Nuklearna energija je postala potpuno nevažna tema, jedina je tema da se postojeći nuklearni reaktori koji su još u radu na miru i bez ikakvih incidenata ugase što je moguće prije i da se sav taj silni otpad koji smo naslijedili iz jednog tehnološki neodgovornog projekta zbrine na siguran način, odnosno nećemo ga moći zbrinuti na siguran način nego na najmanje opasan način”, kazao je Vidan za portal Direktно.

Smatra da Hrvatska nije sposobna zbrinuti radioaktivni otpad transparentno i bez korupcije.

“Ako treba izabrati neke sektore koji su notorni po korupciji svakako je to sektor otpada, a u zadnje vrijeme i sektor energetike s poticajima za korištenje obnovljivih izvora energije postaju notorni primjeri korupcije. Ovdje imamo sinergiju ta dva sektora i ja se bojam da je cijeli ovaj proces vođen tako da tu enormnu zaradu koju će netko steći ako se taj proces provjeri nekakvim privatnim poduzetnicima u stvari radi na jedan netransparentan i koruptivan način. Ako 20 godina nismo bili u stanju tu proceduru provesti, sumnjam da ćemo je sada napraviti u godinu, dvije”, razmišlja Vidan.

Ono što je po njemu još dublji problem u Hrvatskoj je jedno duboko nepovjerenje javnosti u sve institucije i u takvoj situaciji je “gotovo nemoguće na odgovarajući način realizirati projekt koji se u javnosti percipira kao rizičan a on to u svakom slučaju i je”.

Mogu li vjetar i struja zamijeniti nuklearnu energiju?

Ide se za time da se nuklearke gase i ne grade nove, kaže Prpić, međutim još uvijek ima zemalja koje razmišljaju i grade poput Poljske, Slovačke i Češke. Nedavno je Finska otvorila novu nuklearku, a i Slovenija razmišlja o drugom reaktoru, ali ipak ističe:

“Moramo biti svjesni da su tendencije takve da se njihov broj pokušava smanjiti, ali vidjet ćemo hoće li se paradigma mijenjati za 10, 20 ili 30 godina jer je pitanje koliko ćemo sa solarima ili vjetrom zaista uspjeti proizvesti potrebne količine pogotovo ako ćemo ići na to da sva prijevozna sredstva budu na struju što znači da će potrebe za strujom biti izuzetno povećane”.

Pitanje je realnosti, kaže, mogu li vjetar i struja tu potražnju u potpunosti zadovoljavati.

<https://direktno.hr/direkt/strucnjaci-tvrde-nuklearna-energija-je-zelena-i-obnovljiva-zasto-je-onda-zbrinjavanje-radioaktivnog-otpada-puno-kontroverzi-244014/>

Uvjetna sloboda platformskog rada

Najavljen je da će izmjene hrvatskog Zakona o radu obuhvatiti i platformski rad, a hoće li i kako najavljeni regulacijski ići u smjeru zaštite radnika trenutno je pod velikim znakom pitanja. Dunja Kučinac daje odlične temelje za prognozu analizirajući iskustva domaćih vozača Ubera i Bolta, ali i trendove koji se naziru iz ponašanja Ubera u drugim državama.

“Kad sam počeo raditi, mislio sam da će dočekati penziju u Uberu. Tad sam imao 54 godine i bio sam tipična hrvatska priča: nakon petnaest godina u firmi, odjednom sam postao višak i ostao bez posla. U Uber je tada bilo lako ući: trebale su samo vozačka i potvrda o nekažnivanju, a auto ste mogli unajmiti. Tad sam mislio da to uopće nije loš posao: nemam šefa, a ako premalo zaradim, moja je krivica. Ali odonda se to jako promijenilo, i to na gore. Od tog se rada ne može živjeti.“

8. Dunja Kučinac
Novinarski projekt:
Platformski rad u Hrvatskoj: prekarnost skrivena iza online aplikacija

Elektronička publikacija:
Bilten

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
18. lipnja 2021.

Ovako svoju karijeru vozača Ubera i Bolta nakon četiri godine rekapitulira jedan od mojih sugovornika. Sličnu radnju ima većina radničkih priča o platformama koje sam čula posljednjih godina: počinje punom šakom (odnosno – aplikacijom) lijepih želja, a završava praznim novčanicom i osjećajem nasamarenosti. O razlozima iznevjerjenih obećanja i nesigurnoj poziciji platformskih radnika u domaćim se mainstream medijima nije puno pisalo – reflektor je nakratko uperen početkom ove veljače kada su vozači Ubera i Bolta zahtijevali od države da obuzda platforme koje su pandemijske gubitke prebole preko

njihovih leđa, a potom i povodom najava da će nove izmjene Zakona o radu obuhvatiti i platformski rad. Hoće li i kako najavljeni regulacijski ići u smjeru zaštite radnika trenutno je pod velikim znakom pitanja. Kao orijentir za prognoze ovdje će nam poslužiti razvoj “slučaja Uber”, jedne od najvećih firmi u polju platformske ekonomije.

Nešto novo, nešto drugačije

U Hrvatskoj je Uber počeo poslovati u listopadu 2015., pet i pol godina nakon što je prva vožnja u proljeće 2010. naručena preko beta inačice aplikacije skovane u silicijskodolinskom startapu i na ulicama San Francisca zasvirala početak “revolucije sektora transporta”. Kada je dvije godine kasnije iz kalifornijskog tehnopoduzetničkog raja pušten i prvi Lyft, najveći američki konkurent Uberu, Uber je već vozio ulicama Pariza, Londona i Toronta, a danas su, kako stoji na njihovom webu, prisutni u više od deset tisuća gradova u svijetu.

Pojava Ubera, a onda i raznih drugih platformi za vožnju, dostavu i druge jednokratne poslove koje su niknule u zadnjih deset godina, najavlјivana je kao tržišna revolucija. Osim što putnicima i drugim korisnicima donosi jeftiniju i bržu uslugu naručenu jednim klikom na mobitelu, navodno fundamentalno inovira i sam svijet rada: razmontirava dosadne i krute tradicionalne poslove transformirajući ih u oslobođujući svijet masovnog poduzetništva. Ta inovacija, sasvim konkretno, znači sljedeće: Uber, Bolt i druge platforme posluju “digitalnim uslugama”, odnosno na tržište ne donose ništa osim brenda i aplikacije kojom, kako kažu, spajaju putnike i vozače. Vozače ne tretiraju kao svoje radnike nego “partnere” kojima, uz određenu proviziju (kod nas ona iznosi oko 25%) iznajmljuju aplikaciju. Koliko i kako će je oni koristiti, koliko će zaraditi, koliko će uložiti i potrošiti na auto – to bi trebalo biti na samim vozačima. No, kako već godinama upozoravaju radnici, sindikati, mediji, znanstvenici, ali i države i sudovi diljem svijeta, sukus platformskog modela poslovanja nije ni u kakvoj poduzetničkoj slobodi pogonjenoj tehnologijom, nego u prebacivanju troškova i odgovornosti poslovanja s platformi na radnike i izigravanju zakonskih regulacija u polju rada i transporta. Posljedice su već jasno vidljive i u Hrvatskoj i diljem svijeta: labavljenje

regulativa u korist slobodnog tržišta i dodatna prekarizacija rada. U tom smislu, dosadašnjih pet i pol godina širenja platformske ekonomije u Hrvatskoj – koja je započela Uberom, a nastavila se estonskim Boltom (koji je od kraja 2018. do sredine 2019. poslovao pod imenom Taxify) i platformama za dostavu hrane Wolt i Glovo, samo je kratki lokalizirani scenarij puno šire i duže, globalne priče.

Uber je prve dvije godine u Hrvatskoj poslovao na rubu zakona, bez licenci za prijevoz putnika u cestovnom prometu. Na pobune domaćih taksista protiv nelojalne konkurencije koja ignorira zakone, Uber je odgovarao da se ne bave taksi prijevozom nego nečim potpuno “novim i drugačijim”: najmomin vozila s vozačem, koji obavljaju preko partnerskih firmi. To je tvrdio, preuzimajući paralelno sve veći komad tržišta dumpingom cijena i ne obazirući se na pritiske i inspekcije (koje ionako nisu po džepu udarale sam Uber nego njihove vozače – partnere, samostalne poduzetnike), sve dok se 2018. godine Zakon o prijevozu u cestovnom prometu nije liberalizirao, na čemu je, kao predstavnik HUP-a u Radnoj skupini za izradu prijedloga zakona, radio i sam direktor hrvatskog Ubera. Iako je zakon doista pritisnuo Uber da angažira samo vozače s adekvatnim licencama i da na autima moraju biti jasno istaknuti oznake taksija i firme, ti su minimalni zahtjevi zapravo bili popraćeni znatno većim izmjenama koje su olakšale Uberu poslovanje: ukinuta je ovlast lokalne samouprave da ograniči broj taksija i minimalnu cijenu vožnje na području pojedinog grada te je olakšan, ubrzan i pojeftinjen proces dolaska do samih licenci.

Tijekom ovog procesa Uberovog pozicioniranja, na novostvorenom tržištu vladao je kaos, ali i potplaćeni i prekarni rad, za što Uber nije isuviše mario. Jedan bivši vozač prisjeća se vožnje za Uber preko više različitih obrtnika: *“Tijekom 2017. sam vozio Uber preko dva različita obrtnika. Kod prvog sam bio prijavljen na pola radnog vremena za plaću od 1.600 kuna, a zapravo sam radio 48 sati tjedno. Sve skupa bih dobio 3.000 kuna. Radilo se za sve praznike, ali nije bilo više plaćeno. Plaća je kasnila i umanjivala se radi izmišljenih troškova i manjkova. Auti su bili slabici, na jednom sam imao improvizirani mjenjač, na drugom mi je otpao brisač. Tad se nije moglo voziti rutama kojima mogu taksisti i*

---

javni prijevoz, niti se moglo parkirati na taksi stajališta. Nisi imao gdje čekati ni pišati. Odlučio sam otići kada je došao srpanj i šef počeo forisirati da odemo raditi sezonom, odnosno voziti Uber po obali, što meni nije odgovaralo. Ostali su mi dužni plaću. Državni inspektorat je utvrdio nepravilnosti, ali nisam imao vremena ni snage sam ganjati tužbu.“

Njegova priča nastavlja se u sličnom tonu: “*Kod drugog posrednika je dogovorenio da uz minimalac na koji sam bio prijavljen dobivam 36% od prometa, što je variralo svakog mjeseca i isplaćivalo se obično preko regresa. Imali smo određen broj stalnih mušterija, koje su s gazdom znali dogovaratati vožnje na crno, mimo aplikacije, bez Uberove provizije. To se favoriziralo. Firma je imala više vozača nego auta pa se dešavalo da mi šef nema ni jedan auto za dati po 5, 6 dana. Znao sam da se za to vrijeme vozi na crno, a ja sam sjedio i čekao. Zato sam prestao raditi. U Uberu tada nitko nije ništa provjeravao. Zvali su te samo da ažuriraš podatke ako ti ističe registracija. Nakon što se registriraš, nikad ih više ne vidiš.*“

Posredničke firme, kako čujem od drugog vozača, do danas su nastavile nemar države koristiti za mutno poduzetničko plivanje po sivoj zoni, kao i u sektoru dostave. Osim Uberove provizije od 25%, vozačima uzimaju obično još 10% za svoj posao “posredovanja”, ali, kako čujem od drugog vozača koji vozi za Uber i Bolt, posljednje četiri godine često ne isplaćuju plaću redovno: “*Radi njihovog muljanja i neisplate plaće sam promijenio 7, 8 posrednika. Vozače prijavljuju uglavnom na 4 sata dnevno, iako rade više. Uberova aplikacija dozvoljava dvanaestosatno vrijeme vožnje, nakon čega vozač mora biti 8 sati izvan mreže. Nema slobodnih dana ni bolovanja. Prošli tjedan sam dobio rješenje od mirovinskog da mi ne priznaju jedan dio staža jer mi tadašnji šef, jedna od tih partnerskih firmi, nije uplaćivao doprinose, iako su mi uzimali taj dio zarade. Puno tih firmi gasi poslovanje kada se približe pragu za ulazak u sustav PDV-a. Vlasnici tada otvaraju nove.*“

Ništa bez intervencije

No polu-divlje tržište posredničkih firmi s kojima Uber i Bolt partneruju nije jedini problem domaćih vozača. Čak i oni samozaposleni u vlastitim firmama i obrtima nisu samostalni u svom radu i ne mogu sami određivati vlastite radne uvjete, kako to Uber i Bolt

reklamiraju. Najveći problem svakako je u tome što platforme diktiraju cijenu vožnje. Ona stalno varira ovisno o potražnji, pa istu rutu vozač jednom može odvoziti za 100, a drugi puta za 50 kuna i nikada ne može predvidjeti vlastite prihode. Zimus su na pandemijske gubitke platforme odlučile reagirati dodatnim stimuliranjem potražnje kroz uvođenje povoljnijih UberSaver i BoltEconomy vožnji. Oglušile su se pritom na protest vozača koji su upozorili da su se nametnuti rezovi prebili preko njihovih leđa. Riječima mog sugovornika: “*Morao sam potražiti drugi posao jer se od vožnje više nije moglo živjeti. Kad su uveli Economy i Saver, odjednom ste morali raditi po 10-12 sati da biste zaradili dotadašnju prosječnu plaću. Oni su niže cijene nadoknadili većim brojem vožnji jer nemaju nikakve troškove auta, goriva, vremena i čekanja – to je sve na nama. Uber i Bolt zarade na svakoj vožnji. I ja hoću tako. Ne želim odvoziti 3 – 4 vožnje, a biti na nuli. Zna se desiti da vožnja košta 13 kuna i da sam na gubitku. Iako se količina posla unazad dva, tri mjeseca povećala, nisu podigli cijene.*“ Svjesni da platforme ne slušaju njihove kritike i sugestije, vozači su tražili od države da intervenira regulacijom minimalne cijene vožnje, no od nje, kažu, nikada nisu dobili odgovor.

Činjenica da vozači i posredničke firme ne mogu sami odrediti cijenu usluge, iako snose sve troškove i rizik smanjene potražnje, nije jedini pokazatelj toga da su “poduzetnička samostalnost i sloboda” koju Uber i Bolt navodno nude u paketu s aplikacijom zapravo samo fingirane i da platforme itekako definiraju uvjete rada. Naime, iako postoji određena sloboda odabira kada i koliko će svaki vozač raditi, ta je sloboda ograničena i uvjetna: kroz aplikaciju se sankcionira “pretjerano” odbijanje vožnji, a status svakog vozača drži se pod kontrolom ocjenama putnika na skali do 1 do 5, uz disciplinske mjere ukoliko one značajnije padnu. Ni oko jednog od ovih mehanizama vozači nemaju pravo glasa, a oni za njih generiraju gomilu problema i pritisaka. “*Ocjenjivanje je jedna od najgorih stvari u Uberu. Ocjene su često posve proizvoljne, a ne postoji sistem žalbe. Jednom sam vozio neke tinejdžere koji su me nagovarali da skrenem preko pune crte. Nisam htio raditi prometni prekršaj i dali su mi jedinicu koja mi je srušila projek. Žalio sam se i rečeno mi je da svi vozači imaju istu statističku šansu biti nepravedno ocijenjeni tako da se u konačnici sve poravnava i sistem funkcioniра.*“

Usprkos nominalnoj fleksibilnosti i samostalnosti, na sličan se način sankcionira i odbijanje rada: „*Svaku ponuđenu vožnju vozač može odbiti, no ako ih previše odbijaš, s vremenom ti aplikacija šalje sve manji broj vožnji ili te privremeno isključe.*“ Ovo postaje osobiti problem ukoliko pri prihvaćanju vožnje niti nemaš informaciju o njenoj duljini i cijeni: „*Bolt aplikacija vozaču ne pokazuje kuda korisnik putuje nego samo njegovu trenutnu poziciju. Uber, nasreću, posljednjih godinu dana vozaču pokazuje tzv. tovarni list, odnosno odredište i cijenu vožnje pa možete procijeniti je li vožnja uopće isplativa.*“ Prije nego je Uber uveo tu praksu, jedan mi bivši vozač govori, znao se uvaliti u potpuno sulude vožnje: „*2017. mi se desilo da sam oko 16h, nakon pet vožnji tog dana, kupio putnike na autobusnom kolodvoru i ispostavilo se da putuju u Novalju. Na povratku je gazda tražio da se vratim s Paga južnim putem i starom cestom kako bih mu uštedio troškove trajekta i autoceste. Vratio sam se u Zagreb kasno navečer, vožnja je koštala oko 2000 kuna, a ja sam taj mjesec zaradio ukupno 2600 kuna.*“

Dok ne intervenira država ili se vozači ne pobune, Uber, Bolt i slične platforme ne mare za to jesu li njihovim vozačima pojedine vožnje isplative, mogu li živjeti od svog rada jednom kad poplaćaju sve troškove, niti čekaju li satima u autu bez ikakve nadoknade ukoliko je potražnja niska, a broj vozača velik. Platformama odgovara da na raspolaganju imaju više vozača nego putnika: njihovo čekanje ništa ih ne košta, a sigurni su da će svaku novu vožnju imati tko preuzeti i da putnik neće upaliti konkurenčku aplikaciju. Veliki broj dostupne radne snage kojoj treba bilo kakav posao (pa i jedva isplativa vožnja) preduvjet je poslovanja ovih platformi: njihov porast nužno je promatrati u kontekstu post-kriznog tržišta rada kojim poslednjih deset godina dominiraju fleksibilizacija, prekarni poslovi i prinuda da radnici sve više traže dodatne izvore zarade.

Uberov antiradnički aktivizam

Kršenje regulativa, lobiranje za izmjenu zakona sebi u korist i prebacivanje troškova i rizika poslovanja na radnike – kad ovako sažmemu uspon Ubera na domaćem tržištu, u opasnosti smo da budemo prozvani mrziteljima tehnološkog progrusa i uzbudljive budućnosti svijeta rada koji bi neminovno usli-

jedili da naše tržište nije tako rigidno i “okovano ostaćima socijalizma“. No ta druga, nepopularna strana Uber-revolucije nije nikakva paušalna procjena ili zlonamjerna oklada, nego priča koja godinama puni sve strane medije. Spisak Uberovih sukoba s nacionalnim i lokalnim vlastima diljem svijeta, izigravanja niza zakona i regulativa, ulaganja ogromnih novaca u lobiranje i agresivne kampanje kako bi se izmijenili zakoni ili obeshrabriло sindikalno udruživanje je nepregledan. Dovoljno je da se zadržimo samo na SAD-u, koji je zajedno s Kanadom najveće Uberovo tržište, i abeceda problema piše se sama.

U Kaliforniji je, primjerice, Uber krajem 2016. naprasno, bez dozvole testirao svoja autonomna vozila, odnosno samovozeće taksije, a kada su ona radila prometne prekršaje, iz Ubera su krivili “ljudski faktor“ i hvalili se da se neće, kao ostalih dvadeset kompanija s dozvolama, prilagoditi nego “iz principa prkositi“ regulativama. Na pritisak kalifornijskih vlasti, Uber je pokupio aute i prebacio testiranje u Arizonu, sve dok u ožujku 2018. jedno od vozila nije usmrtilo pješakinju na cesti u gradu Tempeu, nakon čega je testiranje brzopotezno obustavljeno. U međuvremenu je priča sa razvojem autonomnih vozila, iako reklamirana kao važna poslovna strategija, za Uber i Lyft završila: Lyft je ove godine svoja vozila prodao Toyoti, a Uber još krajem prošle godine startapu Aurora. Ispostavilo se da automatizacija odnosno izbacivanje vozača iz poslovne jednadžbe neće biti dovoljno brza da bi tako skoro platformama donijela željene uštede: troškove (uglavnom niskoplaćenih) vozača zamijenili bi troškovi kupovine, čišćenja i održavanja automobila, koje trenutno snose sami vozači.

Primjera Uberovih sukoba s lokalnim vlastima i povlačenja s tržišta dok se regulativa ne izmjeni je mnogo: iste te 2016. godine u teksaškom gradu Austinu su, usprkos Uberovom i Lyftovom obilnom lobiranju, lokalnim referendumom izglasane restrikcije za platforme i provjere njihovih vozača, na što su se obje platforme povukle iz grada i vratile iduće godine, čim su regulative omekšane. Upravo prijetnjama odlaškom i crnom slikom “svijeta bez Ubera“ Uber i slične platforme redovno plaše putnike i vozače kada ih žele mobilizirati protiv novih regulativa ili, recimo, osnivanja sindikata. Ta je mobilizacija najčešće praćena i

---

obilno plaćenom propagandom. Kad je gradonačelnik New Yorka Bill de Blasio 2015. htio ograničiti broj vozila zbog njihovog negativnog utjecaja na zagađenje i prometne gužve u gradu, Uber je lansirao kampanju "Reci NE de Blasiovom Uberu!" ugradivši u aplikaciju fiktivnu "de Blasio mapu" koja je ilustrirala kako bi New York navodno izgledao ukoliko de Blasiova restrikcija stupi na snagu: na pustoj mapi grada moglo se vidjeti samo par taksija i jako dugo vrijeme čekanja. Putnike se mobiliziralo da šalju primjedbe uredu gradonačelnika sloganom "Keep NYC moving forward!" i tvrdnjama da će de Blasio naum koštati grad deset tisuća radnih mjesto i ostaviti neke četvrti bez prijevoza. Kampanja je bila više-manje uspješna: uz određene Uberove ustupke i obećanja – da će gradu davati više informacija o poslovanju i voditi više računa o pristupačnosti Uberovih vozila za invalide – odustalo se od ograničenja broja vozila.

Ostala je upamćena i, primjerice, snažna antisindikalna kampanja koju je Uber vodio u Seattle 2016. i 2017., kada su se vozači pokušali organizirati uz pomoć sindikata Teamsters. Uber ih je plašio da Teamsteri žele ukinuti Uber, prijetio da će se povući iz Seattlea, zvao ih, slao im poruke i podceste s antisindikalnim sadržajem, ali ih i pokušavao odvući sa sindikalnih sastanaka nudeći im u vrijeme sastanaka veće tarife za vožnju i besplatne obroke u popularnim *fast food* restoranima.

Na već dug spisak sukoba s vlastima i sindikatima, Uber je 2017. naslagao niz kontroverzi i skandala. Ta je godina – godina u kojoj se u Hrvatskoj sprema prilagodba zakona po mjeri platforme – u stranim medijima nazivana Uberovom "annus horribilis": od slučajeva seksualnog uznemiravanja i diskriminacije u kompaniji do razotkrivanja programa Greyball – alata kojim je Uber godinama u nizu gradova u Americi i diljem svijeta potajno izvlačio podatke da bi među korisnicima aplikacije targetirao potencijalne predstavnike lokalnih vlasti i inspektore i onemogućio im naručivanje vožnje. Narušenom imidžu značajno je doprinijelo glavno lice kompanije – jedan od osnivača i tadašnji direktor Travis Kalanick, poznat po igranju na mačo "bro" imidž i nonšalantnom nizanju skandala. Zgražanje javnosti u ožujku 2017. izazvala je snimka na kojoj je bio uhvaćen trenutak Kalanickove svađe s

vozačem Ubera. Vozač mu se požalio da je zbog njega bankrotirao i da ljudi više ne vjeruju njegovoj kompaniji, na što je mu je Kalanick, prije nego je izjurio iz auta, odgovorio: "*Bullshit. (...) Neki ljudi naprsto ne vole preuzimati odgovornost za vlastita sranja. Za sve u svom životu krive nekog drugog. Sretno!*" Vrhunac Kalanickovog sramoćenja Ubera bilo je, vjerojatno, sjedenje u Trumpovom savjetu za tehnologiju, taman u vrijeme kada je američki predsjednik uveo zabranu putovanja za državljane nekoliko zemalja s većinskim muslimanskim stanovništvom (koju je početkom ove godine ukinuo Biden). U širokoj protestnoj kampanji pod sloganom #DeleteUber, 2017. je preko 200 tisuća korisnika Ubera izbrisalo aplikacije iz svojih mobitela. Kurs javne blamaže i pada rejtinga Uber je odlučio zaustaviti postavivši novo lice na čelo kompanije – Daru Khosrowshahiju, biznismena iranskog porijekla, staloženog *good guy* profića, ukratko – utjelovljenje Kalanickove suprotnosti. Na zadatku da Uberu osvjetla obraz, Khosrowshahi se ispričao za sve greške koje je Uber napravio dok je "revolucionirao prijevoz" i najavio nove prioritete i smjer kompanije: briga za sigurnost vozača i putnika, inkluzivnost i različitost.

Najgore od svih prava

Razlozi posvećenog peglanja javnog imidža i retorike brige za vozače, koju su Uber i Khosrowshahi u međuvremenu još više intenzivirali, ne leže u novosještenom korporativnom moralu, nego u vanjskim pritiscima: višegodišnjim valovima protesta, štrajkova i organiziranja Uberovih, ali i vozača drugih platformi (između ostalog i Bolta), kao i pokušajima intervencija i pritisaka vlasti diljem svijeta da obudaju platforme. Uberu je jasno da se posljedice platformske i šire gig ekonomije po užasnu prekarizaciju rada više ne mogu skrivati pa odgovara na pritiske obilno lobiрајуći za "treći put" između dosadašnjeg tržišnog ludovanja i regulacije: malo ustupaka radničkim pravima, u zamjenu za to da može nastaviti poslovati kao i do sada – sa samozaposlenim "partnerima", a ne radnicima.

Primjer takvog uspješnog Uberovog i Lyftovog lobiranja mogli smo vidjeti prošle godine u Kaliforniji: zakonu koji ih je trebao prisiliti da zaposle vozače platforme su se usprotivile dotada najboljnije finančiranom kampanjom u Kaliforniji (teškom 200

milijuna dolara) i uspješno progurale tzv. "Prijedlog 22" koji je vozačima donio određena prava poput djelomičnih doprinosa za zdravstveno osiguranje, no zadržao ih u statusu nezavisnih poduzetnika. Kao retoričke mobilizacijske poluge, Uber i Lyft koristili su upravo navodnu naklonjenost ideji poboljšanja radnih uvjeta vozača, s naglaskom na one u ranjivijim pozicijama koji čine većinu platformske radne snage. To su licemjerstvo već prozvali brojni kolektivi organiziranih platformskih radnika. Kako će se platforme i sami radnici odnositi prema najavljenoj regulaciji platformskog rada u domaćem kontekstu ostaje za vidjeti, no jedno je sigurno – Uber i slične platforme pronalaze načine da se objeručke (i stotinama tisućama dolara) odupru regulaciji koja bi ih prisilila da snose pune troškove zapošljavanja radne snage. I ne samo to: status radnika vozačima bi, naime, donio "njegore" od svih prava: pravo na sindikaliziranje koje bi omogućilo borbu za još više prava i još finansijskih kompromisa platformi.

<https://www.bilten.org/?p=38589#>

Batiže:

Prekrajanje prostornih planova prema potrebama investitora

---

9. Aleksandar Tešić
Novinarski projekt:
**(Ne)planirani kaos
investicijskog
urbanizma**

Elektronička publikacija:
TRIS

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
20. prosinca 2021.

Šibenske gradske vlasti još uvijek kriju imena potencijalnih investitora zainteresiranih za ozbiljno ulaganje na vjerojatno najatraktivnijem građevinskom području na Jadranu, onom nekadašnje i dalje nesanirane Tvornice elektroda i ferolegura, terenu u prvom redu do mora s pogledom na staru gradsku jezgru. Odavno, međutim, znaju da će, uglavnom prema željama i potrebama zainteresiranih ulagača, prekrojiti postojeću i donijeti novu prostorno-plansku dokumentaciju. Ako ne i prije, upućeni su u to barem od travnja 2020. kada su za potrebe Europske banke za obnovu i razvoj (EBRD), koja u rečenom projektu pruža stratešku podršku šibenskoj gradskoj administraciji, tvrtke Arup, Colliers i M&S, izradile dokument nazvan Akcijski plan i prioriteti provedbe – Urbana regeneracija napuštene industrijske zone u Šibeniku

U tom dokumentu dostupnom na službenim stranicama Grada Šibenika iznose se preporuke Europske banke za obnovu i razvoj lokalnim vlastima kako pripremiti teren za potencijalne investitore koji bi gradili na atraktivnoj i još uvijek nesaniranoj lokaciji krcatoj industrijskog otpada i gotovo tri desetljeća

nakon zatvaranja tvornice, uz ostalo i one kako pristupiti izmjenama prostorno-planske dokumentacije. Ti strateški savjeti EBRD-a za privlačenje investitora zainteresiranih za ulaganje na 224 632 kvadrata zemljišta u vlasništvu javnog poduzeća Batizelle u kojem 69 posto udjela ima Grad Šibenik a ostatak Republika Hrvatska, školski su primjer tzv. stihijskog investicijskog urbanizma. Za razliku od urbanizma u kojem odgovorne lokalne politike najprije donose planove za raspolažanje vrijednim prostorom pa tek onda traže investitore koji bi se u te planove uklopili, ovdje se sa ozbiljne konzultantske instance koju se uglavnom bespogovorno sluša, lokalnim vlastima neskriveno savjetuje pogodovanje ulagačima. Posluša li administracija gradonačelnika Željka Burića ozbiljne savjete europskih investicijskih bankara, a sudeći prema već viđenim im praksama prekrajanja prostorno-planske dokumentacije po željama nekih drugih ulagača, sva je prilika da hoće, imat ćemo i ovdje slučaj u kojem se odustaje od planiranja prostora grada i podanički prepusta investitoru da odlučuje što će i kako graditi.

U poglavlju naslovljenom Postupak planiranja govori se tako o mogućim izmjenama GUP-a i utvrđuje da se sa trenutačnim parametrima Generalnog urbanističkog plana (GUP) ne mogu potpuno postići određena gustoća, zauzetost zemljišta te odnos između javnih prostora i privatnih parcella. Predlaže se tim dokumentom djelomična izmjena GUP-a za atraktivnu lokaciju zvanu Batizelle. Te bi promjene, navodi se, uključivale: smanjenje obaveznih 20 metara odmaka zgrade od granice ili ceste, uvođenje fleksibilnosti u postotak parcele koju može zauzeti koeficijent iskorištenosti a koja je sada ograničena na 40 posto iznad razine tla i 60 posto ispod nje te uvođenje fleksibilnosti u postotak parcele koja treba biti prekrivena zelenilom a kojih je sada 40 posto, na nekim parcellama kao što su one uz more i one stambene sa srednjem visokom gustoćom. Jednostavnije rečeno, investicijska banka savjetuje lokalnim vlastima da investitoru prepusti odluku koliko će graditi gusto i koliko blizu ceste i hoće li zasaditi ikakve zelene površine.

Fleksibilni Urbanistički plan uređenja

Predlaže se i donošenje fleksibilnog Urbanističkog plana uređenja (UPU) i navodi da je vrlo važno pitanje za uspješnu provedbu projekta odluka o vremenu

održavanja natječaja, prije ili nakon usvajanja UPU-a. U dokumentu dostupnom na stranicama Grada Šibenika razmatraju se različiti scenariji te savjetuje rješenje s osnovnim ograničenjima i fleksibilnim mogućnostima. –U prvom scenariju, UPU izrađuje i financira Grad Šibenik prije otvaranja lokacije Batizelle za investitore, dakle, scenarij je određen i investitori će se morati prilagoditi zonama kako je odredio Grad Šibenik. Kako je objava javna, može se očekivati da će zainteresirani investitori prići Gradu Šibeniku iskazujući interes i za nekoliko dijelova, no UPU ne treba nužno biti prilagođen njihovim namjerama. U drugom scenariju, Grad Šibenik ponudio bi dijelove nekretnina na lokaciji Batizelle zainteresiranim investitorima putem javnog natječaja, na kojem bi investitori sudjelovali te čak i financirali izradu UPU-a kako bi se UPU uskladio s idejama investitora o razvoju – stoji u EBRD-ovom dokumentu, uz zaključak da je poželjniji prvi scenarij, s obzirom da Grad Šibenik želi postići integraciju prostora s ostatkom grada, a ne da ulagači određuju kako će novi kvart biti strukturiran.

Konstatira se i da detaljnijim i preciznijim UPU-om Grad Šibenik može točno odrediti što i kako na Batizelama želi te zaključuje kako takav pristup nije bez manjkavosti. –Prva i najvažnija definitivno bi bila da s obzirom na to da budući investitori možda neće vidjeti projekt kako ga vidi Grad Šibenik, UPU bi se mogao pokazati prestrogim za usklađivanje s njihovom vizijom razvoja. Smatramo da bi se UPU trebao pripremiti na vrlo fleksibilnoj razini, s osnovnim ograničenjima prema GUP-u po pitanju otiska, visine, zelenih površina i upotrebe, no s višestrukim mogućnostima po pitanju zona. Tako će se uspostaviti ravnoteža između želja Grada Šibenika i (arhitektonske) vizije investitora, a UPU-om će se određivati sadržaji/namjene i u isto vrijeme investitorima davati stupanj slobode da odrede završne detalje tih sadržaja i prilagode ih svojim potrebama – navodi se u dokumentu koji administraciji gradonačelnika Željka Burića služi kao podloga za ‘papirnatu’ i fizičku pripremu nesaniranog građevinskog terena za zainteresiranog investitora.

Tri navodno zainteresirana ulagača

Imena potencijalnih investitora zainteresiranih za ulaganje na vjerojatno najatraktivnijem građevinskom

---

području na Jadranu, šibenske vlasti ne žele otkriti. Pohvalili su se prošloga mjeseca da su za mega-ulaganje koje bi trebalo promijeniti vizuru Šibenika zainteresirana tri ulagača koja su se javila na neobvezujući međunarodni javni poziv tvrtke Batižele, ali i odbili odgovoriti na pitanje o kojim se investitorima radi, premda su konferenciju za medije sazvali upravo na temu objave rezultata rečenog natječaja. Malo su pritom uskakali sami sebi u usta, izjavama da se informacije o potencijalnim ulagačima ne znaju jer su tajne ali i da je riječ o ozbiljnim međunarodnim tvrtkama. Najavljen je u tom obraćanju javnosti i da bi u prvom kvartalu 2022. trebao biti raspisan i obvezujući natječaj, rečeno da su potencijalni investitori iskazali interes za ulaganje u prostor cijele zone te spremnost za različite modele suradnje a i predstavljena friško instalirana vršiteljica dužnosti javnog poduzeća Batižele – Nina Kursar, stranački kadar Hrvatskih suverenista, sa 24 godine radnog staža, uglavnom u Poreznoj upravi i Općini Rogoznica.

Najvažniji razvojni projekt administracije Željka Burića na kojem rade osam godina, ljetos su, naime, za cijenu dva glasa koja HDZ-HSLS-ovoj koaliciji omogućuju većinu u Gradskom vijeću, preuzeli Hrvatski suverenisti. Njihov dojučerašnji supredsjednik, saborski zastupnik Hrvoje Zekanović, izbačen iz stranke nakon što je kolege s desnice prozvao sa saborske govornice za neodgovornost jer se ne žele cijepiti protiv COVID-a, nametnuo se bio kao glavni zagovaratelj projekta i hvalio da je razgovarao s nizom stranih potencijalnih investitora. Na prvoj sjednici Gradskog vijeća nakon lokalnih izbora upravo je on a ne neki od ureda Burićeve administracije pripremio Odluku o raspisivanju neobvezujućeg međunarodnog Javnog poziva za utvrđivanje iskaza interesa za realizaciju razvojnog i investicijskog projekta Batižele a poslije na predstavljanju rezultata bez otkrivanja imena, u društvu sa gradonačelnikom vodio glavnu riječ.

Ovaj je, pak, netom prije lokalnih izbora, u travnju dok još nije znao da će ga politička trgovina i osiguranje vladajuće većine stajati upravljanja najvažnijim projektom karijere, nakon sastanka s predstavnicima EBRD-a, pobrojao svoja postignuća. Rekao je Burić da na projektu intenzivno radi od 2013. godine, da su u suradnji s Vladom uspješno riješio dugogodišnje

financijske probleme i imovinsko-pravne odnose, da su dokapitalizirali tvrtku Batižele i usvojili razvojnu strategiju i akcijski plan. Pohvalio se tada i da su već pokrenuli izmjene GUP-a, kako im je u akcijskom planu, dokumentu koji preporuča prekrajanje prostorno-planske dokumentacije prema željama i potrebama zainteresiranih ulagača, i savjetovala europska investicijska banka EBRD.

<https://tris.com.hr/2021/12/batizele-prekrajanje-prostornih-planova-prema-potrebama-investitora/>

TO NISU SAMO ONI DANI U MJESECU: Zašto su trans i rodno varijantne osobe isključene iz razgovora o menstruaciji?

---

10. Anja Kovačević
Novinarski projekt:
To nisu samo oni dani u mjesecu
Elektronička publikacija:
Reci.hr
Broj objavljenih članaka: 6
Datum objave izabranog članka:
20. prosinca 2021.

Redoviti čitatelji Reci.hr možda su primijetili da u našim tekstovima o menstruaciji pokušavamo koristiti rodno neutralan jezik kad god je to moguće. Ne uspijeva nam uvijek, što zbog rodnog izražavanja naših sugovornica i sugovornika, što zbog karakteristika hrvatskog jezika u kojem se muški oblik uzima kao rodno neutralan. Ipak, za ovaj dio serijala 'To nisu samo oni dani u mjesecu' jezik je posebno bitan. U dosadašnjim člancima govorili smo o menstruaciji isključivo iz ženske perspektive, no činjenica je da menstrualni ciklus nije nešto s čime se susreću samo cis žene. Trans muškarci, kao i nebinarne, kvir ili rodno varijantne osobe koje menstruiraju, često su isključeni iz razgovora o menstruaciji, iako je to nešto s čime su se i oni susreli ili se i dalje susreću.

Menstruiraju li trans osobe?

Prvo pitanje mnogima je možda ono najosnovnije, ali i najosjetljivije: Menstruiraju li trans osobe? Jedno-

---

stavno pitanje, komplikiran odgovor. Trans muškarci u pravilu imaju, kao i druge osobe kojima je pri rođenju pripisan ženski spol, maternicu, jajnike, jajovode i ostale organe u kojima dolazi do menstruacije. Što znači da ulaskom u pubertet i oni dobivaju prvu mjesecnicu, osim ako se nisu odlučili za uzimanje tzv. blokatora kojima se privremeno zaustavlja pubertet. Hormoni, koji svakako imaju jednu od ključnih uloga u tranziciji transrodnih osoba, utječu na zaustavljanje ili pojavu menstrualnog ciklusa. Kod **Espija**, trans muškarca, i kod **Ari**, kvir osobe, menstrualni ciklus prestao je već nakon jedne ili nekoliko injekcija testosterona. "Kod mene je on prestao već nakon par mjeseci hormonalne terapije, ali to ovisi kako na koga djeluju hormoni. Jednom sam preskočio dozu i odmah se vratila", govori nam Espi.

Ari ima slično iskustvo: "Vrlo brzo nakon što sam počelao uzimati injekcije testosterona menstrualni ciklus mi je prestao. Tipa, nakon dva mjeseca. To je inače vrlo individualno, nekima prestane brže nekim sporije. Gotovo svima u prvih pola godine do godinu terapije ciklus prestane."

Naš treći sugovornik **K.** još nije započeo s hormonalnom terapijom te ga svaka menstruacija podsjeća na onu prvu koju je dobio između petog i šestog razreda osnovne škole: "Mama me je nekoliko mjeseci prije probala pripremiti na to nekakvim, rekao bih klasičnim razgovorom. Već je sam taj razgovor ostavio popriličnu traumu i meni i mami. Dok sam slušao to u nevjericu i jecao, nastavljao sam je uporno pitati imaju li to brat i tata, jer u mojoj glavi ja sam bio jednak njima, a ne njoj. No ona je govorila da nemaju, da to ima ona i kako sve cure to imaju te da je to normalno."

Jaka poveznica menstruacije i rodne disforije

Njegova prva menstruacija bila je bolna, popraćena grčevima i povraćanjem te, kako kaže, laganom depresijom tih nekoliko dana. Slične simptome ima i danas iako mu samo krvarenje ne predstavlja toliki problem kao oticanje u predjelu prsa i donjeg dijela trbuha zbog kojih se osjeća kao da svi znaju da menstruira: "Odne-davno sam u poprilično zdravoj i rekao bih stabilnoj vezi. Imam partnericu koja ima jako puno razumijevanja i to uvelike pomaže s disforijom, no ciklus

su uvijek kao nekakav 'podsjetnik' da i dalje 'fali' to malo... To bi bilo otprilike što ti disforija u kombinaciji s ciklusom napravi od glave", govori nam K.

Rodna disforija, stanje stresa uzrokovano nepoklapanjem rodnog identiteta i spola koji je osobi pripisan pri rođenju, rodnom ulogom ili sekundarnim spolnim karakteristikama, vrlo je česta kod transrodnih osoba. Kod nekih, kao što je K., rodnu disforiju će potaknuti menstruacija, dok su kod Espija veći problem bile grudi koje su bile vidljivije i više su ga sputavale.

Ari kaže kako nema problem s menstruacijom i ona ne izaziva rodnu disforiju, ali nema ni neke pozitivne konotacije: "Što se tiče odnosa sa sobom i svojim tijelom kao trans i kvir osoba, OK mi je imati menstruaciju. Ne volim senzaciju koja dolazi uz proces menstruiranja i ne volim kako se osjećam - ni PMS ni to što me često do neke mjere onesposobi u funkciranju na par dana. Ali to meni nije vezano uz to što sam trans ili kvir, već je sigurno slično i brojnim drugim osobama, na primjer nekim ženama, djevojčicama i kvir/nebinarnim/rodno varijatnim osobama koje imaju ciklus, a nemaju tjelesnu disforiju oko toga."

Iako nemaju sve trans osobe rodnu disforiju, ona je jedan od najčešćih razloga za počinjanje hormonalne terapije, što nam je potvrđila i klinička psihologinja **Iva Žegura**: "U radu s transrodnim osobama, tj. trans maskulinim osobama, menstruacija je nešto što stvara visoki intenzitet rodne disforije i jedan je od glavnih razloga, između ostalih, za kretanje u hormonalnu terapiju kojom se afirmira maskulini rodni identitet."

Hormoni utječu na pojavu menstrualnog ciklusa čak i kod trans žena

No, ako prestanak menstrualnog ciklusa za neke u ovom kontekstu znači potvrdu muževnosti, što kada je situacija obrnuta? Hoće li izostanak menstruacije kakvu najčešće zamišljamo dovesti do rodne disforije kod trans žena?

Ni ovdje odgovor nije jednostavan i svakako će ovisiti o individualnom iskustvu. No, možda će mnoge iznenaditi činjenica da trans žene imaju menstrualni ciklus čak i ako ne krvare. Grčevi, bolovi u prsim,

promjenjivo raspoloženje, napuhnutoš, PMS - sve su to simptomi koje su iskusile trans žene, a krivac za ovo su ponovno hormoni.

M., trans žena koja je već gotovo tri godine na hormonalnoj terapiji, iz mjeseca u mjesec se nosi sa simptomima koji su nam mnogima poznati: "Kako sam na hormonalnoj terapiji, imam ciklus, ali ne i krvave dijelove koji mi kroz genitaliju cure van. Ovog ciklusa me recimo ne hvataju grčevi u trbuhi, kao prošloga mjeseca kada su me pod pravim kutom savijali. Na početku hormonalne tranzicije sam imala dosta neujednačene cikluse, ali se već kroz pola godine to normaliziralo. Kako ne krvarim, nekada je malo teže pogoditi kada je točno početak, a kada kraj ciklusa, ali zato postoji menstrualni kalendar pa po tome gledam."

Ari je prije pet godina prestalao uzimati hormonalnu terapiju testosterona pa se menstrualni ciklus vratio preko godinu dana i pol nakon toga. Kaže kako se to dogodilo dosta kasnije od očekivanog i bilo je potrebno par mjeseci da se ciklus normalizira. No, kod Arike hormonalna terapija nije uzrokovala promjene u funkciranju reproduktivnog sustava što je moguće u nekim slučajevima: "Neke promjene na mom tijelu koje je testosteron uzrokovao su bile trajne i to mi je super. No, neke stvari su se vratile ili se vraćaju na "staro". Jedna od tih stvari je menstrualni ciklus. Nekim ljudima bi hormonalna terapija mogla uzrokovati neplodnost i da reproduktivni sustav prestane funkcionirati kako je prije, tako da je moguće da se nekim osobama i nakon prestanka terapije testosteronom ciklus ne bi vratio - i što je duže osoba na testosteronu, to je veća šansa da to bude tako."

Kupovina uložaka i odlazak na toalet komplikirani su nego što mislimo

Ciklus koji sada ima nešto je manje bolan i manje obilan u krvarenju, no i dalje nije ugodan te može uzrokovati određene 'logističke' probleme. U drugom dijelu ovog serijala pisali smo o tome koliko je komplikirano imati menstruaciju bez krova nad glavom i osnovnih higijenskih uvjeta, no svatko tko je ikada menstruirao potvrdit će koliko tih nekoliko dana može biti komplikirano, a ne zaboravimo i skupo: "Ne povezujem više menstruaciju samo s tim da je ona

"ženska stvar" pa mi nije oko toga bed u smislu identiteta, ali je svakako bed što se tiče novca i toga da nisam nikad ni bio povezan s njom. Ne mislim da se osobe moraju nekako specifično povezivati s menstruacijom ili uživati u bolovima, ali svjesnost o njezinom postojanju u tijelu je ono što nikad nisam imao. Odlasci u wc, kupovina uložaka i tampona, briga o tome na kupanju ili plaži, objašnjavanja zašto nisu dani za kupanje, sve je to nešto što potiče rodnu disforiju, ali to je zato što još uvijek kao društvo menstruaciju vežemo isključivo uz cis žene", govori Espi.

Problematika toaleta, odnosno u koji toalet je dopušteno ulaziti trans osobama jedna je od medijski najpopraćenijih tema kada govorimo o transrodnosti, najviše zbog odluka raznih konzervativnih školskih odbora iz SAD-a koji svako toliko zabrane trans učenicima korištenje toaleta namijenjenih njihovom rodu. Cis osobe koje nikada nisu preispitivale svoj rodni identitet često nisu svjesne koliko njihovo poimanje tuđeg tijela može utjecati na drugu osobu. Ari kaže kako je pitanje 'kako me ljudi doživljavaju i što mogu očekivati od njih?' uvijek negdje u podsvijesti, čak i kada kupuje uloške iako zna da su šanse za izravan konflikt male. Pitanje odlaska na toalet može biti jako nezgodno.

"Ako se zadržim u toaletu dok praznim/čistim menstrualnu čašicu, ili dok mijenjam uložak, ovisno gdje sam i s kim sam, moram paziti hoće li skušiti nešto, jer me uglavnom vide kao muškarca i ne znam kako bi reagirali da znaju da imam menstruaciju. Javne toalete uglavnom izbjegavam, a ako baš moram idem u muški jer me ipak ljudi više tako doživljavaju i ne želim stvarati nelagodu ni sebi ni osobama u ženskom toaletu koje bi mogle misliti da sam muškarac u ženskom toaletu. A onda sam tu posebno nervoznan ako moram isprazniti menstrualnu čašicu u muškom javnom toaletu. Srećom to je jedino bilo potrebno na aerodromu jednom dok sam putovalao i imala dugu pauzu između letova, ali znam da mi se znalo dogoditi prije, dok sam bilao na testosteronu, da odem u kafic u kojem u muškom wc-u ima samo pisoar, ili se ne mogu skroz zatvoriti vrata i slično. Tu ne samo da bi bio logistički problem kad imam menstruaciju, tu je bio problem što ne mogu ni otići u wc obaviti bilo što, osim da odem u ženski, a to je opet onda ovaj drugi

---

problem. U toj situaciji mi je jednom recimo bila korisna pomoć prijateljaica da “stražare” ispred wc-a.”

“Ženske stvari” nisu samo ženske

S obzirom na sve, postavlja se pitanje šteti li razgovor o menstruaciji trans, nebinarnim ili rodno varijantim osobama te kako možemo inkluzivnije pristupiti ovoj temi? Naši sugovornici slažu se da treba nastaviti otvorenije razgovarati o menstrualnom ciklusu, kao i o drugim temama koje su slično obilježene sramom i stigmom, no razgovor moramo proširiti kako bi uključivao i druge rodne identitete: “Govor o menstruaciji, egzistencijalnim pitanjima menstruiranja i drugim identitetima vezanim uz menstruaciju su važna pojave i čini mi se da možemo kroz godine prestati povezivati neku stvar isključivo s jednom skupinom društva, a kad se to dogodi, onda neće biti potrebno govoriti o tome tko menstruaciju ima, moći ćemo se baviti isključivo klasnim pitanjima menstruiranja, a to je ono što je užasno važno, omogućiti besplatne uloške svakoj osobi koja ih treba”, odgovara Espi.

Smatra kako oglašivačka industrija može puno pomoći u stvaranju inkluzivnijeg društva kroz stvaranje rodno neutralnijih reklama i micanja od roze boje kao jedinog načina oglašavanja menstrualnih proizvoda. Ari nadodaje kako se u pokušaju inkluzije ne smije učiniti šteta u široj borbi za ženska prava: “Mislim da je super da se daje na vidljivosti što više različitih iskustava koja su često izostavljena, zaboravljena, ili se jednostavno za njih ne zna. Istovremeno, mislim da je bitno da se kroz inkluziju ne napravi i nemamjerna šteta. Da inkluzija uvijek treba ići prema širenju. Jer realno, dugo se o “ženskim stvarima” nije pričalo i brojna pitanja od važnosti za zdravlje većine žena su stavljane u drugi plan. Tako da mislim da je bitno da se ne prestane govoriti o “ženskim stvarima” i time unazadi nešto za što se feministkinje godinama bore, već ih proširiti da uključuju i sve žene i druge osobe na koje se to pitanje može odnositi, obično kvir/rodno varijantne osobe i trans muškarce.”

Također, u našoj želji za otvorenijim razgovorom o menstrualnom ciklusu ne smijemo zaboraviti da ovakva tema može biti okidač za pogoršanje mentalnog stanja mnogih osoba, bez obzira na njihov rodni identitet.

“Ja uživo gotovo nikad ne pričam o menstruaciji jer je za mene to izrazito triggering, izaziva osjećaj srama i bijesa. Ponekad čak malo zavidim svojoj mlađoj sestri koliko zrelo i zdravo pristupa tim nekim situacijama za svojih malo godina, i žao mi je da neću nikad doživjeti taj level udobnosti sam sa sobom”, govori K. i nadodaje kako mu je internet puno pomogao u pronalasku informacija i odgovora na neka pitanja koja je imao.

“Nadam se da će u budućnosti biti puno više i ovakvih članaka i iskustva, koja će pomoći maloj trans braći osvijestiti se o novoj situaciji u kojoj su se našli, te kako tu nema ništa strašno i da nisu ni prvi ni jedini u toj ‘borbi’. Mislim da kompletno društvo treba ostaviti šaputanje oko ovakvih tema u prošlosti, jer to što šutimo ne znači da to nije tu. Glasno i jasno treba ići edukacijom protiv predrasuda i tabua”, zaključuje K., jedan od naših sugovornika koji su otvoreno u članku progovorili o ovoj temi na čemu smo im zahvalni.

<https://reci.hr/aktualno/ideje/to-nisu-samo-oni-dani-u-mjesecu-zasto-su-trans-i-rodno-varijantne-osobe-isključene-iz-razgovora-o-menstruaciji/>

Popis stanovništva – između političke aritmetike i depopulacije (1)

O upotreblama i zloupotreblama popisa stanovništva

O netom završenom popisu stanovništva, kućanstva i stanova u nas sasvim sigurno neće se ispjevavati pjesme, pričati priče niti će se na te teme komponirati melodije. Uostalom, kako i bi kad je uopće teško i zamisliti neku birokratsku i antipatičniju mjeru od popisivanja domaćinstava i ljudi. Ona nije samo odiozna sama po sebi, jer predstavlja ono sivo i banalno lice države koje se jednom u deset godina ukaže pojedincima koji obitavaju na ozemlju pojedine zemlje, nego i zato što kod nemalog broja ljudi popis čak zna izazivati, ako ne baš strah, a onda svakako podozrenje, sami popisivači nerijetko se doživljavaju kao uljezi kojima nipošto ne treba otvarati vrata, a država se percipira kao moloh koji se pojedincima preko popisa uvlači u krevet, otkriva defraudante, utvrđuje što rade i čime se bave, tko je kakvog materijalno-imovinskog stanja i slično. Jer, ruku na srce, dati državi, odnosno nekoj njezinoj agenciji, u ovom slučaju Državnom zavodu za statistiku, posve svojevoljno čitav naramak podataka o samome sebi, stanu i svom domaćinstvu doista može izgledati krajnje nesmotreno, a u nekih naših paranoičnijih građana takvi zahtjevi koji stižu od države mogu se doživjeti kao protuzakonito ulaženje u privatni i intimni prostor svakog čovjeka i kao takvi mogu u njih izazvati panične reakcije. Da se takve i slične primiri, može pomoći racionalno ukazivanje na važnost popisa, kao i objašnjenje da prava svrha popisivanja leži u tome da država jednom u deset godina svoje javne politike akomodira i prema novim statističkim podacima dobivenima na temelju popisa stanovništva. Također, nije zgorega ponavljati sve one garancije koje daje Statistički zavod ili vlada, a koje govore o tome da je anonimnost pojedinaca na popisu zajamčena i da će se ona čuvati, da je korištenja prikupljenih podataka s popisa u bilo koju drugu

11. Rade Dragojević

Novinarski projekt:
Popis stanovništva – Između političke aritmetike i depopulacije

Elektronička publikacija:
Stratego

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
24. studenoga 2021.

---

svrhu (policijsku, poreznu, vojnu ili političku) strogo zabranjeno, te da se podaci s popisa koriste isključivo u statističke svrhe i ni u koje druge te da se tako dobijene informacije u javnosti prezentiraju jedino u agregiranim, što će reći, anonimnim oblicima.

Što to smeta katoličkom kleru?

Neka od pitanja na upitniku doista mogu izazvati podizanje obrva čak i u najdobronamjernijih promatrača. Recimo, pitanje o vjeroispovijesti na našem popisu prije 1990. godine nije postajalo. Jasno je da je jednoj ateističkoj i komunističkoj Jugoslaviji to pitanje bilo posve irrelevantno i kao takvo suvišno, ali postavlja se pitanje zašto je to pitanje uvršteno u popisne upitnike nakon 1990. godine, kad se ne vidi, barem ne na prvu, što je to što bi se u statističko-demografskom smislu moglo zaključiti iz vjerničke mape zemlje poput Hrvatske u kojoj su praktički svi katolici, niti kakve bi se to javne politike mogle voditi na temelju podatka o vjeroispovijesti. Tim prije, što Hrvatska ne pozna crkveni porez, pa da bi onda podatak o raspredelu i brojčanosti pojedine kongregacije, kao i o broju ateista, mogao biti temelj za precizno razrezivanje poreza. Kao što se zna, Katoličku, ali i sve ostale crkve u nas plaćaju svi jednak, neovisno o tome jesu li vjernici ili ne. Osim, naravno, ako to pitanje nije primjer krajnje ispolitiziranosti, odnosno ako ono u upitniku nakon 1990. godine nije uvršteno samo zbog pritiska u javnom životu sve prisutnije Katoličke crkve i zbog sve većeg utjecaja te organizacije na svekoliki život u novoj demokraciji. Tako podatak o osamdeset i nešto postotnoj prisutnosti katolika u Hrvatskoj, koji se uz minimalne oscilacije manje-više ponavlja iz popisa u popis, čini se da više služi u svrhu političkog bildanja same te organizacije i ovjerovljivanje njihove ionako neosporivo vodeće pozicije u društvu. Osim toga, na pitanje o vjeroispovijesti na ranijim popisima (iz 2011. i 2001. godine) nudila se samo jedna opcija – *katolička*, a svaku se drugu vjeroispovijest, već prema preferenciji popisanog stanovnika, trebalo rukom ispisati, pa ispada da je biti katolik svojevrsna povlastica. Statističari su tako i (ne)namjerno samo verificirali stvarno stanje u zemlji u kojem su katolici ne samo statistička većina nego i doista su po svim pitanjima beneficirana vjerska denominacija. Na popisu iz ove godine “pogodovanje” katolicima te vrste ipak je izbjegnuto, pa je vjeru ručno potrebno upisati za sve slučajeve.

Međutim, domaći se kler ove godine digao na zadnje godine zbog uvođenja tzv. e-popisivanja, koji je omogućio da se skoro pola stanovništva samostalno popiše preko internetske aplikacije, u privatnosti svog doma i bez prisutnosti popisivača. Kler je opasnost naslutio u tome što se iskreno katolištvo u narodu ionako slabo prakticira, pogotovu među mlađom populacijom, odnosno što se aktivni vjernički život često zamjenjuje praznim ceremonijalom i sve rijedim i uglavnom formalnim prisustvovanjem vjernika u crkvama, pa se samopopisivanje na Kaptolu doživjelo kao neželjena mogućnost da se po njih porazna situacija s terena preslikava i na popis, odnosno da svatko sam sa vlastitom savješću, a bez interferencije popisivača s kauča, kod kojih uvijek postoji opasnost da postave sugestivna pitanja o vjeri i naciji, slobodno odredi o svojim opredjeljenjima.

U Australiji popisivali dingose, ali ne i Aboridžine

Da su popisne ankete sadržavale, sa današnjeg stajališta gledano, neke krajnje neprimjerene upite govor i podatak da je na nekoliko popisa u Sjedinjenim Državama u 19. stoljeću bilo i pitanje: “Imate li duševnih bolesnika u obitelji?”. Takva direktnost danas je ipak nezamisliva i pitanja o ovim i sličnim temama na popisu više nema.

Osobno sam ove godine radio kao popisivač na području Novog Zagreba i iz prve ruke mogu reći da sam sreo malo onih među popisanima koji nisu imali barem nekakvu, makar i najbezazleniju primjedbu na popis, a poneki i ponešto ozbiljniji prigovor. To, dakako, ne znači da su se ljudi odbijali popisati, ili da su bojkotirali popis, ali da je praktički svaki od njih imao poneku objekciju, tipa, “je'l to za poreznu”, “čemu OIB”, “čemu uopće popis, kad smo svi u policijskim kartotekama” i slično, to je također istina. Posebna nepovjerljivost vladala je među strancima, jer su se bojali da bi popis mogao negativno utjecati na njihov boravišni i radni status. Međutim, velim, sve to ipak nije preraslo u neko masovno opiranje popisu, iako jest pokazatelj da većina ljudi popisu kao takvom prilazi pomalo sumnjičavo.

Da problematici popisa doista treba prići s potrebnom dozom zdrave skepsе govor i povijest te administra-

tivne mjere, koja je daleko od najsjetljive. Recimo, prvi popisi u Sjedinjenim Američkim Državama, koji se redovito odvijaju od 1790. godine, bili su krajnje restriktivni prema crnačkom stanovništvu. Naime, jedan afro-američki rob na američkim popisima sve tamo do pred kraj 19. stoljeća vrijedio je kao tri petine jednog bijelca.

Ili, drugi slučaj. Sjevernoamerički Indijanci dugo se uopće nisu popisivali, jer od države nisu bili ni tretirani kao građani. Kad su naposljetku počeli biti popisivani podijeljeni su u dvije kategorije, na one u rezervatu, a koji nisu plaćali porez i na Indijance koji su živjeli među drugim američkim građanima i njih je popis prepoznavao kao "civilizirane Indijance". Takvo segregirano popisivanje konačno je prestalo 1924. godine nakon donošenja Zakona o indijanskom državljanstvu kad su svi Indijanci u svojim pravima izjednačeni s drugim građanima Sjedinjenih Država.

Rasistički elementi popisa nisu rezervirani samo za američki slučaj. Tako se Aboridžini u Australiji sve tamo do sredine šezdesetih godina prošlog stoljeća nisu uračunavali u regularno stanovništvo, pa kao takvi nisu ni brojani na popisu. Tako su se na australijskim popisima do 1967. godine uredno brojali bijelci, ovce i dingosi, ali – Aboridžini ne! Te godine zakon je promijenjen i u popis su konačno uključeni i pripadnici starosjedilačkih naroda. Međutim, do toga je došlo na jedan krajnje bizaran način. Naime, australska je vlada mislila da se do civilizacijskih visina treba dovinuti referendumom, a ne, recimo, pukim administrativnim ukidanjem rasističke prakse. Stoga je o uvrštenju domorodaca na popisne liste pitala bjelačko stanovništvo na referendumu. Bijelci su odgovorili pozitivno i s preko 90 posto glasova "velikodušno" dozvolili domorocima da se i onu popisuju, ali ostaje poverzan podatak da se o ukidanju rasističke mjere odlučivalo plebiscitom, kao da je za jednu takvu promjenu bio potreban elektoralni legitimitet.

IBM i popis stanovništva u nacističkoj Njemačkoj

Da je s popisom malotko sretan, govori i podatak da je i dio domaćih političara prije negoli se s popisom uopće i krenulo, počeo puhati na njega. Tako je vukovarski gradonačelnik Ivana Penava u startu

izrazio sumnju da će popis, uostalom, kao i dodatašnji, pokazati – za njegov ukus – nerealno visok broj pripadnika srpske zajednice u gradu i okolini. Najprije je osudio preporuku da se među popisivače uključe i pripadnici srpske manjine, a zasmetao mu je i plakat Srpskog narodnog vijeća koji je pozivao Srbe u Hrvatskoj da iskoriste mogućnost elektroničkog samopopisivanja i tako izbjegnu nezgodna pitanja o nacionalnosti uživo.

Sam pojam popisa skopčan je s pojmom *cenzusa* koji izvorno označava popis odraslih muškaraca u Rimskoj republici sposobnih za vojsku. U moderno vrijeme to se značenje izgubilo, dapače, popis se nikako nije više smio koristiti za novačenje mladića u vojsku. Međutim, u Prvom svjetskom ratu, američki Zavod za statistiku je bio prisiljen davati podatke s popisa vojnim vlastima kako bi se utvrdilo tko je deserter.

Vjerojatno najpogubnija zloupotreba popisa odvila se po dolasku nacista na vlast u Njemačku 1933. godine. Kao što se zna ultimativni krivci za sve njemačke političke i ekonomski neprilike bili su, prema novim vlastodršcima, Židovi. Međutim, postavilo se pitanje, kako ih locirati. Godine 1933. nova je vlast procjenjivala da ih je od pola milijuna do 600 tisuća u ukupnom stanovništvu tadašnje Njemačke. Hitler, naravno, nije bio prvi tiranin opsjednut antisemitizmom i progonom Židova, ali je bio prvi koji je imao mogućnost korištenja tehnologije u tu svrhu, pa je tu mogućnost i iskoristio.

Nacistima Židove nisu predstavljali samo oni koji su bili aktivni vjernici i koji su židovstvo prakticirali javno. Kad bi tome bilo tako, onda bi im posao utvrđivanja "untermenscha" bio relativno lagan. Posao je bio puno kompleksniji. Trebali su evidentirati i sve one druge koji su bili židovskog podrijetla, trebalo je pronaći sve one već asimilirane, kao i sve one u mješovitim brakovima, pa čak i one preobraćene na kršćanstvo. Tek nakon što svi Židovi budu identificirani moglo se krenuti u akciju konfiskacije njihove imovine, njihove getoizacije, deportacije i konačno – njihove eksterminacije. Pretraživanje tog ogromnog broja knjiga rođenih, komunalnih, crkvenih i državnih popisa, najprije u Njemačkoj, a onda i diljem Europe, predstavljao je velik zadatak unakrsnog indeksiranja.

Sve to zahtijevalo je računarsku tehnologiju. Ali, kompjutera tada nije bilo. Međutim, postojao je IBM.

IBM je računarsko-informatička tvrtka s poviješću, danas duljom od stotinu godina. Ta američka tvrtka poseban finansijski uspon doživljava tridesetih godina prošlog stoljeća kad prihvata ponudu novih vlasti u Njemačkoj da osmisli i implementira novi sustav za popis stanovništva, a zapravo sustav praćenja i lociranja Židova i drugih proganjениh skupina u nacističkoj Njemačkoj. Istovremeno IBM prihvata i ponudu američke vlade da osmisli i proizvede i sistem evidentiranja zaposlenih. Ta dva posla tvrtki su omogućili da u razdoblju od 1935. do 1939. poveća rast prihoda u visini od čak 81 posto. O svemu tome, pa i puno više, ima u knjizi "IBM i holokaust" autora Edwina Blacka. Autor detaljno opisuje kako je IBM pomogao Hitleru u evidentiranju "državnih neprijatelja" i koji je izum bio presudan: "Bušena kartica izumljena je krajem 19. stoljeća za američki Statistički zavod. Karticu, kao i tabulacijski stroj patentirao je Amerikanac njemačkog podrijetla Herman Hollerith. Ta kartica, otprilike veličine novčanice od jednog dolara, mogla je pohraniti na sebi sve bitne informacije o pojedinoj osobi, o mjestu na kojem se dotična osoba nalazi ili gdje je rođena kao i podatke o aktivnostima vezanim uz pojedinu osobu, ovisno o rasporedu rupica na kartici koje su bile izbušene u redove i stupce. Kartica bi se ubacila u brzi čitač (tabulacijski stroj), a iz njega bi izlazili osobni podaci. S bušenim karticama mogli su se dobiti ne samo podaci o nekom broju ljudi na nekom mjestu, već i detalji vezani uz spol, rod, vjeroispovijest, nacionalnost, boji kose, boji kože, zanimaju, kao i podaci o tome koliko ih je rođeno u Vestfaliji, a koliko u Varšavi, itd. IBM-ove bušene kartice nisu samo isporučivale ukupne brojeve, već i detaljne osobne podatke o svakom onom koji je bio izbrojan i popisan. Informacijska era tako je rođena u Berlinu 1933. godine, a ne u Silicijskoj dolini."

Pozdravimo se s popisom stanovništva kakav smo poznavali

Njemački primjer zloupotrebe statistike i popisa stanovništva je najdrastičniji, ali nikako nije posljednji. U toku Drugog svjetskog rata američka administracija je mrtva-hladna iskoristila popis stanovništva i na temelju tih podataka je locirala američke državljanе

japanskog podrijetla i sve ih deportirala u logore, kao oblik osvete za japanski napad na Sjedinjene Države. Da američka administracija ni danas ne preže od pokušaja zloupotrebe statistike i popisa govori i nedavni primjer kad je nakon napada na njujorške blizance 2001. godine američka administracija zahtijevala od Državnog zavoda za statistiku podatke o američkim građanima muslimanskog porijekla.

Marc Rotenberg iz Informacijskog centra za elektroničku privatnost, neovisne neprofitne organizacije, objašnjava što se dogodilo kad je Ministarstvo domovinske sigurnosti zatražilo od Statističkog zavoda lokaciju Amerikanaca muslimana koji žive u Sjedinjenim Državama.

"Iako je stvar bila vrlo slična situaciji koja se dogodilo tijekom Drugog svjetskog rata, mislim da se ipak nikada nije razgovaralo o njihovom interniranju, ali o nekoj vrsti posebnih mjera prema muslimanima, svakako jest. Za sve to saznali smo kroz Zakon o slobodi pristupa informacijama oko kojeg smo u to vrijeme surađivali s Ministarstvom domovinske sigurnosti", kaže Rotenberg.

"Kada je akcija Ministarstva domovinske sigurnosti otkrivena, postojao je istinski napor unutar Odjela za popis stanovništva da se njegove procedure povjerenljivosti poboljšaju i da se jasno stavi do znanja da informacije koje prikuplja ta agencija ne smiju biti dostupne drugim saveznim agencijama, čak ni u takvim okolnostima", zaključuje Rotenberg.

Popis 2021. je iza nas i kako nas obavještavaju nadležni, popisa kakve smo dosad poznavali u budućnosti više neće biti. Zamjenit će ga stalni registar stanovništva. Hoćemo li se u i tom slučaju susretati s narušavanjima privatnosti i anonimnosti podataka i na koji način, ostaje da vidimo. Popise kakve smo poznavali, više, najvjerojatnije nećemo susretati. Teško da će itko zbog toga žaliti.

<https://www.stratego.hr/2021/11/24/popis-stanovnistva-izmedu-politicke-aritmetike-i-depopulacije-1/>

Korupcija u medijima (1)

Prijateljska propaganda - kako kupiti novinara?

Od danas pa sljedeća dva mjeseca, svakog ponedjeljka u 11 sati, objavljujemo po jedan članak posvećen KORUPCIJI U MEDIJIMA, temi koju niti jedan medij do sada nije sustavno obradio. Možda je to i razumljivo jer tko voli pisati o sebi i pri tome još i negativno. Pošteno rečeno, više volimo pisati o sebi kad je obrnuto, pozitivno. I to je ljudski. Ipak, netko mora biti prvi!

Sve kreće s pozivom na ručak

“*Oprostite, a koliko će me objava tog vašeg teksta koštati?*”, nerijetko se čuje kad novinar zamoli željenog sugovornika za intervju. Slijedi neugodna situacija u kojoj morate umirujućim tonom objasniti da **ne prodajete oglasni prostor** i niste mu došli uzeti novac, već vas zbilja zanima to čime se dotični bavi ili ono što ima za reći. Slijedi smiješak i dodatno pitanje - “*pa dobro, mogli bi barem na ručak otići? Ima tu u blizini jedan dobar restoran!*” Slijedi još malo natezanja, nekako ga uvjerite da za taj dio druženja nemate vremena i napokon možete uključiti diktafon i započeti svoj posao.

Nije im za zamjeriti, jer u doba sve većeg ispreplitanja novinarstva i marketinga njihova je granica postala skoro nevidljiva, pa su neki navikli da se u

12. Saša Paparella

Novinarski projekt:
**Kako kupiti novinara?
Korupcija u hrvatskim
medijima**

Elektronička publikacija:
Mediadaily.biz

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. lipnja 2021.

---

medije najlakše dolazi **pomoću poklona i usluga**. Ili pak grubom prijetnjom da više neće plaćati oglase, o kojima ti mediji sve više ovise. Tu mnogi izdavači i urednici pokleknu, no jednako su krivi i pojedini novinari, spremni za maleni znak pažnje objaviti nebitnu informaciju ili ulizivački komentar.

Sunovrat novinarske profesije već načete brzim tehnološkim promjenama ubrzan je početkom gospodarske krize 2008., kad su prihodi nakladnika znatno smanjeni, a sukladno tome i plaće novinara - barem onih koji nisu zbog te besparice dobili otkaz. Kriza je kasnije pogoršana pandemijom koronavirusa, zahvaljujući kojoj su oglašivači počeli skoro izravno uredjivati pojedine medije. Svako malo zivkaju vlasnike, direktore i glavne urednike i određuju o čemu će se pisati. Na cijeni su zato dobili „razumni“ urednici, oni kojima se lako može objasniti važnost da neki kompromitirajući tekst ne bude objavljen, iako za njega javni interes postoji, pa pristaju na plaćenu cenzuru. Umjesto istraživačkog teksta, kooperativni će urednik objaviti neki panegirik, duboko svjestan da „bez tih oglasa ne bi bilo novca za plaće“. Neprimjetno su prešli sa žurnalizma na prostituciju, ponekad vrlo jeftinu.

Psi čuvari izvađenih očnjaka

Time se naravno čini ogromna šteta društvu, jer se takvom korupcijom čupaju očnjaci medijima, koji bi trebali biti **psi čuvari (watchdog)** demokracije. Otupljeni mediji više neće pisati o kurupciji, pa podsjetimo da su upravo novinari prvi upozorili na mnoge ozbiljne slučajeve korupcije u RH, pišući o njima mnogo prije nego što su se pojedinim slučajevima pozabavili policija, tužiteljstvo i sudstvo. Da nije bilo medija, **Ivo Sanader** ne bi završio u zatvoru, a možda bi i danas bio hrvatski premijer, s daleko najdužim stažem. U Vladi RH sjedili bi razni žužuli, kuševiči, kujundžići i mnogi drugi koji su zbog korupcijskih afera ipak morali otići.

Sve to zna i druga strana, ona koja želi Hrvatsku kao korupcijsku Dembeliju, zemlju koju mogu do kraja uništiti bez da itko za to odgovara. Uz političare nacionalne razine, tu su i razna tijela lokalne samouprave, koja plemenitu ideju pomaganja lokalnih medija koriste za pritisak na njih. Tko odbije hvaliti lokalnog

serifa, ostat će bez općinskog, gradskog ili županijskog novca.

Napokon, tu su i sami novinari koji ponekad lupaju reket, pa mašući kompromitirajućim dokumentima pokušavaju štogod ušiće.

Kao što smo već napisali, **Media daily** će narednih mjeseci objavljivati serijal s konkretnim primjerima pritisaka uprava nekih kompanija i pojedinih načelnika, gradonačelnika i župana na medije, ali i razgovore s vlasnicima onih medija koji se i dalje bore protiv lokalne korupcije, pa i s onima koji su u toj neravноправnoj borbi poraženi i odustali su od novinarstva. S nekoliko ćemo se županija posebno pozabaviti.

No u našem ćemo krimiću probati počistiti i u vlastitim redovima - samo što umjesto korumpiranih murjaka, ovdje imamo korumpirane novinare.

Prema **HND-ovom Kodeksu časti hrvatskih novinara**, novinar „*ne prihvata darove, usluge, nagrade, plaćena putovanja, dodatno zapošljavanje, rad u politici i drugu pogodnosti koje bi moglo dovesti u pitanje njegovu vjerodostojnost... Dužan je oduprijeti se svim oblicima pritisaka pojedinaca ili skupina da utječe na njegovo izvještavanje te o takvim pokušajima ima pravo obavijestiti javnost... Novinar ne smije objavljivati informacije radi stjecanja osobne materijalne koristi*“.

Kako su me kupili bankari

No vratimo se mi u stvarnost, s par critica iz vlastitog iskustva.

Kad sam radio u **Business.hr-u**, redakciji u kojoj se izrazito pazilo na novinarsko poštenje, jedan je kolega s tiskovne konferencije donio poklonjeni mu mobitel. Kad smo ga pitali zašto je prihvatio tako skup poklon, lakonski je odgovorio: „*šta vam je, pa znam da ga ne smijem zadržati, poklonit ću ga nekome*“. Odlično, bravo, a kome to? Dječjem selu Lekenik? Caritasu? „*Ma ne. Darovat ću ga svojoj supruzi*“, lakonski nam je objasnio i otisao pisati izvještaj sa presice. Dakle, niti iskusnim novinarima nije baš jasno gdje su granice.

Moj prvi doticaj s korupcijom bio je u Rovinju sredinom 90-ih. Jedna velika velika zagrebačka banka organizirala je stručnu edukaciju za novinare

iz finansijskog sektora. Do Rovinja nas je dovezao njihov vozač u službenoj limuzini i smjestili su nas u najbolji hotel. Tamo smo imali ne osobito dugačko predavanje bančnih stručnjaka, a onda bi svi skupa otišli na turneju po najboljim ribljim restoranima. Jednom nam se na večeri pridružio uvaženi senior, vrsni hrvatski novinar, za kojeg nisam shvatio kako je on uopće - u eri prije mobitela - saznao da smo mi baš u tom restoranu. Sjeo nam je za stol, riješio svog zubaca i otišao dalje. Vozač mu je bio tadašnji asistent sa studija novinarstva, koji nam se također pridružio na večeri.

Počeo sam razmišljati o tome što njih dvojica tamo rade, no pravo je pitanje zapravo bilo što mi, tada još mladi novinari, radimo u ribljem restoranu, gdje večera košta koliko i naš prosječni honorar. Otvarali smo skupe butelje u društvu bankara o čijim ćemo aferama možda već za nekoliko dana morati pisati. A kad se jednom zbilja trebalo istražiti neke malverzacije u toj banci, nisam se osobito trudio kopati. Ušao sam u igru. Bila je to prva lekcija o kupovini novinara. Cijena? Dobar hotel, oborita riba, vrhunska vina i jedan dan jedrenja po rovinjskom akvatoriju. Dobro je, neki su se i puno jeftinije prodali.

Kasnije, sve nam je to postalo normalno. Glavni urednici koji ne propuštaju niti jedan božićni domjenak kako ne bi ostali bez poklona. Sektorski novinari koji se svojim poslom bave uglavnom zato da bi mogli besplatno putovati po sajmovima, kongresima, sportskim natjecanjima ili pak testirati sponzorske automobile koje onda tjednima besplatno voze.

Motivi za bavljenje novinarstvo su razni. Kad sam radio u **Nacionalu**, jedan kolega se razočaran vratio s tiskovne konferencije i požalio se naglas: *"bezveze sam tamo gubio vrijeme, ma zamislili ništa nam nisu dali!"*

Kaj se tebi više ne radi ovdje?

A potom su zaredale krize. Manje je bilo putovanja, kongresa, skupih restorana. Novinari su prestali biti važni jer su vlast preuzeли odjel marketinga i oglašivači. Jednom kad smo ih pustili, više ih se nije dalo zaustaviti. Kad sam u prosincu 2015. u **Poslovnom dnevniku** pisao o netom objavljenoj Uskokovoj optužnici u aferi Agram, optuženi **Petar Pripuz** nazvao je

tadašnjeg glavnog urednika, a taj se nije ustručavao doći s mobitelom do mog stola kako bi mi uvaženi partner redakcije na uho rekao o kojim detaljima ne bi htio da se u tekstu piše. Sve je postalo jasnije kad je u posebnom prilogu o okrugloj godišnjici **Večernjaka** na glavnoj fotografiji osvanula nasmijana direktorica Večernjeg lista **Andrea Borošić** u društvu vlasnika **CIOS-a**. Tada je pala i predzadnja brana - dozvolili smo ljudima iz USKOK-ovih optužnica da nam uređuju novine. Zadnja je brana pala kad su, kao prikriveni vlasnici, počeli kupovati pojedine radijske postaje, lokalne televizije i portale. Sad više ne moraju korumpirati, dovoljno je nazvati urednike koje su sami postavili.

Godinu dana kasnije, u listopadu 2016., dan nakon premijere Gazde, filma redatelja **Darija Juričana** o **Ivici Todoriću** a u čijoj sam izradi i sam sudjelovao, jedan me od urednika otvoreno pitao - *"kaj se tebi više ne radi ovdje?"*, iako moj angažman na filmu nije bio u koliziji s mojim stalnim novinarskim poslom. Problem je bio u tome što se moćni **Agrokor** naljutio. A to nije dobro - kad je svojedobno **Jutarnji list** objavio da **Konzum** ima skuplji sir od konkurencije, zbog pritiska Agrokora izbačena je rubrika u kojoj su uspoređivane cijene sličnih proizvoda. Još gore je bilo kad je Jutarnji list 2005. objavio da je *"Todorić prezađužen"*, nakon čega je Agrokor smjesta povukao svoje reklame iz izdanja EPH.

Zbog Gazde ipak nisam dobio otkaz, no dočekao me 2020., zbog angažmana na filmu **Kumek**, posvećenom **Milanu Bandiću**. Navodno se na mene žalila donedavna direktorica Zagrebačkog holdinga **Ana Stojić Deban**. A kad je trebalo birati između svojih novinara i sponzora, **Styrijina** direktorica nije puno razmišljala. Formalni razlog mog otkaza ugovora o radu bio je pad prihoda zbog korona krize.

Tako je to u Styriji, no niti u konkurentskoj **Hanza mediji (nekadašnji EPH)** stanje nije bolje. Na naslovnici **Glorije** početkom travnja, pred lokalne izbore, izašla je **Jelena Vukičević Pavičić**, kandidatkinja stranke Milan Bandić 365 za gradonačelnicu Zagreba. Ona je također bila i dugogodišnja šefica povjerenstva koje odlučuje o tome koliku će gradsku potporu dobiti pojedini lokalni (i lojalni) medij. Član

---

povjerenstva je i **Ivica Lovrić**, pročelnik zagrebačkog Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport, kojem se sudi u nekoliko korupcijskih afera.

Podsjetimo, vlasnik Hanza medije je obitelj **Marijana Hanžekovića**, čije odvjetničko društvo Gradu pruža pravne usluge još od 2007., a on je uplatio 15 milijuna kuna jamčevine da bi zagrebački gradonačelnik Milan Bandić mogao izaći iz pritvora u kojem je završio zbog već spomenute afere Agram. Njihovi su se odnosi dodatno isprepleli kad je Grad Zagreb 2017. sa 360.000 kuna sufinancirao **Zagreb Times**, tjednik u izdanju Hanza medije, a taj je slučaj došao i pred **Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa**.

Naravno, nije Grad Zagreb jedini prema kojem Hanza pokazuje tako visok stupanj razumijevanja i interes za tople kompanijske priče. Krajem svibnja 2021., Glorija je objavila veliki tekst o ženama u upravi **PPD-a**, plinske kompanije koja danas predstavlja ono što je godinama bio Agrokor - moćnik kojeg se ne napada, jer rado daruje oglasima.

<https://mediadaily.biz/2021/06/21/korupcija-u-medijima-1/>

U bunaru ni kapi, vodovodu ni traga

Od ukupno 456 naselja u Sisačko-moslavačkoj županiji, na sustav javne vodoopskrbe nije ih spojeno 231. Među njima je selo Moštanica, čiji stanovnici od novozabrane petrinjske vlasti peticijom traže proširenje postojeće vodovodne mreže

Iako se netom vratio s posla, za MILANA IVANIĆA iz Orašara, zaseoka sela Moštanica, nema predaha. U prikolicu traktora tovari četiri ogromna plastična kanistra i odvozi ih do nekoliko kilometara udaljenih Kladara. Tamo ih puni vodom iz bazena koji je nekoliko domaćinstva, nekadašnjih kooperanata mesnog giganta Gavrilović, izgradilo u godinama prije rata. Voda koju je zagrabilo može se koristiti za pranje odjeće, zalijevanje vrta i održavanje osnovne higijene, dok onu za piće i kuhanje mora kupovati ili sakupljati sa seoskih izvora. Drugog izbora nema jer Moštanica nije spojena na vodovodnu mrežu. Sve do razornog potresa, koji je na samom kraju prošle godine pogodio Sisačko-moslavačku županiju, preostalih 80-ak stanovnika toga petrinjskog sela vodom se opskrbljivalo iz bunara koje u tom kraju ima većina domaćinstava.

13. Tamara Opačić
Novinarski projekt:
Žedni pored vode
Elektronička publikacija:
portalnovosti.hr
Broj objavljenih članaka: 8
Datum objave izabranog članka:
13. rujna 2021.

- Nekada smo u bunarima imali taman toliko vode da zadovoljimo osnovne potrebe u kućanstvu i napojimo stoku. Sve češćim dolaskom sušnih razdoblja razina je počela stagnirati, a onda je na sve još udario potres i poremetio podzemne kanale kroz koje su

---

prodirali prirodni, podzemni izvori. Otad nemamo ni kapi - govori 40-godišnji Ivanić, jedan od potpisnika peticije kojom je od novoizabrane petrinjske vlasti, predvođene HDZ-ovom gradonačelnicom MAGDALENOM KOMES, nedavno zatraženo proširenje postojeće vodovodne mreže. Kako nam objašnjava ZORAN DRAGIĆ, predsjednik Mjesnog odbora Moštanica - Blinja i inicijator peticije, vodovod je doveden u susjednu Budičinu.

- Posljednjih desetak godina se redovno obraćamo lokalnim vlastima s molbom da riješe bar dio infrastrukturnih problema s kojima se suočavamo, od nedostatka javne rasvjete, asfalta i kanala do naše osnovne ljudske potrebe, vode bez koje ne možemo normalno živjeti. Iz nekog razloga za nas u Moštanici svih tih godina nema novca, dok se za okolne stanovnike uvijek iznađe neko rješenje - kaže Zoran Dragić, koji je prošlog tjedna peticiju i prikupljene potpise predao u ured petrinjske gradonačelnice. Dragić se nada da će im novoizabrana vlast u narednim mjesecima izaći ususret sa slanjem većeg broja vatrogasaca, zaduženih za dovoz cisterni s vodom.

- Svjesni smo da Grad Petrinja nema novca zbog svih problema koje je sa sobom donio potres. Ali makar da se pojave u selu, pokažu dobru volju i kažu da će vodovod za početak pružiti glavnim putem. Samo da nam daju neku nadu jer bez vode više ne možemo - govori on i dodaje da osim staračkom stanovništvu, nedostatak vodovodne mreže najveće probleme zadaje vlasnicima OPG-ova i investorima koji su u njihovom selu počeli ulagati u ruralni turizam.

- Cisterna vode košta oko 130 kuna. To prosječnoj porodici bude dovoljno za nekih desetak dana i onda opet iznova. Vlasnici obližnjeg turističkog imanja snabdijevaju se po duplo skupljim cijenama pošto vode moraju imati i za punjene bazena. Time se šalje loša poruka svima koji žele nešto raditi u ovome kraju - kaže predsjednik lokalnog mjesnog odbora.

Moštanica je jedno od 231 naselja s ukupno 18.089 stanovnika na području Sisačko-moslavačke županije koja nisu spojena na sustav javne vodoopskrbe. Riječ je o županiji koja je po opskrbljenosti stanovništva vodom za piće i stanju vodoopskrbnih objekata

i prije potresa bila ispod prosjeka Republike Hrvatske, navodi se u odgovoru koji su Novosti dobjeli od Hrvatskih voda. "Zbog malog broja stanovnika koji žive na velikom području, izgradnja i održavanje sustava traže veća ulaganja. Tome treba pribrojiti i saniranja posljedica ratnog razaranja komunalne infrastrukture. Naime, gubitci vode na području Sisačko-moslavačke županije su u 2020. prosječno iznosili oko 52 posto, a na području Banije u nekim manjim vodoopskrbnim sustavima i do 80 posto. Potres je uzrokao još veći broj puknuća i curenja na vodoopskrboj mreži, a pojedini objekti javne vodoopskrbe na području koji je najviše zahvatio potres su značajnije oštećeni, kao što je područje Petrinje, Gline i Siska", stoji u odgovoru.

Iz Hrvatskih voda poručuju da se na području Sisačko-moslavačke županije intenzivno radi na izgradnji i rekonstrukciji vodoopskrbnih objekata. U ovoj godini za tu je svrhu osigurano 59,243 milijuna kuna, pa će vodovod dobiti stanovnici sela Brest, Mala Gorica, Hrastovica, Taborište i Mala Budičina. Započinje i izgradnja magistralnog cjevovoda Glina – Maja – Dragotina, a uz rekonstrukciju vodoopskrbe mreže u Jasenovcu, pred završetkom je izgradnja vodovoda Kozibrod – Kostajnica. Time će biti olakšan život dijelu stanovnika Općine Dvor.

NIKOLA ARBUTINA, načelnik Dvora, kaže nam da je od ukupno 64 naselja na području te općine do 2000. godine njih samo pet bilo spojeno na javni vodovod. Zahvaljujući novijim projektima, do kraja godine bit će priključeno još sedam naselja, čime će to područje dobiti još 32 kilometra vodovodne mreže.

- Radi se o jako skupim projektima koje Općina Dvor ne može sama financirati, a tek unazad sedam godina Hrvatske vode su počele ulagati u izgradnju nove mreže, odnosno sanaciju postojećih gubitaka na ovom području. Problem je što naša općina nije zahvaćena nijednim rješenjem aglomeracije, što znači da za ovaj kraj nisu predviđene veće vodovodne investicije. Dobijemo tek onoliko koliko uspijemo izlobirati na počeku svake godine - veli on. Ako se javna mreža nastavi širiti postojećim tempom, napominje Arbutina, voda ni za 20 godina neće stići u svako od preostalih 48 naseljenih sela.

- Mi smo ruralno područje s većim brojem grla stoke, zbog čega ljudi potroše i pod nekoliko kubika vode na dan. Općina ima svoje cisterne, ali problem je što zbog učestalih suša više nemamo odakle dovoziti vodu. Zbog dislociranosti nam je preskupo da je dovozimo iz Petrinje ili nekih drugih sredina. Suočavamo se sa situacijom za koju nemamo rješenje - govori načelnik Dvora i dodaje da će s problemima uskoro susresti i oni koji su spojeni na vodovodnu mrežu.

- Prema strategiji Hrvatskih voda, građani sada plaćaju vodu prema količini koja im je isporučena. Međutim, plan je da se uskoro počne s naplatom zahvaćene vode. Drugim riječima, naplaćivat će se sva količina koja uđe u mrežu. Dio naše mreže, koji je izgrađen prije rata, zbog dotrajalosti ima gubitke i po 60 do 70 posto, a da to riješimo trebaju nam velika sredstva - kaže Nikola Arbutina.

Uz Dvor, Sunju, Vrginmost, Lekenik i Majur, na popisu onih sredina koja s obzirom na postojeću izgrađenost vodovodnog sustava imaju manju mogućnost priključenja na javnu vodoopskrbu nalazi se i Glina. Bijele Vode, Mali Gradac, Veli Gradac, Drenovac i Mali Obljaj samo su neka od na desetke glinskih sela čiji stanovnici ovise o prirodnim izvorima ili bunarima koji su u najvećoj mjeri stradali u potresu. Iz Hrvatskih voda nam je potvrđeno da su u sanaciju bunara uključeni volonteri Hrvatskog križa. Međutim, BRANKA BAKŠIĆ MITIĆ, dogradonačelnica Gline iz redova srpske manjine, kaže da će, nastavi li se taj posao raditi postojećim tempom, svi bunari na području Sisačko-moslavačke županije biti sanirani tek za 30 godina.

- Ovdje su ljudi naučili živjeti s različitim izazovima, pa se pokušavaju snaći kako god mogu i umiju. Problem su brojna staračka domaćinstva koja sebi ne mogu dovesti vodu. Volonteri Crvenog križa im dostavljaju onu za piće, ali ni to nije rješenje, pogotovo za velikih vrućina. Usto je površina Grada Gline ogromna, a sela raštrkana - objašnjava u razgovoru za Novosti Bakšić Mitić. Kao jedan od najradikalnijih primjera izdvaja onaj koji je nedavno zatekla u Martinovićima. U tom selu, dodaje dogradonačelnica Gline, živi žena s četvero maloljetne djece od kojih je jedno s teškoćama u razvoju. Kako bi prehranila svoju obitelj, brine i za stoku.

- Ta žena već mjesecima pere veš na ruke i jedva uspijeva napojiti blago. To je prava slika Banije. Riječ je o području u koje se ni prije niti poslije rata nije ulagalo. Nekome je očito bilo u interesu da taj kraj nesti. Zbog toga ne čudi što se ljudi, pogotovo mladi, iseljavaju. Država se napokon treba odlučiti hoće ili ovaj kraj pretvoriti u lovišta ili područje pogodno za život. A voda je, kao osnovno pravo svakog čovjeka, jedan od prvih preduvjeta za opstanak ovoga kraja - kaže Branka Bakšić Mitić.

<https://www.portalnovosti.com/u-bunaru-ni-kapi-vodovodu-ni-traga>

(NE)JEDNAKI U VRTIĆU Mama Narcisa: Nema ljepšeg osjećaja nego znati da se od našeg Jana ne okreće glava i da ga se doživljava u punom smislu te riječi

Jan je uključen kao i ostala djeca, sa svojim izazovima koje ima, kojima će se pristupiti bez puno isticanja, što je zapravo inkluzija u pravom smislu riječi - rekla je mama Narcisa Jembrek.

Fotograf i ja koračamo dvorištem Crvenkapiće prema ulazu u vrtić. Idemo upoznati i fotografirati malog Jana, dijete s teškoćama u razvoju.

14. Adela Zember
Novinarski projekt:
(Ne)jednaki u vrtiću – put inkvizije djece s teškoćama u razvoju

Elektronička publikacija:
Portal Drava-info

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
21. studenog 2021.

Ulovila me nekakva nervosa, kroz glavu mi prolazi milijun pitanja i, moram priznati, predrasuda – Kako da mu pristupim? Što da očekujem? Kako da se ponašam? Nadam se da ga neću preplašiti. Ulazimo u skupinu, dočekuje nas odgojiteljica Ivana, preletim pogledom kroz skupinu, mališani su se taman probudili nakon popodnevnog spavanja, neki jedu jogurt, neki se igraju, svatko ima svoju zanimaciju. Pogledom tražim drugačije dijete. Ne pronalazim ga. Odgojiteljica Ivana predstavi nam malog četverogodišnjeg Jana. Za stolom sjedi preslatki dečkić, bumbastih obraščića s plavim naočalama i prebacuje žličicom kukuruz iz jedne posudice u drugu. Čučnula sam kraj njega, pogledao me svojim velikim smeđim očima i nasmijao se, počeli smo razgovarati, objašnjavao mi je i pokazivao što točno radi, a najviše od svega dojmio

ga se kolegin fotoaparat i zvuk koji proizvodi prilikom fotografiranja.

Jan Jembrek jedan je od 25 mališana s teškoćama u razvoju koji polazi Dječji vrtić Tratinčicu, a njegova majka **Narcisa Jembrek** govori nam da mu je dijagnosticiran Downov sindrom. Prije samog polaska u vrtić Janovi roditelji napisali su odgojiteljicama pismo:

“Od vas očekujemo da budete uz njega kad vas zaista treba, da ga ohrabrujete i uz vođenje potičete na što veću samostalnost, baš kao i svako drugo dijete. Očekujemo da ga uključite u sve zajedničke aktivnosti i da mu prilagodite onoliko koliko je potrebno da može sudjelovati i osjećati se prihvaćeno, vrijedno i zadovoljno”.

Upravo je to ono što sam ja doživjela kad sam ušla u njegovu skupinu – prihvaćeno, samostalno, zadovoljno dijete okruženo prijateljima.

Strahovi, ali i uzbudjenje prije polaska u vrtić

No, prije polaska u vrtić, Janova majka priznaje da su se pojavile neke bojazni.

– Bilo je određenih strahova vezanih uz to hoće li biti prihvaćen, kako će se sporazumijevati s obzirom na to da ne govori, već se u svrhu komunikacije služi naučenim gestama te mimikom i oponašanjem. Bojali smo se kako će drugi roditelji reagirati, hoće li imati razumijevanja za to da je s njihovom djecom u grupi dijete kojem je potrebno više pažnje, koje je drugačije – ističe Janova mama.

Dodaje kako su dane pred sam polazak u vrtić i odavanje najviše obilježili neki iracionalni strahovi, ali i uzbudjenje oko toga kako će se Jan snaći u potpuno novoj sredini, bez svojeg oslonca, prevoditelja.

– Hoće li znati pokazati sve što smo ga naučili, hoće li željeti sudjelovati u aktivnostima s drugom djecom, hoće li se igrati, pjevati, veseliti? Željeli smo i želimo za njega jedno uobičajeno djetinjstvo u kojem neće u prvom planu biti samo ono što on ne može, već i one stvari koje je uspješno savladao, u kojima je dobar. Hoće li odgojiteljice imati vremena i volje prilago-

diti mu materijale za učenje tako da se i on osjeća uspješno? Jer zna, zna on itekako dobro kad nešto uspije dobro napraviti i samo čeka da mu se kaže lijepa riječ, “Bravo” ili “Jan to je bilo super” – objašnjava.

Jan je u vrtić najprije uključen kao dijete, a uz stručnu podršku prilagođavaju mu se pristup i metode rada

No, kaže da zapravo od prvog razgovora s ravnateljicom oko uopće postojanja mogućnosti da se Jan uključi u redovnu skupinu imaju isključivo pozitivna iskustva.

– Na prvom roditeljskom sastanku pitanje drugačijeg djeteta u skupini uopće se nije pokrenulo, iako sam to očekivala, što me u jednu ruku oduševilo. Iako je svaki roditelj ukratko pričao o svojem djetetu, za mene je to bio posebno emotivan trenutak jer sam možda i očekivala neke posebne reakcije, no ništa se specijalno oko našeg Jana nije odvijalo, jednostavno je uključen kao i ostala djeca, sa svojim izazovima koje ima, kojima će se pristupiti bez puno isticanja, što je kad sam kasnije o tome razmišljala, zapravo inkluzija u pravom smislu riječi. On je jednostavno uključen najprije kao dijete, a uz stručnu podršku stručnih suradnika prilagođavat će mu se pristup i metode rada i to je poruka koju sam dobila i koju prenosim gdje god umijem jer je suvremenja, svjetska i kad slušam neke druge roditelje iz nekih drugih sredina, svjesna sam koliko smo zapravo imali sreće – objašnjava.

Smatra kako to puno ovisi o razumijevanju, znanju i sposobnostima ravnateljice za koju kaže da je bila spremna zauzeti se za njihovo dijete te opravdati i financijski omogućiti uvođenje trećeg odgojitelja u Janovoj skupini.

– Jan je od dobi od tri mjeseca uključen u terapije i svugdje su nam govorili da je za njega najbolje da bude okružen djecom urednog razvoja iz opće populacije, jer način na koji on uči i razvija se jest takav da imitira ono što vidi i doživi. Zato znamo da će u predškolskoj dobi uz svoje vršnjake Jan zaista maksimalno napredovati. Jedna od najpozitivnijih rečenica s prvih susreta sa stručnim suradnicima je upravo ona psihologinja koja nam je rekla kako je Jan baš tamo gdje treba biti, među djecom – prisjeća se Janova mama.

Mišljenja je kako sve dobro što se događa i što će se događati najviše ovisi o obostranoj komunikaciji – prvenstveno roditelja i odgojitelja, a zatim i roditelja sa stručnom službom te ravnateljicom.

– Nama je od prvog trenutka bilo dano do znanja što možemo očekivati od stručne podrške u vrtiću, a isto smo se tako i mi potrudili približiti naša očekivanja. U trenutku kada smo se odlučili za upis djeteta u redovan vrtić očekivanja su se isključivo odnosila na to da dođe u skupinu djece koju će voditi odgojiteljice koje će imati sluha i zapravo najviše osjećaja nježnosti i pažnje. Stručna podrška u vrtiću je zadovoljavajuća jer se odnosi uglavnom na to da se Jana procijenilo na koji način funkcioniра i dalje se daju upute odgojiteljicama oko prilagodbe sadržaja. S time smo bili upoznati, zadovoljni smo i svjesni da je Janu potrebna dodatna individualna stručna podrška koju smo potražili izvan vrtića. Jana u vrtiću prati logoped, defektolog, psiholog i zdravstveni voditelj koji prati njegov motorički razvoj – napominje Jembrek.

Pozitivna iskustva s roditeljima druge djece iz skupine

Kada je riječ o odnosu drugih roditelja prema njima i Janu, naglašava da dosad nisu imali ni jedno negativno iskustvo.

– Mi smo otvoreni roditelji i nekako smo vrlo rano odlučili „pomirit se sa svitom“ i ne vrijedati se na bilo kakva pitanja, komentare koji možda u nekom trenutku nisu primjereni ili neke izjave odnosno izraze koji nisu u skladu s onime kako je stručno uvriježeno i kako bi trebalo biti. Uvijek ćemo rado porazgovarati i odgovoriti svakome tko pokaže interes da bi volio više znati ili da bi htio ostvariti bliskiji kontakt s Janom. Svjesni smo da ima osoba i roditelja koji su nezainteresirani i koji možda nemaju najljepše mišljenje, ali mi se s time ne opterećujemo. Uglavnom primjećujemo ljude koji reagiraju pozitivno, oduševljava nas koliko roditelja zastane, čučne kraj Jana, pozdravi ga, obrati mu se. Često mi privatno mame pošalju poruke o nekom događaju iz vrtića koji je prepričalo njihovo dijete ili je bilo situacija kad su u prolazu očevi prokomentirali neke doživljaje djece iz vrtića. Zaista ima divnih i prekrasnih roditelja i to nas uvijek raznježi i daje nam snage, jer nema ljepšeg osjećaja nego znati

da se od tvojeg djeteta ne okreće glava, da ga se doživjava, da mu se uputi osmijeh, lijepa riječ. To je zaista posebno – zaključuje.

Kada je pak riječ o mališanima iz skupine, smatra kako su u ovoj dobi oni još premaleni da bi uočili neke razlike.

To je zapravo najbolje u cijeloj priči jer djeca koja rastu uz Jana, odrast će bez predrasuda, njima će Jan biti prijatelj iz skupine kojem ponekad treba malo više pomoći oko nekih stvari, a Jan će za sebe biti najbolji i najsvjetlij ambasador – naglašava.

Mnogo predrasuda i stereotipa veže se uz dijagnozu Downovog sindroma

Dodaje kako se uz dijagnozu Downovog sindroma veže mnogo predrasuda i stereotipa.

Govori nam kako je istina da problema i izazova ima mnogo, no djeca su jako različita i, jednakako kao i kod djece urednog razvoja, ne postoje dva ista djeteta. Istoči kako to ovisi o mnogobrojnim i različitim faktorima – od onih na koje ne možemo utjecati jer se prirođenim zdravstvenim anomalijama priča tako posložila, do onih na koje se može utjecati, ali su mogućnosti roditelja i okoline u kojoj žive i sredine u kojoj dijete odrasta različite.

– Postoji jedna predrasuda da su djeca s Downovim sindromom uvijek vesela, nasmijana, dražesna, drugim riječima mali anđeli koji su tu samo da uveseljavaju svoje bližnje. Dakle, to je totalna predrasuda, imaju oni itekako svoju crtu i dijapazon svih osjećaja, pa i zahtjevnih ponašanja i ispoljavanja osjećaja koji se tiču ljutnje, nezadovoljstva, srama, tvrdoglavosti, ignoriranja i slično. Isto tako, jedna od predrasuda je da će dijete s Downovim sindromom zauvijek ovisiti o svojim roditeljima, a ima toliko prekrasnih primjera gdje djeca odrastu u ostvarene mlade ljude koji su aktivni u zajednici, druže se, rade na odgovarajućim poslovima, školju se, dovoljno su osamostaljeni i funkcionalni da mogu voditi itekako ispunjen život. Jedino je pitanje koliko smo mi kao društvo spremni osigurati takve prilike, jer divni primjeri dolaze iz inozemstva, a na nama roditeljima je očito da se izborimo za slične uvjete i u našem društvu – pojašnjava Janova mama.

Pritom, ističe nedavni primjer iz Gospića gdje se jednoj djevojci omogućio posao, a samim time i svršis-hodan život.

– Ima svjetlih primjera i njih treba isticati. Očito je idealna kombinacija kad se na poziciji na kojoj se donose odluke nađe osoba koja je osjetljiva, spremna podržati, koja razumije da će malo više uloženog danas, jednog dana možda značiti manje izdvajanja za puno složenije probleme koji nastanu kad se u samom startu problem ignorira i ne osigura se adekvatna podrška. Mi ćemo se kao Janovi roditelji truditi i nastojati da Jan bude prepoznat u svojoj okolini, da ga ljudi ne doživljavaju kroz dijagnozu već da susrećući se s njim, možda sruše neke vlastite predrasude. Jednostavno da mu se prvenstveno pruži prilika – zaključuje Janova mama.

Janova odgojiteljica Ivana Jakupić dodatno se educira za rad s djecom s teškoćama u razvoju

A kako bi se Janu uistinu pružila prilika i kako ga se ne bi doživljavalo isključivo kroz njegovu dijagnozu, u vrtiću se brine i njegova odgojiteljica **Ivana Jakupić** koja se po prvi put susrela s radom s djecom s teškoćama u razvoju na samom početku svog odgojiteljskog puta, ali na radu na zamjeni. Ovo joj je prvi put da u svojoj matičnoj skupini ima djecu s teškoćama u razvoju.

– Svaka teškoća nosi svoje određene i specifične izazove. Za kvalitetan rad potrebni su stalna suradnja s roditeljima, odnos pun povjerenja i stalna podrška stručnog tima koju zaista i imamo. Sam rad zahtjevniji je, jer se traži posvećenost, odnosno individualan rad u većoj mjeri nego li je to s djecom tipičnog razvoja. Vrtić je prepoznao potrebu i želju za dodatnim educiranjem odgojitelja tako da od ove pedagoške godine idem na polugodišnju edukaciju za rad s djecom s teškoćama u razvoju – ističe odgojiteljica.

Načelo Montessori programa je ‘Pomozi mi da to učinim sam’

Objašnjava nam kako je naglasak u radu na individualnom pristupu.

– Svaka nova radnja ponavlja se istim redoslijedom iz dana u dan sve dok ju dijete ne savlada. Montessori program koji provodimo u našoj skupini, upravo po

tom načelu i radi. Glavni moto Montessori pedagogije je ”Pomozi mi da to učinim sam!”. Korak po korak djetetu se pomaže da određenu radnju obavi samostalno. Primjerice djetetu tipičnog razvoja pokazat ćemo kako korak po korak izuti cipelu. Djetetu s teškoćom u razvoju prvo ćemo pokazati kako da samo otkopča cipelu. Tek kad taj korak savlada prelazi se na usvajanje drugog i povezivanje s prethodnim korakom. Važno je da je radnja koju pokazujemo usporena te da je dijete fokusirano – napominje i dodaje da kada je riječ o inkluziji, to je nešto na čemu ne rade samo odgojitelji, već i stručni suradnici i svi zaposlenici vrtića.

Naglasak je, ističe, na razvoju osjećaja pripadnosti grupi te razvoju socio-emocionalnih vještina kao i kod sve ostale djece.

Stvaranje sigurne atmosfere, pune prihvatanja i ljubavi

Što se tiče tolerancije i prihvatanja različitosti u grupi, odgojiteljica naglašava da djeca sama po sebi nemaju predrasude i tu važnu ulogu za razvoj tolerancije više imaju kućni odgoj, odnosno pristup roditelja prema različitostima.

– U vrtiću tu urođenu empatiju njegujemo i razvijamo. Nastojimo stvoriti jednu sigurnu atmosferu, punu prihvatanja i topline. Bilo je situacija u početku kada su se djeca znala doći požaliti da im je dijete uništilo aktivnost, ali radom, sad već drugu godinu, znaju i sami našu djecu s teškoćama u razvoju uputiti: Idemo to sad popraviti zajedno. Druga djeca ih znaju i tekako dobro usmjeriti i problemsku situaciju sami riješiti i to upravo zbog te prirodne empatije i intuicije koju imaju. Ali, ako im je nešto zaista jako važno znaju se postaviti i reagirati kao što bi i na dijete tipičnog razvoja. Takve situacije nisu česte, ali primjerom i razgovorom djecu učimo kako riješiti problemsku situaciju. Češće se pojavi problem u komunikaciji zbog govornog razvoja, ali i tu uskačemo mi te jednostavnim potpitanjima dolazimo do odgovora i rješenja i time podučavamo djecu daljnjoj komunikaciji s djecom s teškoćama u razvoju – pojašnjava.

Za roditelje njihove skupine kaže da imaju razvijenu empatiju koju se prenijeli na svoju djecu.

– Prilikom susreta u vrtiću redovno padaju zagrljaji i petice. Samim pogledom dijete vam otopi srce i sruši sve predrasude. Ako su postojale – zaključuje odgojiteljica.

<https://drava.info/2021/11/nejednaki-u-vrticu-mama-narcisa-nema-ljepseg-osjecaja-nego-znati-da-se-od-naseg-jana-ne-okrece-glava-i-da-ga-se-dozivljava/>

RODITELJI SE UDRUŽILI KAKO BI POMAGALI JEDNI DRUGIMA:

‘Ovo mjesto daje nam nadu i hrabrost za borbu; jer naš život je upravo to – neprestana borba’

Tehnički i informacijski napredak, posebno dostupnost interneta omogućio je povezivanje ljudi, ali i lakšu dostupnost informacija. S tom je idejom 25. lipnja 2015. godine kreirana grupa *Život u spektru – roditelj terapeut* na društvenoj mreži Facebook. Grupa danas broji 5900 članova, najčešće roditelja i obitelji osoba iz spektra autizma, ali i učitelja, odgojitelja, stručnjaka iz edukacijsko-reabilitacijskog područja.

Grupu je osnovana mama **Živana** koja je krenula u borbu s autizmom svoje djevojčice **Kire**, te je postala svjesna da dostupne rehabilitacijske i radne terapije ni izbliza ne mogu biti dovoljne za napredak djeteta. Tražeći informacije, načine, materijale, educirajući se odlučila je sve do čega dođe podijeliti s drugim roditeljima koji biju istu bitku.

15. Anita Treščec

Novinarski projekt:
Možemo li prodrijeti u njihove svjetove?

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
17. prosinca 2021.

Jedna od administratorica grupe **Josipa Kardum** nam o imenu grupe i počecima govori: „Naziv grupe je proizašao iz osnovne ideje da se roditeljima pruži podrška kod rada s djecom kod kuće, u vidu razmjene iskustava i podjele ideja i materijala. Živana je pisala o autizmu i svom iskustvu na osobnoj FB stranici. Na prijedlog Goge Stojanović (BIH) da tekstove objedini nekako, ili podijeli sve na jednom dostupnom mjestu, došlo je do ideje da se osnuje grupa koja bi pomogla drugim roditeljima. Ideja grupe je bila međusobna podrška i pomoći da se roditelji snađu i na jednom mjestu pronađu ideje za rad s djecom gdje je

---

poseban naglasak na samom početku osnivanja grupe bio da pomogne djeci upis u redovni školski sustav. Roditeljima su se davale smjernice što se od prvaša u redovnom sustavu traži, te su se davali savjeti kako da se što bezbolnije uključi dijete u redovni školski sustav. Ideje su bile vezane za razvoj koncentracije, smanjenje nemira kod rada za stolom, razvoj grafo-motorike i slično.“

Ključna uloga roditelja

U rehabilitaciji djece iz spektra autizma roditelji imaju ključnu ulogu, što sugerira i sam naziv grupe *Život u spektru – roditelj terapeut* iako roditelji nisu isključivi terapeuti svojoj djeci. Josipa Kardum pojašnjava kako rehabilitatori, stručnjaci usmjeravaju roditelje što i kako raditi, kako implementirati rehabilitacijske postupke u svakodnevnicu jer samo rad s rehabilitatorom u određenim terminima nije dovoljan za rezultate. S druge strane ni same upute nisu dovoljne, potrebno je osmisliti kako te upute provesti. Ako od rehabilitatora i dobiju ideju i ponešto materijala to je često nedovoljno do sljedećeg termina, potrebno je tražiti uvijek nove načine i ideje kako bi djeca usvajala znanja i vještine na zanimljive i različite načine. Tu na scenu stupa Facebook grupa koja se trudi da roditelji imaju dostupno puno različitih materijala za istu tematiku. Upravo su taj dio roditelji, članovi grupe isticali kao vrlo vrijedno u ovoj grupi.

Već smo pisali na ovim stranicama kako je svako dijete s autizmom drugačije, a povezano s time svaka obitelj tog djeteta ima svoju priču. Dijeleći vlastite doživljaje, iskustva, brige, strahove i poteškoće s onima koji će razumjeti jer žive sličnu priču djeluje terapeutski i katarzično na sve članove grupe. Jer sve ove obitelji i žive zajedničke izazove i poteškoće o kojima nam je Josipa Kardum rekla: „Najveći izazov je često onaj na samom početku, rana intervencija. Kada roditelji izraze prve sumnje na odstupanja i poteškoće kod djece čest komentar okoline, a nažalost i stručnjaka, je da je prerano da se išta poduzme ili ode na neki pregled. Roditelj tako vjeruje da se može čekati, da će dijete nadoći i gubi vrijednost rane intervencije.

Bez podrške rodbine i stručnjaka

Nakon što se utvrdi da ipak postoji neki problem često se krivnja svaljuje na roditelja s komentarom

gdje je dosad bio, što je štetno za cijelu obitelj. Pojedine obitelji ne dobiju podršku od rodbine ili stručnjaka kojima su se obratili te se cijela situacija početka rada s djetetom oduži i oteža. Poteškoće se pojavljuju i kod uključivanja u terapije, kojih često nema ili se moraju plaćati privatno. Roditelji nerijetko moraju daleko putovati da bi dobili terapije. Zatim dolazimo do dobi kad se dijete treba uključiti u obrazovni sustav te se postavlja pitanje kako i gdje. Česta je frustracija kod obavljanja svakodnevnih stvari, kao što su odlazak u dućan, šetnja, odlazak liječniku ili zbaru. Ukratko prepreka ima puno, kako u obiteljskom životu, tako i u dobivanju terapija, a da ne spominjemo finansijsku opterećenost obitelji koja je vrlo velika.“

Sramotna diskriminacija u Samoboru

Spomenimo kako Facebook grupa *Život u spektru – roditelj terapeut* jako drži do pravila grupe, a posebno do pristojne, pozitivne i ohrabrujuće komunikacije iako često susreću preteške i prebolne situacije diskriminacije djece. Jedna takva dogodila se u samoborskom ugostiteljskom objektu upravo u vrijeme završavanja ovog članka. Naravno da je događaj zgrozio javnost, a posebno one koji su emotivno na prvoj crti jer žive autizam u svojoj svakodnevici. Iako je događaj bio podijeljen i komentiran u grupi isto je tako upozorenje od administratorice Josipe Kardum na način komunikacije, kao i na ispravne načine borbe protiv takvih događaja: „Ono što se dogodilo sve nas je uznemirilo i naljutilo. Ogorčeni smo i povrijedjeni. Svoje osjećaje izrazite javno, pišite institucijama, pišite samom lokalnu... ALI pazite na način svog izražavanja. Korištenje riječi kao što su "stoka", "zmija", "kučka" ili pozivanje na nasilje kao što, da je se "odvede u šumu" ili da joj se da "noga u guzicu" je NEPRIHVATLJIVO. Od sad će takvi komentari biti uklonjeni zbog kršenja pravila grupe. Ovaj način komunikacije nas stavlja u poziciju neukih i neobrazovanih, frustriranih nasilnika i odaje dojam linča i mentaliteta mase. Ovo što govorimo se ne shvaća ozbiljno zbog načina na koji govorimo.“

Upravo je ta higijena grupe i komunikacija vrlo važna kako bi se jednu grupu doživjelo mjestom prave podrške i razumijevanja. Grupa traži, a administratori budno paze, da njihov virtualni prostor bude mjesto razmjenjivanja ideja, dijeljenja savjeta, pomoći jedni

drugima. Korisnike se poziva da dijele primjere dobre prakse, materijale, poveznice i sve što se čini korisno, a pogotovo da dijele dobre vijesti o napretku i uspjehu djeteta jer iz takvih se vijesti rađaju nada i motivacija.

Traže rješenja problema i podržavaju jedni druge

Između ostalih pravilo je da se u grupi ne smiju objavljivati „reklame za proizvode u svrhu osobne zarade, niti postovi o dijetama, suplementima, čudotvornim lijekovima, sumnjivim terapijama i cjepivima. Te teme nisu dopuštene ni u komentarima, jer nismo liječnici ili znanstvenici s tog područja, mi smo roditelji. Ovdje nije mjesto ikakvoj “kemiji”, eksperimentiranju i savjetovanju o potencijalno štetnim stvarima iz osobnog iskustva; ovo je grupa koja primarno potiče i podržava učenje i rad kod kuće. Diskutiramo o tome kako da za pojedini problem u spektru pronađemo rješenje i podržimo jedni druge. Pri traženju ulaska u grupu morate odgovoriti na postavljena pitanja, zahtjevi bez odgovorenih pitanja se neće odobriti.“

Sve ovo doprinijelo je da se članovi grupe osjećaju dobro u ovoj grupi, da mogu slobodno podijeliti svoje najveće muke i strahove. Nerijetko se unutar grupe stvaraju i prijateljstva koja se prenose u stvaran život, a događa se da članovi pozivaju svoje prijatelje i poznanike s djecom s teškoćama u grupu kako bi im tako proširili krug podrške, ali i s njima podijelili korisne informacije koje članovi grupe nesebično dijele. Neki od članova za potrebe ovog članka rekli su nam da su grupu pronašli na internetskim tražilicama, no češći su oni koji su u grupu ušli po preporuci poznanika, prijatelja, obitelji pa čak i terapeuta.

Evo i nekih osobnih svjedočanstava o ovoj grupi.

„Ova grupa meni osobno puno znači te mi je puno pomogla. Kada dijete dobije dijagnozu - nitko Vas ne uputi što Vam je činiti dalje, kome se obratiti, kako doći do potrebnih rehabilitacija, koja prava imate... U ovoj grupi na jednom mjestu možete dobiti savjete drugih roditelja, podršku u teškim trenucima, upute o pravima te kako ih ostvariti, preporuke rehabilitacija, informacije o cijenama raznih pregleda, iskustva drugih roditelja djece s istim teškoćama... neprocjenjivo!“ (Melanie Hodak)

‘Ponekad i plačemo iza ekrana’

Ova grupa je mjesto gdje roditelji mogu dobiti informacije, podršku, razumijevanje. Nema predrasuda s kojima se susrećemo svugdje oko nas. Ovo je mjesto gdje jedni druge razumijemo, hrabrimo i savjetujemo. Mjesto na kojem čitamo o uspjesima djece koju nikad vidjeli nismo, veselimo se, ponekad i plačemo iza ekrana. Mjesto koje mi daje nadu i hrabrost za borbu. Jer naš život je upravo to. Borba. Borba sa samim sobom, borba sa sustavom, borba s okolinom i tako iz dana u dan. (Sanja Ćalić)

Grupa ima taj nekakav obiteljski štih, gdje možemo biti psiho emotivna podrška jedni drugima, a skrb o obiteljima u takvom smislu u Hrvatskoj je na niskoj razini. Boriš se sa sustavom da dobiješ dijagnozu i rehabilitaciju, a negdje putem polako, ali sigurno gubiš sebe. Nositi se s autizmom nije lako i nije bajkovito, a pogotovo ako te “obvezuje” pojedu i nemaš gdje komunicirati strahove, sumnje, lijepe misli, ružne misli... Ovdje je uvijek moguće naći nekoga tko se u datom trenu osjeća poput tebe i lijepo je osjetiti tu ruku ili rame podrške, kad “razumijem te” zbilja ima značenje... Osim toga, uvijek je shodno pročitati nešto što te zanima, a još nemaš iskustvo. Osobno me jako zanimaju priče obitelji sa starijom djecom jer sam uglavnom okružena roditeljima vršnjaka mog djeteta. Zanima me autizam u pubertetu i kasnije itd. Grupa obiluje i materijalima za rad, printanje itd. Kad shvatiš da si iz “podcasta” grupe “dobre vijesti subotom” sretan zbog TUĐEG djeteta kao da je tvoje, onda to valjda znači da naša velika zajednica autizma ima samoodrživ smisao. (Daniela Dunat Amon)

Korisniji su savjeti roditelja nego liječnika?

Iskreno od sumnje na dijagnozu najviše informacija o svemu sam dobila od drugih roditelja. Nekako se doktori više orijentiraju na procjene i dijagnoze, a terapije si tražiš sam. Super je bila ideja s postovima po gradovima gdje i koje su terapije dostupne jer sam tako uspjela naći nove terapeutke kad smo prošle godine preselili u Zagreb. Osobno mi je najdraže čitati Dobre vijesti subotom jer mi to daje elan pogotovo ako uspijem u taj post ugurati u svoju djevojčicu. (Ana Vihovanec)

U grupi sam upoznala puno divnih mama s kojima se i dan danas dopisujem. Međusobno smo si podrške, veselimo se malim lijepim stvarima i zajedno prolazimo kroz one malo manje ljepše. Grupa mi je pomogla u ostvarivanju prava, borbi sa sustavom, kako predškolskim, tako i osnovnoškolskim. (Katarina Sedlar Sreš)

Znači mi mnogo jer ovdje mogu podijeliti svoje brige i strahove bez straha da će me netko osuđivati, a s druge strane pisati i o najmanjem napretku svog djeteta i znam da će se drugi veseliti sa mnom, bez da se čude o čemu ja govorim jer je "normalno" da dijete njegovi dobi to nešto zna ili može. (Antonija Cvitanović)

Nakon dijagnoze, bez podrške obitelji koja nije prihvatala dijagnozu, pronašla sam ljude koji su već sve to prolazili. Samim time što znate da niste sami, imate snage za borbu pred sobom! Hvala svima na uputama, savjetima i podršci. (Maja Đelagić)

Vodič za svaku situaciju

Život u spektru - roditelj terapeut je vodič, za gotovo svaku situaciju u kojoj se nalazimo mi i naše dijete, nudi razna rješenja, savjete, savjete drugih roditelja, lokacije zdravstvenih ustanova od psihologa, logopeda, defektologa, do preporuka istih. Grupa je ta koja daje vlastita iskustva koja su istinita, doživljena, te riješena uz pomoć jedni drugima. Grupa je edukativna i nama je od velike pomoći, jer svojim savjetima i iskustvima olakšava nam svakodnevnicu. (Nikolina Peić)

Posebno je vrijedno i pohvalno kada se grupi pridružuju stručnjaci, edukatori, rehabilitatori, učitelji, odgojitelji i terapeuti jer tako mogu podijeliti svoja stručna znanja s članovima grupe, a s druge strane dobiju priliku na jedan osoban, necenzuriran način ući u svijet osoba koje žive autizam. Na post na stranici grupe tako nam se javila defektologinja Mira Hani koja je posvjedočila: „Objave bogate ličnim iskustvima, metodama prevazilaženja teškoća dece na spektru, izuzetno dragocen sadržaj datoteka doprineli su mi da unapredim svoje kompetencije kao defektolog, bolje razumem i dete i porodicu i da zajedno sa njima proživim sve njihove i uspehe i tuge.“ A odgojiteljica Jelena Rnjak nam je rekla: „Odgojiteljica sam koja je u odgojnoj skupini imala prije nekoliko godina dijete s posebnim odgojno-obrazovnim potre-

bama, grupu sam pronašla na fejsu, višestruko mi je pomogla, u radu s djetetom i boljem razumijevanju kako roditelji svakodnevno podnose velike napore. Svaki savjet mi je dobrodošao. Hvala Vam što ste bili moja podrška u radu.“

Baka ušla u grupu da bi bila od koristi unuku i kćeri

A vesele članovi šire obitelji, kumovi, prijatelji, djedovi i bake koje žele biti podrška i traže pristup grupi kako bi bolje razumjeli i znali: „U ovu grupu sam ušla na preporuku moje kćeri. Kad smo saznali da mi unuk ima Autizam. Ušla sam s ciljem edukacije, kako bih sto lakše sve prihvatile i samom time bolje razumjela što to u stvari je i naravno da bih s vise znanja i razumijevanja bila od koristi svom unuku i svojoj kćeri. Doista ste nam cijelo vrijeme vjetar u leđa. Grupa je savršena. I zato hvala vam što postojite. Hvala mnogim članovima na podijeljenom iskustvu. I puno sreće svima u dalnjim borbama. Pozdrav od zahvalne bake.“ (Ana Ilic)

Pozitiva koja se stvara oko ove grupe, a koja je spomenuta i u navedenim komentarima sabrana je pod #dobrevjestisubotom koje je pokrenula administratorica Josipa Kardum: „Jako se često desi da nas život „poklopi“. Gledamo što sve trebamo postići i gubimo motivaciju ili se osjećamo nesposobno i očajno. Gledamo negativno, gledamo što dijete ne može. Uspoređujemo dijete s drugima i stalno gledamo probleme. Jednog sam si dana rekla, bio je jako težak tjedan, pa nije moguće da nema ništa dobro. Nije moguće da je sve loše, nije moguće da dijete baš u ničemu ne napreduje ili da se nema čime pohvaliti. Tada sam odlučila pokrenuti #dobrevjestisubotom da se roditelji mogu pohvaliti i da mogu prepoznati bar nešto pozitivno u tom tjednu. Pozitivne stvari mogu nekim se činiti male, no za dijete i obitelj su velika postignuća i treba ih proslaviti i pohvaliti se.“

Kao što sam uvodno rekla tehnički i informacijski napredak, posebno dostupnost interneta omogućio je povezivanje ljudi, ali i lakšu dostupnost informacija, a koliko je to važno kada se suočavate s nečim novim, kada ni stručnjaci nisu jednoglasni u dijagnozi, postupcima rehabilitacije i prognozi posvjedočila nam je Valentina Cotic: „Moj sin sad ima 20 godina. U

vrijeme kad sam tražila prve informacije kod nas je bilo blago rečeno užasno. Nikakvih informacija.... ni od koga. Sve što sam mogla bilo je da kopam po internetu i to po USA, Canada, Engleska, Australia... tamo sam našla i prve grupe potpore na Facebook-u. Ne zaboravimo tada se i Facebook rađao. I onda sam naišla i na naše grupe među kojima i ovu. Divno je imati mjesto gdje se može potražiti i dobiti korisne informacije. A najprije ih možete dobiti od roditelja koji su i sami prošli golgotu kroz koju prolazite. Pritom ne mislim ni na dijagnozu, ni život sa svim problemima koje nosi odgajanje djeteta u spektru, nego prije svega borbu s birokracijom, krutim sistemom u koji moramo ukalupiti djecu koja ne trpe kalupe. Bogu hvala na svim divni članovima ove grupe. Kamo sreće da je postojala davno prije.“

Društvo ne treba otežati ono što bi moglo olakšati

Upravo ova borba s birokracijom i sistemom koja iscrpljuje roditelje trebala bi biti poziv društvu u cjelini da se traži promjena, poboljšanje sustava jer ni jedan roditelj neće vas tražiti da nosite njegovu osobnu muku, no ne treba im društvo otežavati ono što bi im moglo olakšati. O tome nam je nešto rekla i Josipa Kardum kad smo je pitali što bi ona osobno, da ima moć nešto promijeniti, promijenila ili osigurala za osobe iz spektra autizma u društvu: „Osigurala bih rano prepoznavanje znakova koji bi mogli upućivati na poremećaj iz spektra autizma. Nakon toga, kod prepoznavanja znakova uključenje u ranu intervenciju čim prije. Roditeljima treba pristup informacijama, treba im olakšati put do terapija, prava kao i podrška unutar obitelji. Veliki problem je adekvatna zdravstvena skrb. Posebice se problem s popravkom zuba, pošto je često potrebna anestezija, iskristalizirao kao gorući u ovom trenutku. Djeca trpe bol dok ne dođu na red jer u samom mjestu ili obližnjem gradu nema mogućnosti popravka zuba. Na kraju dolazimo do pitanja odraslih osoba koji nakon odlaska iz sustava obrazovanja nema gdje, nemaju aktivnosti niti mogućnost druženja s ljudima van obiteljske zajednice. Ako preminu roditelji, osoba iz spektra često nema gdje ići te nije adekvatno zbrinuta.“

Eto nam izazova za cijelo društvo. Informirati se i podržati ove obitelji u njihovoј svakodnevnoj borbi sa

sustavom i predrasudama. Onu osobnu muku i patnju i tako najčešće nose sami, ponekad traže pomoć od onih koji mogu razumjeti, pa makar virtualno.

<http://promise.hr/ovo-mjesto-daje-nam-nadu-i-hrabrost-za-borbu-jer-nas-zivot-je-upravo-to-neprestana-borba/>

Gdje počivaju zemni ostaci dr. Ivana Šretera?

U deset nastavaka donosimo priloge o najviše pozicioniranom hrvatskom dužnosniku ubijenom u Domovinskom ratu, pakračkom liječniku dr. Ivanu Šreteru (1951. – 1991.), o tridesetoj obljetnici njegove otmice na barikadi u Kukunjevcu (18. kolovoza 1991.) i ususret 70. obljetnici rođenja (22. prosinca 1951.). Njegovo tijelo još nije pronađeno.

Ivica je izdan i prodan

Svaki je razgovor o dr. Ivanu Šreteru poseban, ali kada se novinar susretne s liječnikovim sestrama, to je izvan kategorije. Tada svaka riječ postaje bližom, težom, snažnijom. Drukčjom.

Ankica Šreter Havlena najmlađe je dijete Danice i Josipa Šretera. Rođena je 28. lipnja 1959. godine u Pakracu, pažena i mažena budnim okom osam godina starijega brata Ivica i četiri godine starije sestre Vere (udane Bosanac), koja odavno živi u Garešnici. Obje su sestre udovice s po dvoje djece, a 18. kolovoza ove godine nazočile su Nacionalnom danu mirovorstva i otvorenju spomen-ploče na mjestu barikade u Kukunjevcu gdje je otet njihov Ivica. Nisu od protokola, u samoći svoje duše trideset godina oplakuju brata kojega nema. I žive kao da je tu.

16. Tomislav Šovagović
Novinarski projekt:
Tragom dr. Ivana Šretera

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskoga kulturnog vijeća

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
12. rujna 2021.

Niz godina Ankica je kuvarica u Općoj županijskoj bolnici Pakrac i bolnici hrvatskih veterana, svakodnevno priprema i nadgleda podjelu obroka bolesnicima. Dio školovanja provela je kao i njezin brat u Zagrebu, živeći u domu u Gajevoj ulici, pohađajući Srednju ugostiteljsku školu u Frankopanskoj ulici. Tada se u istoj ulici i Ankica susrela s vjeronaukom

za učenike i studente koji je vodio Tomislav Ivančić u crkvi sv. Vinka Paulskoga. Upoznala je i Ivičine zagrebačke prijatelje. Potvrđila je bratovu širokogrudnost, pazio je da nitko od njegovih bližnjih tijekom domskih godina ne bude gladan i žedan. Bila su to vremena kada su svoje plodove zemlje bez gnjeva svi zajedno dijelili. Kada je siromaštvo bilo najbogatije na svijetu.

Nakon udaje za Mladena Havlenu, nova se obitelj 1979. skrasila u Lipiku, u kući na samom zavodu kod glavnoga ulaza na lipičke bazene. S jedne strane voda, s druge nogometno igralište. U tom prirodnom okružju odgojili su Ankica i pokojni suprug sinove, diplomiranoga kinezologa Hrvoja (r. 1980.) sa zagrebačkom adresom i Tomislava (r. 1982.), koji je završio Višu ekonomsku školu, ali godinama bezuspješno traži posao u svojem gradu.

Listajući fotografske albume obitelji Šreter Havlena, Ankica ne skriva emotivnost, govori iskreno, na prvu, kako osjeća. Rijetki su joj bili dani bez razgovora s Ivicom, prije ili poslije posla na koji su oboje, ironično, putovali u suprotnom smjeru. O roditeljima i bratu, putovanjima vlakom i nedjeljnim misama, posvojenju Vite Šretera i unesrećenoj obitelji nakon Ivičina nestanka – opširno je svjedočila u knjizi „Dr. Šreter“. Zanimalo nas je što se promijenilo u ovih šesnaest godina nakon knjige glede nastojanja da se pronađe mjesto na kojem je Ivica ubijen.

„Spremaj djecu, bit će rata“

„U svim tim nastojanjima nije učinjeno ništa. Zato što je Ivica izdan ili još preciznije – prodan. Politika je to napravila. Kada čovjek sagleda kroz vrijeme ovih trideset godina, politika je učinila sve kako se Ivičino tijelo ne bi pronašlo. Ako se nešto i promijeni, opet će biti riječ o političkom dogovoru“, smatra sestra Ankica.

Ivica je do petka 16. kolovoza 1991. godine bio uvjeren u mirno rješenje napetih tenzija, no tada je, prigodom posjeta sestri Ankici, kratko rekao: „Spremaj djecu, bit će rata“. Tada ga je posljednji put vidjela. Prije je uvijek negirao mogućnost oružanoga sukoba. I danas bole sve nerazjašnjene okolnosti te nesretne nedjelje 18. kolovoza.

„On je u Zagrebu trebao predati određenu svotu novca u središnjici HDZ-a. Nakon što je otišao u Zagreb Srbi su postavili barikadu u Kukunjevcu. Znalo se da ide na put, i to u ono vrijeme bez mobitela, kada su pojedinci imali samo voki-tokije. On taj novac nije predao, vraćao se cestom od Kutine prema Pakracu i bio uhvaćen. Srbi su dobro znali i koji iznos novca Ivica nosi sa sobom. Nije ni u koga imao povjerenja, s crnom torbom išao je i u toalet. Srbi su govorili da je osim novca imao i pištolj, i razne popise“, govori sestra Ankica, koja je u Lepoglavi posjetila jedinoga osuđenoga za bratovo ubojstvo – Veljka Svakidana, tražeći dodatna pojašnjenja tko je i gdje ubio Ivicu.

Pretučen je u Grđevici prije dolaska u Branešće

„Rekao mi je da ništa dalje ne zna. On je zabilješku napisao u svoj rokovnik. Ubrzo je premješten u zatvor u Srbiju i pušten na slobodu. Sve drugo je i danas obavijeno velom tajne. Ne govorim ja ove riječi samo zato što je Ivica moj brat. Čuvali su ga pridošlice sa strane u kući u Branešcima. Prethodno je bio isprebijan u Grđevici“, svjedoči Ankica koja je pukim slučajem dio istine doznala od logoraša iz Bučja, i to tako što ovaj nije znao da je pred Ivičinom sestrom. S povezom na očima taj je svjedok također bio premlaćen u Grđevici, no uspio je nekako vidjeti da je na podu, sklupčan na strunjači, dr. Šreter. „Ležao je potrbuske pokriven kaputom, cijeli je bio premlaćen. Taj je čovjek tako pričao i dodao da su ga poslije odveli u onu kuću gdje je bio zatočen s dr. Solarom. Sumnjam da je Ivica uopće i stigao do Bučja“, s tugom u glasu govori Ankica, svjesna da u slagalici nedostaje niz ključnih pojedinosti, osobito nakon 29. kolovoza 1991. kada su ravnatelja pakračke bolnice dr. Solara odvojili od dr. Šretera i odveli u taj obližnji logor.

„Oni su štabove imali i na Bučju i u Branešcima. Bili su povezani. Ali ni jedan logoraš nije video Ivicu u Bučju“, nastavila je Ankica pa iznenada upitala:

„Ako Srbi šute trideset godina, što mislite zašto je tako?“

„Ne znam, štite se, čekaju pogodan trenutak za objavu istine“, odgovorio sam.

„Da, gledaju što mogu dobiti oni koji odrade taj posao, kako bi skupili političke bodove. Veliko je pitanje tko će to odraditi i za koju protuuslugu“, tumači sestra dr. Šretera.

Slažemo se kako je slična priča i glede otkrivanja ostalih zemnih ostataka ubijenih na Ovčari i drugim vukovarskim stratištima. Pokušavalo se, ali istrage nisu dale rezultata. Istina je i dalje duboko zakopana pod zemljom. Moguće i prebacivana na drugu lokaciju. „Na našem području nitko nije nađen. Ne samo moj Ivica, nego ukupno 22 osobe za kojima se traga. Uvijek sam pitala tadašnjega načelnika policije Nikolu Ivkancu – a gdje su svi oni drugi, mimo Ivice?“

Na pitanje komu bi se prvomu obratila za razrješenje sudbine svojega brata, odgovorila je: „Nikomu. Andrej Plenković tek je poslije ušao u politiku, a Milorad Pupovac zna i izvlači se na sve moguće načine. Uz Veljka Džakulu i tada je bio najmoćniji Srbin. Oni su svoje liječnike razmijenili, naš je Ivica ostao. Slušajući ih u Hrvatskom saboru svjesna sam da se ništa neće pomaknuti. Nemam koga pitati, doista nemam“, rezignirano je kazala 62-godišnja Ankica. U mislima se vraćamo u kuću na broju 110 u Branečima i zatočeništvo dvojice liječnika.

„Idi, Ankice, traži mog Ivcu!“

„Ono što je doktor Solar izjavio nakon oslobođanja da je bila Ivičina posljednja želja, to je i naša. Jedina. Da Ivica bude pokopan u obiteljskoj grobnici uz oca Josipa i majku Danicu. Ali ništa od toga. Vrijeme prolazi. Iza Domovinskog rata svatko je grabio za sebe. Majka Danica dobila je nakon svega šećernu bolest, htjela je što prije umrijeti i sve do smrti govorila je samo jedno: ‘Idi, Ankice, traži mog Ivcu!‘“ potresno svjedoči najmlađa joj kći. To su one riječi – teže, bliže, snažnije. Neusporedive s drugima.

Zastajemo kratko u razgovoru koji je vođen na jednom mogućem mjestu – u obiteljskoj kući Šreterovih. Aleja kestenova 17. Kuća je obnovljena nakon Domovinskog rata. Od staroga dvorišta ostao je tek nepresušni bunar i stablo marelice. Ono je pod svojim granama sočnim plodovima uzaludno čekalo Ivičin povratak. Kao da se i marelica umorila. Sve rjeđe dobro rađa. Ali kuća nije prazna. U njoj živi Ankičin

mlađi sin Tomislav Havlena sa suprugom i dvoje djece. „Baka-servis“ besprijeckorno djeluje. Ponosno pokazuju uređeni kat koji je pokojni liječnik gradio krajem osamdesetih godina, planirajući u jednoj prostoriji otvoriti ordinaciju. Tijekom Domovinskoga rata granata je pogodila i zapalila baš tu sobu. Eh, nekad je dvorište vryjelo kokošima i zečevima, majka Danica brinula se da na kuhinjskom stolu uvijek bude „masna kost“, grah s kobasicom i suhim mesom, pečenica, riječna riba i ostale delicije. Radosti kuhinje djetinjstva.

Kuća u Aleji kestenova – bezkestena

Osim fotografija, mnogi predmeti, namještaj i pokućstvo podsjećaju na prohujale, sretnije godine obitelji Šreter. Nije sve uništeno. Očuvan je dječji krevetić u kojem su najranije dane proveli Ivica, Vera i Ankica, a danas ga rabe liječnikovi nećaci Una i Dorian Havlena. S vremenom će im pričati o ujaku Ivici, pokazivati njegov radni stol, bogatu dokumentaciju, sačuvanu u crnoj futroli, svjedočanstvo o najtežim obiteljskim danima. I portret dr. Šretera na staklu, rad neznanoga slikara.

Pogled iz kuće u Aleji kestenova pruža se prema cesti za Daruvar i šetalisti na kojem, paradoksalno, više nema ni jednoga stabla kestena jer su posjećena. Uzaludno je ime ulice, ma kako poetski zvučalo. Obitelj nije dala pristanak da se nazove „Ulicom dr. Ivana Šretera“. Naljutilo bi Iovicu. S desne je strane Špančićev mlin i „Venecija“ na Pakri, u daljini središte grada s tornjevinama katoličke i pravoslavne crkve. Ravno, preko pruge, horizont odlazi visoko prema Psunj u Kusonjama, gdje se na blagdan Rođenja Marijina 8. rujna 1991. godine dogodio pokolj dvadesetorce hrvatskih branitelja iz Bjelovara, dovedenih u zasjedu na kućnom broju 55, što je redatelj Kristijan Milić ovjekovječio u igranom filmu. Manje je poznato da su četnici na istom mjestu, o drugoj obljetnici pokolja, u žbunju pored kuće postavili minu koja je usmrtila tri osobe i nekoliko ranila. Kapelica Male Gospe i spomen-park za one su koji pamti. I žele pamtiti.

Kuća dr. Šretera, peta od pakračkoga groblja, početak je i kraj povijesti. U jednom kadru satkan je 39-godišnji liječnički život prepun vrijednih nastojanja da svim ljudima koje susretne na zemlji bude prijatelj. I brat.

Nezamislivo je u sunčanom ljetnom danu poimati zvjerstva koja je velikosrpski agresor počinio tijekom Domovinskoga rata, iako grad Pakrac nije pao, izložen stalnim granatiranjima „preko puta“ iz zločinačkih utvrda, uvjerenih da SAO Zapadna Slavonija može biti ostvarena, kao da je njihova, kao da je istina.

Toyota ratnoga plijena

Iako djeluje sporedno, vrijedi zabilježiti i činjenice o automobilima doktora Šretera. Dugo godina vozio je plavi Renault 4, glasovitu „kvatricu“, s njom je proveo mладенаčke godine. Poslije je posjedovao Nissan Datsun Cherry koji se nakon lakše prometne nesreće razbijenih stakala „odmarao“ pod stablom marelice. Automobil iz kojega je izvučen 18. kolovoza 1991. nakon kobnoga zagrebačkoga putovanja bio je Toyota Corolla. Pobunjeni Srbi tim su se automobilom naknadno vozikali po Buđju, bestidno se hvaleći ratnim plijenom. Paradoksalno, jedan od vozača i gospodara u logoru bio je, prema pojedinim izvorima, Milan Petković, Ivičin nastavnik fizike u Srednjoj fizioterapeutskoj školi. Neki se životni krugovi nevjerojatno zaokruže, pojedinac je bespomoćan pred njihovom neumoljivošću. Dok svjedoci šute. Na njihalici gravitacije.

„Ivici je samo Hrvatska bila na pameti. Da ju pokrene, učini idealnom zemljom za život, osobito na našem pakračkom području. Pomagao je bolesnim susjedima, svakomu tko se našao u nevolji. Zato je i zastala dogradnja kuće. Želio je stići na sve strane, ali nije uspio. Mnogo je radio i putovao, a i s politikom je krenuo još mnogo prije 1989. godine“, naglasila je Ankica Šreter Havlena i dodala kako je Ivicu slučaj „umirovljenoga časnika“ samo dodatno učvrstio u ljubavi za Hrvatsku.

„Nisam smjela reći da je u zatvoru dok se nije vratio. Tada je majci priznao gdje je i zašto boravio. Pretvodno se ništa nije znalo. Ivica je za majku bio sin na službenom putu“, podsjetila se tih dana 1987. godine. I česte rečenice kojom je pravdao svoja politička nastojanja: „Nemam ženu i djecu, sve ču ja to sam odraditi!“

Tako je i bilo, ali sestra Ankica i danas živi od sjećanja na beskrajne razgovore s bratom. Oni su joj smje-

rokaz u svim životnim vjetrovima. A pušu, još kako. I udaraju. Emocije su, Ivičina sestra je najbolji primjer, strahovito pokretanje budućnosti i zaustavljanje prošlosti. Samo da prođe ovo danas. Pusto danas. Jer, danas još nema tijela dr. Ivana Šretera.

<https://www.hkv.hr/domovini/domovinski-rat/37857-t-sovagovic-tragom-dr-ivana-sretera-8.html>

Izgubljeni i nađeni u prijevodu (4. dio) – više manje zauvijek

---

U godinama prije pandemije šarmantno nostalgični zagrebački **Svemirko** bio je jedan od traženijih hrvatskih pop sastava s neočekivano brojnom sljedbom u svim zemljama Južnih Slavena osim Bugarske. Posljednji album „Skalamerija“ daje solidne garancije da će osvojene pozicije zadržati još neko vrijeme. A najpouzdanije je da mu regionalni uspjesi neće nimalo zakomplikirati odnose s izdavačkim kućama pošto Svemirko operira isključivo preko vlastitog netlabela *više manje zauvijek* (VMZ).

17. Ilko Čulić

Novinarski projekt:
Izgubljeni i nađeni u prijevodu

Elektronička publikacija:
Ravnododna.com

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
7. lipnja 2021.

Marko Vuković i **Bojan Bojko** pokrenuli su label 2016. kao Svemirkov izlazni kanal u digitalni svijet, ali nije dugo ostalo na tome. Premda do danas nije objavio nijedno izdanje na vinilu ili CD-u, VMZ je postao nezaobilazan digitalni nakladnik i vrlo specifičan suvremeni glazbeni kroničar postjugoslavenskog podneblja. U ovim krajevinama teško ćete naći bogatiji regionalni katalog kvalitetne nove muzike pokraj onoga što na Bandcampu, za „plati-koliko-hoćeš“, neumorno nudi VMZ. Njegovi izvođači su **Luul**, **Fauna**, **Đutko**, **Pseća plaža**, **Peki Pele i pitaj klince** iz Zagreba, **Crvi**, **Fantom**, **Rogi** i **Niko Nikolić** iz Beograda, **Insan** iz Ljubljane, **Mamut** iz Rijeke, **Sijenke** iz Kotora/Podgorice, **Nadir** iz Maglaja i **Despot Tomić** iz dijaspore.

Šarolika ekipa stilski je razbacana posvuda, od dream popa, synth popa i disco funka do indie rocka i alter metala, ali svi su u konačnici na istoj strani zbog dvije važne karakteristike na kojima uvijek inzistira urednik izdanja Bojan Bojko. Netlabel *više manje zauvijek* objavljuje isključivo autore i izvođače koji pjevaju na domaćem jeziku i potpisuju se domaćim imenom. „Domaćinska“ politika kuće neće se mijenjati jer se između ostalog zasniva na čvrstom uvjerenju da ovdašnji bendovi i kantaurori engleskog izričaja ne mogu dobaciti do šire publike.

Ispravna ili pogrešna, to je u svakom slučaju samo još jedna diskografska kalkulacija. Međutim, neobično dodatno inzistiranje na domaćem imenu autora/izvođača, sugerira kako je u nakladnički profil VMZ-a usađeno duboko poštovanje prema zlatnim i platinastim tiražama YU pop rock diskografije. U tim vremešnim bestselerima bilo je nabacano mnoštvo posuđenih uvoznih komponenti, ali je uspješan finalni proizvod zvučao 100 % domaće, pogotovo slušateljstvu koje nije baš aktivno i svakodnevno pratilo svjetske trendove.

Bogato lokalno i regionalno popkulturno naslijedje toga vremena nimalo ne ide u prilog suvremenim alternativcima koji se „prave Englez“ jer oni i danas i sutra mogu računati samo na publiku koja se *a priori* ne identificira s domaćom muzikom. U auditoriju okupljenom oko kulturnih alter pozornica glazbeni anglofili s glavom u Londonu, New Yorku ili Austinu svakako jesu upadljiva većina, ali takvi se drugdje pojavljuju tek kao neznatna manjina koja se brzo izgubi u nepreglednoj masi prosječnih pop konzumentata zainteresiranih samo za domaće hitove. VMZ je očito pretpostavio, a uspjesima Svermirka praktično potvrđio kako će novu tranziciju alternative u mainstream opet najprije ubrzati jaka lokalna spika.

Do istog zaključka su već 1990-ih došli popularni hrvatski reperi, kad su se riješili mladalačkih zabluda preduboko uronjenih u američke snove i odustali od izražavanja na engleskom. Iz jednostavnog zapažanja koje je **General Woo** sažeо u par riječi – „nemamo mi taj vokabular“, razvila se autentična domaća hip hop poetika vrijedna ozbiljne jezikoslovne analize i razumljiva svakom gradskom klincu, kao i starom **Houri**

koji je provukao rani **Tram 11** kroz album „Dani ponosa i slave“. Ne bi ih ni primjetio da su Target i General Woo bacali rime na engleskom.

U drugačijem kontekstu dilema hrvatski ili engleski više puta se prelila na HRT-ov izbor pjesme za Eurosong, a ponovno je aktualna nakon trećeg uzastopnog debakla i neugodnog ispadanja u kvalifikacijama. Svi zapaženiji plasmani HRT-ovih predstavnika ostvareni su davnih godina kad se pjevalo na hrvatskom i optimistično vjerovalo u novu pobjedu. Međutim, prvi i zadnji naslov pobjednika Eurosoga je na hrvatsku estradu donio **Rajko Dujmić**. Veliki meštar lakin nota je 1989. za zadarsku **Rivu** napravio idealan evrovizijski pjesmuljak s engleskim naslovom „Rock Me“, ali se dobitna kombinacija posložila sa stihovima na hrvatskom. Autokolonizacija se nije isplatila čak ni na Eurosingu.

<https://ravnododna.com/izgubljeni-i-nadeni-u-prijevodu-4-dio-vise-manje-zauvijek/>

U SPEKTRU BOGATSTVA RAZLIČITOSTI – 8 – Visoki standard poštovanja ljudskih prava u Hrvatskoj – ZNANSTVENI PRISTUP ISTRAŽIVANJU NEKIH SPECIFIČNIH PRAVA NACIONALNIH MANJINA U HRVATSKOJ

---

18. Antun Brađašević

Novinarski projekt:
U spektru bogatstva različitosti

Elektronička publikacija:
Web portal Domoljubnog radija

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
1. lipnja 2021

Uvodno: U dugogodišnjoj novinarskoj praksi kreiranja i uređivanja radijskih tematskih emisija o pravima nacionalnih manjina u RH, (koje su emitirane „u mreži“ nekolicine lokalnih radijskih postaja u RH, uz potporu Fonda za pluralizam i raznovrsnost elektroničkih medija AEM-a), imao sam nerijetko zadovoljstvo intervjuirati ugledne znanstvenike, politologe, sociologe,... Za kraj ovog serijala pod nazivom „U spektru bogatstva različitosti“ koji ima prije svega edukativni i informativni karakter, odlučio sam vam izdvojiti pregršt zanimljivih, korisnih i važnih informacija na temu prava pripadnika nacionalnih manjina u RH, do kojih su u svojim znanstvenim istraživanjima (propitujući određene teme) došle tri ugledne osobe, a to su: **Barbara Mašić**, doktorandica na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, dr. sc. **Vesna Crnić Grotić**, redovna profesorice međunarodnog prava na Pravnom Fakultetu Sveučilišta u Rijeci te predsjednica Odbora stručnjaka Vijeća Europe za praćenje provedbe europske Povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, i dr. sc. **Antonija Petričušić**, profesorica sociologije na Pravnom fakultetu u Zagrebu, članica Nadzornog odbora HRT i članica Savjetodavnog odbora Vijeća Europe za praćenje ostvarivanja okvirne Konvencije za prava nacionalnih manjina. Cilj prikaza dijela razmišljanja ovih triju ekspertica za manjinsku politiku u Hrvatskoj i svijetu je to da i mi sami, odnosno svatko od osoba koje će to pročitati, usporedi svoja razmišljanja sa ovima koja ćete upoznati. Ponavljamo kako je Hrvatska u svojoj legislativi osigurala i zajamčila vrlo velika prava, no ona se u praksi često ne provode dosljedno.

Istraživanja dr. Barbare Mašić vezano uz izbore za manjinsku upravu

Evo najzanimljivijih zaključaka:

Na međunarodnoj znanstvenoj konferenciji „Nacionalne manjine, migracije i sigurnost“ održanoj na Brijunima prezentirala je temu „Postizborna analiza: jesu li nacionalne manjine aktivnije?“ u kojem su predstavljeni rezultati izbora za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina. U istraživanju su analizirani podaci o rezultatima izbora za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina u zadnja dva izborna ciklusa, na izborima 2019. i 2015. godine, koje je objavilo Državno izborno povjerenstvo. Osobni motiv za istraživanje bio je povelik broj raspisanih izbora za članove vijeća – naime, 2019. godine je raspisano 515 izbora za članove vijeća nacionalnih manjina u odnosu na 314 iz 2015. godine. S aspekta aktivnosti nacionalnih manjina, odnosno „iskoristivosti“ pasivnog biračkog prava, dakle, ako gledamo na koliko su raspisanih izbora manjine kandidirale svoje kandidate 2019. godine u odnosu na 2015. godinu, zamjetan je pad u pogledu vijeća (na 515 raspisanih održano je njih 352 (68%), a 2015. godine na 314 raspisanih održano je 288 (92%). Nešto je veća aktivnost sada u odnosu na predstavnike, od 144 raspisana izbora održano je njih 109 (76%), dok je četiri godine ranije od raspisanih 235 izbora održano njih 161 (68%). Ukoliko promatramo aktivnost po manjinama, najveći pad aktivnosti dogodio se srpskoj (84% 2015. godine u odnosu na 63% 2019. godine), talijanskoj (72% 2015. godine u odnosu na 55% 2019. godine), slovenskoj (73% 2015. godine u odnosu na 55% 2019. godine) te romskoj (92% 2015. godine u odnosu na 77% 2019. godine) nacionalnoj manjini. S druge strane, ako pogledamo podatke o finansiranju rada vijeća i predstavnika po manjinama u pravilu postoji porast financiranja za 2019. godinu u odnosu na 2015. godinu, pa je tako utrošeno nešto više od milijun kuna više za srpsku, 730.000 više za bošnjačku, 370.000 za romsku, 350.000 za mađarsku nacionalnu manjinu. Nekim manjinama finansiranje je smanjeno, najviše talijanskoj (za 200.000 kn, odnosno 23% u odnosu na 2015. godinu), što zapravo i odgovara prije navedenim rezultatima koji analiziraju aktivnost vijeća i predstavnika (talijanske) nacionalne manjine.

Došlo se i do zaključka kako zbog raznih okvira kroz koje interesi pripadnika nacionalnih manjina mogu biti zastupani (izvršna i predstavnička tijela jedinica lokalne i područne samouprave; zakonodavno tijelo Republike Hrvatske), ni sami pripadnici nacionalne manjine, ne znaju nabrojati sve vrste predstavništva koje imaju. Događa se situacija u kojoj se od šume ne vidi drveće, odnosno pripadnici nacionalnih manjina imaju toliko opcija za angažman bilo koje vrste, ali ne znaju ga iskoristiti. Problemi u radu vijeća i predstavnika na nižim razinama su praktične prirode. Primjerice u krajevima koje je pogodio val emigracije, općine gube svoje stanovnike, a posljedično i vijeća svoje članove. Nadalje, jedan od problema je već navedeni praktični diskontinuitet rada, koji se očituje u tome da se vijeće sastane samo na konstituirajućoj sjednici u jednom mandatu. Konačno, veliki problem je i educiranost članova vijeća i budućih kandidata o njihovoj ulozi. Činjenica jest da su neke manjine vidljivije, a neke su manje vidljive. Primjerice kada biste zaustavili slučajne prolaznike i pitali da nabroje tri nacionalne manjine u Hrvatskoj nabrojali bi možda srpsku i romsku nacionalnu manjinu, možda u Istri talijansku i onda bi dugo razmišljali. A u Hrvatskoj ih imamo dvadeset i dvije uz opciju proširenja. Romska nacionalna manjina ustrajna je u zalaganju za svoja prava i politički vrlo aktivna, a i aktivno biračko pravo koristi gotovo trećina upisanih birača romske nacionalnosti. S druge strane, neke manjine su nevidljive unatoč velikom broju pripadnika (bošnjačka), bilo zbog prilagođavanja hrvatskom društvu i preuzimanju pravila ponašanja i pravila političke utrke kakva vrijede za sve građane Republike Hrvatske (češka, rusinska, slovačka) bilo zbog nezainteresiranosti (slovenska, talijanska). Prema podacima iz istraživanja nije vidljiva korelacija između financiranja i aktivnosti jer bez obzira na povećanje financiranja, aktivnost nacionalnih manjina opada. Najeklatantniji primjer je Grad Zagreb u kojem djeluje 19 nacionalnih manjina, sa ukupno 13% pripadnika od ukupnog broja pripadnika na području Hrvatske (po Popisu iz 2011), finančira ih se sa 40% ukupnog iznosa (na razini države), a odaziv birača je ispodprosječan – 8,5%.

Mala izlaznost (odaziv birača) na izborima je općenito problem u Hrvatskoj na svim vrstama izbora, a posebno kad se radi o manjinskim izborima. Prosječni

---

podatak sa zadnjih izbora jest izlaznost od 13,56% (izbori i za članove vijeća i predstavnike, na svim razinama samouprave). Ukoliko gledamo izlaznost po kriteriju kategorije kandidata, veća je izlaznost kad su u pitanju vijeća, a ukoliko gledamo po kriteriju razine samouprave, najveća je na izborima za članove vijeća na razini općina (23,13%), dok je ispodprosječna na razini općine na izborima za predstavnika (10,68%), na razini županija na izborima za predstavnika (10,88%) i na razini gradova na izborima za vijeća (10,9%). Zaključno, manjine su u ovom segmentu participacije u političkom životu najmanje aktivne. No postoje još tri modela sudjelovanja pripadnika nacionalnih manjina u političkom životu (izvršna i predstavnička tijela jedinica lokalne i područne samouprave; te zakonodavno tijelo Republike Hrvatske). Na nacionalnim manjinama je da odluče koji je za njih najkorisniji model, no, činjenica je da u svakom od modela postoji visoki rizik od zadovoljenja partikularnih interesa nauštrb manjinske zajednice u cjelini. U vezi s time, zabrinjava podatak da je od 270 izbora raspisanih za članove vijeća u općinama, održano njih tek 139 održano, budući da su organizacije na lokalnoj razini one od kojih bi angažman trebao početi. Stoga je nužno: prvo, upoznavanje na širem planu pripadnika nacionalnih manjina sa njihovim pravom na politički angažman i mogućnostima za uključivanje u isti; drugo, uključivanje mladih pripadnika nacionalnih manjina u političke aktivnosti na svom području; treće, rotacija ljudi na čelnim pozicijama, četvrti, edukacija članova vijeća i predstavnika o djelokrugu vijeća nacionalnih manjina i peto, bolja suradnja s predstvincima lokalnih vlasti, ali i vijeća i predstavnika međusobno na istom području.

Dr. Vesna Crnić Grotić, o praćenju provedbe europske Povelje o regionalnim i manjinskim jezicima

Evo njenih najvažnijih zaključaka:

„Naš jezični prag je najviši među potpisnicama europske Povelje o regionalnim i manjinskim jezicima. Svi se drže praga od 5, 15 do najviše 20 posto, a jedino mi imamo prag da treba jedna trećina pripadnika nacionalne manjine na nekom području da se mogu ostvarivati određena jezična prava odnosno da bi se uvela upotreba u službene svrhe. Ono što je međutim pohvalno jeste da nemamo praga kada se radi o kori-

štenju manjinskih jezika u obrazovne svrhe. Država ima obvezu da radi na jačanju tolerancije kada su u pitanju jezična i druga prava. Tu je obaveznu Hrvatsku preuzeila ratificirajući Povelju i na tome treba sustavno raditi i bez obzira na ratne traume nastojati afirmirati zajedničku kulturnu baštinu, suživot i toleranciju.

Hrvatska je malo kasnila s podnošenjem Izvještaja tako da je u ovaj izvještajni period ušlo dosta dugo razdoblje od 2015. do 2019. godine. To znači da su u taj izvještajni period ušla i neka događanja koja su bila direktno usmjereni protiv manjinskih jezika kao što je to bio slučaj s inicijativama za zabranu čirilice u Vukovaru što je onda naravno našlo i svoju refleksiju u Izvještaju odnosno u ocjenama koje je dao Odbor stručnjaka za provedbu Povelje. Kao najveći nedostaci naznačeni su problemi ravnopravne uporabe manjinskih jezika u službenom javnom komuniciranju kako je to predviđeno našom zakonskom regulativom, barem u onim sredinama (općinama, gradovima) u kojima ima dovoljan broj pripadnika nacionalnih manjina. Treba napomenuti da Povelja ne govori o pravovima, ona ne koristi taj termin već ona rabi koncept dovoljnog broja govornika koji bi mogli opravdati posebne jezične mjere i rješenja, dok mi baratamo pojmom „jezičnog praga“ koji je uz to kod nas vrlo visok, najviši (1/3 u nekoj administrativnoj jedinici) među svim zemljama koje su prihvatile ovu Povelju. Na to se Odbor ponovno osvrnuo i apostrofirao taj problem ukazujući da bi Hrvatska trebala odustati od tog koncepta brojčanog praga, a gledati gdje ima dovoljan broj govornika nekog manjinskog jezika da bi se određene jezične mjere mogle koristiti i implementirati.

Odbor razlikuje romske jezike romani chib i bajsaki. Hrvatska je prilikom ratifikacije Povelje stavila rezervu da neće primjenjivati Povelju u odnosu na neteritorijalne jezike što se po mišljenju odbora odnosi na romani chib. Međutim bajsaki romski jezik bi bio pokriven Poveljom jer se ne može smatrati neteritorijalnim jezikom i Odbor je već tražio da Hrvatska primjeni zaštitne mjere u odnosu na bajsaki romski jezik. To prvenstveno znači da bi trebalo uvesti bajsaki u obrazovni sustav romske nacionalne manjine te da bi taj jezik trebao uživati određenu promociju u javnoj upotrebi. To ipak ne znači da bi taj jezik trebalo uvesti

u službenu upotrebu jer taj jezik nije pod posebnom zaštitom već ga samo promovirati kroz medije i na neke druge načine čime i se potvrdilo da je i taj jezik jedan dio identiteta Hrvatske.

Ovo je bilo 6. izvješće, odnosno šesti evaluacijski ciklus hrvatske provedbe Europske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima. Ipak smo napredovali. Dvadeset godina se povjela primjenjuje i u tom periodu dosta je stvari krenulo naprijed. Svijest o potrebi zaštite manjinskih jezika raste pa ako hoćete jača i njihov osjećaj identiteta. Tako ako gledate npr. situaciju u obrazovanju tu su dosta pozitivni pomaci, a napredaka ima i u službenom korištenju manjinskih jezika. Ako gledamo korištenje talijanskog jezika u Istri onda bi to bio jedan pozitivan model kojega bi bilo dobro primjenjivati i u drugim slučajevima. Međutim, Hrvatska često ima problem s primjenom svojih zakonskih rješenja, a to je slučaj i na ovom području. Imamo dobre zakone ali provedba često kiksala ili osjetno zaostaje. Imamo dobar Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina ali se u gotovo svim izvještajima ponavljaju isti problemi njegove primjene pa to ukazuje i nedostatak dovoljne političke volje da bi stvari ipak isle puno bolje, a mogle bi. Ono što je pohvalno jeste da nemamo praga kada se radi o korištenju manjinskih jezika u obrazovne svrhe a to znači da bez obzira na broj pripadnika nacionalne manjine, ako ima interesa nastojat će se organizirati neka nastava na manjinskom jeziku ili bar neko podučavanje tog jezika.

Ovdje bi ih željela spomenuti još jedan zanimljiv problem, a to je stav države u odnosu na istroromanski jezik za koji je odbor utvrdio da spada pod zaštićene jezike jer se radi o autohtonom jeziku koji se faktički koristi stoljećima. Država ima obvezu da radi na jačanju tolerancije kada su u pitanju jezična i druga prava. Tu je obavezu Hrvatska preuzela ratificirajući Povelju i to je jedna važna preporuka Odbora stručnjaka za provedbu Povelje. Hrvatska na tome treba sustavno raditi i bez obzira na ratne traume treba nastojati afirmirati zajedničku kulturnu baštinu, suživot i toleranciju. Nije Hrvatska jedina s takvim problemima u Europi no upravo zato treba raditi na razvoju europskih vrijednosti pa smo i mi pozvani raditi na tome.

Dr. sc. Antonija Petričušić, o diskriminaciji djece pripadnika manjinskih nacionalnih zajednica u uvjetima pandemije COVID 19 u+i tzv. škole na daljinu

Najzanimljiviji naglasci:

„U sklopu promišljanja i analiziranja ovog novog obrazovnog sustava posebno sam se suočila i s činjenicom da su neka djeca odnosno neke kategorije djece ispuštene, da su ta djeca u ovom novom procesu učenja diskriminirana pa čak i isključena. Mislim da je i ova situacija još jednom pokazala kako u doba krize manjinske skupine, ranjive skupine u pravilu postaju još ugroženije i još marginaliziranje i da nužno trebamo osmišljene i jače politike integracije koje će imati i sustavnu finansijsku potporu. U tom sklopu, obrazovni aspekti imaju posebnu i važnu ulogu i sigurno je da bi mnogi akteri, od civilnih udruga pa dalje, poučeni ovim iskustvima trebati poticati ostvarivanje ali i daljnji razvoj obrazovnih prava, manjinskih i ranjivih zajednica.

Moj motiv za pokretanje ovih pitanja bio je ponajprije osoban jer sam i sama majka jednog učenika petog razreda koji se u velikoj mjeri pogubio u toj novoj školi koja mu je tako reći servirana preko noći. Kada sam zajedno s njim počela ulaziti u sve te programe i platforme shvatila sam koliko je to zahtjevno i prvo sam kontaktirala školu, ali brzo sam shvatila da to nije problem neke škole već prije svega loše organizacije čitavog tog sustava „Škole na daljinu“ te da se radi, u prvom redu, o odgovornosti Ministarstva znanosti i obrazovanja. Zato sam ministrici i uputila pismo, na koje nikad nisam dobila odgovor, a pitala sam što će se poduzeti kako bi se najprije smanjila opterećenost učenika ovim nastavnim procesom i omogućilo im se lakše snalaženje. A onda sam kao pravnica, a i eksperistica za manjinska pitanja brzo shvatila koliko uvedeni obrazovni sustav dodatno pogoda neke grupe i ranjive skupine i odlučila pokušati potražiti i potaknuti institucionalnu pomoć i moguća rješenja, pravednija i humanija. Napisala sam pismo i pravobraniteljici za djecu te formirala facebook grupu nezadovoljnih roditelja pod nazivom „Roditelji u korona školi“ koja je vrlo brzo okupila više od 5 tisuća, mahom bijesnih, roditelja kojima se ne sviđa nova škola koja je nametnuta njima i njihovoj djeci. Zahvaljujući medijima

---

koji su pismo objavili u javnost se probila informacija da je postoji i izraženo nezadovoljstvo „Školom na daljinu“ te da je u nekim važnim aspektima ona nepravedna i da je mogla biti puno bolje i kvalitetnije organizirana. U sklopu promišljanja i analiziranja ovog novog obrazovnog sustava posebno sam se suočila i s činjenicom da su neka djeca odnosno neke kategorije djece ispuštene, da su ta djeca u ovom novom procesu učenja diskriminirana pa čak i isključena. U prvom redu, upozorila sam na djecu iz romske nacionalne manjine kojima hrvatski nije materinji jezik i koji u svojim domovima dobro ne barataju tim jezikom i za njih je trajno podučavanje hrvatskog jezika nužno kako bi oni mogli bar donekle nadoknaditi te svoje loše početne pozicije u odnosu na svoje vršnjake. Dalje, tu su djeca azilanata, osoba koje traže ili su dobili azil u Hrvatskoj, kojima naravno hrvatski nije materinji jezik ali koji ga prema hrvatskim zakonima imaju pravi učiti. Također, tu su djeca i iz siromašnih obitelji koji nemaju odgovarajuću, da tako kažemo, kompjutorsku ili internetsku infrastrukturu za kvalitetno praćenje ove nastave, a na kraju tu su i djeca s zdravstvenim problemima, s posebnim potrebama itd. koja imaju pravo na posebnu prilagodbu, a nisu adekvatno uključena.

Reagirala je pravobraniteljica pismom u kojem je tražila od Ministarstva znanosti da se programa škole na daljinu koncipira na način da se i ove diskriminirane kategorije djece u taj proces adekvatno uključe. No ta vrijedna intervencija nažalost nije donijela rezultata. Zbog toga sam, polazeći i od činjenice da sam članica Nadzornog odbora HRTa koja je kao javni medijski servis (i prema zakonskim propisima koji reguliraju njegov rad) dužna realizirati obrazovne sadržaje na način da oni uključuju i reflektiraju društvenu raznolikost, kulturu tolerancije, integraciju ranjivih i marginalnih društvenih skupina itd. apelirala na ravnateljstvo HRT da tu svoju misiju i ostvaruju i to upravo u ovom momentu i kroz program „Škole na trećem“. U pismu koje sam uputila i glavnom ravnatelju HRTa i naravno ministrici obrazovanja zatražila sam da u obrazovnom tv programu osiguraju poučavanje hrvatskog jezika za inojezičare, dakle za negovornike (romsku djecu, djecu azilanta ili tražitelja azila), ali i da osiguraju obrazovne programe za drugu djecu nacionalnih manjina koja imaju pravi biti obrazovana na svom

jeziku i pismu (što je također dio zakonskih obaveza hrvatskih vlasti). No ni ta akcija nije polučila neke značajnije rezultate pa ni reakcije nadležnih institucija (jer sam pismo naravno poslala i drugim tijelima koje se bave manjinskom politikom u hrvatskom društvu). Mogla bih reći kako sam iz Ministarstva dobila jednu formalnu reakciju i kada sam im opet poslala prijedlog nužnih mjera nisu se nažalost više oglasili. Mislim da je to jedan stil koji ja primjećujem i u ministričnim obraćanjima javnosti, a koje zapravo obilježava jedan mentalitet i praksa odbijanja ministarstva da preuzme punu odgovornost za svoju nadležnost u sustavu javne vlasti. Oni su sukretaori obrazovne politike i njezini provoditelji. Onog momenta kada im se neko obrati i kritizira ih oni vrate lopticu na teren onoga koji je tu kritiku uputio i kažu ako već kritiziraš onda pošalji i konstruktivne prijedloge kako to riješiti. To nije baš najkorektniji pristup jer ako netko uočava problem ne znači da je i ekspert za njegovo rješavanja. Pa ni ja se, iako sam stručnjakinja za manjinska pitanja, ne bavim metodičkim, pedagoškim ili medijskim pristupima kreiranja obrazovnih sadržaja i programa za nacionalne manjine ali sam u svakom slučaju uputila niz prijedloga vezanih za pravne i druge prepostavke njihove realizacije. Podsjetila sam na pravne prepostavke i pravne obaveze koje Hrvatska ima kada je u pitanju poučavanje hrvatskog jezika za djece kojima hrvatski nije prvi jezik kao i za poučavanje manjinskih jezika i kulture te sam nabrojala sve važne odluke i samog Ministarstva pa i drugih tijela te predložila tko bi bili adekvatni subjekti njihove realizacije (i obrazovne i manjinske institucije te druge institucije provedbe manjinske politike). Nisam otkrila „toplju vodu“ ali sam podsjetila one koji bi trebali provoditi određene elemente obrazovne politike da im već mnogi alati za provedbu tih poslova stoje na raspolaganju.

Vrlo je pohvalno da nastava za djecu, pripadnike nacionalnih manjina na njihovom jeziku teče i u ovoj krizi izazvanoj korona virusom. No, činjenica je da neke nacionalne manjine imaju bolju logističku infrastrukturu uključivo i bolju povezanost s matičnom državom koja im je u ovom momentu mogla pružiti dodatnu pomoć (producirati i posredovati posebne obrazovne programe na manjinskim jezicima). I tu unutarnja organizacija sigurno igra važnu ulogu. S druge strane, koliko znam, srpska nacionalna zajednica u hrvatskoj

je pokušala preko institucionalnih i službenih kanala uvesti poučavanje srpskog jezika i kulture u sklopu aktualne tv škole na Hrvatskoj televiziji (kao model C koji bi se prikazivao na javnoj televiziji), ali u tome nisu uspjeli. Ponuđeno im je tek da sami snime i pripreme materijale koji bi se onda uvrstili među video sadržaje web stranice Ministarstva znanosti i obrazovanja a dio su tzv. škole za život. Važno je koliko je neka manjina organizirana, koliko je kapacitirana, koliko ima pomoći svoje matične države pa imamo vrlo pozitivne primjere obrazovnih sadržaja preko televizije koje su osigurali talijanska nacionalna manjina, mađarska ili češka, ali za srpsku nacionalnu manjinu treba kazati da za njene zahtjeve i potrebe nije bilo dovoljno sluha na Hrvatskoj televiziji.

Nema sumnje da je javni medijski servis od iznimne važnosti upravo kada se radi o promicanju vrijednosti i prava posebnih društvenih skupina, kada se radi o promicanju značaja društvene različitosti, kulture tolerancije itd. I naravno ne radi se tu samo o nacionalnim manjinama, a javna televizija trebala bi između ostalog biti medij upoznavanja i zbližavanja. Kao članica Nadzornog odbora podsjetila bih da zakon o HRT jasno propisuje da taj javni medij u svojim programima mora osigurati zastupljenost programa koji imaju obrazovni karakter, da mora svojim programima pridonositi poštivanju različitosti i promicanju ljudskih i manjinskih prava itd., a to se također sve odnosi i na programe za djecu i mlade i to predstavlja jasno zakonsko uporište po kojem je program škole na trećem trebao i morao uključiti i sadržavati i programe obrazovanja za pripadnike nacionalnih manjina te da produkcija tih programa nije smjela biti prepustena manjinskim organizacijama i njihovom snalaženju već da je trebala biti dio paketa proizvodnje obrazovnih programa HRT u doba korona krize koji se proizvodi o trošku HRT i tako potvrđuje i iskazuje da djeca pripadnici nacionalnih manjina imaju jednak pristup obrazovanju kao i ostala djece u Hrvatskoj. Imali smo nedavno raspravu o tome i mogu kazati da sam donekle ostala iznenađena činjenicom da bogate zemlje zapadne Europe, zemlje koje držimo u mnogočemu vrlo konsolidiranim demokracijama nisu ni izdaleka adekvatno u vremenu ove krize odgovorila na potrebe osiguranja posebnih obrazovnih sadržaja i praksi za pripadnike određenih manjinskih skupina

pa nisu čak ni organizirale nikakvo podučavanje putem javnog medijskog servisa. Jedan dio zemalja je isključivo prepustio nastavnicima da putem informatičke tehnologije posreduje nastavu u vremenu ove krize. Puno je bolja situacija u nekim zemljama centralne i jugoistočne Europe gdje postoje organizirani programi poduke preko javnih medijskih servisa za pripadnike nacionalnih manjina (npr. u Slovačkoj, ili u Vojvodini u Srbiji...) Pokazalo se još jednom zanimljiva činjenica da neke zemlje koje jesu ili su bile pod izvjesnim pritiskom uspostave i ostvarivanja manjinskih politika pokazuju da to nije bez razloga i bez nekih rezultata.“ - rekla je dr. Petričušić.

<https://domoljubniradio.hr/2021/06/01/u-spektru-bogatstva-razlicitosti-8-visoki-standard-postovanja-ljudskih-prava-u-hrvatskoj-znanstveni-pristup-istrzivanju-nekih-specificnih-prava-nacionalnih-manjina-u-hrvatskoj/>

Antoljak: Hitrorez bi imao smisla i danas, to je kao čišćenje bazena u proljeće

---

Bacit ćemo još malo pogled unazad, razgovarajući s Vedranom Antoljakom, prvim i jedinim šefom Hitroreza, koji je trebao ukloniti nepotrebne zakone i propise iz svakodnevne upotrebe i tako olakšati život građanima i poduzetnicima. To se, međutim, nije nikad dogodilo, a prošlo je više od 16 godina kako je Hitrorez nestao iz javnog prostora, kao nešto nepotrebno i anakrono. Antoljak se u međuvremenu okrenuo privatnom biznisu i trenutno radi kao konzultant.

19. Biljana Bašić
Novinarski projekt:
**(Ne)funkcionalnost
u primjeni zakona o
obnovi Zagreba**

Elektronička publikacija:
Teleskop

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
22. lipnja 2021.

S obzirom da ste bili voditelj Hitroreza, koji zapravo nikad nije zaživio, kako iz današnje perspektive gledate na taj projekt? Bi li on imao smisla u današnjem vremenu?

Na početku bih želio istaknuti tri činjenice u vezi uspješnosti Hitroreza. Hitrorez je projekt koji je od UNDP-a (Program UN-a za razvoj) proglašen kao najbolji projekt regulatorne reforme u svijetu 2010. godine. Uz to, Europska unija je na kongresu za malo i srednje poduzetništvo 2010. godine preporučila projekt Hitrorez svim državama članicama, bez obzira što je tada Hrvatska još bila kandidat za ulazak u EU. U smislu ušteda, Svjetska banka je izračunala da uštede za poduzetnike iz promjena koje je napravio Hitrorez, iznose 65 milijuna dolara godišnje.

Projekt Hitrorez tj. pojednostavljenje propisa s ciljem uklanjanja administrativnih prepreka sam tada, ali bi i danas preporučio svakoj Vladi i lokalnoj samoupravi. Hitrorez možemo metaforički usporediti kao čišćenje bazena prije dolaska svakog proljeća. Tijekom jeseni i zime, lišće, kukci i slične nečistoće nakupe se u bazenu, te se u njemu ne može kupati sve dok se on ne očisti. Kada je bazen očišćen, onda mu se promijeni filter za vodu, kako nova nečistoća ne bi ulazila u bazen.

Slično je i s Hitrezzom. On čisti regulatorni sustav države ili lokalne uprave, tako da poduzetnici mogu poslovati s manje komplikacije, rizika i povoljnije. A na kraju njegove provedbe se obično ugrađuje sustav za procjenu učinaka propisa (RIA, Regulatory Impact Analysis) koji osigurava da u regulatorni sustav ulaze samo kvalitetniji propisi. Bez obzira na filter, bazen je potrebno svakih par godina potpuno detaljno očistiti jer i kroz filter se često provuče mnogo nečistoće. Drugim riječima, Hitrorez bi svakako imao smisla i danas, što su prepoznale mnoge države Europe i svijeta koje ga periodički provode.

Na kakve ste prepreke nailazili u radu u Hitrezu, i naposljetku, koji su razlozi njegovog ukidanja?

Provjeta Hitreza složen je i zahtjevan proces, i prepreka i njegovih protivnika je bilo puno. Najviše prepreka smo nalazili kod nekih ministarstava prvenstveno zato jer nije bilo lako uvjeriti stručnjake koji su pisali zakone i podzakonske akte, da te iste akte trebaju značajno pojednostaviti ili u nekim slučajevima i ukinuti.

Preporuke koje je izradio Hitrorez su provedene na razini oko 30 posto, a razlog tomu bilo je ulazak u godinu u kojoj su se održali parlamentarni izbori. Iako je dosta prije toga u potpunosti završio proces izrade konkretnih i jasnih preporuka za pojednostavljenje precizno identificiranih i analiziranih propisa, početak političke kampanje rezultirao je usporenom provedbom preporuka Hitreza, te na kraju niskom razinom njihove implementacije.

Može li danas toliko hvaljena digitalizacija državne i javne uprave, biti supstitut za Hitrorez, i rezanje

nepotrebnih propisa i zakona koji otežavaju poslovanje i u konačnici komplikiraju život građanima?

Digitalizacija je komplementarna Hitrezu, ali po mom mišljenju nije njegov supstitut. Digitalizacija je najlakši način uvođenja transparentnosti u regulatorni sustav i ona je kao takva uvijek bila dio Hitreza, u svih 20 država koje smo savjetovali u pripremi i provedbi Hitreza. Naime, nije realno očekivati da se odmah može sve digitalizirati, već su potrebne godine za digitalizaciju javne uprave. Plan kako to činiti i korake procesa može se definirati unutar Hitreza, tako da onda digitalizacija bude sustavna i strukturirana, što je iznimno bitno.

Kakva su vaša iskustva nakon rada u Hitrezu? U nekim zemljama je projekt uspio.

Metodologija Hitreza je danas prihvaćena od većine država koja provode aktivnosti smanjenja prepreka za poslovanje. Iskustva iz 20 država svijeta dokazuju da je Hitrorez najučinkovitija metodologija upravo za to. Ona je jednostavna, brza i povoljna za implementaciju, te donosi prve mjerljive rezultate već nakon godinu dana.

Kako gledate na osnivanje ureda za procjenu učinaka propisa, koji djeluje zamalo kao neželjeno dijete. Za taj ured, odnosno jedinicu pri Uredu za zakonodavstvo, zapravo nitko ne zna. Nije li to poražavajuće?

I sama Europska unija ima ured za procjenu učinaka propisa, kao i sve najuspješnije države Europske unije, Australija, SAD, Singapur i mnoge druge države. Iako je već par godina taj ured u sklopu Ureda za zakonodavstvo, osobno mislim da to nije optimalno. Naime, pokazalo se da je puno bolja opcija imati ured za procjenu učinaka propisa kao nezavisnu agenciju, jer na taj način se može osigurati njegova bolja transparentnost, nezavisnost i profesionalnost.

Ne bi li ta jedinica za procjenu učinaka propisa trebao biti svojevrsni trust mozgova, koji bi pratilo zakone od samog njihovog donošenja, a ponajprije u primjeni? Pogotovo na u pravilu oskudnost finansijskih sredstava u primjeni zakona, a gotovo svaki zakon zahtjeva novac.

Ured (ili agencija) za procjenu učinaka propisa bi trebala biti implementacijska tj. operativna grupa nezavisnih stručnjaka koji koordiniraju sustav. Kao i kod Hitroreza, naša preporuka je da taj nezavisan ured održava redovite konzultacije sa tzv. Poslovnim savjetodavnim vijećem u kojem bi bili predstavnici iz gospodarstva i privatnog sektora s jedne strane, te sa javnom upravom s druge strane. Tako bi se osigurala strateška podrška uredu, a sam ured bi imao neovisnost u provedbi dogovorenih aktivnosti od strane nezavisnih i visokoprofesionalnih stručnjaka raznih područja.

Iz vašeg konzultantskog iskustva, što biste vi savjetovali za smanjenje birokratizacije, općenito?

S

vakako bih preporučio Hitrez za smanjivanje birokracije. Također bih preporučio i uvođenje pravila jedan van, jedan unutra. To znači da za uvođenje novog propisa, jedan postojeći mora biti poništen. Ima još niz odličnih mehanizama, a koji na jednostavan i transparentan način osiguravaju da regulatorni sustav države ne bude preopterećen nepotrebnim propisima, nametima i rizicima.

Što bi, po vama, danas bila digitalizacija uprave? Što bi trebalo prvo učiniti? Jesu li pritom otkazi u državnoj i lokalnoj upravi neizbjegni?

Digitalna transformacija javne uprave je složen i dugotrajan proces, ali ga je potrebno što prije osmislići, te osigurati dovoljne ovlasti za njegovu provedbu. Osnaživanje i pragmatičnost državnog ureda za digitalizaciju mora biti na puno većoj razini, kao i njegov proračun. Mislim da ovako kao sada, kada se proračun tog ureda smanjuje iz godine u godinu, nije moguće osigurati uspješnu digitalnu transformaciju i digitalizaciju javne uprave.

Iskustvo iz naših projekata smanjenja administrativnih prepreka govori da otpuštanja i otkazi nisu nužni u državnoj upravi i lokalnoj samoupravi. Mi vjerujemo da se kroz bolje, brže i tržišno orijentirane usluge javne uprave prema gospodarstvu može osigurati da svaki državni službenik zadrži radno mjesto pod uvjetom da stekne nove digitalne i druge vještine koje se fokusiraju na bolju uslugu poduzetnicima i građanima.

Od kuda zapravo krenuti, kad je sve zaparоženo, a interesi suprotstavljeni, od Vlade, poslodavaca, sindikata?

Treba krenuti od toga da Vlada pruži ne samo deklarativnu podršku digitalnoj transformaciji države, već da osnuje npr. ministarstvo koje bi imalo ovlasti digitalizirati i transformirati javnu upravu. Takvo ministarstvo bi moralno biti vođeno od potpredsjednika vlade i imati dovoljno resursa za stvarne promjene u javnoj upravi. To bi mogao biti prvi korak.

Kako gledate na konkretne slučajeve, poput donošenja Zakona o obnovi zgrada oštećenih u potresu na području grada Zagreba? Gdje se pogriješilo da obnova ide tako sporo, a temelji se na tom zakonu.

Nemam komentara. Mislim da je ovo izdvojeni slučaj jednog vrlo bitnog zakona te ja osobno nisam pratilo niti imam kompetencije komentirati ovako kompleksan i komplikiran zakon.

<https://teleskop.hr/hrvatska/antoljak-hitrez-bi-imao-smisla-i-danas-to-je-kao-ciscenje-bazena-u-proljece/>

Život ne staje zbog demencije

Na skali brige i njege o bolesnima, demencija je na prvome mjestu po težini. Brinući se godinama o majci naučila sam puno o vrijednostima o kojima nikada ni ne razmišljamo. Uzimamo život zdravo za gotovo. Ali kada svjedočite kako osobnost i um voljene osobe nestaje u magli demencije, to promijeni i vas.

Muslim na bolje. Često me pitaju kako mogu to izdržati. Ljubav i odanost jedino su uporište u svakodnevnoj borbi sa životom. Jer život ne staje zbog demencije.

Svaki dan je novi izazov i nikada ne znate kako se obična, jednostavna situacija može zakomplikirati.

Iz mojega iskustva ono što provjereno štiti od sloma živaca su „ružičaste naočale“. U drami pronaći nešto smiješno, okrenuti nesreću u sreću. Prije bih pomislila kako su to prazne floskule. Ali, upravo to spašava gotovo svaku nemoguću situaciju.

Majka je slomila ruku, a mene je uhvatila panika. Demencija mijenja i osjećaj bola i uopće svijest o samome događaju. Nekako smo došle do hitne pomoći. Odmah sam objasnila da je mama dementna kako bi u startu sprječila neugodnosti. Čekaonica puna ljudi, mama uopće ne zna što se događa. Liječnik nas prozove vrlo brzo i njemu šapnem da je mama dementna. On odmah promijeni način ophodnje i pita ju što joj je. Zašto je ruka tako natečena. A ona ispali ko iz topa: znate, upiknula me osa. Doktor se nasmije i pita kako je bila velika ta strašna osa. Mama

20. Gordanka Jelinčić

Novinarski projekt:
Ranjive skupine: Život sa dementnom osobom

Elektronička publikacija:
Stratego

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
13. prosinca 2021.

---

pokaže bome pozamašne centimetre. Liječnik izade sa nama van (što inače ne radi) i jako glasno pred svim ljudima kaže ostalim liječnicima; dajte ovu gospođu koju je napala ogromna osa ODMAH obradite. Cijela čekaonica se počela smijati, sestre i doktori. Svi su na tren zaboravili na svoju bol. Mi smo bile ekspresno gotove. A moglo je biti i obratno. Zahvaljujući dobroj energiji, smijehu i pozitivni situacija je postala podnosišljiva. Tada sam shvatila da se dementnoj osobi treba naprosto pridružiti u njenom svijetu.

Jednako je važno poraditi i na empatiji i ustrajnosti u stvaranju emocionalne veze. Ima teških dana kada se raspoloženje mijenja od tuge do ljutnje, zbumjenosti, zabrinutosti...

I tada se uvijek iznova pitam da ja obolim od demencije kako bi željela da se netko brine o meni. Voljela bih imati nekog anđela koji bi imao beskrajnog strpljenja, razumijevanja, u koga bih imala povjerenja. Netko tko bi slušao jedno te isto bez pogovora i sa smješkom, ponavljao bezbroj puta istu rečenicu, kao „molim te, moraš skinuti pidžamu ili jedi, jedi...“

Jedno sunčano poslijepodne odvela sam mamu na izlet u eko selo.

Kakva ju je radost obuzela dok smo se vozili. Čudila se svemu živome... I meni izmamila osmijeh. Tako malo treba. Smijale smo se, pričala sam viceve, pjevušile uz radio. Uživala je promatrati ljude s djecom i psima. Šetale smo, brale poljsko cvijeće, a kada smo pronašle zgodnu tratinu, rasprostrla sam dekicu i donijela našu malu košaricu sa kolačima i termosicu sa kavom. Sreća je doslovce bila nemjerljiva. „Tako si draga i tako mi je lijepo s tobom“, kaže moja majka. Ima li veće nagrade?

Sa demencijom treba živjeti, a ne patiti od nje.

Izuzetno je važno znati i imati stalno na umu da se ne možete svađati sa dementnim osobama. Za njih vrijede drugačija pravila komunikacije. Kada su uplašeni, agresivni, zbumjeni, ne prepoznaju vas, ne razumiju ni riječi – ne okrivljujte ih.

Sve je to dio svakodnevice, međutim, razgovor ne mora biti težak. Jedna stvar mora biti jasna: Ne možemo

vratiti ljudi s demencijom u naš svijet! Umjesto toga, moramo promijeniti našu komunikaciju, pri čemu emocionalni oblici komunikacije postaju sve važniji. Primjetila sam da su zarazni signali govora tijela, mimike lica. Kada je majka na rubu suza iz meni nepoznatih razloga, ako se ja počnem smijati ona se odmah preobrazi i prati moje reakcije. Na kraju se smijemo. Najbolje kada ju počnem škakljati. Raspoloženje se promjeni za 360 stupnjeva. Jednom sam pala i puknuo mi je mišić u potkoljenici što mi je natjeralo suze na oči. Mama je sjela kraj mene, plakala sa mnom i gladila mi kosu.

Majčinski osjećaj, izgleda, niti demencija ne može ubiti.

<https://www.stratego.hr/2021/12/13/zivot-ne-staje-zbog-demencije/>

Hrvatska dijaspora u Irskoj – insajdersko izvješće (1)

Hrvatska dijaspora u Irskoj nastala je relativno naglo - u samo nekoliko godina nakon ulaska Hrvatske u Europsku Uniju 2013. godine - i moglo bi se reći da je i stoga, ali i zbog nepostojanja relevantnih istraživanja, njezina struktura prilična nepoznаница. Bilo je naravno useljavanja iz Hrvatske u Irsku i ranije, no tek od 2014. broj useljenika počinje se mjeriti u tisućama.

Rast broja imigranata u Irsku može se pratiti preko kretanja broja godišnje izdanih Personal Public Service Numbers (PPSN). PPS broj koristi se za pristup javnim uslugama, a ima ga svatko tko se rodio u Irskoj, radio ondje ili primao neku vrstu socijalne pomoći. No, tu također treba uzeti u obzir da nisu svi koji koji su ishodili PPS broj do danas ostali u Irskoj – neki su se u međuvremenu vratili u Hrvatsku, a drugi odselili u treću zemlju, ali broj takvih slučajeva ne možemo znati. Možemo eventualno govoriti o dojmu da je ipak riječ o relativnom malom broju takvih slučajeva u odnosu na ukupni broj doseljenika iz Hrvatske.

21. Nives Matijević
Novinarski projekt:
Hrvatska dijaspora u Irskoj – insajdersko izvješće

Elektronička publikacija:
H-ALTER

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
29. listopada 2021.

Prema podacima irskog Department of Social Protection od sredine 2000. godine (od koje se vodi statistika izdanih PPS brojeva po zemljama), pa do kraja 2020., što je najnoviji dostupan podatak, hrvatskim je državljanima izdano ukupno 28.599 PPS brojeva. Od toga je 25.627 PPS brojeva izdano od početka 2014. do kraja 2020. godine.

Rekordna je bila 2016. godina sa 5.312 PPS brojeva izdanih useljenicima iz Hrvatske, nakon čega je krenuo silazni trend. Lani je imigrantima iz Hrvatske

---

izdano 1.399 PPS brojeva, no to je bila godina epidemije COVID-19 i vrlo strogog lockdowna u Irskoj, neko vrijeme nije bilo avionskih letova, mnogima nije u takvim okolnostima bilo lako naći prvi posao niti ishoditi PPS broj, na koji se sad čekalo duže nego što je to inače slučaj u „normalnim“ godinama.

„Zašto baš Irska?“ pitanje je koje je gotovo sigurno čuo svatko od nas koji smo odselili na otok. Zato Irska - jer je to englesko govorno područje, a engleski je najzastupljeniji strani jezik koji se uči u Hrvatskoj. A nama imigrantima lakše je ako uz sve ostalo što po dolasku moramo na brzinu svladati ne moramo još učiti i jezik. (Inače, građani Hrvatske rangirani su među prvih 15 zemalja u svijetu kojima se najbolje služe engleskim, a da im to nije službeni jezik. Riječ je o istraživanju tvrtke Education First (EF) i njezinom English Proficiency Indeksu (EPI), koja godišnje objavljuje rang listu zemalja u kojima se najbolje govori engleski.)

Zato Irska jer je ondje velika ponuda poslova, minimalna satnica od 10.20 eura bruto među najvišima je u Europskoj Uniji, porez na prihod je umjeren, a useljenici u Irsku iz drugih zemalja EU pošteli su bilo kakve papirologije, osim ishodišta PPS broja. Komunikacija s državnim institucijama jednostavna je i efikasna, a općenito je dojam da je Irska u mnogo aspekata „citizen friendly“ država, što je prepoznalo više od 180 nacija koje danas žive na otoku. Tome treba dodati još nešto: u Irskoj nema dobne diskriminacije kakva vlada na tržištu rada u Hrvatskoj. Nije da je nema uopće, ali odnos prema radnicima na ta dva tržišta zaista je neusporediv.

U međuvremenu, sintagma „otići u Irsku“, koja se primila u svakodnevnom govoru u Hrvatskoj u nekom je trenutku čini se počela značiti više nego samo otići na rad u Irsku - pobjeći dovoljno daleko od nefunkcionalne hrvatske države koja zlostavlja svoje građane - nefunkcioniranjem, birokratiziranošću, korupcijom, nesposobnošću da riješi ijedan suštinski problem ili provede do kraja ijednu reformu, tlači prekomjernim oporezivanjem, koja nije u stanju građanima omogućiti da dostojanstveno žive od svoga rada, štoviše, države koja posredstvom onih koji je personificiraju svakodnevno pokazuje da je građani i njihovi problemi i ne zanimaju.

Možda prije svega - države kojoj nedostaje elementarne pristojnosti spram građana i poštovanja prema novcu koji izdvajaju za njezino (ne)funkcioniranje.

Hrvatsko-irske poveznice kroz povijest

Mnogo prije nego što je počelo iseljavanje iz Hrvatske u Irsku, Irci su za poslom dolazili u ove krajeve, uglavnom u vojnu službu. Prije koju stotinu godina glavni je poslodavac irskih časnika u srednjoj Europi bila Habsburška monarhija – procjenjuje se da je stotinjak visoko rangiranih časnika - feldmaršala, generala i admirala bilo irskog podrijetla, te još otpriklje toliko nižih časnika. Tako je Irac bio i feldmaršal **Frantz Maritz Graf von Lacy** (1725.-1801.), a **Maximilan Karl Lamoral O'Donnell** (1812.-1895.) bio je aide-de-camp (osobni asistent ili tajnik) cara **Franje Josipa** i 1853. spasio život mладog cara.

Za Hrvatsku je ipak najvažniji Irac bio **Laval Nugent von Westmeath** (1777.-1862.) potomak irske plemićke obitelji porijeklom iz Normandije. Austrijskoj armiji pridružio se 1793. godine kao vrlo mlad kadet, strelovito je napredovao kroz vojnu hijerarhiju i 1809. već je bio general. U pregovorima s **Napoleonom** odbio je potpisati sporazum o miru smatrajući uvjete nepovoljnim, te je napustio vojsku. Nakon diplomatske karijere, u Habsburšku monarhiju vratio se 1813. i bez službene podrške cara prešao Savu kod Zagreba s ciljem oslobođenja ilirskih provincija pod Napoleonovom vladavinom. S nekolicinom dobrovoljaca oslobođio je Rijeku i Istru i napredovao prema Trstu i Veneciji.

Za postignuća u ratu protiv Napoleona godine 1815. promoviran je u poručnika feldmaršala. U Hrvatsku se vratio 1820. i kupio svoj prvi frankopanski dvorac, Bosiljevo. Restaurirao je dvorac koji mu je postao glavna rezidencija u Hrvatskoj, a potom je kupio i druge nekad frankopanske posjede - stari grad Sušicu kod Ravne Gore i Trsat, u koji je prebacio svoju kolekciju umjetnina.

Godine 1824. Laval Nugent postao je član hrvatskog Sabora i u sljedeća dva desetljeća jedna od najaktivnijih osoba na hrvatskoj vojnoj i političkoj sceni. Pridružio se ilirskom pokretu, a Ljudevit Gaj ga je zvao svojim „moćnim zaštitnikom“. Godine 1842.

Nugent je postao vrhovni vojni zapovjednik Hrvatske, što je bila druga najvažnija funkcija u zemlji. Navodno je koristio svoje političke veze da instalira **Josipa Jelačića** za hrvatskog bana.

Laval Nugent umro je u Bosiljevu 1862. godine, a sarkofag s njegovim ostacima prebačen je na Trsat. Za života prikupio je veliki broj umjetnina, koje su značajnim dijelom završile u postavu Arheološkog muzeja u Zagrebu, te Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci. Dio umjetnina bankrotirana obitelj Nugent morala je prodati, jer su ih obnove dvoraca dovele u financijske poteškoće.

Mali Tabor, dvorac iz 15. stoljeća u zagorskoj općini Hum na Sutli jedno je vrijeme bio u suvlasništvu irske obitelji **Kavanagh**, klana koji vuče porijeklo od srednjovjekovnih kraljeva Leinstera. Evo kako se to dogodilo:

Plemićka obitelj **Rattkay** bila je vlasnikom (poznatijeg) Velikog i Malog Tabora. Smrću zadnjeg muškog pripadnika obitelji, Josipa Ivana, Veliki Tabor pripao je ugarskoj komori, a Mali Tabor naslijedili su Rattkayevi nećaci po ženskoj liniji, **Josip i Leopoldina Wintershoffen**. Kći Leopoldine Wintershoffen iz braka s barunom **Antunom Mosconom, Leopoldina Moscon** (1780.-1850.) udala se za **Simona Henryja Kavanagha**, baruna **Ballyane** (1784.-1830.), čiji je otac za vrijeme vladavine **Marije Terezije** službovao u vojsci Austro-Ugarske monarhije. Tako je irska obitelj Kavanagh postala suvlasnik polovice Malog Tabora, zajedno s obitelji Jelačić. U okrugu Carlow u Irskoj kod gradića Borris i danas se nalazi dvorac Borris House, drevno sjedište obitelji McMorrough Kavanagh.

Irski književnik **James Joyce** (1882.-1941.) kratko je vrijeme živio u Puli. Naime, nakon što je napustio Irsku i otišao živjeti u egzilu, od listopada 1904. do ožujka 1905. podučavao je engleski uglavnom austro-ugarske mornaričke časnike stacionirane u tamošnjoj pomorskoj bazi. Pula mu se nije svidjela, pa je otišao čim je dobio posao u Trstu.

Godine 1927. Slobodna Država Irska raspisala je natječaj za dizajn svojih prvih kovanica. Na preporuku

irskog pjesnika, nobelovca **Williama Butlera Yeatsa** svoje dizajnersko rješenje poslao je i hrvatski kipar **Ivan Meštrović**. Spletom okolnosti Meštrovićev rad nečijom pogreškom nije na vrijeme predan na natječaj. Nakon što se ispostavilo da je zakasnio, Meštrović je svoj dizajn velikodušno poklonio državi Irskoj. Nekoliko desetljeća kasnije, točnije 1965. Meštrovićev originalni dizajn prihvaćen je kao motiv velikog pečata irske središnje banke. Motiv je elegantna harfistica koja svira na Dalway harfi. Opisujući Meštrovićev rješenje, Yeats je među ostalim napisao da ono utjelovljuje "žestoku ritmičku energiju". Meštrovićeva plaketa izložena je u National Museum of Ireland – Decorative Arts and History u Dublinu.

Hrvatska Rijeka i irski Galway bili su Europske prijestolnice kulture 2020. godine. Nažalost, zbog epidemije COVID-19, mnogi planirani programi u koje su oba grada uložila mnogo truda i novca nisu realizirani i ostaju za neka bolja vremena. U spomen na to ostat će dvije prigodne, zanimljivo dizajnirane, poštanske marke na kojima su znamenitosti Rijeke i Galwaya, a koje su zajednički pustili u opticaj Hrvatska pošta (HP) i Irska pošta (An Post).

<https://h-alter.org/europa/hrvatska-dijaspora-u-irskoj-insajdersko-izvjesce-1/>

ZABOK: Ugodno naselje u blizini metropole otvoreno za nove ljudi

22. Ivica Buljan

Novinarski projekt:
Lokalne politike i razvoj gradova i naselja u središnjoj hrvatskoj

Elektronička publikacija:
ZG Express

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
16. lipnja 2021.

U Zabok sam došao živjeti, jer je ovo mali gradić nedaleko od Zagreba sa svim potrebnim sadržajima za dobar život. Od Zagreba je udaljen samo 25 kilometara pa mi nije problem otići i obaviti što trebam, vidjeti djecu i unuke, a i oni dođu k meni, govori nam Davorin Tomić, koji je umirovljeničke dane odlučio provesti u Zaboku, u mjestu po njegovim riječima „ugodnom za život, a u blizini metropole“.

“Da se preselim i živim u Zaboku palo mi je na pamet u trenutku kada sam video da se obnavlja dio željezničke pruge Zagreb – Zabok, a kako volim putovati vlakom i obilaziti razna mjesta tako i sada sjednem na Zapadnom kolodvoru i u Zaboku sam za oko jedan sat uz pristupačnu cijenu karata”, navodi nam Tomić.

Grad Zabok smješten je na jugozapadnu rubu Krapinsko-zagorske županije, a na površini od 34,41 km² razmješteno je 16 naselja u kojima u 2.931 kućanstvu živi 9.365 stanovnika.

Ime Zabok javlja se u do sada poznatim dokumentima prvi puta godine 1335. u darovnici ugarsko-hrvatskog kralja Karla I. kojom, prema preporuci slavonskog bana Mikca, daruje posjed Zabok Petru, sinu Nuzlina, jer je dotadašnji vlasnik Samson umro bez nasljednika. Godine 1857., Zabok je bio malo naselje s 281 stanovnikom. Tek 1910. godine broj stanovnika penje se na 600, a nakon Drugoga svjetskog rata, 1948. godine, kad započinje i intenzivna industrijalizacija, broj stanovnika prelazi 1000. Prema rastu broja stanovnika između 1890. i 1910. godine, može se zaključiti o napretku naselja. U ovome razdoblju i ljevkasto proširenje pred crkvom počelo je poprimati formu trga.

Nakon izgradnje željezničke pruge kroz Zagorje 1886. godine, u Zaboku je formirano i drugo prostorno žarište, uz željeznički kolodvor, gdje se nalazilo i sajmište. Područje na kojem se nalaze željeznički i autobusni kolodvor i u današnjem se prostoru grada Zaboka predstavlja središnji gradski prostor. U međuratnome razdoblju uz kolodvor je sagrađena tvornica tekstila, što će biti začetak industrijalizacije, intenzivirane u poslijeratnome razdoblju.

Zabok je dobio status grada 1993. godine, a do tada je bio sjedište bivše Općine Zabok u čijem sastavu su bila naselja: Zabok, Bedekovčina, Krapinske Toplice, Veliko Trgovišće i Sveti Križ Začretje.

Grad ima važan strateški i geoprometni položaj u Krapinsko-zagorskoj županiji koji mu daje bitne razvojne prednosti u odnosu na druge jedinice lokalne samouprave. Kroz prostor grada Zaboka, dolinom rijeke Krapine, prolaze važni državni prometni koridori koji grad dijele skoro na dva jednakata dijela.

Prostorom grada Zaboka prolazi autocesta Zagreb – Macelj, koja je u sastavu međudržavnoga Pyrnskog koridora. Osim cestovnih, na razvoj Zaboka presudno su utjecali i željeznički pravci, koji će i u budućnosti razvoju Zaboka davati važan impuls. Zabok je danas drugo prometno središte po veličini prometa u Hrvatskoj. Daljnji korak u razvoju prometa predstavlja izgradnja aerodroma, za koji su već obavljene brojne pripreme.

U Zaboku sjedište ima 217 poduzeća i 256 obrtnika. Zabok već godinama izgrađuje svoju poslovnu zonu za

prihvat nove industrije, pod nazivom "Gospodarska zona grada Zaboka", površine 170 ha, u kojoj se sada nalazi 32 poslovna subjekta, a i dalje je prisutno veliko zanimanje stranih i domaćih investitora za izgradnju kapaciteta u postojećoj zoni pa i zoni njezina proširenja. Brojne su poslovnice banaka, osiguravajućih društava itd.

"Zabok je otvoren za nove ljude i nove ideje, tako se sada planira i razvoj turizma. Iako Zabok nema klasičnih turističkih sadržaja, tu su vinske veste, planinarski dom s arboretumom, lovački domovi, motocross staza, koja je izgrađena još davne 1961. godine, a njena je posebnost u činjenici da je jedina na svijetu na kojoj se s jedne točke vidi cijela staza", navode nam u gradskoj upravi.

Da je Zabok ugodan za život i da privlači ljude sa strane zbog blizine hrvatske metropole, ali i zadržati domicilno stanovništvo svjestan je i gradonačelnik grada, koji se već dvadeset godina nalazi na njegovom čelu, Ivan Hanžek, koji ističe kako Zabok u posljednjih nekoliko godina doživljava uzlet i u velikom je razvojnom skoku.

"Tome su ponajviše pridonijeli veliki projekti koji se realiziraju na području grada poput modernizacije i elektrifikacije pruge Zaprešić – Zabok kao i rekonstrukcija državne ceste D1 kroz industrijsku zonu grada. Tu su i gradski projekti financirani iz nacionalnih i EU fondova te oni realizirani vlastitim sredstvima koji čine da Zabok bude visoko pozicioniran na ljestvici gradova poželjnih za život. Valja reći kako smo od lipnja 2017. do prosinca 2020. godine pokrenuli i realizirali projekte vrijedne 70.283.719,20 kuna", nabrja Hanžek zasluge svoje uprave.

Jedna od najdugovječnijih gradonačelnika u Hrvatskoj i u svojoj sedamdeset prvoj godini ne gubi entuzijazam i ističe kao je na svim poljima od gospodarstva, kulture, turizma sporta Zabok u posljednjih nekoliko godina doživio procvat.

"Kada govorimo o sportu, prije nekoliko godina izgradili smo iznimno modernu sportsku dvoranu koju mnogi nazivaju jednom od najljepših u Hrvatskoj. Dvorana je bila nužna, što zbog brojnih sportskih udruga koje su vrlo uspješne, što zbog učenika

---

naših srednjih škola koji nisu imali adekvatan prostor za odvijanje nastave tjelesnog”, ističe Hanžek koji se hvali i činjenicom da je Zabok prepoznat kao centar urbane kulture.

“Ta će pozicija dodatno ojačati nakon što bude realiziran projekt re-GENERATOR, vrijedan 32.9 milijuna kuna. Riječ je o izgradnju centra urbane kulture. Radovi su već počeli, a vrijedni su gotovo 33 milijuna kuna. Kad budu gotovi, objekt će se sastojati od tri cjeline – REGENERATORA, SILOSA I INKUBATORA, a sadržavat će sviraone, glazbeni studio, mini hostel, koncertni prostor i mnoge druge sadržaje za mlade. U spomenutom će objektu biti prostora i za volontere budući da je Zabok, baš kao i njegove brojne udruge, poznat po razvoju i promicanju volonterizma. Isto tako valja spomenuti i brojna događanja koja se odvijaju u Zaboku, a upravo su iz domene kulture, ali i turističke promidžbe. Jedno od njih su i Dani Ksavera Šandora Gjalskog kada se dodjeljuje i renomirana prozna nagrada. Tu je i niz koncerata, predstava i drugih kulturnih događanja koja se odvijaju u našoj Gradskoj galeriji Zabok u kojoj su gostovali umjetnici svjetskog glasa”, navodi Hanžek i dodaje kako grad Zaboka ima i brojne udruge koje organiziraju svoja događanja čime uvelike upotpunjaju kulturni i društveni život naše zajednice.

“Što se tiče gospodarstva, Zabok je bez sumnje, najrazvijeniji grad Krapinsko – zagorske županije i prometno središte. Interes za gospodarsku zonu je velik, a upite novih investitora dobivamo redovito. Kada sve sumiramo, možemo reći kako Zabok raste iz dana u dan te mu se svakodnevno otvaraju novi vidici i nove prilike koje iskorištavamo u najvećoj mogućoj mjeri”, ističe Hanžek, koji je zadovoljan i demografskom slikom svog grada te navodi kako Grad bilježi trend sve većeg doseljavanja, pogotovo mladih obitelji s djecom.

Napominje da to govore i podaci te iznosi kako u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu, rođeno 22 malošana više te da se izgradnjom novih stambenih jedinica, i brojka novodoseljenih se povećava. Naknada roditeljima za prvorodenog dijete u obitelji iznosi 1.000 kuna, za drugo 2.000, treće i svako sljedeće – tri tisuće kuna.

Projektnim aktivnostima potaknut će se mlade na preuzimanje i prakticiranje uloge aktivnog građanina, podići razinu informiranosti mladih o njihovim pravima i mogućnostima. Tu je i projekt ‘Uzmi pare i napravi nešto za mlade’, gdje se participativnim proračunom dolazi do aktivnog sudjelovanja mladih u lokalnoj zajednici.

Prvi čovjek grada ističe kako je i situacija sa zapošljivošću dobra: “Možemo slobodno reći da Zabok nema problema u toj sferi. Stopa nezaposlenosti vrlo je niska u odnosu na broj stanovnika, a na području grada konstantno se otvaraju nova radna mjesta.”

O tome kakvi su odnosi između političkih stranaka s obzirom na vašu dugogodišnju vladavinu Hanžek navodi: “Važnost zajedničke suradnje svih političkih aktera i stranaka, na lokalnoj razini je jako važna. U Zaboku stoga sve stranke nastoje surađivati za dobrobit grada i u svrhu postizanja zajedničkih ciljeva koji Zaboku donose preduvjete za razvoj i jačanja u svim segmentima. Moj osvojeni šesti mandat dokaz je da radimo u dobrom smjeru i da smo na dobrom putu kada je u pitanju rad na dobrobit Zaboka.”

Hanžekov protivnik na prošlom izborima Petar Vrančić potpredsjednik oporbenog HDZ-a Zabok ne dijeli optimizam i zadovoljstvo svog političkog rivala te ističe da se razvoj Grada Zaboka događa isključivo u dijelu trgovine ili najma prostora zbog geografskog odnosno prometnog položaja jer privatni kapital ima interesa ulaganja koji će mu se kroz izvjesno vrijeme i zaradu vratiti.

“Razvitak bilo kojeg dijela grada kroz infrastrukturu zaostaje godinama, pogotovo u okolnim mjestima van centra grada. Grad Zabok zbog blizine Grada Zagreba ima ogroman a neiskorišteni gospodarski potencijal”, nezadovoljan je Vrančić te dodaje kako glavne gospodarske perspektive vidi u gradnji proizvodnih pogona u kojima će se zapošljavati nova radna snaga te će se stvarati “nova” vrijednost, dok su udruge koje se bave raznim aktivnostima budućnost perspektive razvitka grada kroz svoje programe rade.

Vrančić je na naš upit kakvo je stanje u demografskom pogledu i dolazi li više stanovnika živjeti na područje Zaboka ili odlazi odgovorio: “Grad bi danas imao i

više od 10.000 stanovnika da se na vrijeme planirala i gradila infrastruktura (urbanistički plan, prometnice, zgrade, vrtići, škole, odvodnja) koja bi omogućila doseljavanje. Trenutna situacija je takva da vlada velika potražnja za stambenim prostorom, a postojeća infrastruktura ‘puca’ pod korištenjem od strane trenutnog stanovništva.”

Problemi koji tište brojne lokalne sredine poput korupcije u ovom gradu nisu se provlačili kroz medije, a treba kazati da se već godinama u Zaboku vodi računa o transparentnom poslovanju pa je tako svojevremeno grad Zabok, zajedno s gradom Vrbovcem bio i nositelj antikorupcijskog projekta čiji su rezultat brošura „Zdrave organizacije – liječenje i prevencija korupcije u lokalnim samoupravama“ u kojima je opisano iskustvo hrvatskih gradova.

“Neki od ciljeva na kojima će predane lokalne uprave nastaviti raditi su primjenjivanje metode strateškog planiranja u razvoju prevencije korupcije, poboljšanje upravljanja prihodima te razvoj učinkovitog sustava upravljanja ljudskim resursima. Kao rezultat rada u oba grada donošene su Strategije prevencije korupcije koje su trenutno u postupku usvajanja od strane Gradskih vijeća kao službeni i obvezujući dokumenti”, stoji između ostalog u zaključima tog antikorupcijskog projekta.

O radnim mjestima u Zaboku navodi kako trenutno nema radnih mjesta osim zapošljavanja u trgovini (shopping centri) koji imaju mali kapacitet zapošljavanja. – Jednostavno nema tvornica, proizvodnje, tvrtki koje bi mogle zaposliti radnike; Ljudi bi se zaposlili u Zaboku, no nemaju se gdje. Građani Grada Zaboka su veliki emigranti na dnevnoj bazi, navodi Vrančić dodajući na kraju kako su odnosi između stranaka korektni i postoji velika želja za suradnjom, ali da nitko ne želi zbog dosadašnjih manje ili više loših iskustava s gradonačelnikom ulaziti u suradnju s njim.

Školstvo u Zaboku ima drugu tradiciju, a blizina Zagreba omogućila je masovno školovanje svih vrsta zanimanja, ali i onog visokoškolskog.

U društvenim djelatnostima grad Zabok već sad predstavlja istaknuto obrazovno središte. U njemu su smještene razne ustanove: od jaslica i vrtića s malom školom

(260-vrtić i 70-polaznici male škole na tri lokacije), preko osnovnoga (777 učenika) i srednjega obrazovanja u tri srednje škole (1.486 učenika) do fakulteta iz područja ekonomije i turizma (1200 studenata) i informatike (251 student). Tu je i Gradska knjižnica s čitaonicom te Pučko otvoreno učilište s raznim programima obrazovanja odraslih.

Posebno mjesto zauzima Škola za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću. Ta škola se profilira kao umjetničko-strukovna škola. Kako navodi ravnateljica škole Božica Šarić u središte stavljuju područje umjetničkog obrazovanja te sektor grafičke tehnologije i audiovizualnih tehnologija.

“U skladu s tim promoviramo se kroz različita natjecanja, izložbe, nastupe, modne revije, medijske istupe, sudjelovanje u različitim projektima i slično. 2008. dobili smo verifikaciju za nova zanimanja – grafički urednik dizajner i WEB dizajner, sve u četverogodišnjem trajanju, te aranžersko-scenografski dizajner i slikarski dizajner u području likovne umjetnosti i dizajna. Od prvotnih zanimanja ostaje samo zanimanje šivača odjeće u dvogodišnjem trajanju. Škola njeguje tradicijske vrijednosti našega zavičaja, ali istovremeno prati suvremena društvena i obrazovna kretanja razvijajući se u skladu s postignućima umjetničkog obrazovanja. Ove smo godine pri završetku poslova oko otvaranja novog umjetničkog područja – srednjoškolskog glazbenog obrazovanja”, navodi Šarić i ističe kako će se njihova djeca baviti zanimanjima budućnosti te stoga prate tržište rada, prilagođavaju se novim okolnostima, novim društvenim kretanjima, kako bi promjene dočekali spremni.

U Zaboku ili za područje Zaboka i mediji su manje više podijeljeni po političkim opcijama. Kako su nam kazali naši sugovornici, *Zagorski list* jako je ovisan o lokalnoj vlasti i blizak je SDP-u kao i portal *zagorje.com*.

Na drugoj strani je *Zagorje international* blizak HDZ-u, koji se bavi uglavnom prenošenjem vijesti iz Zaboka i puno rade s gradovima i općinama.

Jedini neovisni portal je *Ni Zagorje malo*, koji vodi Snježana Flegar koja nam kaže kako su za medije lokalni šerifi opasni onoliko koliko im se dozvoli.

“Moj portal je neovisan o politici, a pišem dosta o Zaboku i to kritički. Nije lako, ali ako se ustraje može se”, ističe Flegar.

Može se i ugodno živjeti dodao bi naš sugovorni Davorin Tomić, s početka priče o Zaboku, koji za kraj iznosi svoje mišljenje, kako kaže običnog čovjeka: “Uvijek je bilo i bit će problema, politika, nadmetanja, interesi... sve je to sastavni dio života i nikada neće biti idealno, ali treba pronaći svoj komadić apsolutne slobode. U Zaboku, ali i na svakom drugom mjestu to se može, ako se čovjek organizira i zna što želi od života. U Zaboku tim više, jer ovdje ljudi unatoč različitostima, ponekad i vrlo izraženima, jedni druge uvažavaju i poštuju.”

<https://zgexpress.net/zabok-grad-za-ugodan-zivot-u-blizini-metropole-otvoren-za-nove-ljude-i-nove-ideje/>

Sonja Grošek: Oduvijek sam znala da želim biti majka i da me ništa neće spriječiti da to ostvarim

---

23. Sonja Barčanec
Novinarski projekt:
**Seksualnost,
reproduktivna prava
i roditeljstvo osoba s
invaliditetom**

Elektronička publikacija:
Portal Drava-info

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
28. studenoga 2021.

Dobro je poznato da je roditeljstvo jedan od najvećih životnih izazova. U vrtlogu užurbane svakodnevice briga za dijete zahtjeva neprestanu pažnju i dobro balansiranje svih ostalih privatnih i poslovnih obaveza.

Ne čudi stoga da su mnogi sumnjičavi prema tome mogu li osobe s invaliditetom obavljati tu zahtjevnu ulogu. Uhvatiti se u koštač s odgajanjem malenog živog bića dok su ti umanjene fizičke ili intelektualne sposobnosti zasigurno se ne čini lako, no kako dokazuju brojni primjeri širom svijeta, nikako nije nemoguće.

Jedna od onih koja uspješno i ponosno pokazuje da osobe s invaliditetom mogu imati i odgajati djecu je **Sonja Grošek** iz Starigrada kojoj je dijagnostičirana Charcot-Marie-Toothova bolest karakterizirana progresivnim gubitkom mišićnoga tkiva i taktilnog osjeta različitih dijelova tijela. Kako kaže, itekako je svjesna da osobe s invaliditetom koje žele postati roditelji okolina promatra s neodobravanjem.

– Općenito ljudi imaju negativno mišljenje kad pričamo o roditeljstvu kod osoba s invaliditetom. Misle da mi to ne možemo, da to nije za nas, da nećemo moći čuvati dijete i brinuti se o njemu – govori Grošek.

Upravo su mišljenje i percepcija okoline u velikom broju slučajeva glavna prepreka u ostvarivanju roditeljske uloge. Naime, osobe s invaliditetom vrlo je lako uvjeriti u to da nisu u stanju odgajati dijete i da im ta uloga nije namijenjena. No, Grošek je u svoju odluku bila sigurna, a podrška najbližih bila joj je izrazito važna.

– Oduvijek sam znala da želim biti majka i da me ništa neće spriječiti da to ostvarim. Krećem se u krugu ljudi koji su mi bili velika podrška, ni u jednom mi trenutku nisu rekli da neću moći biti majka i na tome sam izrazito zahvalna – ističe Grošek i dodaje da je veliku utjehu, podršku i pomoć pronašla i u Udrudi osoba s invaliditetom Bolje sutra grada Koprivnice i predsjednici Mariji Mraz.

Grošek ima dvije kćeri, a s obzirom na to da je mlađoj uz Charcot-Marie-Toothovu bolest dijagnosticirana i skolioza, odnosno deformacija kralježnice, uloga majke bila joj je još izazovnija. Iako je imala negativna iskustva vezana uz to što kao osoba s invaliditetom odgaja dijete s teškoćama u razvoju, kaže da je ipak više razočarana odsustvom pomoći i potpore kako društva, tako i institucija.

– Dosta je teško biti majka s invaliditetom, pogotovo kada s djetetom često morate na liječničke kontrole. Nikad me nitko ne pita mogu li ja to, kao i brojne druge osobe s invaliditetom kad primjerice satima čekaju u bolnici. Nažalost, ljudi nisu toliko pristupačni prema osobama s invaliditetom, u smislu da im ponude svoje mjesto ili olakšaju nešto ako mogu. Rijetko kad koristim svoje pravo da prije dođem na red, primjerice u pošti ili banci, jer na prvi pogled izgledam zdravo. Međutim, s obzirom na bolest živčanog sustava imam problem s dugotrajnim stajanjem, nakon nekog vremena počinju mi klecati koljena. No, nitko mi nikada nije ponudio svoje mjesto i propustio me iako je bio vidio da mi je teško – priča Grošek.

Smatra da bi i zdravstveni sustav trebao biti naklonjeniji osobama s invaliditetom, pogotovo trudnicama. Prije i nakon poroda najviše ju je zasmetao nedostatak specijaliziranog stručnog osoblja kod kojeg bi se majke mogle informirati o svojim pravima ili obratiti za bilo kakvu drugu pomoć.

– Kod trudnoće nisam imala nikakve posebne povlastice ili podršku, svrstavana sam u rang zdravih ljudi. Moram ipak napomenuti da sam bila zadovoljna svojom ginekologicom koja me na pregledu uvijek pitala trebam li pomoći. No, općenito je pažnja koja se posvećuje osobama s invaliditetom mala. Nemamo se kome obratiti čak i da bi pitali za svoja najosnovnija prava pa ispada da se najviše možemo pouzdati u internet. Isto je i za djecu i za odrasle. Mojoj je kćeri ustanovljena ista dijagnoza, a razlog zbog kojeg nisam bila na produljenom porodiljnom dopustu je taj što nisam znala da na njega imam pravo, nitko mi nije rekao. Shvatila sam to tek četiri godine kasnije. Što je tek s ljudima u primjerice ruralnim područjima koji nemaju pristup internetu i ne mogu takve informacije potražiti online? – pita se Grošek.

Nezadovoljna medicinskom skrbi nije bila samo tijekom i nakon trudnoće, već i na početku svoje bolesti. Kako kaže, liječnica joj nije htjela propisati uputnicu za određeni pregled kojim bi joj mogla biti postavljena dijagnoza.

– Nije mi vjerovala da mi treba taj pregled iako sam dobila takav naputak od drugog liječnika. Njoj sam bila naočigled zdrava osoba koja ne treba pretrage. Tek kad sam izgubila živce i povisila ton odlučila me shvatiti ozbiljno. To je bilo strašno iskustvo. Riječ je o prvoj pretrazi koju sam tražila da mi se ustanovi dijagnoza, a ona mi ju nije željela omogućiti – priča Grošek.

“Nevidljiv” invaliditet ju je doveo do neželjenih iskustava i u drugim sferama života. Ljuti ju što ljudi ponekad bez trunke srama i osjećajnosti dovode u pitanje njezino stanje.

– Naravno da sam imala problema i s parkiranjem na mjesto za osobe s invaliditetom. Govorili su mi da nemam pravo to koristiti jer ne izgledam kao osoba s

invaliditetom. Reakcije ljudi me ponekad zaista znaju izbaciti iz takta. Vjerojatno bih trebala imati grbu da im pokažem da nisam zdrava – napominje Grošek.

Što se pak tiče seksualnosti i ostalih osjetljivih tema, shvaća koliko je kroz život bila zakinuta za neke informacije pa sada sa svojim kćerima želi otvoreno pričati o svemu.

– Mislim da smo kao društvo prije bili zatvoreniji, sada se ipak malo lakše priča o određenim temama tako da bih rekla da je došlo do nekog pomaka kad govorimo o ‘zabranjenim’ i tabu temama. No, kad pričamo o općenitom pristupu osobama s invaliditetom tu smo i dalje ostali na istom – zaključuje Grošek.

Reproaktivna prava osoba s invaliditetom

S ciljem da se osobama s invaliditetom osigura uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda na jednakim osnovama kao i svim drugim ljudima, Ujedinjeni narodi su 2006. godine usvojili Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom.

Međunarodni ugovor namijenjen zaštiti prava i dostojanstva osoba s invaliditetom Hrvatska je potpisala 30. ožujka 2007. godine i tako se obvezala da će, između ostalog, poduzeti djelotvorne i odgovarajuće mјere otklanjanja diskriminacije protiv osoba s invaliditetom u svim pitanjima vezanim uz brak, obitelj, roditeljstvo i osobne odnose, kao što to nalaže članak 23.

Isti članak osobama s invaliditetom jamči slobodno i odgovorno odlučivanje o broju djece i tome kada će ih imati kao i pravo na pristup informacijama, primjenim njihovoj dobi, obrazovanju vezanom uz reprodukciju i planiranje obitelji te sredstvima koja su im potrebna kako bi mogli ostvariti ova prava.

No, kao što je to slučaj s brojnim drugim zakonima, konvencijama, deklaracijama, direktivama, uredbama, rezolucijama pa čak i Ustavom Republike Hrvatske, obvezujući dokumenti ponekad su samo mrtvo slovo na papiru. Odbor za prava osoba s invaliditetom, tijelo neovisnih stručnjaka koji prati provedbu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u državama potpisnicama, tako se 2016. godine složio da postoje čvrsti dokazi koji pokazuju da se žene i djevojke s invali-

ditetom suočavaju s preprekama u većini područja u životu, a posebice u pogledu jednakog pristupa obrazovanju, gospodarskih prilika, socijalne interakcije i pravde, jednakosti pred zakonom i mogućnosti sudjelovanja u politici te kontroliranja vlastita života u brojnim kontekstima, primjerice u pogledu zdravstvene skrbi, uključujući usluge spolne i reproduktivne zdravstvene skrbi, te o tome gdje i s kime žele živjeti.

Stanje u koprivničkoj bolnici

Što se konkretno tiče Opće bolnice Dr. Tomislav Bardek, u kojoj je rodila sugovornica s početka članka Sonja Grošek, posebnih protokola ili smjernica za zbrinjavanje osoba s invaliditetom nema s obzirom na to da se pregledi kao i porodi obavljaju na način kao i kod ostalih pacijentica bez invaliditeta. Potvrdio mi je to voditelj Odjela za ginekologiju i opstetriciju dr. Ivica Stanišić dodavši da su sve ginekološke ambulante, kao i rodilište, pristupačne osobama s invaliditetom uz minimalne arhitektonske zapreke.

– Sve ginekološke ambulante opremljene su stolovima koji su elektropodesivi te ih je moguće koristiti za pregled osoba s invaliditetom. U rodilištu postoji elektropodesivi i multifunkcionalni stol za rađanje koji osim što omogućuje alternativne položaje tijekom rađanja omogućuje i lakšu prilagodbu pri porodu invalidnih osoba – naglasio je dr. Stanišić.

Kako navodi, sve trudnice, bez obzira imaju li neki stupanj invalidnosti ili ne, mogu pohađati tečaj psihofizičke pripreme za porod. Dodao je da nema posebne prilagodbe predavanja za osobe s invaliditetom s obzirom na to da su osnovni fiziološki principi koji se odvijaju tijekom trudnoće i prilikom rađanja isti.

– Posebnih edukacija o odnošenju prema osobama s invaliditetom nema zbog toga što u moralnom, etičkom i medicinskom pristupu takvim pacijenticama i onima bez invalidnosti nema razlike – govori dr. Stanišić.

Što se tiče pratnje pri porodu, sve ju rodilje mogu imati bez obzira na to imaju li neki stupanj invalidnosti ili ne i neovisno o tome jesu li pohađali tečaj psihofizičke pripreme za porod.

– Jedini uvjet, u sadašnje doba pandemije COVID-19, je da pravnja posjeduje COVID potvrdu ili negativan PCR test na SARS CoV-2 ne stariji od 48 sati – zaključuje Stanišić.

Daje li bolnica podršku ženama s invaliditetom kada je riječ o trudnoći i majčinstvu u vidu grupa za pomoć ili podršku pokušala sam doznati i od ravnatelja Opće bolnice Dr. Tomislav Bardek dr. Mate Devčića, no odgovor na upit nisam dobila.

<https://drava.info/2021/11/sonja-grosek-oduvijek-sam-znala-da-zelim-bitimajka-i-da-me-nista-nece-sprjeciti-da-to-ostvarim/>

Mikrobiom, zaboravljeni ljudski organ, brani nas i od malignih bolesti

Ljudski mikrobiom, zajednica bakterija koje žive u nama, mogao bi imati važnu ulogu u prevenciji i liječenju raznih bolesti, uključujući rak, tvrde znanstvenici.

U svakome od nas žive milijarde bakterija čija se ukupna masa procjenjuje na oko 1,5 kilograma. Sve donedavno većina tih bakterija bile su 'slijepi putnici' jer o njima nismo znali gotovo ništa. No, u posljednjih 15 godina, koristeći najnovije metode DNA analize i bioinformatike, znanstvenici uspješno analiziraju bakterije koje žive u nama. Posebna pozornost znanstvenika usmjerena je na istraživanje naših crijeva koja su prava 'džungla' mikroorganizama.

“Mikrobiom našeg crijeva pomaže probavi hrane, proizvodi supstance koje su nam potrebne, kao što su vitamini i aminokiseline, te nas brani od bolesti, pa tako ima funkcije jednog zaboravljenog ljudskog organa“, rekao je ugledni hrvatski znanstvenik, prof. dr. Stanislav Duško Ehrlich, emeritus i dugodišnji direktor istraživanja u francuskom Nacionalnom institutu za agronomsku istraživanja u Parizu.

24. Tanja Rudež

Novinarski projekt:
“Nove spoznaje i pristupi u liječenju raka”

Elektronička publikacija:
NISMO SAME

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
30. kolovoza 2021.

Ehrlich je jedan od pionira u istraživanju mikrobioma. Godine 2013. s kolegama je, u vodećem svjetskom znanstvenom časopisu Nature, objavio dvije studije koje su pokazale kako raznolikost bakterija u crijevima utječe na čovjekovu debljinu.

„Mi smo bili prvi koji smo detaljno opisali crijevni mikrobiom, tisuće bakterijskih vrsta i milijune gena koje on sadrži. To je pomoglo boljem razumijevanju uloge mikrobioma za naše zdravlje. Jedno od naših najvažnijih otkrića je da mnogi ljudi gube bakterijske vrste pa je njihov mikrobiom siromašniji. Primjerice, četvrtina Danaca izgubila je oko 40 posto mikroba. Oni imaju veći rizik da će oboljeti od teških kroničnih

---

bolesti, kao što su dijabetes, kardiovaskularna oboljenja i rak“, rekao je prof. dr. Ehrlich.

Golema populacija bakterija, stanice imunološkog sustava i crijevno tkivo međusobno djeluju i razmjenjuju bezbrojne kemijske i fizičke signale. Poremećaji u tom kompleksnom ekosustavu povezani su ne samo s probavnim problemima, nego i s metaboličkim, imunološkim, pa čak i neurobiološkim bolestima.

„Mikrobiom bolesnika je često drugačiji od mikrobioma zdravih ljudi. Lista bolesti povezana s poremećajima u mikrobiomu je duga, od autizma do neurodegenerativnih bolesti kao što je Parkinson, od ciroze jetre do bubrežnih bolesti, od reumatoidnog artritisa do raka debelog crijeva. Neke se promjene nalaze u različitim bolestima. Na primjer, kod raka debelog crijeva, kao i kod ciroze, bakterije koje se normalno nalaze u ustima kod zdravih ljudi prisutne su u crijevu. Njihova prisutnost može dovesti do komplikacija bolesti. Gubitak bakterija se, također, često primjećuje kod bolesti. Na primjer, kod ciroze, taj gubitak je jako povezan s vjerojatnošću da osoba premine. Stoga ta spoznaja može pomoći kod prioritetne transplantacije jetre kako bi se izbjegla smrt. Također, imunoterapija u onkologiji efikasnija je u bolesnika koji imaju bogati mikrobiom“, pojasnio je prof. dr. Ehrlich.

Posljednjih godina niz biotehnoloških tvrtki pokušava razviti novu dijagnostiku, nove terapije i proizvode temeljene na znanosti o mikrobiomu. Jedna o tih kompanija je OCD Enterome iz Pariza.

„Lijekovi koje Enterome razvija su bazirani na mikrobiom; jedna vrsta lijeka, OncoMimics, stimulira imunitet i tako pomaže u liječenje raka. Drugi lijek, Sibofimloc, interferira s adhezijom bakerija na crijevo, koje vodi do kriza kod Chronove bolesti. Oba lijeka su još u kliničkim studijama te se stoga još ne mogu koristiti za liječenje“, naglasio je prof. dr. Ehrlich.

Kako možemo obogatiti naš crijevni mikrobiom?

Studija objavljena u časopisu Science 2017. godine pokazala je da Hadzapi (pleme Hadza), lovci sakupljači koji žive u blizini jezera Eyasi u Tanzaniji, imaju jednu od najvećih raznolikosti mikroorgani-

zama u crijevima. Njihov je crijevni mikrobiom oko 40 posto bogatiji od mikrobioma prosječnog Amerikanca te oko 30 posto raznolikiji nego kod prosječnog Britanca. Prosječni pripadnik plemena Hadza tijekom godine kombinira na svome meniju oko 600 biljnih i životinjskih vrsta, a njegova se prehrana mijenja ovisno o tome koje je godišnje doba u Tanzaniji. Nasuprot njima, prosječan čovjek na Zapadu u svojoj prehrani ima najviše 50 biljnih i životinjskih vrsta. Hadzapi gotovo da i ne pate od raširenih bolesti zapadne civilizacije kao što su pretilost, alergije, srčana oboljenja i rak. Budući da se većina nas ne može prebaciti na način života tanzanijskih lovaca sakupljača, evo nekoliko savjeta kako obogatiti crijevni mikrobiom:

- Povećajte unos hrane bogate vlaknima:** cilj je pojesti više od 40 grama vlakana dnevno jer ona blagotvorno djeluju na mikroorganizme u crijevima;
- Jedite što raznolikije voće i povrće:** uvijek, kad god je to moguće, birajte sezonsku ponudu voća i povrća;
- Izaberite hranu i piće s visokom razinom polifenola:** antioksidansi polifenoli djeluju kao gorivo za bakterije u crijevima. Ima ih u orasima, sjemenkama, bobičastom voću, maslinovu ulju i zelenom čaju;
- Pijte malo alkohola:** pokazuje se da male količine alkohola povećavaju raznolikost crijevnog mikrobioma;
- Jedite mnogo fermentirane hrane koja sadrži žive mikrobe:** dobar izbor su nezaslađeni jogurt, kefir, koji sadrži pet puta više mikroba od jogurta, te razne vrste jogurta s probioticima;
- Izbjegavajte umjetne zasladičivače:** oni narušavaju metabolizam mikroorganizama u crijevima i smanjuju njihovu raznolikost;
- Izbjegavajte antibiotike ako vam nisu nužni:** antibiotici uništavaju dobre i loše bakterije te može potrajati tjednima dok se crijevni mikrobiom ne oporavi;
- Nabavite kućne ljubimce:** istraživanja su pokazala da ljudi koji žive sa psima imaju veću raznolikost mikroba u crijevnom traktu.

<https://nismosame.com/savjeti/mikrobiom-zaboravljeni-ljudski-organ-brani-nas-i-od-malignih-bolesti/>

NA ZATVORENOM SETU Glumci pogaze vlastite granice zbog straha od gubitka honorara

Seksualno se uznemiravanje događa u svim profesijama, ali javne ličnosti imaju medijski prostor u kojem progovaraju, pa se za njih više zna, smatra Hana Hegedušić

25. Nikolina Orešković
Novinarski projekt:
Od nečujnog „ne” do lavine – seksizam na Sveučilištu u Zagrebu

Elektronička publikacija:
Global

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
20. prosinca 2021.

U glumi se podrazumijevaju **ljubavne, erotske scene** i scene koje odišu seksualnošću, zna se da će biti golotinje i razgolićavanja. Međutim, u Hrvatskoj **ne postoje usustavljene metode i tehnike** kojima se, kada je o takvim delikatnim scenama riječ, pristupa mladom glumcu dok studira, objašnjava 39-godišnja zagrebačka glumica koja je glumu završila na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku. Nema niti koordinatora za intimnost koji bi upozorili studente što je ispravno i dopušteno, a što ne.

‘Nitko nije prijavljivao, pa nisam ni ja’

Glumački sektor pokazao se ranjivim kada je riječ o **seksualnom nasilju i uznemiravanju**. Nakon isповijesti srpske glumice Milene Radulović stvorio se pokret #Nisamtražila, a glumice i glumci diljem regije progovorili su o svojim iskustvima, i to većinom anonimno, dok su rijetke poput Ankice Dobrić i Ines Bojanić, progovorile imenom i prezimenom. Naša sugovornica, koju ćemo za potrebe teksta zvati Lana, htjela je ostati anonimna.

Priča Milene Radulović pokrenula je lavinu i među studentima glume. Dok u Osijeku nije bilo prijava, na zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti **tri su profesora suspendirana**. Lana ističe da bi mladi glumci na studiju trebali biti pripremljeni za tržiste rada koje ih očekuje, a ono uključuje i intimne scene. U Hrvatskoj nije tako.

“Trebamo u nekom smislu biti i tjelesno i seksualno i fizički pripremljeni i ‘oslobodeni’, da nemamo neke zapreke”, objašnjava glumica.

To potvrđuje i **Hana Hegedušić** koja je glumu završila na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu. Ni na njezinoj akademiji ne postoji predmet koji uči granicama, ali bi ga vrijedilo imati, smatra. I sama se susrela sa seksualnim uzinemiravanjem nekoliko puta, ali nije prijavila jer, kako kaže, “**to se tada nije prijavljivalo, pa tako nisam ni ja**”. Kako budući glumci za školovanja ne uče granice, tako se, potvrđuje Hegedušić, u tome ne razlikuju amaterski glumci od onih profesionalnih.

“I amateri i akademski glumci dijele jednaku sudbinu postavljanja granica”, tvrdi glumica.

Ističe da se seksualno uzinemiravanje događa u svim profesijama, ali javne ličnosti poput glumaca imaju medijski prostor u kojem progovaraju, pa se onda za njih više zna. U glumi, kaže kazališna i televizijska glumica, najvažniji je redatelj koji se brine, pazi i stvara povjerenje koje je potrebno za snimanje intimnih scena. S druge strane, na akademijama, ističe Lana, **sve ovisi o profesoru, kako on to zamišlja i osjeća**.

Tako je njoj, tijekom studiranja, profesor predložio da odigra zavođenje tako da okrene leđa publici i pokaže svom partneru grudi. Nakon što mu je objasnila da joj nije ugodno i da postoje mnogi drugi načini kojima se može pokazati da zavodi partnera, profesor je zahladio odnose s njom. Rad joj je ocijenio dobrim, ali nije nastavio raditi s njom i razvijati njezin rad iako je njezino pravo odbiti nešto zbog čega se nije osjećala ugodno.

Dekan Akademije dramske umjetnosti u Zagrebu **Davor Švaić** potvrđuje da se pri snimanju intimnih

scena uvijek traži suglasnost glumaca za izvedbu, uz pomno planiranje mentora i ostalih članova ekipe.

(Ne)uobičajeni zadaci

Švaić potvrđuje i da u domaćoj profesionalnoj praksi još **nije normirana funkcija intimacy koordinatora** zaduženih za dostojanstvo i zdravlje osoba uključenih u snimanje ili izvedbu intimnih scena na filmu i u kazalištu. Tako se na ADU obrazovanje za ove i slične okolnosti provodi u dijelu nastave na kojem se razrađuju različiti neuobičajeni produksijski zadaci kao što je rad s djecom, životnjama ili kaskaderske scene. Dekan ističe da se seksualne scene snimaju na zatvorenom setu, odnosno s ekipom samo najnužnijih članova.

Lana upozorava da se u glumi studenta ponekad mora gurnuti izvan zone udobnosti da bi se “oslobodili” i opustili, što je nekad iznimno teško procijeniti. Tako bi neki slučaj netko mogao protumačiti kao **prelazak granice od edukacije o intimnim scenama do seksualnog uzinemiravanja**, a to ne mora nužno biti tako.

“Svaki student glume želi prijeći svoje granice, izići iz zone udobnosti, želi stasati i napredovati, želi da mu ne bude problem skinuti se na pozornici i ljubiti se sa strancem”, napominje glumica. Ističe da je edukacija mlađih o seksualnom uzinemiravanju ili nasilju i uopće pristupu ljubavnim i seksualnim scenama tijekom školovanja važna i upravo bi im to moglo pomoći da znaju prepoznati granice.

“O tome se jako malo govori i osoba možda intuitivno osjeća ‘nisam za ovo spremna’, ali ne može razgraničiti je li nespremna za to ili to što se događa nije u redu. Jako je tanka ta granica **‘je li problem u meni ili u sustavu’**”, ističe Lana.

Fućkaš ocjenu, što s honorarom

Studenti glume ovise o profesorima koji će ih poslje preporučiti redateljima, a neki od njih su i sami redatelji. Tako Lana objašnjava da se kao student često glumac suočava s mislima “ako ja to sada odbijem, to će utjecati na moju ocjenu, ne samo na ocjenu, fućkaš ocjenu, **to će utjecati na moje prilike kasnije**”.

Nakon studija, u profesionalnim angažmanima, **zbog straha od posljedica**, mogućnosti izostanka dobrih

preporuka i gubitka budućih poslova glumac bi mogao dati suglasnost za snimanje "škakljivih" scena unatoč tomu što se ne osjeća ugodno. Velika je odgovornost na visokopozicioniranim ljudima u struci redateljima, producentima i slično, da njeguju profesionalni odnos i postupaju moralno, a nije rijetkost da upravo oni postaju predatori koji, upozorava naša anonimna sugovornica, "vide i prepoznaju žrtve".

"To je pitanje moći. **Dogada se da će ti vrata u karijeri biti zatvorena**, da nećeš dobiti prigodu da pokažeš sve što možeš i znaš, a to je veliki problem", ističe Lana kojoj nitko nije dao nemoralnu ponudu zbog honorara i smatra da niti neće jer prepoznaju energiju i znaju kako s kim mogu.

U prijavljenim slučajevima uznemiravanja pravila su bila jasna

Švaić ističe da se, u dijelu redovnih edukacija za nastavnike i studente kojima je svrha i cilj **prevencija svih oblika diskriminacije i uznemiravanja**, dio radio-nica namjerava posvetiti osvještavanju i poduzimanju svih radnji nužnih i za tu vrstu zaštite osoba te njihova zdravlja i dostojanstva.

"To će, tamo gdje već nije, postati dijelom nastavnih cjelina redovnih studijskih programa", kaže dekan.

Napominje da se većina prijava za seksualno uzneniranje koje je ADU prikupio i do sada proceduralno proveo, ne tiče situacija kojima bi uzrok mogao biti **izostanak jasnijih pravila** i normi za snimanje ili izvođenje scena s intimnim elementima.

<https://www.globalnovine.eu/kultura/na-zatvorenom-setu-glumci-pogaze-vlastite-granice-zbog-straha-od-gubitka-honorara/>

Tko će braniti nas? Socijalni radnici, tiki čuvari društva (prvi dio: mediji)

Ovo je prvi u seriji od pet tekstova „Tko će braniti nas? Socijalni radnici, tiki čuvari društva“, a bavi odnosom medija i profesije socijalnog rada. Socijalni radnici tiki su nosioci društva koji u nastojanjima da poprave njegove pukotine svaki dan izlažu svoju sigurnost i psihofizičko zdravlje. Zanimanje socijalnog radnika je i zanimanje bez glasnovozornika. Odluke CZSS-a i intervencije socijalnih radnika na terenu često su medijski popraćene i izazivaju negativne komentare publike, a oni se ne mogu „braniti“ jer su vezani profesionalnom tajnom koja im ne dopušta iznošenje informacija o slučaju kojim se bave. Zbog toga su prikazi intervencija prilično jednostrani, a u kombinaciji s općim padom javnog povjerenja u institucije rezultiraju stereotipnim predodžbama o socijalnim radnicima kao „uhlebjima“, „otimačima djece“ i onih koji „reagiraju prekasno“.

26. Lidija Čulo

Novinarski projekt:
Tko će braniti nas?
Socijalni radnici, tiki čuvari društva

Elektronička publikacija:
Libela - portal o rodu, spolu i demokraciji

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
16. svibnja 2021.

Zar socijalna radnica nije žrtva nasilja? **#Spasi me**

Natpis je ovo na tabli naslonjenoj u travi, dok u pozadini tinjaju svijeće u lampionima. U tišini, mahom žene se okupljaju i polažu cvijeće kraj crno-bijele fotografije kolegice. Sa zgrade u kojoj je do jučer radila, leluja crna zastava. Scena je to ne tako davna. U ljeto 2019. godine, pravnika Ivana Pavića ranio je, a socijalnu radnicu Blaženku Poplašen (50) ubio hicima iz pištolja 60-godišnji štićenik CZSS Đakovo.

Mještani su ga znali kao problematičnog i nasilnog muškarca koji je boravio na psihijatriji, a nju kao ženu

koja je cijeli život podredila poslu. Nije se udavala, niti imala djece, ali je zato imala gepek pun papira i dokumenata socijalnih slučajeva. Često joj je prijetio, na što bi ga ona kratkoročno smirila. Prijavljava je prijetnje, no istovremeno tvrdila kako je to naprsto dio njenog posla.

Hrvatska javnost i mediji bili su šokirani. Nekoliko dana vrtjeli su se tipične teme: razgovori sa susjedima i kolegama, nagađanja o psihološkom profilu ubojice, tužne priče o ženi koja je pomagala potrebitima i život dala za taj poziv. Sve je podsjećalo na tragediju u Splitu, kada je štićenik CZSS-a nožem ubio socijalnog radnika Jakova Kudrića, također na radnom mjestu.

Problemi zakopani pod zemlju vraćaju se po nove žrtve

Jakov Kudrić ubijen je prije više od 20 godina, a Blaženka Poplašen prije 3 godine. Situacije u kojima se socijalni radnici nalaze i zbog kojih izlaze na ulice nisu se popravile u tom periodu. Neminovalo je da će se neriješeni problemi s vremenom odraziti i na korisnike Centra za socijalnu skrb, a potom ponovno obiti o glavu radnicima na terenu.

Socijalni radnici imaju previše slučajeva na skrb, a svakodnevno su izloženi prijetnjama i nasilju. Korisnici su često psihički nestabilni ili agresivni ljudi, a priče s kojima se suočavaju su mučne i ostaju u glavi nakon radnog vremena. Za plaću koja se nudi - ta muka nije vrijedna. Koliko dugo možemo očekivati da mali broj ljudi pokušava držati sve veće i brojnije pukotine i šavove društva?

Iako problemi tinjaju desetljećima, tek kad se dogode tragedije poput ubojstva radnika ili stradanja onih koji su trebali pomoći CZSS-a, mase se dignu na noge. Mediji, javnost, stručnjaci i nestručnjaci, političari, Internet rulja – svi imaju svoje viđenje situacije, svoja iskustva ili nedostatak istih. Ovisno o slučaju, socijalni radnici postaju uhljebi i neradnici, otimači djece, oni koji ne reagiraju, oni koji se mijesaju gdje ne treba...

Zašto su svi glasniji od onih direktno uključenih u priču? Jer je zanimanje socijalnog radnika zanimanje bez glasnogovornika. Odluke CZSS-a i intervencije socijalnih radnika na terenu često su medijski popra-

ćene i izazivaju razne komentare publike, no oni sami se ne mogu „braniti“ jer su vezani profesionalnom tajnom koja im ne dopušta iznošenje informacija o slučaju kojim se bave. Zbog toga su prikazi intervencija prilično jednostrani i nepotpuni, a u kombinaciji s općim padom javnog povjerenja u institucije rezultiraju stereotipnim predodžbama o socijalnim radnicima kao „uhljebima“, „otimačima djece“ i onih koji „reagiraju prekasno“.

Zanimljivo je kako smo skloni braniti zdravstvenu ili obrazovnu struku tvrdnjama da je riječ o školovanim ljudima koji znaju svoj posao bolje nego mi koji se time ne bavimo, ali u ovako škakljivim slučajevima – svatko je pozvan iznijeti mišljenje.

Tome smo mogli svjedočiti prije svega mjesec dana kada je dvogodišnja djevojčica Nikoll iz Nove Gradiške preminula uslijed ozljeda koje joj je nanijela majka. I prije nego se uopće znalo što se točno dogodilo, medijima su već kružile brojne verzije događaja i teorije o tome tko je zakazao.

„Treba ih sve skuhat u bačvi s katranom“

Na društvenim mrežama su uz vijesti stajali opisi koji, izgleda, nisu imali za cilj objektivno izvještavati o događaju, već igrati na strasti bijesne publike, zauzeti stranu, insinuirati krivnju, pozivati čitatelje na isto to. Nakon službenog priopćenja CZSS-a, komentari vodećih medija bili su na labavoj granici konstatacije i sarkazma („Točno tako tvrde: ‘Stručno i odgovorno’ ili „Ona ne vidi propust“), a nekad otvoreno neprijateljski („Socijalna radnica radila je „stručno i odgovorno“. Dijete je mrtvo“). Evo samo nekih od opisa uz članak, preuzetih s društvenih mreža najvećih portalata:

„Vidjelo se odmah da se malena njih boji - ali u Centru su procijenili da je tako bolje..‘ KAKO?!

Da, NETKO je pogriješio! Ali... PITAMO VAS: Tko je sve pogriješio?

KAKO je uopće bilo moguće malu djevojčicu vratiti na skrb roditeljima, u očito DISFUNKCIONALNU obitelj...?!

Na čijoj ste vi strani? Recite nam u anketi!

Očekivano, ovo su bili neki od komentara čitatelja koje se tražilo za mišljenje:

„Sve ih smaknuti, nisu njihovi životi više za život, glave za glavu“

„Goli otok-AK-47“

„Uopće ne znam čemu služi CZSS....“

„Pa oni reagiraju tek kad neko nekog ubije...“

„Treba ih sve skuhat u bačvi s katranom“

„Socijalne radnice, čast iznimkama, to su toliko zločeste, bladne i nadrkane kuje.“

Atmosfera linča je dodatno začinjena porukama javnih ličnosti poput glumica Nataše Janjić Medančić („Svi su ubojice. Svi odreda. Ignoranti smrdljivi“) i Jelene Veljače („Krv im jebem uhljebarsku (...) a plaća curi, bolovanja i pičke materine isto, iz proračuna“).

Pomalo je neobično da Jelena Veljača, jedna od pokretačica inicijative #SpasiMe i česta komentatorica tema koje se dotiču ženskih prava, ovako istupa spram profesije u kojoj su većina radnika zapravo RADNICE na socijalnim slučajevima – preopterećene brojem obitelji za koje skrbe, potplaćene, nezaštićene, izložene nasilju istih onih koji teroriziraju i vlastite obitelji... - i naziva ih uhljebima.

Prepušteni logici tržišta u kojoj profit znači opstanak, a profit donose senzacionalistički naslovi, mediji često vlastiti interes (čitanost, klikovi, komentiranje koje podiže vidljivost na društvenim mrežama) stavljuju ispred novinarske etike, tj. onoga što bi novinarstvo trebalo biti: objektivno izvještavanje utemeljeno na činjenicama. Zašto se preko toga tako olako prelazi, naročito kada su u pitanju ljudski životi?

Mediji i struka: neprijatelji u nevolji?

Gotovo kao po pravilu, nakon svakog većeg događaja koji izaziva emocije i žestoke reakcije javnosti, u medijima tjednima poslije isplivava još niz manjih, sličnih. Koliko je to u cilju podizanja svijesti javnosti o

problemu i njegovom rješavanju, a koliko o talasanju na valu profitabilnih klikova, ovisi.

Primjerice, nakon potresa u Zagrebu i Petrinji, novinari su otkrili da postoje potresi i drugdje u svijetu, pa tako i dan danas svaki tjedan slušamo o novim-starim potresima u Indoneziji, Albaniji, Jadranu, Kaliforniji, Japanu (lokacije se često ne spominju u naslovu, kako bi se preplašenu publiku navelo na klik).

Očekivani scenarij odvijao se i nakon smrti djevojčice Nikoll. Jutarnji list tako je 6. travnja 2021. pisao o tragediji u Osijeku, sugestivnim i prilično slikovitim naslovom: „Oduzeli su mi dijete da mu ne naštetim, a umrlo je u njihovim rukama...“ Ova vijest stiže samo dva dana nakon smrti djevojčice Nikoll. Javnost je još svježe šokirana, tužna i bijesna zbog tragičnog ishoda, pa je teško vjerovati da nitko odgovoran nije bio svjestan efekta koji će imati ova vijest, prezentirana iz perspektive majke kojoj je dijete oduzeto. Socijalne službe oduzimaju djecu, koja potom umiru u doticaju s njima.

Tek pri dnu članka otkriva se čitav kaos: majka s dijabetesom je, nakon preuranjenog poroda i unatoč upozorenju da time ugrožava djetetov život, ranije otišla iz bolnice na vlastitu odgovornost. Razlog? „Ona je to učinila zato što kod kuće imamo još šestero djece, a zbog posla se ne mogu cijelo vrijeme brinuti o njima“, objašnjava otac. Dalje saznajemo kako „ni otac ni majka ne kriju da im je Centar i prije privremeno oduzimao neko od djece i davao ga u udometljsku obitelj“.

Komentari ponovno očekivani:

„Opet sustav zakazao. Ako je othranila 7 bi othranila i ovo... opet soc služba i sustav uništili jedno nedužno biće.“

„Jednostavno kod nas NEMA stručnih osoba nek se zapošljavaju po poznanstvima..“

Kako god se okrene, ne valja: ako socijalne službe ne oduzmu dijete, onda ih nije briga. Ako ga oduzmu, onda su okrutni otimači. Tome svjedoče reakcije na Telegramov članak pod naslovom: „Telegram otkriva beščutnu priču iz Siska: Socijalna služba uzela im

djecu, jer je kuća u kojoj žive stradala u potresu“. Dramatičan tekst prati intervenciju sisačkog CZSS u kojoj su socijalni radnici, prema opisu novinarkе Sanje Modrić, „tog strašnog petka“, maltene munjevito, bez mnogo riječi, zgrabili dva dječaka, strpali ih u auto i „odvezli se u nepoznatom pravcu“.

Cijeli događaj opisan je kao talačka kriza, no pažljivim čitanjem uočavamo konkretnе informacije: kuća je teško stradala u potresu, a prema procjeni radnika koji su je pregledali, opasna je po život. Djecu inače može oduzeti samo sud, no propisi ovlašćuju socijalne radnike da u hitnim slučajevima koji ugrožavaju dječji život, mogu oduzeti djecu na 72 sata. Majka se može pridružiti djeci i stanovati s njima u kući udomiteljske obitelji dok ne pronađu adekvatan smještaj (što zakon i nalaže kad su u pitanju djeca mlađa od godine dana). Roditeljima su ostavili kontakt socijalne radnice i psihologinje Centra. CZSS će, u kontekstu izvanredne situacije zbog potresa i zbog nedostatka kapaciteta, problem smještaja obitelji riješiti s Gradom ili stožerom za potres.

Hrvatska komora socijalnih radnika objavila je nekoliko demantija u međuvremenu. Jedan je vezan uz spomenuti slučaj u Sisku, a drugi uz „niz netočnih, nepotpunih navoda“ koji „javnost dovode u zabludu o poslovanju i financiraju Hrvatske komore socijalnih radnika“. Uz to izražavaju žaljenje što ih novinarka nije kontaktirala tijekom istraživanja. Koliko će čitatelja dosegnuti članak u mainstream mediju, a koliko demanti na stranicama Komore, za prepostaviti je.

Ne ulazim u procjene oko toga tko govori istinu, a tko je zakazao, jer je upravo to u suprotnosti s onim što želim reći – da zbog nedostatka informacija i povjerljive prirode posla nemamo potpuni uvid u slučaj. Ali, kada o tome u startu izvještavamo emotivno, iz perspektive onih koji se smatraju oštećenima (a naravno da ogroman dio onih koji imaju iskustva sa CZSS-om smatra da su baš oni u pravu), i pritom znamo da CZSS ne može javno iznositi intimne detalje na temelju kojih donose odluku, dobivamo nepotpunu sliku i reakcije poput ovih:

„Treba netko otići do socijalne službe i da se djeca pothitno vrate dok nisu prodana u inozemstvo.“

„Pitanje za policiju: da li postoje indikacije za trgovinu djeecom?“

„Hrvati kupujte - oružje. Otimaju djecu, ja bi za ovo nekog ubila, najozbiljnije.“

„Čista slučajnost pa je otac djece pametan i smiren. A u većini slučajeva bi danas bile u crnoj kronici to je jasno.“

„Pa to je radio samo Hitler i njegov SS.“

„Sve socijalne centre treba ukinuti !!! To je leglo kriminala.“

Socijalni radnici – prva meta kad „sistem zakaže“

Nekoliko dana nakon slučaja Nikoll, Jutarnji list objavljuje i članak (koji je doduše uključen u pretplatu) u kojem socijalne radnice iznose svoju stranu priče: „Puni ste kritika? A znate li da se svaka od nas brine za 500-tinjak djece? Utapamo se u poslu.“

Ironično je koliko se govori o humanosti, empatiji i osjećaju za ljude, a koliko nedostaje razumijevanja za socijalne radnike koji uz sve pritiske, nedostatak resursa i zakonske barijere izvršavaju svoj posao. Nažlost, mnogi koji se smatraju uskraćenima, kojima je „kriva država“ i koje je „iznevjerio sistem“, ne znaju kamo usmjeriti svoj bijes jer su ovo apstraktni pojmovi. Stoga ga usmjeravaju prema prvoj vidljivoj meti – socijalnim radnicima.

Koliko su socijalni radnici izloženi prijetnjama i napadima, potvrđuju i tragični slučajevi poput Jakova Kudrića, splitskog socijalnog radnika, ubijenog na radnom mjestu 2000. godine. Djelatnicima CZSS u Koprivnici korisnici su ostavljali prijetnje i vudu lutkice probodene iglama i zalivene pilećom krvi i perjem. U Čakovcu je 2019. godine nožem napadnuta socijalna radnica tijekom rada na terenu. Iste godine u Đakovu je ubijena socijalna radnica Blaženka Poplašen, a teško ranjen pravnik Ivan Pavić.

Sve skupa, ne zvuči kao poželjan „uhljebski“ posao. Pa ipak, to je slika koju stvaraju tragedije pomiješane s medijskim senzacionalizmom i paušalnim komentarima nestručnih osoba.

Kao što je bilo i očekivano nakon slučaja djevojčice Nikoll, došlo je do napada na socijalne radnike i prijetnji njima i njihovim obiteljima. Na zgradi CZSS u Novoj Gradiški netko je napisao „UBOJICE“, a većina komentatora na društvenim mrežama pozdravljala je ovaj natpis uz čuđenje zašto bi grafit bio strašan.

„To što vam je meta na ledima je dobro. Molite Boga da vam ne bude na čelu.“

„Da su radili svoj posao kako treba, sada bi djevojčica bila živa. Ona je njima bila samo broj u statistici. Sram ih može biti. Samo griju fotelje i čekaju da im netko donese kavu i kekse. Licemjeri.“

„Ne rade ništa, samo troše struju i za to im plaćamo mi građani. Sjede i čitaju novine i za to dobivaju plaću“

„Oh jadnice kako mi vas je žao, bando uhljepska i neradnička samo kukate, a ne radite ništa.“

Istog tjedna, tijekom obavljanja redovitog nadzora obitelji, u Kaštel Starom fizički su napadnuta čak tri socijalna radnika (dvije žene i jedan muškarac). Muškarca je štićenik udario šakom u glavu i trbuhi, a potom je pao niz stepenice. Jednoj kolegici štićenik je ozlijedio ruku, a drugu kolegicu je pljunula njegova majka. Također istog tjedna, u Ivanić-Gradu je muškarac ušao u CZSS, razvalio vrata i detektor metala, a zaštitarku bacio na stol i ozlijedio joj ruku.

Postoje zajednički jezik i interes

Da, problemi postoje. Da, nijedna profesija nije sveta. Da, u svakom žitu ima kukolja. No, dokle god mediji napadaju struku, a struka nema povjerenja u medije i zatvara se u sebe, vrtjet ćemo se u krug. A kada se dogode greške i tragične situacije, ispaštat će obični mali ljudi na terenu: bili oni korisnici CZSS-a, socijalni radnici koji djeluju prema zakonima i za to snose kaznu i gnjev javnosti, ili novinari koji dobivaju prijetnje i otkaze gurnu li prste u osinje grijezdo. Mora li to tako biti?

Na tu temu je još 2012. godine održan stručni skup pod nazivom „Socijalni rad i javnost: Komuniciranje socijalnog“. Tijekom skupa istaknut je problem komunikacije profesije socijalnog rada i medija „koji

se očituje međusobnim nerazumijevanjem, što vodi do loše reprezentacije socijalnog rada u medijima“. Problem bi se mogao rješavati izlaskom iz sjene: socijalni radnici trebali bi uspostaviti suradnju s medijima i obrazovati se o nastupima u medijskom prostoru. No prepreku predstavlja skepsa socijalnih radnika prema medijima zbog prethodnih negativnih iskustava. Sudionicima skupa obratila se i nagrađivana novinarka Nataša Gajski Kovačić koja je pisala o socijalnim temama. Ona je potvrdila kako se u medijima spominju gotovo isključivo negativni slučajevi, što doprinosi lošoj slici profesije u javnosti.

„Često se o određenoj problematici piše neposredno nakon što se dogodi nešto loše, primjerice obiteljsko nasilje, vršnjačko nasilje, suicid. Često se pritom putem medija traži krivac, a ne nude se načini rješavanja problema“, apelirala je.

Prije dvije godine Hrvatska komora socijalnih radnika i HND organizirali su okrugli stol „Socijalni radnici na naslovni - dijalog s medijima“, na kojem su sudjelovali stručnjaci te glavni urednici i novinari iz većine hrvatskih medija. Govorilo se o „utjecaju medijske slike na korisnike socijalne skrbi i potporu socijalnim radnicima, etičnom izvještavanju u medijima, pravu novinara da izvještavaju o temama od javnog interesa te zaprekama u dobivanju informacija, koristima i štetama kao posljedicama medijskog izvještavanja, zaštiti maloljetnika korisnika socijalne skrbi te primjerima dobre i loše prakse“.

Prof.dr.sc. Zoran Šućur istaknuo je kako jedan negativan slučaj može zasjeniti sve pozitivne i uspješne priče koje su mu prethodile. Osim što su važan posrednik između profesionalne i opće javnosti, mediji mogu utjecati na povjerenje potencijalnih korisnika, te čak i političku potporu određenim programima i aktivnostima čiji su glavni protagonisti socijalni radnici, na motivaciju socijalnih radnika i ulazak i privlačenje novih ljudi u profesiju te ostanak u njoj.

Baš zato što su socijalne teme u medijima postale zastupljenije, a potreba socijalnog rada je takva da bude prepoznata kao kvalitetan pružatelj javnih usluga, postoji točka u kojoj mogu pronaći zajednički jezik. Ako svatko vodi svoju politiku i gleda svoj interes, a

onog drugog sa skepsom i prezirom – rješenje će se teško pronaći.

Stoga je i ovaj članak uvod u serijal „Tko će braniti nas? Socijalni radnici, tiki čuvari društva“, u kojem ćemo pokušati čuti i drugu stranu.

<https://www.libela.org/sa-stavom/10839-tko-ce-braniti-nas-socijalni-radnici-tiki-cuvari-drustva-prvi-dio-mediji/>

Hrvatska i Europski obrambeni fond

---

27. Lidija Knežević
Novinarski projekt:
**EU i hrvatska
obrambena industrija**

Elektronička publikacija:
OBRIS – Obrana i sigurnost

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
31. prosinca 2021.

Cijelu prošlu godinu vodila se teška bitka na razini Europske unije za finansijska sredstva posvećena novouspostavljenom Europskom obrambenom fondu (European Defence Fund – EDF). Početna ideja o čak 13 milijardi eura u okviru narednog višegodišnjeg finansijskog okvira Europske unije (2021.-2027.) je nakon žestokog protivljenja dijela država članica smanjena na 7,953 milijardi eura. Postizanje dogovora o sredstvima za EDF objavila je u prosincu 2020. njemačka ministrica obrane Annegret Kramp-Karrenbauer. „*Zadovoljstvo mi je objaviti da smo dogovorili čvrst, prema budućnosti okrenut instrument koji će pojačati istraživanje i razvoj zajedničkih sposobnosti u području sigurnosti i obrane*“, izjavila je tom prilikom Kramp-Karrenbauer. Od gotovo 8 milijardi eura, trećina iznosa (oko 2,6 milijardi eura) namijenjena je za istraživačke projekte, a dvije trećine (oko 5,3 miliarde eura) za sufinanciranje troškova razvoja obrambenih sposobnosti država članica EU nakon faze istraživanja. „*Integriranija, inovativnija i konkurentnija tehnološka i industrijska baza europske obrane važna je za osiguravanje otpornije i strateški autonomne Europe*“, objasnio je europski povjerenik za unutarnje tržište EU Thierry Breton. Europski obrambeni fond zamisljen je da podstiče zajedničku suradnju industrijskih subjekata iz različitih država članica (i to minimalno iz 3 članice), što kroz istraživanje, što kroz razvoj obrambenih proizvoda i tehnologija. Posebno su tu važni i finansijski mehanizmi za poticanje malih te srednjih poduzeća u prekograničnim obrambenim projektima, gdje je svoju šansu vidjela i Hrvatska, koja se može

pohvaliti s nekoliko vrlo jako malih i srednjih tvrtki na području obrane i sigurnosti.

U lipnju ove godine, kada je Europski obrambeni fond i službeno pokrenut, objavljen je prvi javni natječaj za istraživačke i razvojne projekte u vrijednosti od 1,2 milijarde eura. Od tog iznosa, najveći dio – čak 700 milijuna eura – namijenjen je za velike projekte poput razvoja budućih borbenih aviona, brodova i proturaketne obrane. Sto milijuna eura namijenjeno je projektima na bazi umjetne inteligencije, još 100 milijuna eura za kibernetičke tehnologije, te 50 milijuna eura za svemir. Također, Europska komisija je odlučila da će sa 158 milijuna eura financirati 26 projekata putem Europskog programa za industrijski razvoj na području obrane (European Defence Industrial Development Programme – EDIDP), koji se smatra pretećom Europskog obrambenog fonda, dok će još 100 milijuna eura izdvojiti za budući euro-dron (MALE RPAS) kojeg zajednički razvijaju Francuska, Italija, Njemačka i Španjolska. Najmanji iznos – 37 milijuna eura – izdvojen je za program sigurnih komunikacija (European Secure Software defined Radio – ESSOR), kojeg u okviru Stalne strukturirane suradnje (PESCO) zajednički razvija 9 država članica EU na čelu s Francuskom.

Prvi EDF natječaj okončan je 9. prosinca, nakon čega je Europska komisija uz pomoć neovisnih stručnjaka prionula evaluaciji prijavljenih projekata. Za 1,2 milijarde eura iz Europskog obrambenog fonda, na prvom ikad objavljenom natječaju, prijavljeno je više od 140 projekata, plus još dodatnih 26 projekata iz programa EDIDP. U priopćenju Europske komisije od 21. prosinca posebno se ističe sjajan, čak najveći odaziv malih i srednjih poduzetnika, dok svaki peti prijavljeni projekt navodno predlaže inovativna rješenja temeljena na tzv. disruptivnim tehnologijama. O konkretnim projektima i suradnja za sada se zna vrlo malo – po okončanju roka tek je sa zajedničkim priopćenjem izšao konzorcij predvođen kompanijama Fincantieri, Naval Group i Navantia, koji je za sredstva EDF-a prijavio projekt Europske patrolne korvete (EPC). Radi se o projektu koji je već začet u okviru PESCO programa i u kojem sudjeluju 4 države članice EU (Italija, Francuska, Španjolska i Grčka), dok u sufinanciranju sudjeluju još dodatne

dviće članice (Danska i Norveška), Hrvatska tu sudjeluje kao zemlja-promatrač, a za potrebe EDF-projekta u širokoj industrijskoj suradnji okupljeno je ukupno 40 kompanija koje će raditi na njegovim pomorskim sustavima i pripadajućoj opremi.

U prvom natječaju EDF-a Hrvatska, prema riječima ministra obrane Marija Banožića, sudjeluje u ukupno 8 projekata, od čega je 5 projekata u kojima hrvatske tvrtke sudjeluju kao članovi industrijskih konzorcija. Kako je u razgovoru za portal Obris.org rekao Goran Basarac, predsjednik Hrvatskog klastera konkurentnosti obrambene industrije, od tih 5 projekata većina se odnosi na kibernetičku sigurnost i komunikacije, jedan je energetski projekt, te jedan u području besposadnih platformi. Iako je to za sada nepotvrđeno, ovaj posljednji je vjerojatno također PESCO projekt pod nazivom „Nadzor kemijskih, bioloških i nuklearnih prijetnji kao usluge“ (Chemical, Biological, Radiological Nuclear Surveillance as Service – CBRN SaaS), kojem je cilj razvoj besposadnog sustava za NBKO nadzor i detekciju u stvarnom vremenu. U ovom projektu sudjeluje hrvatska tvrtka DOK-ING, koja je ovoga ljeta predstavila svoj višenamjenski besposadni sustav zvan „KOMODO“.

Još 2016. hrvatska je Vlada predložila i usvojila strategiju pametne specijalizacije za transformaciju hrvatskog gospodarstva i povećanje konkurentnosti. Pametna specijalizacija je dio šireg sustava upravljanja razvojem, inovacijama i istraživanjem, u čemu je svoje mjesto zauzela i domaća obrambena industrija – koja je proteklih godina po inovacijama jedna od vodećih grana u Hrvatskoj. Zato ni ne čudi da je Hrvatska među prvim članicama EU koja je iskoristila europske investicijske fondove za ulaganje u svoju obrambenu industriju, što bi bez Strategije pametne specijalizacije bilo puno teže postići. U novoj Strategiji pametne specijalizacije, koja bi na snagu trebala stupiti sljedeće godine, upravo bi tzv. „DUAL USE“ segment – dakle dvojna, vojno-civilna upotreba, trebala biti posebno istaknuta kao područje kojem treba posvetiti posebnu pažnju. „*Ono što je novina u novom programskom razdoblju su planovi industrijske tranzicije kao dijelovi pametnih specijalizacija, strategija, koji će se onda još dodatno regionalno osloniti – to su regionalne strategije pametne specijalizacije, odnosno industrijske tranzicije,*

---

i unutar njih posebno za panonsku Hrvatsku i sjevernu Hrvatsku, gdje postoje tvrke s izrazitim potencijalom na području obrane i vojne industrije. One su kao takve prepoznate i unutar tih planova industrijske tranzicije bit će prepoznat i 'DUAL USE' i ulaganja u ovaj segment razvoja vojne industrije", najavio je u srpnju ove godine Šime Erlić, državni tajnik u Ministarstvu regionalnog razvoja i europskih fondova. Čini se, međutim, da se državi i ne žuri previše - prva Strategija pametne specijalizacije bila je za razdoblje od 2016. do 2020., a nakon tog razdoblja - sve do danas - nije donesena nova, već se ona još uvijek "radi" i "pegla".

Ministarstvo obrane tek je u ljeto ove godine najavljivalo donošenje svog radnog programa za tekuću godinu po pitanju animacije i pomoći tvrtkama u projektima Europskog obrambenog fonda. No ono tu baš i ne može pomoći previše. Naime, kako je na sjednici saborskog Odbora za obranu 16. rujna zamijetio ministar obrane Mario Banožić, osnovni problem leži u tome da Ministarstvo obrane nema kadrovskih kapaciteta za rad na europskim projektima, već se oslanja na kadrove i iskustvo stručnjaka iz Ministarstva regionalnog razvoja. Zato u MORH-u pripremaju novi ustroj, najavio je optimistično Banožić na rujanskoj sjednici Odbora za obranu: „*Mi ćemo u Pravilniku u ustroju našem formirati jedno tijelo u koje ćemo povući ljude ne na zapošljavanje, nego iz postojećih zaposlenih u Ministarstvu regionalnoga*”. Njihov bi primarni zadatak trebao biti rad na pripremi tehničke dokumentacije i studija za unapređenje postojećih projekata.

No Banožić očekuje da će pravu priliku Hrvatska i njeni obrambeni proizvođači dobiti tek na sljedećem krugu Europskog obrambenog fonda, koji će stupiti na snagu kroz 2 do 3 godine, a to je tzv. „capability development”, odnosno unapređivanje samih procesa proizvodnje te nabava nove i modernije opreme za proizvodnju. Sudeći prema dosadašnjem iskustvu, to će hrvatskim proizvođačima biti samo dodatni vjetar u leđa jer su, dok dočekaju državu, ionako već sami uložili u opremu koja im je nužna – kako za istraživanje i razvoj, tako i za samu proizvodnju.

<https://obris.org/hrvatska/hrvatska-i-europski-obrambeni-fond/>

RAZGOVOR: ZVONKO MILAS:

Pandemija i odgovori na nju u nekim državama potiču preseljenje u Hrvatsku, povratak je sve snažniji

”Hrvatska je lani zabilježila najveći pad stanovništva prirodnim putem: u godinu dana izgubili smo čak 21.000 stanovnika. Zbog sve starijeg stanovništva, loše demografske situacije te iseljavanja, UN predviđaju da će 2050. RH izgubiti čak 17 posto stanovnika” istaknuto je tijekom predstavljanja projekta: ”Mreža 2050 - Demografija, od izazova do odgovora”, prije nekoliko mjeseci.

Nedavno je i Crkva je upozorila da je Hrvatska ušla u demografski slom te je objavila Deklaraciju u kojoj se traži usporavanje negativnih demografskih tren-dova kao i zadržavanje sadašnjega i privlačenju novog stanovništva, povratnika i useljenika. O svemu tome, ali i o sve većem broju povratnika iz hrvatskog iseljeništva te o mjerama Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH koje su za to zaslužne, razgovarali smo sa **Zvonkom Milasom**, državnim tajnikom tog Ureda i vukovarskim braniteljem.

Kako vi, gospodine Milas, kao državni tajnik Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, komentirate podatke o velikom valu odlazaka Hrvata iz domovine, ali i o demografskom slomu Hrvatske?

Prvenstveno, pitanje migracija u Hrvatskoj je bitno složenije od pojednostavljenog tumačenja koje se zastupa na domaćoj sceni, pa čak i akademskoj.

28. Damir Kramarić
**Novinarski projekt:
Približava li se
Republika Hrvatska
svojoj dijaspori ili se
udaljuje od nje?**

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
15. prosinca 2021.

Demografski slom ima svoje uzročnike koji datiraju puno prije ovog posljednjeg vala iseljavanja. Prvi predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman u svom glasovitom govoru 30. svibnja 1990. upozorava na demografske izazove. To je bilo prije Domovinskog rata, koji je odnio puno života i raselio mnoge izvan Hrvatske, ali i Bosne i Hercegovine. EU migracija, znači iseljavanje nakon pristupanja Europskoj Uniji u okviru slobode kretanja radnika i kao takva ona je bila predvidiva. Sve mlađe države članice su u postpristupnoj fazi doživjeli istu stvar. Međutim, jednako tako, doživljavaju i povratak određenog dijela tih mlađih u domovinu nakon izvjesnog vremena provedenog na Zapadu.

Situacija je alarmantna, a ignoriranje višeslojnosti demografskih izazova samo pogoršava javnu raspravu o tome. Zato ovim putem apeliram prvenstveno na znanstvenike da se usmjere na kritične, konstruktivne i potpune analize, kako bismo zajedno, koliko je moguće djelovali ne samo na poticanje povratka iseljenika i njihovih potomaka, već i ostanak mnogih kojima javni diskurs nameće odlazak kao jedini modus izlaska iz frustracije.

Ima li naznaka da se trend iseljavanja Hrvata zaustavlja?

Podaci Državnog zavoda za statistiku upućuju na to. Mišljenja sam da je to posljedica stabilnosti hrvatskog gospodarstva i istovremenih gospodarskih i zdravstvenih okolnosti uzrokovanih pandemijom virusa COVID – 19.

Postoji li i obrnuti trend, odnosno znate li koliko se Hrvata (ili potomaka Hrvata) u zadnjih osam godina vratilo iz hrvatskog iseljeništva u Republiku Hrvatsku?

Postoji, iako mi je nespretno govoriti u statističkim kategorijama trendova i tendencija. U Uredu dnevno svjedočimo o sljedećem: veliki broj zainteresiranih povratnika – potomaka hrvatskih iseljenika – iz Južne Amerike posljednjih godina, a u posljednje vrijeme i iz Australije. Uzročnici tome su gospodarske, zdravstvene i socijalne prirode. Međutim, to zapažanje ima jednu vrijednost: ukoliko želimo kvalitetno poticati

povratak, moramo pratiti i analizirati sto se događa u hrvatskim zajednicama diljem svijeta, prestatи s “one – size” političkim parolama koje iseljenike i povratnike predstavljaju kao homogenu skupinu, te podizati svijest u domaćoj javnosti o izazovima povratka. Primjerice, povratnici s engleskog govornog područja se uključuju na hrvatsko tržište rada bitno jednostavnije nego povratnici sa španjolskog govornog područja. To su realni izazovi, na koje reagiramo kroz snaženje mjera za učenje hrvatskog jezika, ali i dalje ne možemo ignorirati taj izazov kod povratnika iz Južne Amerike.

Poticanje povratka hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka u Republiku Hrvatsku te smanjenje iseljavanja jedan je i od ciljeva Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH. Na koji način, odnosno kojim konkretnim mjerama, Središnji ured potiče povratak iseljenika i njihovih potomaka?

Sve naše mjere prema iseljeništvu imaju u sebi dimenziju poticanja povratka. Povratnici i useljenici, kao potomci hrvatskih iseljenika, mogu biti samo osobe hrvatskog podrijetla, koji se osjećaju Hrvatima. Koliko god se to činilo logičnim i jednostavnim, danas nije ista situacija koja je bila prije trideset godina. Prijetnja asimilacijom je sve snažnija. Djeca treće, četvrte generacije iseljenika osnivaju obitelji s osobama koje nisu hrvatskog podrijetla pa se njihova djeca teže identificiraju kao Hrvati. Stoga smo odlučili osnažiti identitetske programe za mlade. Drugo, hrvatsko državljanstvo daje pravnu dimenziju između pojedinca – iseljenika ili njegovog potomka s hrvatskom državom. Ta pravna veza je nasljedna. Stoga smo odlučili i uspjeli producirati jedan od najuključivijih zakonskih rješenja o državljanstvu, na svjetskoj razini. Treće, za osobe koje su donijele odluku o povratku u Republiku Hrvatsku imamo ustrojen Ured dobrodošlice, čiji djelatnici odgovaraju na sva administrativna i neadministrativna pitanja vezana uz povratak – osobno s povratnicima odlaze pred nadležna tijela – mentoriraju ih. Kad se primijeti kako određeno upravno rješenje nije najspretnije, zajedno s resornim ministarstvima, uz bezuvjetnu potporu Vlade RH, pristupamo njegovoj izmjeni. Četvrto, potičemo učenje hrvatskog jezika – u hrvatskim školama u iseljeništvu, online i programima učenja ovdje u Hrvatskoj. Znanje jezika

je najčešća prepreka i odluci o povratku i uspješnoj integraciji i odluci o konačnom ostanku u Hrvatskoj. Peto, nastojimo olakšati povratnicima uključivanje na hrvatsko tržište rada.

Jesu li mjere Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH, usmjerene na povratak hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka, dale rezultate? U kojoj mjeri?

Od 2016. sam u Uredu. Kad sam došao, povratak je bio najmanje zastupljen segment rada Ureda, jer ga je zapravo bilo jako malo. Danas se on nametnuo u najbrže razvijajući segment rada u Uredu. Neprestano povećavamo sredstva za mjere u domeni povratka jer je broj zainteresiranih sve veći. Pandemija je učinila svoje, mjere i način njihovog provođenja u nekim državama jako poticajno djeluju na odluku o preseleđenju u Hrvatsku. Sigurnost radnih mjesta u Hrvatskoj djeluje poticajno i u odnosu na gospodarstva koja se suočavaju s inflacijom. Same mjere pridonose odluci o konačnom ostanku, ali primarni uzročnik povratka je situacija u državama iseljenja.

Kakav je interes među Hrvatima u iseljeništvu za programe i projekte Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH?

Interes je velik i s tendencijom je rasta. Pokušavamo podržati lokalne projekte iz iseljeništva za koje vjerujemo da će dati učinke u domeni međusobnog umrežavanja iseljenika, očuvanja identiteta i povezivanja s Hrvatskom. Jednako tako, pokušavamo sami osmisli i kreirati programe koji će imati istu svrhu, a koji će bit otvoreni za sve iseljenike. Tu smo se primarno usmjerili na mlađe generacije.

Je li točna informacija da sve više potomaka hrvatskih iseljenika želi doći u Hrvatsku učiti hrvatski jezik? Iz kojih zemalja najčešće dolaze ti uglavnom mlađi ljudi?

Je, zato kontinuirano povećavamo naš broj stipendija za programe učenja jezika u Hrvatskoj. I to mi je osobno najdraža mjeru koju Ured provodi u okviru rada s iseljeništvom. Inspirativno je vidjeti te mlađe ljude, mlađe obitelji kako dolaze u želju svojih predaka

i jačaju svoje znanje o Hrvatskoj. Neki nakon tog iskustva odluče i trajno ostati. Dolaze nam najviše iz Južne Amerike, zatim iz Sjeverne Amerike te Australije.

U kojoj mjeri su pripadnici hrvatske dijaspore zainteresirani za programe stipendiranja učenja hrvatskog jezika u RH te za stipendije pripadnicima hrvatskog naroda izvan RH koji žele studirati na sveučilištima u Hrvatskoj?

Sve više je zainteresiranih za učenje, a posebna upisna kvota za pripadnike hrvatske nacionalne manjine i hrvatskog iseljeništva novija je mjeru povezivanja Hrvata izvan Republike Hrvatske s Hrvatskom i nju još uvijek promoviramo budući da je uvedena nešto prije pandemije. Sada kada nam je mobilnost bitno smanjena, koristimo ovo vrijeme i za njeni unapređenje. Sve je veći broj sveučilišta spremna na ovakvu vrstu suradnje, a s brojnošću studija dostupnih putem Posebne upisne kvote raste i njena atraktivnost, ali i informiranost Hrvata izvan Hrvatske o samoj mjeri. Uglavnom, od ove mjeru očekujem puno.

Žele li potomci hrvatskih iseljenika, koji u Hrvatsku dodu učiti hrvatski jezik, ili studirati na hrvatskim sveučilištima, ostati živjeti u Hrvatskoj?

To je čest scenarij. Mi ga ne uvjetujemo, ali nas iznimno raduje, jer upravo takav ishod najbolje dokazuje našim mlađima koji možda preispituju odluku o odlasku iz Hrvatske da odlazak iz Hrvatske nije jedino uspješno rješenje i da nije trava svugdje zelenija nego doma.

U razgovoru s pojedinim povratnicima te s iseljenicima, ali i s članovima Savjeta Vlade za Hrvate izvan RH, čuo sam više svjedočenja o tome da je Središnji državni ured za Hrvate izvan RH puno učinio, pogotovo zadnjih godina, na povezivanju Republike Hrvatske s hrvatskim iseljeništvom. Na čemu još treba raditi da bi te veze RH s hrvatskim iseljeništvom bile još tješnje i kvalitetnije? Da bi se što više potomaka iseljenika odlučilo na povratak u (pra)domovinu Hrvatsku?

Nastavljamo u ovom smjeru, stvaramo kompletni sustav za mlađe generacije iseljeništva, činimo

---

to u suradnji s iseljeničkim organizacijama s kojima nastojimo potaknuti partnerski odnos. Jednako tako, nastojimo iznaći rješenja koja osiguravaju da integracija useljenika bude sto uspješnija. Cilj nam je eliminirati nepotrebnu administrativnu zavrzlamu s kojom smo često i mi u Hrvatskoj frustrirani. Cilj nam je potaknuti useljenike na umrežavanje jer je psihološki izuzetno bitno znati da nisu jedini koji prolaze kroz taj proces koji je višeslojan: od dijeljenja obitelji na koju su pojedinci u našem iseljeništvu snažno usmjereni, jezične prilagodbe, općenito prilagodbe na cijeli novi sustav. A u svemu tome nastojimo pružiti potporu našeg Ureda.

Neki hrvatski državlјani, pripadnici hrvatske dijaspore, zamjeraju Republici Hrvatskoj da im je i dalje otežano glasanje za izbore u Hrvatskoj, da i dalje moraju nerijetko putovati i po 1000 kilometara do glasačkog mjesta (primjerice u Kanadi)? Zbog čega se hrvatskim državlјanima u dijaspori ne olakša glasanje? Zašto im se ne omogući elektronsko ili dopisno glasanje?

Problem kod dopisnog glasanja je višedimenzijski. Prvo, imamo pravni okvir. Glasanje u diplomatsko konzularnim predstavništvima je utvrđeno Ustavom Republike Hrvatske, a izmjena Ustava zahtjeva široki društveno politički konsenzus, odnosno pristanak većine državlјana u RH na takvo rješenje. Drugo, imamo pitanje povjerenja javnosti u izborne rezultate. Vidjeli smo što se dogodilo na posljednjim američkim predsjedničkim izborima, u jednoj od najstarijih i najrazvijenijih demokracija svijeta. To su realni izazovi. Jedan od načina na temelju kojih se možemo s njima nositi je prvenstveno da mi u Hrvatskoj podignemo vidljivost pitanja glasanja u DKP-ima. Da upoznamo javnost s izazovima s kojima se susreću naši sugrađani prilikom ostvarivanja svojih političkih prava, da otvorimo javnu raspravu o tom pitanju. To je prvi korak u pravom smjeru, sve ostalo je samo političko kritiziranje bez nuđenja konkretnog rješenja.

Na sjednicama Savjeta za Hrvate izvan RH moguće su se čuti i primjedbe da je vrlo spora i otežana procedura dobivanja hrvatskog državljanstva za potomke iseljenih Hrvata. Čini li se išta kako bi

potomci hrvatskih iseljenika mogli lakše i brže dobiti hrvatsko državljanstvo, a onda možda i preselili u Hrvatsku?

Novi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o hrvatskom državljanstvu stupio je na snagu 1. siječnja 2020. godine. Da nije nastupila pandemija koja je otežala rad naših diplomatsko – konzularnih predstavništava, vjerujem da bi učinci tog Zakona bili mnogo vidljiviji. Kao što sam rekao, u pitanju je jedan od najuključivijih državlјanskih zakona na svijetu u pogledu uključivanja iseljeništa, odnosno korištenja pravnog načela krvne veze prilikom stjecanja državljanstva. I administrativna procedura je bitno jednostavnija nego u prethodnim rješenjima. Pravno, to je najveći pomak prema iseljenicima od postojanja Ureda i tim iskorakom smo jako zadovoljni.

Hrvatski iseljenici, ali i povratnici u Hrvatsku, često ističu da je jedna od glavnih prepreka za masovniji povratak ljudi iz dijaspore sporo i neučinkovito pravosuđe u Hrvatskoj. ‘Neučinkovito pravosuđe’ te ‘osjećaj društvene nepravde’ neki su i od najčešćih odgovora koje su ‘iseljenici milenijci’ naveli kao razlog iseljavanja iz Hrvatske u zadnjih osam godina (opisano u knjizi: ‘Iseljavanje Hrvata u Njemačku – Gubimo li Hrvatsku?’ – Tado Jurić). Nije li krajnje vrijeme za obračun s korupcijom te za korjenite promjene u pravosuđu, kako bi Republika Hrvatska zaustavila iseljavanje te potaknula povratak iz hrvatske dijaspore?

Borba s korupcijom se vodi na svim razinama i u svim državama, jer je, nažalost, svugdje prisutna. Papa Franjo je definira kao zlo našeg vremena. U odnosu na Hrvatsku, Zakon kojim se jamči zaštita prijavitelju nepravilnosti (tzv. Zviždača) je donesen prije tri godine. Pravni okvir je tu, i vjerujem da su rješenja koja predviđa učinkovita. Međutim, od legislative je ipak važnije podizanje svijesti društva u cjelini. Od najmanjih do najodgovornijih članova društva. Mislim da je situacija s korupcijom problematična jer nam društvo u cjelini nije dovoljno uključeno u borbu protiv korupcije. Hrvatska država je brojem stanovnika velika kao prosječan europski glavni grad. Svi smo nekako povezani i svi puno lakše znamo doći do “nekoga” koga trebamo, bio to liječnik, svećenik,

profesor ili službena osoba koja rješava upravnu stvar koja je nekome od posebnog interesa. Da bismo oživotvorili načelo nulte stope prema korupciji, svi trebaju biti uključeni u taj proces. Ako želimo katarzu sustava, ona mora obuhvatiti društvo u cjelini. Iako, ponavljam, na zapadu su korupcijske afere jednako potresne koliko i u Republici Hrvatskoj, naši mediji o tome izvještavaju gotovo dnevno, tako da mi je taj motiv za iseljavanje neutemeljen i neshvatljiv.

Možemo li u skorije vrijeme očekivati da će se broj Hrvata povratnika iz iseljeništva izravnati s brojem iseljenih iz Hrvatske?

Upravo 2020. godine zbog pandemije nam se to i dogodilo, a vidjet ćemo izvještaj Hrvatskog zavoda za statistiku za 2021. Kad se smiri pandemijska situacija očekujem sa će se taj trend zadržati i osobno očekujem bolje demografske dane za Hrvatsku.

Jesam li nešto zaboravio pitati, a htjeli biste istaknuti?

Neovisno o tome gdje Hrvati žive, u Vojvodini, Boki Kotorskoj ili Kaliforniji, hrvatski narod je nedjeljiv. Vrata našeg Ureda otvorena su svima. Zajedno s Hrvatima izvan Republike Hrvatske nastojimo iznalaziti rješenja i mjere koje će omogućiti i olakšati povezivanje naše globalne hrvatske obitelji, a svaki povratak učiniti jednostavnijim i lakšim. Međutim, interpretacijama kojima se ukazuje isključivo na alarmantnu demografsku ugroženost Hrvatske, ili kojima se za iseljavanje krivi korupcija, za koju davatelji interpretacije tvrde da je prisutna u tom opsegu samo u Hrvatskoj, stvara se suprotan učinak. Sve zapadne države se suočavaju i s izazovima demografije i iseljavanja. Prva je tu Irska, iz koje je iselilo puno više Iraca u razdoblju od 2008.-2015. godine, nego što je iselilo Hrvata iz Hrvatske. Mi smo države s gotovo identičnim brojem stanovnika. Taj podatak ne možete čuti niti u medijima, niti u javnoj raspravi. Ne možemo čuti niti podatke o njemačkim potrebama za radnom snagom zbog alarmantne demografske situacije.

Ali inzistiranjem na Hrvatskoj kao državi iz koji se mladi iseljavaju zbog korupcije bez šireg konteksta doprinosi upravo tom stvaranju dojma koji stvara

atmosferu koja doprinosi nametanju iseljavanja kao rješenja. I mislim da ti pojedinci nisu svjesni da svojim javnim radom u Hrvatskoj više doprinose njemačkoj imigracijskoj politici, nego hrvatskoj demografiji.

<http://promise.hr/pandemija-i-odgovori-na-nju-u-nekim-drzavama-poticu-preseljenje-u-hrvatsku-povratak-je-sve-snazniji/>

Gospodarski i demografski mač nad Hrvatskom – život na zaštićenom računu 8.dio...

Kada govorimo o prezaduženosti ili vođenju današnjih suvremenih financija, Hrvatska se ne razlikuje od većine zemalja, no pitanje oporavka nakon globalne ekonomske krize je posve druga priča. Vlasti RH jednostavno nisu napravile dovoljno da val globalne ekonomske krize i posljedice od gašenja i gubitka radnih mjesta, više od 10 godina recesije, rasta privatnog duga, uzročno – posljedično ne uništi stečena ljudska prava prezaduženih pojedinaca i/ ili obitelji. Kada navedenom pridodamo dosadašnje posljedice pandemije COVIDA-19 koja je preko noći dovela do gašenja poslovanja, gubitka radnih mjesta i samim time do još većeg broja prezaduženih potrošača, situacija postaje još ozbiljnija i traži mjere rješenja, jer privatni dug u Hrvatskoj je veći od javnog duga i iznosi oko 140 posto BDP-a, što je negdje oko 420 milijardi kuna.

**29. Mario Strinavić
Novinarski projekt:
Gospodarski i
demografski mač nad
Hrvatskom – život na
zaštićenom računu**

Elektronička publikacija:
DemosMedia

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
5. srpnja 2021

Kućanstva s nedovoljnim primanjima, umirovljenici, mali i srednji poduzetnici, marginalizirane skupine socijalno ugroženi, samohrani i samozaposleni, kreditno prezaduzeni, nezaposleni, treća dob, obitelji s malom djecom, sve su to skupine koje bez podrške teško mogu na dulji rok izdržati prezaduženost.

Status blokade novca društveno je opasan stav koji dovodi do daljnog urušavanja općeg standarda u Hrvatskoj i povećavanja postojećih razlika između bogatih i siromašnih. Populističke izjave kako je veliki broj građana prezadužen zbog osobne neodgovornosti i financijske nepismenosti uistinu nikome ne trebaju, niti opismenjavanje može biti rješenje ovakve situacije. U ovom trenutku govoriti o financijskoj pismenosti isto je kao i govoriti o prevenciji u osmom mjesecu trudnoće. Svako savjetovanje i financijsko opismenjavanje koje je preporučila i omogućila EU

dobro je došla, no ako već govorimo o navedenom tada bi težište trebalo staviti na finansijske institucije koje uvelike doprinose zaduživanju klijenta, nerijetko atraktivnim ali netransparentnim ponudama koje ljudi uvlače u dugovanje ili začarani dužnički ciklus iz kojeg je gotovo nemoguće izaći.

Život bez duga postao je praktički nemoguć, a prekomjerno zaduženje nerijetko jedini način upravljanja financijama, što je dugoročno neodrživo, posebno imajući u vidu da je sve veći broj hrvatskih građana na granici apsolutnog siromaštva, što posljedično rezultira i sve većim ekonomskim nejednakostima. Održavati ovu razinu siromaštva znači i dalje ozbiljno kršiti temeljna ljudska prava, pravo na zdravlje i život. Nema tog interesa te političke ideologije koja bi mogla opravdati ovakvo djelovanje ili nedjelovanje. Relativiziranje problema siromaštva kroz neke kozmetičke poteze dugoročno je za Hrvatsku pogubno, i uistinu je nejasno da svijest političara to ne može pojmiti. Pitanje njihove savjesti i osjećaja krivnje za ovaku situaciju je zasigurno nešto o čemu se može raspravljati, no prema onome što smo do sada vidjeli, čini se da nije važno što savjest hoće, jer savjest je vrlo precizna, već je problem s njenim glasom.

Većina zemalja EU na različite načine sprječavaju i ublažavaju prezaduženost. Za razliku od Hrvatske u EU se osobna potrošnja oporavila od gubitaka tijekom finansijske krize. To je u velikoj mjeri potaknuto oporavkom na tržištu rada koje je u Hrvatskoj još uvijek rigorozno. Gledajući prema naprijed, kako se tržišta rada nastavljaju poboljšavati, povjerenje potrošača se povećava, a osobna potrošnja raste. Veći BDP podrazumijeva da gospodarstvo proizvodi više dobara i usluga i stoga potrošači mogu uživati u istima. Viša razina potrošnje smanjuje bilo kakvu pojavu apsolutnog siromaštva. Hrvatska to jednostavno ne uspijeva.

Činjenica da je Hrvatska još više zaostala za uspješnijim usporedivim gospodarstvima u srednjoj i istočnoj Europi, a prestigla su je i neka druga gospodarstva nije samo poražavajuća već potvrđuje i da nerješavanje privatnog duga, unatoč manjim pomacima predstavlja ogroman uteg za jedno gospodarstvo.

Privatni dug sam po sebi je bitan dio kojeg gospodarstva, ako se njime pametno upravlja. Međutim, kad se ovako suludo povećao pa održavao kao u Hrvatskoj, o pameti se ne može govoriti, jer je „upravljanje“ dugom potpuno uništilo pristojnu, građansku obitelj i posve preokrenulo iznos duga. Kućanstva su postala nepovratno prezadužena i upletena u mrežu dužničkog ropstva, a politika ih ne želi. Hrvatska uništivši poduzetništvo, usred recesije, odlučila je ne preuzeti odgovornost nego kazniti kućanstva, osobito ona najsiromašnija. Radi se o sramotnoj političkoj praksi. Podsjetimo da ima puno razloga sumnjati u razum i dobru namjeru ljudi na vlasti. Jedan od velikih razloga sumnje jest što od 2005. do 2015. Hrvatska, voljom banaka ima najviše zatezne kamate u EU, greškom prevoditelja?! Do desetak puta više zatezne kamate od neto profitne stope uništili su poduzetništvo, tvrtke i kućanstva da bi pogodovali manjem krugu ljudi.

Vijeće Europe je upozorilo države članice da će prezaduženost pojedinaca i/ili obitelji dovesti do značajnih društvenih i zdravstvenih poremećaja društva. Hrvatska vlast, kao ni Ustavni sud nisu reagirali i sad se plaćaju posljedice. Suci Ustavnog suda propustili su samostalno uputiti pitanje EU sudu pravde, odbili su reagirati na zahtjev Udruge Blokirani i dogodila se povreda zakonitosti, formalno i materijalno. Republika Hrvatska je bila dužna osigurati jednakata temeljna prava dužnika i vjerovnika, usvojiti dobru praksu rješenja prezaduženosti koja vec postoji u nekim državama članicama te zaštititi osnovnu imovinu dužnika.

Umjesto dobre prakse Republika Hrvatska Ovršnim zakonom i pripadajućim zakonima uništava gotovo 300 0 000 prezaduženih obitelji i/ili pojedinaca. Kako cijela ova priča ima neodgovornu i nemoralnu kategoriju koja nije svojstvena niti jednoj zemlji, važno je prisjetiti se kako je Poglavlje 23 – „Reforma pravosuđa i temeljna prava“ bilo definirano i pitanje Ovršnog zakona, odnosno bilo je predviđeno uvođenje instituta javnih ovršitelja koji su bili pod ingerencijom sudova, i koji su bili u obvezi poštovati sve konvencije o zaštiti ljudskih prava. Međutim, dolaskom na vlast Zorana Milanovića isti je javne ovršitelje proglašio sotonskim te njegova vlada prenosi provedbe ovrha sa sudova na nesudska tijela, odnosno na javne bilježnike

---

i odvjetnike, nakon čega nastaje kaos. Nakon toga uslijedi niz izmjena ovršnih zakona, no niti jedan nije išao u smjeru rješavanja problema, nego se samo učvršćivala moć navedenih aktera.

Prezaduženost za sobom nosi i druge posljedice poput sve većeg broja iseljenih, što nimalo ne čudi, jer ako u razdoblju od 2011. do 2018. na 4 milijuna stanovnika provedete 8.503 692 ovrha, od čega je čak 73,8 posto ovrha nad kućanstvima tada za rezultat, između ostalih pokazatelja imate i emigraciju. Pitanje demografije, iseljavanja sve većeg broja stanovništva iz Hrvatske je pitanje njenog gospodarskog razvoja. U ekonomiji je sve povezano i jedne mjere ili izostanak istih reflektira se na drugo pa tako i dohodak po glavi stanovnika pada ako se smanjuje broj stanovnika. Ako ne rješavate problem iseljavanja mladih, radno sposobnih tko će pokrivati troškove sve većeg broja umirovljenika. Tko će rađati ako imate neučinkovitu natalitetnu politiku koja ne stavlja ženu na prvo mjesto kao neke zemlje EU... Donošenje vatrogasnih mjera poput zapošljavanja stranaca iz trećih zemalja nije dugoročno rješenje, jer će za posljedicu imati urušavanje tržišta rada i pad cijene nadnica, dok će s druge strane potaknuti dodatno iseljavanje. Vlast je itekako svjesna ovog ovog problema, jer u Nacionalnoj razvojnoj strategiji do 2030. navodi kako je dostupnost rada posljednjih godina postala ograničavajući faktor rasta gospodarstva, prije svega zbog nepovoljnih demografskih kretanja, vala iseljavanja i jedne od najnižih stopa radne aktivnosti u Europi.

Kako god, dug sa sobom uvijek nosi velike neugodnosti u slučaju nemogućnosti rješavanja. Danas u ovom globalnom svijetu vrlo je tanka linija da preko noći postanete dužnikom, a da ste pri tome i finansijski pismeni i odgovorni. Dovoljno je da se gospodarstvo uspori i da ostanete bez posla, a imate kredit, da se uspori vaša sposobnost stvaranja prihoda, smanje vaše investicije, razbolite se, pojave vam se neočekivani troškovi koji vam pojedu svu ušteđevinu...

Da bi priča postala još gora na tržištu Hrvatske pojavljuju se Agencije za naplatu potraživanja u vlasništvu stranaca kojima vjerovnici, mahom banke prebacuju više od 36 milijardi kuna duga.

Agencije postaju industrija u kojoj vojska zaposlenih

nerijetko pribjegava neprimjerenim komunikacijskim mehanizmima, i na taj način krši temeljna ljudska prava, pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života. U toj zakonskoj priči puno je nejasnoća pa je tako dužnicima nerijetko nejasan i iznos koji duguju i koji ponekad doseže i astronomске svote. Sumnje u točnost dugova i etičnost poslovanja dodatno se pojavičaju kada se dug prebací s jedne agencije na drugu. Prepostavlja se da veliki udio prodanih dugova završava ovrham na Fini. Prepostavke su oduvijek bile loše i nisu za razumne ljude, no kad nemate evidenciju o udjelu ovrha u agencijama kao što nema Fina, što vam drugo preostaje nego da prepostavljate i da taj udjel povezujete sa 23 milijarde kuna koji duguju ovršeni građani. Na Fini i institucijama je dokažu ovu prepostavku neodrživom i da pojasne zašto nema evidencije. Međutim, ono što je najgore i teško shvatljivo je činjenica da agencije nitko ne kontrolira. Ni Hrvatska narodna banka, ni Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga ni Ministarstvo financija. Tri institucije i sve tri bez nadzora nad agencijama. Ne postoji ni registar agencija, niti obveza licenciranja, i neminovno se postavlja pitanje - zašto te otvara sumnja na sivu zonu poslovanja, iako je sve zakonski, jer su agencije registrirane kao trgovачka društva, a rad je reguliran zakonima i podzakonskim aktima.

Ekonomija je, sama po sebi za većinu ljudi nerazumljiva i upravo ta nerazumljivost nerijetko je vladajućima poligon kojim manipuliraju pa tako i sa prezaduženosti zbog koje smo se našli u začaranom krugu, finansijski dezorientirani i iscrpljeni. Sama činjenica da smo u Europskoj uniji, poslije Bugarske najsironašnja zemlja između ostalog potvrđuje navedeno.

Gdje je onda rješenje prezaduženosti?

U potrošnji i intervenciji u posljedice. Osobna potrošnja značajna je komponenta BDP-a svih država i najveći makroekonomski agregat te je i više nego jasno da promjene u osobnoj potrošnji mogu značajno utjecati na ekonomski rast. Važno je prije svega razumjeti prirodu ekonomskih problema, i onda napraviti poveznice s važnošću potrošnje. Drugim riječima, moja potrošnja je vaš prihod, a vaša potrošnja je moj prihod. Ako oboje istovremeno smanjimo potrošnju, i prihodi će nam se oboma smanjiti.

Jednostavno, zar ne? Ako je tako jednostavno, zašto politika ne poduzima mjere za povećanje osobne potrošnje kako bi ljudi izvukla iz siromaštva i otvorila put za dugoročnije mehanizme održivosti ekonomije. Što je to što se zapravo stavlja ispred dostojanstvenog života svojih građana. Zar je pogodovanje interesnim skupinama, od javnih bilježnika, odvjetnika koji provode ovrhe, banaka, teleoperatera koji se na ovakvim tržištima "razulare" za razliku od tržišta svoje matične zemlje. Zvuči suludo, ali nije, jer gledajući globalno politička elita oduvijek je udovoljavala prohtijevima bogate manjine. I opet dolazimo na važnost političke volje i nećemo pogriješiti ako se kaže potrošnja kao krajnja svrha cjelokupne ekonomske aktivnosti nije jedino što Hrvatska treba odmah pokrenuti kako bi generirala rast, ali je itekako bitna u kontekstu trenutnog djelovanja, posebno uzimajući u obzir povezanost BDP-a i osobne potrošnje, i njihovog pada za vrijeme pandemije COVID-19 te uzimajući u obzir i ostale probleme, od nekonkurentnosti i krutog tržišta rada.

S obzirom na ogromnu zaduženost kućanstva, izraženu u milijardama kuna, prvo treba napraviti reprogram i otpis duga, deblokirati račune građana i metaforički rečeno krenuti ispočetka. Ljudi naprsto treba vratiti u ekonomski proces. Primjena Zakona o stečaju potrošača, kojim je uveden institut jednostavnog postupka stečaja potrošača u osnovi je zbog nedovoljne informiranosti kao još jednom promašaju i kontinuiranog nepovjerenja građana prema vlasti prošao neslavno, i isti ne jamči da neće biti opet blokada.

Za neuspješno apeliranje od strane sadašnje da teleoperateri i banke otpisu dugove, na što su se očekivano oglušili, uzrok treba tražiti puno ranije kada su isti ulazili na tržište i kada su se jasno trebala regulirati i pravila ponašanja. Dakle, radi se o potezu otpisa duga koji je gotovo nemoguće napraviti, uzimajući u obzir navedene aktere koji caruju tržistem, postavljaju se poput bogova.

Ono što je propušteno napraviti 2008. nakon finansijske krize treba napraviti sada i odmah. Vrijeme i strategija su sada ključni.

Kako onda riješiti ovaj problem? Dodatnim zaduživanjem na domaćem i inozemnom tržištu koje je u

potpunosti opravdano kako bi se povećala stopa zapošlenosti, a samim time i potrošnja koja bi ljudi izvukla iz siromaštva i vratila ih u ekonomske tokove. Ova činjenica nikako ne podržava povećanje proračunskog deficit, već govori da, kako i u našim životima tako i u ekonomiji postoje situacije kada se ovakvi potezi moraju povući kako bi se spriječilo daljnje ekonomsko propadanje.

S obzirom da je reprogram i otpis dugova realan, a dugoročnije i profitabilan ovakav potez je itekako opravdan. Dodatnim zaduživanjem, uzimajući u obzir visinu javnog duga Hrvatske, u odnosu na BDP nije za očekivati niti povećanje kamatne stope, jer kamate nikad nisu bile niže, niti inflaciju, iako će to vladajući osporavati. U potpunosti je opravdano i direktno financiranje od strane Hrvatske narodne banke, odnosno tiskanje novca. Svako mantranje politike o prezaduženosti sada ne nalazi podlogu, jer povišenje razine osobne potrošnje generirat će rast gospodarstva i u konačnici dovesti do drugih ekonomski dugoročnijih i održivijih generatora rasta, poput investicija i izvoza. To je naprosto odlika dobre ekonomije koja može sagledati ekonomsku budućnost i koja djeluje u interesu svih., a ne samo određenih grupacija. U suprotnom, uzimajući u obzir svu neizvjesnost globalnog kretanja, hektično vrijeme u kojem živimo te neriješene probleme još od finansijske krize, ne piše nam se dobro, koliko god vlasti relativizirale navedeno. U svemu ovome ključna je politička volja, ona vrsta volje koja politički ne kalkulira, već je spremna sagorjeti u tim promjenama, žrtvujući ako treba i svoju političku poziciju, privilegije, zbog nečega što se zove interes države i njenih građana.

I na kraju parafrazirat ću jednog turskog cara koji je u jednom od svojih traktata napisao:

- Da bi carstvo bilo bogato moraju se dosljedno ubirati porezi. Da bi se dosljedno ubirali porezi građani moraju biti dovoljno bogati. Da bi građani bili bogati zakoni moraju biti pravedni i pravični...

<https://demosmedia.hr/2021/07/05/gospodarski-i-demografski-mac-nad-hrvatskom-zivot-na-zasticenom-racunu-8-dio/>

PODVODNO-ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA MILOSTIVOG OTOKA ŠĆEDRA

Na Jadranu postoji milostivi otok, otok Šćedro. Milostivim su ga nazvali naši preci Praslaveni, koji su u njegovim sigurnim uvalama s izvorima pitke vode, plodnim poljima i bogatim šumama nalazili utočište. Zaklon od olujnog mora i vjetrova, ali i dom na Šćedru su tražili moreplovci već od prapovijesnih vremena. Po cijelom otoku gradili su kamene gomile koje podsjećaju na male piramide. U njih su pokapali svoje mrtve kako bi bili bliži nebu. Neke od njih samo su bila kultna sveta mjesta u prostoru. A tih je gomila na takoj malom otoku baš puno, što je jedinstveni primjer na našoj obali. U uvali Mostir u srednjem vijeku, svoj mir pronašli su dominikanci sagradivši manastir na mjestu ranosrednjovjekovne crkve sv. Marije i još ranijim antičkim temeljima. Na morskom dnu u svim uvalama i oko otoka nalazi se mnoštvo tragova života iz svih vremenskih perioda. Uz to, priča se da se odlučujuća bitka između Cezarove i Pompejeve flote, u kojoj je Pompej neslavno izgubio, odigrala baš tu u vodama pored Šćedra. Sve je to potaklo autoricu teksta, podvodnu arheologinju Splitskog sveučilišta, da u suradnji s Ministarstvom kulture Republike Hrvatske započne sustavna podvodna arheološka istraživanja otoka 2014. godine. Počelo se vrlo skromno da bi se zajedničkim zalaganjem i trudom udruge Prijatelja otoka Šćedra te potporom lokalnog stanovništva i zajednice, kao i općine Jelsa nastavilo do danas. A nije lako na otoku bez vode, struje i redovne brodske linije, koja ga povezuje s Hvarom, kontinuirano organizirati istraživanja. Bez pomoći Udruge prijatelja otoka Šćedra čiji je moto *Da je šćedriti lako, šćedrija bi svatko arheološko šćedrenje ne bi nikako bilo moguće.*

30. J. Tea Katunarić
Kirjakov

Novinarski projekt:
**Otkrivanje tajni
Jadrana, podvodna
arheološka istraživanja
i lokaliteti**

Elektronička publikacija:
Gorgonija.com, portal o moru i
ronjenju

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
31. prosinca 2021.

Najveća uvala otoka Porat razvedena je s tri manje uvale i zaštićena je od gotovo svih vjetrova. Danas je u njoj uređeno sidrište koje je od proljeća pa sve do kasne jeseni puno brodova. Tako je bilo i u antičko i u srednjovjekovno vrijeme kada se plovilo tijekom lijepog vremena od proljeća do jeseni. U zimskom periodu su brodovi mirovali u sigurnoj uvali i čekali povoljne

vjetrove. U dnu uvale Duge Pazuhe, u plitkom moru, pronađen je skeletni ukop nekog antičkog moreplovca ili možda ratnika koji je sudjelovao u spomenutoj bitci između Cezarove i Pompejeve flote. Veliki antički nasip lukobrana rimskega pristaništa, koji se sada nalazi pod morem, a nekoć je bio iznad morske površine, štitio je uvalu Lovišće od sjevernih i istočnih vjetrova.

Na morskom dnu leži i odbačeno balastno kamenje koje je otežavalo prazne rimske trgovačke brodove. Balastno kamenje bi mornari ostavljali u luci kada bi u brod ukrcali amfore pune vina, ulja i kojećega drugog te se otisnuli na pučinu. Pristanište je dio velikog antičkog gospodarskog kompleksa koji se nalazio na otoku. Njegov najljepše uređeni dio bila je bogato opremljena vila maritima u najzaštićenijoj i osunčanoj uvali otoka, uvali Rake. Upravo su tu počela prva podvodna arheološka istraživanja na otoku. Pod morem se otkrivaju kamene terase s obzidanim bazenom, vjerojatno *vivarijem* koji je služio za čuvanje živih riba.

Kao ribnjak služila je i velika keramička prošupljena dolija uglavljenja u kameni popločanje. Antički zidovi obojeni freskama bijele, žute, crvene i crne boje, kao i podovi ukrašeni mozaicima vidljivi su i na kopnu. U živo stijeni uklesane su stepenice koje danas izgledaju kao da ne vode nikuda. Njihov položaj pokazuje da je vila uz more imala barem dva kata. Na plaži se može naći mnoštvo zanimljivih nalaza iz vile pa tako i dijelovi stupića podnog grijanja za terme, odnosno kupalište vile. Nedavno je u nepristupačnom raslinju ponovo pronađen kameni rimski sarkofag koji je služio kao posljednje počivalište samo bogatih Rimljana. Najraniji nalazi iz vile koji se mogu pouzdano datirati su ulomci krovnih keramičkih ploča, tegula s pečatom SOLONAS iz 1. stoljeća. Vila je djelomično ili u potpunosti porušena nakon polovice 4. stoljeća, što je određeno novcem Konstancija II pronađenog ispod ruševnog sloja građevine. Nakon što je rimska vila napuštena, a život na nepristupačnom otoku polako zamro, zidove su prekrile stoljetne naslage zemlje i šikara. Trudom volontera udruge Prijatelja otoka Šćedra, raslinje je očišćeno pa se i danas može u miru i ljepoti uvale uživati poput rimskog patricija.

Milostivi otok nije uspio pružiti siguran zaklon teretnom brodu s vinskim amforama iz 2./1. stoljeća prije Krista

kojeg je zahvatila oluja i silovito ga povukla na morsko dno. U morskim dubinama još uvijek netaknuto leži više od dvjesto amfora uredno poslaganih jedna iznad druge u tri reda. To je do nedavno bio jedini u cijelosti sačuvani antički brodolom u Splitsko-dalmatinskoj županiji, da bi milostivi otok prije dvije godine ponovo otkrio još jedan u cijelosti sačuvan brodolom iz 3./2. stoljeća prije Krista. Često su se u ribarske mreže na tim mjestima zaplitale krhotine amfora. I upravo su tu započele sistematske pretrage terena kako bi se utvrdila točna pozicija brodoloma. Oba broda se nalaze na dubinama većim od 40 metara, što je granica rekreativnog ronjenja. Dubina i nepristupačna pozicija sačuvala je brodove u stoljetnom miru. Sva nalazišta oko otoka do te dubine su mahom devastirana. Brodolom iz 2./1. stoljeće prije Krista istražuje se od 2017. godine. Južno od njega pronađena je olovna prečka koja je otežavala drveno rimsko sidro.

Izgleda da je brod iznenadilo olujno jugo pa su se nesretni mornari pokušali spasiti bacanjem sidra u more. Brod je plovio prema rimskoj vili i zahvaćen silovitim nevremenom nije stigao do luke spaša. Što se dogodilo s posadom broda i da li je na brodu bilo putnika? Da li je brod pripadao rimskom patriciju sa Šćedra koji je pretrpio nenadoknadivu štetu? To možda nikada nećemo saznati. Dosadašnja istraživanja su otkrila da je brod bio standardne dužine od dvadeset metara. Prevozio je čepovima zatvorene republikanske amfore pune tereta kojeg su željno na Šćedru isčekivali.

Buduće analize pokazat će da li se u amforama nalazilo vino, ulje ili nešto drugo. Kako je brod zaista izgledao saznat ćemo nakon istraživanja dubljih slojeva pijeska ispod amfora jer je drvena paluba i oplata broda iznad pijeska potpuno nestala u moru nakon dvije tisuće godina. Fotogrametrijski 3D model brodoloma koji je uvršten u deset najboljih svjetskih 3D modela kulturne podvodne baštine možete vidjeti na poveznici <https://sketchfab.com/archaeology.adriatic>.

Svake godine milostivi otok nam otkrije neku svoju novu tajnu pa će se o Šćedru pisati i čitati i u Novoj 2022. godini.

<https://gorgonija.com/2021/12/31/podvodno-arheolska-istraživanja-milostivog-otoka-scedra/>

'Mještani Gunje kao i stradanje ostalih poplavljenih sela brzo su zaboravljeni'

Poslije raznih **prirodnih katastrofa** oči svih kojima je imovina stradala i ostali su bez svega ili većine toga, kao i građana preostalog dijela zemlje, usmjerene su u državu od koje se očekuje da što brže i što kvalitetnije pomogne građanima u nevolji. Tako je bilo poslije katastrofalne poplave u selima županjske Posavine, od koje prošlo više od sedam godina, potresa u Zagrebu od kojega je prošlo sada već godinu i pol kao i potresa na Banovini od kojega je prošlo sada već gotovo devet mjeseci.

- Poslije našeg iskustva u Gunji i okolnim selima mogu samo reći kako me je strah da će i oni proći kao i mi. Danas, više od sedam godina kasnije, mogu reći kako smo s nekim stvarima koje je država odradila zadovoljni, s nekim nismo, a s nekim smo pak djelomično zadovoljni. Nadam se kako je država nešto naučila iz naše nesreće i da će sve ono loše promijeniti u Zagrebu i na Banovini ali bojim se kako će puno toga biti odrađeno polovično ili nekvalitetno, kaže načelnik Općine Gunja **Ante Gutić**.

31. Branimir Bradarić
Novinarski projekt:
**Obnova sela županjske
Posavine poslije
katastrofalne poplave**

Elektronička publikacija:
Portal Večernji list

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
24. rujna 2021.

Vraćajući se u vrijeme poslije poplave kaže kako je tu država zaista reagirala brzo i kvalitetno te da su strojevi i radnici u selima bili već nakon nekoliko mjeseci. I kada je obnova obiteljskih kuća u pitanju Gutić misli da velika većina mještana može biti zadovoljna učinjenim, a posebno oni kojima je država gradila kuće. U **Gunji** su bila dva kontejnerska naselja i cilj je bio što prije vratiti mještane u svoje kuće u čemu se i uspjelo. Neki od njih su dobili kuće po standardima kakvi se gotovo nigdje ni danas ne koriste u Hrvatskoj.

skoj i zasigurno je da ih si sebi ne bi mogli nikada priuštiti. Nezadovoljni mogu biti samo oni kojima iz nekoga razloga nisu obnovljene kuće i koji i danas čekaju odluke sude. Međutim, kada je riječ o obnovi javnih objekata tu se već država najvećim dijelom nije pokazala.

- Logično i normalno bi bilo da nam je država poslije poplave obnovila i izgradila barem ono što smo imali do tada ako već nisu htjeli ili mogli napraviti nešto novo. Nažalost nije, i to nas jako smeta. Ostala je većina neobnovljenih cesta, nogostupa, groblja nisu obnovljena... Obnovljena je zgrada Osnovne škole, nešto nogostupa, ali malo, kao i državna cesta. Izgrađen je Društveni dom i čitaonica. Sredstvima pripadnika **Hrvatske vojske** obnovljena je zgrada udruge Zvjezdice, HNS je obnovio nogometni stadion a Islamska zajednica džamiju, kaže Gutić.

Poslije poplave općina je krenula raditi i uređivati komunalnu infrastrukturu u svojoj poslovnoj zoni, asfaltirati ceste i nogostupe, nabavili su komunalno teretno vozilo za razdvajanje otpada, započela je izgradnja Dječjeg vrtića...

Dodaje kako je uz sve to posebna priča uloga države u obnovi gospodarstva i poljoprivrede. Kada je riječ o poljoprivredi ratari su prilično zadovoljni sa sredstvima i pomoći koju su dobili. U isto vrijeme stočari su ostali nezadovoljni. Gospodarstvenici su također više nego nezadovoljni.

- To i jeste najveći problem jer radi toga Gunja se do danas nije gospodarski oporavila od **poplave**. Sedam godina kasnije mi imamo manje stoke nego 2014. godine. Izostala su ulaganja i u gospodarstvo radi čega su dvojica proizvođača namještaja zatvorila svoje pogone. Radi toga je bez posla ostalo više od stotinu ljudi što je za jednu Gunju jako puno. U tim segmentima država je morala puno više učiniti, a nije, istakao je Gutić.

Rezultat svega toga je da je poslije poplave krenulo i **iseljavanje** radno sposobnog stanovništva koji su krenuli u potragu za poslom. Koliko je mještana otišlo pokazati će popis stanovništva koji je u tijeku i koji zasigurno neće biti povoljan. Podsjecanja radi 1991.

godine Gunja je imala preko 5.000 stanovnika i bila je jedno od većih sela u Vukovarsko - srijemskoj županiji. Procjene su da će popis 2021. godine pokazati kako u Gunji trenutno živi oko 2.500 stanovnika.

- Prošlo je više od sedam godina od poplave i mislim da od države više ništa ne možemo očekivati kada je riječ o obnovi. Nema niti više interesa za Gunju pa tako na poplavu i nesreću od prije sedam godina podsjećaju još samo novinari dok iz Zagreba izostaje bilo kakav interes. Općina Gunja sada je okrenuta svojim projektima i idejama te kroz razne natječaje i EU fondove pokušavamo podići kvalitetu života. Dio toga radimo kroz naš proračun, koji je mali i nedostatan, pa smo zato okrenuti drugim fondovima. Napredujemo polako ali sigurno te danas možemo reći da Gunja izgleda ljepše nego ikada. Malo nas smeta što smo brzo zaboravljeni ali onda kada vidimo što se dogodilo u Zagrebu i na Banovini ne možemo niti zamjeriti, zaključio je Gutić.

<https://www.vecernji.hr/vijesti/mjestani-gunje-kao-i-stradanje-ostalih-poplavljenih-sela-brzo-su-zaboravljeni-1525840>

Arhiv HRT-a do 1990: Kulturno dobro vrijedno milijarde kuna izlazi iz "bunkera"

„Smogovci“, kultna serija bivše Radiotelevizije Zagreb, najreprezentativniji je primjer naknadnog rješavanja autorskih prava za emisije u Arhivu HRT-a do 1990., ali i pravne bitke za „oslobađanje“ serija ili filmova bunkeriranih zbog korištenja snimki ili glazbe za koje netko drugi polaže prava.

Sređivanje autorskih prava za „Smogovce“ bio je višemjesečni postupak pregovaranja i naknadnog sklapanja ugovora koji je HRT pokrenuo i okončao gotovo deset godina prije nedavno donesenog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima kojim se djela u Arhivu HRT-a do 1990, u najvećem dijelu „oslobađaju rokova“ autorskog prava u korist javne radiotelevizije.

32. Miroslav-Edvin Habek

Novinarski projekt:
Arhiv HRT-a:
bunkerirano kulturno dobro otvara se širokoj javnosti

Elektronička publikacija:
Hina.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
7. studenoga 2021

Konkretno, HRT je novim zakonom za arhivsko gradivo do 1990., kulturno dobro proglašeno još 2012., dobio „ovlaštenje umnožavati, distribuirati, emitirati, reemitirati, činiti dostupnim javnosti, te učitavati na platforme za dijeljenje sadržaja putem interneta“ i to, kako se u zakonu navodi, bez odobrenja autora.

Sve to HRT može raditi u komercijalne ili nekomercijalne svrhe, ali pod uvjetom da s odgovarajućom organizacijom za kolektivno ostvarivanje prava sklopi ugovor u kojem će se za sve navedene oblike iskoristišavanja odrediti paušalna godišnja naknada koja će se dijeliti autorima ili njihovim pravnim sljednicima.

No, prije donošenja novog zakona o reguliranju tih autorskih prava, upravo su se zbog „Smogovaca“ još prije desetak godina na HRT-u prvi put ozbiljnije oglasila „alarmna zvona“ zbog potencijalnih tužbi s ogromnim odstetnim zahtjevima u slučaju emitiranja serija i filmova s neriješenim pravima.

Problematična prateća glazba

Glavni problem sa „Smogovcima“, legendarnom serijom koja je startala 1982. i završila 1997., bio je upravo i jedan od njezinih najprepoznatljivijih aduta – prateća glazba.

Naime, špicu i izlazak „Smogovaca“ na televizijske ekrane najavljujivala je glazbena tema iz legendarnog američkog filma „Sedmorica veličanstvenih“, autora Elmera Bernsteina, a s druge strane – odjavnu špicu pratila je, pak, tema iz „Modernih vremena“, filma Charliea Chaplina u izvedbi orkestra Alfreda Newmana. Sve to, kako se kasnije uspostavilo, bez ikakvog reguliranja autorskih ili vlasničkih prava za njezino korištenje.

Dodamo li tome i da su, između ostale korištene glazbe, dogodovštine glavnih junaka te serije - zagrebačke obitelji Vragec, a naročito njihovog „genijalca“ Bonga, pratili i zvukovi legendarne skupine „Kraftwerk“, odnosno sample njihovog hita „The Robots“, razumljiva je bila uzbuna među prisavskim čuvarima autorskih prava i njihova opravdana bojazan od potencijalnih višemilijunskih tužbi moćnih inozemnih filmskih i diskografskih kompanija.

Stoga, kako su potvrdili iz HRT-a, upravo je zbog „spašavanja Smogovaca“ i uklanjanja potencijalne štete, bio pokrenut i svojevrsni „pilot program“ reguliranja autorskih prava za neku televizijsku seriju nastalu do 1990. koji je, nakon višemjesečnog postupka, bio i uspješno završen 2013.

Ujedno, to je bio i primjer na temelju kojeg su kasnije pokretani svi pokušaji naknadnog rješavanja autorskih prava za „sporne“ emisije sve do sveobuhvatnog rješenja za djela iz Arhiva HRT-a do 1990. predstavljenog ovogodišnjim zakonom.

„Jedan od velikih problema kapitalne produkcije HRT-a bilo je neriješeno pitanje korištene glazbe u

djelima nastalima prije 2000. g. Desetljećima je vladao mit da je glazbu koja se koristi u igranoj i dokumentarnoj produkciji dovoljno prijaviti udrugama za kolektivnu zaštitu prava. Dakako da je takvo pogrešno tumačenje doveo do toga da se vrijedna djela ne mogu emitirati. Primjerice – Smogovci“, istaknuo je jedano od HRT-ovih, uvjetno rečeno, „čistača“ autorskih prava.

Najveći je problem pritom sa „Smogovcima“, naravno, bila najavna špica „ukradena“ od filmskog klasika „Sedmorica veličanstvenih“, ali i brojni glazbeni klasici korištenu kroz cijelu seriju.

„Za ovakvo korištenje potrebno je ugovoriti pravo iskorištavanja djela i dobiti izričito odobrenje od nositelja prava. Valja napomenuti da ako se i ishodi odobrenje za ovakvo korištenje djela, naknada za korištenje ne predstavlja malu stavku. Tužbeni zahtjev, da je do njega došlo, bio bi prevelik i za HRT. Naknadno „čišćenje“ prava predstavlja pravi izazov“, kazao je naš izvor.

Zaključno, HRT je sa nositeljima prava u pregovorima s četiri kompanije dogovorio obeštećenje i ugovorio licencu na vremenski period, kako ističe naš izvor, od deset godina i za neograničeni broj emitiranja. Jednako tako je i za sva djela nastala prije 2000. a za koja nema ugovorenata prava, sa nositeljima prava dogovorio godišnju naknadu za korištenje glazbe čime je ovaj problem bi riješen.

No, ako su nesumnjivo zabavni Smogovci bili prvi uspješni primjer rješavanja problema s autorskim pravima za arhivska djela, problemi su se nastavili s drugim, između ostalog, i politički prilično „vrućim“ djelima iz Arhiva HRT-a. Tako su „Titovi memoari“, dokumentarna serija koju je još prije više od 40 godina snimio Veljko Bulajić, postali predmetom brojnih kontroverzi, ali i sudskih sporova.

„Titovi memoari“, primjer pravilnog ugovaranja autorskih prava, ipak završili na sudu

To nije trebao slučaj, uvjerava nas naš izvor naglašavajući kako su upravo „Titovi memoari“ bili primjer pravilnog ugovaranja autorskih prava. Naime, Jadran film koji je sedamdesetih godina puno radio sa

---

američkim producentima preuzeo je i praksu ugovaranja prava na način kako su to radili Amerikanci. Kako ističu stručnjaci, takvi ugovori ne ostavljaju dvojbu o opsegu prava iskorištavanja.

No, i tu se stvorio problem kada je dijelove te serije pohranjene u Arhivu HRT-a prije desetak godina obilato koristio Antun Vrdoljak za svoj serijal o Titu, zbog čega je bila podnesena i tužba zbog kršenja autorskih prava.

U donekle bizarnim detaljima u ovom sporu, navodilo se čak i da je „glavni autor“ Bulajićeve TV serije bio sam „predsjednik SFRJ Josip Broz Tito“, a ispostavilo se da su ugovor za tu seriju potpisali s još i Bulajić kao „režiser-realizator“, Jadran film i, zaključno, kao treća strana - tadašnja Radiotelevizija Zagreb.

Prema medijskim napisima, spor oko „korištenja“ Tita dobio je i svoj sudski epilog – producentska tvrtka Vrdoljakova sina trebala je isplatiti 200.000 kuna Bulajiću zbog povrede autorskih prava, a lani je, kako je objavio Telegram, nepravomoćno presuđeno i da Vrdoljakovi moraju HRT-u platiti 150.000 kuna zbog neovlaštenog korištenja arhivskog materijala.

Između ostaloga, Vrdoljakova tvrtka je, prema odredbama ugovora, bila odgovorna za sav snimljeni materijal, a u ugovoru je eksplicitno bilo navedeno da će producent „regulirati sva autorska prava“.

Presuda u tom slučaju objašnjava i pozadinu donošenja novih zakonskih odredbi kojima se pokušava sveobuhvatno urediti autorska, ali i producentska prava za djela nastala do 1990., a pohranjena u arhivu javne radiotelevizije.

Ukratko, novim se Zakonom HRT-u predaju upravljačka prava na djelima nastalim do 1990., autorima će biti isplaćena godišnja naknada, a producentima tih djela daje se rok od dvije godine od stupanja na snagu zakona da podnesu HRT-u dokaz o stjecanju autorskih imovinskih prava iskorištavanja na tim djelima.

Ne učine li to producenti u zakonski predviđenom roku, ta sad već „oslobodena“ djela, prelaze trajno autorima – ali i na upravljanje HRT-u.

„Morali smo intervenirati zakonom kako bismo to arhivsko gradivo oslobodili striktnih odredbi autorskih prava i dali mogućnost da se učini dostupnom javnosti, prvenstveno na internetu, ali i na druge načine“, kazala je Romana Matanovac Vučković, voditeljica radne skupine za izradu novog Zakona.

S druge strane, odnose između HRT-a, producenata i namjeru novog zakona objasnio je i državni tajnik u Ministarstvu kulture i medija Krešimir Partl.

„Postoje i producenti prije 1990., a znamo da smo tada imali i državnu firmu koja se bavila produkcijom, a ta prava su u principu neriješena. Ako producent govori, odnosno jamči da ima nekakva prava, a to ne može dokazati, postoji problem da se nešto prikazuje. Na ovaj način, film se vraća autoru“, kazao je Partl.

Osim rješavanja autorskih prava, novim zakonom se emisije, filmovi i serije u Arhivu HRT-a se otvaraju široj javnosti, ali i otvara se put za njihovo očuvanje – digitalizaciju i restauraciju za prikazivanje novoj publici u „obnovljenom“ izdanju.

I pritom se, naravno, tek trebaju odrediti prioriteti. No, kako ističe, državni tajnik Partl, u slučaju filmova njegov bi prioritetski izbor u restauraciji bio legendarni film Kreše Golika „Tko pjeva zlo ne misli“.

„Što se tiče serija, to je serija moje generacije – Smogovci“, zaključio je Partl.

<https://www.hina.hr/vijest/10836356>

Sustav za zaštitu ili za zlostavljanje djece?

Dovršavam tekstove dok u Rimu, ispred talijanskog parlamenta, traju prosvjedi na kojima se traži žurni prekid prakse sudskega oduzimanja djece roditeljima koje stručnjaci osumnjiče za „otuđenje od roditelja“. Nakon osam godina kafkijanskih sudskega procesa majka **Laura Massaro** započela je prije 11 dana štrajk glađu. Sud je i drugi put dosudio da se skrbništvo nad sinom od 11 godina dodijeli ocu. Otac je, tvrdi Laura Massaro, obiteljski nasilnik. Sin želi živjeti s majkom i strahuje od oca, ali iskaz „otuđenog djeteta“ ne uzima se kao izraz autentične želje djeteta. Stručnjaci tvrde da je Laura majka koja otuđuje dijete od oca – „otuđujući roditelj“. Sudskom presudom zabranjuje joj se kontakt s djetetom minimalno tri mjeseca. Ako se majka Laura, prema procjeni stručnjaka zdravstva i socijalne skrbi, popravi, stručnjaci mogu predložiti susrete i viđanja s djetetom. Uz nadzor stručnjaka.

Sredinom lipnja 2021. Laura Massaro postala je simbol i okidač najvećih prosvjeda protiv primjene „otuđenja od roditelja“ u Italiji.

33. Jelena Jindra

Novinarski projekt:
Sustav za zaštitu ili za zlostavljanje djece

Elektronička publikacija:
H-ALTER

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
12. srpnja 2021.

„Otudjenje od roditelja“

U isto vrijeme hrvatske djece i majki osumnjičenih da „otuđuju“ djecu od očeva, poput Laure Massaro i njezina sina, ima na tisuće. Istražujući primjenu „otuđenja od roditelja“ u hrvatskom sustavu za zaštitu djece i obitelji, razgovarala sam s više od četrdeset majki. I s jednim ocem. Omjer 4 : 1 prikazuje odnos broja majki i očeva osumnjičenih za „otuđenje“ u Hrvatskoj: prema jedinim javno dostupnim podacima o spolu roditelja koji otuđuju djecu, četiri puta češće to čine majke.

Izrazi „otuđenje od roditelja“ i „otuđeno dijete“ **ušli su u mainstream hrvatskog sustava za zaštitu djece i obitelji, a to se u mainstream medijima govori rijetko i selektivno.** Uvijek iz perspektive stručnjaka koji zagovaraju i primjenjuju „otuđenje od roditelja“ i očeva koji tvrde da su „otuđeni“. Međutim, riječ je o društvenom problemu koji je dodatno kontaminirao nefunkcionalan sustav za zaštitu djece i obitelji: zdravstvo, socijalna skrb, policija, pravosuđe. Prvi slučaj ustavne tužbe zbog zloupotrebe primjene „otuđenja od roditelja“ je pred Ustavnim sudom RH. Nekoliko ih je bilo i pred Europskim sudom za ljudska prava. Kada majka, prema ocjeni hrvatskih sudova, prekrši Obiteljski zakon i Europsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava koji garantiraju roditeljstvo, kazne je oduzimanjem djece. Kada to isto čine stručnjaci iz sustava – nikom ništa.

Što je „otuđenje od roditelja“? Zagovaratelji tom sintagmom opisuju pojavu kada dijete izražava negativna uvjerenja i osjećaje prema jednom roditelju pod utjecajem psihološke manipulacije i emocionalnog zlostavljanja drugog roditelja. Najčešće nakon razvoda. Takvo neprimjereno ponašanje roditelja, složit ćemo se, postoji od pamтивјека. Roditelji nisu jezični konstrukt, nego ljudska bića koja su se zbog nečega razvela ili rastala. Ima ih svakojakih.

Ali doktrina „otuđenja od roditelja“ uspostavljena 1985. u SAD-u i njezina primjena u svijetu pokazale su da je „otuđenje od roditelja“ utemeljeno na nizu znanstveno nedokazanih tvrdnji koje se u praksi lako zloupotrebljavaju. Pogotovo da bi se izjednačila roditeljska prava nasilnika i žrtava.

Zbog toga Svjetska zdravstvena organizacija, unatoč zahtjevima zagovornika doktrine „otuđenja od roditelja“, i 2020. godine u nacrt idućeg izdanja Međunarodne klasifikacije bolesti (MKB-11) ne stavlja dijagnozu otuđenja (parental alienation) u skupinu Problemi u odnosu djeteta i skrbnika. „Otuđenje od roditelja“ prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji nije zdravstveni problem. „Otuđenje od roditelja“ nije službeno priznat psihopatološki sindrom, nije priznat ni kao bolest ni kao dijagnoza u službenoj međunarodnoj klasifikaciji sustava bolesti, nema ga u važećem izdanju Medunarodne klasifikacije bolesti (MKB-10).

Svemu tome usprkos, „otuđenje“ je već godinama u institucionalnoj primjeni u Hrvatskoj. Primjenjuju ga upravo javne ustanove u koje, po sili zakona, moraju ući roditelji s djecom kada se ne mogu dogоворити oko skrbništva: zdravstvena Poliklinika za zaštitu djece i mlađih Grada Zagreba i centri za socijalnu skrb. Posljedice primjene „otuđenja“ u hrvatskom sustavu za zaštitu djece i obitelji su autentične *sluškinjine priče*.

Hrvatske Laure

Hrvatske Laure ne smiju koristiti svoje ljudsko pravo da javno govore o nepravdama koje doživljavaju unutar sustava za zaštitu djece i obitelji, u interesu zaštite dobrobiti djece i sebe samih. Djeca, jer su maloljetna, ne smiju javno govoriti o traumama koje proživljavaju zbog postupaka stručnjaka iz sustava. Stručnjaci ne smiju komentirati pojedinačne slučajeve, u interesu zaštite dobrobiti djece. Novinari pak ne smiju dovoditi u pitanje rad stručnjaka jer su stručnjaci, kao što sama riječ kaže, jedini stručni. Rad stručnjaka smiju nadzirati samo njihove kolege – stručnjaci. Pod parolom dobrobiti djece i najboljeg interesa djeteta, stručnjaci iz sustava za zaštitu djece ušutkuju i medije, i djecu, i roditelje tvrdeći da je „sve napravljeno prema pravilima struke“. I to je zatvoren krug u kojem nepravde koje proživljavaju djeca i roditelji ostaju desetljećima prljava tajna zapisana samo u dokumentacijama centara za socijalnu skrb, Poliklinike za zaštitu djece i mlađih Grada Zagreba, policije, odvjetnika, sudaca, državnih odvjetništava.

Laura 1.

Jedna hrvatska Laura, za koju stručnjaci 2015. godine nalaze da je „otuđujući roditelj“, iskrcala je iz prtljažnika tri goleme plave plastificirane Ikeine vreće s dokumentacijom o svom i djetetovu slučaju. Ono danas ima 16 godina. Ona je već provela 15 dana u zatvoru zbog toga što dijete nije viđalo oca. Postala je onkoloski bolesnik, pa sada kemoterapijama odgađa izvršenje nove kazne od 30 dana zatvora, iz istog razloga. Dijete je u 14. godini bilo sudski ovršeno i dodijeljeno ocu. Otac i sutkinja su, prema tvrdnji djeteta, proslavili ovrhu zajedničkim vikendom na moru s njime i njezinom obitelji. Dijete se odbijalo prilagoditi životu s ocem, a s majkom je imalo zabranu svakog kontakta. Otac ga je zbog neprimjerenog ponašanja smjestio na 14 dana u psihiatrijsku bolnicu. Zatim odustaje od

skrbništva, vraća dijete majci, no sudskim putem traži od nje 200.000 kuna za duševne boli jer ga je „otuđila“ od djeteta. Postupak je u tijeku. Hrvatska Laura zna da će biti talac sustava do djetetove punoljetnosti. Ako je doživi. U ranim je 50-ima.

U mobitelu stižu fotografije dječjeg lica iz nižih razreda osnovne škole prekrivenog modricama i ogrebotinama. Tu je i krupnija fotografija razbijene usnice koja još nije zacijeljela i isplaženog krvavog jezika.

Laura 2.

Druga hrvatska Laura, uz fotografije, piše poruke: „Po Poliklinici i centru, ovo nije nasilje. Uz ove fotke je išao i dopis obiteljskog liječnika koji je prijavio nasilje. Policija odradila, državno odvjetništvo u V. Gorici odbilo. Gospođa državna odvjetnica je sada na redu kod mene... Da nikada više nikome ne naprave što su mom djetetu. Djetetu je bio rođendan kada je otac došao u kuću i rekao mu da mu je to posljednji krvavi rođendan. I počeo nas je tući. Pobjegli smo iz kuće bosi i bez ičega... novaca, dokumenata, mobitela. I danas osjećam kamenje pod bosim nogama koje me pikalo, boljelo me, a ja sam trčala, spašavala goli život. Kad je krenuo za nama, brzo smo se vratili kući, uzeli auto i ponovo bez svega pobjegli. Skrivali smo se cijelu noć po mračnim kutovima preplašeni. Smrzli se u autu. Rođendan koji se ne zaboravlja. Zašto sam vam ovo poslala? Samo zato da iz mog iskustva vidite kako sustav funkcioniра. Kada je dijete poslije tog krvavog rođendana odbijalo viđati oca, stručnjaci iz Centra i Poliklinike su rekli da ja otuđujem dijete.“

Roditeljima s djecom koji ulaze u sustav, kao i cijeloj hrvatskoj javnosti, potpuno su nepoznati kriteriji na temelju kojih stručnjaci u centrima i Poliklinici procjenjuju „otuđenje“. Stradavaju li samo pravi ili ima i nevinih? Je li prva hrvatska Laura u zatvoru zbog toga što je slomila srce bivšem suprugu? Treba li druga Laura poticati dijete da se viđa s nasilnikom, da bi, prema mišljenju stručnjaka, bila dobra majka? Manipulacija, također naziv pod kojim sustav u RH provodi doktrinu „otuđenje od roditelja“, danas se serijski i masovno utvrđuje iako ni u svijetu za to nema objektivnih kriterija i standardiziranih mjernih instrumenata. Prema statističkim podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, centri

za socijalnu skrb su samo u 2019. godini intervenirali u 4600 slučajeva zbog navodnog manipulativnog ponašanja jednog i/ili obaju roditelja nakon razvoda. Izrekli su 736 mjera.

Laura 3.

Trećoj hrvatskoj Lauri, rano ujutro, dok su se ona i šestogodišnje dijete protezali u krevetu, pozvonili su na vrata. Dvije socijalne radnice i dvije psihologinje Centra za socijalnu skrb, bez najave i predstavljanja, ušle su i rekle: „Dajte nam dijete, spremite mu osnovne stvari.“ Ispred kuće bila je policija. Dijete se prestrašilo, plakalo i grčevito držalo za majku. Pitala ih je zašto, imaju li neki papir, rekli su joj da odmah preda dijete, da joj pred njime neće ništa reći. Ocu je bila istekla mjera zabrane približavanja njoj i djetetu nakon drugog pravomoćno osuđenog nasilja u obitelji. Čvrsto je držala dijete i nazvala odvjetnicu. Doznala je da Centar ima pravo na usmeno rješenje o oduzimanju djeteta koje se izriče kada je dijete životno ugroženo. „Dijete je plakalo, treslo se, vrištalo: ‘Mama, ne daj me!', a ja sam ga, da ga smirim, grlila, ljubila, ponavljala: ‘Sve će biti u redu, ne brini se, mama te voli...’ Psihologinja Centra je mojem djetetu, koje nikada prije nije vidjela, kao ni mene, govorila: ‘Tebe tvoja mama ne voli. Da te voli, mama bi ti samo jednom to rekla... Kad te netko voli, to ti kaže samo jedanput, a ne ponavlja... Tvoja mama je bolesna osoba... Znaš li ti što su bolesne osobe? Tvoja mama je bolesna u glavu...’ To je govorila psihologinja djetetu od šest godina koje vidi prvi put, koje se grčevito drži za mene.“

Djelatnici Centra otrgnuli su dijete od treće hrvatske Laure i otišli u nepoznatom smjeru. Pred kuću je stiglo vozilo Hitne pomoći. Dobili su dojavu od Centra da je histerična. „Psihologinja na Hitnoj me pitala zašto su mi oduzeli dijete. A ja ne znam. I onda tek zvućim bolesno... Netko ti oduzme dijete, a da ti ne znaš zašto, a realno stvarno ne znaš.“ U otpusnom pismu, nakon dva dana pretraga na Odjelu psihijatrije, piše da hrvatskoj Lauri ne nalaze dijagnoze osim stresa te da nema potrebe za dalnjim bolničkim liječenjem. Prema zakonu, CZSS u slučaju usmenog oduzimanja djeteta ima rok od 72 sata da roditelju i судu dostavi pismeno izvješće. Nikada ga nisu nikome dostavili. Hrvatskoj Lauri i njezinoj odvjetnici trebalo je deset dana da im Centar odgovori gdje su smjestili njezino

---

dijete. Napisali su da se otac djeteta slučajno zatekao na istoj adresi i da zbog toga nisu proveli žurno izdvajanje djeteta iz obitelji, nego su ga predali ocu. Bez sudske odluke, protuzakonito. „Otac se nije javljaо na telefon sljedeća tri i pol tjedna... Nisam znala gdje mi je dijete, nisam ga čula ni vidjela... I pišeš i zoveš Centar, i ništa, oni ne odgovaraju.“

Otac na sudu traži privremenu mjeru da dijete s njim stanuje. Bez saslušanja stranaka, što je presedan, sud donosi odluku da dijete živi s ocem. Na temelju mišljenja CZSS-a i Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba da je i ova hrvatska Laura – manipulativna. U nalazu multidisciplinarnog tima Poliklinike piše: „Postavlja se sumnja na izloženost djeteta manipulaciji od strane majke što predstavlja rizik za otuđenje. U interesu je djeteta žurno osiguranje stabilnih i sigurnih uvjeta daljnog odrastanja.“ Ovoj hrvatskoj Lauri oduzeli su dijete zbog sumnje i rizika da će ga otuđivati. Djetetu od šest godina su temeljem jednog jedinog 10-minutnog razgovora u Poliklinici napisali sedam dijagnoza: reakcija na stres, emocionalno zlostavljanje od strane majke, raspad obitelji zbog razvoda braka roditelja, ostali specifični problemi u osnovnoj skupini skrbnika, zastrašujući događaj u djetinjstvu, svjedočenje konfliktima roditelja, emocionalno zanemarivanje djeteta od strane obojih roditelja, problem u odgoju djeteta, rizik za otuđenje djeteta od oca od strane majke.

Premda je sud napisao da Laura može viđati dijete dva puta tjedno po sat vremena pod stručnim nadzorom, u Centru su, pravdajući se manjkom nadzornika, odlučili da će ga viđati dva puta mjesečno, u Obiteljskom centru, i to od 20.15 do 21.15 sati. Dijete od 6 godina.

„Meni ništa neće vratiti dijete i vrijeme, to da ja ne živim sa svojim djetetom već tri mjeseca, da moje dijete već tri mjeseca nema majku... vidim da se potpuno udaljilo od mene. Jednom nas je nadzornica pustila da idemo same do WC-a, a moje dijete je htjelo da i nadzornica ide s nama... Njoj je neugodno ostati samoj sa mnom, ne možete ni zamisliti koliko to boli. Da sam pretukla dijete ili da sam u zatvoru zbog teškog kaznenog djela, ne bih bila tako strogo kažnjena. Imala bih veća prava.“

Treću hrvatsku Lauru čeka psihološko/psihijatrijsko

vještačenje koje traži sud. Ono roditelje košta oko 16.000 kuna. Laura je posudila od majke. Onda vještaci imaju rok od mjesec dana da to dostave суду, pa onda суд zakazuje iduću parnicu, vjerojatno na jesen, pa onda..., pa onda... U pritužbi njezine odvjetnice na rad stručnog tima CZSS-a nabrojeni su „ozbiljni propusti i protuzakonite radnje koje u ukupnosti ispunjavaju kriterije nestručnosti i neobjektivnosti čime je dovedeno do povrede ljudskih prava djeteta i majke“. U potpunosti protuzakonitom intervencijom Centra, navodi odvjetnica, prekršeno je više članaka Obiteljskog zakona, kao i Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Arbitrarno, samovoljno, prema vlastitom nahođenju, bez zakonskog ovlaštenja, pristrano, nestručno, stručni tim Centra nanosi štetu psihofizičkom zdravlju djeteta i zdravom djetetovu razvoju, te integritetu majke. Odgovora na tu pritužbu od Centra nema već više od tri mjeseca. Kao što nema ni djeteta.

Laura 4.

Četvrtu Lauru otac djeteta napustio je tijekom trudnoće pa se predomislio. Sa susreta s ocem dijete se vraćalo vidno uznemireno, zapušteno i ozlijedeno. Od 2014. odbacuju se sve njezine prijave za zlostavljanje djeteta, odbacuju se nalazi i mišljenja stručnjaka koji prate dijete jer je rođeno s neurološkim smetnjama. Sud uvažava samo mišljenje Centra i Poliklinike da je i četvrta Laura roditelj koji „otuđuje“. Danas je djetetu osam godina.

„Nakon sedam godina na sudu sada Centar predlaže da mi se oduzme dijete i dodijeli na skrb udometeljskoj obitelji, te da se meni onemoguće kontakti. Pod parolom ‘za dobrobit djeteta’ traže da se djetetu oduzme majka koja sama za dijete skribi od rođenja te je uz pomoć liječnika uložila golemi trud da se dijete rehabilitira i prevlada teškoće s kojima je rođeno, o čemu postoji obilna medicinska dokumentacija. Zloupotreborom ‘otuđenja od roditelja’ stvoren je mehanizam koji štiti zlostavljače i legalizira zlostavljanje djece. Majke i djecu se ubija. Godinama nam usađuju strah da će nam oduzeti djecu. I taj strah je realan. Osam godina me sustav proganja jer dijete ne želi ići ocu koji ga je i zlostavljaо i zanemarivaо. Socijalna radnica u Centru se preda mnom ispričavala ocu što ne može dijete, samo na njegov zahtjev, smjestiti u dom za

nezbrinutu djecu. Prema mišljenju psihijatra, dijete ima PTSP od cijele te situacije: mokrenje u krevet, noćne more, autoagresija, grizenje noktiju, prepuno je strahova, pogotovo straha od policije. Tata mu govori da će me policija strpati u zatvor. A svaki put kada dovedem dijete na propisane susrete s njime, okrene se od nas i prijavi policiji da se mi nismo pojavili. Imam i nepravomoćnu presudu na deset mjeseci zatvora zbog ‘otuđenja’. Svim stručnjacima dijete govori što mu otac radi, a oni pišu da dijete, pod mojim utjecajem, laže. To mi je najgore. Digla sam kaznenu prijavu protiv Poliklinike na Općinskom državnom odvjetništvu – odbačeno. Tražila sam izuzeće stručnog tima Centra – odbijeno. Tražila sam izuzeće voditeljice nadzora – odbijeno. Osam godina sustav zlostavlja moje dijete i mene, a ja ne mogu ništa. Ako javno progovorim, oduzet će mi dijete i strpati me u zatvor. Uništavaju naše živote, a mi moramo šutjeti i trpjeti.“

Hrvatska – vodeća europska zemlja u provođenju „otuđenja od roditelja“?

Prema mišljenju „vodećih“ europskih praktičara otuđenja objavljenom 2020. godine, Hrvatska je postala vodeća europska država u provođenju „otuđenja od roditelja“.

„Sindrom otuđenja od roditelja“ (PAS) osmislio je 1985. američki psihijatar **Richard Gardner**, definirajući ga kao „svjesna ili nesvjesna ponašanja jednog roditelja, najčešće majki, koja nepovoljno utječu na vezu djeteta i drugog roditelja: konačni rezultat je otuđenje djeteta od drugog roditelja“. Richard Gardner se ubio 2003., a američke federalne države koje su temeljem Gardnerovih vještačenja donosile sudske odluke o skrbništvu nad djecom u 80-im i 90-im godinama prošlog stoljeća, danas su izložene tužbama odraslih ljudi koje je Gardner progglasio „otuđenom djecom“. Na temelju njegovih vještačenja sudovi su dodjeljivali djecu i očevima seksualnim zlostavljačima. Gardner je, nakon smrti, izložen i optužbama da je u svojim knjigama zagovarao pedofiliju i seksualno zlostavljanje djece. Stoga je ključno pitanje: kako je Hrvatska postala vodeća europska država u provođenju „otuđenja od roditelja“?

<https://h-alter.org/ljudska-prava/sustav-za-zastitu-ili-za-zlostavljanje-djece/>

INTERNETSKA OVISNOST: Pandemija pretilosti, kratkovidnosti i gluposti

---

34. Marin Šarec-Nemec
Novinarski projekt:
WEB JUNKIES
- INTERNETSKI
OVISNICI: Može li se i
kako „reprogramirati”
djecu i mlade, ali i
odrasle koji i do devet
sati dnevno provode na
internetu

Elektronička publikacija:
Teleskop.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
26. prosinca 2021.

Ni Bell ni Edison - možda tek Tesla - nisu mogli ni zamisliti da će „njihov“ telefon za 130 godina izrasti u pametnjakovića nezamislivih mogućnosti. Internetske autoceste što se granaju na milijune cesta, mostova, puteva i putića, nepregledni tomovi znanja, nepresušna zabava, najnovije vijesti i još svježiji tračevi, informacije i dezinformacije, filmovi, glazba, spotovi, utakmice, utrke, kockanje, videoigre i sve moguće igrice, društvena interakcija, dostupnost svemu i svima u svakom trenutku, sve zamislivo, pa i još nezamislivo, na dohvat je ruke svakom korisniku današnjeg pametnog telefona. U modernim društvima ne postoji ništa prodornije i sveprisutnije od pogleda na mobiteli. Stari, mladi i najmlađi, muškarci i žene, djevojčice i dječaci, drže ih se kao da su prirodni produžetak njihova tijela. Najobičnija obavijest o upozorenju potiče svakoga da posegne za svojim telefonom što prije je moguće. Svaka čast tabletima, stolnim i prijenosnim računalima, ali mobitel je Sveti Gral digitalne religije. Od prvog dana praktičan, sada već i povelik, ali baš taman da je prikladan za svaciju šaku, iz koje ga sve rjeđe ispuštamo, kao da ćemo, ispustimo li ga, ostati bez posebnih moći.

Nažalost, pokazalo se da je jedna od njegovih posebnih moći da nas zarobi preko svake mjere, da nas učini patološki ovisnim i gotovo bespomoćnim bez njega. Hajde, priznajte kako se osjećate kada ga zaboravite doma? Pokušajte se sjetiti, iz glave, samo tri telefonska broja! Ne možete! Naravno da ne možete, pa zašto i bi, kad vam je telefonski imenik uvihek u ruci ili nado-

hvat ruke. U vašem pametnom telefonu. O svemu ostalom što biste se možda i potrudili znati, ali niste i ne zнате, da i ne govorimo. Jer gotovo je cjelokupno znanje ljudi i svijeta dostupno putem malih, čarobnih, plosnatih kutija zvanih - mobitel.

Pametni su nas telefoni učinili glupim

„Pametan telefon bio bi pametniji kad bi bio malo manje pametan“, zgodno je sročio u blic anketi na temu ovisnosti o mobitelu jedan od možda i tri mili-jarde patoloških korisnika mobitela.

„Mrzim svoju ovisnost o mobitelu i svjesna sam je, ali stvarno joj se teško oduprijeti.“

„Više ne uspijevamo sjediti sami sa sobom i svojim mislima, gotovo svи taj jaz, dok nešto ili nekoga čekamo, popunjavamo bilo čime što nam pametni telefon može ponuditi.“

„Neugodno mi je što uzimam telefon, dok razgovaram s nekim, uvijek nastojim objasniti što moram pogledati ili zašto se moram javiti i brzo se vraćam sugovorniku licem u lice. Ali, moram baciti pogled na ekran svog telefona, to je jače od mene.“

„Sramim se što se osjećam rastreseno i gotovo odsutno iz razgovora kad osjetim da mi telefon vibrira u torbi ili džepu.“

„Mrzim što je mobitel postao korporativni trojanski konj u mom životu.“

„Sviđa mi se ideja da u džepu uvijek imam cjelokupno internetsko znanje.“

„Velim biti u mogućnosti besplatno razgovarati putem WhatsAppa s dijelom obitelji koja živi u inozemstvu. I pritom ih sve još i vidjeti.“

„Sramim se što sam ona žena čiji muž više ne razgovara s njom, neprestano je na mobitelu. Doslovce ga moram podsjetiti da postojim i moliti ga da razgovara sa mnom.“

„Pametni su me telefoni učinili glupim.“

„Velim imati informacije nadohvat ruke.“

„Mrzim kad moj partner mobitel ponese u krevet. Radije bih da ponese mene.“

„Šokiran sam kad vidim majku ili oca da na rukama nose bebu, istodobno pregledavajući svoj telefon.“

„Moj mobitel mi je najvjerniji životni suputnik, prvo je što vidim kad se probudim i posljednje prije nego što zaspem.“

To su samo neke od prvih asocijacija na temu „mobitel i ja, mobitel i mi“ na jednoj od stotine internetskih stranica što savjetuju kako skinuti oči s ekrana i prste s tipkovnice.

„Da, daaa, u teoriji. U praksi to kod mene izgleda ovako. Idem kao spavati, kraj mene se puni tablet, neka je blizu, a na jastuku mi je lakše upravljati mobitelom. Samo da još preletim po Fejsu kaj ima novoga. Pa, naiđem na svog frenda Igora Bartha koji je opet na Sejšelima. Ne mogu odoljeti fotkama. Ljubomorno ih pregledavam, 48 komada. Već se zamišljam na Sejšelima, pa otvaram stranice da provjerim cijene smještaja, pregledavam hotele i bungalowe, izvana i iznutra, buljim u cijene. Provjeravam u koje je doba godine najbolje otpotovati u taj raj usred Indijskog oceana. Proučavam cijene avionski karata raznih kompanija, preko Istanbula je jeftinije, preko Frankfurta brže. Uskoro sam i u online šopingu, tražim kupaći kostim i ostale sitnice za plažu. Ipak, Sejšeli su preskupi, pa se premještam na Maldive, na kraju završavam na Tajlandu. Pola četiri je, još ne spavam. Dva sata besmislenog i bespotrebnog digitalnog odljeva vremena. Hvata me nervoza jer sad već znam da se neću stići naspavati. Ipak, ne gasim mobitel, nego tražim neki podcast s Koradom Korlevićem. Obožavam ga slušati. Namještam mobitel iza jastuka da mi ne smeta svjetlo, a da dovoljno dobro čujem. U neko doba usred razgovora, tonem u san“, dočarava mi moja kolegica, ime će obzirno izostaviti, svoje noćne seanse.

Mobitel nam podjednako krade i noći i dane. Evo, čujem priču iz Splita da dečki na Bačvicama više ne mogu normalno igrati picigin, jer ih za picigin treba nekoliko, barem petorica, ali njih nekoliko ne mogu biti neokrnuti vremenski pola sata, jer stalno netko izlazi iz mora i ide provjeravati mobitel. Sve je više

---

problema i na kvartovskom haklu, jer stalno netko izlazi s terena provjeriti telefon. Sve je manje ljudi na haklu, ali sve ih više hoda, pa čak pomislim da nije hodanje odjednom u trendu zbog zdravog života, nego ljudi hodajući mogu tipkati po mobitelu, imati slušalice u ušima, slušati podceste ili glazbu, što ne možeš dok igraš badminton ili košarku.

50 posto tinejdžera ovisno o mobitelu

Prema posljednjim podacima DataReportala iz 2021., na svijetu trenutno ima 5,22 milijarde jedinstvenih korisnika mobilnih telefona, što je 66,6 posto od ukupne svjetske populacije (7,83 milijarde). Procjenjuje se da će se u 2021. prodati ukupno 1,5 milijardi mobilnih telefona, što je za 110 milijuna (8%) više u odnosu na 2020. Globalni prihod od prodaje pametnih telefona u 2020. procijenjen je na 409,1 milijardu dolara, što je 21,6% manje u odnosu na 2018. zbog učinaka pandemije COVID-19.

Ljudi u prosjeku dnevno mobitele koriste četiri sata i 10 minuta. Na godišnjoj razini, povećanje dnevnog vremena provedenog na mobilnim uređajima iznosi 20%. Čak 84% od ukupne globalne populacije nije moglo niti jedan dan bez svojih mobilnih telefona. Ljudi na društvenim mrežama i ostalim komunikacijskim aplikacijama provode 44 posto svog ukupnog dnevnog vremena na mobitelu, 26 posto vremena otpada na pregledavanje videa i zabavne aplikacije, 9 posto vremena provode igrajući video igrice i 21 posto vremena za druge aplikacije. (DataReportal, 2021.)

Gotovo cijelokupna svjetska tinejdžerska populacija, njih čak 95 posto, ima pristup mobitelima, a 50 posto njih osjećaju da su ovisni o svojim pametnim telefonima, što je alarm za uzbunu iz mnogo razloga. Tinejdžeri koji provode pet i više sati dnevno na elektroničkim uređajima, a najčešće su na mobitelima, ekstremno su izloženi razvijanju depresije, a imaju 71% veću vjerojatnost da će razviti čimbenike rizika od samoubojstva nego njihovi vršnjaci koji su na internetu sat do dva dnevno.

Nove generacije sve su neinteligentnije

Njemački psihijatar i neuroznanstvenik Manfred Spitzer već 15-ak godina upozorava na dramatične učinke digitalne tehnologije osobito na generacije

mladih, posljedično i na društvo u cjelini, o čemu je napisao i dvije knjige, „Digitalna demencija“ i „Epidemija pametnih telefona“.

„Doći će vrijeme, kada ćemo uvesti dobnu granicu za korištenje mobitela. U vrijeme pandemije COVID-19 većina roditelja postala je svjesna koliko vremena njihova djeca provode pred ekranim i vidjeli su posljedice toga: manju tjelesnu aktivnost, razdražljivost, teškoće s koncentracijom... Očekujem da će to na kraju postati važna politička tema, radi se pitanju brige za buduće generacije. U posljednjih 20 godina prosječni kvocijent inteligencije generacija opada. Udio tjelesno neaktivne i samim tim pretile djece raste. Učestalom depresiju među mladima raste. Velika istraživanja su pokazala da često korištenje ekrana na svim razinama dječjeg razvoja ometa razvoj mozga, razvoj kognitivnih sposobnosti. Mi odrasli sami smo odgovorni za svoje postupke i prihvaćamo rizik, ali djecu treba zaštитiti. Ako će jednom javnost jasno osvijestiti sve negativne posljedice korištenja pametnih telefona kod djece, lakše će zaključiti da je zgodno imati mobitel, ali da nije neophodan za preživljavanje“, ističe prof. dr. Spitzer i pozdravlja odluku Kineza koji su zabranili korištenje mobilnih telefona u školama i ograničili vrijeme koje mlađi od 18 godina mogu provesti u igranju računalnih igara – tri sata tjedno.

„Mladima od 18 godina ne dozvoljavamo konzumiranje alkohola jer znamo da im može štetiti. Na isti način bi morali tretirati i elektronske ekrane. Ako mladima pustimo sasvim odriještene ruke, korištenjem će sebi uzrokovati štetu. Naštetit će razvoju vlastitog mozga i razviti ovisnost. U posljednjih godinu i pol dana se zbog povećanog korištenja digitalne tehnologije dodatno rasplamsala pandemija fizičke neaktivnosti, koja je prisutna već niz godina i s vremenom će na globalnoj razini uzeti više života, nego pandemija COVID-19“, kaže dr. Spitzer.

Osim pandemiji fizičke neaktivnosti, svjedočimo i pandemiji kratkovidnosti, osobito povećanju kratkovidnosti kod djece. Nekada je, kažu oftalmolozi, u svakoj generaciji bilo između jedan i pet posto kratkovidnih ljudi. Danas je udio kratkovidnih u Europi već 50 posto, u Kini 80 posto, u Južnoj Koreji, koja prednjači u korištenju pametnih telefona među djecom,

čak 95 posto. Osim toga, ističu oftalmolozi, deformacija očiju, koju uzrokuje kratkovidnost, povećava rizik od sljepoće u starosti.

Radije bi se odrekli seksa nego mobitela

Prekomjerna upotreba mobitela i odraslima ugrožava zdravlje, obitelj, privatne i poslovne odnose, radnu etiku i život doslovce, osobito u prometu. O tome najbolje svjedoče brojevi iz najnovijeg velikog istraživanja u SAD-u koliko i kako Amerikanci koriste svoje pametne telefone, a sve se to može preslikati i na ostatak ovisičke populacije širom svijeta.

- 75,4% Amerikanaca se smatra ovisnicima o mobitelu, a 87,8% se osjeća nelagodno ako ostave svoje mobitele kod kuće.
- Više od 33% Amerikanaca s bijelim ovratnicima na poslu gleda TV emisije ili sportske događaje putem mobitela.
- 36% milenijalaca i pripadnika generacije Z priznaje da tijekom radnog vremena koristi svoje mobilne telefone za osobne aktivnosti duže od dva sata.
- 55,4% koristi ili gleda u mobitel dok vozi.
- Stalna uporaba mobitela tijekom vožnje uzrokuje 1,6 milijuna sudara u SAD svake godine.
- Više od 3000 tinejdžera pogine svake godine u nesrećama koje uključuju slanje poruka u vožnji.
- 45% Amerikanaca bi radije odustalo od seksa godinu dana nego od svojih telefona.
- 32,7% provodi više vremena na svojim mobilnim telefonima nego s važnim osobama u svome životu.
- 34% je priznalo da se javlja na mobitel tijekom intimnosti s partnerom.
- 20% ljudi u dobi od 18 do 34 godine koristilo je svoje pametne telefone tijekom seksa.
- 78% žena provodi više vremena na mobitelu nego sa svojim partnerom.

- 17% žena priznaje da je prekinulo intimnost kako bi provjerilo svoje telefone.
- 93% muškaraca kaže da mogu odustati od mobitela dok uživaju u intimnosti sa svojim partnericama.
- 46% provodi 5 do 6 sati dnevno na mobitelu u slobodno vrijeme.
- 54% bi radije trošilo vrijeme na mobitel nego u društvu partnera.
- 28% muškaraca i 22% žena reklo je da su njihovi mobiteli izazvali svađe.
- Više od 50% odraslih nikada ne isključuje svoje mobitele.

Ove godine bili smo 3,7 bilijuna sati na društvenim mrežama

U 2021. godini 4,2 milijarde korisnika društvenih mreža provest će na njima ukupno 3,7 bilijuna sati, što je ekvivalent 420 milijuna godina zajedničkog ljudskog postojanja. U odnosu na godinu ranije broj korisnika društvenih mreža u 2021. uvećao se za 490 milijuna ljudi. Tržišna vrijednost industrije društvenih medija doseći će u ovoj godini 102,62 milijarde dolara. Najviše aktivnih korisnika ima Facebook, 2,74 milijarde, slijedi ga WhatsApp sa dvije milijarde korisnika i Facebook Messenger sa 1,3 milijarde. Korisnici globalnih društvenih medija u prosjeku provode dva sata i 25 minuta dnevno na društvenim platformama.

Umjereno korištene društvene mreže jedna su od najkorisnijih tekovina internetske tehnologije. Facebook, Twitter, Instagram, TikTok, Snapchat ili bilo koja druga platforma, povezuju nas i nude razne pogodnosti za naše živote: pružaju nam raznovrsne alate da si lakše organiziramo posao i svakodnevnicu, potiču socijalnu pravdu i podižu svijest o potrebama i problemima uže i šire zajednice ili pojedinca, pružaju platforme za umjetnost, kulturu, tjelevježbu i druge zdrave načine opuštanja. Pandemija COVID-19 dramatično je povećala upotrebu tehnologije u cijelome svijetu, posebno među djecom i adolescentima te pogoršala već postojeće ovisnosti o digitalnom

---

svijetu. Milijuni pojedinaca sve više se okreću društvenim medijima za povezivanje s drugima od kojih su društveno distancirani. I, premda društvene mreže imaju niz prednosti, mnoge su ostavili izoliranim, depresivnima i ovisnima.

Društvene mreže stvaraju ovisnost iz istog razloga zbog kojeg ovisnost stvaraju alkohol ili heroin. Kad se korisnik društvenih mreža angažira putem „lajkova”, „prati” ili „komentira”, ili se čak uzbuduje prilikom otvaranja svoje aplikacije za društvene mreže, mozak oslobađa neurokemikalije dopamin i serotonin, pa nas preplavljuje dobar osjećaj, čak i sreća. Tijekom vremena mozak postaje ovisan na takvu vrstu stimulacije da bi potaknuo užitak. Mozak postaje uvjetovan da želi koristiti društvene mreže kao sredstvo za postizanje uzbuđenja, euforije i sreće.

Društvene mreže i rizik za suicid

Utvrđeno je da je ovisnost o društvenim mrežama uvelike povezana s nižim samopoštovanjem, izolacijom i usamljenošću, tjeskobom, depresijom i emocionalnom nestabilnošću. Na društvenim mrežama se objavljaju uglavnom pozitivni aspekti života pojedinaca, pa se životi drugih mogu činiti glamuroznim kroz mrežni filter, što može dovesti do osjećaja nezadovoljstva vlastitim životom, do osjećaja tuge, srama, tjeskobe... Njemački psihijatar Manfed Spitzer kaže da je dokazano da Facebook i Instagram povećavaju depresiju među djevojkama i mlađim ženama, čega su, pokazala su nedavna otkrića, svjesni i osnivači i vlasnici Facebooka. Tinejdžerice koje provode najviše vremena na društvenim mrežama imaju i prosječno najveći dugoročni rizik za suicid, objavili su američki znanstvenici, a najveći rizik za suicid u ranoj odrasloj dobi imaju djevojke koje su u dobi od 13 godina na društvenim mrežama provodile najmanje dva do tri sata dnevno, a s godinama i više. Kod mladića i njihovog prisustva na društvenim mrežama povećanje rizika od suicida nije uočeno.

Prema istraživanju Poliklinike za zaštitu djece i mlađih Grada Zagreba iz 2019. godine, svaki treći adolescent društvenim se mrežama koristi tri do 5 sati dnevno, a svaki peti adolescent više od 5 sati dnevno. Mladi ispred ekrana najviše vremena provode dopisujući se s drugima, prateći objave i sadržaje na raznim druš-

tvenim mrežama, slušajući glazbu. Među omiljenim su im mrežama Instagram, Snapchat i YouTube. Svaki četvrti adolescent otvorio je prvi profil na društvenoj mreži sa 12 godina, a čak 30 posto otvorilo je prvi profil na mreži sa 10 ili manje godina, iako su dobna ograničenja u stvarnosti viša, klinci pronalaze načine da ih zaobiđu.

Prelazak u zonu ovisnosti do patoloških razmjera može i na druge načine biti prijetnja za pojedinca i društvo. Bujanje malignih dezinformacijskih kampanja, širenje lažnih vijesti i teorija zavjere koje podupiru subverzivne društvene snage, samo su neke od prijetnji što remete društvene procese i ugroza su životima ljudi diljem svijeta. O čemu je zanimljivo nedavno za N1 Slovenija pričao dr. Manfred Spitzer:

„Obmanjujući postovi na Twitteru brže se šire od pravih. Pokazalo se da dostupnost Twittera i Faceboka pomaže u širenju neistina. Kao društvo ćemo se morati učinkovitije nositi s tim. U Njemačkoj se spominjala mogućnost osnivanja posebne agencije za praćenje kvalitete informacija na društvenim mrežama. Ali to nikada neće uspjeti. Količina informacija koje bi se trebale kontrolirati jednostavno je prevelika i potrebni su vam stručnjaci za određena područja znanosti da argumentirano odbace lažne informacije. Sve dok je razmjena lažnih informacija nadohvat ruke, jednog klika, istina će gubiti. Sve dok internetski giganti drže vašu pažnju radikalizacijom, društvo će gubiti”, kazao je njemački psihijatar, pa pojasnio i čemu se radi.

„YouTubeov algoritam za preporuke vam neprestano nudi sadržaje koji su za njansu radikalniji od snimaka koje ste već pregledali. Počnete s vegetarijanstvom i nekoliko videa poslije toga ste već kod veganstva. Počnete kod Billa Clinton-a, završite kod Karla Marxa. U međuvremenu YouTube vaše vrijeme pred ekranom prodaje oglašivačima. Ljudi u svijetu svaki dan gledaju milijardu sati sadržaja na YouTbeu, pri čemu 70 posto sadržaja predlaže algoritam. Prema tome, iz ovoga možemo zaključiti da ljudi svaki dan na YouTbeu gledaju 700 milijuna sati sadržaja koji su radikalniji od korisnika koji ih gleda. Sedam stotina milijuna sati radikalizacije ljudske populacije na dan!

U toku epidemije taj se broj povećao. I zaista možemo primijetiti ljude sa sve radikalnijim stavovima, koji su sve manje sposobni razumjeti poglede drugih i koji su sve više zarobljeni u svoje informacijske mjehuriće. Poslovni modeli internetskih velikana počinju utjecati na našu demokraciju, a mi se i dalje pretvaramo kao da to nije ništa posebno.”

Možda vam se čini da ova posljednja opservacija njemačkog psihijatra, neuroznanstvenika i publicista dr. Spitzera iskače iz naše teme o internetskim ovisnostima, ali upravo suprotno, radikalizacija ljudske populacije putem digitalnih platformi upravo i uspijeva jer pada na plodno tlo naše hipnotičke zarobljenosti pred ekranom.

<https://teleskop.hr/hrvatska/internetska-ovisnost-pandemija-pretilosti-kratkovidnosti-i-gluposti/>

CIKLUS O TRANSPLATACIJI ORGANA – autor Emanuel Brađašević 1. USTROJSTVO SUSTAVA DONIRANJA I TRANSPLANTACIJE ORGANA

---

35. Emanuel Brađašević
Novinarski projekt:
Ciklus o transplantaciji organa

Elektronička publikacija:
Stina.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
31. svibnja 2021.

Ciklus o transplantaciji organa je serijal članaka koji će vam približiti jednu od najuspješnijih grana medicine u Republici Hrvatskoj po kojoj smo poznati u svjetskim razmjerima - transplantacijsku medicinu. Kako bi bolje shvatili u čemu leži uspjeh našeg programa, valja analizirati ustrojstvo cijelog sustava. Sve počinje s bolnicama i bolničkim centrima, u kojima rade transplantacijski timovi, ali i bolnički koordinatori zaduženi za organizaciju tima unutar zdravstvene jedinice i komunikaciju s nacionalnim koordinatorom. Pri Ministarstvu zdravstva postoji nacionalni koordinacijski ured u kojem je zaposleno šest koordinatora koji osiguravaju 24 h dežurstva pri koordinaciji nacionalnog transplantacijskog programa u sklopu međunarodne suradnje s Eurotransplant-om.

Kako bi približila ustrojstvo sustava te njegove uspjehe, intervju je dala **Martina Anušić Juričić, dr. med.** - načelnica Sektora za transplantaciju i biomedicinu pri Ministarstvu zdravstva.

Kada je obavljena prva transplantacija u Hrvatskoj?

Hrvatska transplantacijska medicina ima 50 godina dugu povijest. Prva transplantacija bubrega obavljena je 1971. godine sa živog darivatelja u KBC Rijeka, samo 17 godina nakon prve uspješne transplantacije bubrega u svijetu (1954. godine). Nedugo nakon te transplantacije učinjena je prva transplantacija bubrega od umrle osobe, isto u KBC Rijeka, 1972. godine. 1988. transplantirano je prvo srce u KBC Zagreb, a 1990. transplantirana je prva jetra u KBC Zagreb. Nakon toga slijedi i razvoj multiorganskih kirurških tehnika odnosno kombiniranih transplantacija; 2003. godine bubreg-gušterača, jetra-bubreg, te prva transplantacija tankog crijeva 2007. godine u KB Merkur.

Kada je uspostavljen sustav dobrovoljnih darivatelja u Hrvatskoj?

1998. Hrvatski Sabor usvojio je Nacionalni program za povećanje broja darivatelja organa. Naputkom za provođenje Programa o eksplantaciji organa, utemeljena je mreža transplantacijskih koordinatora, na dvjema razinama; nacionalnoj (ministarstvo) i bolničkoj razini. Pri Ministarstvu zdravstva je 2000. god. imenovan nacionalni transplantacijski koordinator čija osnovna zadaća je unapređenje transplantacijskog programa u RH. Pri ministarstvu je uspostavljen nacionalni koordinacijski ured u kojem dežurni koordinatori osiguravaju 24-satno dežurstvo za koordinaciju svih aktivnosti vezanih uz uzimanje i presađivanje organa, logističku pomoć donorskim bolnicama i transplantacijskim timovima.

Mreža bolničkih transplantacijskih koordinatora, sastavljena je od liječnika anesteziologa, intenzivista zaposlenih u punom radnom vremenu u jedinici intenzivnog liječenja. Na taj način svaka donorska bolница, ima imenovanog bolničkog transplantacijskog koordinatora (BTK) tj. odgovornu osobu, ključnu za prepoznavanje i realizaciju darivatelja organa (in-house coordinator). Mrežu bolničkih koordinatora u Hrvatskoj, gotovo 100%, čine liječnici intenzivisti koje, na prijedlog ravnatelja, imenuje ministar i koji su prošli edukacijski tečaj Transplant Procurement Manage-

ment u Barceloni. U Hrvatskoj postoji 27 donorskih bolnica te se transplantacije organa izvode u 5 transplantacijskih centara.

Kako izgleda sustav u Hrvatskoj i kako je povezan s onim u Europi?

Međunarodna suradnja poželjna je u nastojanju povećanja broja darivatelja te ujednačavanju dostupnosti transplantacijskih usluga između zemalja. Manje zemlje, poput naše uz pomoć međunarodne suradnje te razmjene organa, znatno povećavaju izglede za pravodobnim pronalaskom organa za visoko ugrožene bolesnike ili pronalaskom podudarnog organa za visoko senzibilizirane primatelje ili pedijatrijske pacijente. Od 2007. godine Hrvatska je članica Eurotransplanta. To je međunarodna organizacija koja služi za razmjenu, odnosno alokaciju organa. Zemlje članice su, pored Hrvatske, Austrija, Mađarska, Luksemburg, Nizozemska, Belgija, Njemačka i Slovenija. Hrvatska je 2006. postala pridružena članica Eurotransplanta a samo godinu kasnije 2007. postaje punopravna članica. Punopravno članstvo u Eurotransplantu značilo je za hrvatsku stručnu zajednicu usvajanje i primjenu jedinstvenih stručnih standarda odnosno ujednačavanje kvalitete svih segmenata transplantacijskog liječenja s EU standardima.

Kako Hrvatska stoji sa brojem transplantacija u odnosu na druge države Eurotransplanta i na svjetskoj razini?

U Hrvatskoj se u zadnjih deset godina (2010. -2019.) transplantiralo godišnje između 300 i 400 organa te se na godišnjoj razini realiziralo 35-40 darivatelja na milijun stanovnika. U pandemiskoj 2020. godini presađeno je ukupno 219 organa.

Prema podacima Transplant Newslettera u 2019. smo jedna od četiri zemlje u svijetu (pored Španjolske, Portugala i SAD-a) koja ima više od 30 darivatelja na milijun stanovnika, a među zemljama Eurotransplanta smo prvi.

Što se tiče transplantacija u 2019., s 31,2 transplantacije bubrega s preminulih darivatelja na milijun stanovnika nalazimo se među 10 zemalja s najvišom

---

stopom, s 30 transplantacija jetre na mil. stanovnika prvi smo u svijetu, s 9,3 transplantacija srca na mil. stanovnika smo 3. u svijetu (iza SAD-a i Slovenije). Po ukupnom stopi transplantacija za 2019. godinu u Eurotransplantu smo na 2. mjestu, iza Belgije.

Koji se organi uopće mogu transplantirati u Hrvatskoj i u kojim bolničkim centrima?

U Hrvatskoj postoji 5 licenciranih centara za provedbu programa transplantacije solidnih organa (Klinički bolnički centar Zagreb; bubreg-jetra-srce; Klinički bolnički centar Rijeka; bubreg, Klinička bolnica „Merkur“; jetra-gušterača-bubreg-tanko crijevo; Klinička bolnica Dubrava; srce; Klinička bolnica Osijek; bubreg). Najveći broj transplantacija jetre se radi u KB Merkur, preko 99% transplantacija jetre u Hrvatskoj. Pored toga KB Merkur jedini u Hrvatskoj radi kombinirane transplantacije jetra-bubreg i gušterača-bubreg. U KBC Zagreb na godišnjoj razini se izvrši najveći broj transplantacija bubrega.

Postupak transplantacije solidnih organa izvode visoko diferencirani, multidisciplinarni timovi. U sveukupno transplantacijsko liječenje uključeni su brojni liječnici različitih specijalnosti, a uspješno presađivanje organa upravo je odraz kvalitetnog timskog rada te ujedno i dobar pokazatelj mogućnosti cjelokupnog bolničkog sustava.

Kako je pandemija COVID-19 utjecala na broj transplantacija u Republici Hrvatskoj?

Prošlu godinu čemo pamtit i po brojnim izazovima koje je donijela, a jedan od najvećih je svakako utjecaj COVID-19 pandemije koji se odrazio na kvalitetu i opseg hrvatskog transplantacijskog programa. U dogovoru Ministarstva zdravstva i Nacionalnog Povjerenstva za transplantaciju organa, krajem ožujka 2020. privremeno su obustavljene sve transplantacije organa, osim u slučaju hitnih transplantacija neophodnih za spašavanje života visokourgentnih pacijenata.

Iako se transplantacijski program i cijeli sustav u vrlo kratkom roku uskladio sa svim epidemiološkim mjerama godišnje brojke su neminovno smanjene, ali tako je među svim zemljama članicama Eurotransplanta pa i na globalnoj razini. U Hrvatskoj je broj

ukupnih darivatelja pao, u odnosu na referentnu 2019. godinu, za 26%, a broj ukupnih transplantacija za 27%. Gledajući to u odnosu na druge zemlje članice Eurotransplanta, sve su otprilike na istoj razini. Naš pad je čak i nešto blaži u odnosu na druge države - primjerice u Mađarskoj je znatno veći pad broja transplantacija.

Koja su zadnja dostignuća transplantacijske medicine u Republici Hrvatskoj i koja je budućnost transplantacija na našem području?

Odzadnjih postignuća zasigurno treba izdvojiti početak rada programa transplantacije pluća u KBC Zagreb. Ne smijemo zaboraviti da je prva transplantacija pluća u Hrvatskoj napravljena 2002. godine. Pokušaj revitalizacije tog programa učinjen 2009. godine sklapanjem ugovora s transplantacijskim centrom u Beču, samo je privremeno omogućio dostupnost ove metode liječenja našim pacijentima. Tranzicija programa je išla sporo, ali u travnju ove godine, uz pomoć mentoriranja kolega iz Beča uspješno je izvršena transplantacija pluća u KBC Zagreb. Također treba navesti da se radi na unapređenju dječjeg programa, pogotovo za bubreg kod male djece niske porođajne težine.

Potreba oformljenja nacionalnog transplantacijskog registra, prikupljanje i analiza podataka o ishodima transplantacija, odnosno cijeloživotnog praćenja živih darivatelja te primatelja organa smatra se ključnim za osiguranje optimalnog ishoda i unapređenja kvalitete transplantacijskog liječenja.

Pored DBD programa darivanja organa, koji nalaže uzimanje organa od osoba s potvrđenom moždanom smrti, a koji se trenutno jedini izvodi u Hrvatskoj, u planu je implementirati i DCD (program darivanja organa od osoba preminulih uslijed cirkulatornog zastoja), čime bi se povećao izvor mogućih darivatelja organa, na dobrobit svih pacijenata na listi čekanja.

Zadnje pitanje - ono što ljudi često pitaju i možda nisu dovoljno informirani. Kako netko može postati donor organa?

Darivanje organa znak je plemenitosti i altruizma, a u Republici Hrvatskoj na snazi je zakon takozvanog

pretpostavljenog pristanka. To znači da se potencijalnim darivateljima smatraju sve preminule osobe koje se za života tome nisu izričito protivile. No, u praksi se uvijek pristupa razgovoru s obitelji te se u konačnici ipak poštuje njihova odluka. Zato je iznimno važno govoriti o ovoj temi i upoznati okolinu s osobnim stavom o darivanju organa poslije smrti. Svoj pozitivan stav osoba može iskazati i ispunjenom donorskom karticom.

Nadalje, osobe koje ne žele biti darivatelji i protive se darivanju organa trebaju popuniti Izjavu o nedarivanju kod izabranog obiteljskog liječnika, koji će ju ovjeriti i dostaviti na upis u Registar nedarivatelja koji se vodi pri Ministarstvu zdravstva.

<https://www.stina.hr/2021/05/31/zdravstvena-edukacija-ciklus-o-transplataciji-organa-autor-emanuel-bradasevic-1-ustrojstvo-sustava-doniranja-i-transplantacije-organa/>

Iz prve ruke s Banovine: Kako izgleda život u mobilnoj kućici/kontejneru?

Razoran potres magnitude 6,2 pogodio je Petrinju 29.12.2020. godine u 12 sati i 19 minuta i u samo 20-ak sekundi promijenio živote mnogim ljudima. Među njima sam i ja.

U prvih nekoliko dana nakon potresa, dok smo spavali u automobilu, sa strepnjom smo gledali i na bližu budućnost, sve dok putem privatne donacije jedne obitelji nismo dobili mobilnu kućicu. Nakon noći u kojima smo osjećali svaki, pa i manji potres, osjetili smo kakvo-takvo olakšanje, jer konačno smo dobili i kupaonicu i kuhinju i spavaću sobu.

36. Ivana Josipović

Novinarski projekt:
**Iz prve ruke – Život
nakon potresa**
29.12.2020. u 12:19

Elektronička publikacija:
Narod.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
10. srpnja 2021.

Nije sve tako jednostavno, na Banovini je tih dana vladao kaos, a kućica je kasnila puna dva dana. Nama se to činilo kao vječnost, ali svoj dom nismo mogli ni željeli napustiti. I nakon što je kućica stigla trebalo je nekoliko dana dok je spojeno sve što nam je bilo potrebno da bi mogli koliko - toliko normalno živjeti.

Noć prva

Krov nad glavom dobili smo 3. siječnja, iza 22 sata. Istu večer dobili smo samo struju, zatvorili smo se u jednu prostoriju, uključili grijalicu i ne slutivši koliko dugo će nam to biti dom.

Šest mjeseci kasnije

Prošlo je više od šest mjeseci od tog dana, danas je ova kućica naš dom. Nakon što nam je sve spojeno, iz kuće smo donijeli sitnice koje čine dom i prilagodili je svojim potrebama. Jedna od tih stvari je i računalo s kojeg pišem ovaj članak, na kojem radim.

Kućica ima kuhinju/dnevni boravak, dvije spavaće sobe i kupaonicu. U kuhinji imate ploču za kuhanje, hladnjak i sudoper. Tu je ujedno i dnevni boravak, kutna klupa na kojoj sjedite i kad jedete i kad gledate televizor (također donacija), na kojoj sjedim i u trenutku dok pišem ovaj tekst, na računalu koje zauzima pola stola (na kojem i jedemo). Sobe su opremljene krevetima i ormarima. Kupaonica ima tuš kabinu, umivaonik i wc školjku. Ne žalimo se, sretni smo jer u odnosu na nas neki imaju manje i puno lošije uvjete. Ipak, život u kućici nosio je i brojne probleme.

Prvi je svakako hladnoća. Dok je vani bilo -8, u kućici smo s dvije grijalice i klimom jedva postizali 13 stupnjeva. Razlog je, jasno, izolacija, koju kućice nemaju. Drugi problem koji je također stvarala hladnoća svakako je zamrzavanje vode. Gotovo da nema što nismo pokušali: zamotali smo alakten stiroporom i najlonom, zamotali sve metalne dijelove, ostavljali vodu da kaplje cijelu noć, ali često ni to nije pomagalo da jutro ne dočekamo sa smrznutom vodom. Odmrzavanje smo obično morali čekati čak do 17 sati(ako je bio sunčan dan), ili smo grijali fenom sva kritična mjesta.

Jedna anegdota: Dan prije nego sam išla raditi intervjу htjela sam se istuširati i oprati kosu. Voda se još nije bila zamrznula, ali naišla sam na sasvim drugi problem – zamrznuti odvod u tuš kabini. Nije bilo izbora nego poslužiti se umivaonikom (možete zamisliti kako je to izgledalo).

Treći problem je struja. Kućica je spojena jednim kabelom u utičnicu na kući. Ima nekoliko osigurača, što je dobro, ali problem takvog spoja na jednu utičnicu donosi druge probleme. Tako npr. kad želite imati toplu vodu morate se odreći jedne grijalice ili rešoa za kuhanje. Isto je kad kuhate vodu za čaj ili sušite kosu. U svakom drugom slučaju – osigurači iskaču.

Četvrti problem – toplij i dani. Već sad, kad je sunce i kad je dan nešto toplij, u kućici je 36 stupnjeva. Uskoro dolazi obrnuti problem i situacija od onog hladnih dana – kako se obraniti od vrućine, a da ne koristite klimu konstantno. Uz to, koliko je zasad poznato, gotovo je s neplaćanjem računa za struju.

Živite nekoliko metara od doma, a ne možete biti u njemu

Dolazimo do onog najvećeg problema. Živite nekoliko metara od kuće, a ne možete biti u njoj.

Svatko tko misli da je lako to prihvati mora znati da nije. Svako jutro kad otvorite vrata imate isti pogled, isti cilj – obnoviti svoj dom.

Osim misli s čime i na koji način obnoviti naš dom, muči me još jedna misao – kako će se usudit ponovno spavati unutar čvrstih zidova, jednom kad sve to prođe. Jer svaki put kad uđem u kuću sjećam se zvukova lomljenja zidova, pločica...

<https://narod.hr/hrvatska/iz-prve-ruke-s-banovine-kako-izgleda-zivot-u-mobilnoj-kucici-kontejneru>

KROZ STRAH I PREDRASUDE DO RADNOG MJESTA

„Potrebno je puno više razumijevanja i puno manje straha da bi se nešto promijenilo”, govori nam Marko, bubenjar, novinar i autor glazbenog podcasta “Čekaonica”. Osobe s invaliditetom susreću se s brojnim preprekama pri zapošljavanju u Hrvatskoj, a koliko je situacija loša govori činjenica da unatoč državnim subvencijama poslodavci radije plaćaju kazne, više od 200 milijuna kuna u 2019. godini, nego da zaposle osobu s invaliditetom. O predrasudama pri zapošljavanju piše naša Ana Vragolović u drugom od šest tekstova o iskustvima osoba s invaliditetom u svijetu rada.

37. Ana Vragolović
Novinarski projekt:
Invalidi u svijetu rada

Elektronička publikacija:
Radnička prava

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
10. srpnja 2021.

Naći posao koji nam odgovara i koji se poklapa s našim interesima, a da je pritom solidno plaćen, bez kršenja prava i maltretiranja, može biti dosta zahtjevno. Tržište je ograničeno na određena zanimanja, nerijetko je potrebna umreženost kako bi se “probili” do određenog radnog mjesta, plaće su za veliki broj poslova niske, često se traži prekovremeni rad, produktivnost, multitasking, rad u smjenama – opterećenje je veliko... Prepreka je mnogo, a s još nizom dodatnih susreću se osobe s invaliditetom.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u kolovozu 2021. godine zaposlene su bile 1.953 osobe s invaliditetom (1,8 posto ukupno zaposlenih putem HZZ-a), a oko 6.000 osoba s invaliditetom bilo je nezaposleno (5,4 posto od ukupnog broja nezaposlenih

na HZZ-u). Očevidnik zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom u svojoj bazi ima nešto veći broj upisanih i pokazuje da je 31. 12. 2020. bilo zaposleno 11.936 osoba s invaliditetom. To su male brojke, čak i ako uzmemo u obzir da je velik broj evidentiranih osoba s invaliditetom stariji od 65 godina i da ih je relativno veći broj nisko obrazovanih (što je problem po sebi). Populacija osoba s invaliditetom broji 586.153 ljudi, a 263.525 osoba s invaliditetom (44 posto) je u radno aktivnoj dobi (od 20 do 64 godine), kažu podaci Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

Što se tiče obrazovanosti, opći podaci o obrazovanju osoba s invaliditetom govore kako ih više od 60 posto ima nezavršenu ili završenu samo osnovnu školu. Zbog toga su većinom zaposleni na niskokvalificiranim poslovima, recimo na radnim mjestima pomoćnog kuhara, radnika u održavanju, čistačice, vrtlarskog radnika, kuhinjskog radnika, ručnog pakirera, radnika za pomoć u kući i dr.

Treba istaknuti još jedan problem – značajan broj osoba s invaliditetom dugotrajno je nezaposlen. Od već spomenutih 6.000 nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih na HZZ, oko 1.600 bilo je nezaposleno manje od godinu dana, oko 1.000 ljudi bilo je nezaposleno između jedne i dvije godine, 2.150 ljudi nezaposleno je bilo od dvije do 8 godina, a više od osam godina nezaposleno ih je bilo 1.224.

Uzrok dugotrajne nezaposlenosti jest nemogućnost stjecanja radnog iskustva, čime se opet vraćamo na problem njihove teže zapošljivosti. Ako nemaju mogućnosti steći radno iskustvo i kvalitetno se obrazovati, osobe s invaliditetom imat će i slabije mogućnosti za zapošljavanje. Na te se probleme nadovezuju predrasude prema njihovim sposobnostima i kompetencijama.

Strah i predrasude poslodavaca

Marko Baković, bubenjar u dva benda, novinar, autor glazbenog *podcasta* "Čekaonica", kaže da su dva glavna razloga teškoj zapošljivosti osoba s invaliditetom strah i predrasude poslodavaca da osoba ne može pridonijeti poslu i da neće moći raditi ono što se od nje očekuje. Komentira kako je takav stav bez smisla, jer, iako je logično da "osoba s invaliditetom ne može sve što

može osoba koja nema invaliditet, u svojim okvirima i području gdje se pokušava izboriti za sebe svjesna je svojih mogućnosti i zna gdje može napredovati".

Također tvrdi da negativan stav poslodavaca proizlazi iz nedovoljne edukacije i nezainteresiranosti da se bave ovakvim pitanjima: "Ljudi bi trebali imati malo otvorenije poglede. Subvencije i olakšice postoje, ali uopće se ne žele informirati", kaže.

Anja Mihaljević, predsjednica Udruge za poticanje inkluzije osoba s invaliditetom Mogu sve, javno progovara o diskriminaciji osoba s invaliditetom, razbija predrasude, potiče promjenu percepcije i nastoji osnaživati osobe s invaliditetom. To čini kroz Facebook i Instagram profile udruge i kolumnu na portalu She.hr, gdje opisuje situacije koje su doživjeli ona ili drugi kolege, i gdje se zafrkava na račun svoje prijateljice Pamele, proteze za nogu. Slaže se da postoji niz mogućnosti i poslova za osobe s invaliditetom, ovisno o njihovim afinitetima, vrsti i stupnju invaliditeta, no navodi da je "tržište takvo kakvo je, traži se da jedan radnik obavlja tri posla, ako ne i više, pa onda poslodavci traže ljude koji su fizički zdraviji".

Kao drugu bitnu stvar navodi volju poslodavca da zaposli osobu s invaliditetom: "Na nekim poslovima ima čak naznačeno da podržavaju zapošljavanje osoba s invaliditetom, u posljednje vrijeme sve više, i smatram da idemo u dobrom smjeru. Međutim, to je daleko od onog što bi sve mi osobe s invaliditetom mogle", kaže Anja.

Potom objašnjava krajnost u koju idu poslodavci zbog nezainteresiranosti: "Pri zapošljavanju osoba s invaliditetom država daje poticaje godinu dana, plaća do 75 posto plaće. Od 1. 1. 2021. postoji nagrada za poslodavce koji imaju manje od 20 zaposlenih, a zapošljavaju osobe s invaliditetom, iako zakonom nisu dužni. Usprkos tome, broj nezaposlenih osoba s invaliditetom je velik, a većina firmi koje imaju više od 20 zaposlenih plaća kaznu za to što ne zapošljavaju osobe s invaliditetom, i većina njih će pristati radije platiti tu kaznu nego dati priliku osobi."

Činjenica da su poslodavci 2019. HZZ-u uplatili više od 200 milijuna kuna zbog nezapošljavanja osoba s

---

invaliditetom ne treba nas iznenaditi, jer je naknada vrlo niska – prije korona krize iznosila je 30 posto minimalca (1.125 kn), a 2020. smanjena je na 812 kn mjesечно.

Ostvarenje interesa osoba s invaliditetom onemogućuje se kroz getoiziranje

Drugi negativan aspekt priče o zapošljavanju osoba s invaliditetom jest činjenica da su zaposlene uglavnom na poslovima za koje je potrebno minimalno obrazovanje, jer se очekuje da rade većinom niskokvalificirane poslove. Takva очekivanja im u startu donose lošiju startnu poziciju kod zapošljavanja, a takvi poslovi znače i nisku plaću. K tome, čak 28,8 posto nezaposlenih osoba s invaliditetom nema nikakvo radno iskustvo, jer im se ne pruža prilika.

Naš sugovornik Marko završio je novinarstvo na VERN-u u Zagrebu, a audioinženiring i glazbenu produkciju studirao je u Ljubljani i u Zagrebu, u Školi glazbene produkcije i multimedije (MPA). Ljut je jer do sada nije dobio mogućnost zaposliti se u struci.

“Imam završen fakultet, želje i znanje da postignem ono što želim u životu. No, do sada nemam radnog staža, a 1987. sam godište. Uvijek sam znao poluditi kad mi netko kaže – javljam se na telefon negdje. Uopće se ne radi o tome da podcjenjujem bilo čiji rad i bilo koje radno mjesto, ali ako sam završio neku konkretnu školu, a netko ne želi ni pokušati sagledati moje želje i interes, to mi je ravno degradaciji najgore vrste”, objašnjava i dodaje: “Na to se nadovezuje problem što većina ide linijom manjeg otpora pa misle da osoba s invaliditetom može raditi samo nešto što je vezano za osobe s invaliditetom. Takvu getoizaciju sam doživio par puta i to je užasno frustrirajuće i tužno, a kako prisutno u strukturama za zapošljavanje. Onda se čudimo zašto nas društvo tako gleda – umjesto da se potiče kreativnost, socijalizaciju, različite interese... Svatko ima neku svoju specijaliziranost – ja ne vidim, ali zato imam izvrstan sluh i jak sam u muzici. Netko drugi ima neki drugi interes, a ostvarenje se onemogućuje kroz getoiziranje.”

Ipak, nedavno mu se pružila prilika za zaposlenje pa se neda da će dobiti posao i u budućnosti s manje gorčine govoriti o ovoj temi.

Na problem skučenog pogleda na osobe s invaliditetom nadovezuje se i činjenica da okolina, pa čak i obitelj ili prijatelji osobe, vide samo invaliditet i stoga ne očekuju puno od nje. Taj je problem pogotovo prisutan u manjim sredinama, kaže Marko: “Problem je sažalijevanje okoline, bude ‘ne možeš ovo, ne možeš ono’ i normalno da se od te sve negativne energije koja dolazi iz okoline ljudi povuku u sebe, ne žele se trgnuti, boriti i sudjelovati u stvarima koje bi im inače mogle puno pomoći”.

Anja navodi svoje iskustvo: “Postoje različiti stupnjevi invaliditeta, i svi mi možemo različite stvari. Ja ne mogu stajati na nogama cijeli dan, jer imam protezu, ne mogu raditi u skladištu, tegliti kutije, konobariti, biti frizerka, ali mogu raditi poslove na kojima mogu sjediti: novinarstvo, PR, social media. Često mi se dogodilo da mi ljudi kažu: ‘Joj, pa ti izlaziš?’ Činjenica da osobe s invaliditetom rade takve ubičajene stvari iz nekog razloga ljudima je šok. Postoje osobe s invaliditetom koje su se socijalizirale, koje su u životu izborile obrazovanje, rade kao i osobe bez invaliditeta, imaju partnere, putuju po svijetu, ima toliko primjera i u Hrvatskoj, npr. paraolimpijci. Nitko od njih nije posustao, iz svih tih primjera vidi se raznolikost.”

“Invaliditet košta više nego što misle oni koji donose zakone”

Jedan od razloga zašto nam je rad važan jest finansijska neovisnost. Naša sugovornica Anja objašnjava da nezaposlene osobe s invaliditetom ovise o drugima i o državnim potporama, koje su sve manje i čak se ukidaju.

“Definitivno postoji rizik od siromaštva jer invaliditet košta puno više nego što smatraju oni koji donose zakone”, kaže Anja i potom nam prepričava svoje loše iskustvo s osobnom invalidninom, za koju smo u prvom tekstu iz serije “Osobe s invaliditetom u svijetu rada” ustanovili da ni izbliza nije dovoljna za pokriće troškova invaliditeta.

“Meni je oduzeta osobna invalidnina nakon amputacije noge, kad sam opet morala proći razna vještačenja i liječničke pregledе. Liječnica je rekla da sam preistrenirana. Mogu sama živjeti, sama se odijevati, po toj logici meni osobna invalidnina ne treba. Znam sluča-

jeve ljudi kojima je invalidnina ukinuta iako imaju puno veći invaliditet od mene i kojima je potrebna puno veća pomoć, jednostavno jer smo preistrenirani. Valjda je dovoljno da, ako je u kolicima, osoba može jesti i obaviti nekakve higijenske stvari, već tada osobna invalidnina nije potrebna.

Kod nas je odlučivanje o osobnoj invalidnini otišlo u krajnost, ne donosi se s razumom, ne gleda se što su sve troškovi i koliki su. Ja ću potrošiti na protezu i dodatke za protezu, na drugačije cipele, netko tko ima kraću nogu na potplate, uloške i sl. Godišnje pravo za ortopedske cipele je vrlo nisko, jedne godišnje, a kako možemo biti u jednim cipelama cijelu godinu? I lijekovi koštaju, i druge stvari koje ne dobivamo preko zdravstvenog i koje nam se sve više oduzimaju...”, objašnjava naša sugovornica.

Mogućnosti zapošljavanja

Kako vidimo iz razgovora, predrasude poslodavaca prema mogućnostima i interesima osoba s invaliditetom i minimalna očekivanja okoline, nepoticajna i destruktivna, vode do toga da će poslodavci radije platiti kaznu nego zaposliti osobu s invaliditetom, iako zakonske mogućnosti i olakšice postoje.

Mirjana Jakovčev, predsjednica Hrvatskog saveza udruga osoba s intelektualnim teškoćama detaljnije nam objašnjava proces zapošljavanja osoba s invaliditetom:

“Postoje dva načina zapošljavanja osoba s invaliditetom: zaštitno zapošljavanje (npr. zaštitne i integrativne radionice) i na otvorenom tržištu rada. Na temelju nalaza i mišljenja centra za profesionalnu rehabilitaciju, mogu se ostvariti određeni poticaji (subvencije i sufinanciranje određenih troškova), što može biti od koristi kod zaštitnih i integrativnih radionica, ali i kod drugih poslodavaca na otvorenom tržištu (npr. subvencija plaće). Poticaje isplaćuje Zavod za vještačenje, a velik dio poslodavaca je često neupućen u takve mogućnosti pa ih je potrebno informirati – moguće je da nakon toga promjene mišljenje o zapošljavanju osoba s invaliditetom.”

Ona ističe da osobe s lakšim intelektualnim teškoćama imaju bolje šanse za zapošljavanje, ali ujedno je i broj

nezaposlenih velik (32,4 posto u evidenciji HZZ-a). “Savez svakako potiče zapošljavanje osoba s intelektualnim teškoćama jer iz toga proizlaze brojne prednosti za njih, njihove obitelji, ali i društvo u cjelini. Osjećaju se bolje jer zarađuju i doprinose društvu svojim radom. U suprotnom su isključivo korisnici državnog proračuna, prvenstveno sustava socijalne skrbi”, rekla je. Navodi niz poslova koje osobe s intelektualnim teškoćama mogu raditi – od rada u skladištima, na poslovima serviranja, u pripremi hrane, razvrstavanju knjiga u knjižnicama itd.

Također kaže da “položaj zaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama nije nužno bolji od položaja nezaposlenih jer posao sam po sebi predstavlja određeni stres, obvezu i izlazak iz zone komfora. U svakom slučaju, dobro je da osoba ima mogućnost i volju raditi.”

Naše društvo ne pruža svima jednake šanse

Uz aktivnosti koje smo ranije spomenuli, naš sugovornik Marko Baković surađuje i s udrugom Centar za razvoj vrijednosti. Vodio je medijsku kampanju koja promiče samostalniji život osoba s invaliditetom. Iako je kampanja imala dobre priče, Marko kaže da je našao na zid i poražavajuću nezainteresiranost.

“Potrebno je puno više razumijevanja i puno manje straha da bi se nešto promijenilo. Nisam mogao na HRT-u dobiti projekt za medijsku kampanju nečega dobrog i pozitivnog za osobe s invaliditetom. Negativne stvari i kukanje uvijek prolaze. To je isto problem u našem društvu”, objašnjava.

Na pitanje kako poboljšati mogućnosti zapošljavanja osoba s invaliditetom Anja Mihaljević odgovara:

“U ovom trenutku nemam pravi odgovor zato što već postoje zakoni koji stimuliraju poslodavce i gdje poslodavci plaćaju minimalne troškove za zaposlenu osobu. Usprkos tome, poslodavci i dalje ne žele zapošljavati. Mislim da se tu radi o mindsetu ljudi – ne cijene se prave kvalitete. Uz sve pozitivne stvari, potpore i financijske nagrade i dr. da se olakša poslodavcima i dalje se ne događa ništa. Nije se ništa povećalo zapošljavanje osoba s invaliditetom. Dodatan faktor je i što mali broj ljudi zna za olakšice, jer nisu zainteresirani,

---

i onda se pitamo zašto se ne koriste. Ne koriste se jednostavno jer živimo u društvu koje ne pruža svima jednake šanse.”

Iz Saveza osoba s intelektualnim teškoćama poručuju:

“Potrebno je strpljenje i razumijevanje svih osoba u radnoj okolini, a onda i volja da se uloži određeni trud u prilagodbu radnog mjesta u skladu s mogućnostima osobe s intelektualnim teškoćama (ovdje od pomoći mogu biti i radni asistenti). Rezultat može biti vrijedan, zahvalan i zadovoljan radnik. Ipak, jasno je kako u trenutnim uvjetima na tržištu rada mogućnost pronalaska odgovarajućeg posla i normalnih uvjeta rada nije ostvariva niti za radnike koji nisu osobe s invaliditetom. Iz tih razloga su mogućnosti zapošljavanja osoba s intelektualnim teškoćama vrlo ograničene.”

Kao što su naveli naši sugovornici, za promjenu situacije potrebna je ponajprije volja i više razumijevanja prema osobama s invaliditetom, a poslodavci se trebaju dodatno informirati o mogućnostima zapošljavanja, u čemu može pomoći i Katalog radnih mjesta zapošljenih osoba s invaliditetom, koji daje lako dostupne informacije o poslovima koje trenutno rade osobe s invaliditetom i mogućim potrebnim prilagodbama i načinima podrške. Također, smanjivanju predrasuda doprinijelo bi kada bi se svatko od nas informirao o spomenutim problemima, a započeti možemo s posjećivanjem stranica nekih od važnih kampanja istaknutih u ovom tekstu.

<https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/kroz-strah-i-predrasude-do-radnog-mjesta>

ISPOVIJESTI HRVATSKIH DJEVOJAKA OBOLJELIH OD ANOREKSIJE I BULIMIJE:

UMIRE ih 20 POSTO, no u RH tu bolest ne liječe: ‘Toliko puta htjela sam odustati u toj borbi bez kraja!’

Od takozvanog ‘zdravog’ načina života do teškog oboljenja samo je tanka nit za koju se u današnje, konzumersko vrijeme, vrlo lako uhvatiti.

Adolescenti doslovce ‘preko noći’ mogu biti uvučeni u ralje nove ‘**pomodne epidemije**’, a da toga postanu svjesni tek kada njihovo stanje postane ozbiljno. I nije nimalo bezazleno – dapače. Porazna je činjenica da su **poremećaji prehrane** još uvijek bolest s **najvišom stopom smrtnosti** u psihijatrijskoj praksi. Prema relevantnim istraživanjima u svijetu, između 10 i 25 posto oboljelih umire ili ih se pušta da umru. Oni koji ne umru, žive uz gotovo nezamislivu patnju.

Nažalost, ni Hrvatska ne zaostaje za tim tragičnim brojkama, iako se o tome u široj javnosti vrlo malo zna.

Donosimo potresno iskustvo tinejdžerice, djevojke koju je zdrava prehrana povukla nevjerojatno brzo (a da se zapravo nije ni snašla) u vrtlog anoreksije i bulimije, a onda i do teškog oblika tjelesnog dismorfognog poremećaja, te njena iskustva s traženjem pomoći i ‘nazovi’ liječenjem u Hrvatskoj.

38. Dražen Boroš

Novinarski projekt:
Sve krajnosti “zdravog” načina života: Ozbiljni poremećaji o kojima se malo zna i premalo govori

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. lipnja 2021.

„Može li mi itko pomoći?“

Zagrepčanka Maja je bila sasvim obična djevojka. Jedinica, lijepog izgleda, izvrsna u školi – od osnovne pa sve do kraja srednje, stabilnih obiteljskih prilika, omiljena u društvu i među prijateljima. Uspješna sporstašica od predškolskih dana, činilo se da joj ništa ne nedostaje i da je pred njom uspješan život i akademска karijera. A onda se sve doslovce urušilo preko noći, a da nitko zapravo nije znao ni kako ni zašto je sve krenulo po zlu.

„Moj poremećaj prehrane započeo je na prvoj godini studija. Doslovce odjednom sam se počela osjećati ranjivo. Imala sam flashbackove i noćne more. Zbog toga sam pokušavala suzbiti svoje osjećaje ograničavajući unos hrane i tekućine.

Jednostavno nisam željela slušati svoje tijelo. Naprsto sam se tjerala da patim. Često sam se osjećala tjeskobno i depresivno, jednostavno više nisam mogla podnosititi osjećaje. U jednom trenutku više nisam mogla dalje. Povjerila sam se roditeljima i rekla – Ja trebam pomoći!

I tu je zapravo tek počeo problem.

Prvo su mi u lockdownu preko veze uspjeli organizirati ambulantni pregled u jednoj kliničkoj ustanovi u Zagrebu gdje su mi za deset minuta dijagnosticirali anoreksiju i posttraumatski stresni poremećaj.

U to vrijeme nisam mogla spavati, nisam mogla funkcioništati i ponovno nisam mogla jesti ni piti. Stalno sam padala u nesvijest, bubrezi su mi polako otkazivali, a tijelo odustajalo.

Bijes usmjerila isključivo prema sebi

Zdravlje mi je počelo izmicati kontroli i osjećala sam se kao da mi je život oduzet“, govori Maja koja je svoj bijes zbog stanja u kojem se našla usmjerila isključivo prema sebi. Kako je prestala jesti tako je već počelo trpjeti i njeno žensko tijelo.

No prave, stručne pomoći, kaže Maja jednostavno nije bilo. „Terapeuta za takva stanja – odgovorno tvrdim – u Hrvatskoj nema! Jedino što možete dobiti su antidepresivi koje nisam željela. Željela sam pomoći, a ne da me netko pretvara u biljku!

Ako sami ne naučite blokirati određene stvari i ne naučite živjeti s tim i kontrolirati stvari koliko možete - uz pomoći stručne literature - neće biti dobro.

Uz sav trud mojih najbližih, moje je zdravlje opet počelo ići nizbrdo. Osjećala sam se zarobljeno i uplašeno. Nisam mogla disati i nehotice bih se tresla. Osjećala sam se kao da se utapam. Bezbroj puta sam bila na ivici, toliko sam puta željela odustati, ali uz pomoći mojih bližnjih a ponajviše svoje volje, borim se i dalje.

U najgorim trenucima nosim ono malo nade u sebi, san o tome kakav bi život zaista mogao biti jednog dana, bez anoreksije...“ završava Maja svoju potresnu isповijest, dodajući kako se pomoći jedino može pronaći u rijetkim udrugama (o kojima će biti riječi u narednim tekstovima), jer kao što stručnjaci kažu, liječenje slučajeva poremećaja prehrane traje godinama, a prava je istina da ozdravio u punom smislu te riječi – nije nitko!!!

„Svi mi oboljeli se pitamo samo jedno – do kada?“

Prst sudbine je Maju na fakultetu spojio sa kolegicom Ivom iz Istre koja se sa anoreksijom, a zatim i bulimijom bori od svoje 16. godine.

„Oduvijek sam imala loš odnos s hranom i borila se s lošim „body image“-om i niskim samopoštovanjem“, govori Iva koja je, tvrdi, od djetinjstva bila izuzetno socijalno anksiozna i depresivna, a od tinejdžerskih godina nadalje, opijala bi se u društvenim prigodama kako bi ublažila težinu nošenja tako velike ‘emocijalne prtljage’.

„Mnogo sam godina skrivala svoje probleme s hranom od ljudi oko sebe i osjećala sam sram zbog stvari koje sam radila kako bih sakrila sve što radim po pitanju hrane.

Smatrala sam da bih napokon mogla biti prihvaćena u društvu kada bih samo ostala ispod određene težine ili izgledala na određeni način. Prejedanje i pročišćavanje postao je moj način da se kaznim zbog svoje slabosti, zbog nedostizanja svih postavljenih, a nedostiznih ciljeva ili kada bih se ‘prepustila’ hrani.

Ideje da bih ikad mogla gledati optimistično na svoju budućnost, pozitivno na sebe i osloboditi se opsesija oko hrane i težine, izgledale su potpuno nedostižno.

„Meni je bilo sasvim svejedno“

Sjećam se kako me obitelj neprestano upozoravala na štetu koju sam sebi nanosila, ali meni je bilo sasvim svejedno. Nisam vidjela budućnost za sebe. Kad su me upozoravali da bih to sve moglo ugroziti moju plodnost, pomisao na stvaranje obitelji činila se smiješnom. Pa kako bih se ikada mogla nositi s trudnoćom i kako bih bila sposobna odgojiti dijete kada se ne mogu nositi ni sa vlastitim osjećajima?

Nakon neuspješnog traženja konkretne stručne pomoći jer sam dolazila iz male sredine, put do oporavka bio je dug, prošaran padovima i recidivima.

S vremenom, uz terapiju antidepresiva i podrške najmilijih, na kraju sam uspjela kontrolirati poremećaje prehrane, ali još uvijek radim na jačanju samopoštovanja, ali sve u svemu, moj pogled na sebe i na život potpuno se promijenio. Ali svi se mi pitamo samo jedno – do kada?“, sasvim iskreno će Iva koja apelira na sve u hrvatskom zdravstvu da se pozabave problemom koji je strašan i po brojkama oboljelih (procjenjuje se da ih je i do 100 tisuća) i po kvaliteti liječenja.

<http://promise.hr/umire-ih-20-posto-no-u-rh-tu-bolest-ne-lijece-toliko-puta-hljela-sam-odustati-u-toj-borbi-bez-kraja/>

Društveno nevidljivi, nepriznati i necijenjeni. Tko su oni?

Posljednjih godina sve više mlađih, ali i onih starijih odlazi na rad u inozemstvo. Je li razlog samo finansijske prirode ili su motivi odlaska mnogo dublji, možemo samo prepostaviti. Država daje poticaje za zapošljavanje mlađih, no postoji jedna kategorija ljudi koja je nepravedno zapostavljena, a to su osobe s invaliditetom.

U ciklusu tekstova na temu *Socijalno poduzetništvo-zapošljavanje osoba s invaliditetom* nastojat ćemo ustvrditi kako žive naši sugrađani, a oni su zapravo isti kao i svi ostali, ali zbog određenih zdravstvenih razloga ne mogu raditi sve što bi radili da su potpuno zdravi. No, to ne znači da se ne mogu zaposliti kako bi s jedne strane sebi i svojoj obitelji osigurali egzistenciju, a s druge strane uključili se u društvenu zajednicu.

39. Sanja Plješa

Novinarski projekt:
Socijalno poduzetništvo – zapošljavanje osoba s invaliditetom

Elektronička publikacija:
tockanai.hr

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
20. rujna 2021.

Mnogi od njih u obavljanju svakodnevnih obveza moraju imati pomoći osobnih asistenata. Važnost **osobnih asistenata za osobe s invaliditetom** i potreba za poboljšanjem njihovih uvjeta rada regulirati će se kroz budući **Zakon o osobnoj asistenciji**, jer to donosi i bolju kvalitetu usluge za korisnike.

‘Oči i uši’ u svijetu

Često osobe s invaliditetom (OSI) za svoje osobne asistente ističu kako su oni njihove „oči i uši“ u svijetu. Naime, oni im pomažu u svemu što trebaju. Zanimalo nas je kako je reguliran status osobnih asistenata?

Nedavno je **inicijativa Osobni asistenti zajedno** organizirala okrugli stol na temu osobnih asistenata „Osobna asistencija – problemi i perspektive”, kao bi se približila javnosti. Tom je prigodom voditelj UNICARE sektora globalne sindikalne središnjice **UNI Global Union Adrian Durtschi** rekao kako podržava sindikalno organiziranje osobnih asistenata u Hrvatskoj. Istaknuo je kako su radni uvjeti, plaće i sigurnosti radnih mјesta u sektoru njege i skrbi bolji u poduzećima u kojima djeluje sindikat te je poručio da bez sindikalnog organiziranja nema napretka.

Nikola Ptić, član organizacijskog tima inicijative Osobni asistenti zajedno je naglasio da je Društvo multiple skleroze Požeško-slavonske županije „pozitivan primjer udruge koja asistentima osigurava punu podršku, no da ima i udruga koje nemaju pozitivan stav prema sindikalnom organiziranju, nisu odgovorni poslodavci, čak prijete i zastrašuju svoje osobne asistente i korisnike zbog članstva u sindikatu ili podrške inicijativi“.

Nema dovoljno osobnih asistenata

Na upit ima li dovoljno osobnih asistenata za osobe s invaliditetom u Hrvatskoj i što bi trebalo učiniti da se poveća njihov broj, Ptić je odgovorio kako je „u Hrvatskoj zaposleno između 1500 do 2000 osobnih asistenata osobama s invaliditetom, no taj broj nikako nije dovoljan za zadovoljavanje stvarnih potreba za uslugom osobne asistencije“.

„Velik broj osoba s invaliditetom treba osobnog asistenta, ali ga ne mogu dobiti i nalaze se na listama čekanja i po nekoliko godina te mnogi od njih nikad ni ne dočekaju da im se dodijeli asistent, što vodi ili njihovoj institucionalizaciji ili sav teret brige ostane na obitelji. Poanta osobne asistencije je upravo omogućiti samostalan život osobama s invaliditetom. Da bi se povećao broj osobnih asistenata, ali i radnih asistenata, videćih pratitelja za slijepu osobu, komunikacijskih posrednika za gluhe i gluho-slijepu osobu, njegovatelja, potrebno je značajno povećati izdvajanja za financiranje ovih usluga, ali i značajno poboljšati radne uvjete i plaće osoba koje obavljaju ove poslove“, istaknuo je.

Kada je riječ o plaći koju dobivaju osobni asistenti dolazimo do problema. Kako je rekao Ptić, „osobni

asistenti rade za plaće ispod razine dostojanstva, konkretno za 2.000 kuna za pola radnog vremena, odnosno 4.000 kuna za puno radno vrijeme“.

„Većina asistenata radi na pola radnog vremena, iako bi htjeli raditi puno radno vrijeme, također najčešće rade na određeno, nedostaje im stručne podrške, edukacije, rade težak i odgovoran posao u kojem trebaju biti i njegovatelji, kućni pomoćnici, emocionalna i psihološka podrška svojim korisnicima itd. Sve to ostavlja posljedice na njihovo psihofizičko zdravlje, a njihovo zanimanje je društveno nevidljivo, nepriznato i necijenjeno. Sve to trebalo bi promjeniti nabolje, tada bi asistenti dugoročno ostajali u ovom zanimanju, što sada nije slučaj, te bi i kvaliteta usluge za korisnike, osobe s invaliditetom, bila bolja“, naglasio je Ptić.

Financiranje iz dva izvora – EU fondova i lutrijskih prihoda

Osobni asistenti „financiraju isključivo projektno, i to je uzrok mnogih problema s kojima se suočavaju“.

Kako je Ptić istaknuo, usluga osobne asistencije finančira se iz dva izvora, putem Europskog socijalnog fonda, tzv. EU projekti, i putem sredstava iz lutrijskih prihoda, tzv. nacionalni projekt.

„Konkretno to izgleda tako da se raspisuju natječaji iz ova dva fonda. Zatim udruge osoba s invaliditetom, ali u zadnje vrijeme i udruge drugačijih profila, npr. sportska društva, apliciraju na ove natječaje i ovisno o tome jesu li prošli na natječajima i koliko im je sredstava odobreno, zapošljavaju osobne asistente za svoje korisnike. Takav način financiranja problematičan je jer nije stabilan, svakih godinu, dvije ili tri udruge moraju iznova prijavljivati projekte i čekati rezultate da vide mogu li i dalje osigurati uslugu osobne asistencije svojim korisnicima, tj. zaposliti ili nastaviti zapošljavati osobne asistente. Asistente i korisnike to dovodi u izuzetno stresnu poziciju da moraju strepititi hoće li i dalje imati uslugu, odnosno zaposlenje“, istaknuo je Ptić.

Dodao je kako se često događa i da nakon isteka projekta asistentima istekne zaposlenje, a novi projekt još nije odobren, pa i po nekoliko mjeseci provedu na zavodu za zapošljavanje čekajući da opet počnu raditi.

Plaće osobnim asistentima su određene pravilima natječaja

Ptić je istaknuo kako se „ne vodi evidencija o stvarnim potrebama za uslugom, niti se u dovoljnoj mjeri provodi kontrola kvalitete izvođenja usluge, a što bi trebali biti parametri za odluku o dodijeli sredstava“. Kaže kako Udruge koje provode uslugu ne mogu dugoročno planirati njezino pružanje, osuđene su na konstantno prijavljivanje novih projekata bez garancije da će im biti odobreni, ne mogu niti podići plaće asistenata jer su one također određene pravilima natječaja.

„Takav način financiranja i uopće organiziranja usluge osobne asistencije trebalo bi drastično izmijeniti, što i očekujemo od Zakona o osobnoj asistenciji, čiji bi nacrt, prema najavama iz Ministarstva rada, mirovin-skoga sustava, obitelji i socijalne politike, trebao biti izrađen do kraja godine.

Većina sredstava za financiranje usluge trebala bi biti iz proračuna, čime bi se osigurala stabilnost financiranja, plaće osobnim asistentima trebalo bi značajno povećati, a između ostalog i posao osobnog asistenta trebao bi biti zaveden kao zanimanje, uz odgovarajuću edukaciju te prepozнатost i cijenjenost na tržištu rada. Za sve to zalaže se inicijativa Osobni asistenti zajedno, čiji je cilj kroz sindikalno organiziranje osobnih asistenata, uz suradnju s udrugama i korisnicima, izboriti bolje radne uvjete, plaće i dostojanstvo za osobne asistente“, zaključio je Ptić.

Asistenti imaju problem s dobivanjem godišnjeg odmora

No, vratimo se na raspravu na okrugлом stolu. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom **Anka Slonjšak** je rekla kako je „iz iskustva vidljivo da bez osobne asistencije nema ostvarivanja prava na neovisno življenje i uključenost u zajednicu, što Hrvatska prema međunarodnim konvencijama ima obavezu osigurati“.

„Mi kao pravobraniteljstvo inzistiramo da pristup treba biti omogućen svakome kome je potreban, prema kriterijima definiranim u odnosu na individualnu potrebu i ovisno o težini invaliditeta, a pružatelji usluga trebaju biti iz javnog i privatnog sektora“, istaknula je Anka Slonjšak.

Govoreći na okruglom stolu o osobnim iskustvima, osobna asistentica **Kristina Pintar** je rekla da posao osobnog asistenta radi već pet godina, a trenutno radi u Društvu distrofičara Zagreb. Istaknula je da puno asistenata ima problem s dobivanjem godišnjeg i kad im treba zamjena, uz niske plaće od 2.000 kn za rad na pola radnog vremena, odnosno nemogućnost zapošljavanja na punu satnicu.

„Neke osobe poput mene su se pronašle u tom poslu, radimo nešto korisno za zajednicu, desna smo ruka korisniku. Zbog svih problema koje smo spomenuli ovo nije posao koji bi netko mogao raditi cijeli život – svi ciljamo na normalnu plaću i puno radno vrijeme. Posao je nesiguran, jer ako udruga ne dobije natječaj osobni asistenti ostaju bez posla, a korisnici bez asistenta“, naglasila je Kristina Pintar.

Također je objasnila da u četiri sata, koliko trenutno odobreno ima većina korisnika, ne uspije obaviti većinu onoga što bi korisnik htio, te da bi o potrebama trebalo odlučivati individualno i da ima i vrlo aktivnih korisnika koji bi trebali i više od osam sati asistencije. Putem video izlaganja u raspravu na okruglom stolu javio se **Davor Komar**, korisnik usluge i dugogodišnji voditelj programa osobne asistencije. Naglasio je da podupire donošenje Zakona o osobnoj asistenciji, jer bi se time reguliralo puno toga – pravo asistenata na godišnji, otpremninu, zaštitu na radu i veća primanja koja su vrlo važna. Istaknuo je da su niske plaće poseban problem za turistički dio Hrvatske, jer su drugi poslovi puno isplativiji pa ljudi radije biraju njih, dok korisnici ostaju bez asistenata.

Mali broj odobrenih sati za osobnog asistenta

„Neki korisnici koji ne mogu gotovo ništa sami, ovisni su o asistentu koji radi samo na četiri sata. Osobni asistent je izrazito kvalitetan projekt koji je spasio mnoge, ali četiri sata je malo. Kad sam se, uz distrofiju mišića, pripremao za operaciju, pokušavao sam dobiti asistenta na osam sati. Iako je bilo viška novaca u programu, zahtjev je odbijen“, rekao je Komar.

Doprdsjednica **Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske** (SOIH) **Marica Mirić** rekla je da se na Zakonu o osobnoj asistenciji aktivno radi i da je

„ministarstvo toliku demokraciju omogućilo da smo svi u mogućnosti da kažemo što želimo da bude u Zakonu“. Ona smatra da usluga osobnog asistenta ne smije postati medicinska usluga i da se ne smije izmijeniti perspektiva da asistent postane važniji od korisnika. Također je istaknula da su se oni izborili da se ne kažnjavaju udruge koje ne zapošljavaju asistente na neodređeno nakon tri godine kontinuiranog rada. Pozvala je sve sudionike sustava da se uključe u rasprave i da „svi zajedno uslugu osobne asistencije profiliraju onako kako će najbolje odgovarati korisnicima“.

„Zakon o osobnoj asistenciji će urediti tko može pružati uslugu osobne asistencije, tko može biti pružatelj, asistent, tko su članovi povjerenstva za procjenu, definirat će plaću osobnih asistenata, broj sati sukladno individualnim potrebama itd. Ministarstvo trenutno provodi projekt određivanja metodologije cijene usluga u sustavu zdravstva i skrbi“, zaključili su iz Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.

<https://tockanai.hr/poduzetnik/drustveno-nevidljivi-nepriznati-i-necijenjeni-tko-su-oni-51204/>

SPEKTAKULARNO AMERIČKO ORUŽJE U AFGANISTANU Barić za Direktno: Vjerojatno neće biti nikakvog dogovora s talibanim; američka vojska otpisanu će opremu zamijeniti novom

---

I zadnji američki vojnik napustio je ratnu zonu Afganistana, nakon što su talibani u rekordnom roku vratili državu pod svoju vlast. Uz šok koji su u svijetu izazvali svojom munjevitom akcijom i preuzimanjem gradova, praktički bez ispaljenog metka, Amerikanci su još dodatno doživjeli debakl.

Naime, talibanim su ostavili nevjerljivu količinu vojne opreme, koju su novi vladari ove zemlje već ponosno isprobavali. Procjenjuje se da je u njihovim rukama vojna oprema vrijedna 85 milijardi dolara!

40. Andrea Latinović

Novinarski projekt:
Globalni međunarodni odnosi u svjetlu izazovnog vremena u kojem živimo i utjecaji na Hrvatsku

Elektronička publikacija:
Direktno.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
5. rujna 2021.

Talibanim je tako praktički na pladnju „servirano“ više od 64.300 strojnica, 358.530 jurišnih pušaka, više od 22.170 Humveea i 8000 kamiona. Tu je još i 109 različitih vrsta helikoptera.

Tako se naoružanje koju se SAD slale afganistanskim snagama gotovo 20 godina, najvećim dijelom našlo u rukama talibana za samo nekoliko tjedana. Američka oprema dio je masovnog projekta jačanja afganistanskih snaga sigurnosti koji je stajao oko 85 milijardi dolara, od toga je između 18 i 28 milijardi potrošeno za vojnu opremu. Nije jasno koliko je oružja palo u ruke talibana, ali je administracija američkoga predsjednika **Joea Bidena** priznala da je to „značajna količina“.

Stručnjaci procjenjuju da će talibani uglavnom moći iskoristiti lako američko naoružanje, ali će imati problema s uporabom modernih aviona i helikoptera. U svakom slučaju, to je za njih ogroman uspjeh, ne samo psihološki, već i promidžbeni.

Fotografije koje prikazuju specijalnu postrojbu talibanskih boraca Badari 313 kruže internetom. Talibanski specijalci nose uniforme slične američkim, imaju i naočale za noćnu borbu, a naoružani su i oružjem istog podrijetla.

Što zapravo talibanska vojska može učiniti sa super moćnim i super modernim američkim naoružanjem, o kojemu mnoge države mogu samo sanjati? Postoji li realna mogućnost da ga upotrijebe, pogotovo avijaciju kojom praktički ne znaju rukovati i je li to potencijalna opasnost, ne samo za afganistske snage koje ne žele priznati njihovu vlast, već i za okolne države?

O tome smo razgovarali s vojnim analitičarom, docentom **Robertom Barićem** s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, ekspertom za sigurnosnu politiku.

Kakva je sudbina američkog oružja u talibanskim rukama?

S jedne strane, talibani su došli u posjed velike količine naoružanja i opreme američkog porijekla. Prema do sada objavljenim podatcima, u njihove ruke je došlo oko 300.000 primjeraka streljačkog oružja (jurišne puške M16A4, strojnica M240, karabini M4), 160.000 primjeraka komunikacijske opreme, 16.000 uređaja za noćno motrenje, 2000 oklopnih vozila (M117, Humvee, MRAP) te 40 aviona i helikoptera (helikopteri UH-60 i MD-250, laki jurišni zrakoplov A-29 Super Tucano). To je impresivna količina oružja i opreme, koja bi u daljim borbama talibana mogla dati značajnu prednost. No, zapravo je dvojbeno koliko će od toga ostati u rukama talibana i biti korišteno u dalnjim borbama u Afganistanu.

Prvi problem leži u vojnoj organizaciji talibana. Talibani nemaju unificiranu i snažno hijerarhijski organiziranu vojnu organizaciju. Slabosti njihovog vojnog organiziranja proizlaze iz same prirode talibanskog

pokreta. Talibani nisu monolitni pokret, već se sastoje iz niza skupina koje međusobno surađuju, a ponekad se i međusobno sukobljavaju. To je vidljivo i u njihovoj vojnoj organizaciji.

Talibanska vojna organizacija nije centralizirana, već se sastoji od mreža milicija i naoružanih skupina koje imaju vrlo veliku autonomiju u djelovanju. S jedne strane to je napravljeno kako bi lokalni zapovjednici imali fleksibilnost u borbenom djelovanju, ali s druge strane pokušaji stvaranja hijerarhijskog zapovjednog lanca kojim bi talibanski vrh izravno zapovijedao izazivali bi sukobe. U opisanim okolnostima pitanje je koliko će zaplijenjenog oružja i opreme lokalni zapovjednici preprodati drugim naoružanim skupinama unutar Afganistana, uključujući i afganistansku Al-Qaidu koja je zainteresirana za komunikacijske uređaje, uređaje za noćno motrenje i streljačko oružje, ili terorističkim organizacijama na području srednje Azije pa i šire

Poznato je da radikalna islamska mreža Haqqani koja surađuje sa talibanima ima sposobnosti švercanja oružja iz Afganistana na područje jugoistočne Azije, Bliskog istoka, sjeverne i subsaharske Afrike.

I idući problem proizlazi iz vojne organizacije talibana. To je pitanje održavanja američkog naoružanja i opreme. Talibani jednostavno nemaju ni ljudi, a ni resursa za održavanje iste, te je vjerojatno da će veliki dio u roku šest mjeseci do godinu dana biti neoperativan.

Afganistske snage skoro su u potpunosti ovisile o SAD-u i stranim tvrtkama za tehničku potporu i održavanja oružja i opreme koju su do bile od SAD-a. Na primjer, sve helikoptere UH-60 Blackhawk održavali su inozemni tehničari. Stoga je malo vjerojatno da će ovi helikopteri biti dalje korišteni. Druga je priča s ruskim transportnim helikopterima Mil Mi-8/17 koje su koristile zračne snage Afganistana. Ovi su helikopteri mnogo jednostavniji za održavanje i upotrebu, te je vjerojatno kako će ostati u upotrebi, posebno ako iz Rusije bude dolazila tehnička pomoć i osoblje za održavanje, što je sasvim moguće - dovoljno je da se aktiviraju ruske plaćeničke skupine koje djeluju uz tihu potporu ruske vlade.

Oklopna i druga vojna vozila vjerljivo će ostati nešto duže u upotrebi- to se može napraviti kanibalizacijom dijelova s drugih vozila, ali to može potrajati samo nekoliko godina.

Na kraju, najvjerojatnije će se najduže koristiti strelica oružje koje je relativno lako održavati.

Okolne države, primjerice, Kina, ili Pakistan, tu ne mogu pružiti značajniju pomoć talibanim, jer nemaju ni iskustvo, a ni sredstva u održavanju kompleksnih visokotehnoloških oružanih sustava i opreme. To vrijedi i za Pakistan koji je zbog obustave američke vojne pomoći prisiljen sve više koristiti kinesku opremu i naoružanje, s kojom pakistanska strana baš nije najsretnija. Ali ove i još neke zemlje, zainteresirane su za dobivanje određene vrste američkog naoružanja radi proučavanja, te će od talibana nabaviti istu; primjerice, sofisticirane komunikacijske uređaje i opremu za noćno motrenje.

Kako ocenjujete reakciju SAD-a na talibansko preuzimanje američkog oružja u Afganistanu?

Vrlo vjerljivo neće biti neke posebne reakcije. SAD su u zadnje dvije godine povukle cijelokupno oružje i opremu koje namjeravaju dalje koristiti. Pri tome je dio naoružanja i opreme ustupljen i saveznicima. Ono što je ostalo dano je afghanistanskoj vojsci. Stoga je malo vjerljivo da će američka strana pokušati napraviti neku vrstu dogovora s talibanimi oko preuzimanja dijela ostavljenog naoružanja i opreme.

Zbog čega je takav ishod vjerljatan? Za početak, Afganistan je zemlja bez izravnog pristupa morskim lukama te se oružje i oprema može transportirati kopnenim putem preko Pakistana, ili zračnim koridorima. Sve to traži velike troškove. Osim toga, oružje i oprema korišteni u Afganistanu bili su namijenjeni za vođenje protupobunjeničkog ratovanja, a ne za konvencionalni visokotehnološki međudržavni sukob, primjerice, protiv Kine, ili Rusije, za što su se SAD počele pripremati. I napokon, dosta tog oružja izuzetno je intenzivno korišteno.

Zbog toga se Washingtonu nije isplatilo transportirati to oružje i opremu u SAD. Jednostavnije i jeftinije bilo

je ostaviti istu u Afganistanu. Na to ukazuje sADBINA specijaliziranih oklopnih vozila MRAP. Ova visokospecijalizirana vozila namijenjena su samo za zaštitu vojnika od improviziranih eksplozivnih naprava te nisu pogodna za izvođenje drugih vrsta borbenih zadaća. Oružane snage SAD su između 2007. i 2012. godine nabavile 28.000 MRAP-ova, od kojih je 24.000 poslano u Afganistan i Irak, za što je plaćeno 47,5 milijardi dolara. Usprkos tome većina tih vozila ostavljena je u obje zemlje jer nije bio isplativ njihov transport u SAD, a ni oružane snage SAD-a zapravo nisu znale što bi radile s tim visokospecijaliziranim vozilima koja su izuzetno skupa u upotrebi.

Stoga vjerljivo neće biti nikakvog dogovora s talibanim, a američka vojska će ionako zamijeniti ovu otpisanu opremu novom, što će sa zadovoljstvom dočekati američke kompanije koje se bave proizvodnjom naoružanja i vojne opreme.

<https://direktно.hr/direkt/spektakularno-americko-oruzje-u-afghanistanu-baric-za-direktno-vjerljivo-neće-bitu-nikakvog-dogovora-s-talibanima-americka-vojska-otpisanu-ce-opremu-243161/>

Otprilike nakon 19 godina umirovljeniku će biti isplaćeno sve što je uplatio u MOD

Ni izbliza nisu točne tvrdnje prof. Garače da MOD-ovi zadržavaju novac umirovljenika i mirovine isplaćuju samo iz prinosa, ističu iz Raiffeisen MOD-a i HRMOD-a

Ko preživi, pričat će – malo je stvari u životu na koje se ova rečenica može primijeniti gotovo doslovno, no iz nedavnih rasprava o drugom mirovinskom stupu i tome kako izgledaju računice na temelju kojih se računa mirovina iz drugog stupa koje u zadnje vrijeme potiče profesor splitskog Ekonomskog fakulteta **Željko Garača**, reklo bi se da se u ovom slučaju itekako može primijeniti.

Kako je u svojim ocjenama grubo **prozivao mirovinska osiguravajuća društva** (MOD), zadužena za isplatu mirovina iz drugog i trećeg stupa, tvrdnja da *'pljačkaju novac umirovljenika, pogotovo onih koji neće poživjeti dovoljno dugo da im se isplate sva sredstva koja su prenijeli u MOD'*, ta bi izjava mogla pasti na plodno tlo, s obzirom na to da većina građana ne zna – i zapravo ne mora znati – kako ta društva posluju i kako se uopće računaju njihove mirovine. No, ne možemo, naravno, izrečeno ostaviti bez stručnih komentara, od koga drugog nego od MOD-ova.

41. Marijana Matković
Novinarski projekt:
Mirovina – Kako donijeti pametne odluke za budućnost

Elektronička publikacija:
tockanai.hr

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
22. rujna 2021.

U jedina dva MOD-a koji u ovom trenutku *isplaćuju mirovine na temelju individualne kapitalizirane štednje*, dakle drugog i trećeg stupa, vrlo su se rado odazvali molbi da nam pojasne kako se računa iznos početne mirovine, kako se ona mijenja sa usklađivanjima te na koje ukupne iznose umirovljenik može računati ako poživi kraće od očekivane životne dobi koja se kod izračuna uzima u obzir, a koliko ako je među zdravim i dugovječnim sretnicima koji će poživjeti dulje.

MOD-ove smo zamolili za **računicu** na temelju primjera izmišljenog umirovljenika koji je navršio 65 godina i iz obveznog mirovinskog fonda u MOD prenio 250.000 kuna, te zatražili računicu ukupnog iznosa koji će mu biti isplaćen ako poživi samo 7, 10, 15, ili 20, odnosno 25 godina, i to na dva načina: Uz pretpostavku da je koristio pravo na isplatu od 15 posto sredstava s računa odmah i da to pravo nije koristio.

Riječ je, naravno, samo o projekcijama utemeljenim na aktuarskim izračunima i trenutno važećim cjenicima, koji ne predstavljaju informativni izračun mirovine i očekivanih isplata, već su samo primjer na temelju kojega pokušavamo vidjeti koliko neke ocjene kritičara drugog mirovinskog stupa i poslovanja MOD-ova ‘drže vodu’.

Što se događa s našim novcem u MOD-u?

Pa, krenimo redom: Može li računica koju imamo pred sobom pokazati da MOD-ovi zadržavaju novac umirovljenika i mirovine isplaćuju samo iz prinosa, pogotovo u slučaju onih koji ne žive dovoljno dugo da ‘dočekaju’ isplatu cijelog iznosa sa računa?

Podsjetimo, profesor Željko Garača tvrdi da MOD novac koji smo mu prebacili ulaže na tržištu kapitala i mirovine isplaćuje samo od prinosa, pri čemu umirovljeniku pripada ‘minimalni iznos zajamčene mirovine’ koji je za 30 posto manji od onog koji je uplatio, dok ostatak na kraju ide MOD-u, odnosno njegovim osnivačima.

- To ni izbliza nije točno – odgovara **Željko Bedenic**, predsjednik Uprave **Raiffeisen mirovinskog osiguravajućeg društva** (RMOD), koje na našem tržištu posluje već oko 18 godina.

- Prijе svega, zagarantirani minimalni iznos početne mirovine koju MOD isplaćuje korisniku do kraja života, ili do kraja života njegovog bračnog druga, odnosno do kraja zajamčenog razdoblja, ako postoje imenovani korisnici mirovine, ovisi o vrsti mirovine koja je ugovorena. Taj se početni iznos dva puta godišnje usklađuje sa stopom inflacije i tada taj novi iznos postaje zagarantirani minimalni iznos mirovine – pojašnjava. Dodaje kako MOD u međuvremenu ne može koristiti niti jednu kunu novca koji su uplatili osiguranici više od naknada koje su propisane Zakonom o mirovinskim osiguravajućim društvima.

Dvije su vrste naknade koju Društvo može naplatiti od umirovljenika s kojim ugovara mirovinu iz drugog stupa: Početnu naknadu koja se plaća čim prebacimo sredstva na račun MOD-a i ugovorimo isplatu mirovine (i iznosi 1,5 posto od ukupnog uplaćenog iznosa) te godišnju naknadu za upravljanje imovinom koja služi za pokriće tehničkih pričuva (koja iznosi 0,17 posto), dodaje Bedenic.

- To su jedini prihodi koje MOD može uprihoditi, ne postoji ni jedan drugi način, pa ni smrt korisnika prije nego što se isplate sva sredstva s računa – kaže rezolutno, uz vrijedno pojašnjenje:

- Kad umirovljenik izabere MOD koji će mu isplaćivati mirovinu, Regos uplaćuje sredstva na posebni račun MOD-a, račun tehničkih pričuva. Na tom računu su sva uplaćena sredstva svih dosadašnjih i budućih korisnika. To su zajednička sredstva koja služe za isplatu doživotnih mirovina. Aktuar na temelju vjerojatnosti doživljjenja pristupne dobi, pretpostavljenih stopa usklađivanja – dakle inflacije – te očekivanih prinosa na ta sredstva, određuje početni iznos mirovine za svakog korisnika. I tu se stvaraju te rezerve za pokriće tehničkim pričuva – kaže predsjednik Uprave RMOD-a.

‘Stvar’ s isplatom mirovina funkcioniра tako da se svakom umirovljeniku iz tih zajedničkih sredstava isplaćuje njegova pripadajuća mirovina, tako da će u slučaju onih koji preminu ranije možda i postojati neki neisplaćeni višak, što onda ‘pokriva’ isplatu u slučaju umirovljenika koji žive dugo, dulje nego što bi im iznos koji su uplatili ‘pokriva’ mirovinu. No,

računica nije strogo zacrtana, MOD mora pratiti sve promjene vezane uz očekivani životni vijek i usklađivati izračune s tim, tako da se tijekom isplate mirovine može dogoditi da se iznos mirovine dodatno korigira, dodaje.

Višak tehničkih pričuva vodi povećanju mirovina

- Uzmimo jednostavan primjer: Imamo 1000 umirovljenika i svaki uplati po 100.000 tisuća kuna. Pretpostaviti ćemo da svi imaju 65 godina i da su došli k nama danas: Na osnovi tih uplaćenih 100 milijuna kuna se stvara tehnička pričuva, uz pretpostavljeni doživljaj tih umirovljenika prema tablicama smrtnosti, pretpostavljeni inflaciju u budućnosti, prinos koji se trenutno može ostvariti na ta uplaćena sredstva, i na temelju toga se određuje početni iznos mirovine.

Svaki kvartal aktuari provjeravaju iznos potrebne rezerve i stvarnih sredstava koja imamo na računu i ako postoje odstupanja, pišu se u višak odnosno manjak. Eventualni manjak podmirujemo iz sredstava kapitala, a u slučaju da višak potrebnih sredstava za isplatu svih mirovina prijeđe granicu od 10 posto, onda se on raspoređuje svim korisnicima u obliku veće mirovine – pojašnjava sugovornik.

No, možda i najvažniji za razumijevanje načina na koji stvari funkcioniraju, završni je Bedenicov komentar:

- Kad bi se, na primjer, dogodilo da 333 umirovljenika od naših 1000 iz početnog primjera umre nakon samo 15 dana kako su ugovorili mirovinu, preostalih 667 korisnika će prilikom slijedećeg usklađenja mirovine imati najmanje 33 posto višu mirovinu nego što im je bila početna, jer će aktuar u međuvremenu preračunati da ima 100 milijuna kuna, ali ne više 1000, nego samo 667 korisnika mirovine. Dakle, taj iznos redovno moramo usklađivati i sredstva koja nekome nisu isplaćena, ako se pokažu kao višak (veći od 10 posto), uvećat će mirovine, a nikako ne ide MOD-u – zaključuje Bedenic.

Renata Gecan Milek, predsjednica Uprave Hrvatskog mirovinskog osiguravajućeg društva (**HRMOD**) koji je s isplatama prvih mirovina započeo ove godine, dodaje da se kod izračuna tehničkih pričuva uz sve

spomenute parametre uzima u obzir i garantirani prinos koji MOD ostvaruje ulaganjem sredstava tehničke pričuve na tržištu kapitala. I to također može utjecati na pojavu i isplatu viška tehničkih pričuva, odnosno povećanje mirovina, kaže.

Naime, MOD-ovi novac umirovljenika ulaže na tržištu kapitala jednako kao i obvezni mirovinski fondovi, pa tijekom isplate mirovine ostvaruju i prinose na sredstva koja svaki pojedini umirovljenik uloži. Oni se ne pripisuju pojedinačnom računu, odnosno svakom umirovljeniku posebno, nego utječu na visinu tehničkih pričuva, pa u slučaju da se pojavi višak tako će biti i isplaćeni – dijeljenjem na sve umirovljenike proporcionalno.

- Kako smo spomenuli, imovinu za pokriće tehničkih pričuva čine sve uplate prema MOD-u i taj je novac odvojen od vlastite imovine MOD-a, pa ne ulazi u stečajnu masu. Sav višak koji nastaje iz bilo kojeg razloga – bilo to uspješno upravljanje povjerenim sredstvima ili smrt korisnika mirovine – ostaje korisnicima mirovina te MOD nema pravo koristiti ta sredstva za svoje vlastite troškove, niti za bilo koju drugu svrhu osim one predviđene zakonom: Isplatu mirovina i pripis viška korisnicima mirovina – kaže Gecan Milek.

To je nesumnjivo važan odgovor na prozivke stručnjaka s početka naše priče o tome da MOD-ovi višak novca mogu prisvojiti sebi, odnosno da će od modela isplate mirovina iz drugog stupa profitirati samo njihovi osnivači.

Očekivani životni vijek 87, tko to prezivi – u plusu je

U neslužbenom komentaru i u Hanfi kažu da je stvar u tome da će netko tko ranije umre financirati mirovinu umirovljenika koji će doživjeti stotu, no sam institut doživotne mirovine koji ovisi o uplatama štednje jednostavno mora funkcionirati na taj način. Slično je i u sustavu životnog osiguranja, kažu sugovornici, uz dodatni komentar: To koliko će vam u konačnici biti isplaćeno od novca koji ste uplatili u MOD ovisi o velikom broju parametara, a donekle se na to može utjecati kroz ugovaranje zajamčenog razdoblja uz mirovinu, ili zajedničku mirovinu, o čemu više u nastavku, nakon što pojasnimo koja se dob uzima kao

---

očekivana dob doživljena kod izračuna prve mirovine, i zašto.

- Sukladno Zakonu o mirovinskim osiguravajućim društvima, koji nalaže da se pri izračunu mirovine ne smije primjenjivati rodna razlika, MOD-ovi oblikuju univerzalne tablice smrtnosti na temelju populacijskih tablica smrtnosti koje objavljuje Državni zavod za statistiku (DZS) i jednakih ih primjenjuju na sve korisnike mirovina, neovisno o spolu. Prema podacima iz Tablica mortaliteta Republike Hrvatske od 2010. do 2012. godine (DZS, 2014.), očekivano trajanje života muškaraca u dobi od 65 godina je dodatnih 14,87 godina, dok je za žene iste dobi očekivano da će živjeti još 18,35 godina. Pogledamo li podatke, uočit ćemo trend povećanja očekivanog trajanja života u promatranoj periodu od 60 godina – kaže **Renata Gecan Milek**. Dodaje kako se prema statistički podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO) može vidjeti da prosječno vrijeme korištenja prava na mirovinu za muškarce iznosi 19 godina, a za žene 24 godine i 8 mjeseci.

Govorimo, dakle, o prosjecima, na temelju kojih aktuari određuju prosječno očekivano doživljajenje budućih umirovljenika i procjenjuju koje razdoblje njihove uplate moraju ‘pokriti’, što je osnovna računica koja utječe na iznos buduće mirovine.

- Trenutna očekivana dob koja se koristi za izračun mirovine iznosi 22,46 godina, za svakog korisnika koji bi danas ugovorio mirovinu i ima 65 godina. To znači da aktuar na temelju danas dostupnih podataka i očekivanih trendova računa da će svakom umirovljeniku koji danas ugovori mirovinu trebati isplaćivati mirovinu 22,46 godina. Ako se nakon nekoliko godina pokaže da je više ljudi ranije umrlo u odnosu na taj model – vraćamo se na priču o tome da aktuar izračunava višak koji se raspoređuje svim trenutnim umirovljenicima i povećava im mirovinu – dodaje Bedenic.

Ukratko, struka procjenjuje da bi umirovljenik iz našeg primjera mogao doživjeti 87,46 godina i buduću mirovinu računa tako da iznos koji je uplatio mora pokriti to razdoblje. Svi koji umru prije toga bit će u minusu, što se donekle može anulirati izborom modela isplate, dok bi oni koji požive dulje trebali biti

u plusu. Ili, jednostavnim rječnikom rečeno: Oni koji su umrli prije osigurat će razliku za isplatu mirovina ži(la)vima.

Stručnjake ova MOD-a zamolili smo iza konkretne izračune, na temelju prepostavke da će im danas doći 65-godišnjak iz naše priče i uplatiti 250.000 kuna te uz nekoliko mogućnosti: Da ugovori pojedinačnu doživotnu mirovinu bez jednokratne isplate 15 posto sredstava i u slučaju da se odluči za to, zatim koliko bi ukupno mogao dobiti kroz isplatu mirovine tijekom 7, 10, 15, 20 i 25 godina (dakle, uz prepostavku da doživi 72, 75, 80, 85 ili 90 godina), ovisno o tome je li ili nije koristio jednokratnu isplatu. Pokušali smo prepostaviti postoji li neki model isplate mirovine koji može pomoći da ‘doskočimo’ aktuarskoj matematici i u konačnici dobijemo i više od onoga što smo MOD-u uplatili, ili barem iznos jednak uplati.

I model isplate mirovine utječe na to hoće li vam MOD sve isplatiti

Pritom je važno znati i neke detalje: Kod ugovaranja mirovine možete birati između nekoliko oblika isplate. Prvi je pojedinačna doživotna mirovinu, koju mogu ugovoriti svi umirovljenici koji nemaju članova obitelji koji mogu ostvariti obiteljsku mirovinu (to znači ako nemaju supružnika bez prihoda, odnosno maloljetnu djecu). U tom slučaju, nakon smrti umirovljenika nema nasljeđivanja mirovine i iznos koji je preostao ostaje u tehničkim pričuvama. Ako imate bračnog partnera kojeg želite osigurati, tada pojedinačnu mirovinu možete ugovoriti uz zajamčeno razdoblje isplate. Prepostavimo da je riječ o roku od 25 godina: To znači da će partner, ako umirovljenik, na primjer, umri nakon samo 10 godina korištenja prava na mirovinu, idućih 15 godina primati isti iznos mirovine.

Druga je mogućnost da u startu ugovorite zajedničku doživotnu mirovinu, što znači da će u slučaju smrti umirovljenika njegov partner automatski do kraja života primati tu zajedničku mirovinu. I kod zajedničke mirovine možete ugovoriti zajamčeno razdoblje, uz imenovanje korisnika. Tako, na primjer, roditelji mogu izabrati zajedničku mirovinu i ugovoriti 10 godina zajamčenog razdoblja uz djecu kao korisnike. To znači da bi, ako oboje preminu prije isteka tih 10

Tablica 1 - Primjer utjecaja koje bi ugovaranje zajamčenog razdoblja moglo imati na visinu mirovine, uz isplatu jednokratnih 15 posto, ili bez nje

Program	mirovina bez jednokratne isplate (15%)	mirovina uz korištenje jednokratne isplate (15 %)
Pojedinačna doživotna	899,00	757,75
Pojedinačna doživotna sa zajamčenim razdobljem:		
5 godina	894.50	754.00
10 godina	876.25	738.50
15 godina	841.00	708.50
20 godina	785.00	661.25

godina, djeca imala pravo na isplatu njihove mirovine preostalo vrijeme do isteka tih 10 godina.

Važno je naglasiti: Jednako kao što na mirovinu utječe i dob supružnika, na iznos mirovine utječe i izabrano zajamčeno razdoblje, kao i odluka hoćete li ili ne 15 posto mirovine podići jednokratno, pa računice koje donosimo predstavljaju samo informativni prikaz izračuna mirovina i očekivanih isplata, a ne stvarne iznose kojima biste se mogli voditi kod donošenja odluka. Također, kod svih je računica uzet u obzir i iznos naknada koje društvo naplaćuje.

No, evo nas kod izračuna za pretpostavljenog umirovljenika u dobi od 65 godina, kojem je Regos prebacio 250.000 kuna u MOD i ostvario je pravo na mirovinu s 1. rujna ove godine. Ako se odluči za pojedinačnu doživotnu mirovinu bez isplate 15 posto jednokratnog iznosa, zajamčen iznos minimalne mirovine iznosit će 899 kuna, izračunali su nam u Raiffeisen MOD-u. Ako se, pak, odluči za 15 posto jednokratne isplate, odmah će dobiti 37.500 kuna, ali iznos zajamčene minimalne mirovine 'pada' na 757,75 kuna.

U tablici (1) možete vidjeti kako zajamčeno razdoblje može utjecati na visinu mirovine. Na primjer, uz pretpostavku da je naš umirovljenik ugovorio pojedinačnu mirovinu bez jednokratne isplate 15 posto i zajamčeno razdoblje od 10 godina, tada njegova zajamčena minimalna mirovina iznosi 876,25 kuna. U HR MOD-u

izračunali su nam kako bi isti taj umirovljenik uz jednokratnu isplatu od 15 posto (37.500 kuna) i bez ugovorenog zajamčenog razdoblja ostvario mirovinu od približno 760 kuna, što odgovara i računici koju su nam na temelju istih pretpostavki dostavili iz Raiffesen MOD-a. Ukratko, velikih i bitnih razlika u izračunima mirovina između dvaju društava zapravo nema, mogu se razlikovati samo u detaljima programa isplate koje imaju u ponudi.

Uplaćenih 250.000 kuna dobit ćete za oko 19 godina

Kako je riječ o početnoj mirovini, za izračun ukupnog iznosa na koji umirovljenik može računati ako poživi i mirovinu prima samo 7, 10, 15 ili 25 godina važno je uzeti u obzir i to da se mirovine iz drugog stupa uskladjuju dva puta godišnje, sa stopom inflacije (indeks potrošačkih cijena). U Raiffeisen MOD-u nisu se htjeli 'igrati' s tim podatkom, jer nitko ne može predvidjeti kao će se inflacija kretati, upozoravaju.

- Mi smo u našim cjenicima pretpostavili da će se dugoročna inflacija kretati oko 2 posto godišnje i prema tome odredili računicu. Opet, ako to ne bude 2 posto, već manje, ili recimo nula, naši aktuari će vidjeti ako postoji višak i uskladiti mirovine za taj višak – kaže Željko Bedenik. Dodaje da se na temelju pretpostavljenog umirovljenika koji je u MOD donio 250.000 kuna i od 1. rujna ove godine počeo primati mirovinu, uz 2 posto inflacije dolazi do zaključka da

Tablica 2 - Ukupni iznosi koji bi umirovljeniku mogli biti isplaćeni, ovisno o godinama trajanje isplate te o tome postoji li ugovoreno zajamčeno razdoblje od 25 godina

	Pojedinačna doživotna mirovina bez zajamčenog razdoblja	Pojedinačna doživotna mirovina sa zajamčenim razdobljem na 25 godina		
Trajanje isplate u godinama	0% jednokratna isplata	15% jednokratna isplata	0% jednokratna isplata	15% jednokratna isplata
7	79.903	104.974	265.654	260.427
10	117.142	136.420	265.654	260.427
15	183.547	192.495	265.654	260.427
20	255.792	253.502	265.654	260.427
25	334.390	319.874	265.654	260.427

bi mu nakon 19 godina moglo biti isplaćeno sve što je uplatio.

- Teško je izračunati koliko bi dobio nakon 7 ili 10 godina, jer morate uzeti u obzir da ne možemo znati kolika će stvarno biti inflacija. Na primjer, ove godine mogla bi biti viša od 2 posto, tako da će korisnici mirovina koji su ove godine prebacili sredstva u MOD u startu 'u plusu' – upozorava Bedenic.

U HRMOD-u prihvatili su, međutim, molbu da nam naprave računicu na temelju projekcija o očekivanoj inflaciji koje redovno izrađuju makroekonomisti. Računica je, tako, napravljena na temelju procjena objavljenih na www.statista.com te www.imf.org i predviđanja da će se prosječna stopa inflacije kretati oko 1,7 posto.

U tablici (2) možete vidjeti kako izgledaju ukupni iznosi koji bi umirovljeniku mogli biti isplaćeni ovisno o doživljenu i o tome je li koristio pravo na isplatu jednokratnih 37.500 kuna ili ne, te uz ugovorenou zajamčeno razdoblje od 25 godina.

Iz izračuna se može zaključiti da jednokratna isplata bitno povećava šanse da dobijete veći dio onoga što ste MOD-u uplatili, te da bi umirovljenik koji je uplatio 250.000 kuna oko 19. godine mogao doći do iznosa koji je uplatio, a veći od 20. godine isplate biti u plusu za oko 5000 kuna. Taj plus je nešto manji ako ste kori-

stili jednokratnu isplatu (jer ona umanjuje mirovine u startu), no u oba slučaja može se zaključiti da su u HRMOD-u potvrdili računicu konkurenčije: Otprije nakon 19 godina umirovljeniku će biti isplaćeno sve što je uplatio u MOD.

<https://tockanai.hr/biznis/moja-mirovina/otprilike-nakon-19-godina-umirovljeniku-ce-bitи-isplaceno-sve-sto-je-uplatio-u-mod-51310/>

Banjska elegija:

Zbog dva prastara donirana auta, Miri, država ukraćuje socijalnu pomoć, iako nema nikakvih primanja...

---

42. Davorka Blažević

Novinarski projekt:
Kontroverze poslijepotresne obnove i pouke za postpotresnu obnovu

Elektronička publikacija:
TRIS

Broj objavljenih članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
10. srpnja 2021.

Bilo je pakleno vruće već u rano jutro toga srpanjskog dana, a preda mnom put od preko 350 kilometara. S mora, ravno do Banije. Vuklo me već neko vrijeme da odem tamo među te teško stradale ljude, da im izrazim solidarnost i empatiju, od koje neće imati puno, ali ako ih samo saslušam, mislila sam, pomoći će im da makar olakšaju dušu. Na kraju, baš kad je pripeka bila najgora, posao me natjerao da odem, vidim i ispričam svima kako žive, gotovo sedam mjeseci od potresa, Banjci koji su i doslovce, u katastrofi, izgubili tlo pod nogama. A zapravo preživljavaju...

Nije njima najgore što žive poput sardina složenih u kontejnerskoj konzervi konstantno izloženoj prirodnom podgrijavanju, gotovo do točke ključanja. Već su se pomirili i s time da su izgubili sve što su imali u tim drhtavim sekundama kataklizme, a da nisu stigli ni shvatiti što ih je snašlo. Najgore im je što ne znaju dokad će ovako. Koliko će dugo živjeti svoju privremenost, koliko će se još mjeseci ili godina osje-

---

čati kao da su se u tim limenkama samo sklonili dok ne prođe nevera. Ta neizvjesnost ubija najviše, obavija ih oblakom tuge jer, mnogi od njih misle kako neće stići doživjeti povratak u svoj obnovljeni dom. Već su jednom kroz to prošli, u poslijeratnoj obnovi, i neki su je dočekali, neki, nažalost- nisu.

Grad u kontejnerima...

Od **Plitvica**, preko **Slunja, Krnjaka, Vojnića** do Gline nabujala vegetacija zaklanja tragove rata čiju je ružnoću lukavo preobukla zelenilom na kojem se oko s užitkom odmara. Raskošna priroda, brežuljci, šume i polja kukuruza smjenjuju se pred mnom, ali te zelene boje, mir koji perfidno sugerira spokoj u koji je utonuo cijeli ovaj kraj, ništa od toga nije pomoglo da ublaži moj osjećaj tjeskobe. Gotovo neku vrst krivnje. Jer, kad zađete na **Baniju**, a vjerojatno nije tako samo od potresa, počne vas progoniti to zloguko pitanje sudbine koja je neke od nas ni krive ni dužne, dopala. Što su oni bogu skrivili da se nesreće na njih tako uporno lijepe...?

Banija je naša kuća, slogan je **Pupovčeva SNV**, pod kojim su, odmah nakon potresa, krenuli u akciju solidarnosti sa stradalim ljudima na **Baniji**. Danas su njihovi kontejneri, obilježeni rečenim sloganom, na ljetnoj pripeci, više u funkciji iskušavanja izdržljivosti ljudske vrste u paklenim metalnim kutijama izloženim vrelom srpanjskom suncu, negoli dobrodošlog smještaja. Nehumano je ljude držati u kontejnerima usred ljeta, i još bez klime. A i oni koji su dobili samostojjeće, pokretne klima uređaje, i ne znaju što bi s njima. Kao da su nekom bile sredstvo za umirivanje savjesti, i eno ih stoje usred kontejnera kao eksponat, nitko nije došao da ih priključi, a stradala starčad, ne zna kako i što činiti s tim nesretnim uređajem. Trebalo bi bušiti zid, ili prozor, pa kako će onda kad je kiša, još je gore sa zmijama koje su izgmizale na ovim vrućinama ispod **Majskih** ruševina.

Glini je zgodan mali grad koji i nije toliko porušen kako sam to vizualizirala putem u svojoj mašti. Na prvi pogled, doima se kao da je sve normalno, tek tu i tamo poneka urušena zgrada u nizu uz glavnu ulicu, no takvih ima i po nekim drugim našim gradovima, ali ne zbog potresa, nego zbog nemara i nebrige vlasnika, ili finansijskih nemogućnosti nasljednika, nesklonih prodati ono što su im preci ostavili. Pa propada, a

gradske vlasti ne mogu ništa... U **Glini** su za potresa stradale samo stare zgrade, one novije su izdržale katastrofalnih 6,2 **Richtera**.

Čak i zgrada gradske uprave izgleda kao s razglednice, nema vidljivih tragova potresa, ali cijeli niz kontejnera poredanih nasuprot nje, upućuje nas na izvanredno stanje. Zgrada je, naime, prazna, neupotrebljiva i opasna zbog pukotina koje su nastale u potresu, a svi glinski gradski uredi sada ordiniraju iz – kontejnera! Nije ovo prvi slučaj da vanjština vara, jer zgrada je bila u energetskoj obnovi, dobila izolacijske ovojnice, obnovljena je i sređena, no u potresu pukla po svim šavovima! Pa je **Grad** dislociran u kontejnere, a zgrada služi za slikanje!

Posjećene šume

Dogradonačelnica **Branka Bakšić Mitić** je u kontejneru pod brojem 7, a tu je i najviše *muvinka*, stalno netko dolazi, nešto traži, nešto pita, na Branku, sve u svemu, gleda kao na neku modernu čarobnicu koja je sposobna svaku želju ovih ljudi u nevolji ispuniti. Poput svih njih, i ja sam za svoj banijski plan trebala **Branku**. Računala na njezinu pomoć i suradnju. Odvela me ravno u **Majske poljane**.

– Najbolje da vidiš sama, da čuješ ljude i da onda stvorиш svoju sliku o stanju na **Baniji** – predložila je, i krenule smo u rano srpanjsko jutro put onih koji su stradali najviše.

Na terenu **Stolarija Mandić** upravo gradi jednu montažnu drvenu kućicu. Budući dom za majku i njezine dvije kćeri. Iza njih je težak život, jedna od tužnijih životnih priča, ispred njih, tko zna... Majka je veliki borac, žena koja se ne predaje i nikad ne odustaje. Ne želi biti medijska tema, odabiša se fotografirati, ali je srdačna žena koja pazi da kod nje nikome ništa ne fali. Pogовор о радницима Stolarije. Priredila im je slasnu marednu, sve domaći proizvodi, zove ih za stol. Naravno, nutka i mene, "dajte, makar probajte, iz pristojnosti", veli. U dvorištu nekadašnje kuće, koja je sravnjena sa zemljom, lavež pasa, ni broja im se na zna, jasno govori tko je ovdje gazda. Nedaleko stola bazen, a domaćica uhvati moj upitni pogled, pa brzo objašnjava: - To je tehnička voda, za stoku, za pranje, zalijevanje, za piće nam je dovoze.

Ovu mučnu "inspekciju" s glinskom dogradonačelnicom, zaštitnim znakom udruge **Ljudi za ljudе**, nastavljamo dalje. Putem, pogled mi staje na gomilama posjećenih trupaca, šume se ilegalno sijeku na sve strane, neštedimice, neki se ljudi na tom biznisu, zapravo kriminalu, bogate preko noći, i ne misle, ili uopće nemaju svijesti o tome, kakvu štetu čime svima nama. Jer, nekontrolirana sječa šume dovodi do nestanka vode, izvori presušuju, a **Hrvatska**, jedna od najbogatijih zemalja pitkom vodom, na kraju će vodu morati uvoziti, umjesto da je, s obzirom na svoje prirodne resurse, izvozi. **Branka** se sjeća kad je išla u srednju školu u **Glini** kako su svake godine odlazili organizirano na pošumljavanje. Danas, o tome neki govore s podsmjehom i porugom...

Šume su pretvorene u lovišta za bogate, uvode u njih jelene i divlje svinje radi lova, pa veprovi uniše i ono malo usjeva na koje su ljudi računali, i eto, ni poljoprivredom se ovdje više ne mogu baviti. Sve se radi samo u korist onih koji sve već imaju, žalosno zaključujemo.

Usamljena Mira i njezino cvijeće

Idemo kod **Mire Zlonoge**, danas joj je rođendan. **Mira** treba pomoći za platiti kopanje temelja. Donatora za kuću već ima, ali ništa od toga dok se temelji na izgrade. Neki ljudi ovdje, poput obitelji **Majkić**, žive i bez sanitarnog čvora, svega tu ima, najviše pasjeg života i državnog nemara...

Kod **Mire** je sve srušeno, ljudi su odmah nakon potresa okrčili ruševinu. Njezina je stara majka u potresu ostala zatrpana pod ruševinama, jedva su je izvukli. Pred **Mirinom** nekadašnjom kućom cvijeće, svih boja, s ljubavlju zasađeno i njegovano, pa sad šarenim cvjetovima vraća dug, usred ove pustoši.

Mira je sama na svome potresenom imanju. S desne strane šuta i grede nekadašnjeg **Mirinog** doma složenog u desetak sekundi na hrpu, s druge, lijeve strane, pokrpano zdanje, prekriveno ivericom i okičeno nizom posuda s cvijećem. Pažnju nam zaokuplja **Mirin** pas čuvar, kuja **Brita**, koja strogo prati svaki naš pokret, brine da je njezina gazdarica sigurna. Prijike je čudi, ali u ovim uvjetima itekako dobro došla. **Mirini** su prvi susjadi bar pola kilometra od onog što je nekoč nazivala svojom kućom.

- Nije daleko do **Pekana** – veli ova hrabra žena koju je život previše šibao, prečesto iskušavao. Eto, njoj je i to blizu...

Treba moći ovdje živjeti sam, velim, nekako više za sebe, ali **Mira** mi odgovori:- Pa znate što, ja kud god da odem, ovdje mi je najljepše. **Majske poljane** su velike, šire se na tri kraka, ali nekako ovaj dio je meni najljepši, valjda zato što je ovdje moja rodna kuća.

Mira nam je tiho pričala o svome životu, o svojoj patnji prije i poslije potresa. Majka jer, kad su je jedva jedvice izvukli pod ruševinama, bila je u takvom šoku da se od njega nije ni oporavila. Mjesec dana nakon potresa, preminula je. **Miri** život nije bio lak ni prije, kao žrtva obiteljskog nasilja prošla je golgotu, nikome, kaže, to ne bi poželjela, ni najgorem neprijatelju.

- Mama mi je tu ležala pod ruševinama - pokazuje mi **Mira** na mjesto koje se nekad zvalo dom... - Mama je umrla, 17. siječnja, jest da je bila stara, preko 90, ali da nije bilo potresa još je ona mogla poživjeti - vjeruje **Mira**.

Živi sama, sa svojom kujom koja spava pred njezinim kontejnerom u kojem ne smije upaliti klimu jer ima deformaciju nosa koju je zaradila u lošem braku, pa sve drži zatvoreno.

– Ma moj vam je život prava katastrofa- kaže, više kao konstataciju nego kao žalopojku.

Rekli su joj da ima donatora za kuću, iako sve se to, veli, oteže još od prvog mjeseca, a sad smo već u sedmom. Navodno se radi o donatoru iz **Crne Gore** koji je donirao za nju montažnu kuću. - Ali, vidite koliko se to vuče, najprije su bile kiše, pa korona, i evo, svašta nešto, a kuće nikako.

Žena o kojoj skrbe druge žene, država joj pomoći uskraćuje...

K njoj nitko iz državnih institucija nije zašao, niti je pitao treba li kakvu pomoći. – Niko, niko - govori. Ali, ako joj je nešto baš potrebno, zove **Branku**, baš kad je gusto, jer zna koliko je **Branka** u poslu i obavezama. Svi je zovu.

Ljudi su uplaćivali silan novac, donirali odjeću, obuću, hranu, higijenske potrepštine, pitam se je li išta od toga stiglo i do ove usamljene **Mire**?

- Pa znate što, kad su prolazili ljudi tu s donacijama, ja sam uzela što mi treba, i od odjeće, i od hrane. Ali, gdje da ja to stavim, pa sve je bilo porušeno. Ovo ovdje mi je brat od tetke pomogao skrpati da imam negdje svoje stvari staviti. Peć mi je vani, vidite i sami. A što se tiče financija, ništa. Ni kune nisam dobila. Imam dvije gospođe koje mi pomažu, jedna iz **Zadra**, ona mi šalje mjesечно 300 kuna, a druga iz **Zagreba**, ona mi šalje 500 kuna mjesечно. Jer, ja nemam baš nikakvih prihoda - kazuje.

Mira nema pravo ni na socijalnu pomoć. Država joj je baš sve uskratila. I to iz sasvim bizarnih razloga.

– Zašto? Pa zato što imam dva stara automobila, oba donirana, oba stara preko 20 godina, jedan mali *matiz*, i *škodu* koju mi je preko **Branke** donirao jedan gospodin.

Ali, i da proda oba islužena automobila, **Mira** ne bi imala ni za mjesec dana života!

- Ma i da prodam auto, moram im priložiti kupoprodajni ugovor da se vidi vrijednost za koju sam prodala auto, kako bi odredili koliko vremenski od toga mogu živjeti - objašnjava mi nevoljko **Mira** kako funkcioniра naš beščutni sustav.

Da nema ta stara vozila, navodno bi imala pomoć od države.

– To su prestari auti, ali koga briga za to. Da nije mojih kokica i moje **Branke**, ja ne znam što bi. Prodam jaja, prodam piliće i tako se snalazim - kaže.

Pitam je kako je preživjela potres, kako je to izgledalo kad je krenula ta zlokobna tutnjava iz utrobe zemlje.

- Jao, strašno, ja sam vam bila sva plava, evo ovako kako je moja majica, tako sam ja bila sva. Jedva sam uspjela ući pod ruševine da izvučem majku kojoj je pala prezida između soba i udarila je po glavi. Nisam mogla odmah do nje, jer mi je srušilo ormare i peć na vrata, i počelo tresti, strašno. Čovjek dobije posebnu

snagu, želju za borbom, volju koja ga nosi da se toj nevolji odupre. U deki smo majku iznijeli van iz kreveta. Bila je udarena u glavu, starica od 91 godinu. Ali, da nije bilo potresa, još bi ona poživjela. Bio je to strašan stres za nju, najviše zato što se odvojila od mene - govori.

“Što je meni više život...”

Miri smo malo skratili vrijeme i donijeli dobru vijest. Temelji bi se trebali početi kopati, a to znači da će uskoro opet imati svoj dom. Trenutno su bolje od nje zbrinute njezine kokice, u posebnom kontejneru, većem i komforntijem od njezinoga. **Mira** u kontejneru samo spavata mirno, jer kad ona s prvim mrakom uđe unutra, njezin pas čuvat će je zauzima mjesto pred kontejnerom, kako njegova **Mira** ne bi ni za trenutak bila ugrožena kakvim neželjenim posjetom.

Poželimo joj da što prije dobije svoj krov nad glavom i da, kad opet jednom dođemo u **Majske poljane** popijemo na terasi kavu i prisjetimo se teških trenutaka koji će tada već biti prošlost. Makar se tome valja nadati...

Vozimo se uskom, vijugavom cestom, a **Branka** mi za svaku ruševinu govori tko je u njoj živio i što se s njim u potresu zabilo.

- Evo ovdje živi jedan dečko s majkom, žive od poljoprivrede, nikakvih drugih primanja nemaju, nemaju ni klime u kontejneru. A ovdje, vidite, tu su ljudi iz **Zaprešića** napravili našoj **Milici** štalu. Njoj su dvije krave poginule u potresu.

S obje strane ceste kataklizmički prizori. Kuće, poput lego kockica koje je kakvo ljutito dijete razbacalo u trenutku bijesa. **Majske poljane** su poput bojnog polja na kojem je život opasno posrnuo. Ali, ovog puta ne od ruke drugog čovjeka, već od prirode. Mnogi su ljudi ostali i bez krova nad glavom i bez gospodarskih objekata, bez stoke, i bez izvora za život.

- Dečku koji je tu živio s mamom, potres je sve odnio. I kuću i gospodarske zgrade. Majka umrla, a dečko ostao tu sam. A u ovoj kući ovdje, tu živi žena kojoj je kuća dobila žutu naljepnicu. Ali, ona je - priča mi

Branka – unatoč tome cijelo vrijeme koristi i u njoj živi. Umrla joj je kćer od 45 godina. Kad sam je pitala zašto živi u toj nesigurnoj kući koja se svakog trenutka može na nju srušiti, samo me pogledala i veli: Ma, **Branka**, pa što je s tobom, što je meni više život...

Podalje, kuća u kojoj su živjela dva brata, sada zlokobna ruševina.

- A u ovoj kući - bombardira me **Branka** Majske tragedijama- tu je poginuo mladić od 20 godina. Digao kredit, kupio kuću i izgubio glavu.

Zora Bjelan: Ni na WC ne mogu, još nemam septičku jamu!

Stižemo do **Bjelanovih**. Stariji bračni par koji je iz donacije dobio prekrasnu drvenu kućicu, ali, nažalost, još nemaju septičku jamu. **Zora Bjelan** izlazi pred nas s tek skuhanim žgancima. – Ajmo jesti - zove nas, čim smo došli pred kuću.

- Ajoj, majko, ne mogu ići u WC, ne smijem, nemam septičke jame - na sto muka je **Zora**. - Kade će ta septička jama, otkad mi obećavaš, pa nikako- prigovara **Branki** kao da je to baš samo do nje i nikog drugog.

Branka oguglala na to, svaki dan to stalno sluša i čini što može. Upozorava **Zoru** na zmije, sad su one najveća opasnost, kaže.

Zorin donator bio je ovdje, i odlučio je pomoći **Zori** da dobije napokon septičku jamu. Uplatio je u **Bjelovaru**, jer nema nigdje bliže, platio je i prijevoz, sve, i sad samo čekaju da dođe, čovjek je obećao to isfinancirati, tako da **Zora** može odahnuti.

Zora je među onima koji ni šest mjeseci nakon potresa nisu spojeni na odvod... Nije dobila ni novčanu pomoć od donacija građana koji su uplaćivali na račun

Crvenog križa i državnog proračuna. Skupilo se tu milijuna i milijuna, a do **Zore Bjelan** ni kuna nije došla...

-Ne znam što reći, samo uzeti štrik i objesiti se - zdvojno će **Zora**. Vodi nas u svoj novi dom, montažnu drvenu kućicu u kojoj živi sa svojim suprugom, humanije i

mirnije nego u kontejneru koji nije imao ni sanitarni čvor. A ovdje, kuhinja s blagovaonicom, kupatilo, spavaća soba. Sve je namještено, opremljeno, ali, to ne može biti trajni dom, kazuje, dok suprug za stolom, nastavlja s ručkom, iako ometen upadom nezvanih gostiju.

Zora pokazuje klima uređaj, dopremili ga i ostavili. Pa tko će to montirati, pita.

- Ma i ta klima, da bi bila u funkciji mora se bušiti zid, a zmija ima da je to prestrašno. Srećom je **Zorka** dozvolila da joj se nakon potresa sve to očisti, šuta, ostaci kuće i stvari, a da to nije tada učinila, ni danas joj ne bi bilo očišćeno i sad bi bilo leglo zmija - nadovezuje se **Branka**.

- Slušam kako naš predsjednik govori na televiziji da obnova neće ni do 2025. Ajme, reko, pa šta on to govori. Ja nepismena i stara, al' mi je jasno šta to znači - žali se **Zora** dok nas ispraća.

Digao kredit, kupio kuću, i izgubio glavu, a samo 20 mu je bilo!

A mi nastavljamo putem kataklizme, cestom ruševina, iz kojih sada, kako veli **Branka**, izlaze zmije i predstavljaju novu prijetnju ovim ljudima.

– Evo, ovdje su ta dva brata živjela i jedan je, kad je grunulo, uspio istrčati, a drugi je ostao pod ruševinama. A deset minuta prije potresa ga sretnem na cesti. Taman smo **Fred Matić** i ja došli u **Majske poljane** podijeliti darove djeci, i tu sretnem toga dečka, ide kući. Potres me zatekao nasred ceste. **Fred** je bio u dvorištu, djeci dijelio poklone, a ja sam bila na cesti. Nije se moglo stajati, cesta se poda mnom ljljala, pred mojim očima su kuće nestajale, slagale se na hrpu - užasnuto priča **Branka**, s posebnom se tugom prisjećajući 20-godišnjeg mladića koji je tu poginuo.

Malo podalje, jedna je gospođa koja je imala udometljsku obitelj, starački dom, sve prekrasno uređeno, a sve je pretvoreno u prah i pepeo... Dobila je kućicu za privremeni smještaj, ali eksplodirala plinska boca i sve se zapalilo. Da nije bila budna, i ona bi skončala u vatri. Nakon što je preživjela potres još i to...

Evo nas kod još jedne stradale obitelji. Odmah s dvorišnih vrata požalit će se da nemaju klimu.

– Na mene su nekidan u **Stožeru** poludjeli kad sam rekla da ljudi u kontejnerima nemaju klima uređaje. Rečeno mi je da oko **380 ljudi nema još ni kontejner**. Sada se zato ide u reviziju kontejnera, i svi koji u njima ne žive, a ima ih da je trava oko njih dva metra visoka, svi će se ti kontejneri povući u **Lekenik** i raspoređivati ljudima koji čekaju na kontejnerski smještaj - odmah im na njihovu pritužbu odgovori **Branka**.

Mile Bajrović ostao je bez svega. Gradi mu se drvena kućica, i privremeno je kod prijatelja. Imao je šest krava, ali srušila se u potresu i štala, bila je zima, kiše, hladnoća, nije imao gdje stoku držati i sve je prodao. Obećali su mu za **Uskrs** doći i početi graditi kuću, samo neka on napravi temelje. **Mile** je temelje izgradio, a kuće još ni na vidiku...

Kontejneri rasuti na zvizdanu

Idemo prema kontejnerskom naselju, a **Branka** me usput upozori na prekrasnu drvenu kućicu okruženu zelenilom. Za to su zaslужne dvije strukovne srednje škole iz **Varaždina**, prikupili su novac za kuću u kojoj žive majka i sin. Gane me sve to. Sve te nesreće, muke ovih ljudi, njihova nesigurnost i neizvjesnost u privremenosti...

I na kraju- kontejnersko naselje u **Glini**. Vrhunac nehumanosti. Na brisanom prostoru, na kojem ni travke nema, kamoli stabla, rasuti kontejneri na zvizdanu, kao da se radi o izložbenim primjercima za potencijalne kupce, a ne o "kućicama" u koje su smješteni ljudi. Zar po kazni? Prava je ironija da im je **Nacionalni stožer** dopremio nekakve "vrtove" da u njima sade cvijeće ne bi li slika stvarnosti bila bar naoko ljudskija. Ali, ljudskost se ne da fingirati, pogotovo ne nekakvim umjetnim "vrtovima" u pitanima nasred betonske pustinje u koju su zbrinuti ovi banjaski migranti...

Cijela Banija božanski je lijepa, priroda raskošna, ljudi pitomi i pomalo rezignirani čekanjem na obnovu. Ima nešto nadnaravno u ovom kraju s malo dobrih ljudi koji su odlučili ostati i boriti se usprkos prirodi i onima koji ih stavljaju na kušnju. Na ovom okolišu oko se odmara, uživa, prede... Sve dok ne dodete do

kuća, do ruševina rata i potresa, koje svjedoče da život na **Baniji** opasno klizi kroz pukotine velikih nesreća koje su je zadesile.

<https://tris.com.hr/2021/07/banija-je-danas-malo-cija-kuca-zbog-dva-prastara-donirana-auta-miri-drzava-ukracuje-socijalnu-pomoc-iako-nema-nikakvih-primanja/>

Srbi u hrvatskoj popularnoj kulturi (5)

Serijal tekstova Srbi u hrvatskoj popularnoj kulturi pokušaće da progovori o uticaju pripadnika srpske zajednice u masovnoj kulturi nekad i sad, kao i da odgovori na pitanja mogu li kulturni i estradni sadržaji menjati stereotipe i predrasude.

Zbog čitavog spleta različitih okolnosti reč Srbin se u hrvatskom društvu puno tiše izgovara od reči koje označavaju predstavnika bilo kog drugog naroda na svetu. Jedine prilike kada se ta reč izgovara glasno su one kada se nekog vređa pa tako imamo primere sa stadiona kada se više npr. „Mamiću Srbine“. Tako je s godinama Srbin u društvu postao praktično psovka, ali sa druge strane, to može predstavljati i dobar marketinški potez pa čak i odraz bunta.

43. Nikola Milojević

Novinarski projekt:
**Srbi u hrvatskoj
popularnoj kulturi**

Elektronička publikacija:
srbi.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
8. listopada 2021.

Kao primer ovog potonjeg treba spomenuti da je 2015. godine imenom „Srbi“ nazvan i jedan pank bend iz Zagreba. Tri devojke iz ovog benda zaključile su da u tom trenutku u državi ne postoji ništa pankerskije od toga da svoj bend nazovu tim imenom. Vest o postojanju ovog muzičkog sastava pojavila se vrlo brzo i u masovnim medijima bez obzira na inače slab proboj pank kulture među širim društvenim slojevima.

Poslednji Srbin u Hrvatskoj

Sličnu foru iskoristio je i Predrag Ličina snimajući svoj dugometražni prvenac koji je nazvao „Poslednji Srbin u Hrvatskoj“ iako je njemu osim izraza bunta ovo poslužilo i kao zgodan marketinški mamac za publiku.

Komedija o zombi virusu na koji je imun jedino Srbin odmah je odjeknula, a Ličina je doveo „Srbina” na velika vrata Hrvatske popularne kulture.

– Srbin iz naslova mi je pomogao zato što me je radikalna desnica odmah na početku besplatno reklamirala. Njima je to zasmetalio, čak i u kontekstu „poslednji” što bi njima mogao biti razlog za slavlje. Bez logičnog razmišljanja, za njih je bilo važno da udare i opletu po meni sa standardnim pitanjima „kakvi se to filmovi snimaju kod nas”. Kad je film krenuo i kada su videli neke zombije onda su začutali i nisu znali šta da napišu. Oni i tako filmove ne gledaju i svi su nestali u trenutku kad je film krenuo u distribuciju, ali su ga pre toga sjajno izreklimirali – govori Ličina.

Film je izmamio veliko interesovanje publike i odlične kritike, što nije čest slučaj kada je reč o novoj hrvatskoj kinematografiji. Život filma produžen je i nakon bioskopskih projekcija jer je prošle godine stigla pandemija koronavirusa pa je u aprilu to bio drugi najgledaniji film na platformi HBO GO. Iako se i Ličina u komediji poigrao sa stereotipima, on sam ipak ne veruje da je film uspeo da nekome promeni mišljenje o Srbima.

– Film jeste otišao dalje od prosečnog hrvatskog filma, ali teško da je on nekom promenio mišljenje u smislu da više neće mrziti Srbe, nego mu je jednostavno bio dobar film. Moja ideja je bila da nasmejem određeni broj iz mog kruga ljudi i u tome sam uspeo. U filmskom smislu postoji i druga kategorija ljudi koji su odavno izgubili veru u hrvatski film pa su nakon odgledanog filma rekli da im se vratila nuda u našu kinematografiju. Ljudi koji su opterećeni Srbima sigurno nisu taj film ni gledali ili, ako jesu, sigurno im se nije svideo, te su mislili kako je to najgluplji film koji su ikad pogledali, ne zbog Srbina, nego im verovatno nije zanimljiv moj humor. Ako sam nekome promenio mišljenje na bolje uvezi sa najvećom nacionalnom manjinom u Hrvatskoj, onda super, ali to ne mogu znati – kaže on.

Mogu li se kroz popularnu kulturu menjati stereotipi o Srbima? Srbin iz Ličinog filma postao je popularan iz marketinških ciljeva, dok su brojni drugi Srbi,

poput Gorana Vinčića, postali popularni ne zbog te činjenice, nego toj činjenici uprkos. Neosporna je teza da popularna kultura ima veliki uticaj na krajnje konzumante i da se njome može širiti određena ideo- logija, međutim, pitanje je mogu li se popularnom kulturom menjati stereotipi o nekoj nacionalnoj zajednici. To je pravo pitanje za profesorku Helenu Popović sa Filozofskog fakulteta u Zagrebu sa predmeta Popularna kultura.

– Zaista složeno pitanje, naime pretpostavka jest da se kroz popularnu kulturu u najširem smislu širi određena ideo- logija i dakako stereotipi o određenim društvenim grupama. Upravo se zato u kontekstu sociologije medija često bavimo medijskim reprezentacijama, odnosno time koliko se ikako reprezentiraju određene društvene grupe ili određene vrednosti i ideje. Tako možemo videti daje reprezentacija žena ili LGBTIQ grupe danas pozitivnija nego što je bila pre dve decenije. Moć pop-kulturnih reprezentacija i nastojanja oko upravljanja tim reprezentacijama vidljiva je, na primer, u analizi holivudskih filmova i načina na koji konstruiš „neprijatelje” – Rusi, Balkanci, islamisti, ISIL, ovisno o geopolitičkim prilikama u kojima se SAD nalazi.

– No, iako je moć reprezentacije u rukama onih koji proizvode te sadržaje i posebno onih koje tu proizvodnju finansiraju, ipak – u kontekstu popularne kulture – i publika ima važnu ulogu. Nije potpuno predvidljivo šta će biti „uspešno”, a šta ne. Osim toga, proizvođači sadržaja, kao i sami recipijenti, deo su određenog duha vremena, prihvatali su određene vrednosti, deo su specifičnog kulturnog miljea – sve će to uticati na načine proizvodnje i recepcije – odgovara Helena Popović.

<https://srbi.hr/srbi-u-hrvatskoj-popularnoj-kulturi-5/#lat>

Optužnice, procesi i presude (ne)smetaju (9): Treba procesni kalendar, ali i suspenzija optuženih dužnosnika

Zašto veliki dio naših građana osuđuje zlouporabu položaja i druga koruptivna djela, koja vide kao društveni problem, ali istovremeno na lokalnoj razini biraju optužene, odnosno one koji su zbog korupcije pod istragom ili već obnašaju vlast? Je li to posljedica (nedovoljne) informiranosti i upućenosti u (moguće) posljedice ili svjesnog odabira suspektnih uslijed (ne) povjerenja u ono što tvrde tijela progona, očekivanja povlastica...?

Nema relevantnog istraživanja koje bi dalo odgovor na ova pitanja. Postoje tek nagadanja i manje ankete, odnosno neizravna istraživanja, koje donekle upućuju na moguće razloge potpore osumnjičenima ili optuženim.

44. Ivica Kruhoberec
Novinarski projekt:
**Optužnice, procesi i
presude (ne)smetaju**

Elektronička publikacija:
Varaždinske vijesti

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
30. prosinca 2021.

Međutim, nisu građani, odnosno oni koji biraju ili ih se bira, uzrok našem političkom fenomenu osumnjičenih i/ili optuženih na vlasti, budući da svatko ima ustavnom pravo birati i biti biran (izuzev pravomoćno osuđenih na kazne dulje od pola godine).

Dakle, ni birači ni oni koje se bira nisu glavni uzrok naše posebnosti osumnjičenih i optuženih na vlasti, već pravosuđe, i to zbog (pre)dugih kaznenih postupaka, koji traju toliko da može proći i više od deset godina od istrage pa do pravomoćne presude. Dakle, može se u međuvremenu održati ne jedan, već nekoliko izbora!

Najavom uvođenja „procesnog kalendara“ vidi se da je toga problema dugotrajnosti suđenja svjestan i zakonodavac. On, nesumnjivo, snosi dio odgovornosti za sadašnju situaciju i zbog toga što propušta uvesti i suspenziju optuženih dužnosnika, dakle, već izabranih, a pogotovo onih koji su optuženi za djela počinjena na istoj dužnosti koju obnašaju. To je nužno jer pozivanje na ostavke temeljem morala, poštenja i političke odgovornosti ne daje niti će uskoro dati rezultate, sudeći po onome što se vidi u praksi, što ne čudi uzme li se u obzir broj oslobađajućih presuda u procesima za koruptivna djela, odnosno percepciju kvalitete i neovisnosti rada tijela gonjenja.

Istraživanja o korupciji

Dok u prosjeku 71 posto građana svih zemalja EU smatra da je korupcija u njihovoј zemlji raširena, a 42% da se povećala u posljednje tri godine, čak 97% hrvatskih građana drži da je korupcija raširena pojava, odnosno 69 posto da se povećala u posljednje tri godine. Najkorumpiranijim se u nas smatraju političke stranke (61%) i političari na svim razinama, od lokalne do nacionalne (58%), dok se najveće odstupanje od prosjeka EU odnosi na rad sudova: više od polovine naših građana smatra da je korupcija raširena u sudstvu, a prosjek EU je ispod 20 posto. Manji je raskorak kod državnih odvjetništava: 16 posto građana EU misli da je kod njih moguće davanje i primanje

mita te zlouporaba ovlasti, a Hrvatskoj 31 posto. Pokazuje to istraživanje Eurobarometra o korupciji u državama EU, čiji su rezultati objavljeni sredinom prošle godine, a Hrvatsku stavljuju na prvo mjesto po percepciji korupcije u EU. Od sto hrvatskih građana, 97 smatra da je korupcija problem, dok u Finskoj to tvrdi 22 građana od sto, pri čemu 93% hrvatskih građana smatra da je korupcija prisutna na lokalnoj razini, a njih 87 % da je u tijelima javne vlasti na nacionalnoj razini.

- Hrvatska ima ozbiljan problem s korupcijom kao sustavnim neriješenim problemom. Korupcija je uzrok iseljavanja građana iz Hrvatske te stvara najveću ugrozu za gospodarski, socijalni i društveni napredak, tvrde na temelju rezultata posebnog istraživanja provedenog u srpnju prošle godine u Transparency International Hrvatska.

Ne postoji, nažalost, nikakvo slično, relevantno istraživanje, odnosno anketa zašto naši građani, koji su toliko osjetljivi na korupciju i svjesni njezinih loših posljedica, biraju osumnjičene i optužene za koruptivna djela. Štoviše, gotovo da nema znanstvenih radova na tu temu. Jedna od rijetkih iznimaka od toga prošlogodišnji je rad dr. Vuka Vukovića „Korupcija i reizbor: koliko političari smiju krasti prije nego što ih se kažnjava“, koji je potaknut „apsurdnom situacijom“ u kojoj je u Hrvatskoj došlo do izbora predstavnika za Evropski parlament u kojima je bilo više optuženih političara nego članova opozicije.

Mislite li da su davanje i primanje mita te zlouporaba ovlasti u svrhu osobne koristi rašireni u (NAŠOJ ZEMLJI) u bilo kojoj od navedenih kategorija?

(%)

cijom: političari odu u zatvor radi korupcije te se vrate i pobjede na izborima“, a na tragu njegovih sličnih radova o zlouporabama u javnoj nabavi iz ranijih godina.

Temeljem teorije političkog opstanka američkih znanstvenika B. Buena De Mesquite, A. Smitha, R. Siversona i J. Morrowa, autora knjige „The logic of political survival“, Vuković navodi da (korumprani) političari „najbolje uspijevaju ako oko sebe okupe tzv. malu pobjedničku koaliciju - relativno mali broj ključnih pobornika koje će uvezati u svoje klijenteličke mreže i koji će im uvijek biti izvor glasova“.

- To su ponekad lokalni kvazi poduzetnici, ponekad vjerski vođe ili vođe sindikata, ponekad ljudi na ključnim pozicijama u javnom sektoru ili pak organizacijama s velikim brojem članova. Ukratko, svi koji svojim autoritetom mogu dovesti političaru ili veliki broj glasova ili novac ili oboje, pojašnjava Vuković, napominjući da političarima zapravo potreban vrlo mali broj glasača zbog niskog postotka izlaznosti na izbore u malim sredinama, dok je Milanu Bandiću u Zagrebu godinama za pobjedu bilo dovoljno od 140-160 tisuća, odnosno oko četvrtine glasova.

Jedan je dio birača, kako upozorava, uvezan i u „klijenteličke kanale lokalnih ili državnih moćnika i jako im odgovara održavanje statusa quo“.

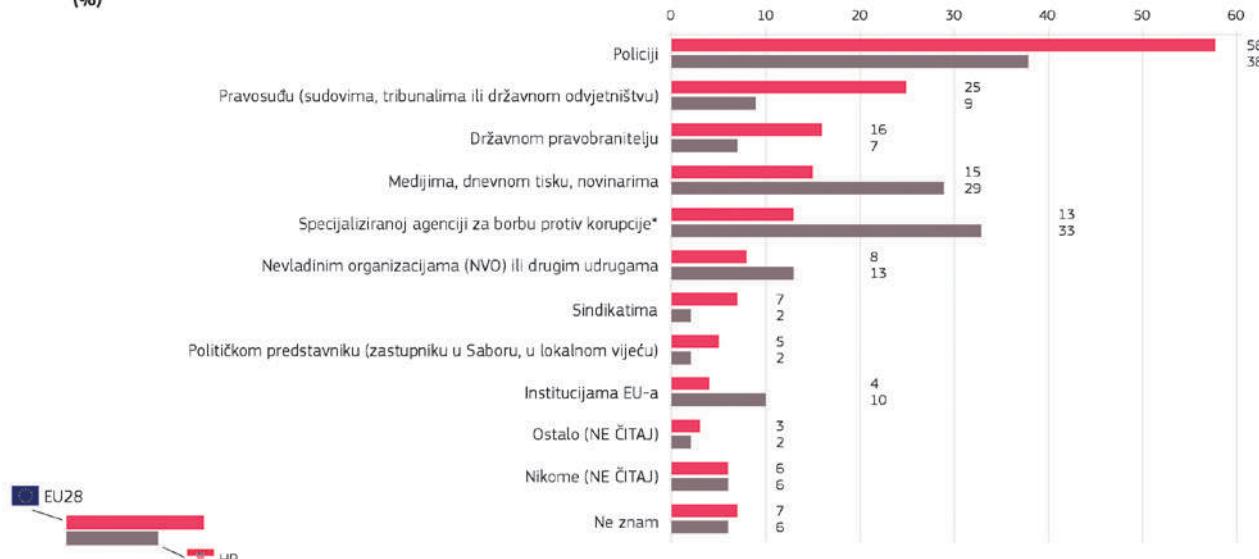
- To nipošto nije većina građana, no broj je dovoljan da neke stranke i pojedinci od toga uvijek mogu imati koristi. Ima i onih koji misle da su svi korumpirani i onda biraju one koji im, barem po vlastitoj percepciji, najviše daju. To nazivam mentalitet ‘krade, ali nama dade’, ukazuje Vuković, napominjući da ima i birača koji „padaju“ na to kad se nešto gradi, kao što su fontane, fasade i slično, i to osobito pred izbore, a neki i izjavljaju da će „stari“ političari manje krasti jer su si već „pomogli“.

Na kraju, nakon pomne analize javne nabave, autor zaključuje da što je političar bolje „povezan“ i korumpiran, to mu je veća šansa da ostane na vlasti, ali i to ima granicu: kada omjer sumnjivih javnih nabava prijeđe polovicu u ukupnim izdacima za javne nabave, tada gubi izbore.

Loša percepcija pravosuđa, a zašto?

No, kako i zašto ključni pobornici i suradnici političara - kao što su sindikalni i čelnici dugih udrug, zatim istaknuti sportski, kulturni i drugi javni djelatnici te njima slični - uspijevaju u nas autoritetom uvjeriti birače da izadu na izbore i glasaju za nekog koji se sumnjiči za djela koja u biti ne odobravaju, što je teško zamislivo u SAD i ne samo u toj zemlji? Zbog povodljivosti, neslaganja s optužbama, nerazumijevanja što je zapravo posrijedi ili... Koliko se uopće građana i kako uspijevalo uvesti u klijenteli-

Ako biste željeli prijaviti takav slučaj korupcije, kome biste najradije povjerili rješavanje tog slučaja? (MOGUĆE VIŠE ODGOVORA) (%)

---

stičke kanale, posebice u Zagrebu, koji ima oko 600 tisuća birača?

Na ta pitanja naša znanstvena zajednica ne daje odgovor, barem ne na temelju empirijskog istraživanja, odnosno ankete adekvatnog uzorka. Međutim, već spomenuto istraživanje Eurobarometra jasno ukazuje na jedan od vjerojatno ključnih razloga – uz neinformiranost i neshvaćanje što je (sve) zapravo posrijedi – nepovjerenje u institucije ključne za suzbijanje korupcije. Naime, kraj velikog nepovjerenja u pravosuđe, može li se očekivati da građani više vjeruju u utemeljenost kaznenih prijava i optužnica protiv osumnjičenih i optuženih, odnosno rad policije? Zaciјelo ne.

Uz već spomenuto mišljenje o izrazitoj raširenosti korupcije u pravosuđu, odnosno sudovima, ništa bolje kod nas ne prolazi ni policija i carina, budući da skoro 50 posto naših građana misli da je korupcija i tu raširena, a u EU četvrtina građana. Uz to, skoro 60 posto građana EU bi policija prijavilo korupciju, a u nas 38 posto, nakon čega slijedi specijalizirana agencija za borbu protiv korupcije s 33 posto te mediji s 29 posto, dok pravosuđe bi bilo izbor tek devet posto građana.

Iako je tek 15 posto naših građana u godinu dana svjedočilo ili doživjelo korupciju, javnost očigledno nema povjerenje u pravni sustav i neovisnost pravosuđa, a ni policija ne stoji osobito bolje. Ni za to gotovo da nema argumentiranih objašnjenja, odnosno istraživanja. Rijedak izuzetak ovogodišnje je istraživanja Eurobarometra.

Ovo istraživanje na više od tisuću ispitanika govori da su kao glavni razlog za lošu percepciju pravosuđa u Hrvatskoj anketirani građani na prvo mjesto stavili miješanje ili pritisak vlade ili političara (68 posto), zatim pritisak iz ekonomskih ili drugih interesa (63 posto), a na treće je ta da status i pozicija sudaca ne jamče dovoljno njihovu neovisnost (50 posto).

Nažalost, nema pomnije analize razloga za ovakve odgovore, izuzev onog iz 2016. koje je provedeno na poticaj GRECO-a te ga je objavilo Ministarstvo pravosuđa. Kao ključni razlog zbog nepovjerenja građana u pravosuđe tu se navodi dugotrajnost postupaka (75 posto ispitanih) i utjecaj politike (66 posto),

dok 73 posto zaposlenih u pravosuđu i policiji navodi da politika i korupcija utječu na učinkovitost sustava u kojem rade, a polovica zaposlenih u pravosuđu jedan od problema vidi i u korumpiranosti državnih odvjetnika, kao i građani. Prepreka učinkovitijem radu pravosuđa, odnosno boljoj percepciji, zaposleni u njemu vide i u sklonosti građana parničenju te nerealnim očekivanjima stanaka, ali i loše izvještavanje medija o njihovom radu.

Zašto se ne mogu dobiti prvostupanske presude s obrazloženjem?

Iako za to nema potvrde aktualnim i relevantnim anketama, neki od ovih razloga nepovjerenja u pravosuđe i dalje nesumnjivo stoje, kao što je dugotrajnost suđenja. Međutim, ima novih, kao što su pad ili djelomičan uspjeh optužbe u velikim procesima, zatim uhićenja osumnjičenih sudaca i visokih političara. To sve izaziva oštре javne ocjene kakve daje i predsjednik RH Zoran Milanović, tvrdeći, primjerice, da „pravosuđa nema, sudstvo je HDZ-ovo“ ili da „Hrvatska nema tužiteljstvo, DORH, jer ga vodi duboko kompromitirana osoba“.

- Dovode se podobne osobe pod fintom javnog poziva, osoba koja nikad nije radila kazneno pravo pred penziju postaje glavna državna odvjetnica... Ne može biti istina i ono što govori Marušić i što govori Lapoš. Netko tu govori totalnu neistinu: OLAF ili USKOK, izjavljuje Milanović nakon što je ustvrdio da je „Gabika krala, a oni odbiju istragu protiv nje... vjerojatno da se nekoga zaštiti“ pa nam se „sustav DORH-a raspada pred očima“ a i “ono malo povjerenja u pravosuđe razbijeno je kao vaza”.

Da bi bilo što manje ovakvih kritika i više povjerenja, pravosuđe bi trebalo raditi brže i bolje, bez uplitanja sa strane, tako da se svakako ne bi smjelo događati da se suspektni suci uhićuju tek nakon što na njihove postupke ukazuju osuđeni, kao što je to bio slučaj u Osijeku.

A žele li da budu manje izloženi kritikama i da javnost manje sumnja u rad sudstva, odnosno ima više u njega povjerenja – svakako bi trebalo raditi i transparentnije. Primjerice, svi bi sudovi trebali objavljivati termine rasprava, što sada nije slučaj. Isto tako praksa

bi trebala postati i javna objava cjelevitih prvostupanjskih presuda u slučajevima koje vodi USKOK, a ne samo izreke kazni, bez obrazloženja, koja su bitna i zbog toga jer pojašnjavaju stav suda o suspektnim događajima.

Javno neobjavljivanje obrazloženja prvostupanjskih presuda u krupnim slučajevima Županijski sud u Zagrebu, Upravni sud RH i Visoki upravni sud RH pravdaju time što se radi o nepravomoćnim presudama, koje nisu „konačni dokumenti“, a je li baš tako – ili bi javnost trebala ipak imati na uvid nepravomoćne presude u koruptivnim slučajevima i s obrazloženjima – odlučuje od prošle godine Ustavni sud RH, kojemu je potpisnik ovih redaka podnio tužbu jer drži da mu je povrijedeno ustavno pravo na pristup presudi, točnije pismenom obliku javno izrečene presude, što jamči čl 117. Ustava RH.

Slučaj Wolbergs kao primjer

Dugotrajnost, ali i netransparentnost kaznenih postupaka - koja se vidi i u tome da jasnost ne može dobiti na uvid obrazloženje prvostupanjskih presuda - glavni su uzrok političkog fenomena kandidiranja optuženih i njihovog dolaska na vlast, a ne građani koji ih biraju ili sami optuženi koji se kandidiraju. Uostalom, potonje je moguće i događa se u Njemačkoj i drugim zemljama, zašto onda ne bi bilo moguće u nas, pogotovo ako se ima u vidu da su pojedini naši lokalni dužnosnici, nakon godina suđenja, uspjeli dokazati svoju nedužnost koju su stalno isticali, kao što je Ivica Kirin ili (zasada) Ivan Čehok? Međutim, to nikako ne znači da ne postoje ili da nam ne trebaju zakonska rješenja koja odmiču suspektnog političara od ovlasti koje bi mogao zloupotrijebiti, a da mu se istovremeno ne naruši pasivno pravo biranja.

A kako optuženom dopustiti kandidiranje te time ne narušiti presumpciju nedužnosti, odnosno poštovati načelo da je svatko nedužan dok mu se pravomoćno ne dokaže krivnja, a istovremeno izbjegći mogući sukob interesa ili „prilagođavanje“ dokaza kad bude izabran? Nakon što je u nas zbog presumpcije nedužnosti propao pokušaj da se optuženima potpuno zabrani kandidiranje na izborima, odnosno obnašanje dužnosti, naše zakonodavstvo ne poznae nikakva rješenja za optužene ili nepravomoćno osuđene političare, izuzev kad su u pritvoru zbog istraga. To je

bi trebalo svakako primijeniti jer ima više primjera (grado)načelnika kojima se sudi, što u društvu izaziva prijepore, nezadovoljstva, sumnjičenja svega i svačega, pri čemu ima primjera odluka koje idu u prilog dužnosnika kao okrivljeniku, a ne javnom interesu, odnosno jedinice lokalne samouprave koju vodi.

Da bi se izbjegla mogućnost sukoba interesa kod optuženog dužnosnika, a omogućilo mu da bude dužnosnik dok nije pravomoćno osuđen, zemlje s dugogodišnjom demokracijom nalaze rješenja. Kako što ukazuje prof. dr. Robert Podolnjak, Njemačka ga je našla u suspenziji dužnosnika. O čemu se radi može se vidjeti na slučaju gradonačelnika Regensburga.

Joachim Wolbergs bio je gradonačelnik Regensburga od svibnja 2014. do 30. travnja 2020. godine, kada mu je istekao mandat. Ovaj pedesetogodišnji političar iz redova SPD-a, njemačke Socijaldemokratske stranke - koju je godinu dana ranije napustio i pokrenuo nezavisnu listu „Most – Ideje povezuju ljudе“ - nije uspio na svojim zadnjim izborima. To ne čudi jer još od 27. siječnja 2017. zapravo nije bio gradonačelnik u punom smislu te riječi, budući da je bio pod suspenzijom: poslove gradonačelnika obavljao je drugi „gradonačelnik“. Razlog za to bio je kazneni postupak pokrenut zbog optužbe za korupciju, odnosno podmićivanje. I to ne samo jedan.

Wolbergs se prvo suočio s istragom državnog odvjetništva u Regensburgu 14. lipnja 2016. jer se sumnjalo da je njegov lokalni SPD-a primilo velike donacije od poduzetnika, graditelja stambenih zgrada. Naglašavajući da je nedužan, Wolbergs je najavio suradnju s istražnim tijelima. Međutim, zbog opasnosti od ometanja istrage, 18. siječnja 2017. završio je u istražnom zatvoru, zajedno s još dvije osobe. Nedugo nakon toga državno odvjetništvo optužuje Wolbergsa za mito. Slijedom toga obaviješten je da je suspendiran i od tada je Regensburg zastupala Gertrud Maltz-Schwarzfischer iz SPD-a, koja je bila privremeno odgovorna osoba za gradsku upravu sve do izbora na kojima je i pobijedila.

Suđenje gradonačelniku Wolbergsu počelo je 2018. godine. Ni godinu nakon početka suđenja, točnije 6. svibnja 2019., državni odvjetnik tražio je u završnim

---

riječima zatvorsku kaznu od četiri godine i šest mjeseci zbog podmićivanja, pogodovanja i kršenja Zakona o političkim strankama. Nasuprot tome, Wolbergsova je obrana tražila oslobođenje, navodeći da nije bilo izravnih dokaza niti inkriminirajućeg svjedočenja, već samo posrednih dokaza. Međutim, Wolbergs je proglašen krivim po dvije točke, odnosno za prihvatanje pogodnosti od ukupno 150.000 eura. Naravno, Wolbergs je podnio žalbu na presudu, kao i državno odvjetništvo.

Početkom listopada 2019. na regionalnom sudu u Regensburgu krenuo je i drugi postupak protiv gradonačelnika Regensburga. Državno odvjetništvo optužilo ga je zbog korupcije, odnosno pogodovanja građevinskim poduzetnicima. Presudom od 17. lipnja 2020. Kazneno vijeće Regionalnog suda Regensburga osudilo je Wolbergsa na godinu zatvora zbog podmićivanja. Wolbergov branitelj najavio je i tu žalbu.

Dakle, i prije pravomoćnih presuda, točnije već nakon podizanja optužnice, njemački gradonačelnici gube ovlasti sve do eventualne oslobođajuće pravomoćne presude. A do pravomoćnog ishoda postupka, kao što se vidi iz gornjeg primjera, ne čeka se godinama, a kamo li desetljeće ili još i više. Da u vezi toga treba i može se nešto poduzeti – iako u sudstvu tvrde da se ne može ubrzati zbog kompleksnosti slučajeva, iako se, primjerice, potvrđuju optužnice čije točke jedna s drugom nemaju nikakve veze - svjestan je napokon i naš zakonodavac, koji najavljuje uvođenje „procesnog kalendara“ u nacrtu Nacionalnog plana razvoja pravosudnog sustava od 2021. do 2027. godine, Međutim, nužno je uvesti i suspenziju optuženih, pogotovo za slučajeve kada se optužuje aktualni dužnosnik jer ni u zemljama s duljom demokratskom tradicijom političari nakon pokretanja istraga i optužnica ne daju tako lako ostavke zbog vlastitog osjećaja političke odgovornosti ili morala, već zbog pritiska okoline, posebno koalicijskih partnera, kao što se to nedavno vidjelo u Austriji, ili pak je njihov rad „zamrznut“ uslijed zakonski propisane suspenzije, kao u Njemačkoj.

[https://www.varazdinske-vijesti.hr/aktualno/
optuznice-procesi-i-presude-ne-smetaju-9-treba-
procesni-kalendar-ali-i-suspenzija-optuzenih-
duznosnika-54866](https://www.varazdinske-vijesti.hr/aktualno/optuznice-procesi-i-presude-ne-smetaju-9-treba-procesni-kalendar-ali-i-suspenzija-optuzenih-duznosnika-54866)

O potrebi stvaranja – Romski feminizam i suvremena umjetnost

Strategije kojima se koriste umjetnice romskog podrijetla suprotstavljaju se društvenom rasizmu i seksizmu s ciljem njihova propitkivanja. S obzirom na višeslojnost identiteta koji proizlaze iz povijesnih i društvenih odnosa susrećemo se s pojmom interseksijske diskriminacije u kojoj se ti identiteti međusobno preklapaju i neodvojivi su jedan od drugoga. Tako se i umjetnice često poigravaju pojmovima roda u kombinaciji s klasom i etničkom pripadnošću ističući da one nisu onakve kako su stoljećima prikazivane na slikarskim platnima, kroz filmski projektor, na kazališnim daskama i u književnosti.

45. Selma Perezović
Novinarski projekt:
Sliku svoju (ne) ljubim: Dijalozi o umjetnosti i identitetu

Elektronička publikacija:
Phralipen

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
10. prosinca 2021.

Unatoč razlikama u zajednicama Afroamerikanaca i Roma, u prirodi angažmana civilnog društva, njihovo povijesti, mobilizaciji i političkom organiziranju, pronalaze se određene sličnosti u kojima je kapitalizam ovjekovječio feudalne odnose postavljajući ih u podređeni položaj. Tom temom bavi se i **Margareta Matache**, predavačica na Harvardu i romska aktivistica koja ističe da su Romi i Afroamerikanci od početka svoje povijesti ukrštali slične puteve kao i to da dijele zajedničku borbu. Da umjetnost često i neminovno ocrtava društvenu sliku, kontekste i zbivanja, vidljivo je i u prikazivanju manjinskih skupina, koje su kroz povijest umjetnosti rijetko predstavljene realistično i s empatijom. Opsežan istraživački projekt crnačkog predstavljanja i sudjelovanja u povijesti umjetnosti iznjedrio je deset knjiga u pet svezaka pod nazivom *The Image of The Black in Western Art*.

Projekt je započeo 1960-ih godina kao odgovor na segregaciju u Sjedinjenim Američkim Državama, a podsjetimo se da je samo desetak godina kasnije u Londonu održan prvi Svjetski kongres Roma, kada je romska zajednica, ujedinjena i osnažena, započela na međunarodnoj sceni sama definirati svoju politiku. U tom procesu svakako se ističe i važan zadatak identifikacije i analize prikaza romske zajednice kroz povijest umjetnosti.

Zadnjih nekoliko godina, osobito porastom primjene informacijsko-komunikacijskih tehnologija i proširenjem digitalnih mogućnosti, vidljiv je porast platformi, prostora i izložbi kreiranih za promicanje umjetnosti i kulture, ali i za predstavljanje umjetnica i kulturnih djelatnica. **RomArchive**, romski digitalni arhiv, čini umjetnost i kulturu Roma vidljivima, ilustrirajući njihov doprinos europskoj kulturnoj povijesti. Kroz priče koje pričaju sami Romi, one o umjetnosti, politici, povijesti i stradanju, RomArchive stvara pouzdan izvor znanja dostupan na internetu, suprostavljajući se stereotipima i predrasudama pomoću činjenica. S druge strane, platforma **Romani Herstory** nudi prostor za dostignuća žena romskog podrijetla, prikazujući slojevitost njihova identiteta i djelovanja, a sve sa svrhom pružanja protunarativa onima koji su se usredotočili na muško iskustvo romskog života i kulture, što je rezultiralo nezainteresiranoću za ženska pitanja. *Mislim da je većina ljudi navikla gledati na Romkinje kao na objekte predstavljanja, ali rijetko kao na aktivne kulturne proizvođačice. Nažalost, Romkinjama je i dalje izuzetno teško ući u kulturne industrije. Često isključene iz tradicionalnih sredstava za proizvodnju i distribuciju, većina ih je radila u neovisnom sektoru što im je ponekad pogoršavalo njihovu nevidljivost. No to ne znači da Romkinje nisu ostavile važno kulturno naslijeđeiza sebe,* navodi Émilie Herbert-Pontonnier, pokretačica navedene platforme. Tu je svakako vrijedno spomenuti **Europski romski institut za umjetnost i kulturu** (ERIAC), jedinstvenu organizaciju koja otvara prostor za predstavljanje umjetničkih dostignuća, razmjenjuje kreativnih ideja i razvoj uzajamnog poštovanja kroz širenje znanja i pozitivne slike o Romima. Osim u Berlinu ERIAC je nedavno otvorio svoje prostore i u Beogradu. Također, pokrenut je i digitalni projekt suvremene umjetnosti **RomaMoma**, inicijativa ERIAC-a i OFF-Bijenala Budimpešta. RomaMoma

djeluje kao forum za zajedničko promišljanje budućeg romskog muzeja suvremene umjetnosti, mjesa za uključivanje domaćih i međunarodnih, romskih i neromskeih umjetnika, kulturnih stručnjaka, društvenih znanstvenika i civilnog društva.

Samopredstavljanje

ERIAC o sebi razmišlja i kao o feminističkom institutu pa je organizirao nekoliko događanja vezanih uz romski feminizam. Tako je istaknuta izložba pod nazivom *Romkinje tkaju Europu* organizirana 2019. godine, vrijedna u diskursu feminističke i umjetničke misli i dijaloga. Na izložbi su predstavljeni radovi umjetnica (i jednog umjetnika) iz Poljske, Rumunjske, Finske, Slovačke, Bosne i Hercegovine i Velike Britanije koji su pružili protunarativ onima koji Romkinje predstavljaju pogrešno, obično kao žrtve vlastite kulture, nazadne i promiskuitetne, a koji je kreirala (i artikulirala) neromska zajednica – od znanstvene i medijske, do one kulturno-umjetničke.

Anna Mirga-Kruselnicka, zamjenica direktorice ERIAC-a, na otvorenju izložbe je istaknula kako Romkinje imaju tendenciju da sebe vide puno drugačije od onoga kako ih većinsko društvo nastoji prikazati. *Imidž takozvane Ciganke stoljećima je oblikovalo većinsko društvo. Kroz književnost, u vizualnim umjetnostima, a kasnije kroz politike, istraživanja i medije – reprezentacija Romkinja oscilirala je negdje između romantizirane i hiperseksualizirane slike 'Carmen' do slike ciganske vještice, projakinje, lopova. Ova prikazivanja tretirala su Romkinje kao promiskuitetne i slobodne, a istodobno su one bivale zarobljene vlastitom tradicionalnom kulturom,* kazuje te dodaje: *Za nas Rome ili one koji su imali priliku svjedočiti intimnosti romskog života zajednice – znamo da je stvarnost puno drugačija. Romkinje su temelj romskih zajednica. Njihova uloga i utjecaj su neupitni. Kao prenositeljice kulture, one su i njezine ponovne izumiteljice. U tom smislu i sam opstanak romske kulture ovisi o Romkinjama.*

I romska zajednica, kao i ona većinska, nastavlja Mirga-Kruselnicka, organizirana je oko roda, a Romkinje se nose s višestrukom diskriminacijom, kao žene, pripadnice stigmatizirane etničke manjine, izložene većem riziku od socijalne isključenosti i siromaštva. Upravo takvo stanje ih je natjeralo da izazovu

patrijarhalnu i rasnu represiju, također i putem umjetnosti, te kao i u slučaju drugih obojenih žena, svakodnevna borba Romkinja postala je temelj za postupnu pojavu romskog feminizma kao pokreta protiv nepravde. Tu bitnu ulogu igraju romske umjetnice koje snažno artikuliraju perspektive suvremenog romskog feminizma te kroz svoje rade utjelovljuju strategije rasnih i rodnih nepravdi koje su materijalizirane, utjelovljene i predstavljene kroz umjetnost. Također, na taj način one dovode u pitanje patrijarhalne strukture prisutne u svojim zajednicama i preispituju tradicionalne rodne uloge, objašnjava ona te dodaje: *U tom smislu Romkinje postaju buntovnice i revolucionarke, neustrašivo izazivajući različite oblike ugnjetavanja. Njihov otpor se rađa iz dubokog osjećaja ljudskosti i protivljenja svim manifestacijama društvene i kulturne nepravde.*

Samoostvarenje

Kao odgovor na sve navedeno umjetnost se koristi kao mjesto otpora, prostor u kojem se mogu osporiti hegemonistički narativi, a umjetnice se slijedom toga poigravaju stereotipima kako bi ga opovrgnule. Upravo tu metodu koristi i umjetnica **Emília Rigová** iz Slovačke koja ističe ironiju surađivanja s određenim stereotipom kako bi odredila koje njegove dijelove treba uistinu i osporiti. Tako je svjesna da možda time iznova rekreira stereotip, ali da je to nužno za njegovo mijenjanje. Promjena koja dolazi iznutra, iz romske zajednice, bitna je i za umjetnicu **Delaine Le Bas** iz Velike Britanije, koja navodi važnost promjene percepcije na svim razinama, jer su stereotipi usaćeni u društvo proizveli to da *svi misle da znaju tko smo mi više nego mi sami*. Le Bas je sudjelovala kao umjetnica i kokuratorica oba izdanja *Romskog bijenala*, autentičnog festivala posvećenog umjetnosti i kulturi, nastalog po viziji njezinog supruga Damiana Le Basa, koji je želio stvoriti fluidni festival, prilagodljiv vremenu i mjestu. To se pokazalo osobito važnim u ovogodišnjem izdanju Bijenala kada su umjetnici i umjetnice svoje rade mogli izložiti i putem digitalne platforme, učinivši ih dostupnim svima. I na Venecijanskom bijenalnu održavaju se izložbe romske kulture oslikavajući napore romske zajednice da predstavi svoju umjetnost na međunarodnoj sceni. Prva romska izložba postavljena je 2007. godine u okviru **52. Venecijanskog bijenala suvremene umjetnosti**,

pod nazivom *Izgubljeni raj*, kustosice Timee Junghaus. Uključivala je rade romskih umjetnika i umjetnica predstavljajući transnacionalnu, suvremenu i aktualnu viziju za razmišljanje o iskustvu Roma. Na izložbama koje su uslijedile mnoge umjetnice imale su prilike izložiti svoje rade. Sljedeće godine, na 59. po redu Venecijanskom bijenalnu, Poljsku će predstavljati umjetnica **Małgorzata Mirga-Tas**. Ona je također na ovogodišnjem Autostrada bijenalnu na Kosovu, zajedno s lokalnom romskom zajednicom, predstavila rad *Herstories*, iznoseći sjećanja žena putem njihovih osobnih predmeta.

Unatoč negativnim slikama koje su i dalje prisutne, platforme suvremene umjetnosti, uključujući i bijenala, mogu dodatno potaknuti prikazivanje iskustva romske zajednice i vrijednosti romske kulture, kao i nuditi umjetnicima i umjetnicama put profesionalnog razvoja. Ovakva događanja vode k rješavanju trajnog izostanka djela romskih umjetnika u muzejskim programima i umjetničkim zbirkama, a u svrhu propitivanja kulturnih kreativnih industrija koje se često vode načelima društvenog i klasnog ekskluzivitetu.

Umjetnički pokret Roma je raznolik jer okuplja umjetnike diljem Europe i svijeta koji se bave širokim rasponom tema i koriste različite alate za postizanje cilja. *Ponekad se umjetnička djela i politika ukrštaju i često umjetnici, samom svojom prisutnošću u različitim sferama svijeta, mogu stvoriti nove dijaloge o tome što je percepcija, a to, pak, daje zamah društvenoj pravdi i novim načinima na koje možemo vidjeti tko smo. No, to doista znači da svatko mora raditi na onome u čemu je najbolji u svom području kako bi se stvorio kolektivni učinak. Ne samo međusobna, već je i suradnja s drugima važna za napredak*, ističe Le Bas. Upravo neposrednost platformi, događanja i inicijativa suvremene umjetnosti nudi priliku da se romska zajednica uključi u dio javne rasprave, nudeći sigurniji prostor za istraživanje društvenih, kulturnih i inih pitanja, zauzimajući glavno mjesto za stolom kada se raspravlja o vlastitoj slici u javnosti. Da umjetnost postiže mnogo i dopire daleko, iznosi **Ildiko Nova**, umjetnica rodom iz Mađarske, s adresom u Kanadi, koja umjetnost vidi kao most prema mirnijem, ali i zanimljivijem, instant dijalogu, s dosegom široke publike u nadi da takvo katarzično iskustvo uistinu vodi k pozitivnijim

---

odgovorima. Ona u svom radu *Romska pripovjedačica* iznosi: *Nisam dobrodošla u suživot, prisiljena sam na segregaciju, a onda je moje naselje uništeno, predmet sam ilegalnih deložacija, moja je kultura prikladna za modne novotarije, mojem djetetu je ograničeno školovanje. Jesam li opasna ili je istina neugodna?* Potaknuta vlastitim iskustvom svjesna je potrebne dosljednosti i snage kako bi, kao žena, bila prisutna u kulturnom stvaranju i umjetničkom svijetu, kao i da se sustav potpore ženama treba temeljiti na odnosima razmijene znanja i iskustva.

Stanje ženskog rada u kulturi nije vidljivo samo kroz rodne razlike u plaćama nego i u podjednako značajnom jazu kada je riječ o rodnom predstavljanju. UNESCO-vo Globalno izvješće pod nazivom **Re|Shaping Cultural Policies 2018** navodi nejednaku plaću između muškaraca i žena u umjetničkom i kulturnom sektoru, kao i nedostatak vidljivosti i glasa koji imaju tendenciju ovjekovječiti višestruku rodnu diskriminaciju. Baš kako i sam Izvještaj naglašava, raznolikost kulturnih izričaja ostat će nedostižna ako žene ne budu u mogućnosti sudjelovati u svim područjima kulturnog života, kao kreatorice i producentice te kao građanke i potrošačice.

*Društvo je takvo, neravnopravno. Čak i ako se to malo promjeni, svijet umjetnosti odraz je društva. Nije lako biti Romkinja i umjetnica. To je svakodnevna borba protiv prezira na svim poljima. Mislim da postoji i određeni prezir prema umjetnicima i umjetnicama općenito. U svojoj karijeri imala sam priliku predstaviti svoje umjetničke radove na mjestima asocijativne umjetnosti, koja su bila predana razmjeni i različitosti, osvrnula se na tu činjenicu i **Marina Rosselle** koja dolazi iz Francuske. Egzotični šarm Romkinje pretjerano je naglašen, nastavlja ona, te iako je teško odrediti kako su kroz povijest umjetnici gledali na svoje modele, u slikarstvu, čini se, prevladava moralna poruka u kojoj je Romkinja suprotnost poštenoj ženi. Taj narativ, već duboko ukorijenjen u umjetnosti i društvu, nagnao je i umjetnice da se poigravaju simbolima, porukama i u konačnici svojim tijelom, a sve s ciljem njegove demistifikacije.*

Kod mnogih romskih umjetnica tijelo je zasigurno važno pitanje, istaknula je **Luna De Rosa** iz organi-

zaciskog tima Romskog Bijenala, te mnoge od njih rade na području performansa i povezuju tijelo s društvenim kontekstom koji njime upravlja i koji ga u biti definira. *Teme poput onih o pitanjima identiteta, rase, roda, seksualnosti te kontinuiranog nasilja i isključenosti nad onima koji se u društvu percipiraju kao 'drugi' vrlo su važne, na primjer u djelima Delaine Le Bas, kao i u fotografijama Valérie Leray i usredotočuju se na dva područja istraživanja, portrete (identitet) i mesta (sjećanje).*

Samoodređenje

Dvostrukom diskriminacijom bavi se i izložba **Priče Roma** u sklopu projekta Muzeja osobnih priča koja govori o tradicionalnim vrijednostima i običajima, ali i bremenu tradicije i rođnoj nejednakosti. Tako su Romi i Romkinje, naseljeni na području Slavonije i Baranje, ispričali svoju osobnu povijest o važnim životnim trenucima te ju izložili digitalno i u prostoru 2019. godine. Među mnogim pričama našle su se i one o Snježani, jednoj od brojnih nepismenih Romkinja koja je snagom volje tek u kasnim dvadesetima krenula učiti pisati, Vedrani, prvoj Romkinji koja je svoju srednju frizersku školu predstavljala na međužupanjskom natjecanju ili ona o Jovani kojoj ples pomaže da se nosi s dvostrukom diskriminacijom kojoj je izložena kao mlada, neudana Romkinja. U sklopu Festivala tolerancije i uoči Međunarodnog dana sjećanja na holokaust, godinu ranije u Zagrebu je predstavljena izložba umjetnice **Ceije Stojke Rekvijem za Auschwitz**, čiji su radovi bili posudba iz berlinske Galerije Kai Dikhas. Stojka je kroz svoje slikarstvo oslobođala traumatsko sjećanje o provedenom vremenu u koncentracijskim logorima. U Hrvatskoj valja spomenuti **Talitu Jašarevski** koja je slikala i kiparila ponajviše kroz obrazovanje u srednjoj školi Primjenjenih umjetnosti i dizajna Zagreb te **Merjem Bajrami** iz Pule koja se bavi umjetnošću islamske kaligrafije.

Kolektiv ISTE, pod kojim djeluje grupa žena različitih manjinskih identiteta, okupljene na poziv umjetnice Andreje Kulunčić, osmisile su 2017. godine javnu kampanju u kojoj govore u prvom licu o problemima s kojim se susreću na svakodnevnoj i institucionalnoj razini. *Želim da me ljudi doživljavaju kao i svakog drugog čovjeka, a ne samo kao Roma*, stoji na plakatu koji prikazuje Romkinju koja drži dijete u naručju.

Identiteti izmagnuti od norme, u ovom slučaju i oni Romkinje (ali i muslimanke, crnkinje, tražiteljice azila), postaju objekt netrpeljivosti i meta nasilja koje će mijenjati oblik ovisno o identitetskom određenju ugrožena tijela, navode te dodaju kako one, žene kolektiva ISTE, budući da su žene iznad četrdesete godine života i k tome manjinski identiteti, najmanje dvostruko prelamaju drugost, upisuju svoje tijelo u javni prostor poručujući da ne žele pristati na tiraniju statističkoga konstrukta te da u gradu, koji smatraju svojim, žele živjeti bez straha i poniženja.

Koristeći svoje tijelo, razotkrivajući i neutralizirajući proturječnost identiteta, **Selma Selman**, umjetnica iz Bosne i Hercegovine, u svom radu *Superpozicija*, koji je izložila ove godine u Zagrebu, pokazuje da kao žena, Romkinja i imigrantica, može postati sve ono što okolnosti zahtijevaju od nje. Selman se također u svom ciklusu crteža suprostavlja mogućim manifestacijama takozvanog ‘superpozicijskog interseksionalizma’. *Moji crteži razotkrivaju i neutraliziraju percipirane konceptualne suprotnosti i proturječnosti, omogućujući publici da vidi fluidnost i mogućnost ugrađenu u odnose, prostore i vremena. Oni vizualiziraju različite načine reorganizacije identiteta, tijela i kultura,* iznosi Selman.

Zahvaljujući ženskom oku po prvi puta dobivamo svježi pogled na ženski svijet, ali i kritičko preispitivanje potencijala ženskog kulturnog rada i udruživanja. Umjetnice ne odbijaju sudjelovati u širem romskom pokretu, dapače, one su dio njega, te pomoći umjetnosti negiraju patrijarhat i diskriminiranje koje također doživljavaju unutar vlastite zajednice. Izazivaju posjetitelje i gledatelje u njihovoj unaprijed stvorenjoj slici o romskoj zajednici, opovrgavaju stereotipe koristeći vlastito iskustvo, strastveno i snažno iznoseći perspektive suvremenog romskog feminizma.

Ipak, nerijetko je prisutan diskurs o Romkinjama-umjetnicama, kao i ženama-umjetnicama, gdje se etnička i/ili rodna komponenta nužno veže uz njihov (umjetnički) rad. Kroz svoje znanstveno i umjetničko djelovanje, umjetnica **Barbara Bódi**, iz Mađarske, tijekom našeg razgovora navela je kako većinsko stanovništvo, trenutno, ne može razlikovati nijansiraniju i detaljniju prisutnost kreativnih trendova u

stvaralaštvu umjetnica romskog podrijetla, pa stoga ne može ni napraviti stvarni pokušaj njegove realne interpretacije i uključivanja. *Njihovo znanje pokriva karakteristike romske likovne umjetnosti u autentičnom smislu, temeljeno na izvornim tradicijama, i usredotočuje se na isticanje romskog podrijetla kao naivnog ili ‘podređenog’, koje se na pogrdan način podcjenjuje. Kako se razotkriva podrijetlo umjetnice, etnička pripadnost nadjačava stvarnu kvalitetu i poruku djela. Od tog trenutka nadalje, umjetnice se često smatraju i klasificiraju kao romske umjetnice.* Na taj se način njihova djela promatraju kroz etničku vizuru, zaključuje Bódi, čak i u slučajevima diplomiranih profesionalnih umjetnica.

Nastavno na to, Rigová navodi da iako zazire od plitkih oznaka poput *romske teme* odnosno *romske materije* koristi iste kako bi dosljedno stvorila novi narativ koji se odnosi na predstavljanje romskog tijela kroz povijest umjetnosti. Tako umjetnost djeluje kao čin otpora, buđenja i redefiniranja vlastitih prostora, iznimno produktivna i propitujuća. Na tom tragu Le Bas otkriva: *Uvijek govorim da sam umjetnica, moj rad je više slojan i sastoјi se od svih aspekata onoga tko sam, što imam i nastavljam doživljavati i kako se osjećam u ovom svijetu. To često doteče toliko mnogo stvari da ih je teško svesti na samo nekolicinu komponenti.*

Osobni je izbor svakog umjetnika i umjetnice žele li se u svom radu pozabaviti antiromizmom kako u konačnici poentira De Rosa. Iako su mnoge umjetnice prihvatile raditi na taj način, stvarajući djela koja predstavljaju široj publici, a u svrhu redefiniranja vizualne percepcije romske manjine, ali i politike gledanja, nadamo se da će doći vrijeme kada će umjetnice moći biti samo – umjetnice. Onako kako one to i same žele.

<https://phralipen.hr/2021/12/10/o-potrebi-stvaranja-romski-feminizam-i-suvremena-umjetnost/>

SEKSUALNO OBRAZOVANJE 3: Nasilje, rizična ponašanja i zarazne bolesti rezultat su neznanja i plodno su tlo seksizmu i mizoginiji

---

46. Branka Stipić
Novinarski projekt:
**SEKSUALNO
OBRAZOVANJE:
Desetljeća borbe za
znanje o temeljnim
činjenicama**

Elektronička publikacija:
Reci.hr

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
31. prosinca 2021.

I ove su godine trgovine bile preplavljene ponudama božićnih poklona: za djevojčice barbikes, mini kuhinje i kolica s bebama, za dječake autiči, alati za male kućne majstore, roboti i modeli oružja. Za žene kozmetika, nakit ili neki elegantan komad suđa, za muškarce žestoko piće, set za brijanje ili neki šal. Da neka rodno osviještena osoba donese dječaku na poklon lutku ili pribor za čaj u većini bi je slučajeva roditelji, baki i djedovi pa i sam dječak gledali s negodovanjem jer "on je muško". Od najranije dobi djevojčice se uči da će biti majke, kuharice i lijepa, a dječake da će biti jaki i kreativni.

U patrijarhalnom društvu uloge su jasno definirane po spolovima: žena je zadužena za održavanje kuće, odgoj djece, brigu o starijima i kuhanje, uz to je poželjno da je uvijek sređena, a muškarac je glava obitelji zadužena za manje kućne popravke i eventualno košnju travnjaka ili cijepanje drva. Poslovi koje obavlja on su bitniji nego oni koje obavlja ona, premda europski

indeks rodne ravnopravnosti pokazuje da je besplatni rad žena nekoliko puta veći nego onaj muškaraca. Prema posljednjem Atlasu rodne ravnopravnosti zaposlene žene dnevno potroše 2,3 sata na kućanske poslove, a zaposleni muškarci 1,6 sati. Još dok žive s roditeljima, djevojčice i mlade djevojke znatno više sudjeluju u kućanskim poslovima nego njihovi muški vršnjaci.

Takvi odnosi i takav odgoj savršeno su plodno tlo za razvoj **seksizma i mizoginije** koja se manifestira u stalnom porastu rodno uvjetovanog nasilja koje se kreće od seksualnog uzinemiravanja u stvarnom svijetu ili na internetu, a završi najtežim fizičkim nasiljem pa i ubojstvom. U prvih jedanaest mjeseci ove godine u Hrvatskoj je ubijeno 13 žena, od kojih su deset ubili njihovi partneri. U toj statistici nije i posljednji splitski slučaj – na smrt izbodena žena u svom stanu.

Femicid u porastu

Posljednjeg dana studenog javnost je šokirao slučaj ubojstva žene u splitskom Lidlu – bivši je partner na smrt nožem izbo svoju bivšu partnericu na njezinom radnom mjestu, pred očima kolegica i kolega i kupaca. Nakon tog slučaja, o kojem se narednih dana intenzivno govorilo i pisalo u javnosti, a potom je zanimanje, kao što to redovito biva, zamrlo, oglasile su se redom sve nevladine organizacije koje se već desetljećima bore za jaču zaštitu žrtava i strože kažnjavanje nasilnika. I sve su poručile isto: ovakvi se zločini **mogu spriječiti** jedino edukacijom o rodnoj ravnopravnosti od najranije dobi! U Hrvatskoj je femicid postao pojam kojim se sve češće moraju opisivati ovakvi monstruozni događaji.

Neva Tolle, koordinatorica Autonomne ženske kuće Zagreb, reagirajući na ubojstvo u Lidlu, rekla je kako nasilnici polaze od ideje da je žena njihovo vlasništvo pa imaju pravo raditi s njom što žele, a to je rezultat patrijarhalnog društva. S druge strane, upozorila je kako su kazne prema nasilnicima minimalne i gotovo uvijek im se u sudskom postupku traže olakotne okolnosti. No, iznimno je važna i prevencija pa bi djeca od najranije dobi morala učiti kako rješavati sukobe mirnim putem. I B.a.b.e. su poručile da je ključ u borbi protiv nasilja prevencija, a ključ prevencije je u obrazovanju djece i mladih.

Rada Borić, predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova zagrebačke Gradske skupštine, koju je svojedobno Forbes uvrstio na listu najznačajnijih svjetskih feministica, kaže kako je tragično da je nasilje jedina stvar koja ujedinjuje sve žene na svijetu.

“Ništa se neće promijeniti bez obrazovanja od vrtića koje se treba nastaviti od prvog razreda osnovne škole. Mali Finci već od prvog razreda kroz njima primjerenu slikovnicu uče kako nastaju djeca. Strah od građanskog odgoja, koji iskazuju njegovi protivnici, nije samo strah da će djeca učiti o rodnim ulogama nego i da će učiti kako razmišljati vlastitom glavom. Odlučni smo da u Zagrebu zaživi građanski odgoj u školama”, tvrdi Rada Borić.

Sanja Sarnavka, predsjednica Zakladne uprave Solidarne i dugogodišnja aktivistica za ljudska prava, u svojoj je dugogodišnjoj karijeri, ponajviše u udruzi B.a.b.e. upoznala brojne posljedice neznanja. “Jako puno žena ne prepoznaje nasilje dok se ono ne pretvori u fizičko. Odrastaju u društvu koje ih svodi na tijelo jer im se nameće kako je najvažnije da budu zgodne. Sjetimo se samo reklama, posebno u prethodnim desetljećima, kad su se i garažna vrata reklamirala pomoću zgodnog ženskog tijela. Kad osobu svodiš na tijelo, posljedica je njezino neuvažavanje i nepoštovanje kao osobe, a i sama žena gubi samopoštovanje i samopouzdanje. Susretala sam se s brojnim ženama koje su ulazile iz jedne nasilne veze u drugu jer su mislile da moraju biti s nekim muškarcem”, kaže Sarnavka. Najslikovitiji primjer takvog poimanja svijeta jest rezultat istraživanja provedenog među srednjoškolcima koje je pokazalo da više od petnaest posto srednjoškolaca šamar ne smatra nasiljem i da je provokativno odjevena žena kriva za silovanje.

Podaci iz posljednjeg **Atlasa rodne ravnopravnosti Hrvatsku** svrstavaju u grupu zemalja sa sramotno visokom stopom obiteljskog nasilja od čak 55 posto u prethodnih pet godina, a to je nasilje tri puta češće nad ženama s invaliditetom nego nad zdravima i osobito je poraslo zbog lockdowna u pandemiji. U prvih osam mjeseci ove godine u Hrvatskoj su registrirane 1153 žrtve kaznenog djela nasilja u obitelji, od kojih je 86 posto žena.

Mitovi umjesto znanja o seksualnom i reproduktivnom zdravlju

Spolno i reproduktivno zdravlje, kao još jedno bitno područje seksualnog obrazovanja, u Hrvatskoj je također na marginama interesa, a rezultat je razочaravajući. Hrvatski tinejdžeri, za razliku od svojih vršnjaka iz zemalja u kojima već dugo postoji predmet seksualnog odgoja, rijetko koriste kondom u svojim prvim seksualnim odnosima. Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo 30 posto mlađih u dobi od 18 do 25 godina nije koristilo kondom prilikom prvog spolnog odnosa, a prilikom posljednjega ta se brojka penje na 45 posto. Samo 20 posto ih dosljedno koristi kondom. Rezultat ležernog stava prema zaštiti vlastitog zdravlja i od neplanirane trudnoće, koji se nastavlja i u odrasloj dobi, je gotovo 7,5 tisuća pobačaja u 2020. godini od kojih su više od trećine pobačaji na zahtjev, a najviše ih je u populaciji žena od 20 do 39 godina među kojima njih više od 70 posto ima jedno ili više djece. Savjetovalište za promicanje spolnog zdravlja zabilježilo je u ovoj godini čak trinaest slučajeva pacijenata pozitivnih na sifilis (u 2020. bilo ih je šest), što pobuđuje sumnju da se počinje širiti spolno prenosiva bolest za koju se mislilo kako je već odavno iskorijenjena.

Ginekologinja **dr. Jasenka Grujić** u svojoj se dugo-godišnjoj liječničkoj praksi susretala s posljedicama neznanja o osnovnim činjenicama seksualnog i reproduktivnog zdravlja, koje je sažela u četiri mita koji su, kaže, mnogim ženama donijeli neželjenu trudnoću ili opasne bolesti.

Prvi mit je da menstruacijski ciklus traje uvijek 28 dana, a točno je da može trajati sedam dana više ili manje. **Drugi je mit** da žena može zanijeti samo jedan dan koliko živi jajna stanica, no spermiji u reproduktivnom traktu žene žive tri do pet dana pa mogu oploditi jajnu stanicu koja je u međuvremenu sazrela. **Treći je mit** da prestankom uzimanja kontracepcijske pilule zaštita od neplanirane trudnoće traje barem još jedan ciklus. I to je netočno, upozorava dr. Grujić, jer je trudnoća moguća već u prvom ciklusu po prestanku uzimanja pilule. I **četvrti mit**, kojega djevojčice slušaju od malena, da se upala jajnika može dobiti od sjedenja na hladnom ili nošenja tangi, samo je to – mit. “Upalne procese u maloj zdjelici u žena

uzrokuju spolno prenosive bolesti, najčešće klamidija i gonoreja”, kaže dr. Grujić.

Nedostatak seksualne educiranosti ogleda se i u činjenici da se većina hrvatskih roditelja protivi cijepljenju svoje maloljetne djece protiv **HPV-a**, premda cjepivo sprječava infekciju virusom koja može dovesti do karcinoma vrata maternice, rodnice i stidnice kod žena, karcinoma penisa i anusa kod muškaraca te karcinom grla kod muškaraca i žena. To je jedino za sada dostupno cjepivo protiv neke vrste raka, za sve mlade do 25 godina je besplatno, štiti od infekcije od koje će oboljeti gotovo 80 posto seksualno aktivnih osoba barem jednom za svoga života, no unatoč tome roditelji se opiru. Za djevojčice vade argument da njihova kći nije promiskuitetna pa se neće niti moći zaraziti. Pri tome zanemaruju činjenicu da hrvatski tinejdžeri najčešće stupaju u seksualne odnose između 16. i 17. godine, a mnogi od njih i ranije, poneki već i u osnovnoj školi te da ne pitaju roditelje za dopuštenje. Predrasude su rezultirale poraznom brojkom od samo deset posto odaziva na cijepljenje, dok je, usporedbe radi, procijepljenost u Australiji 70 posto.

Nasilje nikad neće potpuno nestati, baš kao niti neodgovorna ponašanja i zarazne bolesti, no porazno je da se mnogi u Hrvatskoj uporno opiru stjecanju znanja koja bi generaciju koja dolazi podučila kako se bolje čuvati i više cijeniti. Seksualno je obrazovanje dokazano efikasno u postizanju tih ciljeva.

<https://reci.hr/seksonaut/odrastanje/seksualno-obrazovanje-3-nasilje-rizicna-ponasanja-i-zarazne-bolesti-rezultat-su-neznanja-i-plodno-su-tlos-eksizmu-i-mizoginiji/>

Milan Radić više i ne broji koliko je puta imao posla s razbojnicima - prebili su mu i bika i tele

Šezdesettrogodišnji **Milan Radić** živi posve sam u zaseoku Kozaperovica, desetak kilometara jugoistočno od Gline. Društvo mu prave dva bika, sedam krava, dvije junice i tri teleta, a vrlo često i sva moguća divljač, među kojima i vukovi.

Do sela se valja probijati ispučanim cestama punim rupa, makadamom presječenim mostićima, a do kuće i izlokanim šumskim putem. Dočekao nas je popravljujući motornu pilu. „*Na farmi ne možeš stati s poslom. I kad pomisliš da ćeš malo odmoriti nešto se pokvari*“, govori kao da se ispričava pa nas uz brdo iznad kuće vodi do pašnjaka pohvaliti se svojim blagom.

Pokazuje na trogodišnjeg bika, prilazi mu oprezno i nježno ga miluje. Biku paše češkanje, namješta se i zahvalno gleda gazdu. Životinja hramlje. Naš domaćin tvrdi da je snažno **udaren po nozi** jer je ušao nekome na zemlju, imanje ili pašnjak. Zna Milan i tko bi to mogao biti, jer je ranije vidoš tog čovjeka kako tuče krave, ali nema čvrstog dokaza i ne želi baratati imenom.

„Sipkom mu je prebio zglob i lopaticu. Liječim ga, a on onako šepav, na tri noge, ode skroz na vrh brda, na 750 metara“, kaže dodajući da mu svaki dan tamo nosi vodu. Dugo nije mogao hodati i stajati nego je ležao i dobio rane. Liječio ga je mašću za ljude koje je kupio u apoteci i sve mu je lijepo zaraslo. „*Prirastao mi je zbog toga srcu, i nekako ga najviše volim. Nisam mu dao ime kad je bio mali pa ga sada zovem Milan, po sebi*“, otkriva.

47. Goran Gazdek

Novinarski projekt:
**Održivost
poljoprivredne
proizvodnje, obnova
i uvjeti života u
ruralnom dijelu
potresom pogodjenog
područja Sisačko-
moslavačke županije**

Elektronička publikacija:
Agroklub

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
27. prosinca 2021.

Na udaru nasilnika i zvijeri i Milan i njegovo blago

Prebili su mu, dodaje, i jedno tele. Siguran je u to jer je bilo samo u štali, u njoj ga nije imao tko ozlijediti. "Liječio sam ga, okretao, kupao, mazao, a ovi iz veterinarske neće dati pravi lijek nego neki sprej koji više služi za muhe i insekte nego da zalijeći rane jer u sebi nema joda", očajan je.

Surov je život u pustim dijelovima Banije, pogotovo kad si sam i na području gdje nema signala za mobitel. Imao je Milan posla s razbojnicima, više i ne broji koliko puta. Pretukli bi ga i opljačkali, predstavljujući se kao policajci. Kad je pretučen toliko da je morao zatražiti pomoć liječnika, prijavio ih je pravoj policiji nakon čega su napadi prestali. Ali, više od razbojnika muče ga **vukovi** koji se zimi u sumrak spuštaju do imanja u potrazi za hranom.

"Pamtim situacije kad sam jedva izvukao živu glavu. Jednom me u dvorištu dočekao i napao čopor kad sam se navečer biciklom vratio kući, a drugi put vučica s dva vučića kad sam išao po krave da ih vratim u štalu", sjeća se Radić dvije najriskantnije životne situacije kakve nije doživio ni u ratu, ni s pljačkašima, ni u potresu.

Proljetos sniman film o njegovu životu

Čuli su za tu priču i filmaši pa je o njegovom životu na autentičnim lokacijama proljetos **sniman film** koji je sada u montaži, ali se ugovorom obavezao da o tome ne smije pričati medijima pa ćemo odgovore na ta pitanja potražiti od producenata za neki novi članak.

Milan je nekada imao lijep život. Do rata je radio kao šumarski tehničar na potezu od Sarajeva do Siska, a onda se sve srušilo. U stočarstvo je krenuo s jednom kravom, planirao prodavati mlijeko, ali je vrlo brzo shvatio da neće uspjeti jer ga ovdje nema kome prodavati. Odlučio baviti telcima.

Životinje su na slobodnoj paši u ograđenim pašnjacima. Imaju uski prolaz, preko potoka uglavnom same dolaze do štale. Lijepi simentalci, dobro njegovani, sigurno su u prvoj klasi, primjećujemo.

"Jesu, ali ne ide to tako lako. Ako su debeli možemo dobiti po 26 ili 27 kuna kako kad, a ako su mršavi idu

po 24 kune. No, ima svakakvih otkupljivača, **podcjenjuju** naš trud i znanje pa nam za prvu klasu ne daju više od 24 kune. Ucjenjuju nas i omalovažavaju. Znaju kazati da ne kupuju smeće, okrenu se, odu. Jedino Cvanciger iz Siska uvijek pošteno procijeni i pošteno platí", iznosi svoja iskustva Radić.

Mogu lijepo živjeti sa svojih sedam krava i dva bika

Napominje kako je veliki problem i uvoz mesa koji se po bagatelnim cijenama može kupiti u trgovackim centrima. "Čuo sam da sada telce uvoze iz Rumunjske, a puna su im ista domaće proizvodnje. Šta nama vrijedi što mi toliko rintamo kad oni uvoze", ljut je naš sugovornik.

Radić nema svoje zemlje na kojoj bi proizvodio hranu za krave. Koristi livade koje bi mu iznajmili ili ustupili na korištenje te napuštene površine koje sam krči i tako ih na neki način održava. "Iako je život ovdje težak, nikada nisam pomislio da odem. Volim svoj kraj i ostat ću ovdje do smrti bez obzira kakve su mi se sve nedaleće događale", naglašava navodeći da može lijepo živjeti i sa svojih sedam krava i **dva bika**.

Smatra da život na Baniji ima budućnost, ali vlast treba shvatiti da im mora pomoći. "Nakon rata su nas ostavili kao mačiće pred vratima da se sami snalazimo i nikoga nije bilo briga što su nam ceste pune rupa, a sela prazna. Nažalost, morao se dogoditi potres da im otvoriti oči i da shvate da i ovdje žive ljudi", zaključuje Milan Radić.

<https://www.agrokub.com/stocarstvo/milan-radic-vise-i-ne-broji-koliko-je-puta-imao-posla-s-razbojnicima-prebili-su-mu-i-bika-i-tele/73220/>

TEOLOG ŽELJKO TANJIĆ O SLOBODI VJEROVANJA Utemeljena je na dostojanstvu ljudske osobe i nitko je ne može oduzeti ili ograničiti (5/6)

48. Ivan Tašev

Novinarski projekt:
Vjerska sloboda kao stijena koja čvrsto drži ljudska prava: Društvom 21. stoljeća opet dominiraju progoni vjernika

Elektronička publikacija:
Hrvatska katolička mreža

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
30. rujna 2021.

Ovaj feljton ima za cilj pridonijeti povećanju informiranosti hrvatske javnosti o vjerskoj slobodi kao temeljnem ljudskom pravu, a u nastavcima će se ponuditi nove informacije i analize fenomena (ne)poštivanja vjerske slobode u svijetu i Hrvatskoj.

Sloboda vjerovanja za dobro svih – dokument je Međunarodne teološke komisije objavljen prije dvije godine, a u njegovom je oblikovanju uvelike sudjelovao i hrvatski teolog i tadašnji član komisije rektor Hrvatskoga katoličkoga sveučilišta prof. dr. Željko Tanjić. U očekivanju prijevoda na hrvatski jezik, glavne naglaske toga dokumenta koji se iz teološke dimenzije bavi pitanjem vjerske slobode prenio je rektor Tanjić, koji je bio tajnik podkomisije Međunarodne teološke komisije za slobodu vjerovanja te je bio zadužen za koordinaciju rada, pripremu materijala i druge detalje zajedno s teologozima iz cijelog svijeta. Sloboda vjerovanja tema je koja profesionalno intrigira prof. Tanjića, pa se u razgovoru osvrnuo i na neke aktualne pojave ugnjetavanja slobode vjerovanja, posebice kroz ograničavanje priziva savjesti, a otkrio nam je i kako planira objaviti knjigu o toj temi kada mu nakon mandata rektora ostane više vremena za znanstveni rad.

Nutarnji stav osobe

Naš serijal tekstova u svojem naslovi sadrži pojam „vjerske slobode“, no u pripremi razgovora istaknuli ste da vam je draži termin sloboda vjerovanja, a i inače ga češće koristite. Postoji li razlika među tim pojmovima i zašto preferirate slobodu vjerovanja umjesto vjerske slobode?

Prof. dr. Tanjić: Kao prvo, dragو mi je da se o ovoj temi piše kako bi se hrvatska javnost upoznala s važnošću jednoga od temeljnih ljudskih prava. Terminološki gledano, sloboda vjerovanja stavlja naglasak na nutarnju slobodu savjesti pojedinca, na nutarnji stav osobe da slobodno od svake vanjske prisile vjeruje ili ne vjeruje te da ima slobodu osobno i javno, u zajednici, ispovijedati vlastitu vjeru, što uključuje i slobodu Crkve kao institucije. O tome govori Drugi vatikanski koncil, u Deklaraciji o slobodi vjerovanja *Dignitatis humanae*. Pojam vjerska sloboda više je neutralniji i stavlja drugačiji naglasak: na predmet, na objekt slobode. Znam da se taj pojam uvriježio u Hrvatskoj, ali volio bih da se to promijeni jer je i u sedmom prerađenom izdanju dokumenata Drugoga vatikanskoga koncila prihvaćena ova promjena. *Dignitatis humanae* se više ne prevodi kao dokument o vjerskoj slobodi, nego kao deklaracija o slobodi vjerovanja, pa i ja radije koristim taj pojam te ga smatram teološki opravdanijim. O tome sam i pisao povodom predstavljanja ovog sedmoga izdanja prijevoda koncilskih dokumenata, kao i u drugim člancima.

Pomak s prava istine na pravo slobode

Spomenuli ste Drugi vatikanski koncil. Kao da se do ožujka 2019. godine i objavljivanja dokumenta Međunarodne teološke komisije „Sloboda vjerovanja za dobro svih“ od Deklaracije *Dignitatis humanae* nije pojavio sustavni dokument koji bi se bavio pitanjima vjerske slobode ili slobode vjerovanja. Što je razlog toj polustoljetnoj „šutnji“ o tom pitanju?

Prof. dr. Tanjić: Deklaracija *Dignitatis humanae* je važan dokument Drugoga vatikanskoga koncila, po mišljenju pape Benedikta XVI., jedan od najvažnijih koncilskih dokumenata koji po prvi put promišlja ovu temu te predstavlja novost i miljokaz u razmišljanju Crkve na koncilu i nakon njega. Cjelokupni nauk

Crkve do Drugoga vatikanskoga koncila u ovoj materiji upućivao je prvenstveno i isključivo na pravo istine. Polazilo se od toga da je istina najvažnija kategorija, a Katolička Crkva i kršćanstvo u katoličkoj interpretaciji smatraju se *vera religio*. U toj logici razmišljanja, ako je nešto istinito, ono jedino ima pravo postojati u društvu i državi te iz toga proizlazi čak zadaća države, pa i društva, štititi i dopustiti samo jednoj pravoj, istinitoj religiji i vjeri da javno djeluje. Drugi vatikanski koncil donio je pomak s prava istine na pravo slobode s naglaskom na slobodu pojedinca da bez prisile traži istinu u pitanju vjerovanja. Iako se *Dignitatis humanae* nikada nije odrekao prava katoličke vjere kao istinite, srž toga dokumenta jest naglasak na slobodi pojedinca i njegove savjesti u traženju istine. Ta svojevrsna napetost što ima prednost - istina ili sloboda - nije se odnosila samo na područje slobode vjerovanja, nego i na područje morala, etike, dogme, a Drugi vatikanski koncil zapravo je bio traženje suglasja odnosa istine i slobode, otkrivajući iznova važnost kršćanskoga shvaćanja slobode. Nije se šutilo i pape su o tomu često progovarali, posebice sv. Ivan Pavao II. u vremenu komunizma. Nakon pada komunizma smatralo se da, barem u našem europskom kulturnom krugu, o tomu neće biti potrebe govoriti i da su temeljne postavke *Dignitatis humanae* dovoljne. No, pokazalo se da to nije točno.

„Prva“ sloboda i temeljno ljudsko pravo

Vratimo se na sam pojam vjerske slobode, odnosno slobode vjerovanja. Ona je temeljno ljudsko pravo, neki će je nazvati „prvom“ slobodom, no u današnjem vremenu ere novih ljudskih prava ta sloboda kao da je stavljena po strani i da sve češće postaje „zaboravljeni“ ljudsko pravo. Možete li pojasniti kako vidite slobodu vjerovanja?

Prof. dr. Tanjić: Riječ je o temeljnoj nutarnjoj slobodi savjesti, koja je važnija od svih drugih sloboda, jer sloboda vjerovanja govori o transcendentalnom utemeljenju slobode koja ne ovisi ni o čemu ni o nikomu drugome, osim o tome da je netko čovjek i pripadnik ljudskoga roda. Sloboda vjerovanja utemeljena je na dostojanstvu ljudske osobe i nitko to pravo ne daje pozitivnim zakonskim propisom niti ga njime može oduzeti i ograničiti. Sloboda savjesti i vjeroispovijesti pripadaju u temeljna ljudska prava, ona nadilaze svako

društvo i državu, ona se ne mogu preglasavati u parlamentu, mogu se regulirati i ograničiti samo kada je u pitanju javni red i mir, ali čovjek ih ima već samim svojim činom pripadanja ljudskoj zajednici. I zato se može govoriti o „prvoj“ slobodi i temeljnog ljudskom pravu. To pravo osobi da slobodno izražava vjerovanje – javno ili privatno – ne dopušta nikakvu prisilu niti ograničavanja od strane političke moći i države.

Nelagodnost pred fenomenom vjerskoga

U ovo pandemijsko vrijeme mnogi su govorili da je državno ograničavanje broja sudionika na misama bilo zadiranje u vjerske slobode. S obzirom na malo prije iznesenu definiciju slobode vjerovanja, kako biste ocijenili stanje slobode vjerovanja u Hrvatskoj?

Prof. dr. Tanjić: Sloboda vjerovanja na zakonodavnoj, pa i na razini javnoga pokazivanja je zadovoljavajuća, jer nema otvorenih progona katolika ni pripadnika drugih vjerskih zajednica. Dapače, vjerske zajednice – pa i one koje su manjinske - ostvaruju svoja prava te su odnosi između države i vjerskih zajednica često bolje regulirani nego u mnogim zrelijim demokratskim državama. Ipak, primjećujem da se događa marginalizacija i često se pojavljuje nelagoda, pa i cenzura kada je u pitanju religijsko na kulturnom, znanstvenom, društvenom pa i političkom području. Religija kao da se samo tolerira i trpi, ne zna se što bi se točno s njome u društvenom životu i kako bi ju tretirali. Ona se ne doživljava kao oslobođiteljska snaga koja ljudima daje smisao, izvor snage i jakosti, koja oblikuje i mnoge društvene dimenzije, od umjetnosti do svakodnevice već se doživljava kao stvarnost koja stvara nelagodu, koja se smatra privatnom stvari pojedinca, nešto što treba izbjegići, što ne treba pokazivati, što dijeli, a ne povezuje. Kod nas u Hrvatskoj sve je veća prisutnost nelagodnosti pred fenomenom vjerskoga. To je posebice vidljivo kada se Crkva izjašnjava o društvenim i javnim pitanjima, pa reakcije bivaju dočekane „na nož“, često od onih idejnih i misaonih krugova koji još uvijek svoje korijene vuku iz komunizma.

Meki totalitarizmi

Nedavno je ne samo u Hrvatskoj, već i na razini Europske unije bilo mnogo govora o prizivu savjesti koje zasigurno pripada u područje slobode

vjerovanja. Kako je došlo do toga da se jedno pravo koje postoji već više od dva milenija „istišće“ tzv. novim pravom?

Prof. dr. Tanjić: I u Hrvatskoj, ali i drugdje u svijetu javlja se misaono-pojmovna konfuzija u pogledu sloboda, ljudskih prava, uz tendenciju da se prava pojedinih skupina u zapadnim društvima proglose *ipso facto* ljudskim pravima, iako ona to po svojoj naravi nisu. Naime, ne postoji ljudsko pravo na roditeljstvo, ali postoji ljudsko pravo da dijete ima oba roditelja – oca i majku, to je temeljno ljudsko pravo. Primjećuje se da sve manje ljudi slobodu vjerovanju podrazumijeva kao temeljnu slobodu, mnogi ne vide da i sve drugo može dovesti u pitanje ukoliko u opasnost bude dovedena sloboda vjerovanja. U tom slučaju izručeni smo totalitarističkim konceptima – bilo da je riječ o tzv. mekim totalitarizmima ili neoliberalnim pojavama.

Nerazumijevanje važnosti stožerne dimenzije pojma slobode savjesti i vjerovanja vidljivo je i kroz odnos prema prizivu savjesti. Iz sadašnje koncepcije države i društva – čiji temelji počivaju na želji pojedinaca koje postaju i temelj pravne društvene kulture – tvrdi se da su pozitivni zakoni jedino utemeljenje ponašanja, pa čak i liječnika kada se govorи o početku ili kraju ljudskoga života. Iako je priziv savjesti u našoj tradiciji prisutan od grčke-rimske filozofije, sloboda pojedinca pred ključnim pitanjima etičke važnosti vrednuje se prema zakonima države koji mogu biti diktatorski, kao što je to bilo primjerice u nacizmu, fašizmu i komunizmu. Priziv savjesti ne želi se samo ograničiti, nego i ukinuti. Mnogi to čak i podržavaju, u ime određenih sloboda ili prava koji su u izravnom sukobu s slobodom vjerovanja, a nisu ni sadržajno ni epistemološki na istoj razini. Oni nisu svjesni da ukoliko se ukine priziv savjesti, da će se u ime diktata pozitivnoga zakona države od osoba moći tražiti i mnoge druge stvari koje se danas čine nezamislivima. Reći da onaj tko je zaposlen u javnoj bolnici i prima plaću iz proračuna mora činiti pobačaj jer je tako država odlučila – novi je oblik totalitarizma i jednostrani pristup problematici. On danas u nekim društvima lako prolazi jer su se sve bitne, pa i misaono utemeljujuće teološko-filosofske odrednice od 60-ih godina prošloga stoljeća naovamo potpuno izgubile i

---

drugačije formirale: ideološki neznanstveno, stavljeni su drugačiji naglasci, pa se pojedina prava regulirana pozitivnim zakonskim normama sama po sebi proglašavaju ljudskim pravima iako to nisu.

Kršćansko mučeništvo kao svjedočanstvo ljubavi

Kakva je situacija sa slobodom vjerovanja u drugim zemljama. U radu komisije surađivali ste s teologima iz različitih dijelova svijeta. U dokumentu „Sloboda vjerovanja za dobro svih“ spominje se na koje se sve načine krši sloboda vjerovanja. Možete li ih podijeliti s nama?

Prof. dr. Tanjić: U dokumentu Međunarodne teološke komisije jasno se, kao i u deklaraciji *Dignitatis humanae*, kaže da sloboda vjerovanja podrazumijeva da čovjek može na javan način - ne samo u vlastitoj nutrini i u djelovanju s drugima - tražiti istinu, nju slaviti, s njom živjeti i pokazivati je. U dokumentu je prepoznato više kategorija država s obzirom na poštivanje slobode vjerovanja: ima onih u kojima nema nikakve slobode vjerovanja; potom države u kojima je sloboda vjerovanja ograničena na privatno i eventualno na kult, ali bez javnoga i društvenoga djelovanja. S druge strane, u zemljama gdje vlada demokracija sve je veći broj onih koji prolaze kroz tzv. „bijelo mučeništvo“. Dokument govori o kršćanskome mučeništvu kao svjedočanstvu ljubavi koja nadvladava mržnju i koja je važna za slobodu vjerovanja. Mnogi zbog vlastite vjere i njezine javne manifestacije često trpe napade, ponižavanja i zbog toga su na marginama društvenoga života, ne mogu obavljati javne funkcije, njihovi vjerski simboli su diskriminirani, ne mogu ostvariti određena ekonomski i društvene dobrobiti... To je posebno istaknuto u ovome dokumentu.

Formiranje ideologije neutralnosti

Ono čemu se u dokumentu daje prostora jest i pitanje odnosa države i Crkve, kroz prizmu sekularnosti i neutralnosti kao načela. Na koji način pomiriti sekularnost i potrebu države da osigura slobodu vjerovanja iz teološke vizure?

Prof. dr. Tanjić: Dokument Međunarodne teološke komisije polazi od nekoliko temeljnih prepostavki, pa tako i da se promjenio povijesni kontekst u

odnosu na vrijeme kada je donesena deklaracija *Dignitatis humanae*. Danas u potpuno sekulariziranim društvima postoje različite forme i oblici vjerskih zajednica te su i dalje društveno prihvaćene i shvaćene kao važni čimbenici posredovanja između pojedinca i države. Osim Crkve, to su obitelj i druge lokalne zajednice koje djeluju po principu supsidijarnosti i imaju veliku ulogu u socijalnom, društvenom i kulturnom smislu. Nadam se da se više nikada neće dogoditi da se ističe isključivo pojedinac i država, iako je tendencija u individualiziranom i sekulariziranom društvu da se upravo tako promatraju stvari.

U dokumentu „Sloboda vjerovanja za dobro svih“ ističe se da se u mnogih modernih liberalnih država koje proklamiraju neutralnost, stalnim isticanjem govora o neutralnosti, zapravo ne može izbjegći sklonost da se vjeru - pa i vjeru zajednice i vjersku pripadnost - promatra kao prepreku za uključivanje u potpuno društveno djelovanje i okruženje, kao prepreku da pojedinac postane kulturno i politički u potpunosti prihvачen. Zapravo, ispada da bi preduvjet potpunoga uključenja u sve društvene tokove bilo odricanje od vlastitih religijskih uvjerenja pod krinkom ili zahtjevom neutralnosti. U dokumentu navodimo da ta proklamirana ideološka neutralnost, lišena svakoga etičkoga i religijskoga utemeljenja, ide prema formiranju ideologije neutralnosti. U dokumentu se iznosi i trend koji se primjećuje u „moralno neutralnoj“ državi. Naime, država želi kontrolirati sva područja ljudskoga života i donijeti sudove o svemu te se na taj način od neutralne pretvara u etički autoritarnu državu koja određuje što je jedino moguće misliti, kako je jedino moguće djelovati, što je jedino prihvatljivo.

Novi fenomen fundamentalizma

Spominje se i vjerski fundamentalizam u kontekstu slobode vjerovanja, ali na drukčiji način nego što bi se na prvu stvar pomislilo...

Prof. dr. Tanjić: Religijski fundamentalizam ne znači prije svega povratak na ono tradicionalno življenje vlastite vjere, nije shvaćen kao neko vraćanje na tradicionalne korijene religije, nego kao novi fenomen koji treba čitati u suodnosu s razvojima koji su se dogodili u poimanju države i etičkoga relativizma

te razumijevanje uloge države i posredno shvaćanje njegove neutralnosti. To nam se činilo važnim reći u dokumentu Međunarodne teološke komisije. Vjerski fundamentalizam treba razumjeti između ostaloga kao specifičnu reakciju na liberalnu koncepciju moderne države, koji zbog etičkoga relativizma ili indiferentnosti prema religiji kod mnogih izaziva fundamentalistički stav, koji se u ekstremnoj formi nikako ne može prihvati ni tolerirati. Ali tko je onaj koji određuje granice „ekstremnoga“?

Biblijsko-teološko utemeljenje slobode vjerovanja

U podskupini za slobodu vjerovanja Međunarodne teološke komisije koordinirali ste rad više teologa iz različitih kulturnih i geografskih područja. Koliko je bilo teško „ujediniti“ sva razmišljanja, je li osjećala razlika između razmišljanja teologa iz zapadnoga svijeta i onih iz primjerice Afrike i Azije?

Prof. dr. Tanjić: Dokumenti Međunarodne teološke komisije su i službeni dokumenti Kongregacije za nauk vjere, a u timu devet teologa u podskupini za slobodu vjerovanja imali smo dvije žene laikinje: prof. Moiru Mary McQueen iz Kanade i prof. Tracey Rowland iz Australije. Afrički kontinent zastupao je svećenik iz Toga Koffi Messan Laurent Kpogo, a dio skupine bio je i kolega John Junyang Park iz Koreje. Iz Europe nas je bilo pet predstavnika, svi svećenici: Javier Prades López iz Španjolske, mons. Pierangelo Sequeri iz Italije, Philippe Vallin iz Francuske, belgijski isusovac Bernard Pottier te ja.

Svatko je došao sa svojim senzibilnostima i poimanjem slobode vjerovanja, a budući da to nije pitanje nauka koji se izvlači direktno iz Svetoga pisma i objave, iako ima biblijsko-teološko utemeljenje - to je bio poseban izazov. Primjerice, opasnost od tendencije liberalne države i društva u ograničenju slobode vjerovanja i djelovanja institucija polazeći od relativističkoga načina razmišljanja i viđenja neutralnosti posebno je bila isticana od predstavnika Amerike, Australije i Europe. Kolega iz Toga više je isticao važnost države i njezine ingerencije u zaštiti vjerskih zajednica s obzirom na mnoštvo religijskih grupa i fundamentalizama koji se javljaju na tom području. Kolega iz

Koreje diskutirao je posebice o tome kako azijskome svijetu približiti pojmove kršćanske antropologije.

<https://hkm.hr/feljton/teolog-zeljko-tanjic-o-slobodi-vjerovanja-utemeljena-je-na-dostojanstvu-ljudske-osobe-i-nitko-je-ne-moze-oduzeti-ili-ograniciti-5-6/>

Veličanstvena povijest skrivena u srcu Zagreba – palača Medaković

49. Đorđe Matić

Novinarski projekt:
**Velikani hrvatske
kulture iz redova srpske
manjine**

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
12. prosinca 2021.

Na najotmjenijem zagrebačkom trgu, Zrinjevcu, što kad se još ponekad gleda iz pravog kuta, drži u diskretnim nanosima nešto od negdašnje gospoštine našega grada, na broju 15 izdigla se i ističe se svojom elegancijom naročita u stilu takozvanog kasnog evropskog historizma građena palača. Uza sve promjene, stoljetne, uza sve falsifikate i farbanja, naše „historijske palimpseste“, uza promjene ruku, prodaje pod silom ili iz straha od najave dolazećeg historijskog užasa, što su ga njeni graditelji osjetili, ona se i dalje zove onako kako se zvala kad je sagrađena – palača Medaković.

Ispod nedavno okačenih ploča nekih novih firmi, što mogu nestati kako su se i pojavile, leže skriveni korijeni onih koji su stvorili ovakvo velegradsko, velelepno zdanje. Odmataju se pred ravnodušnim gradom poput nevidljivog konca u prošlost, možda ne tako daleku kako se može činiti brojkom, ali što se civilizacijski čini davnijom i čudnijom, daljom i nedohvatnijom od naše sposobnosti poimanja. Jednako kao što ta velegradska familija koja je dala izgraditi palaču seže u krajeve sasvim drugačije od ovih gdje će moćna i tako fantastično rezistentna familija poslije ostaviti svoj pečat, a zahvaljujući jedino i samo vlastitoj inteligen-

ciji i sposobnosti. Potomci i predstavnici te porodice će imati, u svim idućim generacijama, jednu izrazitu osobinu: gdje god bili, gdje god živjeli – bit će obrazovani, uspješni i bit će dio društvene elite. I gdje god dođu ostaviti će nešto vrijedno za sobom, bilo materijalno ili duhovno. Najčešće oboje.

Točak istorije zakotrljan iz Like

Zrmanja, ne rijeka u sjevernoj Dalmaciji, na koju bi se prvo pomislilo, nego selo, ili točnije istoimeni naselje u sastavu općine Gračac, danas jedva da ima još pokojeg stanovnika. No u tome skoro zaboravljenom selu rodio se jedan od predstavnika buduće loze koja je kad bi se, u nemogućoj paraleli, prebacila u svjetske okvire, nadmašila bi sve fiktivne Gatsbyje, literarne i stvarne heroje, sve priče o onima koji su krenuli iz zaleda svijeta da bi stvorili dugu lozu, pravu dinastiju i ostavili generacijski trag na čitavoj našoj civilizaciji.

U toj staroj ličkoj, grencerskoj, vojnoj familiji kojoj je zavičaj postao prelaz što se raširio između sjeverne Dalmacije i Like, iz sela Medak, po kojem je i nastalo prezime, tu, u prvoj polovini devetnaestog vijeka rađaju se i dva brata koja će promijeniti tok sudbine kako svoje porodice, tako, kao djelujući i misleći ljudi, suoblikovati i povijest jednog naroda – ili kako jedan izvor kaže „okrenuti točak istorije svog naroda“. Ti začetnici političke, ekonomске i intelektualne dinastije, bila su dva brata Medakovića, **Milorad** i **Danilo**.

Milorad će se razviti u intelektualca, povjesničara, koji će se baviti i novinarstvom, ali će ući i u diplomaciju. Rusofil i panslaven, pristalica koliko zblžavanja južnoslavenskih naroda toliko i srpski orijentiran, postat će, kao što je to u jednom trenutku za obrazovane Prečane bilo skoro pa „moda“ (ili pribježite?, avantura?), sekretar i na crnogorskom dvoru, onako kako su kasnije bili i **Laza Kostić** i **Matavulj**. No Milorad će biti sekretar samome **Njegošu** i sudjelovati čak i u redakturi najvećeg djela srpskog jezika – Gorskog vijenca, o čemu postoje i neke kontroverze (potencirane i zloupotrebljene u suvremenosti od crnogorskih independista, a naravno na liniji razdvajanja Crnogoraca i Srba). Kasnije će se Milorad vratiti na Cetinje i raditi na dvoru surovog **Knjaza Danila I.**

Ipak napušta i Crnu Goru, i bavi se novinarstvom i književnošću. Osjetivši svojom prečanskom duboko usađenom „busolom“ za tendencije austrijske politike i **Metternickovu** brutalnu antijužnoslavensku politiku, Milorad piše tekstove u tome tonu i biva naravno i uhapšen. Bez obzira na to, nakon kazne on se svejedno upućuje ka gradu, oko čega se sva ova neobična i značajna pripovijest i vrti, i odlazi u Zagreb. U **Ljudevitu Gaju** nalazi suborca, a surađuje i u „Narodnim novinama“. Zov suprotne strane naše geografije, tada daleke Crne Gore, izgleda je u nekom trenu bio jači i Milorad odlazi Danilu, knjazu crnogorskog kome će postati sekretar, a s njime voditi i politiku prema inozemstvu, pa će tako biti i na čelu delegacije što odlazi kod samoga ruskoga cara **Aleksandra III**, kad ta mala ali perzistentna, ratnička i surova, ali istinski slobodoljubiva brdsko-primorska teritorija dobije status državnosti 1878.

Postoji ona nevjerojatna dagerotipija **Anastasa Jovanovića** – portret Njegošev, u fotelji, oslonjen na rubove, mrkog i neuhvatljivog izraza, izraza koji se ne može ni tumačiti ni shvatiti, vladika Rade u crnogorskoj nošnji, sjedi u pozicii za slikara, jedna mu je ruka tajanstveno i legendarno uvučena u crnu rukavicu (što su svi slikarski portreti kasnije izbjegavali da donesu). To je (proto)fotografija koja je više od toga, to je kadar svih kadrova naše kulturne povijesti u koji kad gledamo u te neshvatljive oči i izraz Vladike, gledamo u oči historiji, gledamo u oči samu vječnost. Anastas Jovanović, to za našu kulturu jedno od najbitnijih imena, uradio je i portret **Milorada Medakovića** – također u crnogorskoj nošnji, sa sabljom, poklonom ruskoga cara, sjedi pod šubarom s kićankom. On je portretiran, saznalo se kasnije, u istoj fotelji u kojoj je Jovanović ovjekovječio Njegoša.

Milorad će steći veliki kapital, podići nekoliko velikih kuća, ali, što iz današnje perspektive naše srove i primitivne, zakašnjele varijante „prvobitne akumulacije kapitala“, sve će pokloniti beogradskoj općini i poput nekoliko velikih i velikodušnih ljudi i istinskih patriota, kao što su bili **Nikola Spasić** i **Kapetan-Miša Anastasijević**, osnovati čak zadužbine. Beogradska općina nakon što je Miloradu dala ulicu, proširila je to i na naselje, i danas se poznato naselje Medak zove po njemu, a, po čestoj

---

sudbini Prečana koji su suštinski mijenjali Maticu kroz povijest, te činjenice većina Beograđana nije ni svjesno.

Milorad Medaković umro je u Beogradu, gradu kojem je zavještao toliko. Ironijom historije, koja gotovo da figurira i kao metafora naših historijskih vododjelnica, njegov brat Danilo umrijet će u Zagrebu.

Ljubav prema znanju

Počeci intelektualnog i duhovnog formiranja Danila Medakovića, starijeg brata, imaju neke od naročitosti prečanskih zadatosti – osnovnu školu je završio u Gračacu, u zavičaju, ali gimnaziju zato u Zadru (odmah se postavlja veza kasnija s familijom Desnica), i to na njemačkom. Kao i mnogo budućih intelektualaca iz austrougarskog svijeta koja je u Srbiji, tada još formalno pod Turcima, vidjela stijeg i iskru budućnosti nacionalne države, Danilo prelazi u Kneževinu, što polako dobiva obilježja državnosti. Postaje učitelj djece **Knjaza Miloša**, a onda i njegov sekretar. Kad Miloš abdicira i bježi u Beč, Danilo odlazi s njim gdje zahvaljujući Knjazovoj pomoći završava prava, a u Berlinu filozofiju.

Ljubav prema znanju, prema knjigama i ostavljanju i prenašanju znanja „na polzu“ budućim generacijama nosit će stalno i djelovati u tom pravcu. Od **Jevrema Obrenovića** – velikog „gospodar Jevrema“ posudio je novac i u Novom Sadu (a ne u Srbiji dakle) osnovao štampariju. U njoj će izdati vrlo važne stvari – iznad svega sabrana djela najvećega srpskog prosvjetitelja **Dositeja Obradovića**, ali i **Daničića i Petranovićevu** Istoriju književnosti. I on, kao i brat, ima problema s vlastima, kako zbog osjetljive situacije pri granici dva carstva, tako i zbog svoje rodoljubivosti, pa je štampariju prenio u Karlovce, gdje osniva i Društvo srpskog napretka čiji je i prvi predsjednik. Tu pokreće i list Napredak, 1848., što je događaj koji bi kultura trebala slaviti do danas, jer je to prvi list pisan nakon **Vukove** jezične revolucije njegovim pravopisom, ovim istim kojim pišemo i mi danas. Jezik, kao objedinjujući herderovski pojam i glavna konstituenta nacije, tu je i kao metafora stremljenja kruga oko Medakovića i njihova krajnjeg političkog cilja – ujedinjenje Srba u jednoj i nezavisnoj, slobodnoj državi. Danilo, poput brata mu, zazire od Austrije i nema iluzija, bez obzira

na osvojene slobode pripadnika naših naroda u odnosu na ropstvo pod Turcima, bilo u Srbiji ili u Bosni, i u crnožutom Carstvu vidi asimilatorsku i ugnjetavačku trajnost. Medaković je dakako i slavenofil i rojalist, i to na liniji narodne dinastije, jasno, što je budućnost i donijela, i to je povjesna partikularnost koja odvaja Srbe od novonastajućih nacija i dinastija u okruženju. Kad se povlači iz izdavaštva, piše raznorodne stvari, a kao i mnogi intelektualci toga doba proučava historiju i pokušava napisati sintezu nacionalne povijesti u „Povjesnici srbskog naroda od najstarijih vremena do 1850. godine“.

Ključni potomak obitelji

Oba brata bitna su za nacionalnu historiju, ali bit ćemo samo dijelom nepravedni ako ustvrdimo, ponešto svjesno lakonski, da je značaj Danila Medakovića pored svega njegova rada, najveći u tome što je bio otac. Otac **Bogdana Medakovića**.

Tu se priča, kružno, kao i ova familija prečanska, preko i dalje dijelom turske Kneževine Srbije, preko austromađarske Vojvodine, preko Beča, Berlina, Novog Sada i Karlovaca, vraća nazad – u naše krajeve. I najvažnije: u Zagreb. Simbol svega toga i najviđeniji, ključni potomak obitelji jest Bogdan Medaković.

Taj talentirani, oštroumni i obrazovani čovjek, ličnost višestruke misije, od rane je mladosti pokazivao svoju posebnost. Završio je u Beču studij prava i stekao titulu doktora sa samo dvadeset i jednom godinom, nakon rodnog Novog Sada i prakse u sudu u Sremskoj Mitrovici, već s dvadeset i pet otvara vlastitu advokatsku kancelariju u Zagrebu. Ta će selidba imati dalekosežne posljedice ne samo po njega, nego po čitav politički i društveni život Srba u tadašnjoj austrougarskoj Hrvatskoj, ali i ključni, simbolički i stvarni, utjecaj na političku povijest same Hrvatske. Vrlo brzo se počinje baviti politikom i s dvadeset i devet godina biva izabran u Hrvatski sabor, kao dio „samostalaca“, čiji vođa postaje kasnije.

Kao narodni zastupnik preko svoje konstituente, preko kotara Srb – baš nedaleko Gračaca, kraja, ponovo, odakle je ponikla sama porodica i loza Medakovića – i baš na tim glasovima Bogdan, kako simbolično, ulazi u Sabor na Gornjem gradu. Kao da su se ljudi, dolje

u zavičaju njegovih predaka, složili, kao da je narod toga kraja odlučio da zajedničkim snagama, i to, što je još fascinantnije ako znamo tešku historiju toga kraja, *demokratskim putem*, glasovima vlastitim na izborima, što su prerogativi demokratski i suvremeni, kakve god tada i dalje društvene i nacionalne okolnosti bile, dakle isturi najpametnijeg i najspesobnijeg svoga zemljaka, makar ovaj bio već dvije generacije udaljen od mjesta svojih korijena.

Njegov se ugled i utjecaj šire, pa je izabran i za predsjednika Srpske pravoslavne crkvene opštine u Zagrebu, što je bio znak simboličke i praktične moći i ugleda tada. Inteligentan, pragmatičan i dalekovidan, sa zdravim idejama, Bogdan zna da je jedini ključ u zajedništvu i, kroz djelatnu političku pragmu, u stvarnom savezu s Hrvatima. Zato je kao aktivni političar i neke vrsti strateg sudjelovao u stvaranju Zadarske deklaracije (u čijem je načelu da su Hrvati i Srbi jedan narod koji treba zajednički da radi na sjedinjenju hrvatskih zemalja, s konotacijom da to ujedinjenje i jednakost dva naroda služi i protiv zajedničkog neprijatelja – tuđina) i nakon toga Hrvatsko-srpske koalicije. Sudjeluje kao advokat obrane u takozvanom Veleizdajničkom procesu protiv Srba, kao i u Friedjungovom procesu koji će imati epohalne reperkusije i za Hrvate i za Srbe, ali i za budućnost čitave Monarhije, i u najširem smislu skore budućnosti Evrope u pripremama za dotad najveći rat u historiji civilizacije.

Srbin na tronu najvišeg političkog tijela

Godina 1906., zlatna je Bogdanova godina. Izabran je za predsjednika Hrvatskog sabora i ostat će predsjednikom do 1918. godine, do kraja Austro-ugarske monarhije i stvaranja Kraljevine SHS. Najvišim političkim tijelom Hrvatske, iako tada jedinice K und K carstva, najvišim domom Trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u periodu od 12 godina upravlja je dakle jedan hrvatski Srbin.

Bogdan Medaković, iako dio ekonomskog elite, u međuvremenu veleposjednik i jedan od osnivača Srpske banke u Zagrebu – ukratko bogat čovjek, pored toga bio je i pobornik ideja **Vladimira Matijevića**, čovjeka koji je osnovao Srpsko privredno društvo Privrednik. To su ideje međusobne pomoći, solidarnosti, vjere u činjenje dobra i nastojanja na obrazovanju i školama

gdje bi se formirale i nove generacije buduće srpske elite u ovim krajevima.

Sav ovaj uspon toga zapanjujuće sposobnoga i inteligen-tnog čovjeka događao se iz jedne točke, još od 1887. – na Zrinjskom trgu broj 15, iz one iste palače, koju je po Bogdanovim planovima i peštanskom modelu dakako, projektirao čuveni **Jambrišak**, zdanja, u agramerskim krugovima znanog prosto kao „kuća Medakovića“. Tu se, iz toga zagrebačkog „Rosebuda“, mislilo, planiralo, upravljalo, bogatilo i davalo, tu su se pravile strategije ekonomskе i političke, lokalne, nacionalne i svedržavne, čak evropske. Tu su se odvijale i lične drame, sukobi i mirenja, kompromisi i stega. I tu se živjelo porodično: osnivala se i nastavljala loza potomaka iz, tada već odavno, civilizacijski kao svjetovima udaljenih Medaka. Tu je rođen i Bogdanov sin **Dorđe**, jedinac Bogdana i **Katice Medaković**. Dorđe se romantičarski zaljubljuje vrlo mlad i suprotno volji oca ženi se.

Iz braka se rađa čak sedmoro djece – među njima i najmlađe dijete: **Dejan**. Sedmo dijete, rođeno sedmog jula (1922, aко ćemo i tu numerički, cifre zbrojene daju broj 14 koji podijeljen s dva opet daje sedam) – u znaku broja sedam, dakle, „božjeg znaka“, kako kažu, rađa se Dejan Medaković. On koji će biti pamćenje, *mnemozina*, obitelji ali i čitave jedne zagrebačke srpske historije. Mjesto njegova odrastanja, kuću na Zrinjevcu kupio je malo prije dolazećeg užasa, zagrebački liječnik **Milivoj Rosić**.

Intrigantno je da nakon uspostave zločinačke NDH, mlađi Dejan Medaković seli – bježi, kao i toliko Srba tada – u Beograd tek u septembru 1941., jedva se izvukavši iz Zagreba. Kao u filmu, a možda bi i u filmu bilo neuvjerljivo, pomoglo im je upravo klasno porijeklo. Odjeveni u najbolju odjeću, Dejan i njegova sestra, pri ulasku na željeznički kolodvor kontroliran od ustaša, da bi se domogli vlaka, govorili su međusobno njemački.

Mlađi Medaković počinje volontirati u Muzeju kneza Pavla, radi s velikim **Milanom Kašaninom**, a poslije rata i s **Veljkom Petrovićem**. Završit će studije i postati historičar umjetnosti, doktorirati, postati profesor na sveučilištu, a pred kraj prosvjetne karijere i predsjednik Srpske akademije nauka i umetnosti.

Pored izuzetnog rada na polju historije umjetnosti, pogotovo srednjovjekovlja, Medaković je i pisac i neka vrsta „sintetičara“ srpske dijaspore i Preka, tumač i ekspert najvažnijih točaka srpske historijske i kulturne „izoglose“: dvije iznad svih – jedna je Sent Andreja a druga je Trst, o čemu je objavio i nezaobilaznu knjigu *Letopis Srba u Trstu*.

Uza kulturistorijske i naučne radove, njegov moguće najbitniji rad dolazi iz pisanja privatne sfere ili privatne historije kao direktnе rezultante one opće. U tom smislu njegova memoarska proza neprocjenjiva je za ono što se zove kultura sjećanja jedne zajednice i grada. Ta opširna porodična kronika koju je Medaković napisao jedan je od najvažnijih artefakata borbe protiv zaborava i podsjećanje na jednu čitavu nestalu kulturu: i to ne nekaku folklorističku, „zavičajnu“, ruralnu i rubnu kulturu. Kao kronika moćne porodice i iz toga i literarno podsjećanje na svijet zagrebačkih Srba prije Drugog svjetskog rata – to je udarac perzistentnom frankovačkom falsifikatu koji je od Srba decenijama pravio klišeje i reducirao ih do apsurda. Medakovićev Efemeris – hronika jedne porodice, u pet knjiga, tekstualni je monument sjećanju i brana onome što najviše smeta šovenskom, ali i nacionalnom lijevom ideološkom pravcu: to je neizbrisiv dokument i podsjetnik da je u Zagrebu postojala nekad i srpska patricijska klasa, istinska intelektualna, ekonomska i građanska elita.

Kao i podsjetnik, konsekutivno, na to kako je i kakvom zločinačkom rukom nestala – čak dvaput, jednom gotovo potpuno fizički, a onda utopivši se u ideologiji što je gasila nacionalni identitet i kasnije u asimilaciji druge vrste.

Tajna karta jedne ostavštine

Gledamo zato danas tu praznu kuću na Zrinjevcu, tu palaču koja je pripadala nekome tko nas sve veže. Iz te velike kuće zasjaji na momente refleks neobičnog ponosa, koji se, nažalost češće, izmjenjuje s osjećajem neke unutarnje praznine – rupe na duši koja je znak i mjera jedne neodživljene budućnosti. Budućnosti koja je mogla i morala biti drugačija.

Duž čitave Istočne i Centralne Evrope, tu u sličnom kulturnom krugu, bezbroj je takvih kuća i sličnih

historija, povijesti kuća napuštenih u istoj eri. Ako ima nešto u tom smislu što nas spaja sa Židovima, kao nijedan narod ovdje, to su historijati ovakvih kuća. One stvaraju čitavu, još ne do kraja iscrtanu tajnu kartu jedne ostavštine koja više ne pripada onima koji su je stvorili, ostavštine što je prešla u druge ruke, i poništila se, materijalno i simbolički. I jedino što joj ostaje jeste njeni ime.

Pa dobro, i to je nešto. Mnogi nemaju više ni toliko.

<https://p-portal.net/velicanstvena-povijest-skrivena-u-srcu-zagreba-palaca-medakovic/>

Potpore Republike Hrvatske Hrvatima u BiH kroz financiranje projekata i programa

50. Anto Pranjkić

Novinarski projekt:
**Istraživanje o odnosu
Republike Hrvatske
prema Hrvatima u BiH
u pojedinim područjima
ljudskog života**

Elektronička publikacija:
Kerigma-Pia

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
6. travnja 2021.

Položaj Hrvata u BiH je vrlo važno pitanje za Republiku Hrvatsku. S tim u vezi Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske koji je nadležan za provedbu ovog programa je regulirao vrste finansijske potpore, a koje mogu biti za izgradnju, obnovu i opremanje ustanova kulture te zaštita i obnova spomenika kulture, kao i potpora najznačajnijim kulturnim manifestacijama, kao i potpora javnim glasilima na hrvatskom jeziku koja osiguravaju pravo na informiranje. U ovu vrstu finansijske potpore spada i nabava knjiga i časopisa hrvatskih nakladnika za škole i javne knjižnice te potpora nakladničkoj djelatnosti u izdavanju djela od temeljne vrijednosti za nacionalnu kulturu i časopisa od kulturno-školskoga značaja. Tu spada i sufinanciranje i financiranje izgradnje, obnove i opremanja obrazovnih stanova kao i izrada programa i projekata za izvođenje nastave na hrvats-

---

skome jeziku te izgradnja, obnova i opremanje zdravstvenih i socijalnih ustanova te nabava opreme za liječenje, zaštitu i očuvanje okoliša. Naravno, tu spadaju i infrastrukturni programi kao i drugi programi usmjereni na stvaranje preduvjeta za održivi povratak i opstanak Hrvata u BiH.

Kao i svi drugi tako je i hrvatski puk od svojega nastanka do danas bio podložan raznim kretnjama. Povijesne okolnosti su uvjetovale raseljavanje i različite druge migracije koje su sa sobom nosile i različite rezultate, pa se tako znade da je u ovom trenutku gotovo istovjetan broj Hrvata koji žive u Republici Hrvatskoj i onih koji žive izvan nje. Tako ustav RH u članku 10. regulira da Republika Hrvatska štiti prava i interes svog državljanina koji žive i borave u inozemstvu i promiče njihove veze s domovinom. Međunarodni temelj za to je Povelja Ujedinjenih naroda, Opća deklaracija o pravima čovjeka, Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima, Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina i brojni drugi dokumenti međunarodnoga značaja. Iz tih dokumenata izvodi se pravo na zaštitu i očuvanje kulturne raznolikosti te pravo manjinskih zajednica na očuvanje identiteta kroz kulturu i jezik, obrazovanje i informiranje uz punu primjenu načela nemiješanja jedne u unutarnje poslove druge države. U istom članku stoji kako RH jamči dijelovima hrvatskoga naroda u drugim državama osobitu skrb i zaštitu Republike Hrvatske.

Iako je Domovinski rat umnogome doprinio da hrvatski puk u BiH danas broji gotovo duplo manje ljudi, ipak je velika i značajna brojka naših sunarodnjaka koji žive u susjednoj nam BiH i oni predstavljaju jedan vrlo važan segment Hrvata izvan Republike Hrvatske. Prema procjenama danas tamo živi oko 450.000 Hrvata.

Sabor Republike Hrvatske je, uviđajući značaj i potrebu zaštite identiteta Hrvata u BiH i sveopćeg razvitka naših sugrađana u toj zemlji, donoseći Zakon o odno-

sima Republike Hrvatske prema Hrvatima izvan RH, zakonski definirao ovu kategoriju naših sugrađana te je stavka posvećena Hrvatima BiH unesena u Zakon i Strategiju o odnosima RH prema Hrvatima BiH, pa samim time i izvršne konkretne mjere i radnje. U tom smislu, Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske radi po posebnom programu, koji je nastao sukladno Zakonu o odnosima Republike Hrvatske s Hrvatima izvan RH te pravilima o uvjetima, kriterijima i postupku za financiranje kulturnih, obrazovnih, znanstvenih, zdravstvenih i ostalih programa i projekata od interesa za hrvatski narod u Bosni i Hercegovini iz sredstava državnog proračuna Republike Hrvatske. Svake se godine barem jedan puta putem javnog natječaja financiraju kulturni, obrazovni, znanstveni, zdravstveni i ostali programi i projekti od interesa za hrvatski narod u BiH.

Kako ističu u Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske, prednost u dobivanju finansijske potpore imaju programi i projekti koji proizvode dugoročnije učinke za opstojnost hrvatskoga naroda u BiH, programi i projekti koji se provode u partnerstvu s pravnim osobama iz Republike Hrvatske u smislu prekogranične suradnje, programi i projekti koje finansijski podupire lokalna zajednica, programi i projekti koji uključuju opstojnost i stabilnost ustanova te stvaranje i očuvanje radnih mesta, kao i programi i projekti kojih je vidljiva jasna provedivost i održivost.

U tom smislu Sabor Republike Hrvatske otisao je korak dalje te je usvojena Strategija o odnosima Republike Hrvatske sa Hrvatima izvan RH, koja konkretnije regulira i utvrđuje prioritete i akcije čije provođenje osigurava stabilan rast, zaposljavanje i bolji životni standard hrvatskih državljanina. Prema svim dosadašnjim Strategijama Vlada Republike Hrvatske nikada nije odstupila od strateškog cilja vezanog za potrebu da hrvatska diplomacija posebnu pažnju posveti primjeni postojećih međunarodnih sporazuma vezanih za raspad bivše Jugoslavije posebno u području zaštite konstitutivnosti hrvatskoga naroda u BiH. Stoga je jasna opredijeljenost Republike Hrvatske ostvarenje svih prava hrvatskoga naroda kao konstitutivnog naroda u BiH sa svim pravima koja donosi konstitutivnost.

Ovim pravilima su određeni uvjeti za stjecanje prava na financiranje a to su registracija da subjekt djeluje na području BiH i to u aktivnostima raspisanim natječajem. Da se protiv ovlaštene osobe za zastupanje ne vodi kazneni postupak te da ovlaštena osoba nije pravomoćno osuđivana za kaznena djela. Važno je napomenuti da su uvjeti i vezani za programe i projekte koji se provode te da su oni od posebnog interesa i usmjereni na stvarne potrebe Hrvata u BiH te da subjekti imaju ljudske i materijalne potencijale za provedbu projekata kao i da vode transparentno finansijsko poslovanje.

Također, prema Pravilima prednost u dobivanju finansijske potpore imaju programi i projekti koji proizvode dugoročni učinak za opstojnost hrvatskoga naroda u BiH, provode programe i projekte u partnerstvu s pravnim osobama iz RH u smislu prekogranične suradnje, te jasnu održivost i provedivost programa/projekata.

Pored, ovih konkretnih aktivnosti Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske posebnu pozornost treba obratiti na dio Strategije koji se odnosi na uspostavu zakonodavnog i institucionalnog okvira kao podloge za provedbu iste. Sukladno tomu izrađen je i usvojen Zakon o odnosima Republike Hrvatske s Hrvatima izvan RH, kojim se uredila aktivnost u vezi prilagodbe tijela države uprave i Hrvatske matice iseljenika kao ustanove s najdužom tradicijom djelovanja među Hrvatima u BiH, a koja svojim radom i programima nalazi svoje mjesto na području kulture i umjetnosti, očuvanja hrvatskoga jezika, obrazovanja i razmjene učenika i studenata, športa, regionalne suradnje, kulturnog turizma, medija kao i ostalih područja. Kako bi bilo lakše djelovati osnovan je i Savjet Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan RH a koji u svom sastavu ima i predstavnike hrvatskoga naroda iz BiH. Savjet najmanje jednom godišnje raspravlja o pitanjima od interesa za Hrvate izvan RH i o provedbi Strategije te putem njega Hrvati izvan RH sudjeluju u kreiranju politike i programa koji se odnose na njih.

Saborski odbor za Hrvate izvan Republike Hrvatske je vrlo bitan čimbenik u procesu pomoći Hrvatima u BiH. taj odbor se sastoji iz saborskikh zastupnika

i nekoliko pridruženih članova Odbora. Često su članovi odbora i zastupnici koji žive u BiH te aktivno sudjeluju u kreiranju politika, a istovremeno imaju uvid u stvarno stanje na terenu.

Dakle, Republike Hrvatska skrbi o očuvanju ustavnog položaja Hrvata u Bosni i Hercegovini. Posebnu pozornost posvećuje provedbi postojećih međunarodnih sporazuma, kao i sklapanju novih, a sve u svrhu opstanka i zaštite hrvatskoga naroda u BiH. Povezivanje s Hrvatima u BiH, potpora njihovu povratku i opstanku u BiH, te očuvanje njihove pune ravnopravnosti od strateškog su interesa za RH, ali je i interes RH unaprjeđivati dobrosusjedske odnose s BiH te podupirati BiH na putu euroatlantskih integracija.

<https://kerigma-pia.hr/potpore-republike-hrvatske-hrvatima-u-bih-kroz-financiranje-projekata-i-programa/>

Izdvojeno • Zdravlje

“Ja se ne predajem!” – adaptacija 100% HRVI na situaciju uzrokovano pandemijom korona virusa

Pandemija korona virusa promjenila je naše živote. Neki od nas promjene su osjetili u većoj, a neki u manjoj mjeri. Društvena skupina koja je na poseban način doživjela ovo razdoblje bili su **100%-tni hrvatski ratni vojni invalidi**.

51. Borna Marinić

Novinarski projekt:
Utjecaj pandemije koronavirusa na život 100%-tih hrvatskih ratnih vojnih invalida

Elektronička publikacija:
Braniteljski

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
17. srpnja 2021.

Naime, u zdravstvenom smislu oni spadaju u rizičnu skupinu zbog zdravstvenih tegoba, a rutina koja je mnogima bila psihološki oslonac naglo je prekinuta. Ipak, ranjavanje koje su pretrpjeli u ratu, kao i kasniji oporavak i povratak u društvo, **ojačali su ih i mentalno i fizički** te je za njih ovo bio tek jedan od izazova u nizu. Upravo je borbeni duh, u trenucima pandemije, bio presudan kod **Jure Planinića**:

Kada sam ranjen mene su odvezli u splitsku bolnicu. Moje prve riječi doktoru bile su – ja hoću živjeti. Takav je moj stav i danas. Do prije pet godina nisam se dao u kolica nego sam bio na štakama. Tek kada mi se kila uklještila morao sam u kolica. Taj borbeni duh nije me napustio ni u ovo vrijeme pandemije i ne može se slomiti.

Dražen Mikšić koji je teško ranjavanje pretrpio na samom početku Domovinskog rata zahvalan je Bogu što je ostao živ i što mu je u 30 godina glava ostala čista, smatra to ključnim za nošenje s novim pritisциma i promjenama:

S 28 godina sam nastradao. U ovoj situaciji jako puno mi je pomoglo to iskustvo „gubitka“ nečega što sam imao. Pandemija korona virusa bi me sasvim sigurno pogodila drastičnije da mi se nije izdogadalo sve to ranije u životu. Gledam to i na način – što mi se može gore od ovoga što sam u kolicima dogoditi? Mi 100% HRVI imamo puno problema i nismo se stigli baviti novim problemima kojima se opterećivalo društvo oko nas.

Pozitivan stav prema životu **Niku Pilipovića** nije napustio niti za vrijeme pandemije. Kroz smijeh nam otkriva da ako ga tenk T-84, čija ga je granata pogodila i teško ranila, nije uspio dokrajčiti ne može ubiti ništa:

Ja se ne predajem. U ratu sam izgubio desnu ruku i desnu nogu. Pozitiva sam bio tada, pozitiva sam i sada. Doktori nisu mogli vjerovati kada su vidjeli koliko sam se šalio na račun svojeg invaliditeta. Moram napomenuti da razlog što nikad nisam klonuo duhom sigurno leži i u tome što sam imao suprugu i dvoje djece. Osim toga spasila me vjera u Boga i molitva. To je terapija koju primjenjujem kroz cijeli život. Jedini problem je što se nisam mogao naviknuti na nedisciplinu i neodgovornost pojedinaca koji nisu poštivali mjere. Recimo, kako bih se unervozirao kada bi video da je netko ušao u trgovinu bez maske.

Iako je po prirodi prilagodljiva osoba na neke se situacije nije lako uspio priviknuti niti **Ivica Mužić**:

Moguće da ta fleksibilnost ima veze s time što sam se i nakon teškog ranjavanja morao prilagoditi na nove uvjete života. Ne samo ranjavanje nego i sam rat u kojem se moraš prilagoditi novonastaloj situaciji. Za vrijeme pandemije najteže mi se bilo adaptirati na čekanja pred trgovinama i taj tip restrikcija jer inače imam naviku odlaziti na tržnicu, a s obzirom na mjere to je bilo dosta otežano.

U tim trenucima jako bitno, ističe **Hasib Alibegović**, bilo je biti smiren i strpljiv:

Ograničeno kretanje dovede te u situaciju da se jednostavno kroz neko vrijeme prilagodiš prostoru u kojem si zatecen. Jednostavno moraš što prije pribaviti situaciju u kojoj si se našao i što prije joj se i prilagoditi. Strpljenje je također jako i ništa manje važno.

Kada su krizne situacije, poput ove, u pitanju **Mladen Pavlović** upotrebljava istu taktiku koja ga je izvukla i nakon teškog ranjavanja.

Ono što bi me u takvim situacijama uvijek izvlačilo i sada se pokazalo kao dobitna kombinacija – obitelj, prijatelji i vjera. Treba čuvati zdravlje, a ako si zdrav ničega se ne treba bojati u životu. Nećemo biti ni gladni ni žedni. Mi smo u srednjoj Bosni godinu dana bili u okruženju. Ja ne znam što smo mi jeli. Sad ako me pitaš kako smo izdržali ja ne znam zaista. Ostao sam bez svega, a imali smo dvije kuće. Zarobljen sam i razmijenjen u šlapama i kožnoj jakni. Shvatiš nakon toga da materijalno nije bitno, već je bitno sačuvati život i zdravlje.

Jozo Miloš naglasio je kako mu je situacija s koronom u jednom trenutku bila psihički teža čak i od teškog ranjavanja koje je pretrpio u Domovinskom ratu.

U Domovinskom ratu branio sam svoje selo, sa svojim ljudima, znao sam gdje sam i na čemu sam. Ovdje na početku je bilo puno upitnika i nedoumica. Ne znaš što se događa, kakva je to bolest, plašiš se.

Upitnike i nedoumice imao je i **Mladen Katavić** koji je istaknuo da vrijeme pandemije nije situacija za šalu te pojasnio kako je proces adaptacije tekao u njegovom životu:

Bojiš se te nepoznate bolesti i ne izlažeš se. Samo budalu nije strah. Teško je bilo prilagoditi se. Bio sam naviknut na stalni pokret, stalno turniri, svakodnevno druženja. A onda odjednom kao da te netko sveže. Svakako mi je u prilagodbi na novonastalu situaciju pomoglo iskustvo adaptacije na život bez noge i ruke. Već sam jednom u životu imao situaciju u kojoj sam bio suočen s time da stvari koje sam navikao raditi više nisam radio. Tako se ponovilo i sada – ne mogu ići van, no to sam zamijenio drugim stvarima. Više sam čitao, kuhao, sredivao arhive.

Da je korona samo još jedan u nizu izazova u životu 100%-tnog hrvatskog ratnog vojnog invalida svjestan je **Ivica Vujica**:

*Navikao sam od početka da ništa ne ide lako i da se moraš prilagoditi. Mjesec i po dana sam imao prilagodbu na to da sam u kolicima i **od tada drugačije reagiram kada mi je nešto teško**. Što više razmišljam o lošim stvarima i o tome da je loše to sam psihički opterećeniji, a psihika onda djeluje i na fizičko zdravlje. Umjesto plakanja nad situacijom, trebao sam tražiti način prilagodbe i tada sam ga našao. U tom kontekstu vjerujem da se meni bilo puno lakše prilagoditi na COVID situaciju koja nas je zatekla.*

<https://braniteljski.hr/ja-se-ne-predajem-adaptacija-100-hrvi-na-situaciju-uzrokovano-pandemijom-korona-virusa/>

PROJEKT “POLOŽAJ ŽENA U LOKALNOJ POLITICI”: Prije će SAD dobiti predsjednicu nego Velika Gorica gradonačelniku?

Kako promijeniti percepciju da je politika muški posao i muški svijet? /// Zašto je Velika Gorica ispodprosječna po udjelu žena u Gradskom vijeću? /// Može li novac promijeniti položaj žena u lokalnoj politici?

52. Željana Ivanuš

Novinarski projekt:
Položaj žena u lokalnoj politici

Elektronička publikacija:
Gorica.info

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
12. prosinca 2021.

Velika Gorica, unatoč više žena koje su na prošlim lokalnim izborima izabrane u Gradsko vijeće, daleko je ispod hrvatskog prosjeka. Šesti najveći hrvatski grad, jasno je, kaska po zastupljenosti žena u političkim tijelima čak i za tim hrvatskim prosjekom. Projekt **Položaj žena u lokalnoj politici** analizirao je stanje i pokušao dati rješenja za tu neravnopravnost.

Velikoj Gorici nedostižan i skroman hrvatski projek

A taj hrvatski projek pokazuje da je na lokalnim izborima u svibnju 2021. godine od 6581 izabranog gradskog i općinskog vijećnika njih samo 28,2 posto žena.

U Velikoj Gorici je taj postotak 18,5. Konkretno, na izborima su u Gradsko vijeće Velike Gorice ušla 22 muškarca i pet žena. Kasnije je, zamjenom vijećnika, broj žena u goričkom gradskom parlamentu porastao za još jednu vijećnicu.

Koliko je stanje s ravnopravnosti spolova u goričkom Gradskom vijeću loše još je jasnije pogledaju li se rezultati lokalnih izbora iz 2017. godine. Tada su u Vijeće izabrane samo dvije žene – njihov udio u tom predstavničkom tijelu iznosio je katastrofalnih 7,4 posto.

Analiza ta dva podatka mogla bi se okrenuti i na pozitivnu stranu – žene su u Gradskom vijeću Velike Gorice danas više nego dvostruko zastupljene nego nakon izbora prije četiri godine. No bila bi to više nego prozirna manipulacija statističkim brojkama.

Kada se tome još doda činjenica da od dobivanja statusa grada, 1995. godine, Velika Gorica nikada nije imala gradonačelniku jasno je da su žene u našoj loklanoj politici jako daleko od ravnopravnosti. Aktualni gradonačelnik Krešimir Ačkar (HDZ) deseti je muškarac na toj dužnosti u proteklih 26 godina.

Da, postoji diskriminacija žena u politici

Upravo zato smo pitali istaknute velikogoričke političarke hoće li prije Gorica dobiti gradonačelniku ili SAD predsjednicu. I sve naše sugovornice se nadaju da će uskoro i Velika Gorica dobiti ženu na svom čelu jer ne postoji niti jedan razlog da i dalje to mjesto ostane rezervirano za muškarce. Ipak, poučene dosadašnjim iskustvom, većina je skeptična da će se to stvarno i dogoditi.

Tako je **Tajana Amšel Zelenika** (Stranka rada i solidarnosti) kazala kako bi za to buduća gradonačelnica, osim nedvojbenih sposobnosti i postignutih rezultata, trebala osigurati i dovoljno medijskog prostora. **Karmen Rak** (Most), međutim, misli da će ipak prije do tog cilja doći Amerikanci iako priželjuje da je Velikogoričani iznenade svojim izborom.

Da su žene u težem položaju u odnosu na muškarce u hrvatskoj politici potvrđilo se i kroz razgovore u ovom

našem projektu. **Lana Krunic Lukinic** (HDZ) kazala je kako ne bi u svom slučaju upotrijebila pojma diskriminacija jer se radi o teškoj riječi, no ustvrdila je kako je sigurno imala teži početak u politici od kolega.

– O da, pokušaja (diskriminacije, op. a.) je bilo, ali svi koji me poznaju znaju da diskriminacija i podcenjivanje, odnosno neravnopravnost po bilo kojoj osnovi nije nešto što kod mene prolazi. Jednostavno nikada nisam prihvaćala tradicionalnu podjelu poslova i funkcija u kojoj su žene “samo” tajnice i zapisničarke – kazala je na pitanje o diskriminaciji **Ivana Milnar** iz SDP-a.

Iz svega je očito da žene u politici, na bilo kojoj razini, ne napreduju istom brzinom kao i muškarci. Njihovo je napredovanje sporije, put prema bitnijim dužnostima dugotrajniji je i teži.

I previše žena na listama je kažnjivo

– Opterećenost žena je velika, njena lepeza obveza često je usporava ili zaustavlja na političkom putu. Htjele mi priznati ili ne ovo je muški svijet i oni vladaju politikom. Ako znamo da politika zahtjeva veliki fundus slobodnog vremena za obavljanje aktivnosti, onda je jasno da ženama ide sporije. Ako tome dodamo predrasude i dodatne kriterije, onda je razumljivo da mnoge žene na tom putu i odustaju – istaknula je **Stela Dragica Svračak** (GLAS).

Kako promijeniti i unaprijediti položaj žena u politici, posebno onoj na lokalnoj razini? Budući postoji zakonska obaveza da na kandidacijskim listama mora biti najmanje 40 posto podzastupljenog spola, možda bi bilo dobro imati liste samo sa ženama? Iako bi svi zagovornici većeg broja žena u politici na to pitanje odgovorili potvrđno, u konačnici bi takva lista bila novčano kažnjena.

Naime, platforma Možemo! nedavno je suočila s tužbom jer na listi za Gradsko vijeće Osijeka nisu imali dovoljan broj muškaraca! Prijeti im kazna od 40.000 kuna. Problem je u tumačenju odredbe o “podzastupljenom spolu”. Logično je da je ta odredba donijela zbog premalog broja žena u politici, ali to na taj način nisu iščitali u osječkom DORH-u koji je podnio tužbu.

Možda je odgovor u većim sredstvima koja se iz proračuna izdvajaju za vijećnice u odnosu na vijećnike? Da, novac je uvijek jedan od solidnih motiva, pa smo pogledali kako je to regulirano u Velikoj Gorici. I potvrdilo se da goričke vijećnice "vrijede" više od njihovih muških kolega.

Može li rješenje biti u novcu i boljem raspodaganju financijama?

Krajem svake godine Gradsko vijeće Velike Gorice donosi odluku o raspodjeli novčanih sredstava za stranke zastupljene u tom vijeću. Radi se o ukupno 190.000 kuna. I žene su vrijednije. Naime, stranke za vijećnika dobiju po 6884,06 kuna. A za vijećnicu? Samo deset posto više. Premalo da bi ijednu političku stranku motiviralo da u rad Gradskog vijeće uključi više žena. Kada bi se za ženu dobivalo dvostruko više nego za muškarca ili kada bi taj odnos bio još izraženiji, možda bi se odnos spolova u Gradskom vijeću i zbog toga promijenio.

Nema, na žalost, instant rješenja koje bi osiguralo veću zastupljenost žena u politici. Potrebne su godine i desetljeća kako bi se taj odnos prema političarkama i percepcija politike kao muškog posla promijenila. Hrvatska je imala i **Kolindu Grabar Kitarović** kao jednu od pet predsjednika Republike, a i **Jadranku Kosor** kao premijerku.

Nakon posljednjih lokalnih izbora na čelu dvije županije nalaze se žene. Prije četiri godine nije bilo niti jedne županice. Od 555 gradonačelnika i načelnika općina 10,9% je žena. Prije četiri godine bilo ih je 9,01 posto. Ide se naprijed, ali presporo.

No, morat će i žene koje se uključuju u politiku više aktivirati i uvjeriti glasače da su baš one pravi izbor, odnosno bolji izbor od njihovih muških kolega. Možda je jedan od bitnih argumenata koje trebaju (glasnije) koristiti žene objavljen na nedavnoj konferenciji o fiskalnoj otvorenosti.

Žene su, istaknuto je na konferenciji koju su u Zagrebu organizirali Institut za javne financije i Zaklada Friedrich Ebert, sklonije priznati financijske probleme i raspravljati o nužnim promjenama, pa bi njihova veća zastupljenost u izvršnim i predstavničkim

tijelima lokalnih jedinica mogla poboljšati njihovu financijsku situaciju. Ali samo ako je broj vijećnica veći od broja vijećnika, zaključeno je tom prilikom.

Zaključno možemo istaknuti, kao što je naglasila jedna od naših sugovornica, ne postoji uspješna lokalna politika bez žena. Samo je pitanje kada ćemo svi zajedno to shvatiti...

<https://gorica.info/2021/12/12/projekt-polozaj-zena-u-lokalnoj-politici-prije-ce-sad-dobiti-predsjednicu-nego-velika-gorica-gradonacelnicu/>

Mile Mrvalj: Svih 365 dana u godini beskućnicima su pakao. Godine beskućništva bile su mi teže od onih ratnih u opkoljenom Sarajevu

Oni nisu izabrali ovakav život. Njihovi životi jedni su od najugroženijih u našem društvu. Suočeni su s brojnim, nekada i nezamislivim problemima, ali i strašnim predrasudama od strane društva, a sustav je prema njima nemilosrdan. Riječ je o beskućnicima.

53. Bjonda Lučić

Novinarski projekt:
**Beskućnici-nevidljivi ljudi od kojih okrećemo glavu, deklasirani i zaboravljeni.
Promijenimo to!**

Elektronička publikacija:
Generacija.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
16. srpnja 2021.

“U Republici Hrvatskoj ne postoji opći propis, već se pitanja stanovanja, odnosno stambenog zbrinjavanja različitih kategorija građana ili socijalnog stanovanja, primjerice beskućnika, socijalno ugroženih, azilanata, žrtava obiteljskog nasilja i drugih ranjivih skupina, razrađuju posebnim propisima, ponekad i u više njih, što otežava sveobuhvatno sagledavanje problema”, stoji u Izvješću pučke pravobraniteljice za 2020. godinu.

Jedna od najpoznatijih priča o beskućništvu u Hrvatskoj je zasigurno priča bivšeg beskućnika **Mile Mrvalja** koji je podignuo kredit kako bi otvorio galeriju koja je s vremenom bankrotirala, nakon čega su mu oduzeli stan te je, stjecajem nesretnih okolnosti, postao beskućnik. Danas, kao bivši beskućnik, Mile vodi **Humanitarnu udrugu Fajter za pomoć beskućnicima** i aktivno pomaže ljudima koji su se, nažalost,

također našli u toj teškoj životnoj situaciji. Kroz pakao koji je prošao shvatio je da se beskućnik ne može izvući iz tog „žrvnja“ bez nečije podrške jer je riječ o ljudima koji postaju potpuno odbačeni od društva, obitelji, prijatelja, ali i od sustava te ako osoba nema nečiju podršku, male su šanse da se samostalno izvuče iz tog pakla. Tu nastupa Mrvaljeva udruga Fajter koja pruža podršku i nastoji pomoći svim beskućnicima koji se nemaju na koga osloniti.

Humanitarnu udrugu „Fajter“ osnovali su **Antonella Šantek** i Mile Mrvalj, nekadašnji zagrebački beskućnik 2014. godine sa svrhom aktivnog rada i pomaganja na poboljšanju života i društvenog položaja beskućnika u Hrvatskoj. Vizija „Fajtera“ je unaprijediti društveni položaj i institucionalni okvir u kojem se nalaze beskućnici putem provedbe konkretnih društvenih akcija i projekata, potaknuti i razvijati sudjelovanje volontera u radu udruge te time postići poboljšanja socijalnog, ekonomskog i materijalnog statusa beskućnika u Hrvatskoj, stoji između ostalog u opisu ove udruge.

Mrvalj nam je odmah na početku rekao kako je on već dosta medijski eksponiran te kako je do sada „milijun puta ispričao svoju životnu priču“.

„Moja priča je zapravo priča i svih ostalih beskućnika. Dakle, kredit i hipoteka. Otvorio sam galeriju na koju sam i podigao hipotekarni kredit, a galerija je bankrotirala. Ukratko, izgubiš stan i postaneš beskućnik. Međutim, veliki broj beskućnika u Hrvatskoj i na drugi način postaju beskućnicima – gubitkom posla“, istaknuo je Mrvalj.

„Problem nastaje ako imaš samo mali, bilo kakav dug, a gubitkom posla nisi u stanju više uopće plaćati režije i životne troškove i tako te sustav nakon tri, četiri godine baca u ekstremno siromaštvo, a kasnije i u beskućništvo. To su dva ključna problema“, dodao je.

‘Godine beskućništva teže su od godina u opkoljenom Sarajevu’

Prisjetio se teških životnih trenutaka u ratnom Sarajevu.

„Proživio sam tri i pol godine beskućništva i igrom sudbine proveo tri i pol godine u ratnom Sarajevu.

Vjerojatno svi znaju koliko je teško bilo tada u Sarajevu, ali moram reći da su mi tri i pol godine beskućništva bile puno, puno teže nego tri i pol godine rata“, rekao je i objasnio jedan od razloga.

„U ratu smo svi ‘u istom loncu’, svi smo u jednakoj nevolji, a kad postaneš beskućnik postaješ prepušten sam sebi, tada dolaziš u situaciju da ti se raspada čak i obitelj. U tim ionako teškim životnim trenucima odbacuju te prijatelji, rodbina i to je jedna od situacija zbog kojih beskućnici padaju u teška, depresivna stanja koja vode od psihičkih do ozbiljnih zdravstvenih problema pa i do alkoholizma. Naime, alkoholizam je kod mnogih beskućnika zapravo suicid, ljudi se ubijaju alkoholom jer misle da je to kraj. Jednostavno, teško se nositi s tom situacijom jer trebamo znati da su svi ti ljudi nekada imali dom, posao, kuću, obitelj... Imali su sve i preko noći ostali bez svega“, rekao je naš sugovornik.

Da bi bilo to ljudima bilo jasno, dodao je, uvijek se posluži slikovitim objašnjenjem.

„Zadnji slučaj koji je često bio u medijima su radnici brodogradilišta Uljanik. Dvije i pol tisuće radnika preko noći je ostalo bez posla te im nikad nisu isplaćene zadnje zarađene četiri mjesecne plaće. Oni stariji radnici otići će u mirovinu, mlađi radnici će ostati na tržištu rada, naći posao ili će otići u inozemstvo, ali ovi radnici starosti od pedesetak godina (koji još nisu za mirovine, a imaju 50 godina te im je teško konkurrati na tržištu rada), ako imaju bilo kakav mali dug, a ne nađu zaposlenje, oni su za dvije-tri godine beskućnici“, objasnio je Mrvalj.

‘Svih 365 dana u godini beskućnicima su – pakao’

„Živio“ je po ruševinama, tramvajima, autobusima, snalazio se onako kako je znao i mogao. Tražili smo ga da nam pojasni kako život na ulici utječe na čovjeka ovisno o kojem godišnjem dobu je riječ.

„Ne mogu točno razlučiti što je beskućniku teže – zima ili ljeto. Pogledajte ovo ljeto i ove vrućine danas i zamislite sada tog jadnika koji se nema gdje okupati, koji živi pod ruševinama i po čitav dan hoda i kopa po kantama za smeće da bi skupio boce. Samo pokušajte zamisliti to i imati na umu. Dakle, je li teža zima ili

---

ljeto? Ne znam. Ja sam, zaista, ljeti znao biti takav da mi se na par metara nije moglo prići, od smrada sam i ja sam gubio apetit, čak i meni je bilo muka od mene samog. Ali nisam imao izbora. Tako da zaista ne mogu usporediti težinu zima-ljeto jer svih 365 dana u godini je beskućnicima pakao”, istaknuo je naš sugovornik.

Kao jedan od glavnih problema ponovno je istaknuo “borbu s institucijama”. Istaknuo je problem beskućnika kojeg je zaposlio kao prodavača časopisa “Ulični fajter”, a kojemu trenutno pomaže u rješavanju papirologije jer je bolestan, gotovo slijep te je spomenuto i razočaranost djelatnicima. “Institucije igraju ping-pong s beskućnicima, oni ostaju prepušteni ulici. Centri za socijalnu skrb ne rade svoj posao, sustav je neučinkovit”, upozorava Mrvalj, a o toj problematiki i nedovoljnoj zdravstvenoj zaštiti već smo ranije pisali. “Naš najveći problem su, i to ne samo kada je u pitanju socijalna skrb, administracija i nemilosrdan sustav”, dodao je.

Veliki broj predrasuda o beskućnicima je da su to alkoholičari, kockari i neradnici te da su sami sebe doveli u tu situaciju. Kod ljudi treba probuditi svijest o tome da su beskućnici do jučer bili “obični ljudi” koji su imali “normalan” život, obitelj, dom..., govori nam Mrvalj. Budući kako nam se čini da u današnjem društvu postoji određena nezainteresiranost ljudi za tu problematiku i za tu skupinu ljudi, postavlja se pitanje jesu li ljudi zaista izgubili suošjećanje.

“Ne mislim da su ljudi izgubili suošjećanje. Moja Udruga dokaz je da su ljudi solidarni kao što su dokaz i mnogobrojne velike akcije. Nažalost, imamo iza nas ružan događaj, a to potres koji je pogodio Banovinu”.

Svi smo svjedoci da se čitava Hrvatska ujedinila i skočila u pomoć, kaže naš sugovornik, što pokazuje da je narod solidaran.

“Nakon nemilog događaja, moja Udruga i ja otišli smo na Banovinu treći dan nakon potresa. Tamo je bio kaos, naravno, državne institucije su zakazale, da nije bilo građana, tko zna što bi bilo s tim nesretnim ljudima. Kao problem ponovno mogu ukazati na sustav koji je zakazao u Banovini kao što je zakazao i nakon potresa u Zagrebu. Kao što smo mogli vidjeti,

u Zagrebu su nedavno tek nakon godinu i nešto dana srušili jednu kuću”, obrazložio je.

“Konstatacija da se izgubila empatija po meni nije točna. Nije se izgubila među običnim ljudima, među njima empatija itekako postoji, ali surovi birokratski sustav u kojem ljudi zarađuju ogroman novac, ne radi ništa i baš ih briga”, rekao je naš sugovornik.

Kao da im svi problemi s kojima se susreću nisu dovoljni, tu je i Covid

Pojava korona virusa negativno je utjecala na cijelokupno društvo, a posebno je pogodila ovu ionako teško ugroženu skupinu. Budući da Mrvalj svakodnevno putem svoje udruge “Fajter” pomaže beskućnicima, zanimalo nas je kako je pandemija utjecala na njih. “Još im je teže sada”, kratko je odgovorio naš sugovornik.

“Što beskućniku, koji živi po ruševinama i kopa po kantama za smeće, znači maska i distanca, što mu znače sve mjere, kad on nema ni osobnu iskaznicu niti socijalnu zaštitu... On čak nema niti pravo glasa. Dakle, taj čovjek i ne postoji. Ljudi koji nemaju osobnu, ne mogu ni glasovati. Mi imamo građane Hrvatske koji nemaju ni ‘robovska’ prava, nemaju nikakva prava, jednostavno nisu u sustavu i stoga ne postoje. Taj čovjek nije problem države jer on formalno ne postoji”, upozorava Mrvalj.

“Korona je utjecala i na mene i na rad moje Udruge. Doslovno godinu i pol dana samo smo nastojali pomagati beskućnicima kroz hranu, higijenske potrepštine, novčane donacije koliko god smo mogli – i stigli. Ali to je ništa u usporedbi s onim aktivnostima koje smo imali prije pojave Covida. To je jednostavno, bila borba za egzistenciju u svom ovom kaosu. Morao si glumiti normalnost koja nije postojala. Što se tiče daljnjih planova vezanih za rad udruge, rekao je, dok potpuno ne prođe ovo ludilo, ne znam ni što ćemo sutra raditi, a ne da imamo neke planove i ideje za budućnost”, zaključio je Mrvalj za Generaciju.hr.

<http://generacija.hr/solidarnost-na-djelu/mile-mrvalj-svih-365-dana-u-godini-beskucnicima-su-pakao-godine-beskucnistva-bile-su-mi-teze-od-onih-ratnih-u-opkoljenom-sarajevu/>

DEUS EX MACHINA (2)

Dok plješćemo suvremenim tehnologijama u čijem razvoju sudjeluju i inovativni Hrvati, ključno pitanje ostaje neodgovoren

54. Lucija Čorić

Novinarski projekt:
Deus ex machina – tehnologija, vjera i društvo

Elektronička publikacija:
Bitno.net

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
1. srpnja 2021.

„Možda ste i vi sreli dječaka / Jednog od vaših vršnjaka / Koji rado izmišlja i smišlja / Kao što rado jede medenjaka / On se samo okreće desno i lijevo / I već - prijedloga evo!“ Ovo su početni stihovi genijalne pjesme za djecu Grigora Viteza, koja nosi naslov „A zašto ne bi...“. U njoj dječak s početka pjesme ima upravo čudesne zamisli za raznorazna poboljšanja svakodnevnog života, od drveća na kojem zore bomboni i krava koje „same sir i maslac prave“, sve do oblaka iz kojih „kiša pada ili snijeg sipa samo kad se odvrne pipa“.

Jasno je da je riječ o dječjoj mašti i da se autor pomalo podsmjehuje tim nevjerojatnim idejama, jer je njihova očita zajednička ishodišna točka izmisliti prečac, brži put, način da se sa što manje truda i muke dođe do cilja. Ipak, djeca su ljudi u malom i takvo je razmišljanje donekle svojstveno svakom čovjeku, s tom razlikom što odrasli ljudi imaju spoznaju o granicama tih svojih ideja, pa ih ni ne pokušavaju ostvariti. Ili tako barem čini većina odraslih.

Ima i onih čija mašta ostaje nesputana poput dječje, pa onda pokušavaju svoje zamisli provesti u djelo, koliko god se na prvi pogled to činilo nemogućim. Među onima koji u tome uspiju često se nalaze ljudi koje povijest pamti kao izumitelje, inovatore, one „bez kojih naš svijet ne bi bio to što jest“. Takvima slava i priznanje ostalih nije presudno, a poštovanje i divljenje stječu tek godinama poslije svoje smrti, dok su za života najčešće ismijavani i obeshrabrivani.

Više nije tako. Moglo bi se reći da današnjim svjetom vladaju dječaci koji pitanje: „A zašto ne bi?“ postavljaju vrlo često i na njega također vrlo često odgovaraju stvaranjem nekog novog tehnološkog čuda nad kojim bi se čak i dječak iz Vitezove pjesme zapanjio. Dovoljno je na Wikipediji potražiti Billa Gatesa, Elona Muska ili Larryja Pagea i pročitati da se radi o multimiliarderima, jednima od najbogatijih ljudi na svijetu.

U današnjem svijetu tolika količina novca znači moć, pa se sve češće događa ono što izraelska etičarka Tamar Sharon naziva uplivom ili prijestupom: tehnološki giganti kao da napuštaju polja svog primarnog djelovanja i postaju sveprisutni, a time sve utjecajniji. Tako dolaze u priliku ne samo pružati usluge ili prodavati proizvode već diktirati pravila vladama suverenih država, a vrijedi i obrnuto: te vlade svoje djelovanje i odluke sve više prilagođavaju interesima velikih tehnoloških korporacija. Na taj način, naglašava Sharon, onaj utjecaj što ga tehnološke kompanije s pravom imaju u pogledu digitalnih proizvoda i usluga pomalo se prelijeva na sva područja života, kao što su zdravstvo, javni promet i obrazovanje, odnosno na ono što zovemo politikom, upravljanjem javnim dobrima.

Možda više nego ikad to se prelijevanje osjetilo i još se uvijek osjeća u ovoj pandemiji, a jedan od najboljih primjera bila je izrada mobilnih aplikacija za praćenje kontakata oboljelih od COVID-19. Po prvi put dva su se tehnološka giganta, Apple i Google, udružila u izradi sučelja za takvu aplikaciju, što je u javnosti dočekano s odobravanjem. Većina država članica EU-a implementirala je taj njihov sustav u svoje aplikacije takav kakav jest, ali neke su europske vlade, poput Francuske i Latvije, htjele u njemu izvršiti odre-

dene promjene. U tom su pokušaju naišle na potpunu nespremnost Applea i Googlea da pregovaraju o izmjeni bilo kojeg elementa tog sučelja, uključujući način prikupljanja i pohrane podataka.

Pa što onda, u čemu je problem? Njihov proizvod, njihova pravila, reći će netko. Ako su tako dobri u tome, neka se razvijaju, neka rastu, neka diktiraju pravila. A zašto ne bi?

Čini se da je to pitanje vodilo i hrvatskog inovatora i poduzetnika Matu Rimcu prilikom nedavne najave taksi službe čija bi vozila bila i električna i potpuno autonomna, bez potrebe za vozačima. U javnosti je ta najava digla prašinu najviše zbog rasprave koja se povela o mogućnosti i izvedivosti tog projekta, ali ne sjećam se da se itko javno zapitao treba li nam to uopće i je li to najbolje za nas, što s time dobivamo, što gubimo. Kao da je samo po sebi razumljivo da je ono što je tehnološki naprednije, samim time i bolje; kao da smo raspravu o dobrobiti te tehnologije i tog konkretnog projekta davno završili, dok je zapravo nikada nismo ni započeli.

„Mi umjetnu inteligenciju promatramo na praktičnoj razini trenutnih problema koje želimo rješavati, a ne na nekakvoj akademsko-filosofskoj razini“, izjavio je nedavno **Matija Kopić**, suosnivač Gideon Brothersa, kompanije koja se pretežito bavi robotikom.

I to je potpuno razumljivo. Inženjeri, inovatori, tehnolozi možda se ne bi ni trebali baviti akademsko-filosofskim problemima, a za to vjerojatno nemaju ni vremena. No, kako kaže **Chesterton**, ako je avion samo malo pokvaren, to može riješiti vješt majstor, ali ako s njim nešto ozbiljno nije u redu, morat ćeće iz nekog laboratorija izvući starog, sijedog profesora teoretičara kako bi se on uhvatio u koštar s tim problemom.

Drugim riječima, u svijetu u kojem tehnologija sve više dominira, u kojem digitalno postaje novo normalno i u kojem je tehnološka sve više izjednačena s političkom moći, a ponekad je i nadilazi, možda ne bi bilo loše razmišljati na svim mogućim razinama – počevši baš od teoretsko-filosofske, ili bolje rečeno, teleološke, svrsi usmjerene – i zapitati se, za promjenu: „A zašto

bi?“ To ne implicira da treba staviti neku kočnicu napretku, već samo da mu treba pronaći odredište.

Postaviti pitanje: „Zašto bi?“, značilo bi postaviti cilj, odrediti smjer kojem težimo. Ako znamo gdje idemo, bit će lakše analizirati i jesu li neki put ili sredstvo prikladni za dolazak do tog cilja. Zadovoljavanje pitanjem: „A zašto ne bi?“ ostavlja nas u začaranom krugu u kojem će protivljenja novim tehnologijama biti sve glasnija, što se više budu ušutkavala etiketama i podsmjesima i što demokracija bude više počinjala nalikovati tehnokraciji.

S druge strane, hvatanje u koštač s pitanjem: „Zašto bi?“ od nas zahtijeva da zauzmemu stav i preuzmemu odgovornost, riječju – da odrastemo. U suprotnom, riskiramo ostati djeca, „dječaci zaneseni“, koji će svoje potencijale podrediti pukoj lagodnosti, a svoju odgovornost lijenosti.

Čovjeku je jednostavno potrebno znati da sudjeluje u nečemu većem. Zato on ciljeve poput lakšeg, bržeg i bezbrižnijeg života, svijeta u kojem se od nas neće tražiti ništa i u kojem ćemo sve imati na gumb, u dubini srca prepoznaje kao privremene i nedovoljne. A tehnologija bi, kao i sve ostalo, trebala služiti čovjeku i biti na čovjekovo veće, istinsko dobro.

Možda je baš Hrvatska, teritorijem mala, a velikim izumiteljima i inovatorima povijesno bogata, idealna zemlja za takvo sazrijevanje, za odmak od prozivanja, vrijedanja i etiketiranja, za postizanje dogovora oko cilja, za postavljanje i osluškivanje odgovora na pitanje: „Zašto bi?“

<https://www.bitno.net/academicus/filozofija-academicus/dok-pljescemo-suvremenim-tehnologijama-u-cijem-razvoju-sudjeluju-i-inovativni-hrvati-kljucno-pitanje-ostaje-neodgovoren/>

Unatoč tome što ne vidi, Danijel Kralj širi optimizam i vjeru. Piše pjesme i uživa u životu punim plućima

Danijel Kralj rođen je slijep. Ali ako mislite da ga to drži zarobljenoga u njegova četiri zida, gdje sažaljeva samoga sebe okružen ljudima bez čije pomoći ne bi mogao živjeti ni normalno funkcionirati, definitivno se varate. On je slijep, ali to ga ne sprječava da živi život punim plućima.

Unatoč činjenici što je slijep, na svoju obitelj i prijatelje prenosi pozitivnu energiju i vjeru u život. Rođen je u Čakovcu, osnovnu školu pohađao je u Svetom Jurju na Bregu, dok je jezičnu gimnaziju uspješno završio u Čakovcu. Unatoč naoko nepremostivom hendikepu, diplomirao je hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu s temom diplomskega rada „Aspekti religiozne lirike Nikole Šopa i Dragutina Tadijanovića“, a rad je objavljen i u časopisu Hrvatski.

55. Goran Damjanić

**Novinarski projekt:
Svetlo vjere i nade
u nošenju tereta u
(su)životu osoba s
invaliditetom**

Elektronička publikacija:
Portal Glasa Podravine i Prigorja

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
19. kolovoza 2021.

Danas ovaj vedri Medimurac živi u Lopatincu s majkom, bratom i njegovom obitelji. Piše knjige, prevađa i lektorira tekstove na brajici, šeće, druži se s prijateljima, ukratko: uživa u životu. S tjelesnim nedostatkom se nosi tako da na sljepoču ne gleda kao na životni teret, već izazov koji je prihvatio.

- Ne žalim što u životu ne mogu do vizualnih slika, naprotiv, zahvalan sam Bogu na daru talenta da mogu pisati poeziju i pamtitи odlično datume kad je bio koji dan ili kad se što dogodilo i ne bih ništa previše promijenio. Imam podršku obitelji i prijatelja, svoje župne zajednice, župnika u Svetom Jurju na Bregu, Pastoralu za osobe s invaliditetom Varaždinske

biskupije, Udruge slijepih Međimurske županije čiji sam član i mnogih drugih – kaže nam u ugodnom razgovoru ovaj 34-godišnji profesor hrvatskog jezika.

Pjesme o ljepoti pjeva ptica, suncu, kiši,...

Danijel je autor četiri zbirke pjesama: „Put do ljubavi, mira i sreće“ (2000.), „Moja lutanja“ (2004.), „Vrijeme za snove“ (2014.) i „Moja radost neprolazna“ (2018.). Svojim pjesmama njeguje optimizam, potiče na uživanje u životu i širi vjeru i nadu u ljudima oko sebe.

- U svojim lirskim pjesmama šaljem poruku optimizma i kako se trebamo vratiti prirodi, vjeri i mnogim ljudskim vrijednostima koje smo možda u tolikoj žurbi zaboravili, a to je ljepota pjeva ptica, sunce, kiša, zahvalnost, poziv na radost – poručuje.

Ljubav prema hrvatskom jeziku krenula je od prvih dana osnovne škole, a pjesme je počeo pisati u trećem razredu. U početku su to bile domaće zadaće, no s vremenom je svoj zadatak shvatio kao talent koji treba dalje širiti, pokazivati i usrećivati čitatelje i slušatelje poezije.

- Odlazio sam na natjecanja iz hrvatskoga jezika pa sam u 7. razredu bio županijski prvak i državni doprvak, a to sam ponovio i u 8. razredu, dok sam u gimnazijским danima jednom osvojio prvo, jednom drugo i jednom treće mjesto na županijskom natjecanju. Godine 2003. osvojio sam drugu nagradu Goranova proljeća u kategoriji učenika osnovnih škola Republike Hrvatske i bio sam gost u slovenskoj Vinici na Župančićevim susretima – prisjeća se Danijel.

Životna filozofija: „Činiti dobro!“

U životu mu je vjera veoma važna. Njegovi prvi susreti s kršćanstvom zbili su se još u ranoj mladosti u obitelji, od roditelja, bake i djeda. Preko njih je naučio kako treba poštivati sve i svakoga, da svima treba činiti dobro i biti zahvalan Bogu i ljudima na svemu što se dogodilo. Takvu je vjeru i životnu filozofiju i danas zadržao te je i dalje aktivan u župnoj zajednici.

- Aktivan sam u Župi Sveti Juraj na Bregu gdje nedjeljama i blagdanima čitam euharistijska čitanja na Brailleovom pismu i to me ispunjava i čini radosnim te vrlo rado navješćujem Riječ Gospodnju, u čemu

imam podršku svog župnika, vlč. Ivice Puškadije. Na svečanje blagdane, npr. Božić i Uskrs, pročitam i svoje prigodne stihove kao čestitku za taj blagdan, što mi također mnogo znači u vjerničkom i umjetničkom životu. Župnik me podržava i u umjetničkom radu na način da je s Općinom Sveti Juraj na Bregu, koja mi je 2018. godine dodijelila i priznanje za doprinos kulturi, organizirao promociju moje posljednje zbirke pjesama u crkvi, a varaždinski biskup u miru mons. Josip Mrzljak primio me i u svom uredu gdje smo razgovarali o mom vjerskom i umjetničkom životu i radu – govori nam Danijel Kralj.

Ne samo da je aktivan u vjerskom životu župe, već živi život punim plućima. Motivaciju stječe na svetim misama, u druženju s prijateljima, uživo ili preko ZOOM-a koji se odvijaju u suradnji s Pastoralom osoba s invaliditetom i njihovih prijatelja Varaždinske biskupije. Ukratko, nastoji svima prikazati kako je život lijep i kako je svaki trenutak vrijedan da budemo radosni. Ipak, na prvo mjesto stavlja podršku obitelji tijekom ranog djetinjstva i školovanja, ali i danas kada je odrastao čovjek.

„Uvijek možemo biti bolji prema osobama s oštećenjem vida“

- Imao sam veliku podršku obitelji tijekom školovanja i studija, osobito roditelja, majke Marine i pokojnog oca Mladena Kralja te brata Dejana, učitelja, profesora i prijatelja koje sam upoznao i dan-danas imam kontakte s mnogima od njih. Mnogo je bilo izazova, ali sve sam prolazio s optimizmom, entuzijazmom i obostranim ohrabruvanjem i povjerenjem. Odlična suradnja s profesorima činila je vrijedne rezultate, a profesor kolegija Svjetska književnost u nastavi na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, gospodin Vlado Pandžić, napisao je i dva predgovora mojim posljednjim dvjema zbirkama pjesama – otkriva nam ovaj samozatajni, ali iznimski mladić.

Percepcija javnosti osoba s tjelesnim oštećenjima uvijek je osjetljiva tema. Jesmo li kao društvo dovoljno senzibilizirani za osobe drugačije od nas, pitanje je koje si svaki pojedinac najprije treba sam postaviti. Koliko god bili senzibilizirani, uvijek možemo biti još i bolji. S time se slaže i Danijel Kralj.

- Uvijek možemo biti bolji prema osobama s oštećenjem vida i osobama koje imaju koji drugi invaliditet. Valja reći da smo svi mi jednakovrijedni, imamo svoje sposobnosti, možemo mnogo naučiti cjelokupno društvo, samo nas treba prepoznati, podržati i ne strahovati kad nailazimo na bilo kakve različitosti, jer različitosti nas obogaćuju da imamo više iskustava koja možemo razmjenjivati, a nikako nas ne udaljavaju jedne od drugih. Svatko ima pravo na svoje mjesto pod suncem – naglašava Danijel.

Duhovni rast nadilazi fizičke prepreke

Slijepi osobe imaju mnogo izazova u uključivanju i integraciji u hrvatsko društvo, a tako je i u drugim, nama susjednim zemljama, pa i u cijelom svijetu. Tema izazova i prepreka slijepih osoba za potpunu integraciju u hrvatsko društvo uvijek je aktualna.

- Vrlo je važno da ljudi koji vide nemaju straha pričinam, razgovarati i nije potrebno ispričavati se na jednu običnu rečenicu „Vidimo se!“, misleći da su pogriješili što su se tako izrazili jer i mi vidimo, samo na drugčiji način. Društvo se treba više informirati i cjelokupni sustav treba tako funkcionirati da se ni u čemu ne osjećamo manje prihvaćenima ili da smetamo većini ljudi bez ikakvog invaliditeta – pojašnjava Danijel Kralj.

Duhovni rast nadilazi fizičke prepreke s kojima se osobe s invaliditetom susreću, smatra Danijel Kralj te podsjeća na riječi vlč. Leonarda Šardijsa, povjerenika Pastoralu osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Varaždinske biskupije, kako ‘trebamo uvijek ići naprijed, penjati se prema svom cilju i nikada ne posustajati’.

- Te riječi vlč. Leonarda vrijede za cjelokupno društvo jer svi mi trebamo jedni druge i potrebno je cijeniti svačije znanje da bismo zajedno gradili prijateljstvo s Isusom i jedni s drugima, kao što se to odlično čini u pastoralu gdje su volonteri prihvatali svaku osobu kao nekoga tko vrijedi, kao nove prijatelje. Takvo povjerenje treba širiti dalje da se i u drugim hrvatskim biskupijama može primijeniti takav primjer i usrećiti osobe s invaliditetom i u drugim krajevima Hrvatske i uključiti ih aktivno u život Crkve – poručuje za kraj Danijel Kralj.

PUTEVIMA SREĆE

Kako lijepo je
veselit se što živiš i prijatelje imas,
kad znaš reći hvala za toplu riječ što primaš!
Kako divno je
putevima sreće kada se korača,
kada imaš nekog tko te stvarno shvaća,
kad padaš, digne te i na pravi put vraća.

I kad znamo pružit nadu
nekom tko bez cilja luta,
nekom tko do dvanaest ima samo pet minuta,
u tom trenu predivno je vidjet cvijet ljubavi
što nas liječi kad se glad za srećom pojavi.

Danijel Kralj

(iz zbirke pjesama „Vrijeme za snove“)

<https://www.glaspodravine.hr/unatoc-tome-sto-ne-vidi-danijel-kralj-siri-optimizam-i-vjeru-pise-pjesme-i-uziva-u-zivotu-punim-plucima/>

Torinsko platno i Veo iz Manoppella kao dokazi smrti i uskrsnuća Isusa Krista (3/6)

Pregled značajnijih znanstvenih istraživanja provedenih na Torinskom platnu i Svetom Licu na velu iz Manoppella

Kao što smo spomenuli u prethodnim nastavcima, mnogi povijesni izvori, ali i značajan broj multidisciplinarnih znanstvenih istraživanja, koja su provedena na ove dvije kršćanske relikvije unazad više desetljeća, po mnogočemu ukazuju na vjerodostojnost istih.

Podsjetimo, za Torinsko platno (pokrov) prvi put se čulo 1353. godine u Francuskoj (pokrajina Champagne), a u katedrali sv. Ivana Krstitelja u talijanskom Torinu čuva se od 1578. godine. Sveti Lice na velu iz Manoppella (talijanski brdski gradić udaljen 30-ak kilometara od Pescare, koji tek od 2004. godine ima status grada) nalazi se u tamošnjoj kapucinskoj crkvi od 1638. godine, a za njega je 1963. godine svetac i mističar Padre Pio (sv. otac Pio Pietrelcine) subraći kapunicinima kazao da je „najveće čudo koje imamo ovdje na Zemljii”.

S obzirom da su obje relikvije pobudile neviđeno zanimanje u javnosti diljem svijeta, ne samo u Italiji gdje se čuvaju, počela su i sve češća propitivanja (u prvom redu, kršćanstvu nesklone) javnosti oko vjerodostojnosti istih.

Prva ozbiljnija znanstvena istraživanja na Torinskom platnu započela su početkom 20. stoljeća, a na Svetom Licu na velu iz Manoppella 1971. godine, a ozbiljnija tek 1979. godine i kasnije.

56. Ivan Matić

Novinarski projekt:
Feljton: Torinsko platno i Veo iz Manoppella kao dokazi smrti i uskrsnuća Isusa Krista

Elektronička publikacija:
Hrvatska katolička mreža

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
15. kolovoza 2021.

Secondo Pia prvi je snimio fotografiju Svetog Platna 28. svibnja 1898. godine

Do početka znanstvenih istraživanja na samom Torinskom platnu došlo se, ustvari, posve slučajno, nakon što je Secondo Pia (1855. – 1941.), talijanski odvjetnik i amaterski fotograf, prvi snimio fotografiju Torinskog platna 28. svibnja 1898. godine, što je označilo prekretnicu u percepciji javnosti u svezi ove posve posebne tkanine. Iznimno zanimanje izazvao je negativ te fotografije na kojem se jasno vide obrisi preminulog čovjeka s vidnim tragovima rana na tijelu koje su podsjećale na Isusove rane nastale za muke na križu.

Dakle, Pia je svojom fotografijom nesvesno pokrenuo lavinu istraživanja Torinskog platna, odnosno tzv. sindologiju. Naime, izraz „sindone“ kojim Talijani nazivaju platno kojim je, prema predaji, u grobu bio omotan preminuli Isus Krist proizlazi iz grčke riječi στύθων odnosno sindon, što znači laneno platno dobre kvalitete. Dakle, sindone je postao sinonim za Torinsko platno.

Dogodilo se to na dan kad je grad Torino slavio 400. obljetnicu izgradnje torinske katedrale, te je u sklopu proslave bila planirana izložba sakralne umjetnosti, u sklopu koje je trebalo biti izloženo i Torinsko platno. No, za javno prikazivanje Platna trebala je privola talijanskog kralja Umberta I. iz savojske dinastije te je s kraljem, naposljetku, dogovoren da se iz sigurnosnih razloga izradi vjerodostojna replika Torinskog platna, istih dimenzija, kako bi se ista izložila javnosti.

Prvotno je dogovoren da će original Platna fotografirati dvojica torinskih fotografa od kraljeva povjerenja, a na osnovu njihovih fotografija će na novome platnu, za potrebe te jubilarne izložbe, izabrani likovni umjetnik naslikati repliku originalnog Torinskog platna.

Podsetimo, savojsku dinastiju čine talijanski vladari, a ime je dobila po svom feudalnom posjedu Savoiji. Jedna je od najstarijih europskih dinastija, spominje se još u 11. stoljeću, a Torinsko platno u svoje vlasništvo dobili su još 1453. godine, kada je francuska plemkinja Margaret de Charny prodala Svetu Platno vojvodi Ljudevitu I. Savojskom koji ga je skrivaо u kapelici

samostana u francuskom Chambéryju, glavnom gradu savojskih knezova. Znakovito je da je Sveti Platno bilo u posjedu savojske obitelji sve do 1983. godine, a upravo je član savojske dinastije, vojvoda Emanuel Filiberto od Savoje, premjestio Svetu Platno (oštećeno u požaru u samostanu u Chambéryju 4. prosinca 1532. godine) u torinsku katedralu sv. Ivana Krstitelja 1578. godine, gdje je trajno pohranjeno. Zato i nosi naziv Torinsko platno.

Dakle, Pia je 1898. godine, prema dogovoru, izradio fotografije Torinskog platna, ali iste ipak nisu nikad korištene kao dio izložbe. Naime, izvjesni barun Manno zamolio je kralja da se ipak javno prikaže originalno Platno na izložbi, te je zatražio fotografiranje Platna, a te fotografije bi poslužile za promociju same izložbe u javnosti. Kralj Umberto I. odobrio je molbu baruna Manna.

Torinsko platno – najviše istraživani vjerski predmet na svijetu

I sve što se poslije toga događalo s Torinskim platnom doslovno se usjeklo u povijest, ali i u sadašnjost, a zasigurno i u budućnost. Naime, vrijeme će pokazati da je Torinsko platno postalo jedan od onih predmeta, relikvija, koje se najviše istraživalo u svijetu!

Naime, dok se nisu pojavile fotografija Seconda Pie, koji je kasnije imenovan i službenim fotografom te osmodnevne izložbe, nitko nije znao da na Platnu postoji jasna reverzna slika osobe, jer se slabašna slika lica na Platnu ne može jasno uočiti ili prepoznati golum okom. No, s obzirom da je prekasno imenovan službenim fotografom izložbe, njegova fotografija Torinskog platna nije ušla u promotivnu kampanju izložbe jer su reklamni materijali već bili tiskani.

Nakon završetka ceremonije otvaranja izložbe, 25. svibnja 1898. godine, Pia je postavio opremu za fotografiranje u torinskoj katedrali i sve pripremio za fotografiranje Torinskog platna koje će uslijediti tri dana kasnije. Uz Seconda Pia, još su dvije osobe sudjelovale u organizaciji fotografiranja Torinskog platna – otac Sanno Salaro i šef osiguranja katedrale poručnik Felice Fino. Bio je to jedan od prvih slučajeva kad se za fotografiranje koristila električna žarulja. Naime, u katedrali nije bilo struje, pa je Pia postavio prijenosni

električni generator (agregat) kako bi mogao uključiti predviđene dvije električne žarulje tijekom snimanja. Prvo fotografiranje nije donijelo većeg uspjeha. Nakon što su razvijene fotografije iz tadašnjih tankih staklenih fotografskih ploča, koje su bile preteće foto-filma za razvijanje fotografija, rezultat su bile mutne, nejasne, fotografije, neiskoristive u bilo kojem pogledu.

Tri dana kasnije, 28. svibnja, u večernjim satima, Secondo Pia je došao u katedralu na drugu rundu snimanja. Bio je oko 21.30 kad je završio s ponovnim fotografiranjima Platna. Na temelju iskustva iz prvog puta, Pia je mijenjao vrijeme osvjetljenja i trajanje ekspozicije. Oko ponoći su navedena trojica muškaraca – fotograf Secondo Pia, otac Sanno Salaro i poručnik Felice Fino – stavili su razvijati film. I ono što se kasnije vidjelo na fotografijama, šokiralo je Pia, ali i njegovu dvojicu asistenata. Ubrzo i cijeli svijet, dakako. Pia je poslije nekog vremena kazao da mu je od šoka ispala fotografksa ploča nakon što je na poleđini rečene foto-ploče, na negativu, vidi otisak slike lica i tijela razapetog muškarca, što se golin okom nije moglo vidjeti na Torinskom platnu. Štoviše, na negativu se vidi, s obzirom na rane na tijelu, osoba koja je teško patila prije smrti, kao i otisci ozljeda na glavi nastalih od trnove krune.

Već na prvi pogled na taj negativ jasno se vidi da je čovjek na slici vjerojatno mučen do smrti te pretrpio neviđene torture: šamaranje, šibanje, rimsко bičevanje, zadobio ozljede uslijed padova, te da je pribijen čavlima na križ i da mu je kopljem probijen bok. Dakle, ta slika čovjeka otisнутa u platnu pokazuje praktički u najsitnije detalje ono što se nagovijeshta u evanđelju kad se opisuje Isusova muka i smrt.

Odjeci u javnosti prvih fotografija Torinskog platna

Dana 2. lipnja 1898. godine izložba je završila, a Platno je vraćeno u pripadajući kovčeg u Kraljevsku kapelu u sklopu torinske katedrale sv. Ivana Krstitelja.

Lokalne novine iz Genove „Il Cittadino“ izvijestile su o fotografiji Seconda Pie 13. lipnja 1898. godine, a drugi dan se priča o fotografiji pojавila i u talijanskim novinama „Corriere Nazionale“, a već 15. lipnja ovu temu je obradio i vatikanski dnevni list „L’Osservatore

Romano“, koji je poznat po tisku važnih, crkvenih dokumenata nakon što su službeno odobreni i objavljeni u Vatikanu.

Bura koju su izazvale fotografije obilježila je godine koje su uslijedile, ne samo u Italiji, već i u cijelom (vjerničkom) svijetu. Svjedočilo se brojnim javnim raspravama o (ne)autentičnosti fotografija s obzirom da je iste izradio fotograf-amater, sumnjaljeno se da se samo radi o jeftinom publicitetu Torinskom platnu kao takvom, da bi priviklo što više hodočasnika-turista u Torino, ali i sve više i mogućim nadnaravnim elementima koji se vide u istima.

U međuvremenu, 29. srpnja 1900. godine, u talijanskoj Monzi ubijen je talijanski kralj Umberto I., koji je izdao dopuštenju za fotografiranje Platna. Na njega je izvršio atentat anarhist Gaetano Bresci i usmratio ga s tri revolverska hica te ga spriječio da dalje prati što će se događati s Torinskim platnom, koje je bilo u njegovu posjedu. Inače, na kralja Umberta I. pokušan je atentat u Napulju od strane anarhista Giovannija Passanantea, nakon nekoliko mjeseci od krunidbe za kralja 9. siječnja 1878. godine.

U prvim desetljećima 20. stoljeća pozornost znanstvenika uglavnom je usredotočena na proces koji je doveo do otiska slike na tkanini, kao što je prikazano na prvim fotografijama Torinskog platna. Štoviše, fotografije koje je snimio profesionalni fotograf Giuseppe Enrie 1931. godine još su više potaknuli interes javnosti te su se pojavile mnoge publikacije i studije znanstvenika iz različitih znanstvenih područja diljem Europe.

Osnovana udruga, a potom i centar u svrhu koordinacije istraživanja na Svetom Platnu

Različite (znanstvene) studije, različitim autora, s različitim rezultatima, potaknule su one koji skrbe o Torinskom platnu na osnivanje udruge *Cultores Sanctae Sindonis* kako bi se u proučavanju istog postigla nužna koordinacija. Članovi udruge su širili znanja o Platnu, otvorili su muzej Torinskog platna, organizirali konferencije i seminare na temu Platna, kao i specijaliziranu knjižnicu u koju su prikupljali zanimljive publikacije i knjige vezane uz Platno, od kojih neke datiraju s kraja 16. stoljeća.

Primjerice, 1939. godine Središnje vijeće udruge *Cultores Sanctae Sindonis* organiziralo je prvu Nacionalnu konferenciju o istraživanjima Torinskog platna na kojoj su predstavili relevantne rezultate tih istraživanja. Drugi svjetski rat, logično, obustavio je sva istraživanja na Torinskom platnu. Nastavljena su 1950. godine, tijekom Svetе godine, kada je udruga u Rimu i Torinu organizirala Prvi međunarodni kongres istraživanja Torinskog platna, uz objave relevantnih dokumenata. Godine 1959. predsjednik udruge Bernardo Bellardo, koji je otpočetka na čelu *Cultores Sanctae Sindonis*, podnio je ostavku. Na prijedlog nadbiskupa Torina kardinala Maurilija Fossatija, 23. prosinca 1959. godine osnovan je Međunarodni centar za sindologiju. Prethodno je u studenom 1959. godine pokrenut i časopis „Sindon“ koji se sastojao od četiri tematske cjeline: medicine, povijesti, egzegeze i umjetnosti, a izlazio je svakih šest mjeseci.

Znakovito je da je posljednji talijanski kralj Umberto II. od Savoje, odnosno savojska kraljevska dinastija u čijem je vlasništvu bilo Sveti Platno, 1983. godine, oporučno, ostavio Torinsko platno Svetoj Stolici u naslijedstvo, te je tadašnji papa Ivan Pavao II. imenovao torinskog nadbiskupa za trajnog čuvara Torinskog platna.

Multidisciplinarna znanstvena istraživanja Torinskog platna

Kad je riječ o znanstvenim, multidisciplinarnim, neovisnim istraživanjima Torinskog platna – mnogi rezultati su zapanjujući. Iako se sredinom 20. stoljeća, dakle, pedesetak godina nakon prve fotografije-negativa Torinskog platna koju je izradio Secondo Pia vide obrisi razapetog čovjeka, zbog nedostatka istraživačkih alata nisu se mogla napraviti relevantna istraživanja na Platnu, no u drugoj polovici 20. stoljeća istraživanja na istom su se intenzivirala.

Zasigurno najznačajnije i najopsežnije neovisno međunarodno istraživanje Torinskog platna započelo je 1978. godine pod nazivom STURP (The Shroud of Turin Research Project) na čelu s američkim znanstvenicima. Njima su na raspolaganju bili najsvremeniji znanstveni alati toga vremena, što više, spominje se da je aparatura dopremljena i Sjedinjenih Država težila stotinama tona. Platno je praktički 120 sati bilo

izloženo različitim istraživačkim instrumentima, fotografirano je izravno s osvjetljenjem, ili kroz posebnu foliju, pomoću ultraljubičastih i ultracrvenih zraka, učinjena je fotoelektrična spektrofotometrija, fotografска i fotoelektrična fluorescencija. Napravljene su računalne snimke, te makro i mikro fotografije. Platno je istraženo u najsitnije detalje.

Nakon trogodišnjeg is crpnog proučavanja i ocjenjivanja rezultata istraživanja međunarodne skupine znanstvenika provedenih 1978. godine – u kojima je sudjelovalo ukupno 33 stručnjaka iz više znanstvenih područja, uz tehničko i administrativno osoblje - STURP je 1981. godine na prigodnoj tiskovnoj konferenciji objavio svoje završno Izvješće. U spomenutom Izvješću, među ostalim, navodi se da se isključuje mogućnost da se koristila boja za stvaranje slike na Platnu, što su potvrđile i ultraljubičasta i infracrvena analiza. Na vlaknima Platna nisu pronađeni tragovi boje ili mrlja, čime se isključuje mogućnost da je osoba na platnu naslikana. Štoviše, potvrđeno je da se na Platnu nalaze tragovi ljudske krvi muškarca krvne grupe AB. Ultraljubičastim zračenje Torinskog platna pokazalo je da se na tijelu koje se vidi na Platnu nalaze brojne rane od bičevanja, što se nije moglo vidjeti golum okom. Vrlo znakovito je da su na unutarnjoj Platnu pronašli tragove peludi pustinjskih halofitnih biljaka koje su bile tipične za područje oko Galilejskoj ili Genezaretskog jezera u vrijeme Isusa Krista.

Podsjetimo, Galilejsko jezero je najveće slatkovodno jezero na tome području (Izrael ga je okupirao u cijelosti 1967. godine, zajedno s Golanskom visoravn i planinom Hermon op.a.), koje se nalazi u pokrajini Galileji. Dugo je 21 kilometar, a široko 13 kilometara. Budući da se to jezero nalazi 209 metara ispod razine mora, pripada u tzv. kriptodepresiju, i to ga čini drugim najnižim na svijetu, nakon Mrtvog mora. U njega se na sjeveru ulijeva rijeka Jordan, a koja se potom ulijeva u Mrtvo more.

Biblija Novog Zavjeta opisuje da je upravo na Galilejskom jezeru, kojega često nazivaju i Galilejskim morem, Isus Krist napravio brojna čuda, među ostalim i ono možda najpoznatije kada je hodao po sredini Galilejskog jezera. Također, kako se navodi u Bibliji, Isus je upravo na Galilejskom jezeru pozvao

petoricu apostola da mu se pridruže i slijede ga (Šimuna-Petra, Andriju, Ivana, Jakova i Mateja). Na obali jezera je nahrario pet tisuća ljudi, a na brdu povrh jezera održao svoj poznati Govor na gori.

No vratimo se istraživanjima STURP-a, koje potvrđuje da nedvojbeno da se Torinsko platno u Isusovo vrijeme bilo u blizini Galilejskog jezera. Nadalje, slika na Platnu, koja zbog svijetlih i tamnijih nijansi izgleda kao trodimenzionalna, smještena je na samoj površini tkanine, a nemoguće ju je bilo čim izbrisati, ni uz pomoć kemikalija, otporna je čak i na sunčevu djelovanje. Sve to je potvrdio i VP-8, visoko sofisticiрani uređaj i analizator slike, kojega koristi i američka vojska. Slika nije utisnuta na mjestima gdje su ugrušci krvi, otisak je blijeđožut. Znanstvenici nisu mogli u cijelosti objasniti mehanizam prenošenja otiska tijela na Platno.

Primjerice, predsjedavajući STURP-om, američki znanstvenik John P. Jackson izjavio je da „na osnovu fizikalno-kemijskih procesa koji su poznati do danas imamo pravo tvrditi da otisak na Platnu ne bi trebao postojati, ali on ipak postoji, međutim, nismo u stanju objasniti kako je nastao“.

Također, utvrđeno je da šake čovjeka na Platnu nisu probodene kroz dlanove (kako bi to, jamačno, krivotvoritelj napravio u skladu s mnogim umjetničkim prikazima raspeća Isusa Krista), nego kroz zapešće, što je jedino pogodno mjesto koje može podnijeti teret težine tijela.

„Srednjovjekovna krivotvorina“ ili znanstveno-medjinska manipulacija

Inače, do danas znanstvenici diljem svijeta koriste podatke koje je prikupio STURP tijekom svog istraživanja Torinskog platna. Čak je i Vatikan prihvatio izvještaj STURP-a iz 1981. godine potvrdivši da isti predstavlja i službeni stav Crkve, nakon čega je Vatikan otklonio mogućnost daljnog istraživanja Platna pod njihovim pokroviteljstvom, osim u konzervatorske svrhe. Nažalost, budući da je do jučer većina izvještaja STURP-a objavljena isključivo u recenziranim znanstvenim časopisima, opsežan sadržaj istraživanja nije bio dostupan široj javnosti, a prosječnom čitatelju su prilično nejasni zbog stručne terminologije.

No nijedna ozbiljna analiza ne smije izostaviti STURP-ovo istraživanje, ako želi neovisno istraživati ili raspravljati o Torinskom platnu. Naime, šira javnost dobiva informacije iz medija, koje nerijetko iznose subjektivne stavove znanstvenika, odnosno novinara i urednika pojedinih medija, a koji znaju biti u suprotnosti sa znanstvenim činjenicama.

Međutim, odnedavno se svi radovi odnosno istraživanja STURP-a, kao i popis znanstvenika koji su sudjelovali u tome istraživanju, mogu se naći na mrežnim stranicama shroud.com.

Naravno, tzv. glavnostruјaški mediji, pa i brojni znanstvenici koji su prema vlastitom uvjerenju i javnom predstavljanju, agnostiци i/ili ateisti, nerijetko (ili u pravilu) neskloni Katoličkoj Crkvi, potrudili su se umanjiti rezultate STURP-ovih istraživanja, pa čak i selektivno manipulirati istima kroz svoja (subjektivna) „istraživanja“, uz medijsku podršku s neskrivenim agnostičko-ateističkim predznakom.

Primjerice, sredinom 80-tih godina 20. stoljeća kemičar i stručnjak za mikroskopiju Walter McCrone, nakon analize STURP-ovih istraživanja, opovrgnuo je dio STURP-ovih zaključaka i donio tvrdnju da je Platno nastalo negdje u 13. stoljeću i da je lik na Platnu naslikao talentirani srednjovjekovni likovni umjetnik, jer je njegova ekipa otkrila (i) tragove boje na Platnu (?!).

Štoviše, jedna od teorija osporavatelja autentičnosti Torinskog platna jest da je Leonardo da Vinci, glasoviti talijanski likovni umjetnik, arhitekt, izumitelj, glazbenik, kipar, mislilac, matematičar i inženjer – autor vjerojatno najpoznatije umjetničke slike na svijetu „Mona Lise“ - u 15. stoljeću naslikao sam sebe na platnu!?

Dakle, bez obzira što se u STURP-ovu Izvješću koje je supotpisalo svih 33 stručnjaka-znanstvenika koji su sudjelovali u istraživanju navodi da „ne postoje poznate kemijske ili fizičke metode kojima bismo mogli objasniti sliku na Platnu, niti bilo koja kombinacija fizičkih, kemijskih, bioloških ili medicinskih okolnosti može precizno objasniti sliku čovjeka na Platnu“, te da „se isključuju mogućnost da se koristila

---

boja za stvaranje slike na Platnu, što su potvrdile i ultraljubičasta i infracrvena analiza“.

Godine 1988. tim znanstvenika na čelu s Robertom Hedgesom proveo je istraživanje tzv. radiokarbonskom metodom ili datiranje ugljikom-14 koja je „pokazala“, kako oni tvrde, da se „s 95% vjerojatnošću može utvrditi da Platno datira iz razdoblja 1262. do 1384. godine“, te ga je praktički proglašio „srednjovjekovnom krivotvorinom“.

Institut „Ruđer Bošković“ u Zagrebu pod određivanjem starosti metodom radioaktivnog izotopa ugljika, ^{14}C , među ostalim, navodi da je vrlo pogodna metoda za apsolutno datiranje materijala organskog porijekla starosti do oko 60 000 godina. Inače, datiranje ugljikom-14 razvio je profesor na Sveučilištu u Chicagu Willard Libby 1949. godine, za što je dobio Nobelovu nagradu za kemiju 1960. godine.

No, već pet godina kasnije, 1993. godine, ruski stručnjak Dmitri Kouznetsov ukazao je na vjerojatnost da požar iz 1532. godine mogao utjecati na ovaj rezultat *karbon testa*, odnosno na rezultate istraživanja sa C^{14} . Naime, dr. sc. fra Josip Marclić (1929. – 2018.) - koji se tijekom svoga života bavio proučavanjem Torinskog platna, ali i drugih kršćanskih relikvija, te je slovio za velikog autoriteta na tome području - u svojoj knjizi „Sveti rubac iz Ovieda i Lice čovjeka s Turinskog platna“ (prema drevnom nazivu Turin za grad Torino), navodi da je ruski istraživač učinio odgovarajući pokus, tako da je jedno platno stavio u mješavinu plinova koji simuliraju požar, što je odmah „pomladilo“ dotično platno.

On je nekoliko platna poznate starine uronio u sličnu mješavinu i dobio starost koja je za više od tisuću godina manja od stvarne starosti platna!

Također, ponovljenim istraživanjima na uzorcima 2000., 2002. i 2005. godine drugi timovi znanstvenika zaključili su da se radilo o „metodološkoj pogrešci“ u istraživanju radiokarbonском metodom iz 1988. godine, budući da su uzeti uzorci s rubnog dijela Platna (zakrpa), odnosno s dijelova koji su došvani u 16. stoljeću nakon što je relikvija oštećena u požaru 1532. godine dok se čuvala u francuskom

Chambéryju, a potom je 1578. godine (nakon što je tako „restaurirana“) premještena u katedralu sv. Ivana Krstitelja u talijanskom Torinu, gdje se nalazi i danas.

Restauracija Svetog Platna 2002. godine dovela do novih saznanja

Dvadeset godina poslije, 2002., započela je temeljita restauracija Platna, što je bila prilika za nova istraživanja Torinskog platna. Pristupilo se skeniranju cijele površine Platna, s unutarnje i vanjske strane.

U toj prilici su dvojica znanstvenika sa Sveučilišta u Padovi, Giulio Fanti i Roberto Maggiolo, proučavajući skenirani materijal došli do senzacionalnog otkrića. Naime, otkrili su da se vidi i jedva vidljiva slika lica na vanjskoj strani Platna, upravo na mjestu lica na prednjoj strani površine Platna.

Na vanjskoj strani Platna vidljivi su i lice i ruke, te slika s vanjske strane ima jednakе značajke kao i slika s unutarnje strane, posve su istovjetne, do u najsjitniji detalj. Ta činjenica dodatno otklanja mogućnost da je slika naslikana ljudskom rukom ili nekim prirodnim procesom. Rezultate svog istraživanja objavili su 14. travnja 2004. u londonskom stručnom časopisu „Journal of Optics“ londonskog Institutu za fiziku.

Znakovito je da su u prosincu 2011. znanstvenici talijanske nacionalne agencije ENEA iz Centra za nuklearna istraživanja u Frascatiju u blizini Rima, nakon petogodišnjeg intenzivnog istraživanja Platna, ustanovili da moderna znanost to nije u stanju napraviti, odnosno reproducirati odraz koji bi bio imalo sličan. Izračunali su da bi tajanstveni bljesak energije koji je stvorio sliku na Platnu morao biti 34 bilijuna vata vakuumskog ultraljubičastrog zračenja. Štoviše, ti istraživači su kazali da trenutno na svijetu nema uređaja koji bi mogli generirati zračenje tolike snage.

Torinsko platno, Sveti Lice na velu iz Manoppella, Sudarij iz Ovieda i Tunika iz Argenteuila

Inače, valja spomenuti da je uz Torinsko platno i Sveti Lice na velu iz Manoppella, predmet brojnih znanstvenih istraživanja i katolička relikvija tzv. Sudarij iz Ovieda ili Sveti pokrov iz Ovieda (čuva se u katedrali u španjolskom gradu Oviedu), riječ o krvavom rupcu

dimenzija 84 x 53 cm za koji se u velikom dijelu katoličke vjerničke javnosti vjeruje da je bio omotan oko Isusove glave nakon što je njegovo tijelo skinuto s križa.

Također, poznata katolička relikvija koja je nerijetko predmet zanimacije znanstvene javnosti je i tzv. Tunika iz Argenteuila (čuva se u bazilici sv. Dionizija u Argentuili, predgrađu Pariza) za koju brojni katolici vjeruju da se radi o tunici za koju su na Golgoti bacali kocku rimske vojnici.

Naime, jedan dio znanstvenika 2004. godine potvrdio je da se tragovi rana na tunici poklapaju s ranama na Torinskom platnu, pronađeni su tragovi krvi AB grupe, istovjetne krvi koja je pronađena na Torinskom platnu i Sudariju iz Ovieda.

Pape o Torinskom platnu

Crkva o spomenutim relikvijama nema službeni stav, već prepušta znanosti da kaže svoj konačni, objektivni, i na znanstvenim činjenicama izgrađeni stav. No Crkva od 20. stoljeća dopušta svojim vjernicima častiti spomenute relikvije, iako nisu obvezni to činiti.

Još je papa Julije 1506. godine odobrio štovanje Svetog Platna, bez obzira što je i tada bilo određenih sumnji u njegovu autentičnost. Čak je i tzv. antipapa Klement VII. 1390. godine govorio o izlaganju Svetog Platna za javnost. Papa Pio XI. je vjernicima dijelio sličice Isusova lica preslikanog s Torinskog platna, a papa Pio XII. je sudionicima Nacionalnog euharistiskog kongresa u Torinu 1953. godine putem radija poručio: „Torino kao dragocjeno blago čuva Svetu Platno na kojem je izmučeno Božansko tijelo i izmučeno Božansko lice“.

Sveti papa Ivan XXIII. Dobri 1963. godine je Torinsko platno kazao da je ono „Prst Božji“. Papa Ivan Pavao II. je prilikom posjeta Svetom Platnu 13. travnja 1984. godine rekao da je „Svetu Platno, prihvativimo li zaključke tolikih znanstvenika, jedinstveno svjedočanstvo Pashe, muke i uskrsnuća“, dodavši da je to „nijemo svjedočanstvo, a ujedno tako rječito“. Papa Benedikt XVI. je za Torinsko platno izjavio da je „i ikona i relikvija“.

Papa Franjo 9. travnja 2020. godine podržao je ideju koju je iznio torinski nadbiskup Cesare Nosiglia u kojoj je predložio da putem izravnog prijenosa na internetu i društvenim mrežama Torinsko platno ponovno izloži široj javnosti.

To se i dogodilo na Veliku subotu 11. travnja 2020. godine, a vjernici širom svijeta su tijekom prijenosa izlaganja Svetog Platna molili za zaustavljanje pandemije koronavirusa koja je zahvatila cijeli svijet.

Istraživanja na Svetom Licu na velu iz Manoppella

No, vratimo se našoj drugoj relikviji koju obrađujemo u ovom feltonu - Svetom Licu na velu iz Manoppella. Riječ je, dakle, o tankoj tkanini od bisernih vlakana veličine 17 x 24 cm koja se nalazi na glavnom oltaru crkve u talijanskom gradiću Manoppellu.

Za razliku od Torinskog platna koje se intenzivno proučava zadnjih više od 120 godina (od početka 20. stoljeća), ponovno u fokus svjetske (vjerničke) javnosti, a potom i brojnih znanstvenika iz različitih područja znanosti, Sveti Lice na velu iz Manoppella dolazi u siječnju 1979. godine. Tada je, posve slučajno, u ruke njemačke trapističke redovnice Blandine Paschalis Schlömer (rođene 6. travnja 1943. godine u Karlsbadu) došao prosinački broj časopisa „Das Zeichen Marien“ u kojem je bio opširan članak o Svetom Licu na velu iz Manoppella.

Jedan od hobija sestre Blandine bilo je ikonopisanje, te je nakon pažljivog promatranja slika u časopisu shvatila da se lik s vela iz Manoppella podudara s licem na Torinskom platnu. Radilo se o nevjerljivom otkriću jer tu činjenicu nitko dotad nije primjetio. Što više, praktički sva kasnija suvremena znanstvena istraživanja potkrijepila su zaključke ove njemačke redovnice. Znakovito je da sestra Blandina od 2003. godine, uz dozvolu svog Reda, živi pustinjačkim životom nedaleko od svetišta u Manoppellu, te ju se gotovo svakodnevno moglo susretati kako moli pred Svetim Licem.

Prvo značajnije znanstveno istraživanje na Svetom Licu proveo je profesor Donato Vitore s Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Bariju u razdoblju od 1998. do 1999. godine. Na početku je veo digitalno skenirao s

---

uređajem visoke razlučivosti. Ubrzo je otkrio da Sveti Lice nije napravljeno korištenjem uljanih boja ili likovnom tehnikom s vodenim bojama jer su obrisi slike oštiri, što je posebno uočljivo na dijelovima koji prikazuju oči, usta i kosu te je time otklonio teoriju da je sliku izradio neki likovni umjetnik.

Nekoliko godina kasnije, 2001., mikroskopska i spektalna istraživanja proveo je profesor Giulio Fanti sa Sveučilišta u Padovi (smjer: strojarstvo i toplinsko inženjerstvo). On je potvrdio da je tkanina vrlo tanka, prosječnog promjera 0,12 milimetara. Profesor Fanti je potvrdio istraživanja iz 1971. godine kada je Bruno Sammaciccia izložio Svetu Lice tzv. Woodovoj svjetiljci, koja se među ostalim, koristi u analizi umjetničkih djela. Riječ je o uređaju koji, zahvaljujući ugrađenom filtru, emitira dugovalno ultraljubičasto svjetlo koje je nevidljivo golom oku.

Dakle, obojica znanstvenika izjavili su da lik na velu zasigurno nije oslikan jer na tkanini nema niti jednog pigmenta boje. Profesor Vitore otklonio je i mogućnost da je lik na velu naslikan tiskarskim strojem jer je lik na platnu s obje strane jednak izražen. Usto, obojica su došli do zaključka da lik na velu nije slika nego je nastao kao posljedica izravnog otiska trodimenzionalne strukture.

Slika je utisнутa na bisernoj tkanini, koja se radi od svilenkastih niti morskih oštriga, te je tkanina tog tipa otporna na požar, poput azbesta. No, također, na njoj nije moguće bilo što naslikati, niti se na nju može nanijeti bilo kakva boja.

Također, posebno je začuđujuća prozirnost tkanine, budući da se slika jednakom može vidjeti i s jedne i s druge strane, kao na dijapozitivu. Znanstvenici smatraju da Sveti Lice na velu iz Manoppella ima određena svojstva slike, fotografije i holograma, a nije ni slika, ni fotografija ni hologram te ostaje veliki i neobjašnjivi misterij za cijelokupnu znanost. Uostalom, kao i Torinsko platno.

Oba lica u potpunosti odgovaraju jedna drugome, predstavljaju istu osobu

Bilo kako bilo, većina znanstvenika koja je proučavala i jednu i drugu relikviju - Torinsko platno i Sveti Lice

na velu iz Manoppella – složna je u mišljenju da slika obaju lica u potpunosti odgovaraju jedna drugome, odnosno da predstavljaju istu osobu.

Mi koji vjerujemo u Isusa Krista i njegovu mučeničku smrt na križu na brdu Golgoti kod Jeruzalema i u njegovo slavno uskršnje, ustanak od mrtvih i odlazak ka Ocu Nebeskom, mogli bismo reći da je na Torinskom platnu ostala utisnuta slika (u negativu) još mrtvog Isusova tijela nakon mučenja i smrti na križu, dok se slika (u pozitivu) Svetog Lica na velu iz Manoppella predstavlja već živog Isusa Krista tik pred njegovo uskršnje.

No, na znanstvenicima je neka i dalje istražuju, nama vjernicima je ovo i više nego dovoljno...

<https://hkm.hr/feljton/torinsko-platno-i-veo-iz-manoppella-kao-dokazi-smrti-i-uskrsnaca-isusa-krista-3-6/>

JOSHUA MUWIWA: Ako smo vidljivi, sigurni smo

Joshua Muyiwa stalni je postav kulturnih bangalorških mjestra poput restorana Koshy's. Tamošnji konobari, iznimno ljubazna i krhkja starija gospoda koja kao da su relikti iz nekog sporijeg vremena, kroz godine su mogli pratiti njegove različite modne izričaje: od sasvim kratke kose do afra, *dreadlocks* i, najrecentnije, punđe navrh glave. Od traperica, čije su se nogavice postepeno širile, pa sve do saronga. Crnog, *femme* i *queer*, kako sam sebe opisuje, ovog je pjesnika i performera nemoguće ne primijetiti. A ako on još nije primijetio vas, šali se, vjerojatno ne živite u Bangaloreu, tom višemilijunskom IT središtu na jugu Indije. Barem ne kako spada.

57. Lora Tomaš

Novinarski projekt:
**Queer književnost
u međunarodnom
dijalogu**

Elektronička publikacija:
Kritika - hdp

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
24. kolovoza 2021.

Muyiwa je svoju novinarsko-spisateljsku karijeru započeo prije više od desetljeća, pokrivajući kulturnu scenu za *Time Out Bangalore*, a do pandemije je pisao i dvije kolumnе: "Gazing Outwards" za *Bangalore Mirror* i "The Queer Take" za *Firstpost*. Kad su prošle godine u ožujku ukinute, zbog rezanja troškova, ostao je bez značajnog dijela prihoda, prepusten sam sebi i prijateljima. Pisao je i za mnoge druge indijske i međunarodne publikacije. Dobitnik je Nagrade Toto za kreativno pisanje na engleskom jeziku 2012., bio je pobjednik natječaja za nove pjesničke glasove društva *The (Great) Indian Poetry Collective* 2017., a prva mu ukoričena zbirka poezije izlazi ove godine. Također već jedanaest godinu sa suradnicima i prijateljima vodi Bangalore Queer Film Festival (BQFF).

Njegov djed po majci bio je Malajalac iz keralskog grada Ernakulama, baka Nepalka iz Kalimponga u Zapadnom Bengalu, otac Nigerijac, musliman. Prvi obiteljski portret, snimljen u sad zatvorenom fotografskom studiju Albert Raj u Bangaloreu, izgleda kao reklama za United Colors of Benetton, kaže Muyiwa koji sa sobom uvijek uzima putovnicu kad god nakratko izlazi iz strogog kruga grada, jer je navikao na pitanja. Bangalore, u koji je iz Nigerije stigao sa svojom majkom kad su mu bile tri, grad je koji ne misli napuštati, čak ni zbog ljubavi.

Poeziju je počeo pisati kad mu je bilo šesnaest. Kao i svi, rekao mi je u našem nedavnom cjelojutarnjem razgovoru preko Zoom-a, isprva je pisao serije groznih, groznih ljubavnih pjesama. Napisao je mnogo stravičnog materijala. Srećom, nema ga više, jer je u ranim dvadesetima sve uništilo, a potom započeo novi literarni život „A krenuo sam pisati s jasnom svrhom“, nastavio je, „jer kao queer osoba odrastaš u heteroseksualnom svijetu, na heteroseksualnim romantičnim pričama. Htio sam pisati o onom tijelu za kojim *ja* žudim, s kojim *ja* želim izlaziti, uz koje *ja* želim zaspasti. To je bio impetus tih ranih pjesama. Ali taj period između šesnaeste i ranih dvadesetih bio je ključan jer sam iz sebe izbacio sve smeće, emocije, a onda sam naučio biti rafiniran.“

Muyiwa je kao pjesnik duboko zainteresiran za odnose. Zanima ga što nas drži zajedno, što nas razdvaja, koje izgovore imamo kad odlazimo i kad ostajemo. Zanimaju ga i mehanizmi sjećanja i kreiranja identiteta, jer je odrastao na zanimljiv način. Izgleda kao Afrikanac, politički se osjeća kao Afrikanac, ali ne zna mnogo o Africi. „Osjećam se crno u političkom, univerzalnom smislu“, rekao mi je. „Svi me doživljavaju kao autsajdera, ali na mnoge sam načine više dio ovog grada nego mnogi drugi. I o njemu znam više nego mnogi drugi. Možda kad ja volim nekog to nije sasvim isto kao kad netko drugi voli nekog, i time ne želim reći da sam ja nešto posebno, samo želim dodati svoj glas postajećim narativima o ljubavi. Možda će oni koji žive u sličnim međuzonama rezonirati s time.“

Raznorodni utjecaji i inspiracije

Nije toliko pod utjecajem drugih pisaca, iako mnogo čita, više vizualne kulture i muzike. Voli Ninu

Simone, Arethu Franklin, afroamerički *soul*. „Moj ujak, baka i djed puštali su mi Ninu Simone“, rekao mi je. „U njezinoj verziji pjesme *Here Comes the Sun* Georgea Harrisona, osjeti se naprimjer ta podstruja boli, proživljeno iskustvo koje nije samo sreća, nego pogoda dublje tonove. Ne veselimo se uvijek novom danu, ali mu se svejedno nadamo. U svojim pjesmama pokušavam postići tu istu kvalitetu emocije. Iskrenost, ali iskrenost koja od tebe traži da nađeš pravu riječ za određeno iskustvo a jezik ogoliš od suvišnih ukrasa. Za mene je ljubav lamentacija, osjećaj konstantnog gubitka. Prije svega gubitka sebe.“

Nešto slično pronalazi i u klasičnoj indijskoj poeziji, u visoko romantičnoj atmosferi drevne tamilske *sangam* poezije ili pak prakrtske poezije iz 14. i 15. stoljeća. U svom radu pokušava prenijeti tu erotičnost, senzualnost, ali shvaća da se ne može jednako tako pisati u 21. stoljeću. „Potrebno je modernizirati taj floralni jezik, tu izdašnost. Ne mogu reći: *tvoj struk je vitak kao stabljika jasmina*. Ova poredba nema smisla u našem vremenu, jer ni strukove ni stabljike više ne vidimo na taj način.“

Svaki izlazak iz vlastite kuće inherentno je nasilan

Muyiwa zna navigirati gradom. Kad ide u konzervativnije četvrti, neće sasvim promijeniti svoj izgled, ali će možda nositi zagasitije boje. Možda će brže proći tim prostorom, kamo je najvjerojatnije i otišao iz nekog određenog razloga, s nekom svrhom, a ne da bi prošetao. Ali ako je u otvorenijem prostoru, opušteniji je, zna to već u trenutku kad bira odjeću iz ormara.

„Sve manje živim u strahu nego što je to možda bio slučaj kad sam bio dijete“, rekao mi je. „Ali mislim da se moja politika oko javnih prostora malčice razlikuje od suvremenog diskursa. Ljudi generalno misle da kad zakorače u javni prostor, sve treba biti lijepo i ugodno, a ja uvijek zamišljam da je svaki izlazak iz vlastite kuće inherentno nasilan. Kad izadeš kroz svoja prednja vrata, ne znaš koga ćeš sresti i što će se dogoditi. I ne mislim pritom da će te netko pretući, nego želim reći da vani nismo sami postavili parametre. Kod kuće se osjećam sigurno, neprosuđivano. Kosu nosim raspuštenu, ali je prije izlaska uvijek svežem u punđu. Mislim da je to i zato što sam opsjednut

urednošću, kao i u poeziji. Želim sve srediti, ukloniti viškove. Već neko vrijeme nosim više-manje isto, kao uniformu: ovu bijelu pamučnu majicu i sarong. Kod potonjeg je samo stvar izbora boja.

I kad bi se stvari uglavnom sredile u javnim prostorima, uvijek ti netko može nešto dobaciti, potrubiti, i možeš se osjetiti napadnuto. Izlazim van spremam na to, pa nikada nisam šokiran ili iznenaden. Nisam iznenaden ni kad se to ne dogodi. A ako se želim osjećati veoma sigurno, zaštićeno kao u kukuljici, odem kod prijatelja, u njihove stanove. Ako su ti prostori nasilni, onda zaista imam problem. Agresija u takvim prostorima za mene je mnogo štetnija nego kad neki muškarac zviždi na cesti. Nekad ču i čuti taj zvižduk, ali neću ga zabilježiti, nije mi bitan. Osjetim kad mi se netko previše približi, kad prijeđe cestu da me bolje pogleda, ali ne zamaram se time. Nekad sam ja taj koji prelazi cestu jer je nešto zanimljivo spazio s druge strane. Jer neka nosi lijep *sari*, lijepu tkaninu, a ja je želim izbliza vidjeti. Eto, čak i ja ponekad radim te ‘sumnjive’ stvari.“

Pa ipak, zna da je marginalizirani subjekt u svijetu. Ako netko provali u kuću heteroseksualne osobe, oni jednostavno odu na policiju, a Muyiwa je naučio sam procesuirati svoje traume, ne tražiti pomoći sistema. Uvijek je budan i na oprezu, uvijek pazi. No ne želi se skrivati. Ako smo vidljivi, sigurni smo, razmišlja. Bombaj pruža veću anonimnost, pa mnoge queer osobe vole Bombaj. Ali on ne želi biti anoniman. Ustvari, ulaže toliko truda da ga se vidi, i radije će beskrajno pregovarati s prostorom i ljudima oko sebe koristeći sve trikove iz svog arsenala, od humora i flerta pa do, ako zatreba, i ljutnje, samo da se ne mora izbrisati ili umanjiti. Ne traži savršeno sanitizirani svijet, jer bi taj svijet značio da ni on ne postoji.

Poezija kao temporalna i utjelovljena umjetnost

Nastupa od 2012. godine, diljem zemlje. U Delhiju je u siječnju 2020. izveo performans u trajanju od šest dana (po šest sati svaki dan), naslova *Come, Lie With Me*. Sponzorirao ih je Goethe Institut, a umjetnici su trebali izabrati neki sasvim običan događaj i pauzirati ga ili ponoviti. Muyiwa je na sceni rekreirao svoju bangaloršku spavaču sobu, u koju bi, jednog

po jednog, pozivao članove publike i čitao im svoje pjesme u krevetu. Bio je to poziv na intimnost, na razgovor i laži koje htjeli ne htjeli u tim situacijama izgovaramo jedni drugima.

„Htio sam oživjeti trenutak iz kojeg su pjesme proizašle, susret s jednim muškarcem 2015.“, rekao mi je Muyiwa. „Tokom šest dana, kroz tu je sobu prošlo oko tristo ljudi. Da bi došli do zvučno izolirane spavaće, morali su prvo proći kroz sobu u kojoj je svirala muzika. Puštale su se moje najdraže crne pjevačice. Jedino je pravilo bilo da nikome ne bih govorio da ode. Neki bi ostajali četrdeset pet minuta, neki samo za trajanja pjesme. Neki su hodali uokolo i promatrali predmete po sobi, dirali odjeću, pitali me o njima. Bilo je zaista kao da se neki ljubavnik zatekao u novom prostoru. Mnogi su pitali zašto ondje nemam tiskanu zbirku s tim istim pjesmama, da je mogu ponijeti kući. Iako sam se dugo opirao tisku, tad sam pomislio da bi to možda bila dobra ideja, da možda zato knjige funkcionišu – jer ljudi mogu dalje živjeti s tim iskustvom. Knjige su i značajan faktor u kritičarskoj potvrdi, a kako sam tad već bio počeо pisati samo narativne sekvence, od dvanaest do sedamdeset dvije pjesme, shvatio sam da je možda vrijeme da vidim kako izgledaju na stranici. Nezgodno ih je sve odjednom negdje pročitati. No prvenstveno sam se uvijek htio baviti zvukom, iskustvenim prijenosom poezije. Osjećam da sam ja najbolji medij za svoju poeziju, jer sam je ja napisao. Samo pisanje je, s druge strane, veoma izolirajući proces. Kad radiš na tekstu, grozan si prijatelj, još gori ljubavnik, kuća je u neredu, a kad je sve gotovo, ne možeš napraviti ništa sretno s tim ako samo izdaš knjigu. Osim kakve promocije, koje su često formalne pa i dosadne. I dalje želim stvarati trenutke u kojima vrijeme stane, čak i ako je to na četiri minute. Često zato surađujem s vizualnim umjetnicima i glazbenicima, jer i sav onaj dim na rock koncertima ima svoju funkciju.“

Kad nije bilo reprezentacije queera, sve je bilo queer

Tko god je odrastao u devedesetima, kao Muyiwa, zna da na TV-u nije bilo queer likova, ne kao sada. Bilo je to doba prije političke korektnosti i zamjenica i svega toga. Zato je za njega i njegove prijatelje sve bilo queer, mogli su se učitati u bilo koji *straight* pejzaž.

„Nije bilo gej knjiga ili gej filmova, ali voljeli smo iste stvari – neku *straight* seriju, neki lik kod kojeg je postojao otklon, kod kojeg je bilo nečeg *off*. Za nas je on bio gej, ili je bio platno za naše projekcije, predmet žudnje“, rekao mi je Muyiwa. „Neka vrlo mekana žena, to sam uvijek bio ja. Voljeli smo bolivudsку glumicu Madhuri Dixit, za nas je ona bila gej, *campy*. Vole je i *straight* muškarci, ali iz sasvim drugih razloga. Mogli smo pregovarati sa svime, uzeti što nam paše, ostaviti drugo. Nisam se uzrujavao ako neki film nije govorio o meni, jer nije morao. Danas je drugačije. Danas se svi brinu oko reprezentacije. Ovaj gej lik uopće nije poput mene, kažu. Za nas je to bilo više kao, oh, tu postoji neki gej lik! I danas tako razmišljam. Čak i ako je grozan, pokušam mu naći iskupljujuće kvalitete. Naravno, drago mi je da danas postoji reprezentacija, da mladi imaju svoje *queer* uzore, ali ne želim odbaciti način na koji smo mi ostvarili pristup *queeru* – kroz *straight* okružje.“

Neki su njegovi *queer* prijatelji filmski redatelji. Kažu da su uvijek pod pritiskom da moraju snimati *queer* filmove. On im uvijek kaže, snimit ćeš *queer* film htio ne htio. Pazit ćeš na to kako izgleda interijer, soba tvog lika, što lik nosi, unajmit ćeš kamermanku ili šminkera koji su *queer*, jer su to ljudi s kojima si se ionako okružio, i oni će ti pomoći da oblikuješ svoj lik, pa će i tvoji *straight* likovi biti toliko hiper *straight*, u nekakvim kožnim jaknama i slično, upravo zato što će čitava estetika biti toliko *queer* (iako ne postoji samo jedna *queer* estetika, jasno, kao ni samo jedan *queer* književni glas koji govori uime svih). To je kao kad gej osobe pišu *fan fiction* o likovima u američkim serijama *Riverdale* ili *Supernatural*, zamišljajući kako se njihovi odnosi razvijaju izvan ekrana. Čak i ako su na ekranu samo prijatelji, netko će im ispisati romansu jer su se u jednom kadru okrznuli ramenima. „Kad me ljudi pitaju što je *queer* glas, kažem im, ako si *queer* i govorиш, to je *queer* glas“, dodao je Muyiwa. „Ono što mislimo i želimo pod reprezentacijom je više *queer* osoba na pozicijama moći. Više *queer* izdavača, redateljica, ton majstorica, tiskara. Teže će se dogoditi da *straight* izdavači objavljuju više *queer* tekstova, jer ih neće ni primijetiti. Ali mi hoćemo jer je to svijet u koji smo sasvim uronjeni, čak i kad nismo.“

Muslimani kao „drugi“

Kod njih je musliman taj drugi, a drugi je uvijek opasniji i na neki način misteriozan, rekao mi je Muyiwa referirajući se na izmjenu Zakona o državljanstvu iz 2019., koji je mnogim pripadnicima proganjениh religijskih manjina iz Afganistana, Bangladeša i Pakistana omogućio put do državljanstva, ali isključio muslimane iz istih, većinski muslimanskih zemalja. „Pandemija je prebrisala vidljivost protesta, koji su se neko vrijeme na dnevnoj bazi događali diljem zemlje, a sad se ta rasprava prebacila u digitalnu sferu. Nisu uspjeli provesti taj zakon zbog pandemije, ali još je tu. Manje-više istovremeno, ista je vlada dekriminalizirala homoseksualnost, pa smo donekle izgubili osjećaj da se marginalizirani moraju udružiti. Uvijek moraš znati da si sljedeći, bez obzira kako to trenutno izgleda. Ideja krajnje desnog hinduizma vrlo je mačo, a mnogi misle da među muslimanima ima više gej osoba. No nije da ih se toliko smatra gej ili *queer*, koliko ih se smatra više seksualnima, a to se doživljava kao opasno. S druge strane, ako situaciju psihoanaliziramo, muslimane se percipira i kao hiper maskuline, kao da napadaju Majku Indiju. Prije su linčovali crnce ako bi samo razgovarali s bijelom ženom, zbog te iste predodžbe agresivnog viriliteta.“

Sad se gradski pejzaž promijenio, više je modno nemarnih ili uniformnih IT-ovaca koji se znoje u poliesterskim košuljama, ali za Muyiwu je Bangalore oduvijek bio grad ružina mirisa i bolivudske mode. Takođim su ga činili upravo muslimanski vozači autotrikši. Oni su bili ti koji su redovito nanosili bezalkoholni ružin atar na tijelo i debelo crnilo oko očiju (*surmu*, koja ne samo da uokviruje pogled, nego i hladi oči za vrućina). Ovratnici njihovih košulja uvijek su bili podignuti. Ružin atar i *surmu* Muyiwa je preuzeo od njih, a srebrne narukvice do pola ruke od bolivudskih glumica, uglavnom hinduistkinja. Njegova je estetika, kao i njegova seksualnost, kompozit.

„Kad bi na Bajram izašao novi film Salmana Khana, ti bi vozači rikši već sljedeći dan nosili isto što je ovaj slavni glumac nosio na ekranu. Ako su mu prva četiri dugmeta na košulji bila otkopčana, vozači su raskopčali svoje; ako je nosio majicu s natpisom, ona bi se već sljedeće jutro mogla kupiti na ulici, a vozači bi je to popodne imali na sebi. Za mene su oni bili

primjer modeliranja sebe kroz vizualnu kulturu. Što god da se događalo u pop kulturi, muslimanski vozači rikše bili su u toku. A imali su i te velike zvučnike u rikšama s kojih bi treštala muzika. Njihove rikše bile su diskonkotačima, s raznobojnim svjetlima i svim tim. Cijenio sam njihov trud, mislim da su shvaćali važnost reprezentacije. Kao i *hidre* (treći spol/rod), koje uvijek imaju cvijeće u kosi i lijepe, uredne sarije, bez obzira što žive u bijedi, protjerane na rubove društva. Za mene je to značenje *queera* – biti bolji, pokušati bolje.“

Neprivilegirani i njihov *straight queer*

Niža indijska klasa često se ne povezuje s riječima *queer*, gej ili lezbijka, samo kažu volim tu i tu osobu. Muyiwa poznaje neke takve trans muškarce, naprimjer, koji su u vezi sa cis ženama. On želi da ga se zove Kumar, njoj je on muž. Neki su cijeli život zajedno, a sad žele usvojiti dijete. Sebe ne smatraju *queer*, smatraju se *straight*. *On voli nju*, i obrnuto. „Mi ćemo ih u ovom našem razgovoru uključiti u *queer* zajednicu, ali ako pitaš njih, oni su samo muž i žena, ništa neobično. U Indiji su mnogi slični parovi dugo jednostavno ‘prolazili’. Kad odem u posjet nekim trans prijateljima koji na taj način uspješno ‘prolaze’, susjadi im se zabrinu jer se druže s nekim poput mene. Kažu im poslije, ne treba vam to, što će ljudi reći. Današnja *queer* zajednica zna posramiti te ljudi, jer ih ne može politički iskoristiti u odgovarajućim narativima. No tko smo mi da kažemo: ali ti si *queer*, prestani ‘prolaziti’!“

Njegova baka Nepalka trenutno živi u Darjeelingu. Muyiwa je nekad posjeti za vrijeme ljeta. Među bakinim prijateljima jedan je trans muškarac. Svi ga sad znaju kao Šampion Djeda, jer je kao dijete osvojio neko prvenstvo. Skoro čitav odrastao život proveo je sa ženom koju, otkako je zašla u godine, svi zovu Baka. Uvijek su bili dio sela, svi su znali činjenice, ali to ih po ničemu nije razlikovalo od ostalih. Šampion Djed i Baka jednostavno su dobri ljudi koji doprinose zajednici i koje zajednica cijeni.

Zajednica radi za tebe ako ti radiš za nju

U Cooke Townu, njegovu susjedstvu, svi znaju Muyiwu. Ako mu neki stranac nešto učini ili zaprijeti, ljudi će stati na Muyiwinu stranu jer je lokalan, bez obzira što je drugačiji. „Dogada se tu neki Vennov

dijagram“, rekao mi je. „Iako mojim susjedima toliko toga u vezi mene nije blisko, onaj osnovni dio im je blizak. Možda će mi kasnije spočitavati što sam im donio probleme, ali prvo će me zaštititi.“ Ali to je dobrim dijelom i zato što Muyiwa pažljivo gradi zajednicu. Njegov sedamdesetpetogodišnji susjed nije gej-frendli, kaže, ali voli njega, jer je Muyiwa dobar prema njemu. Prima mu poštu kad ga nema, ovaj njemu zalijeva cvijeće. Razvili su dobrosusjedski odnos.

Baš neki dan, nekoliko je momaka pola noći bučilo ispod Muyiwina balkona. Muyiwa je izašao na balkon da ih smiri, a kad su mi čuli boju glasa, počeli su vikati gej, gej, i krenuli vanjskim stepenicama prema gore. Instinkтивno je na njih bacio manju lončanicu, kakvih je preobilje po bangalorškim balkonima. To je dozvalo susjede iz sve tri okolne zgrade, izašli su na balkone i ulicu, pozvali policiju. A kad je policija nešto kasnije htjela uhapsiti Muyiwu, rekli su im, a ne, ne, on ostaje. Njih, i pokazali na momke.

„Zajednica radi za tebe ako ti radiš za nju“, rekao mi je. „Baka me naučila da se uvijek predstavim kad negdje dođem i upoznam sa svima, jer sam ja stranac. Da odnesem nešto. Sad oni meni donesu kolač za Božić ili dio ručka. Za njih nisam gej, za njih sam Joshua koji je drag i miran. A sljedeći dan, kad u *sariju* izađem iz zgrade, nitko neće ni trepnuti. Moraš izgraditi zajednicu. Čak i ako nešto univerzalno zaslužujemo, ipak to lokalno moramo zaraditi. U tome sam vrlo konzervativan.“

<https://kritika-hdp.hr/hr/razgovor/joshua-muyiwa-ako-smo-vidljivi-sigurni-smo>

GODINA BEZ ZAGRLJAJA

Učiteljice: Kada smo se vratili u školu, shvatile smo da djeci silno nedostaju zagrljaji

58. Petra Švarc

Novinarski projekt:
**2020. – Godina bez
zagrljaja**

Elektronička publikacija:
Mojevrijeme.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
18. prosinca 2021.

Iako su se učitelji u hrvatskim školama u pandemiji koronavirusa brzo snašli i nastavu prebacili online, taj način rada nije odgovarao baš svoj djeci. Neki nisu imali adekvatne tehničke uvjete, neki sve to nisu dovoljno ozbiljno shvaćali pa nisu izvršavali zadatke, a baš svima nedostajala je bliskost i zajedništvo. Donosimo priču iz dva zagrebačka razreda.

„Iako djeca pandemiju koronavirusa ne provode na ‘prvoj liniji’, ona bi, dugoročno, mogla postati jedne od njezinih najvećih žrtava, budući da se njihovi životi, uslijed tereta što ga pandemija donosi sa sobom, dubinski mijenjaju.“

Tako otprilike glasi uvod u veliko UNICEF-ovo istraživanje o utjecaju bolesti COVID-19 na djecu i njihove živote.

Sva djeca, svih dobnih skupina i u svim zemljama svijeta, pogodjena su pandemijom. Naročito je jak njezin socijalno-gospodarski utjecaj, kao i posljedice na obrazovanje.

Štetni učinci pandemije, upozoravaju iz UNICEF-a, nisu jednako raspodijeljeni. Očekivano, najviše ih osjećaju djeca u najsiromašnjim zemljama, u siromašnim dijelovima gradova te djeca koja su i prije živjela u lošijim materijalnim uvjetima i ranjivim okruženjima.

Više od milijun djece diljem svijeta imat će zaostatke u učenju i napredovanju zbog zatvaranja škola – mјere koja je donesena među prvima, u pokušaju zaustavljanja virusa. U mnogim zemljama svijeta vrlo brzo su osmišljeni programi poučavanja na daljinu, no velik dio djece, naročito ona koja žive u siromašnim domaćinstvima – nisu imala pristup internetu, osobna računala, televizor pa čak ni radio.

Takva djeca našla su se u situaciji u kojoj nisu mogla ravnopravno nastaviti svoje obrazovanje. U najtežim slučajevima, takva se djeca nisu ni vraćala u škole, a sav napredak i znanje koje su do tada stekli, kao da su poništeni.

A kako je to izgledalo u hrvatskim okvirima, kako su se u svemu snašli učitelji, djeca i roditelji, pitali smo učiteljice razredne nastave iz Osnovne škole Ivana Gundulića u Zagrebu. **Natalia Rogoznica Nad** i **Henrieta Herjavec Rubčić** pričaju nam o svojoj godini bez zagrljaja.

„Mislila sam da će sve to biti privremeno“, priznaje Natalia – „prvo su rekli da ćemo biti zatvoreni tjedan dana, pa dva... Tada zapravo nitko nije mogao progreniti kojih će to razmjera biti i koliko će trajati“, dodaje ova mlada zagrebačka učiteljica.

Dodaje kako su svi učitelji tada jako entuzijastično krenuli s pripremama.

„Pripremala sam materijale i materijale jer sam računala da u dva tjedna jako puno toga stane. A onda, kad smo shvatili da će *lockdown* trajati puno dulje, počela sam proučavati razne webinare, učiti kako

koristiti nove alate. Pročitala sam jako puno američkih sadržaja i iskustava, budući da je tamo *homeschooling* ravnopravan način rada. Zanimalo me je kako to sve funkcioniра u praksi te kako nadoknađuju socijalnu dimenziju obrazovnog procesa. Nakon stranica i stranica pročitanih materijala, shvatila sam da je odgovor – nikako.“

Njezina kolegica iz iste škole, Henrieta Herjavec Rubčić, iskusna i omiljena učiteljica koja je ujedno i koordinatorica raznih EU projekata koji se provode u ovoj školi, kaže kako joj je u radu jako puno pomogla platforma ClassDojo koju je koristila i prije pandemije.

Noć snimanja

„Moji su učenici tada bili trećaši i samo smo nastavili raditi preko te platforme na koju su već bili navikli i preko koje sam njima, ali i roditeljima, slala materijale za rad. Osim toga, djeci sam snimala i slala prezentacije obrade gradiva. Snimati sam mogla isključivo noću, kada bi svi moji ukućani već otišli na spavanje. To je bilo jako neobično – čuješ samu sebe kako si zapravo već jako umorna i zvučiš kao usporena snimka. Ali, djeci je taj sporiji ritam odgovarao, tako su bolje usvajali gradivo“, priča mi Henrieta.

Dodaje i kako se sav taj uloženi trud itekako isplatio, jer je, po povratku u učionicu, shvatila da su djeca savladala gradivo koje im je tako prenosila.

Obje učiteljice reći će kako je razina angažmana učitelja u pandemiji bila izrazito individualna, te je ovisila o osobnosti, trudu i entuzijazmu svakog pojedinog učitelja.

„Naš je posao tih mjeseci trajao doslovno 24 sata. Jer, kada bismo djeci zadale zadaču, nisu je svi pisali i slali u isto vrijeme. To je znalo trajati čitav dan. Neki bi slali odmah ujutro, neki poslijepodne, a neki tek navečer, kada bi roditelji došli s posla. A mi smo, u istom tom ritmu sve te zadaće ispravljale. Osim toga, cijeli dan smo primale i telefonske pozive roditelja – bile smo im na raspolaganju cijeli dan“, otkrivaju naše sugovornice.

No, slažu se obje, čitav je proces i djeci i njima donio i određenu korist. „Dobile smo od djece doista brojne

---

sjajne digitalne uratke. Djeca su postala puno spretnija s alatima, tehnologijom. Zoom ih je naučio disciplini jer su brzo shvatili da mora biti potpuna tišina, ako želimo čuti osobu koja govori.“

Infrastrukturni problemi

Budući da je upravo Zoom i jednoj i drugoj bio glavna platforma za rad, napominju kako je tu ipak bilo problema jer nisu sva djeca uvijek imala pristup internetu. Neki nisu imali ni računala, neki su se snalazili s tabletima koje su dobili u školi. A osim pandemije, tu je bio i potres zbog kojega je dio učenika ove škole napustio svoje domove i bili su i fizički dislocirani u raznim privremenim smještajima, gdje nije bilo internetske veze.

„Kada smo se vratili u školu, shvatili smo da djeca trebaju i psihološku pomoć. Pripremale smo im psihološke radionice, radili smo vježbe iz Vježbaonice sreće, meditirali smo, opuštali se i puno, puno razgovarali. Jednostavno, trebao nam je period prilagodbe na povratak u školu, u kolektiv“, prisjeća se Henrieta.

„Sjećam se, kada sam prvi dan po povratku u škoke izašla po njih na dvorište - oni me gledaju i ne znaju bi li me zagrlili, bi li mi prišli, smiju li to uopće? Ja, s druge strane, ne znam smijem li im reći da smiju. I onda, kada smo ušli u razred, kada su roditelji otisli – svi su navalili na mene. Trebao im je taj dodir, taj zagrljav. Zapravo, svima nam je to jako nedostajalo“, zaključuje Natalia.

Lijepe riječi umjesto fizičkog dodira

Obje učiteljice kažu kako su djeca bila jako preplaćena, mnogi su u školi nosili maskice, iako tada nisu bile propisane.

„Imala sam u razredu jednu učenicu koja se baš jako, vidljivo promjenila, povukla se u sebe, imala je dugo i probavne smetnje. Doduše, kod nje je to više bio utjecaj potresa, budući da im je tada uništen dom“, priča Henrieta.

Naglašava kako je njezin razred uvijek bio vrlo emotivan, činila su ga izrazito empatična djeca koja su se jako puno družila, grlila i bila međusobno bliska.

Sada im je to bilo zabranjeno, no pronašli su način da to, uz propisane mjere, nastave prakticirati.

„Fizičke dodire zamijenili smo lijepim riječima i prijateljskim gestama. Djeca su bila jako disciplinirana, roditelji također, tako da smo u cijeloj prošloj školskoj godini, samo jednom bili u samoizolaciji, i samo je jedan učenik dobio koronu. Poštovali smo mjere, ali ipak smo uspjeli očuvati tu našu bliskost, naravno, sve u zadanim uvjetima“, ponosno priča učiteljica Henrieta.

„Obje smo nastojale i dalje biti njihove tople učiteljice, ali smo im bile i primjer odgovornosti,“ zaključuju.

Ukradena godina

Iako se u javnosti često može čuti kako je 2020. za mnogo djecu – ukradena godina, naše sugovornice smatraju kako se to na mlađu djecu, onu od 1. do 4. razreda odnosi samo djelomično.

„Oni su najmanje izostali s nastave, puno smo toga ipak uspjeli realizirati. Naravno, mnoge su stvari izgubljene – primjerice, Škola u prirodi nije održana čak dvije godine zaredom, mnoge naše mobilnosti iz EU projekata su morale otpasti, ali nadoknadit ćemo to, svakako“, optimistična je učiteljica Natalia Rogoznica Nađ.

„Oni će se svega toga sigurno sjećati – velike su to promjene, no moram reći da su vrlo brzo naučili živjeti i učiti na nov način. Iskreno se nadam da nas u budućnosti više neće zatvarati i da ćemo, uz visoku razinu odgovornosti, moći neometano provoditi sve naše zamisli i ideje kreativnog poučavanja djece“, zaključila je učiteljica Henrieta Herjavec Rubčić.

<https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2021/12/uciteljice-kada-smo-se-vratili-u-skolu-shvatile-smo-da-djeci-silno-nedostaju-zagrljaji/>

NEKAD I DANAS: Božićne pjesme

Božićne pjesme, bili njihov obožavatelj ili ne, svake godine početkom prosinca postaju neizbjježna zvučna kulisa gdje god se nalazili. Kafići, šoping centri, televizijski, radijski programi i sve vrste reklama ‘naoružaju’ se božićnim melodijama i podsjećaju nas na to da je vrijeme da se uživimo u blagdansko raspoloženje.

59. Mirta Klarić

Novinarski projekt:
Nekad i danas

Elektronička publikacija:
Sound Report

Broj objavljenih članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
24. prosinca 2021.

“*It's the most wonderful time of the year*” pjevalo je još 1963. Andy Williams u jednoj od najpoznatijih božićnih pjesama svih vremena, a naslov te pjesme zapravo bi trebao biti zajednički nazivnik svih božićnih pjesama i sukusa osjećaja koji se njima pokušavaju prenijeti. Vani je hladno, a vi se nalazite u toplini doma, okruženi obitelji i prijateljima, kuća miriši po kolačima, lampice na boru se reflektiraju u šarenim ukrasima, na televiziji je “*It's a Wonderful Life*”, “*Sam u kući*” ili neki drugi božićni filmski klasik te je na trenutak sve nekako u redu sa svjetom bili religiozni ili ne (jer Božić odavno više nije samo vezan

---

za religiju). Velik broj ljudi Božić pamti ili zamišlja po nekim od sličnih trenutaka koji kao da su preslikani iz "Coca-Coline" reklame ili nekoj svojoj verziji blagdanske idile i rado ih se prisjećaju, a božićna glazba ima snažnu sposobnost prizvati ta sjećanja. No koja je njihova tajna, zašto su toliko 'catchy' i popularne pa čak i ako ih ne volite teško vam ih je izbaciti iz glave? Božićne pjesme su nešto poput šećera, "dizajnirane" su da u slušateljima pobuđuju osjećaje radosti, topline, a ponajviše nostalгије svojstvene samo ovom dobu godine. Ako bi na predblagdansko i blagdansko vrijeme gledali kao na dar zapakiran u šarenim ukrasnim papirima, božićne pjesme bile bi crvena vrpca kojom je omotan.

Hrvatska je bogata božićnim običajnim i božićnim pjesmama, a svaka regija posjeduje svoje karakteristične napjeve koji su nastajale stoljećima i razvili se iz pučkih pjesama te predajom s koljena na koljeno poprimile oblike u kojima ih danas poznajemo. Neke od najpoznatijih tradicionalnih hrvatskih božićnih pjesama su *Svim na zemlji*, *Radujte se narodi*, *Kyrie eleison*, a recimo *U se vrime godišća* i *Tiba noć* preuzete si iz drugih naroda i s vremenom su se udomaćile. Zanimljivost je da je 1927. godine tvrtka Edison-Bell-Penkala (koja se između ostalog bavila i proizvodnjom gramofona) prvo javno snimanje na daljinu u Europi i treće u svijetu, snimila u zagrebačkoj Katedrali. Na ovom događaju okupilo se oko 2000 znatiželjnika koji su htjeli posvjedočiti senzaciji tehnike, a snimljene su pjesme "Narodi nam se kralj nebeski" i "Tebe Boga hvalimo" u izvedbi članova bogoslovskog pjevačkog društva "Vijenac", Koralisti katedrale, muški zbor zagrebačke opere te članovi mnogih zagrebačkih zborova. Snimanje se dogodilo 4. prosinca, a ploča je izašla tri tjedna kasnije pred sam Božić te se smatra početkom božićne diskografije.

Dok su u vrijeme nakon Drugog svjetskog rata u svijetu nastajale neke od najpoznatijih božićnih klasika poput "Rockin' Around Christmas Tree", "Jingle Bell Rock", "Let It Snow! Let It Snow! Let It Snow!", "White Christmas" i druge, u Hrvatskoj koja je bila u sklopu bivše SFRJ, prva gramofonska ploča s hrvatskim pučkim božićnim napjevima nakon rata tiskana je tek 1966. godine. Riječ je o ploči "Božićne pjesme" u izvedbi Hrvatskog seljačkog pjevačkog društva

"Podgorac" u nakladi Jugotna. U vrijeme bivše države veliku popularnost stekao je božićni album Krunoslava Kiće Slabinca "Christmas With Kićo" (1983.), a čije izdavanje se s obzirom na tadašnju političku klimu smatralo podosta hrabrim potezom. Ta kompilacija koja je danas smatrana klasikom diskografije, prodana je u preko pola milijuna primjeraka.

S devedesetima došlo je do procvata autorskih božićnih pjesama u Hrvatskoj. Prema mnogima, najpopularnije domaće božićne pjesme svih vremena su "Sretan Božić svakome" u izvedbi Fantoma i "Božić dolazi" Srebrnih krila. O tada pa do danas domaći izvođači prate iste trendove kao i strani te su gotovo svi u svojoj karijeri obradili neki od ili pokušali stvoriti novi budući klasik. Računica tu u potpunosti стоји, ako napravite kvalitetnu božićnu pjesmu (ili barem dojmljiv cover) tantijemi za prosinac se fino podebljavu. Sljedeći primjer teško je primjeniti na našu scenu koja je relativno mala, ali poznat je podatak da Mariah Carey svakog prosinca samo na temelju planetarnog hita "All I Want For Christmas Is You" zaradi između 600 000 i milijun dolara, tako da vas teoretski samo jedan božićni hit dijeli od doživotne financijske situiranosti. Da je božićna ludinica zahvatila razne žanrove na našoj sceni pokazuje i "Božićna" Bolesne braće & Tram 11 i jedan malo drugačiji "Božić dolazi" koji potpisuje punk bend Diletanti.

Iz godine u godinu katalozi naših izvođača pune se božićnim pjesmama, ali rijetko koja se "primi" i postaje dugoročno prepozantljiva. To nije fenomen ograničen samo na Hrvatsku te se često postavlja pitanje zašto uz ovoliki priljev novih, nije bilo velikog autorskog božićnog hita nakon već spomenutog "All I Want For Christmas Is You" koji je objavljen prije čak dvadeset i sedam godina, a vrhove glazbenih top lista redovito svake godine zauzimaju klasici stariji do pola stoljeća i više? Odgovor bi ponovno mogao ležati u onom čarobnom sastojku božićnih pjesama – nostalgiji. Stereotipni božićni ugodač bazira se na 'dobrim starim vremenima' i nasljeđuje se generacijski. Ono što smo slušali i gledali kao djeca možda je objavljeno upravo te godine, a možda za vrijeme djetinjstva naših roditelja koji svoje idilične božićne uspomene (ili želje) vežu za određenu pjesmu. S vremenom tom sadržaju koji nam se otisnuo u sjećanje gravitiramo i

mi zbog sličnih asocijacija. S toga je za pretpostaviti da će neka od božićnih pjesama koja je izašla u posljednje vrijeme za nekoliko desetljeća i sama postati klasik jer je to proces koji zahtjeva vrijeme, naravno ako ju prvenstveno prepoznaju radiji, a u današnje vrijeme i publika na streaming servisima.

Ima li onda smisla raditi toliku količinu božićnih pjesama? Izvođačima je svakako korisno u rukavu imati barem jednu božićnu pjesmu jer su velike šanse da će zbog potrebe za pluralitetom u programu biti uvrštena na neku od brojnih playlista, a isto vrijedi i za diskografske kuće. Publika će na kraju sama odabratи što će puštati u svojim domovma, no na javnim mjestima okupljanja sigurno će “uloviti” i neke od novih, a u tom moru božićnih pjesama možda se kriju neki novi Fantomi ili ako stvarno imaju sreće, neka nova Mariah.

<https://sound-report.com/special-report/nekad-i-danas-bozicne-pjesme/>

GRB GRADA ZADRA U PRAVIM RUKAMA... I nas i odličja lako osvaja toplinom srca i vedrinom duha: Lucija Mijolović – ‘Primadona plivanja’!

Trebala je to biti prekrasna priča o hrabroj mladoj sportašici, heroini plivanja, zadarskog, hrvatskog, popraćena aktualnim nastupima, kolajnama, postoljima. Pozitivna priča u doba korone kada je pozitivno postalo loše, a negativno dobro, medicinski doslovno, u životu nerijetko figurativno i doslovno, nema nažlost previše rezultatskih brojki i slova. No, priča, ona je i dalje – prekrasna...

Medaglia di bronzo. Lucia era terzo, bravo Croazia!, nije da se signor Toto nije trudio, ali dugi pljesak nadjačao je u Italiji 2012. glas službenog spikera. Baš kao i 2013. senhora Fabia:

– Medalha de bronze. Lucia foi o terceiro, bravo Croácia!, culo se ushićeno u Portugalu, prije točno – osam ljeta. U Loanu na Svjetskom prvenstvu i godinu iza u Estarreji, na Europskom prvenstvu, Hrvatska je u ženskom plivanju – prisjećamo se nekih ljepših dana i vremena kada se pandemija povezivala s tek ponekim skoro iščezlim egzotičnim bolestima – uzela po brončanu kolajnu, penjala se oba puta na treću skalinu pobjedničkog postolja. I uvrstila se među rijetke, ali i najjače nacije u specifičnoj kategoriji vodenog sporta.

60. Pero Livajić

Novinarski projekt:
**I ja to mogu i dobro
znam... Sportaši
s invaliditetom i
medaljama**

Elektronička publikacija:
Zadar.tv

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
12. listopada 2021.

Da sve bude još ljepše, medalje su s prestižnih nadmetanja otišle u Zadar. Kući ih je – kao i puno puta iza toga – donijela simpatična i draga cura, koju ne možete a da – kako smo notirali u nizu tekstova – ne zavolite u prvom susretu jer osvaja toplinom srca i vedrinom duha. Lucija Mijolović, tako se zove danas 27-godišnja djevojka, višestruka državna prvakinja. Ili za one koji je poznaju bolje i bliže, jednostavno: ‘Mala Luce sa Smiljevca’.

Naša Lucija. Tako je u Hrvatskoj nazivaju posvuda, ponosno nam kazuju iz kluba. Ljubimica obitelji i kvarta, doma ima sobu punu medalja, pokala, plaketa, plakata, diploma i fotografija s raznoraznih nadme-

tanja. Istina, nije jedina s takvim nizom i popriličnom zbirkom trofeja iz ‘Donatova metropolisa’. No, prva je djevojka i žena koja se sportskih odličja domogla kao osoba s Down sindromom, i tu prestaje svaka usporedba.

A Luce nije samo sportska ikona. I plivačica. I draga kći, sestra, prijateljica, klupska kolegica. Primjer je životne borbe, ljubavi prema životu i životnim radoštima. Luciji je i pjesma stalna družica...

– Pjeva stalno, na treningu, u autu, po kući, obožava ‘dalmatinsku pismu’, sve riječi napamet zna, otkrili su nam za natjecanja prije koju godinu, dok nam je Luce na tribinama bazena prekrasnim glasom soprana to i demonstrirala:

– Zaspalo je siroče, isprid tuđih dvora, ručicama doziva, priko sinjeg mora..., predivni tonovi melodije i pomalo sjetan pogled djevojke ispred vas, razgaljuju i emocijama preplavljuju i najhladnijeg slušatelja. Dok pjevuši stihove ‘Samo ljubav ostaje’ iz ‘Larina izbora’, koliko god zvučalo patetično, kao da se nazire i pokoja suza. Zbog Larine sudbine, iz TV serijala. Klape naročito sluša, htjela bi jednom, možda, i na Omiški festival. Međutim, nije ‘a cappella’ vokal i jedino što rado pjevuši i sluša. Pa ona je, ako ste propustili, mlada cura.

Ustaje u ranu zoru, netom prije odlaska na bazen, ni malo snena i pospana.

– Ma, Luce vam je kao Chuck Norris, nikada ne spava, podbadaju je često doma.

Lucija se diže iz kreveta s pojavom prvih sunčevih zraka.

– Polako, sporo, lagano, pojede doručak. To potraje pola sata. Potom je na redu jutarnja higijena. Nakon laganog razgibavanja koje nikako ne propušta, upali televiziju, pogleda što ima. Na treningu je između devet i jedanaest, pa ode u školu, u OŠ Voštarnica. Tamo odradi četiri ili pet sati, oko 15.30 kada dođe kući, čeka je osobni trening i učenje s prijateljicom Martinom Jelenković, nekih sat-dva. Poslije toga ima slobodno popodne, vozi bicikl, ne vidimo je dva sata,

ipak je ona odrasla cura. Prošeta po kvartu, zabavi se s društvom, onda ide na ‘insanity’, u dvorani na Višnjiku, od 8.30-9.30, sa sestrom Anamarijom se polako vraća doma. Tada slijedi kupanje, tuširanje i gledanje televizijskih serija. Prati sve pomno, trenutno joj je najdraža ‘Stella’. Ima u svojoj sobi i laptopić. Ukoliko na TV nema ništa što voli, na internetu ‘baci oko’ na plivačka natjecanja, koja obavezno prati ‘u živo’, pa navija, ‘pliva’ skupa s plivačima- ispričali su i otkrili ukućani za jednog predepidijskog prijema. U međuvremenu, škola je privredna kraj, Luce je „tinejdžerstvo“ ostavila iza sebe, ali i dalje je mlada i razigrana, pomalo i radoholičarski svestrana. Klupska trenerica Josipa Nekić ima samo najljepše riječi, ne zna otkuda bi krenula:

– Predivna je osoba, sjajna prijateljica, izvrsna sporstačica. Nemam s njom u radu nikakvih problema. Uživala sam i vježbati s Lucijom, danas s njom radi trenerica Danijela Kurtin, izvrstan su par. Hvala Bogu na tom daru, baš sam presretna, kazuje iskusna trenerica i bivša vrsna plivačica.

Naša je Luce, tvrdi, krenula s grupom djece u školi plivanja, a kasnije je vrlo brzo ušla u nešto jači volumen rada s treningom jer je u kratkom roku prilično napredovala. Lucija je i prije također trenirala. Dok nije bila bazena na Višnjiku, ljeti bi plivala na Kolovarama, u ostatku godine putovala je u Šibenik, trenirala u Solarisu, ali i u Petrcanima, u hotelu Pinija.

Naravno, radila je i na suhom, kondicijski i ovisno o periodu, ‘program insanity’. Plivala s mlađim kadetima. Taj rang treninga joj je odgovarao, iako je zahtjevan. Bez obzira o kojoj je ekipi riječ, njima treba manje vremena da ju prihvate nego njoj da se uklopi i da se opusti, no čim se dogodi ‘klik’, tada je najdruštvenija. Dakako, kao i svi ima tremu na velikim natjecanjima...

Ništa čudno, nema zdravih i profesionalnih plivača koje mimoilazi trema. Lucija je odradila cijeli niz jačih internacionalnih mitinga. Dosta su različiti u odnosu na ona što proživljava u hrvatskom plivanju, tako da je tu razumljivo, nešto duža prilagodba. Na to se uvijek računa, a svakako je najstresnije bilo prvo natjecanje izvan RH, Europsko prvenstvo u Portugalu, 2011., gdje je prvi put neko nadmetanje za nju trajali toliko

---

dugo, budući da je tokom dana imala najprije jutarnja kvalifikacijska natjecanja, pa popodne finala. To je za curicu Mijolović tada bio veliki zalogaj, ali je odredila odlično, ušla u tri završna plivanja, stigla četvrta u 'delfinu' na pedeset metara. Danas je to Luci mala šala. Brzo se prilagodila. Uz nju su i njeni najbliži što je dobro jer njoj treba konstantna pomoć i podrška, ne što se tiče nastupa, nego u organizaciji, ali i mentalno da joj bude lakše, da se osjeća kao doma. No, ona je bez problema odradivila i kampove i okupljanja bez roditelja. U pripremi za nastup na državnim i kontinentalnim prvenstvima izuzetno su važni kvalitetan trening, razgovor, fizička i psihička priprema, baš kao i kod svakog sportaša.

Karakterno se osjeća jako dobro, samopouzdanja ima, radi po planu i programu, u različitim periodima s različitim volumenom opterećenja. Financije su, kao i svima, najveći problem, zato Lucija nije išla na neka natjecanja. Usprkos stalnim pozivima i brojnim

molbama domaćih i inozemnih organizatora. Teško je dobiti nekakav novac. Teret je tu dugo bio uglavnom na leđima obitelji, Plivački klub Zadar, čiji je ona član, uskakao bi koliko može, pomagali su donacijama i puno prijatelja i poznanika, s manjim ili većim ciframa. Pridodala se naknadno i institucionalna potpora. Ali, nećemo o tome, ne bi Luce bila Luce da turoban kraj priče uvijek ne pretvoriti u radostan:

– Trenerice, idemo plesat, kaže i hitro se popne na podij pored bazena. I krene - samba. Ples joj je hob njega obožava od rođenja i dovela ga je do – savršenstva.

‘Waka, waka’...

<https://zadar.tv/2021/10/12/grb-grada-zadra-u-pravim-rukama-nas-i-odlicja-lako-osvaja-toplinom-srca-i-vedrinom-duha-lucija-mijolovic-primadona-plivanja/>

PANDEMIJA JE PUNO TOGA POREMETILA, ALI PREDAJE NEMA

Trenerica Danijela Kurtin s Lucom radi dugi niz godina...

-Praktički 20 godina. Krenuli smo dok je išla u vrtić Laticu, trebalo joj je dvije godine da nauči plivati, jer njima predstavlja dosta poteškoća savladati neke osnovne radnje, bilo da je riječ o plivanju, trčanju, vožnji bicikla... Međutim, ona je pokazala s obzirom na drugu grupu značajan napredak. Pokazivala je i volju i elan, iskazala zanimanje za kvalitetniji i intezivniji rad. Tako smo došli na ideju da je pošaljemo na natjecanja među svojom skupinom sportašica i sportaša. I što god je otplovila, bila je najbolja ili među najboljima. Ona apsolutno pliva sve tehnike, jedino joj je mala poteškoća leđna. Ima problem s kralježnicom, koji onemogućava izvođenje svih potrebnih pokreta. Krenuli smo odavno tako i na međunarodna nadmetanja. Ponajprije na natjecanja za osobe s DS, došla je u jednom periodu prije 4 godine da je bila među Top 3 u Europi. Korona nas je sve skupa omela, završila je školu, gledali smo da se negdje zaposli, da ostane aktivna. Manjka ta kvalitetnija socijalizacija, u pandemiji nam to svima nedostaje, a možete misliti kako je to osobama s teškoćama. Ona se nema puno ni družiti gdje u Zadru sada, za razliku na primjer od Zagreba. Korona je zatvorila dosta toga. Kako u gradu, tako i kada su u pitanju natjecanja. Prava šteta, jer ona se nalazila među najboljima. Imamo dva europska srebra europska, u Portugalu smo uzeli broncu EP-a. U Francuskoj 2017. je bila pet puta 4. Ima već sada i norme za nastup na SP, isplivane limite, očekujemo ulazak u finale, po nama je oko 5.-6. mjesta. Najjača je u prsnom na 50, 100 i 200, mješovito na 100 i 200 metara sve drži pod kontrolom, baš je odlična. Što se tiče trenažnog procesa, ona puno trenira, poneljeljak, srijeda i petak po sat i pol, utorak i četvrtak sat i pol ujutro, sat i pol popodne, a tu je i kada nema treninga. Samo da nije zatvorena u kući, sobi, čisto da se nečim animira. U ovoj situaciji stagnira. No, predaje nema. Ne predajemo se mi, a još manje Lucija...

STALNI POSAO BILA BI PRAVA NADOGRADNJA SJAJNIH MEDALJA

Klupska trenerica Josipa Nekić kazuje nam:

-Luciji bi bilo lakše da je zaposlena, da ima posao, da nije plivanje jedino što joj postoji. Ona ima aktivan obiteljski i društveni život, jako voli ples, ide na zumbu, ima ispunjen svaki dan, ima duple treninge, radi i na suhom, ali ono što mislimo, što je problem i društva, a što u Hrvatskoj uobičajeno nažalost ide malo teže, nedostaje joj radna obaveza. Ne, naravno zbog rada, ona je vrijedna i radišna. Međutim, sigurni smo kada bi imala neku svakodnevnu radnu obvezu, radno mjesto, nebitno o satnici, da bi joj život bio daleko kvalitetniji, a samim tim bi bila i za sport motiviranija. Ovako kada je bazen jedini izlazak iz kuće, naročito i doba korona virusa, postane malo teško, i zapravo je postalo teže kada je prešla dvadesete, to je nekako svaki dan borba i obitelji i kluba, da Luce zdravo živi i kvalitetno se razvija. U tome pomažu i putovanja i natjecanja, no tu je pandemija isto sada pomutila planove, što je i očekivano, ali trudimo se to prevladati, zajedno rekla bih, i mi i ona zajedno s nama. I ide nam.

HALLIWICK TEČAJ

PK Zadar prvu suradnju vezanu uz djecu i mlade s poteškoćama započinje 2007. s Dječjim vrtićem Latica. U programu 'Sreća u vodi', kroz hidroterapiju i plivanje djeca napreduju na svim razvojnim područjima (emocionalno, socijalno, tjelesno, intelektualno), a krajnji cilj je uspješno provesti individualni program hidroterapije i male škole plivanja za svako pojedino dijete, od navikavanja na medij vode, opuštanja i održavanja na vodi do usvajanja samostalnog plivanja. Nakon 4 godine rada s DV Latica i OŠ Voštarnica, početkom 2011. započinje i suradnja s neplivačima iz Down udruge grada Zadra. U travnju iste godine pod organizacijom PK Zadar svi treneri kluba sudjelovali su na temeljnog seminaru Halliwick tečaja (najpopularniji tečaj u obuci plivanja osoba s invaliditetom), i ubrzo se pokreće grupa plivača osoba s invaliditetom. Najpoznatija DS plivačica kluba, Lucija Mijolović, najbolji je primjer samoaktualizacije putem plivanja. Duži niz godina najbolja plivačica Hrvatske u svojoj kategoriji članica je svjetske udruge plivača s Down sindromom, iza sebe ima niz visokih plasmana na državnim prvenstvima i međunarodnim natjecanjima.

OSOBE S DOWN SINDROM JEDNAKO SU VRIJEDNI ČLANOVI DRUŠTVA

Pljesak, dug aklamativan aplauz, ovacije, publika na nogama. Dva najemotivnija trenutka na uručenju priznanja u povodu dana Grada Zadra u studenom 2013. dogodila su se kada su plakete u HNK primali Jurica Milin i Lucija Mijolović, plivač i plivačica s Down sindromom, prvi Nagradu grada, druga – Grb grada. Ukoliko se za nekoga i može postaviti pitanje o zasluzenosti i uvrštenju u laureate 'Donatova metropolisa' na blagdan Sv. Krševana, tu spora sigurno nema. Talentirani Jurica Milin – mladi je i izvan-serijski DS plivač čiji uspjesi u bazenu nisu nipošto ostali nezapaženi- budući se i sa EP i SP vratio doma noseći u torbi pregršt medalja i pokala. Lucija Mijolović, zadarska je sportska heroina koju su sportski novinari proglašili najboljom sportašicom grada za 2012. na državnom prvenstvu osoba s Down sindromom osvojila je osam zlatnih odličja, s nepunih 18 godina nastupila je i otplivala plivački maraton 'Ist – oko Benovića' u duljini 4200 metara. Treneri i stručnjaci su bili tada uvjereni i pogodili kako je to tek početak njezinih velikih dostignuća. Nastupima u bazenima, ali i na morskim maratonima, kako su tom prilikom kazali Jurica i Lucija, željeli su pokazati kako su osobe s Down sindromom jednakovrijedni članovi društva i da se na njih može računati, uz to, poslali su nam i ne manje bitnu poruku o važnosti sportskog života u sklopu rehabilitacijskog procesa.

| Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara V

---

61. Tijana Vukić

Novinarski projekt:
**Javni dijalog o
akademskom
obrazovanju novinara**

Elektronička publikacija:
H-ALTER

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
9. rujna 2021.

Bio je to sasvim drukčiji jednoipolsatni intervju, po mnogočemu različit od prethodnih. Razgovarala sam s doajenom hrvatskog televizijskog intervjuiranja o medijima, novinarstvu i visokoškolskom obrazovanju novinara, kako bi i on rekao, ozbiljnim temama za koje se trebalo dobro pripremiti. Već je to bila – avantura jer premalo se činjenica o Romanu Bolkoviću može pronaći guglajući. Uvelebnom internetskom univerzumu ponajviše progovaraju njegovi medijski uraci, raznovrsni tekstovi na brojnim platformama i talk show emisije. Ima ponešto tekstova o njemu (i kritizerskih i povlađivačkih), posebno o emisijama koje je vodio ili ih sada vodi, nekoliko intervjua iz kojih saznajemo poneki detalj iz njegove bogate životne povijesti i privatnih odnosa, brojni portali redovito citiraju njegove angažirane i nerijetko provokativne objave na Facebooku, a iznad svega toga izdiže se autoritet biografske crtice ovjekovječene u Leksikonu radija i televizije (Galić, 2016, str. 50).

I premda sam otprije upoznata s Bolkovićevim radom i rado pogledam njegovu emisiju, ni to, a ni sve što sam prethodno pročitala, nije me adekvatno pripremilo za razgovor s jednim od ponajboljih televizijskih urednika i novinara, svestranim intelektualcem staroga kova, enciklopedistom koji je studirao na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je diplomirao filozofiju, a uz to je studirao i povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu, tri godine teologiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu te dvije godine režiju na Akademiji dramskih umjetnosti. Svoj bogat medijski put započeo je 1984., isprva na Radiju 101 i u Studentskom listu, a 1989. s grupom je prijatelja osnovao OTV, Omladinsku televiziju (kasnije Otvorena televizija i Jabuka TV), gdje je radio na mnogim radnim mjestima poput direktora programa i predsjednika nadzornog odbora. No njegov središnji posao bio je rad na talk show emisiji „2 u 9“, koja je emitirana od 7. prosinca 1991. pa sve do prije 5 godina, otkad je Bolković u statusu vanjskog suradnika HRT-a, gdje uređuje i vodi talk show „1 na 1“.

Dalo se, dakle, naslutiti da će to biti vatromet, ali ne i da će me sredinom srpnja dočekati sva raskoš druženja u virtualnom salonu na etapi Pula – Zagreb: minuciozna erudicija, studiozna pripovjedačka elokvencija, jasni stavovi i strpljivo stečeno/izrudareno blago kognicije. Vratilo me to nakratko u sjećanja ugodna na predavanja iz svjetske književnosti, teorije jezika, stilistike itd. u popularnu sedmicu, aulu Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a potom i u kasnonoćne i ranojutarnje studentske raspre o onome važnome i onome što nije. Oplemenjeno – tako se osjećam još i danas dok pišem ovaj tekst, jer premda smo, što se teme tiče, startali iz suprotnih pozicija, bili smo dovoljno elastični da smo se u jednom trenutku čak i rukovali. Situacija u društvu i medijima je loša, ali uvijek će biti publike koju će zanimati virenje u backstage pa, u ime boljeg društva, idealnim akademskim omjerom klasičnog općeg obrazovanja, bogate novinarske prakse i odabранe ekspertize valja težiti razvoju osebujnih, pismenih, educiranih i kreativnih novinarskih osobnosti koje će nastaviti razvijati svoj talent i samoinicijativno se cjeloživotno obrazovati.

Bolković je jedno od onih osamljenih lica na hrvatskoj medijskoj sceni, samozatajan u svojoj veličini, nenameštлив i skroman, kojemu bih, da imam prilike, ponudila

katedru jer bi bio jedan od onih profesora koji te odrede i kojih se cijeli život sjećaš.

Studirali ste na nekoliko fakulteta i diplomirali filozofiju. Jeste li tijekom svog novinarskog puta ikad razmišljali o tome da upišete studij koji obrazuje novinare? Odnosno, biste li, da sve ponavljate, sa sviješću i idejom da čete jednog dana raditi u novinarstvu, upisali takav studij?

Muslim da nema štete od studija novinarstva, ali ne bih ga nikada upisao. Zapravo, moram kazati da se ne bih ni bavio novinarskim poslom kada bih sve ponavljaо. Ili još drastičnije, kad bih imao dijete, učinio bih sve da ga odgovorim od toga da se bavi novinarstvom. To je moj stav o sveukupnoj fanfaronadi oko hrvatskih medija i bavljenja njima. Cijeli je niz razloga, no da se vratim na prvi. Smatram da je studiranje filozofije, povijesti umjetnosti, teologije i režije možda anakronično, ali ospozobljava čovjeka da misli, da dobije plastičnu sliku sveukupnog civilizacijskog razvoja. Studirajući povijest umjetnosti imao sam prigodu dobiti uvid u ono što sam apsolvirao plastično čak i u likovnom obliku. Režija je nadošla kao iskaz moje kreativnosti i potrebe da nešto radim, no s tim sam prekinuo kad sam počeo raditi na OTV-u. Sve to skupa ne bih nikada zamijenio za studij novinarstva jer, iako ne bih išao toliko daleko da kažem da je nepotreban, smatram da se ne treba disciplinarno baviti novinarstvom. Naime, može se ponešto naučiti od kolega koji ondje predaju i imaju veliko iskustvo, ali čini mi se da je to kao učenje plivanja na suhom ili kao da vas netko uči voziti bicikl. Muslim da novinarstvo iz filozofske perspektive ima primat praktičnog jer u njemu naprosto morate *biti* da biste napredovali.

Upravo zbog toga studijski programi koji obrazuju novinare imaju i kolegije s praktičnom nastavom.

Da, ali ako, na primjer, želite biti dobar urednik, ništa vas za to ne može pripremiti. Ako želite biti dobar novinar poput upravo preminulog, **Silvija Tomaševića**, ništa vas osim studija koji daju širu perspektivu ne može obučiti da razgovarate s papom. To se, nažalost, na novinarstvu i sličnim fakultetima ne može naučiti. Ako želite imati respektabilnu novinarsku karijeru morate biti izuzetno obrazovan čovjek. I zato

---

mislim, a ne govorim iz perspektive svojih godina, da je za novinara kudikamo bolje da završi nešto na filozofskom fakultetu, recimo filozofiju i komparativnu književnost ili slično. Od studija novinarstva ja, oprostite, ne vidim nikakve fajde. Išao bih čak tako daleko da kažem da bih djeci zabranio da se time bave.

To je radikalni stav. Zbog čega?

Zbog toga što je toliko zla, nesreće, laži, lopovluka i kriminala u Hrvatskoj, a mediji se pritom koriste kao sredstvo. Medijska djelatnost u nas nije samosvršna, tek je alibi za kojekakve egzibicionizme, afirmacije onih koji su hendikepirani i ne mogu se drugačije iskazati, *playground* stasalima u hrvatskoj privatizaciji i pretvorbi na meni posve neprihvatljiv način. Da se mogu vratiti u 1989. godinu, isti bih čas otisao na studij režije u SAD i ne bih se osvrnuo. Izgradio bih novu karijeru. Mogu to detaljno obrazložiti, ali bit će neugodno. Ovo je močvara. Metaforički rečeno, to je ono što **Hocke** opisuje kada govorи o močvari koja preuzima tisuće života, a nije dostojna nijednoga. To je hrvatsko društvo i mediji u njemu. Zato bih preporučio mladima da se ne bave novinarstvom. I to ne jer će im urednik reći da nešto izbace iz teksta, nego od novinarstva više nema koristi. Danas se radi za klikove, moraju se pisati hejterski tekstovi zato što se ništa dobro ne lajka i ne klikna i od toga nema novca. Danas je, uopće, aktualno pitanje smislenosti rada u konvencionalnim, *mainstream* medijima jer više nema autoriteta minulog rada kao što je to bilo u medijima 20. stoljeća. **Inoslav Bešker** jedan je od velikih ljudi hrvatskog novinarstva, kao i nažalost prerano preminuli novinar i urednik **Denis Kuljiš**. Iza njih je akumulirani rad. I mediji s druge strane akumuliraju rad, a ljudi im, nažalost, *a priori* vjeruju. Osim toga, ideološki gledano, u nekim društvenim konstelacijama vjeruje se medijskoj istini jer je neshvatljivo da bi medij mogao lagati. Dakle, televizija predrasudno prenosi istinu, ne propituju ju se. Ja nisam defetist, ali mislim da je korisnije biti dobar kirurg nego dobar novinar, mada netko i to mora raditi (smijeh).

U usporedbi s likovnim umjetnostima 20. stoljeća još nismo učinili kritički zahvat koji povijest umjetnosti jest. Naime, sve donedavno se mislilo da je galerija kao poprište izlaganja umjetnina po sebi fetišizirana. Da

izlaganje svakodnevnog predmeta u galeriji – **Kožarić** se na primjer igra s time, pa **Gorgona** prije toga itd. – *eo ipso* postaje umjetnički predmet. Ne, to nije slučaj; kat iznad toga je uvid u to da galerija nije fetiš i nema nikakvu posebnu moć da nešto svakodnevno pretvara u umjetninu. Tako i televizija. Nikakav se stav ne pretvara u istinu sam po sebi, no ljudi predrasudno u to vjeruju. Kad netko nešto napiše na blogu ili zidu na Facebooku, ljudi to dožive kao subjektivan stav, a kad se pojavi na HRT-u, onda je to objektivna istina. Zašto? Sam medij, okvir kadra, televizora, sugerira određeni legitimitet. No, to se sve više gubi i zbog toga mislim da će mediji biti temeljito preobraženi. Današnji fenomeni poput lažnih vijesti, alternativne istine itd. unijeli su veliki metež, ali kad i to odbacimo, nači ćemo se u medijskoj situaciji gdje će biti pitanje postojanja *mainstream* medija, odnosno načina na koji će se istina o nekom događaju ili sami događaji kreirati, hoće li to biti pod paskom strogo nadziranog, finansijskog, društvenopolitičkog ili kakva drugog interesa.

Mnogi medije već danas vide takvima.

Mislim da još nisu. Točnije rečeno, postoji razlika od društva do društva.

U tom kontekstu možemo razgovarati o stranim vlasnicima hrvatskih medija.

To je veliki problem. Ponekad čak nije važan ni kapital jer ga ima napretek, već se u to ulazi da se dominira. Mislim da se u ovoj zemlji naivno odnosi prema stranom kapitalu jer on nije neutralan. Različita su iskustva iz različitih zemalja u našem susjedstvu, mislim na Zapadnu Europu. Oni to ne dopuštaju i ne poznaju. Ne mislim da se treba orbanovski zatvoriti u vlastite granice i kontrolirati medije, ali posvemašnja liberalizacija tržišta je floskula. Strani kapital bio bi adekvatan kad bi se na tržištu pojavljivali medijski i ideološki neutralni igrači i kad bi se igrale neutralne utakmice.

Ipak su, paralelno s navedenim društvenim promjenama i izazovima, studijski programi koji obrazuju novinare uspjeli održati svoju tradiciju u svjetskim razmjerima.

Znam, i mnogi respektabilni ljudi napisali su mnoge respektabilne knjige. Ali navedite neko veliko hrvatsko novinarsko pero koje je došlo iz novinarstva. Ne postoji. Većina nas je, na primjer, u EPH došla iz Klasične gimnazije iz Križanićeve i sličnih gimnazija, krenuli smo iz *Studentskog lista* ili *Poleta*, odakle se izdvojila cijela generacija kojoj pripadaju **Ninoslav Pavić**, Denis Kuljiš i ostali koji su kasnije radili za politički tjednik *Danas*, magazin *Start* i slične medije. Otkad je studij novinarstva u Zagrebu započeo s radom, ne vidim da su proizvedena velika novinarska imena. Ali da se ne shvati pogrešno, nemam dobro mišljenje o novinarstvu općenito, a kamoli o studijima koji obrazuju novinare. S druge strane, ne želim osporavati nekakvu korist od tih studija, samo što će mladi ljudi koji to završe i krenu u novinstvo i novinarstvo biti razočarani ili nepripremljeni. To je kao razlika između kućnog odgoja i života. Odjednom se susretneš s cijelim nizom problema za koje te nitko nije pripremio.

Tako je i u svakoj drugoj struci. Što onda predlažete?

Sadržaj ovoga što se sada studira može se sažeti u godinu, dvije. Mogla bi to biti ili *medium* specijalizacija ili poslijediplomski studij jer nema se što studirati četiri, pet godina, iako uopće ne savjetujem to upisati jer čovjek u jednom trenutku može odlučiti da više ne želi biti novinar i onda je bolje imati još neko znanje. To možemo usporediti s lateralnim predmetima koje sam imao tijekom studija poput pedagogije ili metodike nastave. Sve su to kripto, pseudoznanstveni predmeti. Što znači studirati novinarstvo? Novinske žanrove? Pisati ili znaš ili ne znaš, ili imaš za to nerv ili nemaš, ili znaš voditi intervju ili ne znaš.

Što je s teorijskim dijelom?

Novinarstvo je pisanje. Nema se tu što teorijski učiti.

Smatram da novinar ipak treba dobiti neku ideju o kontekstu, počelima, povijesti novinstva i novinarstva, o tome što mediji jesu, kakve vrste postoje u organizacijskom smislu itd.

Misljam da ideju o tome što mediji jesu danas ima svatko tko ima od 12 do 14 godina i vrijeme provodi

na internetu jer se u toj dobi već počinje programirati. Hajdemo govoriti iz perspektive paleografije hrvatskog novinarstva. U mojoj generaciji, na primjer, od onih koji su stasali u *Poletu*, novinama koje su tada bile dominantne, dobar je dio počeo raditi sa 16 ili 17 godina. *Polet* je bio važan ne zato što je bio zabranjen, nego jer je bio činjenica, kao i *Mladina* kasnije. Dakle, krajnje ozbiljna, socijalno angažirana politička novina. Svijest o mediju prije dolazi iz generacijske svijesti o moći i privatne potrebe za ekspresijom onoga što čovjek osjeća da ima kazati svojoj okolini ili poopćiti. Tako sam, na primjer, jednom prigodom svojim prijateljima prepričavao svoje stavove o filmu *Nostalgia* nakon što je premijerno prikazan u Lisinskom 1983. ili 1984. **Tin Radovani**, danas direktor strategije BBC-ja, tada me pitao zbog čega ne odem na Radio 101 i to podijelim sa svima. To mi se činilo kao izvrsna ideja i tako sam počeo.

Dakle, mora postojati privatni intimni impuls da se nešto kaže, a s druge strane i društvena klima u kojoj možete jednostavno ispisati rukopis, stasati kao novinar, naučiti se novinarskim poslovima i žanrovima. Mislim da je to najbolje obaviti kroz praksu. Premda vas za to može pripremiti i novinarski fakultet, mislim da su studij književnosti i aktivno brušenje senzibiliteta za društvene i političke procese bolja priprema. Čovjek koji se bavi novinarstvom mora imati afinitet za otvaranje prozora, za ono što se zbiva izvan njegove sobe. To nisu oni koji su studirali razne studije, a ostali su cijeli život u svojim kabinetima. To su oni znatiželjni, koje zanima što se zbilo iza zavjesa. Oni koji shvaćaju da su činjenice učinjene, da ih je netko učinio i da moraju poznavati ne samo tekst već i kontekst. Kad imate takav impuls, onda iz znatiželje krenete u istraživanje. To se može zvati investigativno novinarstvo ili drugačije, ali to je prije karakterna osobina svakog rasnog novinara. Evo primjera. Jednom sam pitao pokojnog **Željka Matića**, umro je od korone, a cijelo ju je vrijeme podcjenjivao, kakav sarkazam, zbog čega nakon dvadeset-trideset godina još uvijek odlazi na konferencije za novinare. Rekao je da se, kad prestane to raditi i kad ga to prestane zanimati, više neće baviti novinarstvom. Zamislite, čovjek je u jednom trenutku tjedno uređivao preko 40 emisija, a i dalje je odlazio na *press* konferencije, kako se ono kaže, stavljati „kruške pod njuške“.

Budući da ste samouki, čime Vam je bilo najteže ovladati u novinarskom poslu i tko Vas je u tome vodio?

Imao sam sreću da smo mi tada imali omladinska glasila – radio, novine i televiziju – i svi koji smo u njima radili bili smo vršnjaci. Nitko nas nije maltretirao i tražio od nas da se bavimo određenim temama. Dapače, postojala je prešutna atmosfera slobode u tim medijima koji su bili svojevrsni društveni ventil. Ljudi su se s vremenom osipali, generacije smjenjivale, redakcije se rekonfiguirale nakon pojedinih zabrana rada. No mogao sam ispisati i jesam ispisao na stotine kartica teksta likovne i filmske kritike u *Studentskom listu*. Ne bih mogao kazati da sam imao uzore. Naravno, postojali su novinari koje sam volio čitati. Puno sam radio, svaki sam dan na radiju pisao filmsku kritiku, plus u *Studentskom listu* i drugim medijima, što je bilo tridesetak kritika mjesečno. Danas je to nezamislivo prije svega jer filmske kritike u pravom smislu nema, a u pojedinim medijima nema čak ni redakcija kulture. Velik dio posla sam, kao i svi u mojoj generaciji, obavio samostalno.

Naravno, bili su tu urednici, i ja sam bio urednik kulture. Ali to su bili fer, tolerantni razgovori koji su se obično ticali tekstova koji su bili benigni, nisu imali ovaj današnji poriv da se nekoga naruži, ocrni, da se nekome skine glava. Iz one sam generacije kojoj je bio najveći uspjeh da intervjuira nekog tko je dobio Nobelovu nagradu za književnost ili Bookera, ili da dobije veći prostor, minutažu za neku temu. Neki moji kolege su, međutim, imali priliku raditi i u ozbiljnijim redakcijama gdje je između njih i urednika postojala razlika u godinama.

To su, na primjer, Denis Kuljiš, koji je izmislio pola hrvatskih novina, Ninoslav Pavić, koji zna sve o novinarstvu i novinstvu, kasnije i **Marko Grčić**, **Tanja Torbarina**, **Mate Bašić** i drugi. Uglavnom, svi su ti ljudi nevjerljivo pismeni i savršeno su poznavali scenu pa su i mladi ljudi koji su kasnije dolazili u njihove redakcije imali od koga učiti. A ja sam naprsto imao tu neku čudnu putanju, radio sam sam i vrlo brzo sam, gdje god sam bio, postajao vlastiti šef. Kod mene se iskustvo akumuliralo na drugačiji način.

Možemo li s tim Vašim iskustvima u omladinskim medijima usporediti iskustva današnjih studenata koji u novinarstvo kreću radeći u studentskim medijima?

Nikako. Dio mog iskustva koji se odnosi na rad u *Studentskom listu* mogao bi se tako okarakterizirati i ako i današnji studenti mogu na taj način i u toj mjeri raditi, to je onda dobro. No već se razlikujemo u tome što smo bili u lošoj finansijskoj situaciji, koliko god dobivali dotacije, i za razliku od današnjih studentskih medija bili smo kao i svaki drugi medij na tržištu, na kiosku, jer smo imali *real thing*, pravu novinu, pravi radio i pravu televiziju. Jedno je raditi u studentskim novinama i imati nekoliko stotina prijatelja, studenata i članova obitelji koji vas prate i gledaju, a drugo je imati **Ivana Zvonimira Čička** u studiju kao gosta prve emisije 1991., koji u prosincu, na početku rata, traži **Tuđmanovu** ostavku, ili nekoliko dana kasnije ugostiti dvanaest zapovjednika Vukovara. Tada se sva težina političkog trenutka i bavljenja novinarstvom sručila na moja nejaka leđa, odnosno ja sam krenuo za tim, a pojma nisam imao da će to imati takav odjek. Nisam bio, kao studenti danas, u eksperimentalnoj situaciji u kojoj sam sazrijevao. Nije bilo novca sa strane, pogotovo s televizijom, bila je to 1989., sve se raspadalo i sami smo se morali snalaziti za dozvole, pravne zavrzlame, status, financije. Mi smo naučili izgraditi medij u svakom segmentu. Mislim da danas mlađi ljudi nemaju tu mogućnost i šansu. Vi sa studentskim medijem ne možete konkurirati jednom RTL-u ili Novoj TV. Možda jedino tako da odlučite napraviti pravu televizijsku kuću, za što opet treba kapitala za prvi period u kojemu ćete krenuti krajnje kritički da privučete stanovitu pažnju, no onda se otvara i pitanje reklama jer danas ne vidim nijedan lokalni mediji koji može živjeti bez reklama, bez potpore lokalnih sredina.

Vi ste, dakle, iz priloga u prilog, iz teksta u tekst, vježbali novinarstvo. Imali ste, kažete, i uzore.

Da. Imao sam uzore, ali sam isto tako imao i sreću da sam živio u šarolikom i bogatom društvenom kontekstu. Tada je izlazio cijeli niz revija posvećenih filmu u kojima sam mogao čitati prezentne autore koji su pisali ne samo na podneblju bivše SFRJ već i dalje.

Naime, tada su se počesto tekstovi najboljih svjetskih kritičara filma prevodili pa ste mogli pročitati relevantne tekstove o nekom filmu. U tom trenutku pisali su **Štefančić, Zubčić, Dolar** itd. Bio je to drugačiji milje i drugačije ste se odmjeravali. Znalo se dogoditi da vas čitanje nekog teksta o filmu ponuka da se zapitate kako to što je netko drugi opazio niste vidjeli pa odete ponovno pogledati film. Da, tada se raslo na drugačiji način. Danas ne znam čita li itko igdje išta o filmu, a drugačije su i okolnosti u kojima današnji klinci žive. Kad je dobio Jeruzalemsku nagradu, ima tome već četrdesetak godina, **Kundera** je gotovo proročki rekao da će sve veća dostupnost znanja prouzrokovati stanovitu glupost, jer kad preuzimate gotovo znanje, onda ne mislite.

**Da, mladi sve manje čitaju, sve manje razmišljaju.
Nedostaje im istraživačkog poriva vođenog znatiželjom jer im je sve dano na pladnju i nemaju potrebe otkrivati.**

Upravo tako, klinci preuzmu tri-četiri stava s interneta, što im služi umjesto mišljenja, i to referiraju svojim frendovima. Ne mogu se nadmetati jer više nema takvih socijalnih situacija. Naša se generacija znala naći u Kavkazu netom nakon Kinoteke i cijele noći diskutirati o nekom filmu. Drugačije smo stasali u formativnim godinama. Njima nedostaje taj platonističko-dijaloški moment jer kad ste s nekim u dijalogu, ne samo da ste u situaciji da saznate nešto što niste sami uvidjeli, nego i sami sebe dovodite do pojma o onome što je možda bilo viđeno, ali ne i osviješteno. Tako da sam s jedne strane imao veliku slobodu, a s druge i mogućnost da se formiram pod utjecajem onog najboljeg što je svijet tada u kulturi nudio.

Novinaru je primarno čitati, pratiti što i kako rade njegovi kolege.

To je presudno, morate stalno raditi, biti u materiji. Ako ste, na primjer, likovni kritičar, morate odlaziti u ateljee i upoznavati ljude, znati koji je to moment kad netko stane kad slika i što je njegov likovni problem, ući u logiku prosedea, jer nije važno samo znati aktere, treba znati i procese i odnose. U političkom novinarstvu, kojim se bavim, jednako sam rastao 1991., kada sam otkrivaо slojeve i slojeve hrvatske političke povi-

jesti kojih isprva nisam bio svjestan, kao i nakon toga. Postupno dođete do toga da sve više odustajete od interpretacije jer nemate publiku. Osim erozije pažnje, tu je i erozija znanja. Publika ne zna ništa o tome što se zbivalo 1960-ih i 1970-ih godina, tko je bio u kakvom odnosu. Misli se da su se sukobi u 1990-ima dogodili niotkuda, a to je trajan proces i što ga bolje i detaljnije poznajete, više razumijete sadašnjicu.

Obavlјali ste, dakle, razne medijske poslove – novinarske, uredničke i vlasničke – i u tom smislu uvijek ste se nalazili u poziciji da naučite nešto novo. Je li svaka nova stepenica u profesionalnom razvoju tražila dodatne edukacije? Ako jest, gdje ste ih stjecali? Jesu li te inicijative poticali poslodavci, redakcije s kojima ste surađivali ili ste to činili sami?

Ne, nikada. Radio sam toliko mnogo za ozbiljnu emisiju da nit' sam imao vremena nit' je itko postavljao pitanje tako nečeg. Bile su to prevažne teme da bi ljudi gledali držim li ruke ovako ili onako. Kad radite emisiju sa Zdravkom Tomcem koji je dao ostavku, o čemu središnji dnevnik šuti, a vi ga sat vremena nakon ostavke imate dva sata u studiju, a uz to još i publiku bez ikakve cenzure ili odgode, onda je to vrlo opasna stvar. Onda i Tuđman gleda vašu emisiju. Ne kažem da je irelevantno kako ja stojim, držim se i govorim li dijalektom, ali manje je važno jer je to jedinstven trenutak u povijesti.

Mnogi me nagovaraju da pregledam te emisije, transkribiram i napišem knjigu, jer su, kažu, razgovori dobri, veliki i značajni. Možda to i napravim u starosti, ali mislim da to čak i neće biti nešto značajno. Puno je značajnije ono što sam otkrio iza toga. Možda se varam, ali u novinarstvu je uvijek pitanje trenutka i društvenog konteksta. Tada su te emisije nešto pokretale, demokratizirale društvo, policiji davale do znanja da postoji neki kontrolni moment, a s druge strane, tad politika nije bila nepametna. Tuđman je došao kod mene, a ne na HRT završiti kampanju. Pritom se nikad prije nismo službeno sreli, čak mu nisam uputio ni pismeni poziv. Nazvao sam i pitao hoće li doći, kao i svakog drugog kandidata za predsjednika te 1992., i on je pristao. Nikad ga prije toga nisam vido, a nisam ga puno sretao ni poslije. Kad predsjednik države svoju kampanju završi kod vas na osnovu vašeg autoriteta, a ne na

---

državnoj televiziji, onda je manje važno jesu li pozadina u studiju *ad hoc* sklepane zastave ili nešto drugo.

Ne znam što bi me tko mogao naučiti, a ne vjerujem ni da bih ja druge mogao naučiti. Naravno da bih, ali vidite da sam ne rezigniran, nego da govorim *cum grano salis*. Jednom sam pokojnom **Pukaniću** rekao da želim pisati za njegov list, znao je da uvijek iznova volim raditi za nove medije, a i sva su mi vrata nasreću bila otvorena, a on me značajno pogledao znajući da bih u svojim prilozima išao jako duboko i pitao: „A kaj buš ti to pisal?“. Razumjeli smo se – znali smo toliko toga što se događalo iza scene da to nije imalo smisla objavljivati. Zato često govorim da postoje istine koje su neprihvatljive i istine koje su neshvatljive. I to je ono što me inhibira da napišem knjigu o godinama iza nas. No bio bi to ozbiljniji iskorak, a knjiga čak ne bi trebala biti peterotomna jer bi se, na temelju svih razgovora, ticala same srži. Kao ljudske drame, i povijest je nepriopćiva. Neke su istine nepriopćive i nepoopćive. To bi izgledalo gotovo kao fikcija. Sad ispada da ste me pitali jedno, a ja odgovaram drugo. Ne, nisam išao na seminare jer sam mnogo radio, a srž novinarstva je sadržaj.

Slažem se, ali i njega treba znati oblikovati.

Da. Pri tome morate znati da sam Hrvatsku zadužio inauguirajući novinarsku formu koja prije mene nije postojala. Prije mene nitko nije radio *phone-in* program u povijesti hrvatskih televizija. Naravno, i na Radiju 101 smo to radili, potom i na Plavom 9, ali na televiziji koja je daleko sugestivniji medij – ne. Dakle, otvorio sam hrvatski eter. Stavio sam jedan mikrofon ovdje, drugi za sugovornika lijevo do sebe, i otvorio telefone bez cenzure. Publika je nazivala i bez ikakve zadrške razgovarala s nama. To je, dakle, bila novinarska forma koja na tlu SFRJ-a prije nije postojala, nitko do tada na ovom području nije omogućio razgovor s građanima, s publikom u televizijskoj emisiji uživo. Dakle, oni koji su nastupili u mojoj emisiji bili su kao ljudi renesanse u Il Gesùu. Stvari su se počele rasvjetljavati. I u tom smislu, nije me imao tko što naučiti, nitko prije mene to nije radio.

Pitajući za dodatne edukacije imala sam na umu i činjenicu da su mediji tijekom tog vremena konvergirali.

Toga sam u potpunosti svjestan. Mnogo sam godina pisao za blog *Vaseljena* koji je, također, bio silno utjecajan i preko granica ove zemlje, i za koji je, osim mene, pisalo mnogo hrvatskih književnika, čak se i jedan ministar kulture pod pseudonimom tako zabavljao. U tom smislu, multimedijalnost sam prakticirao, ne samo da sam je svjestan. No teorijski gledano, neki fenomeni su prepunuhi pa tako i multimedijalnost. Na kraju opet morate pogledati emisiju od petnaest minuta ili pola sata, pročitati tekst i, pogotovo ako je nešto ozbiljnije, dati si truda ili pročitati pedeset tekstova o nekoj temi ako je takva digniteta da trebate saznati o čemu je riječ pa se *de facto* sve to opet svodi na isto. Ono što ste i sami rekli – puno čitati. Presudno je konstantno raditi i stalno biti u toku.

Koje biste novinarske kompetencije, dakle, izdvjili kao najvažnije?

Novinar najprije mora biti izuzetno pismen, a današnji su hrvatski novinari i oni koji su u novinarstvu nepismeni. Da barem svaki zarez bude na svom mjestu, posebno *ije* i *je* kad tekst izdiktira, ako ga već ne piše sam. Što si radio do kraja gimnazije ako to nisi naučio? Novinar najprije treba biti elementarno pismen jer komunicira nešto javnosti, priopćuje, pa je to pretpostavka, ne mislim pritom samo u svojstvu pravopisa i gramatike, nego u najširem smislu. Drugo, isti taj narrantaj ne čita, to je ono čega smo se prije dotaknuli. To što oni govore nekoliko jezika je dobro; i **Solar** je podržavao višejezično znanje, ali je isto tako tvrdio da se misliti uči na vlastitome. Mislti se uči čitajući. Kako je **Kant** rekao, čitanje bez mišljenja je beskorisno, mišljenje bez čitanja je opasno. A mislti da si najpametniji na svijetu, a ne obrazovati se, prilično je opasna stvar. Novinar mora biti obrazovan, mora imati temeljno obrazovanje u smislu onog starog općeg gimnazijskog programa i obrazovanja opće kulture. Pritom ne mislim da mora nužno znati grčki i latinski, ali morao bi kroz tih dvadesetak godina ipak pročitati Ilijadu i Odiseju i ostalih petstotinjak fundamentalnih knjiga.

Nadalje, to mora biti educirana osoba s afinitetom za nešto posebno, mora se formirati kao ekspert. Ja sam, na primjer, često razgovarao o kazalištu, ali čak ni po Facebooku ne pišem kazališne kritike. Ne zato što o kazalištu ne bih znao, dapače, zbog studija filozofije i

režije mnogo toga znam o hrvatskom glumištu i glumcima, već naprsto jer nisam stručnjak za kazalište. To je važno da biste znali u kojim izvorima pronaći informaciju ili znanja kojima želite ovladati, a koja su vam neophodna da možete dobro poznavati temu, i da ne brljate, da se ne dovedete u neugodnu situaciju i pitate pitanja na koja sami ne zname odgovor.

Mnogi, poput Vas, zagovaraju važnost općeg novinarskog znanja, ali u kontekstu toga da se novinar u svome poslu najčešće bavi raznim temama.

Mislim da teza da je novinar univerzalna sveznalica više ne vrijedi. O tome govorи ona starodrevna o filozofima. Jedan veli, išao sam svugdje po svijetu, ljudi su se žalili na nedostatak zdravlja, novca, sreće, ljubavi, ovoga, onoga, ali nitko se nije žalio na nedostatak pameti (smijeh). Tako i ovo. Danas svi o svemu sve znaju, pa tako i novinari. Ali, manje-više, ljudi vrlo brzo shvate što je impresionizam, a što realizam. Ne idem tu u krajnost pa da kažem da stvar treba prepustiti samo struci, ne. Obrazovan se čovjek može razumjeti u štošta, ali kad na primjer pišem tekst u kojem citiram nešto iz teologije, mada sam i sam to studirao, nazovem priateljicu koja je profesorica teologije i pitam je čak i za detalje koji možda nisu važni, jer ona to zna bolje od mene. Ono što bih prvo napravio jest vratio lektore i redaktore u redakcije, ali razumijem da su redakcije na izdisaju pa nemaju novca za to.

I fonetičare.

Točno. Gdje je jedna današnja najbolja spikerica u usporedbi s **Ksenijom Urličić, Gordanom Bonetti** i drugima?

Zagovarate bogatu opću kulturu i ekspertizu i tu razmišljamo slično. No ima onih koji smatraju da u novinarstvu trebaju raditi samo diplomirani novinari. Budući da niste diplomirani novinar, a bavite se tako dugo tim poslom, jeste li ikada doživjeli osudu bilo koje vrste?

Ne, nikada. Kako sam dugo studirao, znalo mi se prebacivati da nisam diplomirao, da sam kasno završio fakultet itd. To, međutim, nisu bili ljudi koji bi me time diskvalificirali u ozbiljnoj raspravi, već su to kao

argument upotrebljavali oni koji nisu imali što drugo reći. Nikada takvo što nisam doživio od diplomiranih novinara jer je u mojoj generaciji i previše onih koji ili nisu diplomirali ili su kasno diplomirali da bi mi ozbiljno uputili takav prigovor.

Kako onda gledate na činjenicu da se u nekim strukama uopće ne može zaposliti ako nemate pripadajuću visokoškolsku kvalifikaciju.

Ja sam apsolutno za akademsko obrazovanje. Dok sam bio na OTV-u, dolazili su mi mladi ljudi koji su bili pri kraju faksa ili su magistrirali. Uvijek sam im savjetovao da najprije diplomiraju ili doktoriraju pa se onda više posvete poslu na televiziji. Nasreću, mlađa generacija shvaća da mora imati znanje i diplome pa upisuje sve što ste rekli – dodatne studije, tečajeve i edukacije, zbog čega s onima boljima i nema problema.

Kako onda tumačite činjenicu da se neke struke snažnije bore za sebe? Na primjer, ne možete samo tako uči u arhitektonsku struku. To je kao da ja koja sam diplomirala kroatistiku odjednom shvatim da bih voljela preoblikovati arhitekturu nekog pulskog trga. Tko će mi to dopustiti? S druge strane, bez problema ću doći u redakciju novina i već sutra imati objavljen prilog o tom istom trgu.

Tako biste diskvalificirali **Krležu**. To je jako zeznuto. Da se razumijemo, svakako mislim da najprije treba završiti fakultet. Mediji gutaju nevjerojatno puno vremena i uvijek nanovo stvaraju doživljaj da se nalazite u vremenskom tjesnacu jer se uvijek radi o nečemu vrlo važnome, što je zanimljiv privid, i onda vas taj vrtlog odvucе od studija pa lako izgubite, propustite jednu godinu, dvije, tri, i onda je gotovo.

Mene zanima zbog čega medijska industrija to dopušta?

Ne dopušta. Vi ne možete biti na HTV-u, na primjer, ako nemate akademsku spremu.

Da, ali ako nemate novinarsku možete.

Možda bi jedino oni koji predaju na studijima koji obrazuju novinare to branili do posljednje kapi tinte,

---

ali budimo realni, nisu ti studiji jamstvo da ćeće biti dobar novinar.

Što jest?

Talent. Onaj tko je sjedio na kamen-studencu i čitao, tko je rezbario i brusio talent kao **Meštrović** i **Tesla**, iako to su, naravno, presedani. Ne zagovaram samoukost, ali, na kraju, veliki novinari nisu stasali ni pod kakvom edukacijom, oni su, bez obzira na to jesu li završili fakultet ili ne, samouki, kao što na primjer profesora i novinara Inu Beškera nitko nije tjerao da tako dobro nauči latinski da na njemu može razgovarati.

Ne čini li Vam se da na taj način novinarska struka samu sebe potkopava?

Ne. Pa nisu svi **Larry King**. On je imao desetak ljudi, *gostwritera*, koji su mu pisali pitanja postavljena na displej iznad kamere, tako da gledatelji ne vide, a on može postaviti bilo koje potpitanje ovisno o tome kako razgovor teče. Vratimo se na temu. Naravno da se može osmislit kvalitetan sadržaj novinarskog studija. Idemo napraviti kompromis između vaše teme i mog radikalnog stava. Ovdašnje studije bih rekoncipirao i ono što je *septem artes liberales* postavio kao središte kurikula, a ostalo bi bili praktikumi jer bi studenti najviše vremena provodili stažirajući u novinama, na radnjima i televizijama, prema afinitetu. Dao bih im široku opću kulturu, morali bi pet godina naprosto čitati, čitati i čitati, čak bih ostavio neke aktualne kolegije i seminare, no, šuvarovski, odmah bi trebali na praksi u medije.

Imaju je i danas.

Volio bih da se napravi ugovor s velikim kućama i da u 2 ili 3 mjeseca prođu HRT, RTL, Novu TV i sve druge medije, da vide razliku između javnih i komercijalnih, lokalnih i nacionalnih. Medijski proces upoznaje se iznutra. Kladim se da na pitanje što radi urednik deska 90 posto novinara ne bi znalo odgovor.

Novinara ili studenata?

I novinara i studenata. Toliko je važnih poslova u novinarstvu i medijima o kojima se vrlo malo zna.

Tim Radovani je prije nekoliko mjeseci kompletnoj hrvatskoj novinskoj sceni u jednoj polemici objasnjavao što je posao redaktora, a što urednika. Zapravo im je objasnio da ne znaju tko bi trebao pisati naslove i podnaslove, a što radi urednik. To su znali ljudi starog kova, mlađi ne. Grčić je bio izvrstan redaktor u EPH-u, osmišljavao je naslove i podnaslove, premda je, naravno, radio mnogo drugih poslova, a Kuljiš izvrstan urednik, vodio je svoje novinare od teksta do teksta u odabiru teme, u odlukama treba li s nekom temom nastaviti ili od nje odustati, davao im je podršku jer biti urednik ne znači samo pročitati tekst, odobriti ga i proslijediti lektoru. Premda se to može i teorijski opisati, najbolje se uči u praksi, mora se vidjeti i iskusiti.

Praksa započinje tako da se novinarima početnicima na ulazu u redakciju najčešće dodjeljuju mentor – dugogodišnji novinari. Rekli ste da imate i takvo iskustvo. Kako je to izgledalo?

Mnogima sam bio mentor. To je vrlo jednostavno, točno znam što im trebam reći na početku, ovisno o tome čime se bave, pred kamerom ili iza kamere. I kako sam oduvijek imao priličnu slobodu, mogao sam i grijesiti, a ostati u poslu pa to dopuštam i njima i objašnjavam im na lagodan način. Kad sam bio suvlasnik televizije, trebao sam birati ljude pa imam i oko za onoga tko je dobar u ekspresiji za televizijski medij. To nije moja arbitarna procjena, već kao kad je jedan američki kolega rekao da već nakon nekoliko sekundi može vidjeti nijanse i procijeniti tko komunicira s kamerom, tko se komotno osjeća pred njom, a kome je nelagodno. Postoji, naime, dio onih koji mogu biti sjajni novinari, ali naprosto nemaju to svojstvo, osobinu ili vrlinu da budu pred kamerom.

Što očekujete od onih koje mentorirate?

Mogao bih idealistički odgovoriti na to pitanje – očekujem da što dulje ostanu neiskvareni. Da imaju komociju raditi što hoće jer ih ovaj život i ove okolnosti sve mlađe tjeraju na kompromise, na pitanja o smislu toga što rade, na traženje sigurnijeg zaposlenja. Nije to samo prekarna situacija, novinarstvo je iz raznih aspekata nestabilno. Kad je nedavno umro Silvije Tomašević, **Miroslav Galić** je u svom govoru u više navrata

ponovio da je to bio novinar koji je preživio sve sustave, gotovo nesvjestan toga što je govorio. Zašto to isticati? Kakve to veze ima? Ima. I ovdje i vani, bez obzira na to radite li na istoku ili na zapadu. Novinari su konstantno izloženi pritisku politike, komercijalnosti, dominantnog mentaliteta i atmosfere, mikroklime ili usmjerenja određenog medija. To je posebna društvena igra u kojoj imаш sreću ako uspiješ što dulje ostati neokrnjen, a ako netko usput uspije izgraditi ime i veliku karijeru, to je rijetka sreća.

Vi ste to uspjeli...

Jesam, nije da se hvalim, ali ja sam presedan. Od 1991., kad sam postavio emisiju, trajem u hrvatskom eteru do dan-danas, a uskoro ću navršiti 59 godina. Malo je onih koji su toliko o(p)stali, ali naravno da sam to platio svojim „tlakovima“.

Što novinara zapravo čini poznatim – profesionalizam, kompetencije ili brendiranje?

Stjecaj okolnosti također je važan, moment **Kairosa**, sretnog trenutka u mikrosmislu za karijeru. U tranzicijskom vremenu napravio sam nešto prvi i to nije trebalo reklamirati. Tog petka je bila emisija s Čičkom, a u srijedu je prva reakcija na moju prvu emisiju bila duplerica u *Globusu* s naslovom – *Je li Romano Bolković budući direktor HRT-a?* Kao što vidite – nisam, 30 godina poslije (smijeh). Neki ljudi pak moraju graditi karijeru korak po korak. Zavisi od sudbine do sudbine. Sabiranje društvenog autoriteta može trajati desetljećima. Tanja Torbarina bila je sjajna novinarka i prije no što je postala *The Torbarina*, ali uspjela je tek kad se izborila da može pisati svojim jezikom, a ne kako se očekuje. S uvođenjem svojeg slobodnog stila pisanja započela je prije 1990-ih, dok je radila za *Danas*, i postepeno je stvorila vlastiti idiom. Dakle, hoćeš li neku formu inauguirati nekad je i pitanje stila. Imao sam sreću da sam, osim uvođenja *phone-in* programa, i sadržajno pomicao granice jer su mi u emisiju dolažili protagonisti hrvatske politike, a sve zajedno bio je – smeć.

Svakako, novinar treba razvijati svoj stil, poput književnika i drugih umjetnika, i donijeti novost struci.

Kao i u svemu, morate napraviti neki pomak, kao ja tada. I odjednom imate novu formu na televiziji gdje se vidi lik nekog Šarinića koji izgovara rečenicu: „Čujte, Romano, evo došao sam, ali osjećam se kao na zubarskoj stolici“. Naravno da je to meni tada impoziralo, ali nisam ja bio važan. Mogućnost da se jave u emisiju i razgovaraju s gostom tadašnji su gledatelj ovako percipirali – prvo je pitanje doticaja, oni koji odlučuju o našim svakodnevnim životima su ovdje, na raspolaganju; drugo, mogli ste postaviti bilo koje pitanje pa i ono o kojemu ovisi vaš život; treće, bila je to emisija na razini, u cijeloj mojoj karijeri nitko nije opsovao u eter, a cenzure nije bilo. Bilo je kritike, ali onda bih se ja svađao s gledateljima, po tome sam bio poznat (smijeh).

Dakle, kreativnost je definitivno ono što krasи dobrog novinara.

Naravno, to je ono presudno, da ste malo zaigrani, da imate karakter, *personality* je tu presudan, jer ako niste osobnost sve to pada u vodu. Morate na neki način dominirati, zauzeti medijski, javni prostor.

Tako je, to je upravo ono na čemu smatram da bi trebao biti naglasak studija koji obrazuju novinare – stvaranju novinarskih osobnosti/licnosti, odnosno procesu stvaranja drugaćijih, koji se po nečemu ističu i na čemu će graditi karijeru (Vukić, 2017).

Pretpostavka je jasna i meni i Vama. Dati im dovoljno slobode i povjerenja, što je danas, uz ovaj komercijalni pritisak, ako već nije politički, iznimno teško čak i ako imate najbolju volju i ako ste najpermisivnija osoba. Socijalistički je pogled na medije u usporedbi sa suvremenim gotovo romantičan. Danas zagrebačka publika ne zna nabrojati dvije-tri partie u parlamentu Bosne i Hercegovine. A nekad ste, na primjer, imali **Dana Roška**, vanjskopolitičkog komentatora, mada ideološki posredovanog, koji je donosio priče o Siriji, Iranu, Iraku i to je bilo prezentno. Ne kažem da je svijet bio jednostavniji, ali imali ste prisutnost tog svijeta u svojoj sobi posredstvom medija. Često se na tu temu zezam u svojim tekstovima jer danas kao da se ništa ne zbiva nigdje drugdje nego u Zagrebu, Beogradu i Dubaiju. Zagreb je centar svemira, o Beogradu čitamo

---

jer moramo znati koja je cajka tamo oputovala, a što se Dubaija tiče, važno je tko se onđe sunča (smijeh). Kad ste zadnji put čitali reportazu iz Ljubljane ili, ne daj bože, da se nešto zabilo u Beču? Kad nemate kvalitetne medije, kreirate i publiku čije znanje erodira. Manje educirana publika manje je zahtjevna.

Specijalizirali ste se u dijaloškoj novinarskoj formi – intervjuu. Većina misli da ga je jednostavno pripremiti i voditi. To zapravo zahtijeva veliki angažman i dugotrajnu i kvalitetnu pripremu, pogotovo televizijsko intervjuiranje, zar ne?

Nije rijedak slučaj da baš profesori s novinarstva ili političkih znanosti uzmu moj scenarij, čak je i jedan dugogodišnji prevoditelj s HRT-a uzeo moju pripremu jer nikad nije video nešto takvo. Scenarij za moju emisiju je na 7-8 stranica, a jedno pitanje zna biti i trećinu stranice. Naravno da ne pitam samo pitanja radi, a znam biti razgovorljiviji nego moje kolege. Pitanje pišem kao izvod, u svakom trenutku iz njega mogu derivirati još dva-tri i svakim pokušavam objasniti logiku same stvari koju propitujem. Osim toga, intervju nije zbroj pitanja, nego logična cjelina, sva pitanja moraju nekamo ići. Uvijek imam barem dvije teme jer se u sat vremena više ne stigne.

Pitate za sebe ili za publiku?

Sve više pitam ne za sebe, nego u ime same stvari. Znam da publika neke dijelove ne može pratiti.

Da, mnogi Vaši intervjuji suviše su studiozni za opću publiku, čini mi se.

Mnogi mi govore da je ovo što radim kako kažete komorno, treći program, u odnosu na pop, ali to nije samo stvar moje dugogodišnje karijere i iskustva, nego sazrijevanje. To što radim je ozbiljno i važno, a ja ne moram biti zvijezda svoje emisije jer to nije šou. Stalno prekidati i diskontinuirati da bi se ispalio frajerom, ne aludirati pritom na **Bagu** ili nekog drugog, imati pozu *hard-talka*, to može svatko. Možete posjeti u kularima da biste ispalili džek ili biti razredni klaun koji autoritet nastavnika diskreditira dobacivanjem, prekidanjem. Mnogi zamjenjuju *hard-talk* bezobraštinom, a bilo bi zanimljivo istog tog trenutka njih postaviti s

druge strane i pitati ih ista pitanja. Meni je stalo do same stvari i do toga da se o njoj nešto kaže. Čak je pitanje je li i to uopće više potrebno ili da pustimo samo sapunice (smijeh).

Uvijek će biti onih koji traže intelektualne poticaje.

Upravo s tom premisom i idem u svoje emisije. To je *jazz*, muzika za muzičare. Ne može svatko čuti o čemu se radi jer nema uho za to. Kao kad vam doktor kaže dijagnozu – možete ići po drugo mišljenje, ali nećete polemizirati ako baš i vi niste doktor. Mene ljuti što ljudi ne znaju koliko ne znaju zbog medija koji su takvi kakvi jesu. Još i razumijem da vole razgovarati o svemu i svačemu, ali ne vole slušati. Misle da uvijek nakon što nešto čuju moraju nešto i reći. Ne, stani i slušaj! Jednom prilikom sam se svađao s američkim veleposlanikom **Montgomeryjem** i uporno mu oponirao kad me njegova supruga **Lynne** zaustavila i rekla neka slušam. Tih sam noći razmišljao o tome i preznojavao se misleći kako sam loše reagirao, jer ako ti američki ambasador kaže tko će doći na vlast, valjda zna zašto ti to govorиш. Tako sam, postupno, i ja sazrijevao.

No kad bih sad na televiziji tri sata tumačio zadnjih trideset godina hrvatske povijesti, ili bi me netko od hrvatskih dragovoljaca dao ubiti, čak me možda i ne bi zatvorili nego bi rekli, evo, i ovaj je otisao „na kvasinu“. Premda, već sam napisao nekoliko takvih tekstova u *mainstream* medijima. Pisao sam o dogovornom ratu i pravom karakteru Oluje, o tome kako je Tuđman putovao u inozemstvo u drugoj polovici 1970-ih. Nije samo kuriozitet da govorim nešto što je on tada prešućivao. Ne, riječ je o legendi, o mitologiji hrvatske stvarnosti, jer se povijest temelji na činjenici da je Tuđman dobio putovnicu 1980-ih kada je drugi nisu mogli dobiti pa je išao van i postao protagonist. Nije. Samo što bi bilo jako teško objasniti tko ga je poslao i što je on radio sa službama koje su ga propustile preko granice kad je godinu-dvije nakon puštanja iz zatvora već putovao za Stockholm gdje ga 1977. u parlamentu prima **Carl Bildt**. Nešto je kasnije o tome i sam pisao u svojim memoarima. Objavio sam u *Večernjem listu* veliki tekst o tome, no na njega nitko od tih velikih povjesničara nije reagirao, nitko nikada. To su vam te neprihvaćene ili neshvaćene istine, a neke se ne

načinu jer bi se morala redefinirati cjelokupna povijest, a službena verzija glasi drugačije (smijeh).

Da zaključimo, osim što treba postavljati prava pitanja, novinar treba biti i dobar slušač.

Mora slušati, da. Ja bih, na primjer, najradije slušao **Matu Arlovića** jer je tako fino izvodio ekspertizu, čak i kad je imao određen ideološki jednosmjeran stav, znajući da ga slušam i postavljam prava pitanja. Užitak mi je bio razgovarati s ljudima koji nešto poznaju i slušati ih, ma koliko to nekima djelovalo suhoporno. Možda vas je to začudilo jer Arlović izgleda pospano, diže ruku i na glasu je samo kao onaj na ljevici koji za razliku od **Vladimira Šeksa** na desnici zna poslovnik, ali ne. On je fenomenalno nastupao i bio izuzetno konstruktivan, jezgrovit i sadržajan. Mnogo je, nažlost, još takvih ljudi, naizgled neatraktivnih političara poput njega, prošlo ispod radara za koje sam tek naknadno shvatio da misle kat-dva više, a nisu u središtu pozornosti jer ne naliježu na senzibilitet, nema odjeka, rezonance. Hrvatsku publiku, puk, vrlo je jednostavno zadovoljiti, a to se najbolje vidi po pitanjima koja sam postavljao.

Uvijek se stvar dijeli na crvene i crne. Pa pogledajte sad scenu. Stvorili su, izgenerirali, a sad demontiraju, ovaj parapolitički društveni projekt Domovinski pokret, koji je poslužio da demontira nešto drugo, ali i kao neuspjelo pokušaj ekonomskog interesa da se iznude neke stvari od **Plenkovića**. Što je to? To su crni 2 : 0, iako je sve laž. Iz sasvim drugog legla krenuo je prvotni impuls, a slijeva opet imate Možemo!. Sad je to samo *next generation*. Do jučer su to bili Jasenovac i Bleiburg, sad će to biti **Katarina Peović i Škoro** ili tko već umjesto njega, ili će se nešto drugo kreirati. Ovdje se stalno vrti jedna te ista priča, dijalektika crvenog i crnog kao na ruletu i samoproizvođenje potrebe jednih za drugima perpetuira vlast. Nema tu građanske politike, građanskih političkih idealja poput socijaldemokracije ili konzervativizma. Mada je i pitanje, u svjetskoj povijesnoj perspektivi, koliko su ti ideali uopće više suvremeni i koliko su danas više uopće u igri.

S obzirom na Vaše svekoliko višegodišnje iskustvo rada u medijima vjerujem da suradujete s viso-

koškolskim institucijama koje obrazuju novinare. Držite li predavanja? Odlazite li na okrugle stolove, tribine i slične aktivnosti? Razgovarate li sa studentima? Koliko svoje znanje imate priliku prenosititi drugima?

Nimalo. Vi ste prva ozbiljna osoba s kojom razgovaram u zadnjih devet, deset i više godina na ovakav način.

To je vrlo neobično.

Nemam nikakav doticaj s njima nit' me itko išta pita. Ja to ne bih bio, ali sad je nedavno, na primjer, objavljen javni natječaj za glavnog ravnatelja HRT-a i zamislite kako bih baš ja na takvom natječaju prošao sa svojim iskustvom, znanjima – osnovao sam jedan medij, radio u svima, i svih tih godina sam bio pred očima javnosti. Svi znaju da, na primjer, nisam ništa ukrao i sl. Ne bih nikada prošao upravo zbog *tih* karakteristika jer je njima stalo da se ne samo ja već čitav niz takvih ljudi ne afirmira, da se ljestvica ne digne. Kako je govorio **Matoš**, Hrvatska uvelike plaća cijenu Zagreba i njegova mentaliteta, ali ovo je grad iz kojega svatko može otici i svatko u njega doći dok se on pravi da to ne primjećuje. Tako i naša politika. Kome je ovdje stalo da se u nas afirmiraju ozbiljni, pametni i vrijedni?

Mislim da je to što nemate priliku svoje i znanje i iskustvo prenosititi studentima veliki propust.

Dosad me za takvu vrst suradnje pitao samo profesor **Sead Alić**, ali tad nisam mogao na to odgovoriti jer sam bio zdravstveno loše. A nisam dosad imao priliku s nekim ovako ozbiljno razgovarati, ne samo o svojoj karijeri nego i o novinarstvu i svemu supripadajućem. Novinare, moje kolege, zanimaju samo moj pas *sharp* i gdje kupujem odijela jer je to ono što zanima publiku.

Ipak, još uvijek ima i onih koji su stručni i onih koje zanimaju i druge teme.

Nadamo se da će ih biti još i više, s takvom klinčadijom od koje danas mnogi odlaze u inozemstvo i, za razliku od moje generacije, imaju priliku završiti fakultet

---

ovdje, magistrirati u Firenci, a doktorirati u Dublinu. To napokon izgleda renesansno pa sad konačno, kao **Ruđer Bošković**, mogu šetati po Europi osjećajući je kao svoju domovinu i ovdje pokupiti jedan jezik, a ondje drugi. Možda takvi klinci stvarno stvore drugačije društvo.

Trebamo raditi na tome da to održimo.

Nisam bacio koplje u trnje, ali ne mogu lagati da je sve dobro ili lijepo jer nije.

To svi vide, ali malo ljudi o tome promišlja.

Ljudi traže stereotip da bi se lišili napora mišljenja.

U pitanju nije samo mišljenje, već i emocije. Neke stvari možete, a neke ne možete podnijeti.

To sam i rekao, neke su istine neprihvatljive.

Izvori:

- Galić, M. (ur.) (2016). Leksikon radija i televizije. Drugo izdanje. Zagreb: HRT i Ljevak.
Vukić, T. (2017). Od novinara do novinarstva – Studija novinarskih vještina. Pula-Zagreb: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Golden marketing-Tehnička knjiga.

<https://h-alter.org/mediji/javni-dijalog-o-akademskom-obrazovanju-novinara-v/>

LGBTIQ* identitet – kako ga žive hrvatski umjetnici? Razgovor sa Sonjom Hranjec

62. Tihomir Babić

Novinarski projekt:
**LGBTIQ* identitet –
kako ga žive hrvatski
umjetnici**

Elektronička publikacija:
CroL – LGBT News

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
2. srpnja 2021.

U seriji tekstova Crol.hr vam donosi razgovore s hrvatskim umjetnicima. Razgovarat ćemo o njihovu LGBTIQ* identitetu, njegovom povezanošću s kreativnim izražavanjem i prijemu kod publike.

Prvi razgovor vodio sam sa **Sonjom Hranjec**, poznatoj na zagrebačkoj alternativnoj i punk-sceni još od 2006. kada je osnovala bend Abergaz, koji živi i danas. Pojavljivala se i u elektro-pop izdanju kao **Faraon Slavko**. Osim muzikom, bavi se i izradom video-igara. Već prva video-igra, napravljena u suradnji s Ivanom Vidović, profesoricom filozofije i sociologije, privukla je pozornost hrvatskih medija. Riječ je o 2-D igrići **Super Vili** u kojoj Vili, zna se koji, junački gazi virusu i beskompromisno gomila zalihe toaletnog papira, koji dobro dode u svakoj situaciji.

Na pank-sceni tvoj bend Abergaz ima već i kulturni status. Postojite još od 2006. godine, snimili ste 10 main-story albuma. Je li to još uvijek bend ili radiš solo?

– Da, Abergaz postoji od 2006. Radim solo već dvije godine, sve sama sviram i snimam. Bilo je već i prije izdanja albuma gdje sam sve solo radila. Prvi put sam 2013. na albumu “**Sagorijevanje apatiјe**” sve solo snimila. I to se pokazao kao jedan od najuspješnijih EP-jeva, barem što se tiče feedbacka publike. Dalje sam sama snimila “**Gušenje robovlasničkog rada (GRR)**” iz 2019., pa “**Igra preživljavanja**”, onda “**Sonyaphobia**” (**Part 1** i **Part 2**), a sada i album iz 2021. “**Odu živci**”. Recimo, prethodni “Igra preživljavanja” je sniman djelomično i u mom autu. Nisam imala gdje biti kad je bio potres, tako da su, recimo, na stvari “Pakao” snimani vokali u autu.

“**Sonyaphobia (Part 1)**” sam objavila s “**The Harness**”, **odnosno Filipom iz Beograda** koji isto sve radi sam, kao i ja. To je split album koji je zapravo prvi queercore split ex-Yu album ikad na ovim prostorima. Izašlo je na CD-u i kazeti. Za vinil nemam para, a on je svoj najnoviji EP objavio i na 15ak 7-inčnih ploča. Nije ni ovo bila nekakva velika tiraža. Mislim da je bilo 30-40 kazeta i 50 CD-a.

A koncerti?

– Imala sam dosta koncerata. Od osnivanja benda 2006. do danas imam preko 400 koncerata. Kombinirano, što po ex-Yu, što po Europi. Konkretno mi je najdraži koncert bio ovaj zadnji, u Beogradu, 20.2.2020. Taman prije pandemije u AKAB Okretnici, cijeli mood te večeri je bio totalni pank. Baš jedan od najdražih koncerata ikada.

Do pandemije, **nekih deset godina mi je bio prosjek da imam dva-tri koncerta mjesечно**. To mi je jako puno značilo. I cijeli život i poslove sam si posložila u skladu s tim. Bilo mi je čak i odd jobove lakše raditi tada. Bila je, koliko god mala, gotovo uvijek i neka pinka od toga. To mi je bio normalan modus operandi. Ja nisam imala pravi live od ovog koncerta u Beogradu i moram reći da to jako osjetim i na svom psihičkom stanju i općenito što se tiče izvršavanja nekih svakodnevnih obaveza.

Osjetim koliko mi je lakše kad imam koncerete jer sam naprsto tako naučila živjeti. To sam ja.

Broj tvojih koncerta čini mi se fascinantan. Pank-scena potpuno je nevidljiva u mainstreamu, a redovno imate koncerte. Imate svoju publiku.

– Da, obično to bude po 50 ljudi po koncertu. Ali opet mi je drago kad vidim da ih je pet nakon toga napravilo bend. Kad znam da im je pomoglo kad su vidjeli nas ili bendove s kojima sviramo. Bude i loših koncerata gdje bude petero ljudi. Ali bude i onih gdje bude i 200 ljudi. Svejedno, uvijek pičiš isto, uvijek ideš na najjače. **Meni muzika nikad nije bila samo entertainment. Ima i odgojnju svrhu, služi i kao ventilacija**, svašta nešto može biti. Naprosto, nešto što izbacиш, koju god muziku da radiš, ako je od srca, ako je nešto s čim se ti možeš osobno povezati, znači da ima smisla ono što radiš. Utječeš li na jednu osobu ili dvjesto ljudi, nije bitno. Bitno je prije svega da li to tebi valja. Ako tebi valja, to će netko već prepoznati. Bilo to pedeset pravih fanova ili pet hiljada. Ta muzika mi je stvarno način života. Naprosto, moj način komunikacije sa svijetom i sa samom sobom.

U pjesmi “Sonjin bluz” iz 2013. pjevaš o sebi kao trans ženi. Kad si shvatila da si trans?

– Kako i većina druge djeca kad počinju otkrivati svoje rodne identitete, tako sam otkrila svoj i ja. Ali sam vrlo brzo dobila packu da šutim o tome. Od matere. Dobro se sjećam tog dana kad sam shvatila da sam cura. Imala sam četiri godine. Osjećala sam se nenormalno opušteno. A ja sam većinu dana napeta sa sobom. Mislim da se i sad to primijeti. Lijepo sam se igrala, i s dečkima, i s curama, i nekako mi je baš došlo razmišljanje, da zašto ja sad moram kontrolirati svoje pokrete, zašto ih ja ne bih samo pustila? I tako je i bilo. Ne sjećam se detalja, ali se sjećam te opuštenosti. **Kao da prodišeš**. Ali, odmah je bila packa. Sjećam se, držim mater za ruku i kažem joj. A ona kaže, šta je među nogama!? Šta imaju dečki, šta imaju cure? Ja šutim, ništa mi nije jasno, ali osjetim da je nekakav problem. **To ti je mater i kad mater tako kaže, onda je tako ili nikako, barem u toj dobi**. Pa nekakve priče da su to samo faze, da će to proći. I onda sam stvarno povjerovala u to dok nisam došla u

prvi pubertet. Drek. Što sam starija, to još gore. OK. Prođe prvi pubertet. Užas, taman je krenula disforija. **Što je najbolje, kasnio mi je pubertet jedno četiri godine u odnosu na ostale vršnjak(inj)e.** I onda ljudi pitaju: "Zašto ne jede?" Jedna od najtipičnijih stvari kod trans žena i ormara: anoreksija. Zašto? Zašto da jedem, zašto da živim? Podsvjesno. Čemu, kome? Da idem u školu i da me tamo tuku jer sam pičkica? Pitaju, otkud depresija. Ne znam. Evo, došla. Bog je poslao. Suludo je to na toliko razina.

Da nisam na hormonima, ne bih ni bila živa. **Doslovno.** Godinama sam pred ogledalom vježbala kako da budem tip. Čak sam izmisnila i **Faraona Slavka** po onome što društvo očekuje od mene. Stvarno sam se probala uvjeriti da sam nešto što nisam. Ja sam godinama pred ogledalom vježbala kako da budem tip. Gestikulacije, ekspresije lica. Meni je to sve cijelo vrijeme bilo neprirodno. I onda mi neki kažu, pa ovo što si ti sad je neprirodno!

Koliko ti muzika pomaže?

– Uvijek mi je ventilacija. Taj pank mi se i svudio zbog toga što mi je prije svega lingvistički pomogao, jer sam i kao dijete imala puno problema s izgovorom rečenica i riječi, pogotovo slova r. Meni je pank tu pomogao kao što možda nekome pomogne **hip-hop, heavy metal, trash metal, trap** danas, možda, ne znam što se sve sluša, a da ima i teksta. **Meni je tako pank uletio, jer mi je prije svega bila uzbudljiva ta energija,** pa onda shvatim, gle stvarno nešto i govori ta muzika. Meni je to uvijek nešto govorilo i kroz muziku i kroz tekst. I dan-danas. Taj ritam, tupa-tupa ili tup-ta-tup-ta-da, naprosto meni odgovara. Sad, evo, cijelo vrijeme dok pričamo uživo, i rečenice slažem kao da nakon svake imam stanku, prijelaz na bubenjevima ili tako već nešto. Nije sad možda nešto što se toliko čuje na van, više podsvjesno mi je ugrađeno da imam takav neki *flow*. Tako da mi i to isto jako puno znači u životu. To mi je pomoglo da se uopće idem izraziti, što mi je kronično falilo u to vrijeme. Bila sam maltene mutavo dijete. I **Novi val**, to mi je isto bilo full interesantno od muzike.

Pank je jako bitan dio mog karaktera. I uopće nošenja sa svijetom i sa sobom. **Nije bezveze da mi se sada**

ovaj album zove "Odu živci". Nije ništa slučajno, već stvarno odu živci. Odu živci, nema više rasprave, samo svađanje, samo deranje. Jer doslovno dolazim u te situacije kao i iz te pjesme. Kao, ne volim politiku, ali ovo je moje mišljenje. Okej. Ne volim ljubav, ali ovo je moja. **Ne volim to, ali...uvijek taj ali. I onda od tog "alija" odu živci. Jer uvijek je negdje taj "ali".**

Može li se bez podilaženja?

– Postoji opcija da se ne podilazi, ali onda ima i manje radioplaya, manje nastupa. Općenito manje medijske pozornosti. **Mene, recimo, u Zagrebu može pustiti samo Radio Student** u dvije emisije. I valjda općenito u Hrvatskoj. Ok, mislim da su me i na pulskom **Radio Rojc**, u sklopu emisije Proces jednom puštali kada sam nastupala u **Klubu Kotač**, i **imala sam jedan intervju na radiju HR1**, ali to je bilo prije tranzicije. U Sloveniji su me, recimo, najviše puštali u Mariboru na **Radio Marš**. Isto nekakva študentska postaja. Vani me isto puštaju po tim privatnim radio-postajama. Postoje neki LGBT podcasti na Spotifyu, tamo mi uredno puste stvari. Čak je i zanimljivo da su na pank redditu uvrstili moju stvar "**Me Having Boobies but Also a Dick**" na Spotify playlistu r/punk.

Dok ovdje na pank sceni itekako fali doze samokritičnosti u velikoj mjeri. Sve se to pomno kalkulira kako bi se imali kontakti za svirke, turneje, izdavanje ploča. Kad se ide iskreno, onda nema toliko i takve kalkulacije! A **scena je već naviknuta na to da se podilazi upravo onima protiv kojih se treba buniti.** Treba se buniti, jer funkcioniraju po jednom autokratskom, ja bih rekla čak i po meritokratskom principu. Pripisuju zasluge jedni drugima po nekakvim mjerilima samoprozvanih arbitara. Onda još ako si trans i ne pristaješ na tokenizaciju, odnosno da im služiš za pokazivanje kao maskota, onda te izbace iz svega. Kao da ne postojiš. Čast izuzecima, stvarno ih ima, ali oni, nažalost, potvrđuju pravilo. Neki mi kažu da sam možda malo previše kritična prema cijeloj sceni pa da zato nemam nastupa. Mislim, zašto onda uopće da nastupam za takvu scenu? Pogotovo taj jebeni pank! **Ako tu ne mogu reći što stvarno mislim da je i ako stojim iza toga, e onda jebem ti takav pank.**

Sve se shvaća osobno?

– Da, sve je osobno zato što smo u kapitalizmu. On nema nikakve druge ideologije osim individue u društvu. I onda ono što netko i politički ima protiv neke osobe, odmah postaje i osobna razina. Zato što se, tobože, tom kritikom ugrožava nečiji kapital. A **što je čovjek u kapitalizmu bez kapitala?** Klošar. Kad imаш para i lud si, onda si ekscentrik. Svi te gledaju kako da ti se uvuku, neki se čak i namažu vazelinom.

A da imaš para, trebaš raditi. Vozila si dostave za Wolt?

– Da, premda sam se bojala za vlastiti život. Svejedno, rekla sam im otvoreno što sam. Ali, na stranu to. Tu je više bilo prijetnji od kolega. I straha od nekakvih dostava gdje mi netko otvorí s majicom tipa HOS ili nešto, pa me odmjerava od glave do pete i ne zna je l' bi me ubio il' samo uzeo hranu. **Tako su se počele dešavati neke situacije i s kolegama koji su počeli nešto dobacivati**, skupi se njih dvoje-troje pa se nešto grbave, a ja kost i koža, jebemu sve. Realno, svatko me može prebiti. Ne da mi se više to, pun mi je kurac te ceste općenito. Sad se pokušavam specijalizirati za programiranje videoigara. I **da se maknem od te ulice, tih glupih i fizičkih marginalnih poslova na kojima te ionako premalo plate**. Općenito su radnička prava slaba ili nikakva. Sve je nekakav prekarni rad cijelo vrijeme. Ne možeš tako cijeli svoj radni vijek, a da pritom i nekako ne pukneš od svega toga.

I izbor posla utječe...

– ...na to hoću li živa ostati. Nama je projekat da nas ubiju do 35. godine ako smo u javnosti. A ja baš ne mogu više nazad. Tako da sam si možda život sjebala što sam se uopće išta javno išla aktivirati. Najiskrenije! **Možda, da sam mogla šutjeti i o seksualnim napasnicima i političkim idiotima koje, nažalost, znam i osobno** iz nekakvih birtija i party-okruženja... kada nema kamera, kada je opuštenije, kada se ne moraju toliko kontrolirati, onda si daju oduška. **I tu ne mislim samo na ove HDZ, SDP prdonje neke stare. Mislim i na ovo što se sad predstavlja kao nekakva "nova nada,"** ovi iz "Možemo!", recimo. Ja se dobro sjećam kako sam i Tomaševića upoznala. Bila sam tamo, dok su oni još bili s Radničkom Frontom, dok su imali stožer u Spunku još. Ne znam koji su to izbori

bili, to je bilo negdje 2016., 2017., nešto tako. Znam da me **Tomašević** vidio, čekirao, ja u full makeupu s perikom u dugim bojama i onda kada je prošao kraj mene, po ledima me odalazio fino, dok nešto kima glavom i skreće pogled dalje. Ja gledam, ono, bog te jebo, koji si ti sad? Onda sam poslije saznala tko je on. Isto živčenjak koji glumi da je kul. Mislim, da se razumijemo, oni su za mene svi od reda šupčine. Da kažem išta detaljnije od toga, mislim da samo riskiram nekakvu tužbu, za koje oni već imaju uhodane odvjetnike, što bi me hvatali na neki pogrešan zarez pa bih zbog toga ja i izgubila sporove, jer nisam akademski obrazovana i ne mogu si priuštiti odvjetnika i sama.

Žao ti je što si tako otvoreno išla sa svojom transrodnošću?

– Naravno, zato što me izluduju oko toga. **Ne da ti idu "samo malo" provocirati i razum i tvoje vlastito iskustvo, već ti bacaju direktno difamacije na tvoj račun**, koje utječu direktno i na moje zaposlenje i moje bilo kakvo življjenje. Netko tko je došao u ovaj grad mene hoće istjerati iz vlastitog grada, jer ja sam im tu, kao, višak za neke njihove planove. Jer ja se ne uklapam u token priču. Jer ne mogu od mene maskotu raditi. Nisam profitabilna. Nisam utrživa.

Frustrirana sam **jer nemam izbora**, jer znam da, ako neću ja reći... evo na primjer, **jedan trans muškarac, koji se borio za razotkrivanje TERF-ica u Centru za ženske studije**, podržava **Radu Borić** iz Nove Ljevice u koaliciji Možemo! i ostalu tu ekipu koja je podržala Centar za ženske studije i TERF-ice tamo. I sada, štoviše, taj isti lik je moderirao tribinu "**Glas trans zajednice i radikalni feminizam**", koja mi je bila u najmanju ruku bezvezno održena, jer nije se usudilo doticati u ključne probleme direktno. U međuvremenu, TERF-ica Rada Borić je sada postala i glavna za MO Trešnjevka-Jug, gdje sam i ja prebivalištem upisana, a TERF-ica Ivana Kekin ju je zamijenila u Hrvatskom saboru. Ono, "tnx" trans "frende", kaj si ih i ti branio u kampanji da dođu do još veće političke moći! Pa dokle i kamo tako?

Rada Borić je **Dorotei Šušak**, izvršnoj direktorici Centra za ženske studije, svesrdna podrška. Otvorena je podrška i njima i onim rad-fem grupama koje pod krnikom feminizma zapravo isfuravaju transfobiju.

I onda se ja sad pitam kako je moguće da je i politički vrlo aktivnom trans dečku takvo što “promaklo.” I trans je i u aktivizmu je. I kako sad u isto vrijeme podržava Radu Borić, koja podržava Doroteu, a s Doroteom se posvađao jer je TERF-ica? Ali, evo jednostavno objašnjenje. Sad je Možemo! na vlasti, a on je sada zaposlen u Trans Aidu. Podržava ih koliko god se borio protiv njih. Podržava istu tu struju koja radi svim silama protiv trans osoba. E, on sad radi u jebenom Trans Aidu i tamo prima plaću. Pa jebemu sve!

Kako se ti osjećaš u svemu tome?

– Osjećam se jebeno ljuto! Baš me to raspižđuje! **Ne mogu vjerovati da su ljudi toliko podložni PR-u i sitnim političkim trgovinama**, ljudi koji su do jučer tvrdili da su za našu stranu. Da su za naša prava. Da su protiv tih koje sada brane! I koje sada opravdavaju na svim mogućim razinama. Gledaš po komentarima. Jasno da će doći tamo neki desničar i popljuvati te na najgoroj osnovi. I normalno da je to takav debil, čim je takve političke orijentacije. Lik s manjkom empatije prema društvu i različitosti u društvu. Maltene sociopat. Al' onda dođu ovi koji su, kao, šatro na twojoj strani. I nesvesno, valjda, ili ako je svjesno, onda još gore, rade istu presliku. Rade **isto sektarenje jedne političke stranke, a do jučer su svi kenjali kako su “svi isti!”** I onda doslovno za jedan sendvič se prodaš nekome tko ti se nasmiješi, ma daj ajde.

Kako je to moja zajednica, ako ide protiv mene? Ako se ne želi niti boriti za to da dobijemo potrebnu medicinsku skrb, da lakše dobijemo dokumente, da možemo normalno raditi, pa makar i online, jebemu sve! Ne! Sad je to, šta? Za struju koja hoće oduzeti, meni hoće oduzeti, osobnu iskaznicu jer ja sam po njihovoј teoriji, unatoč svim medicinskim dokazima, *crossdresser*? Jer neka srednjeklasna i bijela “feministkinja” je ’70-ih nešto tamo rekla...a to su njima svetinje?! Isti kurac kao i kad je feminizam bio rezerviran samo za bijele srednjeklasne cis-žene u srednjim godinama. Šta je sad ponestalo crnkinja, pa sad nas silujete!? I to ide tako unedogled. U sve pore društva.

Spominješ dobivanje dokumenata. To si riješila?

– Da, sad imam dokumente. **Sad kod prijave za posao dobivam odbijenice u pravom rodu i to je nevjerojatan napredak.** Nadam se da je sljedeći korak i neko zaposlenje.

Kako ide traženje posla?

– Slabo ili nikako, barem s ove točke gledište. U IT industriji se zahtjeva najviše rad u engineima za koje ti treba, da uopće možeš početi učiti raditi u njima, kompjuter od jedno sedam hiljada kuna. Ja nemam tolike pare. I onda radim igrice na laptopu što ima 128 MB grafičku, 3 GB DDR2 RAM-a i radim u Godot engineu umjesto u Unreal engineu, koji je sad najtraženiji. I tamo radim što mogu u tim granicama. **Sad radim trenutačno jednu pucačinu da imam nakon “Super Vilija” i 3D igru za portfolio.**

Radim na tome koliko mogu i stignem uz sve drugo. “Super Vili” je na **Steamu** i na **Itch.io** servisima. **A prihodi su minimalni**, 500 dolara otkako je izašla igrica. Nisu to uopće nekakve velike pare, kako ih laici često zamišljaju, zbog i mainstream medijske podrške koje smo za nju Ivana i ja doble, ali da dobro dođu, bome dobro dođu, pogotovo u ova vremena. To je više za platiti si tečaj programiranja 3D igara na Udemyu, kupiti za jesti i piti, ali ajde, **uspjela sam si kupiti i tenisice u outletu od toga, tako da hvala od srca svima na podršci i kupovini igre.**

Sama si se educirala za izradu videoigara?

– Da. Imam još prije toga školu za Android programiranje na Algebri. Kako sam to završila, odmah mi je došlo da ja želim zapravo igrice raditi.

Negdje 2016. sam se počela obrazovati u tom smjeru. Ne ide to tempom koji bi meni bio drag. Nego ide kako uspijem. **“Super Vilija” sam skupa s Ivanom radila, ona je crtala, ja programiranje.** To mi je, zapravo, prva igrica, a da nije demo, da ima glavu i rep. A sad ovo drugo ne znam kad ću uopće završiti.

Većinom živim od danas do sutra. Pomogne mi Ljubav, pa malo boce vratiti u trgovinu. Jednom mjesечно, ako mogu, roditelji mi uplate. I osjećam se k'o govno. Jer ne mogu u ovim godinama zaraditi

---

pare od vlastitog posla kojeg imam više nego ikad prije. **Mogu samo volontirati. Ne dao bog da me netko plati! Jer valjda je to ispod časti.** Ako je neki plaćeni posao, odmah je problem što sam trans. Ali kad je volontiranje? Ma da, može, različitost, kako smo napredni! Ali kad treba platiti? "Da l' želiš dati pare takvoj osobi? Jel' želiš podržat' takvu osobu. Hmmmm, šta će susjedi reći?" (smijeh)

Džaba i struka i iskustvo prije autanja, niš'. Ništa to ne vrijedi. **Jer tu kao da nije bitno što sam ja prije završila i iskusila, već je bitno što sam ja nakon autanja i kako će to za firmu izgledati, da mene sad zaposle.** To nije ni do mene niti sam ja to izmisnila niti to zagovaram, nego je to naprsto tako. Barem u mojoj situaciji. Ne mogu nikad pričati za sve trans osobe ikada nit' mi je to namjera. Mogu jedino vlastito iskustvo podijeliti.

Kad smo kod iskustva, kakvo je ono s tranzicijom u Hrvatskoj?

– Recimo, **doktor Altabas**, endokrinolog s KBC-a Sestre milosrdnice, zadužen za hormonalnu terapiju trans osoba, djeluje mi kao da je potpuno nezainteresiran za rad s pacijentima. To nije samo moje iskustvo, ali tko će to i javno reći? **I osobe s kojima sam u istom sosu**, rijetko koja ga može bez gnušanja podnijeti. Jako me to trenutačno nervira, jer i ja bih da mogu otvoreno i neku takvu stručnu osobu, da mogu pitati sve što me na tom polju zanima, bez nelagode od mogućih neprimjerjenih izjava u stilu: "Ha, ne znam dušo", što sam i sama doživjela. Možda mu je bio loš dan, tjedan, mjesec, godina? Svejedno, opuštenije sam razgovore i na poreznoj imala, nego s njim.

Ima sada na KBC-u Zagreb nova doktorica, Tina Dušek, čuo sam jako pozitivne komentare o njoj s nekoliko strana. Kako je s dostupnošću ostalih usluga?

– To je super, možda se zbog tih pozitivnih komentara i ja prebacim kod nje. A ovo za dostupnost je skoro pa OK, ali na papiru. Imaš stvari koje nisu ni na papiru. Recimo, nemaš kirurga u cijeloj državi za donju operaciju. I što sad? Sad bi trebalo, prema zakonu, tražiti HZZO da plati operaciju u drugoj državi. Ali, koliko

ja znam, ne postoji niti jedan slučaj gdje je HZZO to odobrio, jer se na to gleda kao na estetsku operaciju.

Ne postoj kirurg za tu operaciju, navodno je bio prije, ali da su ga iz komore protjerali van. Dakle, ne možeš nikako to raditi preko zdravstvenog osiguranja, već o privatnom trošku. Problem je što oni te operacije ne smatraju medicinski opravdanima, ili kako već to klasificiraju, nego ih gledaju kao estetske operacije. Drugim riječima, ja moram platiti 10.000 eura da odem u Beograd i to obavim. Meni sad još fali jedno 4500 eura za to. Kod nas, navodno, postoji doktori koji bi htjeli "probati" izvesti tu operaciju. Ali, mislim, bože me sačuvaj! Mislim da sama ta riječ dovoljno govori. **"Probati, da vidimo šta će biti...", super, baš uljeva povjerenje**, lol.

Maltene rade na tome da te tijekom cijelog procesa, od istoga i odbiju. Sjećam se svojeg dolaska do hormona. Koji je to bio proces. Doktorica opće prakse mi treba dati uputnicu da dođem na savjetovanje kod **profesorice Ive Žegure i doktora Arbanasa**. Dakle, kod psihologinje i psihijatra. Meni tadašnja doktorica opće prakse prvo nije htjela dati prave uputnice. Pravila se da ne zna kako. Doslovno mi je rekla: "Šta sad prvo kažeš da si bi, a sad kažeš da si i trans. Kako sad to?" Doktorica opće prakse! Dok nije došla i **Nike iz Trans Aida** sa mnom kod nje, i ponovila joj isto što sam joj i ja govorila godinu dana, ona se odjednom sjetila dati mi prave uputnice. Najnormalniji dio tog procesa su mi bila testiranja i razgovor s doktoricom Žegurom, jer mi se prije svega obraćala u pravom rodu bez ikakve zadrške, a i u ostatku evaluacije kod nje sam se osjećala kao još jedno ljudsko biće, umjesto kao životinja u ZOO.

Psihološku evaluaciju rade budući da se transrodnost kod nas, prema *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD)* još vodi kao ICD-10, a ne po revidiranoj ICD-11 od prije dvije godine, **po kojoj transrodnost više nije poremećaj**. Prema ICD-10 se klasificira kao F.64 – poremećaj rodnog identiteta. Ja zbog nekih općeživotnih situacija i trauma imam, između ostalog po ICD-10, poremećaj emocionalne stabilnosti F60.3 pa mi je i to još više oduljilo cijeli proces. Par mjeseci nakon doktorice Žegure, dolazim kod doktora Arbanasa, psihijatra. On

odradi prvi razgovor. I taj prvi razgovor je bio kao da možemo pričati i o kebabima. Drugi razgovor isto, ali kao malo ulazimo u problematiku. Pa treći razgovor... to su sve odmaci od par mjeseci. I baš iz toga dobivam dojam da te žele odgovoriti, na bilo koji način, od tranzicije i natjerati da odustaneš.

To je ono **zbog čega se taj proces može oduljiti i godinama**. Kao što je bilo i meni. I onda, nakon toga, napokon dođeš do nekakvog psihijatrijskog vijeća koje te treba evaluirati. Dodeš tamo pred neke ljude koje prvi put vidiš u životu i sad ti moraš otvoriti dušu. Prije tebe bude ekipa u pratnji pravosudne policije, zavezana u lisicama. I onda sam ja na redu, tad sam imala 31 godinu i kažem: "Ćao, ja sam Sonja, imam 31 godinu, ja sam trans žena. Ne znam jes' vi sad mene trebate nešto pitati ili ja mogu ići i izvaditi dokumente?". **"A šta će ti dokumenti?"** "Pa trebaju mi da ljudi ne misle da se lažno predstavljam ili da sam nešto što nisam." **Drugo pitanje: "Koja ti je seksualnost?"** **To je važno za evaluaciju?** I onda nakon toga čekaš papir, potvrdu. Jedno mjesec dana. I onda s tim papirom na socijalno. Pa na socijalnom, iznenađujuće, tamo kod mene na Trešnjevcu... najnormalnije sve bilo, svaka čast ženi, joj ne mogu joj se sjetiti ni imena, ni prezimena, ali i ovim putem joj puno zahvaljujem na iznimnoj susretljivosti i profesionalnosti, prije svega.

Ona i profesorica Žegura, stvarno svaka čast. Svoj dio su odradile maksimalno. Ali ovo ostalo!? **Pa te onda odbije endokrinolog.** Pa bi on ipak pričekao još mjesec dana da prođe. Nakon godina čekanja, moraš još mjesec dana čekati hormone za tranziciju, jer bi on još malo razmislio i dao vremena za isto!? Pa to je cijela vječnost! Tako si blizu, a tako daleko od toga da se osjećaš normalno u vlastitom tijelu. Ja sam se osjećala dobro već nakon mjesec dana uzimanja hormonalne terapije. Sada sam dvije i pol godine u tranziciji, i unatoč **"But wait, there is more!"** situacija u svijetu i još jednom pubertetu, osobno sam si sa sobom bolje nego ikada prije.

Koliko ti je trebalo da dođeš do hormona?

– **Sedam godina.** A još dokumenti... dokumente sam sad, evo, prije možda dva mjeseca riješila. Manje čak. Mislim da nijedna osoba ne bi trebala prolaziti takav

proces. I još sve ide preko Nacionalnog zdravstvenog vijeća. To su isti ovi što odlučuju o pandemiji, oni odlučuju i o životima trans osoba zato što smo mi, očito, nacionalno pitanje. Nemam druge riječi osim ljutnje i bijesa. I taj proces cijeli je užasan i dehumanizirajuć vrlo. Uf.

Izluđuje te to?

– Pa izluđuje te, da, **svakako te izluđuju pitanja o vlastitom identitetu.** Zato što ti se cijelo vrijeme obraćaju u krivom rodu. Cijelo vrijeme se ponašaju prema tebi kao da si neko priglupo biće. Mislim da bi s mačkom s manje krevetjenja razgovarali. Nemaš dojam da oni s tobom pričaju kao s čovjekom. Kažem, čast izuzecima. Ove dvije osobe koje sam navela. Ali, ovo ostalo... ne znam jes' se njima to ne da raditi ili nas toliko mrze iz dubine duše ili nešto drugo... Tako da da, to definitivno može još jače pojačati disforiju i, ako ih i nije bilo prije, stvoriti i one crne misli. Definitivno, da! Zato što im to ispada kao da i je cilj, moj osobni zaključak. **Da te tako izlude prije nego što dobiješ pravo na svoj život, pravo da robujem isto kao i svaka druga osoba. Nikakav poseban tretman.** Poseban tretman je jedino ugnjetavanje, to da. Tu je poseban. Zato što je to posebna niša ugnjetavanja. I podsmjehivanja. I omalovažavanja općenito. Meni o tome ovisi život. Pa onda kada si ovakva kao i ja gdje god dođeš, imaš prvi dojam da smetaš...

Gdje ne smetaš?

– Ha, ono... **oko Medike na par metara kvadratnih, u Krivom putu na par metara kvadratnih.** Tu dođem do Konzuma u kvartu. Nekad odem do Spara, evo... pa odem do Ljubavi. U četiri zida. Gdje da ja idem? Prođem bajkom nekad malo kroz grad. Ako me ne šora PTSP. Ako sam si OK. Ako mi je taman samopouzdanje, izbalansirano u čakrama, ma joj, ha ha..... Sve ovisi o mojim živcima. I o tome je l' imam za jest'. Je l' ču gladovat, je l' ču ovo, je l' ču ono. Egzistencija. O tome. I to je baš šugavo.

A dokumente sam dobila tek kad sam stisla sve na najjače i preko zidova predrasuda. **I kad je Jutarnji pisao o "Super-Viliju". Tri dana nakon toga, zovu me iz Nacionalnog zdravstvenog vijeća da osobno**

---

dodem preuzeti dokumente. Ispričavaju mi se, jer sad, kao, vide koliko je to nama važno.

To je čisti oblik rođačkog kapitalizma. Gdje ti nećeš moći, čak i da imaš kapital, nećeš ništa moći, ako ne znaš i rođu. Ili ako se nisi rodil svidio/la. Bez obzira na njihove dužnosti koje imaju po zakonu. Oni su to s dokumentima morali riješiti u tri mjeseca. Meni je taj dio trajao godinu i dva mjeseca. U državi koja već od 2014. ima i zakone i rokove za sve te procedure. **To sve govori da njima nije u interesu odraditi svoj dio posla**, što bi trebali po službenoj dužnosti. Daleko je to od bilo kakve jednakosti. Kamo sreće da je to i drugima uspjelo pogurati procese. Nitko sretniji od mene. Najiskrenije. Ali, zar je to način? Da se doslovno mora prijetiti tužbama kako bi odradili svoj birokratski posao? Znači, ja s tim ništa drugo ne dobivam, nego ono osnovno, legalno pravo da se zaposlim s identitetom koji imam, i koji imam dokazan po svim ispitivanjima. **Doslovno sve medicinske analize sam prošla i šta još hoćete od mene?** I šta se onda ima sad dalje analizirati, stavljati sve tu u neko nacionalno pitanje iz državničke pozicije, kaj smo ti mi skrivile i skrivili, šta ti se digo i bilo ti zbog toga nelagodno, jer "štaćmi okolina sad reći?" Ili ono kad kao to opravdavaju, da je to sve tako oduljeno, da se "slučajno ne bi netko zajebao?" Pa jebem im sve, **to će znati nakon dva mjeseca hormona i ima puno pravo odustati od terapije, ako ne odgovara, dapače, kada i pristaješ na istu terapiju, ionako potpisuješ da je preuzimaš na vlastitu odgovornost i da si svjesna** ili svjestan rizika i beneficia, kao punoljetna osoba, sa potvrđenim psihičkim zdravljem i sposobnosti samoodlučivanja – to potpisuješ endokrinologu, svojom rukom. To su razlozi zašto to dugo traje? Tko se tu ikada predomisli? I ako se netko predomisli, zašto se predomisli? Zato što će im netko propucati glavu. Zato što nemaju para da odrade sve što treba. Da i medicinski i estetski budu u skladu sa cis standardima. I onda, šta, riskiraš život ako odeš van do trgovine. Tko će te zaštiti? Jel te uopće treba netko zaštiti? Već kao obični građanin si "drugorazredan". Ali tek ovo? Koji je onda ovo red?

Nekoliko puta si spomenula Ljubav. U vezi si?

– Da, upoznala sam Ljubav preko mojeg odgovora na neki transfobni status Sanje Kovačević, one rad-femice

šta nas mrzi. Znači, totalna romantika, ha ha! Ja se tamo svađam s nekom TERF-icom i današnja Ljubav lajka mi jedan komentar. Dodamo se na Fejsu. Počnemo nešto lagano pričati. Pa mi nastavimo pričati, dopisivati. Onda videopoziv. Pa da se idemo naći uživo.

Postoji li strah među trans osobama da će, zbog toga što su trans, vrlo teško naći nekoga za vezu?

– Prisutan je taj strah. Koliko primjećujem, kod populacije mlađe od mene najčešće pitanje je kako dejtaš. Kako izaći na dejt? Kako s nekom osobom uopće doći do toga, ideje dejanja, u nekoj komunikaciji? Ne da je tu samo strah oko toga da mi se možda netko neće karakterno svidjeti. Nego da ti ne napravi sačekuš, da te ne prebiju i ubiju. To stvarno nije zajebancija! Može biti opasno po život, ako si neoprezna. Tako da me i ne čude ta pitanja. Pogotovo od trans žena puno mlađih od mene. I one žele malo otkriti život, žele malo živjeti, naravno. Ali sjećam se da je i kod mene, zapravo, dejanje najviše bilo na način da meni neka osoba uleti, pa da ja onda odlučim jel' mi odgovara ili ne. A dosta često bi znali uletiti, najblaže rečeno, *creep-peri*. I online i uživo. Valjda takvi imaju neki fetiš, na proganjanje i izluđivanje nas. **Doživjela sam transfobne napade, recimo, u Hotpotu. Gdje me jedna cis lezbijka išla uvjeravati da ja nisam trans.** Ima već tome par godina. Taj dan sam sa svoje dvije frendice, koje su isto trans, izašla van. Bila sam u totalnom downu, taman su me opet odbili za hormone ili tako nešto je bilo, ne sjećam se više. Kao, ajde idemo malo van da se razvedrimo. Idemo, kao, u safe zonu. Ja doslovno u Exploited majici i neka sitna neuređena bradica, pijem neki Somersby, umirem na onu MTV muziku. I ona prvo njima uleti: "joj kak ste super, baš ste se super skockale." Sve nešto sladunjavio, već osjetiš nestabilnost u zraku...pa hvala, ovo, ono. I sad ova frendica da uključi i mene u razgovor kaže: "pa i ona je s nama." I ova cis lezbijka se začudi: "kak misliš ona?" - "Ma kao, samo se nije stigla srediti." **I ova mene doslovno ovako dolje prima i kaže: "vidiš da nisi ona."** Znači pukla sam. Ja proljem pivo po njoj i mi odmah letimo van. Jer, ja sam nju zalila, nema veze što me ona bez mojeg pristanka uhvatila dolje. Ja sam prolila piće po njoj. Ja sam napravila sranje.

Znači, ni u sigurnim zonama...

– Ma koje sigurne zone!? To ne postoji. To nije sigurna zona. To se ne može garantirati. To su PR pizdarije. Negdje na nekim događajima imaš ljude kaj se trude više, manje ili nikako, ali nitko ti ne može reći da je išta safe zona. Dodeš u queer friendly klub? Nije friendly ako si trans, jer organizatore nije briga tu noć.

Čak i tamo gdje bi trebala pripadati, ispada da nisi dobrodošla.

– Isto ne pripadaš! Pa da! Ne žele te. I to je to. Ako treba za političke bodove, PR, koje god bodove, reći će da uključuju i tebe. Čak će možda i spomenuti neku slavnu osobu s kojom ti spadaš u isti koš. Reći će da su “upoznati s temom.” Ali sve iz nekakvih pragmatičnih razloga. Da to i dalje ostane na margini, ali da se možda i zaradi na tuđoj patnji. Zašto ne? **“Ako neću ja, netko drugi će te pare uzeti.”** Ta spika.

I među LGBTQ* populacijom postoji visoka razina transfobije. Kada se pita osobe koliko su homofobni, bifobni, transfobni, transfobija je uvijek najviša. I među trans osobama! To je već tolika razina indoktrinacije, da već i prema sebi osjetiš transfobiju. Sjebano je to, full. Usvajaš predrasude. Podsvjesno se već stavљaš u poziciju da se ne smiješ tako ponašati čak niti ako si u safe spaceu, jer znaš što će biti. I onda doslovno sebe “autofobiziraš”. Transfobija je puno češća i od bifobije i od homofobije. Evo, ako pričamo o autanju. **Što se tiče seksualnosti, tu danas možeš naći neku nišu gdje možeš funkcionirati, imaš nekakav osjećaj zajednice. A za trans? To autanje ispadne puno teže.** Puno češće se trans osobe prvo autaju po seksualnosti. A rod, to ne. Opasno je po život. Znam, napadaju se i gej muškarci i gej žene, cis... ali kad si trans, to je onda samo još bonus na to sve da te netko ide iznapadati zbog toga.

Zašto je to tako?

– Predrasude. I reprezentacija. Ima genijalan **dokumentarac Laverne Cox “Disclosure”** na Netflixu. Tamo secira holivudski prikaz trans osoba i pokazuje da je, otkad je Hollywooda, prisutna i transfobija. Da je to predmet ismijavanja, da je to, ukratko, uvijek prikazano kao nešto što nije normalno. Nešto izopćeno, devijantno, neprihvatljivo. Svakako preporu-

čujem “Disclosure”. Jer ne znam nijedan drugi dokumentarac koji je tako ukratko i konkretno objasnio cijeli mindset prema kojem je, čim si trans, to jako loše. I od tud se i javlja, dosta često, i transfobija i kod trans osoba. Nemaš representation. Imaš samo negativce. Negativke. **Imaš doslovno cis glumce koji ismijavaju trans žene.**

Ako je reprezentacija isključivo negativna, kako se kulturološki povezati osim u nekakvom undergroundu unutar sitnih, malih komuna? Ali to slabo ili nikako dira mainstream. Jer mainstream je taj koji odlučuje kako će se ponašati prema tebi kad odeš u poštu, pekaru, kafić. To je ono što svima nama nije neka tajna ili filozofija. To je višestruko potvrđeno da utječe na našu podsvijest, a bome i na predrasude. Ako je nešto prikazano isključivo kao negativno, tako će se i doživljavati. Odgojno smo uvjetovani, bez obzira na ono vlastito u glavi, poimanje sebe i svijeta oko sebe. I svijeta u sebi, na kraju krajeva. Imamo cijelo vrijeme taj jedan odgojni moment koji nas usmjerava prema tome kako ćemo mi međusobno komunicirati u svakodnevnim situacijama. Između ostalog, sve to usmjerava i predrasude. Koliko god se nama one sviđale ili ne. One su tu prisutne. I ja ih imam. Svaka osoba ih ima.

Koliko je tebi okruženje u kojem si odrastala otežalo ili olakšalo?

– **Otežalo, puno više mi je otežalo. I neprihvaćanje mojih roditelja.** Utjecalo je na moj karakter i na moje samopouzdanje. Imamo nekih pomaka u zadnje vrijeme. Ali to je i zato što se rjeđe vidimo, pa se i ja nekako pokušavam psihički pripremiti za nepromišljene izjave, za dobacivanja ili svađu. A bilo je i toga, ne jednom. Dijametralno suprotnih stavova o društvu.

Kad si im se autala?

– 2013., prije osam godina. I još to nije došlo na svoje. Došlo je do toga da funkcioniramo tako da znamo koje teme da izbjegavamo. I da nam je čisto draga da se vidimo, popričamo o nečemu sasvim desetom. Oni još uvijek ne mogu transrodnost povezati sa mnom. Teško im je prihvatiti da sam i ja to. Oni svakako imaju svoje mišljenje o svemu tome. Koje je, moram

---

reći, evoluiralo od 2013. naovamo. Nije više toliko desničarsko. Svašta se tu izreklo. Vjerujem, pod utjecajem emocija i nepromišljenosti. Ali, najlakši test ako želiš provjeriti jes' te dijete zajebava ili stvarno je to što kaže da je, jest da ti prihvatiš, da se obraćaš u pravom rodu, pa da vidiš je li dijete odustaje od toga ili se odjednom osjeća bolje. Odjednom hoće komunicirati. Odjednom hoće stvoriti nekakav kontakt! A ne ovako, kada ti na kraju jedino preostaje da se distanciraš radi vlastitog psihičkog zdravlja.

Opet kompromis?

– Je, iritira me to jako jer vidim u kojem smjeru ide taj kompromis. Rijetko kad je kompromis u moju korist. Pa onda kad zbrojiš živce koji su otišli nepovratno, nekad to zna sve djelovati kao pirova pobjeda. Kao ono, imam dokumente, jesam na hormonalnoj terapiji. Ali što sam sve u međuvremenu morala proći? I što još tek moram proći? Nikad nisi mirna. Barem je to moj dojam. Možda nisam u pravu. Da bar nisam. **Trebam neke sretne primjere. Ali iz ove moje, slične pozicije. Jer, obično, kad čujem neke sretne primjere, njih prije svega obitelj prihvaca.** Nema da se tu sad odrekao netko nekoga, već najgore bude to da je obitelj zbunjena. OK, i ja sam bila. Ali, potražili su stručnu pomoć, informirali se, bili podrška, podrška su dan-danas. I onda pričam s takvom osobom, sa trans ženom koja je iz takvog iskustva, na Transpozijumu prije dvije godine. I tek onda vidim koliko sam cijelo vrijeme, zbog svih okolnosti, u tom flight-or-fight modu i općenito stalno nekakvom survivalu. **Nije ni čudo da sam, kad je kao i sve u redu, na oprezu.**

Dok ta druga osoba sve prolazi puno opuštenije, osjeti se da ima podršku roditelja. Da nije na te načine bila toliko izluđivana kako sam to možda ja bila. A onda upoznam i osobu koja je u pet puta gorio situaciji od mene. I sad, usporedjivati se. Pitanje je s kim se uspoređuješ i zbog čega. Jes' se hoćeš podići ili uniziti, nivelerati, što god. Uvijek ćeš naći i ove i one primjere. Ali vidim da, unatoč takvim-i-takvim primjerima, podrška roditelja je full bitna. Da je okolina ne znam kakvo govno, **čim je tu i podrška roditelja, sve je puno lakše.** Opet budu ovakve i onakve epizode, opet ti se svašta u životu desi. I patnja i sreća i muka i olakšanje. Ali, kad nemaš podršku ni društva ni roditelja,

podivljaš. Podivljaš! Za što da se uhvatiš? Za što da se držiš? Pogotovo u tim formativnim razdobljima. Na kraju krajeva, ja sam sada u drugom pubertetu. I to će još trajati jedno pet godina sigurno. Samo to da odradim, što sam trebala u svojim 10-im godinama. Sad imam 32. **Kad si trans osoba, tranzicija traje koliko i život.** Muka mi je od ovih tema više.

Nego, **gdje nabaviti badić s tucking podstavom na donjem dijelu?** Hvala unaprijed na svakoj korisnoj informaciji.

<https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/10261-lgbtqiq-identitet-kako-ga-zive-hrvatski-umjetnici-razgovor-sa-sonjom-hranjec>

Dobre vijesti: Rođena tri risića

---

63. Goran Šimac

Novinarski projekt:
Dobre vijesti

Elektronička publikacija:
TRIS

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
6. rujna 2021.

Dobre vijesti nisu česte u našim medijima. Pokušat ćemo to promjeniti. U vremenima kada životinjske i biljne nestaju svakodnevno uslijed katastrofalnog ljudskog utjecaja na okoliš, ima i obratnih slučajeva. Među njima je i ovaj: nakon tko zna koliko godina i desetljeća u planinama južne Europe rođeni su novi mali risići – prinove u obitelji risova, divljih životinja koje su gotovo potpuno iščezle s europskog kontinenta. Čini se kako su sretni roditelji risica Aida i ris Zois. I to troje risića...

No to se nije desilo slučajno: rezultat je to višegodišnjeg zajedničkog truda međunarodnog tima stručnjaka okupljenih u projekt **LIFE Lynx**, pod sufinciranjem Europske komisije. U posljednje tri godine u Sloveniju i Hrvatsku je naseljeno ukupno **13 risova iz Slovačke i Rumunjske**. Neki od njih su sada proširili svoju obitelj...

- Uhuhuu!!! Potvrdili smo prve potomke risova koje smo naselili u slovenskim Alpama – Aida ima tri mačića! Dvoje planinara iz Gorenjske imali su iznimnu sreću te su na visoravni Jelovica vidjeli tri mačića risa i njihovu majku Aidu. Podijelili su s nama svoje iskustvo i fotografije mačića i njihove majke Aide – javljaju oduševljeno iz projekta **LIFE Lynx**. Povijesni susret s malim nedavno rođenim risom desio se, kako se to kaže, posve slučajno...

- Bilo je hladno jutro i krenuli smo pješačiti u područje Jelovice. Na sreću, preskočili smo jutarnju kavu na Soriškoj planini i odvezli se izravno do polazišta, inače bi nam jutro bilo daleko manje uzbudljivo. Tamo smo ih vidjeli, dvije male dlakave životinje koje su se skrivalile u visokoj travi pokraj ceste. U početku smo mislili da bi to mogle biti lisice, ali repovi su im bili prekratki. Zatim smo zaustavili auto i vidjeli da su to dva mala risa. Odmah smo znali da je to nešto posebno pa smo počeli telefonirati i dobili smo kontakt s projektnim timom LIFE Lynx. Nazvali smo i lokalnog lovca iz Sorice koji nam je odmah došao u susret. Sjedili smo mirno u autu. Bilo je jako hladno, ali mi to nismo osjetili, previše smo bili uzbudjeni. Ubrzo je majka došla po svoje mlade i tek tada smo vidjeli da se u visokoj travi ne kriju dva, već tri mačića. Nakon što su mačići sigurno premješteni na drugo mjesto, i dalje smo sjedili u automobilu i razmišljali o događaju kojem smo imali čast svjedočiti. Nakon nekog vremena došao je još jedan ris provjeriti situaciju. Je li to mogao biti otac mačića, ris Zois? Čuli smo glasanje risa i znali smo da je sada vrijeme da ih ostavimo na miru... – prepričali su svoj uzbudljivi susret s obitelji risova **slovenski planinari**.

Naime, to što su doživjeli uistinu je rijetka pojava – susreti risa u divljini vrlo su rijetki, posebice je teško nabasati na ženku s mačićima jer ona izbjegava ljudе, iz razumljivih razloga.

- Važno je ne uznemiravati životinje, jer su ti prvi mjeseci ključni za preživljavanje risa. Tijekom tog razdoblja ženke prilično često premještaju svoje mačiće kako bi smanjile miris, time ih štite od potencijalnih predatora. Međutim, u prirodi ne odrastu svi mačići; obično je smrtnost u prvoj godini oko 50%. Upravo smo započeli sezonus praćenja risa 2021/2022,

a projektni tim LIFE Lynx planira postaviti fotozamke u Gorenjskoj regiji – vele u **LIFE Lynxu**.

Nije ovo prva dobra vijest vezana uz risove – nedavno smo izvještavali o krasnoj vijesti iz Krasnog i s Velebita: onda kada je Park prirode Velebit dobio novog stanovnika, kada je **ris Emil** stigao iz slovačkih Karpat, a dobrodošlicu mu poželjeli učenici iz Osnovne škole Krasno.

O risovima smo na Trisu već pisali (poveznice), ranije kada su na Velebitu pušteni risovi **Pino i Alojz**, a i nedavno i kada je u Sloveniju stigao ris koji se zove **Tris**, te o drugim risovima...

- Emil je treći ris kojeg ispuštamo na području Velebita. Prošle godine smo u Nacionalnom parku Paklenica ispustili Alojzija, koji je uspostavio teren na području općine Sveti Rok, te risa Pina, čija sudbina nam nažalost nije poznata. Na temelju podataka s fotozamki procjenjujemo da na Velebitu ima oko 40 odraslih risova, pa se nadamo da Emil neće imati problema s pronalaskom partnerice. – izjavila je tada ravnateljica Parka prirode Velebit **Ana Brkljačić**.

Odrasli mužjak risa, nazvan **Emil**, uhvaćen je u slovačkim Karpatima te je proveo dva mjeseca u karanteni, ali ne radi korone, nego kako bi prirodoljupci bili sigurni da u Hrvatsku stiže zdrav i s potrebnim protutijelima na virus bjesnoće. Iz transportne kutije je pušten na **Apatišanu**, u blizini mjesta **Krasno**. U skladu s već poznatim epidemiološkim mjerama ispratio ga je mali broj gledatelja, među kojima su posebno mjesto zauzeli učenici iz Osnovne škole Krasno.

Ris je najveća europska mačka, no opstanak ove vrste u dinarskim planinama je ugrožen zbog parenja u srodstvu. Nakon izumiranja početkom 20. stoljeća, dinarska populacija risa ponovno je uspostavljena 1973. godine naseljavanjem šest životinja iz slovačkih Karpat u Sloveniju. Svi risovi koji su danas prisutni u Sloveniji, Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini potomci su tih šest risova. Gotovo 50 godina razmnožavanja bliskih srodnika bez kontakta s risovima iz drugih populacija, rezultiralo je genetskim poremećajima te je jedino rješenje za opstanak bio ponovni uvoz risova iz Karpati.

– Osim risa Emila kojeg smo upravo ispratili u prostranstva Velebita, ove godine smo ispustili i pet risova u slovenske Alpe. Risovi u Alpama nisu zabilježeni od početka 20. stoljeća, te naseljavanjem tog područja nastojimo povezati našu populaciju s onima u zapadnim Alpama kako bi prekinuli izolacije tih populacija, te osigurali svjetlu budućnost risa u ovom dijelu Europe – pojašnjava docentica **Magda Sindičić**, koordinatorica hrvatskog djela LIFE Lynx projekta s Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

- Populacija risova u slovenskim Alpama je izumrla početkom 20. stoljeća te je ovaj događaj izuzetno važan za budućnost jugoistočno-alpske i dinarske populacije risova. Cilj je ispustiti ukupno 5 jedinki u slovenskim Alpama kako bi se potaknulo stvaranje vezne populacije koja će dugoročno omogućiti prirodan protok gena između dvije izolirane populacije risova. Jedinke će se ispustiti u muško – ženskim parovima kako bi se povećala vjerojatnost njihovog zadržavanja na tom području – vele u Lynx projektu.

Čekaju se stoga i nove prinove – u Alpe su nedavno puštene i dvije odrasle risovice – **Lenka i Julija**.

Inače, u Hrvatskoj, a i drugdje, je ris (**Lynx lynx**) strogo zaštićena vrsta. U posljednje vrijeme se prema dojavama nekih planinara moglo doznati kako su uočili risa u divljini, s time da se možda radi o Pinu i Alojzu koji su lani pušteni u prirodi, ili još bolje, o nekim kojima se ime ne zna. Koliko su risovi dragocjeni i rijetki govori podatak da su gotovo posve izumrli još **prije 120 godina**.

- Posljednji primjeri autohtonog risa na Dinaridima ulovljeni su u Hrvatskoj 1903., Sloveniji i Srbiji 1908., Bosni i Hercegovini 1911. te Crnoj Gori 1913. godine. U Hrvatskoj se ris najduže zadržao u Gorskom kotaru i na Velebitu. Jedan od posljednjih risova u masivu Risnjaka, na području današnjeg Nacionalnog parka Risnjak, uhvaćen je u «gvožđa» 1854. godine. Smatra se da je posljednji ris u Hrvatskoj ulovljen u stupicu u šumama oko Čabra, Gorski kotar, 1903. godine. Životinje iz autohtone populacije preživjele su jedino u izoliranim područjima Albanije, Makedonije, Kosova i Crne Gore – ističu u **Hrvatskoj agenciji za okoliš i prirodu**.

Euroazijski ris najveći je od četiri vrste risova. Masa odraslih jedinki kreće se u rasponu od 15 do 30 kg. Ako i ne sretnete risa u šumi, što je ravno dobitku na lutriji onda možda ipak nađete na njegove tragove:

– Na prednjim nogama imaju po pet, a na stražnjim četiri prsta s pandžama koje mogu uvući te se tako tiše kretati. Zbog toga je risiji trag karakterističan u usporedbi s tragovima vuka ili lisice s kojima bi ih promatrač u Hrvatskoj mogao zamijeniti – u tragu risa nikada se ne vidi trag pandže... – kažu stručnjaci.

Tih će tragova, čini se, sada biti više.

Čestitamo risovima na prinovi.

<https://tris.com.hr/2021/09/dobre-vijesti-rodena-tri-risica/>

MRAČNI TURIZAM KAO EKSTREMNA VRSTA TURIZMA (2. dio): Opasnost glavni mamac za dolazak u Černobil

64. Lana Bunjevac
Novinarski projekt:
Mračni turizam kao ekstremna vrsta turizma

Elektronička publikacija:
Trusty.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
6. kolovoza 2021.

Primjeri mračnog turizma su brojni: od povijesnih lokaliteta na kojima su se vodile bitke Drugog svjetskog rata, preko bunkera i napuštenih vojnih objekata, pa sve do mjesta na kojima se dogodila neka prirodna ili ljudska katastrofa. Od konkretnih destinacija nabrojat ćemo samo neke: **Ground Zero u New Yorku**, šuma **Aokigahara u Japanu**, poznata i kao šuma samoubojica, **Polja smrti u Kambodži**, ture koje posjetitelje vode na mjesta zločina **Charlesa Mansona**... popis je dugačak. Ruševine **Pompeja** jedna su od najstarijih destinacija mračnog turizma, dok je jedna od najnovijih atrakcija olupina broda **Costa Concordia**, uništenog u najpoznatijoj pomorskoj nesreći nakon **Titanika**. Dobar primjer edukacijskog mračnog turizma je **Muzej okupacije u Tallinnu**: nije tako djelovao na prvu, ali na kraju se pokazao genijalnim interaktivnim iskustvom o razdobljima povijesti koje bi većina Estonaca najradije zaboravila. Zatim su tu i groblja, koja osim komemorativnog imaju i povijesni, kulturni i umjetnički značaj, te mjesta genocida, poput koncentracijskog logora **Auschwitz-Birkenau**,

simbola holokausta iz Drugog svjetskog rata, a danas jedne od najmasovnije posjećenih mračnih destinacija na svijetu.

Na najmračnijoj strani spektra nalaze se zone aktivnih ratnih sukoba kao što su **Afganistan, Irak i Sirija**, koje također privlače pojedine posjetitelje, ali postavljaju i pitanje gdje je granica na kojoj turizam prelazi u vojerstvo? Za neke to je tzv. slum turizam, odnosno posjete favelama i sirotinjskim četvrtima, kao i turizam katastrofe, što bi uključivalo odlazak na mjesta recentnih nesreća. Kao zlatno pravilo vrijedi: što se događaj odigrao dalje u prošlosti, to je manje vjerojatno da će posjet takvom mjestu uključivati neku vrstu trivijalizacije ili spektakla.

No, ne nužno. Prema časopisu **Forbes**, **Černobil** je jedno od deset najzanimljivijih mjesta na svijetu, a černobilска katastrofa, iako jedna od najgorih u povijesti čovječanstva i podnesenim žrtvama, stvorila je, paradoksalno, jednu od najvećih "atrakcija" mračnog turizma koju danas nesmiljeno koriste i Instagrameri, YouTuberi, influenceri i ostali -eri u borbi za pregledе i lajkove. Iako je ispočetka posjet Černobilu bio zabranjen, od 2011. godine krenule su prve organizirane ture, koja su zainteresiranim turistima po cijeni od 100 do 150 dolara nudile pristup zoni isključenja koja je još i danas u velikoj mjeri ozračena. Više od 30 godina nakon eksplozije nuklearnog reaktora, s Geigerovim brojačem u ruksaku možete ući u zonu i sa sigurne udaljenosti pogledati nuklearnu elektranu. U grupnom obilasku s vodičem također se može posjetiti i tri kilometra udaljen **Pripyat**. Nekada dom radnika nuklearne elektrane i njihovih obitelji, a danas grad duhova, slavu je stekao zbog svoje sudbine: dan nakon nuklearne katastrofe 49 tisuća stanovnika moralio je biti evakuirano u najkraćem mogućem roku jer je izloženost zračenju bila oko 600 tisuća puta veća od dozvoljene. Većina osobnih stvari ostavljena je u žurbi, te danas poput kakve apokaliptične slike završavaju na fotografijama i u postovima turista namjernika: plišani medvjedići, ostaci školske ploče, prazni neboderi iz kojih raste drveće, nekadašnji bazen, kino, vatrogasna postaja, napušteni zabavni park s **Ferrisovim kotačem...** Posljednjih godina procvat u turizmu u Černobilu značajno je pridonijela i HBO-ova mini-serija, kao i novozelandski dokumentarni serijal "**Dark**

"**Tourist**" koji se prikazuje na **Netflixu**. Promatrano sa strane ponude, jedan od razloga povećanja broja tura i agencija svakako su i ekonomski potrebe lokalne zajednice, za koju je ova vrsta turizma lukrativan izvor prihoda.

Sigitas Urbonavičius, profesor na **Odsjeku za marketing Sveučilišta u Vilniusu**, proveo je istraživanje među mlađim turistima, onima koji su rođeni nakon 1986. i koji žive na udaljenosti 500-700 km te stoga posebno dobro razumiju cijelu priču oko Černobila.

- **Černobil** je vrlo poseban slučaj među mračnim turističkim destinacijama, prije svega zbog potencijalne opasnosti za posjetitelje. Unatoč činjenici da je tamo izvršeno masovno čišćenje i da je prošlo više od tri desetljeća, mjesto i okolna područja kontinuirano predstavljaju veliku opasnost zbog preostale razine zračenja. Prisutnost ljudi unutar zone isključenja dozvoljena je samo na određenim mjestima i to vrlo ograničeno vrijeme. Ipak, broj turista koji posjećuju zonu povećava se svake godine - ističe **Urbonavičius**, koji je došao i do zaključka da su ženske turistkinje vođene motivacijom za istraživanjem i bijegom, dok je kod muških turista prvenstveno riječ o egu i prestižu.

A što o posjetu **Černobilu** kažu turisti iz Hrvatske? **Nina Vrdoljak** ovaj ukrajinski grad posjetila je u siječnju 2020. godine i smatra da turističke destinacije ne moraju uvijek biti lijepi i blještave da bi fascinirale, ali i naučile te novim stvarima:

- Primarna motivacija za odlazak u **Černobil** datira još iz srednjoškolskih dana kada smo se kroz satove povijesti upoznali sa općenitom zbivanjima tog vremena kao i s utjecajem koji je taj događaj imao na cijelu Europu i svijet. Strah od radijacije svakako je bio prisutan, međutim od trenutka kad sam kupila avionske karte do samog putovanja trudila sam se dodatno educirati i informirati o potencijalnim štetnim posljedicama putovanja kojih zapravo i nema ukoliko posjetitelji poštuju određena pravila ponašanja unutar zone isključenja (radijus od 30 km od same elektrane). Pravila su prilično jasna te ih se nekoliko puta ponavlja prilikom dolaska u zonu - od toga da se držimo označenog puta, preko obvezе nošenja

---

zatvorene obuće, do absolutne zabrane diranja predmeta i stvari unutar zone. Također, prije i nakon posjeta zoni svaki posjetitelj prolazi mjerenoje osobne količine primljene radijacije. Naš vodič inače je profesionalni turistički vodič specijaliziran za takve ture i kad nam je spomenuo da u zoni provodi u prosjeku 300 dana godišnje, strah od radijacije ipak se primirio - priča **Nina**.

No, iako se u černobilsku zonu ne može ići u vlastitoj organizaciji već isključivo putem jedne od agencija koje organiziraju ture, s obzirom da u zoni nije nadziran baš svaki punkt, u nju je moguće ući i mimo službenih puteva, a ilegalne ture potpuno neskriveno oglašavaju se i na Instagramu, no mi ih ovdje iz razumljivih razloga nećemo reklamirati.

<https://www.trusty.hr/zivot/drustvo/571-mracni-turizam-kao-ekstremna-vrsta-turizma-2-dio-opasnost-kao-mamac-za-dolazak-u-cernobil.html>

ZABORAVLJENI SMO JER NISU HTJELI DA SE SRBI VRATE

65. Sandra Bartolović

Novinarski projekt:
**“Banijo, ti ni pjesmu
svoju nemaš”**

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
15. srpnja 2021.

Neupućeni neki putnik namjernik naivno bi pomislio da je nabasao na rijetki ekološki i turistički biser. Netaknuta priroda, sve pitoreskna, mirna, pitoma, šume, smaragdna Kupa, livade, polja, ljubopitljive vjeverice što se ne miču s ceste dok te dobro ne promotre pa tek onda, poput kakva prometnika, kitnjastim repom mahnu i pripuste auto da prođe. Kao da si zalutao u razglednicu. Ili reklamu. Ili se zagubio na stranicama National Geographica. I sve to dok ne stigneš nadomak Petrinje i Gline u kojima se slika stubokom mijenja. Kuće, naseljene ili ne, oštećene nedavnim devastirajućim potresom, brojne u čekanju rušenja, bijela obezdušena, bezlična, dehumanizirana kontejnerska naselja. I sva ta dramatična suprotnost u istom, malom frtalju države.

Nedjelja je poslije podne. Pritisla jara, nalegla sparina. Ulice prazne. Prođe koji auto, tu i tamo naleti bicikl, naiđe i neki kvad. Čeljadi nema, sakrili se od vrućine u kuće, ruševine, pod improvizirane šatore, krošnju kakva stabla, u kontejnere, neke s klimom, neke bez.

Presrest će vas kakva mačka, pas jezika isplažena do poda, kokoš istrčala iz obližnjeg dvorišta.

I stižemo tako u Majske Poljane za koje je malo tko do kobnog potresa čuo. „Ajmo vidjeti Vaću“, kažu Maja i Branka. Ajmo. Kod Vaće veselo društvo, sakrilo se od sunca pod svod od vinove loze. Ustaju odmah, skaču na noge, pozdravljaju, vesele se iznenada naišlim poznatim licima. Nude rakiju, to je, kažu, po vrućini najbolje. A mi, bahato i neumjesno pitamo vode, nesvjesni dragocjenosti tog resursa. Dobili smo cedevitu. Ljudi ljubazni, pristupačni, srdačni, nasmijani, skromni, malo imaju, ali sve će s tobom podijeliti i nutkati te hranom i pićem sve dok ne pristaneš.

I dijele s nama tajnu vode vrijedne kao suho zlato, kažu, na ulazu u Majske Poljane prve dvije kuće imaju vodu i struju, a dalje u selu ništa jer u njima žive Srbi.

Nijedna lipa nijedna uložena da se Srbi ne bi vratili

Za prijatelje Vaćo, inače, Vasilije Zinaja, povjerenik je Majske Poljane. I baš je usred gradnje svinjaca. „Imam svinje koje držim kod susjeda, tu nekih 500 metara gore, jer ja nemam gdje kad mi je svinjac srušen u potresu pa im vozim hranu“, pokazuje nam prema šumi, pokraj nedovršenog svinjaca i miješalice za beton. Nadam se da će za koji dan završiti svinjac pa da dovezem svinje. Imam ih pet komada, oko 140 kila svaka, govori nam, ne bez ponosa.

„Mesar sam i radim kobasicice. Imao sam 380 kila kobasicica koje su bile na tavanu, u potresu su pale i uspio sam spasiti nekih 50 kilograma, ali još se osjeti taj neugodni miris jer se sve urušilo“, sjeća se tragedije koja mu je uništila dom i ono od čega živi.

„Nemamo vodu. Imam bunar koji nije za piće i pranje, samo za vanjsku upotrebu, ali trebala bi doći za koji dan. Skupit ćemo koju kunicu po selu i ispeći ćemo prase da počastimo te ljudе kad nam dovedu vodu, red je. Ja sam povjerenik za selo i moram brinuti za ljudе. Pogotovo za ove stare, preko 80 godina koji su u većini, od nas 109 koliko nas je u selu. Mladost je malo“, i sjetno i brižno će Vaćo.

Kaziva nam naslonjen na budući svinjac da je i prije rata Banija bila zapuštena i zapostavljena, i godinama se nije ništa činilo da se poboljša položaj ovog kraja zato što je riječ o pretežno srpskom stanovništvu. Ali ja sam se tu rodio, to je moj kraj i tu će i umrijeti i izbjegavam te podjele na podobne i nepodobne jer ljudi su ljudi, odbija Vaćo da ih se dijeli po bilo kojoj osnovi.

No, otkriva nam, činjenica jest da se tu nijedna lipa nije uložila nakon rata da se Srbi ne bi vratili. Jer ako nemaš putnu komunikaciju, struju, vodu, što ćeš tu, evo, moji sinovi se iz tih razloga nisu vratili, reče ne bez tuge u glasu.

Prije rata smo radili i živjeli od poljoprivrede i mnogih tvornica od koje sad nema nijedne, a perspektive će biti ako nas država sada vidi i prepozna, da nam sad da malo vjetra u ledja, pogura nas pa da mladi ljudi ne odlaze u Njemačku ili Irsku nuda se obećanoj pomoći iz Zagreba.

Bitno je da imam osnovno za život i da u glavi budem dobar

„Premijer je nedavno puno toga ovdje obećao, ali sve se to svodi na elaborate i velike iznose koje za njih treba platiti, a vjerojatnije je da će se moja kuća obnoviti iz neke privatne inicijative. Nemam ja silne tisuće kuna za platiti te elaborate, ja sam mesar, zakoljem prase i uzmem za to 50 ili 70 kuna, ali nemam te prihode svaki dan. Država nam mora dati do znanja da računa nas i da smo mi njihovi, tko god mi bili i kako god se zvali. Mi smo samo 60 kilometara od epicentra naše države, a kada dođete ovdje, vidite da nema ni vode ni struje. Ja, na žalost, nisam osjetio da moja država osjeća da sam njen i malo joj je nevažno nekih 190 ljudi u Majskim Poljanama ili Dragotinu. Ima osam kilometara odavdje jedno selo u kojem je nekada živjelo 500-injak ljudi, a sada samo jedan jedini i ne možeš do njega nego okolo preko Petrinje, i to kvadom. Može mu pozliniti, može umrijeti, ali, sorry, mi ne možemo do vas doći. Sam je, izludio je, jedino što ima je struja. Ima i traktor, ali nema cestu“, opisuje život u svom kraju nekad i sad.

Imam 60 godina i još uvijek sam optimist da ćemo dobiti i struju i vodu i putne komunikacije. Vjerujem

da nas država ipak neće ostaviti na cjedilu i da će nam pomoći bez obzira na to koliko smo mali. Inače ovdje za 30 do 40 godina neće biti nikoga nego će biti lovište i onda neka ga zovu kako god žele – Banovac, Banija, Banovina, potpuno svejedno jer neće više nikoga biti, poručuje Zagrebu.

„Optimist sam uvijek bio i kod mene nema ‘sad je smak svijeta, pala kuća, pao krov’. Bit će krov. Pa kad će biti? Jebi ga, bit će, ako ne danas, sutra ili za godinu dana. Ima ljudi koji su u depresiji, nije ni meni svejedno, ali bit će, sada je bitno da imam osnovno za život i da u glavi budem dobar“, tješi Vaćo više nas nego sebe i pozdravljam se uz obećanje o ponovnom viđenju uz prasetinu.

Idemo dalje kroz Majske Poljane i sve dobre vijesti, jedna bolja od druge. Miloš Cuginer i njegovi psi napokon su dobili klimu. Stana i Milan Grubić postali su ponosni vlasnici drvene kuće umjesto kontejnera i vrijedno uređuju okućnicu iako nema dugo da je gospođa Stana operirala kuk. I sve to iz donacija preko inicijative Ljudi za ljude.

Ljudi za ljude za sada osigurali 34 drvene kuće za stradale

Dogradonačelnica Gline Branka Bakšić Mitić ne krije ponos što su putem sada već udruge Ljudi za ljude uspjeli pribaviti 34 drvene kuće ljudima koji su u strahovitom potresu ostali bez krova nad glavom, puno humanije rješenje za život od kontejnera koje je dala država. I još će. U mješavini smijeha i tjeskobe govori nam da je u prvih nekoliko dana šokantnog potresa primila 50 tisuća poziva. Tri su mi telefona pregorjela, smije se.

Nema u Glini i šire koga Branka ne pozna i taj se nije radio koga ona ne zna. Točno zna i kome se krava otelila, a kome tek treba, na kojoj cesti treba rupu zakrpati, gdje nedostaje ulična rasvjeta, čija djeca nisu mogla pratiti online nastavu jer nema internetskog signala, kamo je otišla ona familija iz žute kuće, koja se kuća za koliko prodaje i kome još fali klima, a kome televizor. Branka je, uz dogradonačelnički posao, i sama iznimno aktivna u Ljudi za ljude jer, kaže, ‘dok mi državu dočekamo’ i ne završava rečenicu nego nam ostavlja u zraku tri točkice pa nek’ si mi mislimo.

„Prije rata banijska su sela bila bogata i naseljena. Bili smo najveći proizvođač mljeka u ovom dijelu, bila je i kooperacija s Gavrilovićem koji je otkupljivao svu stoku, a imali smo i najveći stočni sajam. Bili smo i drugi u Hrvatskoj po prodaji gumene obuće. Na području Banije prije rata živjelo je preko 22 hiljade stanovnika, a sada na novom popisu stanovništvu mislim da nećemo imati ni šest tisuća. Grad Glina je prvi po iseljavanju ljudi, imali smo sve, a sada nemamo ništa. Bio je taj nesretni rat, nije bio dobar ni za jedne ni za druge i sve je opustjelo jer je puno ljudi otišlo. Primjerice, u Vlahoviću je 2010. godine bilo 19 djece, a sada ih je dvoje u tom selu. Uglavnom su se vraćali stariji ljudi, od kojih je pola već umrlo, a prosjek godina u tim selima je 80, dok u svega nekoliko sela imamo par mlađih ljudi“, opisuje nam tužnu današnjicu svog kraja.

„Poslije rata nije se odmah vratilo puno ljudi nego tek negdje oko 2000. godine i ta sela su ostala totalno devastirana, bez struje, i imamo puno sela kojima uopće nije priključena rasvjeta nakon rata iako su sva ta sela prije rata imala struju. Uništen je asfalt čak i na državnim cestama i nitko ništa po tom pitanju ne poduzima. Politika je digla ruke od ovog kraja i mislim da joj uopće nije u interesu da se oživi. Razvoj Banije trebali bismo bazirati na eko proizvodnji i na turizmu, ali nema interesa za to. Mi smo sad tek nakon potresa dobili internetski signal. Nama djecu roditelji voze na brdo kako bi mogli se uopće mogli online priključiti i pratiti nastavu“, nastavlja s nevjerojatnim primjerima, dodavši sela još nemaju javne rasvjete ni ceste, a, kaže, moram reći da su to srpska sela, i ono što je bilo, sve je uništeno.

Za par godina više neće biti sela

Upitana hoće li ljudi, nakon što je Vlada obećala revitalizaciju Banije, imati motivacije vratiti se, Branka uzvraća da ne zna. Premijer je na Stožeru u Petrinji rekao da ne može garantirati da će do 2025. godine biti završena obnova i mislim da ljudi to neće moći čekati. Oni koji se uspiju snaći će otići, oni koji se snađu i obnove nekako svoje kuće će ostati, a stari će umrijeti. A odlaze i stari iz Gline koji imaju djecu vani, evo, sada je prodano pet kuća i sele svojoj djeci. Kuće se prodaju za deset tisuća eura, realno vrijede 50 tisuća, ali nemate ih kome prodati, priča Branka banijsku svakodnevnicu.

Hoće li Banija odumrijeti? Za par godina neće više biti sela. Imamo desetak sela s dva, tri stanovnika i tu se više nitko neće vratiti, nema šanse, pogotovo ako se ne obnovi kompletna infrastruktura, od cesta do vode. Banija je sve ove godine bila zapuštena i zaboravljena jer nisu htjeli da se Srbi vrata, a i vlast se održava na tim međunarodnim tenzijama. Mi još nismo zaboravili '41., a kada ćemo zaboraviti '91., pita se Bakšić Mitić, koja važnim smatra ekonomski napredak, a ne da gledamo tko je što i da se okrenemo budućnosti. Problem je za mlade što nemaju nikakvog sadržaja, samo posao-kuća. Evo, mi iz Ljudi za ljude sad smo pokrenuli kino, a i djeca su bila oduševljena STEM radionicom. Sve počiva na volonterima, građanskim udrugama i inicijativama, ništa nije institucionalizirano, a i obnove su odrđene zahvaljujući donacijama ljudi dok država nije još obnovila nijednu kuću, rezignirano će Bakšić Mitić.

I u Petrinji, baš kao i u Glini, većina poslova i događanja naslonjena je na građanske udruge i privatne inicijative. Izmjenjuju se volonteri, humanitari, koncerti, večeri poezije, sportska događanja, humanitarni teniski turniri, kako hrvatskih umjetnika, intelektualaca i sportaša, tako i srpskih ne bi li se osigurao privid normalnog života u nenormalnoj situaciji.

‘Community Revolution’

Mnoge od njih organizira i okuplja Tamara Jovičić, čelnica petrinjske Udruge IKS, koja postoji od 2003. godine kao lokalni volonterski centar za građansko obrazovanje, neformalne edukacije, europske snage solidarnosti, besplatna administrativna pravna pomoć građanima, rad u kaznionicama, rad s djecom u vrtićima, Amnesty International program koji je preko nas prvi put ušao u Hrvatsku u četiri srednje škole na Baniji, interkulturne razmjene, a sada su ušli i u program Montessorija.

„Situacija na Baniji posljedica je politike posljednjih 30 godina mlade, demokratske države Hrvatske, koja osporava razvoj civilnog sektora jer joj ne paše, jer ovo nije demokratska vladavina. Osim toga, 30 godina imamo politiku kojoj odgovara da ovo područje ostane kakvo jest. Prvo je bilo poslije rata da se Srbi nikako ne vraćaju nazad pa se naseljavalo stanovništvo iz drugih dijelova Hrvatske, i to mahom socijalni slučajevi, bez

radnih navika i iskustava, dakle, ovisnici o državnim dotacijama. Pored onoga što smo sami jadni i po sebi bili, trebalo nas je još 30 godina činiti još jadnijima“, daje nam svoje viđenje.

To će biti društveno kulturni centar koji će se rasprostirati na tri tisuće kvadrata ne zvala se ja Tamara, energično će šefica Udruge IKS, pokazujući nam prostor za koji ima velike planove. Već 14 godina imam projekt, ali čekam političku volju. Bit će tu poduzetnički inkubator, klub tražitelja posla, info-centar za mlade, puppet studio za zapošljavanje dugo-trajno nezaposlenih, osposobljavanje za rad na šivaćim mašinama, izrađivanje puppet lutaka i lutkarske predstave koje radimo na teme građanskog odgoja i obrazovanja. Projekt stoji već sedam godina jer nema političke godine za takve i slične projekte koji otvaraju nove niže i viši stupanj razvoja i same demokracije o kojoj toliko pričamo, ali ništa za nju ne radimo. Radimo isključivo s ranjivim skupinama, od djece do osobama u staračkim domovima. Projekt smo nazvali ‘Community Revolution’, što govori o tome kakvo je stanje bilo ovdje, onda i sada, objašnjava znakoviti naziv centra.

Ovo je slijepo crijevo i dolaze nam ljudi iz Zagreba, koji je na 50 kilometara, i ostaju zapanjeni situacijom i standardom života u ovom kraju, Petrinji, Glini, Kostajnici, Dvoru i drugima. Ljudi nemaju kanalizaciju, električnu mrežu, vodu u pojedinim kućanstvima. Imamo zaperke seoske za koje doslovno trebamo helikopter da bismo došli jer su putevi toliko zarasli i zapušteni da je nemoguće njima proći. Bojanski Drenovac kao dijete pamtim kao selo s morem ljudi, bilo je devedestih 900 kućanstava i u svakom troje, četvero ljudi, a danas imaš tri babe od 85 godine koje su došle umrijeti na svoje ognjište. Pa im ni to ne damo nego ih sada iz tih kuća smještamo u kontejnere.

Ovdje imamo jedinstvene ostatke netaknute prirode koja našoj državi može donijeti takav prosperitet samo kada bi netko razmišljao na takav način i prepoznao i ulagao u te potencijale, a ne da se bavimo '41. i '91. Umjesto da se mladim ljudima nude radna mjesta, mi još vodimo ratove, a mladost odlazi u potrazi za kruhom, ali i zbog nesnošljivosti, govori nam Tamara.

Vlada je ta koja prva mora pokazati volju i razumijevanje potencijala ovog kraja i pokrenuti projekte. Trenutačno se osjeti da bi se nešto moglo početi događati po tom pitanju, ali isključivo potencirano potresom, što je strahota i meni je to poražavajući trenutak da se morala ovakva katastrofa dogoditi da bi netko progledao i donekle pokazao neku volju, ogorčeno komentira zašto je vlast tek sada pogledala Baniju i uvjerenja je da, bez obzira na moguću revitalizaciju ovog kraja, ako govorimo o stanovništvu koje je otišlo '95. i '96. godine, sumnja da ih ikada više mogu vratiti.

Puni dojmova, od oduševljenja do nevjericice, odlazimo nakon nekoliko sati i pozdravljamo sve te sjetne, ali skromne pa zato ipak sretne ljude.

Napuštamo razglednicu koju zasad nitko ne šalje.

<https://forum.tm/vijesti/zaboravljeni-smo-jer-nisu-htjeli-da-se-srbi-vrate-7579>

Oporavak klupske glazbene scene (4. dio) – povratak u budućnost

---

66. Zoran Stajčić

Novinarski projekt:
**Oporavak klupske
glazbene scene**

Elektronička publikacija:
Ravnododna.com

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
24. svibnja 2021.

Svoje mišljenje o povratku na (normalni) model rada, tj. onaj prije proljeća 2020. godine, iznijeli su čelni ljudi iz Tvornice kulture, Vintage Industrial Bara, Močvare, KSET-a i Kulturnog centra Mesnička, pulskih klubova Kotač i Dnevni boravak koji djeluju u sklopu prostora Društvenog centra Rojc, te iz šibenskog kluba Azimut.

Po najavama velikih stranih gostovanja i festivala rekli bi smo da potpuni oporavak dolazi 2022. godine, no sličnu situaciju smo imali i u ovo vrijeme prošle godine, kada su te iste najave ukazivale da će to biti 2021. godine. Razlika je dakako u tome što pred ljetom 2020. nije bilo nikakvih naznaka da će se uskoro pojavit cijepivo protiv koronavirusa, a ove sezone je cijepljenje populacije u jeku.

Ohrabrujuće vijesti dolaze iz Europe, ne samo u smislu da Velika Britanija prednjači s festivalskim i koncertnim pilot projektima, već se može reći da je najjači signal došao iz Rotterdama u Nizozemskoj gdje se proteklog tjedna pred punom arenom posjetitelja tri večeri održavao Eurosong. Zgusnuti redovi publike na tribinama pružali su ohrabrujuću sliku.

No to je Eurosong, blagajna tog događanja je Alibabina pećina puna blaga u odnosu na budžete klubova svud u svijetu, a kamo li hrvatske klubove koji se bore za konkurentnost i ono s čim se većina ispitanih slaže jest da je potrebno nešto poput start-up pomoći, tj. fondova oporavka kako bi se koncertni pogoni pokrenuli, a glavno ‘gorivo’ za koncertne prostore je upravo program.

„Od zadnjeg koncerta u ožujku 2020. godine pa do kraja 2020. godine u Tvornici kulture nije održana niti jedan veliki koncert zbog epidemioloških mjera. Bilo je nekoliko manjih koncerata manjih izvođača sa sjedećim mjestima i besplatnim ulazima, no to je više bio pokušaj održavanja imena Tvornice u medijima nego isplativosti samog događaja. Tvornica kulture je pogon sa velikim kapacitetom publike i zbog toga su i produksijski troškovi veliki, te se oni ne mogu pokrivati iz prihoda malog broja posjetitelja. U 2021. godini počeli smo tek u veljači sa dodjelom nagrade RockOff, te od travnja do danas s nekoliko koncerata u sklopu projekta ‘Svirati se mora’. Zbog epidemioloških mjera ti koncerti su isključivo sjedeći i sa kapacitetom od svega 160 sjedećih mjesta“, objašnjava problematiku **Dražen Goreta** iz zagrebačke **Tvornice kulture**.

Goreta smatra kako našoj kulturnoj industriji nije potrebna samo pomoć za preživljavanje već i određeni vid ‘fonda za oporavak’ kako bi povećali svoju međunarodnu konkurentnost. Mnoge europske zemlje podržale su koncertnu industriju upravo kroz tzv. fondove oporavka koji su bili u određenom postotku od ostvarenih prihoda u 2019. godini.

„Najčešće se te brojke kreću u iznosu od 10% od ostvarenih ukupnih prihoda. Od naše države očekujem upravo to, a ako to ne prepozna biti će to opet jedna u nizu potvrda da nismo prava članica Europske unije

i da ne njegujemo sve njene vrijednosti u odnosu na kulturu“, tvrdi Goreta.

Za rad i u pandemijskim uvjetima za mnoge su bili potrebni krediti, a uračunavanje i njih u cijeli shemu daje drukčiju sliku trajanja perioda oporavka, što konkretno objašnjava **Hrvoje Jelković** iz šibenskog **Azimuta**: „Nažalost, tu sam pesimističan jer u situaciji gdje smo svi mi koji smo još živi opterećeni velikim kreditnim zaduženjima biti će vrlo teško ulagati sredstva u program, posebno u razvoj scene i koncerete koji su vrlo bitni i ciljano neprofitabilni. U najboljem slučaju pričamo o 2025. godini. Konkretno, mi smo se do sada kreditno zadužili više od 220.000 kn da bi uopće bili u mogućnosti danas postojati. Tako, da eto taj podatak dovoljno govori o pomoći države.“

Kornel Šeper iz zagrebačkog kluba **Močvara** kao bitan faktor oporavka navodi podršku lokalne politike, što financijski, ali i u vidu ustupanja javnih površina za epidemiološki sigurno provođenje koncerata, predstava, performansa, radionica, projekcija, itsl. On također smatra da je važno da buduće odluke Stožera CZ (za koji se nuda da će uskoro izgubiti svrhu koju je imao) i nacionalne politike budu dobro usklađene sa situacijom na terenu, budući da je bilo, kako kaže „nebuloznih rješenja“. „Događalo se da je na snazi zabrana održavanja radionica u vrijeme dok je većina drugih masovnijih djelatnosti, težih za kontrolirati, dozvoljena. Najvažniji faktori su naravno jenjavanje epidemije i povratak životnog elana i optimizma kod ljudi, za što je odgovornost široko raspoređena: od međunarodnih institucija do svakog od nas intimno“, tvrdi Šeper.

Elana u zagrebačkom **Vintage Industrial Baru** ne nedostaje, po riječima **Luke Balena** i **Matije Trupinovića**, koji se nadaju da bi 2022. trebala biti godina oporavka. „U stalnom kontaktu smo sa odgođenima, onima koji su bili dogovoren i godinu unaprijed, plus neki novi. Svi žude za povratkom, samo se čeka zeleno svijetlo. Spremni smo si polomiti kosti samo da radimo ono što najviše volimo“, poručuju Balen i Trupinović.

Klubovi manjeg kapaciteta kao što je **Kulturni Centar Mesnička** se po riječima **Zorana Drlića** odavno

---

pripremio na najgore, a u tim uvjetima uz puno prilagodbi djeluje i održava kontakt sa svojim posjetiteljima „U tom smislu i KCM će restrukturirati svoje programske sheme, okrenut ćemo se više događajima izvan kluba, open airovima i izletima u prirodu, koje smo već i započeli odlaskom u Kuterevo na izlet prošle godine u listopadu“, izjavljuje Drlić.

Iz zagrebačkog **KSET-a**, te pulskih klubova **Kotač i Dnevni boravak** su pak najviše optimistični. „Nadamo se da bi se prosjek koji je postojao prije pandemije mogao vratiti u KSET već na jesen ili najkasnije na proljeće 2022. godine“, tvrdi **Matej Balun** iz KSET-a, a slično izjavljuje i **Davor Uljanić** iz Kotača: „Nadamo se da će se sve vratiti na staro u 2022. godini, polovična rješenja nisu održiva u klupskoj formi“, dok je tu najoptimističniji **Branimir Slijepčević** iz Dnevnog boravka koji drži da bi to već mogla biti druga polovica ove godine, ali treba uzeti u obzir da je Dnevni boravak tu specifičan kad je riječ o koncertima (o čemu je bilo riječi u prethodnim nastavcima feljtona).

Viziju povratka na staro, ali i što bi trebalo učiniti objašnjava Dražen Goreta iz Tvornice: „Bez potpune procijepjenosti nema povratka na staro i to svi moraju shvatiti. Ne priznajem nametnutu sintagmu ‘novo normalno’, već da bi se rock koncert ili festival mogao održati mora postojati samo ‘staro’. Socijalna distanca i sjedeća mjesta možda su moguća za klasičnu glazbu ili jazz, no rock ‘n’ roll koncert u svim svojim inačicama ne može funkcionirati bez pokreta publike i zajedničkog druženja. Da bi se vratili na staro i ova pandemija završila, jedini izlaz je cijepljenje i starije i mlađe publike i osobno sam zagovornik toga da nam se što prije ukinu ograničenja za broj publike uz uvjet da posjetitelj mora biti cijepljen, da je prebolio COVID, ili da ima negativan antigenski test. U samom početku možda ćemo imati manje publike, no bolje je 50% od starih brojki, nego ovakvo mučenje uz ograničenja. Naročito što se u raznim stožerima pojavljuju ljudi koji nisu uopće kompetentni za svoj posao i koji imaju svoja vlastita tumačenja o epidemiološkim mjerama i pravilima vezanim uz to. Bilo je čak slučajeva da se ‘propitkuju’ mjere za umjetničke programe jer kao ‘rock ‘n’ roll izvođači nisu umjetnici’.“

Za kraj ćemo se osvrnuti na izjavu Hrvoja Jelkovića iz šibenskog Azimuta. „U cijeloj ovoj pandemijskoj priči ako maknemo problem nas koji vodimo prostore za organizaciju koncerata i drugih kulturnih sadržaja upravo je tragično nerazumijevanje koje je država pokazala prema umjetnicima, ostavivši ih bez ikakvih mogućnosti prihoda sada već više od godinu dana. Koliko je meni poznato ne znam za niti jedan program direktnih potpora umjetnicima. Bilo bi vrlo zanimljivo složiti jedan ovakav upitnik prema umjetnicima i vidjeti njihovu današnju situaciju, predviđanja i očekivanja“, rekao je Jelković.

U ljeto 2020. smo proveli slično feljtonizirano istraživanje naziva „**Biti glazbenik u COVID-19 okolnostima**“, no obzirom na protok vremena i sve što se u međuvremenu događalo, možda je vrijeme za još jedno, nadajmo se završno, ako 2022. donese prevagu u pandemijskoj borbi.

<https://ravnododna.com/oporavak-klupske-glazbene-scene-4-dio-povratak-u-buducnost/>

Što je autizam? "Spektar uspoređujem s izvanzemaljcem koji je sletio na Zemlju i mora se uklopiti, iako mu često nije jasno što i zašto Zemljani rade"

67. Magdalena Rendulić
Novinarski projekt:
Destigmatizacija poremećaja sa spektra autizma

Elektronička publikacija:
Dnevnik.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
10. kolovoza 2021.

U posljednje vrijeme sve je više govora o poremećaju iz spektra autizma (PSA), no u javnosti je još puno predrasuda i nepoznаница о том poremećaju. Kako bismo hrvatskoj javnosti što više približili potrebe i teškoće ljudi iz spektra, pokrenuli smo serijal članaka u kojima donosimo objašnjenja stručnjaka i iskustva odraslih i djece iz spektra, kao i njihovih skrbnika. U prvom članku donosimo objašnjenje što je PSA, kako se dijagnosticira i koji je institucionalizirani pristup dijagnostici i podršci u Hrvatskoj.

O PSA-u smo razgovarali s profesoricom **Sanjom Šimlešom** sa zagrebačkog Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta te psihologinjom **Majom Bonačić**, koja u svom Centru provodi terapije s djecom i odraslima na spektru autizma, za što je i nagrađivana. Pitali smo ih da nam objasne **što je autizam i kako se manifestira**.

PSA je prvenstveno **poremećaj socijalne komunikacije** popraćen s još nekoliko simptoma koji variraju od osobe do osobe. Postoji izrečica koja kaže: "Ako si upoznao jednu autističnu osobu, upoznao si jednu autističnu osobu", što znači da se autizam **kod svakoga manifestira drugačije**.

"Prema kriterijima dijagnostičkih priručnika, spektar autizma primarno uključuje poremećaj socijalne komunikacije te barem dva simptoma iz druge skupine simptoma – **govorne ili motoričke stereotipije ili repetitivna ponašanja, specifične interese, senzorne teškoće te rigidnost oko rutina i ritualna ponašanja**", kaže Bonačić i dodaje kako je autizam neurobiološki poremećaj mozga, odnosno neurorazličitost koja se prirodno pojavljuje u ljudskoj populaciji, no "može uključivati višestruke teškoće, poput intelektualnih teškoća, govornu apraksiju, agresiju i autoagresiju, poremećaje spavanja, piku i druge poremećaje hranjenja itd". Bonačić ističe da sva ta "dodatna" stanja ne spadaju u primarne simptome spektra autizma.

Profesorica Šimleša navodi definiciju Američke psihijatrijske udruge iz 2013. koja je uvriježena. "Poremećaj iz spektra autizma (PSA) je **neurorazvojni poremećaj** koji obilježavaju odstupanja u socijalnoj komunikaciji i socijalnim interakcijama te prisutnost ograničenih, ponavljajućih ponašanja, interesa ili aktivnosti."

Ključna je rana intervencija

Psihologinja Bonačić naglašava kako se kod dijagnoze autizma **gledaju prve tri godine života**. "Osobe u spektru uredne ili natprosječne inteligencije **nauče kompenzirati i maskirati drugu skupinu simptoma**. Zato je dijagnostika spektra, kada nema višestrukih teškoća, kompleksnija s porastom dobi osobe. U tom kontekstu, **autizam ne nestaje, osoba ne izlazi iz spektra s vremenom, nego se samo adaptira na neurotipičnost**. Ja često spektar uspoređujem s izvanzemaljacem koji je sletio na Zemlju i mora se uklopiti, iako mu često nije jasno što i zašto Zemljani rade. Samim time je netko uspješniji, a netko manje uspješan, ovisno o drugim već nabrojenim kapacitetima. I naravno, ranoj intervenciji i podršci sustava i okoline, ne samo njima nego i cijeloj obitelji", kaže Bonačić.

Profesorica Šimleša kaže da prepoznavanje autizma ni u ranoj dobi nije lako.

"Valja pažljivo sagledati sve aspekte djetetova razvoja i stvoriti jedinstvenu sliku funkciranja djeteta. Zbog toga je potrebno da ta procjena bude timska. Roditelji najčešće uočavaju da dijete ne govori. No **činjenica da dijete ne govori gotovo nije važna** za PSA jer je to jedan vrlo nespecifičan simptom. Premda kašnjenje u pojavi prvih riječi može biti jedan od znakova PSA-a, ono se može javiti i u djece urednog razvoja, djece s jezičnim teškoćama, djece s motoričkim teškoćama, djece s intelektualnim teškoćama i sl. Sama činjenica da dijete ne govori ne kazuje nam mnogo o prirodi njegovih teškoća.

Mnogo je važnije uočiti kako dijete komunicira s roditeljima i drugom djecom, pokazuje li interes za ljude, prati li i imitira ono što drugi ljudi i djeca rade, koliko razumije jezik, u kojoj mjeri može surađivati u jednostavnim igrama i čime se i kako samostalno igra. Vrlo često roditelji posumnjuju da je njihovo dijete gluho jer se nesustavno odaziva na ime", objašnjava Šimleša.

Dodaje kako se kod djece s autizmom često može primijetiti **kašnjenje geste pokazivanja prstom**, koja se kod većine djece urednog razvoja pojavljuje oko prve godine. Nadalje, autistična djeca komuniciraju pretežno kada nešto trebaju, a rjeđe kako bi usmjerila pažnju roditelja ili skrbnika na nešto što im je zanimljivo, kaže profesorica i nastavlja kako djeca s autizmom mogu imati oskudniji kontakt očima, teže surađuju i ponekad sve rade sama te ne uključuju druge ljudе u svoje aktivnosti i ponekad pokazuju uznenirenost ako im se naruši rutina.

I igra kod djece s autizmom može biti stereotipnija, što znači da primjerice **slažu autiče ili igračke u niz, vrte kotačiće autiča i slično**, navodi profesorica Šimleša.

"Kad počnu govoriti, može biti upadno to da govore bez jasne namjere i funkcije, često izgovaraјući napamet upamćene fraze ili čak i cijele dijaloge, primjerice ulomke iz crtića ili reklama", kaže Šimleša. Takva vrsta ponavljajućeg govora naziva se eholalija.

Ljudi se rađaju autistični

Jedna od **najštetnijih predrasuda o PSA-u jest ta da autizam uzrokuju cjepiva ili pak prehrana**. Neki ljudi pribjegavaju **opasnim metodama** kojima pokušavaju "izlječiti" autizam kod djece kemijskim sredstvima i izbjeljivačima kojima samo mogu ugroziti djetetovo zdravlje i život.

Obje stručnjakinje ističu da to nije tako.

"U ovom trenutku znanstvena zajednica ne povezuje nastanak PSA-a s cjepivom ili prehranom", kaže Šimleša.

"Osoba se rodi autistična", ističe Bonačić.

Kako se i gdje u Hrvatskoj može dijagnosticirati autizam

Sanja Šimleša ističe kako **u Hrvatskoj postoji veći broj gorućih problema** vezanih za rano prepoznavanje PSA-a.

"Za početak, uopće **ne postoji sustav ranog probira djece** na razvojne poremećaje. Nadalje, kad se utvrdi sumnja na postojanje razvojnog odstupanja, ne postoji jasna ideja kamo se djeca upućuju, koje postupke procjene treba napraviti i tko ih provodi. Roditelji se često susreću sa situacijom da im različiti stručnjaci daju proturječne informacije i pritom ih **obasipaju različitim dijagozama**.

Postavljanje dijagnoze PSA-a tijekom prve godine života je otežano, te ne postoje na dokazima utemeljene jasne smjernice za takve postupke. Budući da su djeca sa PSA-om vrlo često smanjeno suradljiva, potrebne su i posebne vještine ispitivača, kao i vještine prikupljanja i kritičke analize relevantnih podataka od roditelja. Tijekom procjene potrebno je stalno imati na umu razvojnu perspektivu, odnosno da je PSA-a cjeloživotni razvojni poremećaj koji se u različitoj dobi očituje različitim obilježjima, koja se mijenjaju tijekom odrastanja pojedinog djeteta.

Nadalje, u postupku procjene važno je uključiti informacije o djetetu iz više izvora te informacije o tome kako dijete funkcioniра u različitim sredinama i s različitim osobama. U postupku procjene trebao bi,

kad god je to moguće, sudjelovati tim stručnjaka", navodi Šimleša te objašnjava kako još **ne postoje biomedicinski dijagnostički markeri** za PSA, pa se **dijagnoza postavlja isključivo na temelju behavioralnih obilježja**, odnosno na temelju ponašanja djeteta.

"Okosnicu cjelokupnog postupka čini prvo procjena obilježja različitih razvojnih područja kao što su intelektualne, komunikacijske, jezične sposobnosti, vještine svakodnevnog života, obilježja ponašanja djeteta te uz to i provedba testa specifičnog za dijagnostiku PSA-a (ADOS-2 i/ili ADI-R)", navodi profesorica.

Maja Bonačić objasnila nam je da je **glavni instrument u dijagnostici autizma standardizirani dijagnostički protokol ADOS-II**, koji je primjenjiv od 12 mjeseci djetetova života pa do smrti. "Često nije dovoljan samo ADOS i tu treba biti oprezan. Zato je jako važna diferencijalna dijagnostika, a pogotovo kod odraslih osoba, gdje i **neki poremećaji ličnosti mogu izgledati kao spektar autizma**", ističe psihologinja te dodaje kako se zbog toga neki okljevaju upustiti u dijagnosticiranje odraslih.

Gdje potražiti dijagnozu?

"Dijagnoza se može dobiti u različitim institucijama koje pripadaju zdravstvenom sustavu, primjerice **Klinici za dječje bolesti Zagreb ili KBC-u Zagreb na uputnicu**. Dijagnoza se postavlja i u nekim ustanovama koje nisu dio zdravstvenog sustava, primjerice u **Nastavno-kliničkom centru Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta**", kazala je Šimleša, a Bonačić dodaje kako se dijagnoza može dobiti u institucijama koje koriste ADOS-II, koji i ona koristi u svom **Centru Coralina** zajedno s dubinskim intervjoum te projektivnim testom ličnosti ako se radi o odraslim osobama.

A što s odraslima koji sumnjuju da su u spektru?

Šimleša kaže da mali broj stručnjaka u Hrvatskoj dijagnosticira odrasle osobe i to je još jedan od problema u našoj zemlji.

"Dijagnoza PSA-a sustavnije se postavlja tek dvadesetak godina te je moguće da **postoji određen broj**

---

osoba, naročito visokofunkcionalnih, koje nisu bile dijagnosticirane u djetinjstvu, a same posumnjuju da se radi o PSA-u”, kaže profesorica i ponavlja kako je problem dijagnostike u odrasloj dobi **postojanje brojnih komorbiditeta ili preklapanja dijagnostičkih kriterija** u različitim kliničkim skupinama te je ponekad teško razlikovati primjerice visokofunkcionalni autizam i poremećaje ličnosti.

“S obzirom na to da je PSA poremećaj koji se dijagnosticira u djetinjstvu, i dijagnostički su kriteriji bolje i jasnije opisani za ranu i predškolsku dob”, pojašnjava.

Odrasli dijagnozu mogu potražiti u Nastavno-kliničkom centru Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i Centru Coralina u Zagrebu.

Autizam se sve više istražuje

Šimleša ističe kako posljednjih godina poremećaj iz spektra autizma izaziva vrlo veliko zanimanje zbog znatnog porasta u njegovoj prevalenciji koji se sustavno bilježi posljednjih nekoliko desetljeća, a posebice unazad nekoliko godina. Kaže da se porast zasigurno može pripisati boljem prepoznavanju i boljoj dijagnostici PSA-a.

“Autizam je trenutačno **razvojni poremećaj s neusporedivo najvišom stopom porasta financijskih sredstava** koja se ulažu u njegovo istraživanje u svijetu”, ističe. Tako je 2019. godine američki Nacionalni institut za zdravlje uložio 296 milijuna dolara u te svrhe. U Hrvatskoj **ERF upravo provodi inkluzivno istraživanje** u kojem sudjeluju autistične osobe u pripremi i u provedbi. Cilj istraživanja je utvrditi kvalitetu obrazovanja učenika s autizmom u redovnim razredima u osnovnim školama.

“U tijeku je provedba kvalitativnog dijela s manjom skupinom sudionika te ćemo na temelju toga kreirati upitnik koji će biti sveobuhvatniji. Cjelokupno istraživanje omogućiće nam analizu trenutačne situacije kako bismo imali temelj za zastupanje promjena u sustavu obrazovanja”, najavila nam je **Jasmina Stošić**, profesorica koja provodi istraživanje sa studentima i osobama iz spektra. Više o tome čitajte u nastavcima serijala Destigmatizacija poremećaja iz spektra autizma.

NAPOMENA

S obzirom na to da neke osobe iz spektra i skrbnici osoba iz spektra preferiraju različite nazive, u želji da poštujemo i jedne i druge, u tekstu smo koristili dva oblika: osobe s autizmom i autistične osobe. Oba su termina jednakovrijedna te je na osobi na koju se odnosi da odluči koji izraz joj više odgovara.

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/sto-je-autizam---659236.html>

PREGLED TJEDNA: Ivica Puljak mora učiti

...jer, znamo, politički medeni mjesec u Splitu završava jako, jako brzo

---

68. Damir Petranović

Novinarski projekt:
Splitski izbori

Elektronička publikacija:
Dalmatinski portal

Broj objavljenih članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
31. svibnja 2021.

Puno učenja čeka **Ivicu Puljka**, jako puno. Barem ukoliko, nakon trinaest godina oporbenog djelovanja njega i supruge **Marijane**, ima ambiciju zbilja obnati vlast i ne biti tek neobični prolaznik.

A to je valjda cijeli smisao politike.

Morat će novi gradonačelnik prionuti poslu i pokrpati rupe u svome znanju o osnovnim splitskim temama, oko kojih je posljednjih tjedana demonstrirao sasvim solidan deficit. Kampanju možda jest vodio jako dobro - nudeći mišung vizije 'civiliziranog i pitomog Splita' s jedne strane i apele na građanski bunt protiv HDZ-a i **Keruma** s druge strane - ali to doba završilo je još sinoć.

Sada će zaista trebati nešto i raditi.

Posljednjeg tjedna predizborne kampanje bili smo izbombardirani beskrajnim sučeljavanjima zbog kojih smo se na trenutke osjećali kao da gledamo program s teleprodajom i onim zamornim reklamama za setove posuđa i noževa: vječito iste teme i vječito isti odgovori, unaprijed naučene fraze. No kako su se sami izbori približavali, tako je po količini nervoze postalo jasno da HDZ gubi.

I da im se, zajedno sa Željkom Kerumom, iz ruku izbjiga gradska blagajna koja je već dobrano nabubrila na preko milijardu kuna godišnje. Reputacija je nastradala, a džepovi još više.

U furionom finišu **Vice Mihanović** izgubio je zato što građani ipak nisu nasjeli na priču o aktivistima koji mrze Split i o **Bojanu Ivoševiću** - glavnem Puljkovom zgoditku, ali ujedno i njegovoj slaboj točki - kao antisemitu. Izvlačenjem njegovog isprovociranog ali kretenskog Facebook statusa otprije četiri godine uspjeli su, čini se, dokazati samo jedno: da ima kratak fitilj i da mu je jezik brži od pameti.

Nije da to nismo znali i ranije.

Izgubio je Mihanović i zato što nije uspio omekšati svoj imidž poprilično blesavim spotovima, neduhovitim gegom s plavim Renaultom 4 i lutanjem oko slogana kampanje, da ne govorimo o ugledu same Partije i bizarnim ekscesima poput iskorštavanja djece u političke svrhe. 'Vidjeli su **Andreja Plenkovića** i samoinicijativno počeli skandirati HDZ-u', pokušat će nam objasniti.

I tako vjerojatno samo dodatno isprovocirati ljude i izvući ih na birališta.

Na koncu, Mihanovićem problem bio je i činjenica da je malo koga uspio uvjeriti da je bio bolji kandidat HDZ-a, a pogotovo da bi bio bolji gradonačelnik od **Andre Krstulovića Opare**, čovjeka koji mandat ipak završava u plusu. Ne bismo se bunili da njegov nasljednik pokaže barem jednaku volju i energiju, senzibilitet za grad, pa i agilnost. Svim manama usprkos.

Ima ih i Ivica Puljak, nesumnjivo: od spomenutog deficitu u znanju o osnovnim komunalnim proble-

mima, preko manjka iskustva u javnoj upravi i zakučastim koridorima gradske administracije - sasvim je realna opcija, naime, da će ga Banovina u roku od šest mjeseci prožvakati i ispljunuti - do evidentnog problema u međuljudskim odnosima. Nisu ga skoro pa svi dosadašnji suradnici napustili onako bezveze, iz hira.

Na koncu, tu je i vrlo izražena ambicija bračnog para Puljak kojoj, čini se, nema limita - pa onda i realna opasnost da Split postane tek poligon za vođenje nacionalne politike i žetončić za neki novi uzlet, neko novo razračunavanje na nekim novim izborima. Tek taj film zbilja ne bismo voljeli gledati.

Da, rekli smo, puno je izazova i puno, jako puno tema za učenje za ovog doktora elementarnih čestica. što ne znači da je misija neostvariva.

Na koncu, gradonačelnik ovog grada bio je i jedan bagerist.

Ovaj novi po svemu sudeći dobit će šansu i u Gradskom vijeću, ima spremne neke projekte kojima će se moći pohvaliti, valjda ima i viziju kako ne zaglaviti u blatu pogodovanja, uhljebljivanja i političke trgovine. Ovo je trenutak kada o tome mora razmišljati jer ako se išta u Splitu pokazalo kao pravilnost, to je činjenica da za svaku novu vlast medeni mjesec završi jako brzo.

A mine se ionako nalaze posvuda.

<https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/pregleđ-tjedna--ivica-puljak-mora-uciti/99499>

PANDEMIJA PROMIJEŠILA SVE

Istina o kriminalu u doba korone: 'Po statistici u usporedbi s drugima izgledamo bajno, ali...'

Znakovit je i porast silovanja kojih je u sedam mjeseci 2021. prijavljeno 121, a u istom lanjskom razdoblju 95, što je 27,5 posto više

69. Dušan Miljuš

Novinarski projekt:
Kretanje kriminaliteta u pandemiji COVID-19 u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na kriminalitet nasilja u obitelji, imovinske delikte, te prekršaje s elementima nasilja i nasilja u obitelji, te prekršaje kršenja mjera samoizolacije i mjera Kriznog stožera

Elektronička publikacija:
Jutarnji.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
15. rujna 2021.

Pandemija COVID-a ostavila je i ostavlja posljedice na svim području društvenog života, pa se tako odražila i na stanje i kretanje kriminaliteta, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Iza nas je više od godine i pol globalne pandemije, mjeseci lockdowna i novog (ne) normalnog, više od milijun turista koji su ove sezone bili na odmoru u Hrvatskoj, ulazimo u četvrti val, najavljuju se popuštanja mjera.

Porast potrošnje droge, posebice kokaina i marihuane, porast nasilja, a posebno obiteljsko, drastičan rast broja zlouporabe djece radi pornografije, imovinskih kaznenih djela, samo su neka od oblježja kriminaliteta u doba pandemije. I to je ocjena ne samo organizacija na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini koje se njime bave, već o tome svjedoče i policijske statistike, ali i stručnjaci koji se bave kriminalitetom. Kako se kretao kriminalitet u doba pandemije bavit ćemo se u serijalu napisa i raščlanjivati neke najkarakterističnije značajke.

Podaci MUP-a

Prema službenim podacima MUP-a za 2020. godinu prijavljeno je 53.082 kaznena djela koja se progone po službenoj dužnosti što je za 5,2 posto manje u

---

usporedbi s prethodnom godinom. Zabilježeno je još 8.012 kaznenih djela za koja postupak nije pokrenut zbog izostanka prijedloga i još 14.696 kod kojih je postupak pokrenut privatnom tužbom, pa je u ukupnom zbiru kriminalitet u 2020. u padu 9,5 posto u odnosu na 2019. godinu.

Dok smo u 2020. imali pad kriminaliteta, u sedam mjeseci ove godine prijavljeno je 24.255 kaznenih djela, što je povećanje za šest posto u usporedbi s istim razdobljem 2020. kad su prijavljena 22.873 kaznena djela. Sa 1306 kaznenih djela na 100.000 stanovnika Hrvatska spada u red sigurnih zemalja.

Ovaj statistički podatak prof. dr sc **Petar Veić**, profesor na katedri za kazneno i postupovno pravo riječkog Pravnog fakulteta ovako komentira: - Hrvatska po toj statistici izgleda bajno. Susjedna Slovenija ima dvostruko više kaznenih djela na 100.000 stanovnika, Austrija pet, Njemačka oko šest puta više. Paradoksalnost slijedi iz odnosa korupcijskih kaznenih djela kojih je u nomenklaturi 10 i kaznenog djela nasilja u obitelji. Broj korupcijskih kaznenih djela je 2020. godine tridesetak posto manji od broja kaznenih djela nasilja u obitelji i da je broj tih kaznenih djela u odnosu na 2019. godinu zabilježio pad od tridesetak posto. Ovo nije od jučer, već je to redovno stanje. Iz svega navedenog možemo istaknuti vulgarnu definiciju statistike „to je točan zbroj netočnih podataka“, smatra Veić.

Pad broja ubojstava

Ona najteža kaznena djela ubojstva, njih 36 u 2020. godini bila su na razini trogodišnjeg prosjeka od 35 ubojstava, a ispod desetgodišnjeg. U sedam mjeseci 2021. prijavljeno je 15 ubojstava, sedam manje u usporedbi s istim lanjskim razdobljem, što je pad za 31,8 posto.

Manje je i pokušaja ubojstava, u sedam mjeseci 2021. prijavljeno ih je 15, a u istom razdoblju 2020. godine 59. Ono što može zabrinjavati i biti posljedica pandemije je gotovo za trećinu veći porast silovanja, a 2021. u sedam mjeseci prijavljeno je 121, a u istom razdoblju lani je prijavljeno 95 silovanja što je porast od 27,5 posto. Koliko je to posljedica pandemije tek treba istražiti, ali ono što je jedina svijetla točka je da

se kod silovanja bilježi visok postotak razriješenosti prijavljenih kaznenih djela - od čak 97,5 posto.

- Mjere koje je država poduzela radi sprječavanja zaražnih bolesti su u svim segmentima sprječavale mobilnost ljudi i na prvi pogled činilo se da će takvo stanje doprinjeti jačem padu sigurnosnih pokazatelja prije svega padu kaznenih djela i prekršaja. Pad ili porast ukupnog kriminaliteta od 5 posto nije ništa uobičajeno jer je to hrvatski kontinuitet. Istaknuli smo problematiku nasilja u obitelji koje je kao kazneno djelo poraslo za četrdesetak posto u odnosu na 2019. godinu. Međutim, treba reći da je broj prekršaja iz navedenog područja pao za osam posto; navodi prof. Veić.

Nasiljem u obitelji ćemo se još posebno baviti.

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/istina-o-kriminalu-u-doba-korone-po-statistici-u-usporedbi-s-drugima-izgledamo-bajno-ali-15102575>

Koliko je milijuna kuna plaćeno prije prve lopate na gradilištu

Nakon što smo u jučerašnjem tekstu o troškovima gradnje nove zgrade bjelovarske bolnice objavili dodatne anekse prema kojima je gradnja poskupjela za više od 3,5 milijuna kuna, danas donosimo pregled troškova nastalih prije potpisivanja ključnog ugovora s izvođačem radova, križevačkim Radnikom d.d.

Naime, neprekidno se u javnosti komunicira trošak bolnice od 272 milijuna kuna. Doista, OB Bjelovar potpisala je 27. prosinca 2019. s Radnikom ugovor vrijedan 272.446.957,49 kuna.

EU.1	NABAVA PRIPREMINI I GRADJEVINSKIH RADОVA, RADОVA NA IZGRADNJI DIZALICE TOPLINE NA IZGRADNJI DNEVNE BOLNICE I DNEVNE KIRUGIJE I IZGRADNJI OHBP-a TE SUSTAVA ZA ODVAJANJE OTPADA NA IZGRADNJI OHBP-a	45215140	2020/S 0F3-0001013	Otvoreni postupak:	RADNIK d.d 21946792292		27.12.2019	71.E1.1/2019	12 mjeseci	217.957.565,00	54.489.301,50	272.446.957,49
------	--	----------	--------------------	--------------------	---------------------------	--	------------	--------------	------------	----------------	---------------	----------------

70. Željko Brkić

Novinarski projekt:
Kako se troši javni novac

Elektronička publikacija:
Klikni.hr

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
30. ožujka 2021.

Kada je prije tri tjedna podignut i posljednji kredit za gradnju čime se bolnica zadužila za gotovo 200 milijuna kuna, Bjelovarsko-bilogorska županija je objavila: „U proračunu Bjelovarsko-bilogorske županije predviđen je iznos od ukupno 272 milijuna kuna za projekt izgradnje nove zgrade Opće bolnice Bjelovar. Od tog iznosa 70 milijuna kuna osigurano je iz europskih sredstava, 4,5 milijuna kuna sredstva su državnog proračuna te je potpisani kredit na 90 milijuna kuna. S obzirom na razliku između projektantske procijenjene vrijednosti i u konačnici postignute cijene javnim natječajem za izvođača radova, koja je bila veća za 107,5 milijuna kuna, Opća bolnica Bjelovar zatražila je ponude banaka za kreditno zaduženje za preostali iznos te je zaprimljena obvezujuća zajednička ponuda

tri poslovne banke: Privredne banke Zagreb, Zagrebačke banke i Erste&Steiermärkische Bank. Riječ je o kreditnoj ponudi s rokom otplate kredita na 15 godina uz fiksnu kamatu od 2 posto.“

Međutim, uvidom u ugovore koje sklapa OB Bjelovar, a dostupni su na njihovim mrežnim stranicama, vidljivo je da su na račun gradnje zgrade ugovorene i vjerojatno plaćene usluge vrijedne milijune kuna i prije ugovora s Radnikom.

EU:4	USLUGA IZMJENE I DOPUNE TEHNIČKE DOKUMENTACIJE I USLUGA PROJEKTANTSKOG I STRUČNOG NADZORA (PREMA GRUPAMA): Grupa 1-Nabava usluga izmjene i dopune tehničke dokumentacije za dnevnu bolnicu i dnevnu kirurgiju i OHBP	71320000	2018/S 0F3-0016757	Otvoreni postupak	CAPITAL ING d.o.o. 75926310092		06.06.2018	Ugovor- Grupa 1	? 3 mjeseca. U navedeni rok nije uključeno vrijeme potrebno za ishodjenje potrebnih uvjeta, potvrda i dozvola javnopravnih tijela.	2.514.000,00	628.500,00	3.142.500,00
EU:4	USLUGA IZMJENE I DOPUNE TEHNIČKE DOKUMENTACIJE I USLUGA PROJEKTANTSKOG I STRUČNOG NADZORA (PREMA GRUPAMA): Grupa 2-Nabava usluge projektantskog nadzora za dnevnu bolnicu i dnevnu kirurgiju i OHBP	71320000	2018/S 0F3-0016757	Otvoreni postupak	CAPITAL ING d.o.o. 75926310092		06.06.2018	Ugovor- Grupa 2		888.600,00	222.150,00	1.110.750,00
EU:4	USLUGA IZMJENE I DOPUNE TEHNIČKE DOKUMENTACIJE I USLUGA PROJEKTANTSKOG I STRUČNOG NADZORA (PREMA GRUPAMA): Grupa 3-Nabava usluge stručnog nadzora za dnevnu bolnicu i dnevnu kirurgiju i OHBP	71320000	2018/S 0F3-0016757	Otvoreni postupak	INSTITUT IGH, d.d. 79766124714		06.06.2018	Ugovor- Grupa 3		1.145.500,20	286.375,05	1.431.875,25

Još u lipnju 2018. OB Bjelovar sklapa tri ugovora, dva s tvrtkom Capital ing. za izmjene i dopune tehničke dokumentacije te projektantski nadzor te s Institutom IGH za nadzor gradnje. Ti ugovori vrijedni su 3,1 milijun, 1,1 milijun i 1,4 milijuna kuna, dakle 5,68 milijuna ukupno.

EU:7	USLUGA UPRAVLJANJA PROJEKTOM I ADMINISTRACIJA-prema grupama: Grupa 2. Usluge voditelja projekta za infrastrukturne projekte	72224000	2018/S 0F3-0030567	Otvoreni postupak	PROMACON d.o.o. 16235755253		19.10.2018	Ugovor o uslugama		696.500,00	174.125,00	870.625,00
------	---	----------	--------------------	-------------------	--------------------------------	--	------------	-------------------	--	------------	------------	------------

U listopadu iste godine Bolnica sklapa ugovor s Promaconom d.o.o. za uslugu vođenja projekta. Posao je to vrijedan 870.625 kuna.

U ožujku 2019. na red dolaze administrativne usluge vođenja projekta. Posao dobiva Obrt AR savjetovanje i za to naplaćuje 497 tisuća kuna. Obrt nije u sustavu PDV-a pa je usluga jeftinija.

EU:7	USLUGA UPRAVLJANJA PROJEKTOM I ADMINISTRACIJA-prema grupama: Grupa 1. Usluge administrativnog voditelja projekta	72224000	2019/S 0F3-0014252	Otvoreni postupak	AR Savjetovanje, obrt za usluge, v.l. Alen Rubčić 42808250709		18.03.2019	16. VV/2019		497.000,00	0,00	497.000,00
------	--	----------	--------------------	-------------------	--	--	------------	-------------	--	------------	------	------------

I na kraju istraživanja po ugovornima dostupnim na mrežnim stranicama bolnice nalazimo još jedan iz svibnja 2019., a taj se odnosi na uslugu finansijske revizije. Taj je posao preuzeo Reconsult za 93.750 kuna s PDV-om.

EU-Ž	USLUGA FINANCIJSKE REVIZIJE IZGRADNJE DNEVNE BOLNICE I DNEVNE KIRURGIJE I IZGRADNJE OHBP-a	79212100	2019/S 0F3-0022251	Otvoreni postupak	Reconsult d.o.o. 89603242748		22.05.2019	28/2019	Do izrade završne revizije projekta za 2020. godinu	75.000,00	18.750,00	93.750,00
------	--	----------	--------------------	-------------------	---------------------------------	--	------------	---------	---	-----------	-----------	-----------

Pobrojanim troškovima za gradnju bolnice prije potpisivanja krunskog ugovora s Radnikom treba pribrojiti i pet milijuna kuna potrošenih još prije pet godina. O tome je BBŽ izvjestila nakon što je projekt bio stopiran: „Za isti taj projekt ishodena je sva potrebna dokumentacija, otkup zemljišta i drugi troškovi vrijedni oko 5 milijuna kuna:

- a) Građevinska dozvola
- b) Tender za raspisivanje natječaja za gradnju
- c) Studija predizvodljivosti uskladena sa standardima i uvjetima Europske unije
- d) Studija isplativosti
- e) Zatvorena finansijska konstrukcija“.

Ukupni trošak gradnje nove zgrade bolnice približio se svoti od 300 milijuna kuna, barem prema javno dostupnim podacima. Koliko je stvarni iznos ne zna nitko osim ključnih protagonisti, ravnatelja OB Bjelovar Alia Alloucha, potpisnika svih ugovora i župana Damira Bajsa koji idejno i politički zagovara tu investiciju.

<https://www.klikni.hr/aktualno/2021/03/30/koliko-je-milijuna-kuna-placeno-prije-prve-lopate-na-gradilistu/>

Ciklus tematskih objava – OPG hrvatskih branitelja u doba korone – 2 — Lijepo i naše

71. Snježana Dukić
Novinarski projekt:
**OPG hrvatskih
branitelja u doba
korone**

Elektronička publikacija:
Web portal Domoljubnog radija
Broj objavljenih članaka: 8
Datum objave izabranog članka
7. prosinca 2021.

Agencija za elektroničke medije i Ministarstvo kulture i medija, početkom 2021.godine pokrenuli su projekt i proveli Javni poziv za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama. Svakodnevne vijesti bile su usredotočene i na pandemiju koronavirusa u cijelom svijetu, a u Hrvatskoj i na posljedice strahovitog potresa u Sisačko-moslavačkoj županiji. Još pod dojmom potresa koji je u ožujku 2020.godine pogodio Zagreb i širu okolicu, bilo je uznemirujuće gledati televizijske snimke s potresom pogodjenog područja Banovine i pratiti ‘crne vijesti’ o pandemiji koronavirusa. I tako je zaživio projekt pod nazivom ‘OPG hrvatskih branitelja u doba korone’. Projekt je dobio je ‘zeleno’ svjetlo, a članke o OPG-ima hrvatskih branitelja objavljivat će portal Domoljubnog radija (www.domoljubniradio.hr) u nekoliko nastavaka, u sklopu kojih će biti predstavljeni OPG-ovi hrvatskih branitelja i njihovi proizvodi, s posebnim naglaskom na to kako su se snašli u vrijeme obilježeno korona pandemijom.

Ministarstvo hrvatskih branitelja prepoznalo je angažman hrvatskih branitelja te su još 2019.godine odlučili podržati branitelje i njihovu poduzeteničku aktivnost kroz OPG-ove te im biti svojevrsni poticaj. OPG-ovi hrvatskih branitelja našli su se u to vrijeme u teškoj situaciji jer svoje proizvode nisu mogli plasirati na tržište koje je bilo ‘zasićeno’ jeftinom i ne pretjerano provjerenom hranom iz uvoza, koja bi poneka, kako su inspekcijski nadzori pokazali, bila i štetna za zdravlje.

Bilo je stoga nužno ponuditi provjerene i zdrave prehrambene proizvode, proizvode koje svako kućanstvo treba, ali proizvode koji 'mirišu' na tradiciju i jamstvo su zdrave proizvodnje. „Kako proizvod, koji prije nego se nađe na polici velikog trgovačkog centra a onda i u kuhinjama krajnjih korisnika, koji prođe preko 'dyjesto ruku', a nerijetko i danima stoji u skladištima i hladnjачama, može biti jednako kvalitetan i zdrav, kao onaj koji je u najkraćem razdoblju prošao od 'polja do stola', zapitala se jedna baka, koja dobro zna da nikakav začin ne može zamijeniti ili 'dotjerati' svježe ubrano povrće i voće iz domaćeg uzgoja.

Stoga se postavilo nužnim učiniti dostupnost domaćih proizvoda, pa tako i olakšati plasman proizvoda OPG-ova hrvatskih branitelja širem krugu korisnika. Zato je početkom ove godine u Zagrebu otvorena i braniteljska prodavaonica 'Lijepo i naše', kao jedan u nizu poticaja braniteljskoj populaciji. Samoposlužna 'Lijepo i naše', koja se nalazi na Britanskom trgu 3 upravo je konkretni primjer kako sustavno pomoći obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima U samoposluzi vas tako očekuje veliki assortiman najboljih proizvoda vrijednih braniteljskih ruku iz svih dijelova Hrvatske. „Ako trebam kupiti neki artikl, nije mi žao dati i nešto više novca. Znam da će u toj prodavaonici naći i kvalitetne i provjerene proizvode. A drago mi je da će time pomoći i obiteljima hrvatskih branitelja“, rekla nam je jedna od redovitih posjetiteljica ove samoposluge. Jer ako želite nabaviti domaće proizvode poput domaćih sireva, domaćeg ajvara, domaćih pekmeza, džemova i marmelada, domaće tjestenine, meda, domaćih sokova i čajeva svih vrsta, ekološki uzgojenih proizvoda, ...delikatesa iz Slavonije i Baranje, Dalmacije, Like, Međimurja ili Istre... u nabavku se odlazi upravo u braniteljsku prodavaonicu. Iako su mnogi svjesni da će tu potrošiti i koju kunu više, znaju da će, baš kao što nam i svjedoče mnogi kupci, nabaviti originalne i provjerene domaće proizvode...

I premda je u više navrata naglašavano kako OPG-i predstavljaju važnu ulogu u razvoju ruralnih područja u Hrvatskoj, tim više što se na takvim područjima može proizvoditi zdrava i kvalitetna hrana, stvari su se teško pomicale s početne pozicije. Ali metoda o najkraćem putu od proizvodnje takvih namirnica do

korisnika, odnosno od polja do stola, igrala je je važnu ulogu pri odabiru proizvoda.

Veliki broj hrvatskih branitelja koji se odlučio posvetiti poljoprivredi, uzgoju i preradi zdrave hrane na tradicionalnim osnovama, postao je glavni pokretač ovakve proizvodnje. Kako bi olakšali pristup tržištu, okupljaju se u braniteljske zadruge i time pokrenuli revitalizaciju privrede. Nadamo se da ćemo time potaknuti i druge na ovakav vid poduzetničke aktivnosti, a građanstvo informirati o provjerenum i zdravim proizvodima domaćih proizvođača – i hrvatsko i zdravo... jer domaće je domaće!

Stoga se samoposluži 'Lijepo i naše' mogu se pronaći ponajbolji proizvodi s braniteljskih OPG-ova, od sireva, ulja, vina, meda, lavande... iz gotovo svih krajeva Hrvatske uz najbolji omjer cijene i kvalitete. I stoga, kada poželite kupiti nešto domaće, originalno i kvalitetno, neka vam posjet prodavaonici 'Lijepo i naše' bude nezaobilazan.

<https://domoljubniradio.hr/2021/12/07/ciklus-objava-opg-hrvatskih-branitelja-u-doba-korone-ljepo-i-nase/>

Prelević: Etika u poslovanju u židovstvu jedna je od najvažnijih stvari

72. Augustin Bašić
Novinarski projekt:
Ekumena i etika u poslovanju – temelj zdravog dijaloga i mira
Elektronička publikacija:
Poslovni.fm
Broj objavljenih članaka: 7
Datum objave izabranog članka:
23. srpnja 2021.

Etika u poslovanju u židovstvu jedna je od najvažnijih stvari. U Tori ima više od sto stihova koji govore direktno o tome. Dva su najvažnija. Jedan je o sudstvu, o poštenom sudstvu, a drugi o ne varanju na utezima (vagama), tj. tumači se u poslovanju. Traktat šabat u Talmudu kaže: kada čovjek ode na posljednji sud na nebu prvo pitanje je jesu li pošteno vodio poslove. Karakter čovječji upravo se formira kroz poslovne odnose. Postoji zabrana varanja riječima, zavođenja nekoga... Krađa je jedna od najgorih stvari (a prevara se smatra krađom) jer ne samo da čovjek ne smije uzeti nego ne smije ni pomisliti ni poželjeti nešto tuđega, istaknuo je za *poslovniFM* **Luciano Moše Prelević**, glavni rabin Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u RH te vrhovni rabin Crne Gore.

Mito (na hebrejskom *šohad*) dolazi od riječi *ehad* tj. jedan, jer ako ja vama dajem mito, mi postajemo jedno. A što se tiče radne etike, zakonodavstvo države Izrael puno je ugradilo odredbi o tome u svoj sustav. Pa na primjer, posebni tretman se vodi prema radnicima i radnika prema poslu. Ne govori se o pravima radnika već o obvezama gazde prema radniku, a plaća radnika ne smije *prenoći* kod poslodavca, istaknuo je rabin Prelević u emisiji *Ekumena i etika u poslovanju*, koju uređuje i vodi Augustin Bašić.

U drugoj emisiji u sklopu projekta, bilo je riječ i o etici u poslovanju, dekalogu (Mojsijevih Deset Zapovijedi), o antisemitizmu, praštanju, međureligijskom dijalogu i o vjerskoj toleranciji.

Šalom alehem – mir s vama; Barohim micaim – blagoslov koji nas slušaju; Barohim haa-baim – dobro došli i blagoslov svima. To su bile prve riječi pozdrava našeg gosta, rabina Prelevića, još jednom ističući zlatno pravilo etike, pozivajući se na riječi rabina Akiva koji je tu misao protumačio kao: ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe, a osnov je ljubi sebe i poštuj druge. Jer svi smo mi braća i sestre kao potomci Adama i Eve, istaknuo je uvodno.

Prema židovskom kalendaru nalazimo se u 5871. godini od stvaranja svijeta. A Dekalog (Deset Božjih zapovijedi) oblikovao je današnju civilizaciju i prenio čovječanstvu Objavu. Koliko je današnji čovjek toga svjestan ali i zahvalan?, zapitao je urednik Bašić.

– Gledamo li kroz povijest, pa i danas, mnoge pojave kao što su antisemitizam, kao i odnosi prema židovskoj religiji i Bibliji, vidimo da današnji čovjek nije toga svjestan. Često pitam znanstvenike, intelektualce, ljudi općenito pa i one osobe ljevičarskih pogleda koji govore o jednakosti ljudi, da ta jednakost dolazi iz te rečenice da smo svi potomci Adama. Svi imamo jednog zemaljskog oca. Bog je stvorio samo Adama, a ako je svemoguć, zašto nije stvorio Adama i Evu zajedno? Upravo zato jer imamo svi jednog zemaljskog oca, pa onda idemo dalje i kažemo „tko ubije jednog čovjeka, ubio je čitav svijet“. Dakle, čovječanstvo jednostavno nije svjesno toga (*misli se na Dekalog i Objavu*) i razlog je za pojave antisemitizma i za optužbu da smo ubili Isusa (bogoubojstvo). A Freud fantastično kaže: „*Ne mrze nas zato što smo ga ubili, nego zato što smo ga dali*

i nemajući razumijevanja da Isus tada nije umro na križu, da bi svi kršćani završili u paklu“, ističe rabin. Dodaje kako bi trebali biti zahvalni Židovima, ali ljudi nisu svjesni toga dubokog značaja. Ako gledamo američki ustav Američki oci gledali su u Bibliju, a bili su to visoko religiozni protestanti, kojima je židovstvo bilo uzor za zajednicu, prisnažio je.

Gradnja sinagoge u Zagrebu

Upitan o važnosti šabata za sljedbenike judaizma, rabin Prelević naglašava kako je šabat – subota – korienski u riječi švita (obustava rada). To nije dan nerada ili odmora kako se krivo prevodi, nego dan namjerne obustave rada, jer je Bog šest dana stvarao svijet, a sedmi je namjerno obustavio kreativno stvaranje.

– I mi na šabat imamo 39 grupa radnji koje su nekad Židovi održavali u vezi gradnje Hrama, jer Hram u Jeruzalemu je preslika čitava univerzuma, a to znači svijeta koji je Bog stvarao. S obzirom na to da je Bog stvorio čovjeka na svoju sliku i priliku, znači da čovjek ima tu snagu i ideju stvaranja, a mi smo suautori stvaranja svijeta zajedno s Bogom. A Bog je ostavio nama ljudima da vodimo brigu o prirodi, uređenju u društvu, brigu o životinjama, a na šabat prekidajući tu radnju mi se sjećamo na tu obnovu i na ulogu koju imamo: jer sve te stvari i poslovna etika formiraju naše karaktere – naglasio je rabin.

O aktualnom stanju u Židovskoj očini Zagreb i odnosu s državnim vlastima te zna li kada će početi gradnja sinagoge u Praškoj ulici u Zagrebu, odgovara kako je u odnosu s državom nekakva šutnja. Hrvatska bi 2023. godine trebala biti predsjednica IHRE (Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust), koji su dali definiciju o antisemitizmu. To je pak prihvatio i čitav svijet. Hrvatska je jedina zemlja Europske unije koja to nije potpisala, a želi biti predsjedavajuća – zabrinuto je kazao rabin Prelević.

– A što se tiče gradnje sinagoge, bit će sigurno, ali ne znam kada će se početi graditi. A postoji „Projekt sinagoga“. Nama ne treba sinagoga ranije veličine, jer tadašnja sinagoga je imala 1.300 mesta, a Židova je bilo 12.000 jer su mnogi između 1939. i 1941. godine bježali iz Austrije i Njemačke, pa se proširilo na 2.300 sjedećih mesta. No, nažalost, danas je u Zagrebu oko 1.000 Židova. U potresu je stradala zgrada u Palmoti-

---

ćevoj, a pomoć nemamo ni od koga..., pomalo tužno je kazao glavni rabin Židovske općine Zagreb.

Djetinjstvo i mladost proveo u Splitu

Luciano Prelević, iako rođen u Zagrebu 1953. godine, djetinjstvo i mladost proveo je u Splitu, gdje je igrao vaterpolo za Mornar. Majka potječe iz splitske židovske obitelji Levi, a rabinov pradjed Mojsije Levi bio je rabin u Splitu početkom 20. stoljeća. Zbog oca, vojnog lica, često je selio po ondašnjoj državi, dio djetinjstva proveo je u Herceg Novom, zatim se preselio u Split, nakon čega je u Zagrebu završio studij građevinarstva. Od tad se uključuje u rad židovske općine, a na poticaj gospodina Pape, vanjskog rabina, prognanika iz Sarajeva, produbljuje svoje znanje o židovskoj vjeri i kulturi. Godine 2000-te odlukom vijeća ŽOZ-a postaje stipendist na rabinskim studijima u Jeruzalemu. A nakon diplome učitelja judaizma, upisao je i završio studij na ješivi Aish Ha Tora u Jeruzalemu gdje 2007. stječe zvanje rabina, a godine 2008. preuzima dužnost rabina u Židovskoj općini Zagreb i postaje prvi rabin koji je proizašao iz hrvatske židovske zajednice nakon Drugog svjetskog rata.

Upitan o vjerskoj toleranciji, ocjenjuje kako se ona pomalo i sustavno širi i jača. Mislim da je zaživjela, ne vidim netoleranciju, iako ima manjih, marginalnih pojava, kazao je Prelević. Retorički je zapitao kako postići oprost i pomirenje?

– Prvo bi trebalo ići s istinom, sjesti i dogоворити se, zajedno vidjeti kakva je bila naša prošlost, a to će ići teško. Ili pak jednostavno prošlost zaboraviti, a po meni je prošlost dobra ako možemo graditi budućnost. Jer današnje generacije nisu krive za događaje iz prošlosti, ali treba shvatiti da danas živimo u jednom istom svijetu, pa navodi primjer: kada su Židovi u Rusiji 1905. godine dobili pravo glasa, odlaze na savjet vodećemu rabinu Hafec Haimu s pitanjem za koga će glasati? Moramo glasati ne za onoga tko je dobar za nas, odgovorio je, nego za onoga tko je dobar za čitav svijet. A svi smo zapravo u istom čamcu, nastavlja Prelević, pritom slikovito to opisuje – ako je netko malo više iznad vode, a netko više u vodi, prijeti opasnost potonuća svima. Zato moramo izgraditi jedan zajednički život za naše potomke – sinove i unuke, a ne biti opterećen našim djedovima. A židovstvo upravo gleda na

budućnost, zato i ne gradimo spomenike. Mi gradimo zajednicu koja će pomoći društvu, naglasio je.

Povjesno iskustvo odnosa prema Židovima je vrlo bremenito ne samo u Hrvatskoj. Koliko međureligijski dijalog, kao važna vrijednost ovog društva, može pripomoći u prihvaćanju drugih i drugačijih?

– Dijalog otvara vrata svemu, nitko od nas nije toliko drugačiji jer imamo iste korijene. Evo imamo jednu važnu osobu moralnog autoriteta, papu Franju, koji o tome stalno govori. Pratimo odnose papa nakon Drugog vatikanskog koncila prema Židovima: papa Ivan Pavao II za nas Židove je rekao da smo starija braća, papa Benedikt VI je isticao da smo očevi u religiji, a papa Franjo da smo korijen religije i da Židove ne treba obraćati jer već imaju svoj put u spasenje. To je revolucionarni potez. To je bila bomba u pozitivnom smislu riječi. Kod nas se malo i nimalo reagiralo na tu izjavu. Inače 36 puta se u židovstvu govori o strancu. Sjećamo se da smo i mi bili stranac ili konvert na Sinaju. Svi smo počeli negdje i nitko se nije rodio svet. Svi mi potječemo od Adama i imat ćemo isti kraj u vječnom životu. Zato ga trebamo živjeti u radosti i suživotu – rekao je rabin.

Kao vrhovnog rabina Crne Gore, pitali smo ga kako vidi tamošnje međureligijske odnose i stanje u toj državi.

– U Crnoj Gori je stanje jako, jako teško i problematično. Odnosi su među pravoslavcima napeti. Mislim na odnose između SPC-a i crnogorske pravoslavne crkve. Država je s nama potpisala prvi ugovor, kao primjer drugima. Prvi put je registrirana i Srpska pravoslavna crkva kao vjerska zajednica, a vjerujem da će uskoro doći i do potpisivanja ugovora s državom. Sljedećih dana imat ćemo i susret s najvišim predstavnicima države i čelnicima tamošnjih vjerskih zajednica. Očekujem izvjesne pomake. Ranije, kada smo zvali Crnogorsku pravoslavnu crkvu na naše blagdane, ne bi se odazivali predstavnici SPC-a i obrnuto. Dosta je nategnuto... i nadam se da će se to riješiti, ipak je optimističan Prelević.

Na kraju razgovora, rabin Prelević poručio je: židovstvo je dosta praktično. Kao što je rekao rabin Akiva,

najveće je pravilo židovstva: ljubi prema bližnjem svom, kao prema samom sebi, tj. brini se o drugome. Ali prvo čovjek mora naučiti voljeti sebe da bi se mogao brinuti o drugome, te da bi mogao stvarati blisko društvo. Na kraju krajeva svi smo mi jedna velika obitelj, istaknuo je zaključno razgovor za multimedijijski portal www.poslovnifm.com Luciano Moše Prelević, glavni rabin Židovske općine Zagreb i Kordinacije židovskih općina u RH te vrhovni rabin Crne Gore.

„Prema drugima trebamo postupati onako kako želimo da oni postupaju prema nama“, jedno je od glavnih načela „Deklaracije o svjetskoj etici“ prihvaćenoj na Svjetskom parlamentu religija u Chicagu devedesetih godina. To načelo lajtmotiv je niza emisija u sklopu projekta Ekumena i etika u poslovanju, koji priprema i uređuje Augustin Bašić na prvom multimedijiskom portalu Poslovnifm, a kojeg finansijski podržava Agencija za elektroničke medije.

[https://www.poslovnifm.com/podcast-emisija/
mjesecne-emisije/ekumena-etika-u-poslovanju/
prelevic-etika-u-poslovanju-u-zidovstvu-jedna-je-od-
najvaznijih-stvari/](https://www.poslovnifm.com/podcast-emisija/mjesecne-emisije/ekumena-etika-u-poslovanju/prelevic-etika-u-poslovanju-u-zidovstvu-jedna-je-od-najvaznijih-stvari/)

'Ovu zemlju uskoro neće imati tko popraviti'

Građanski odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj i dalje je na ledu kao, uostalom, i cijela reforma školstva. U školama se provodi tek kao jedna od sedam međupredmetnih tema i postoji tek formalna obveza da se obrade neki pojmovi Građanskog odgoja, no kvaliteta izvođenja takve nastave ovisi potpuno o individualnom izboru tema, znanju i dobroj volji nastavnika koji zapravo ne odgovara nikome za sadržaj onoga što predaje.

Kako bilo, kvalitetna, konkretna i stručno pripremljena verzija, barem prema mišljenju struke, tog, nažalost, još uvijek prijepornog predmeta izvodi se, kao doista obvezna, tek u školama u Rijeci, Osijeku, Sisku, Istarskoj županiji i još nekim manjim gradovima, dok u velikoj većini Hrvatske imamo zapravo individualne pokušaje poučavanja Građanskog odgoja koje nitko ne nadzire, niti analizira ishode na kraju godine.

73. Saša Radusin
Novinarski projekt:
“Građani u školi – Ljudska prava, demokracija i društvena zajednica u obrazovanju”

Elektronička publikacija:
CroL – LGBT News portal

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
13. prosinca 2021.

U GOOD inicijativi koja se zalaže za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u odgojno-obrazovni sustav navode da “navedena provedba međupredmetnih tema praktički ne postoji”, stoga i posebno naglašavaju “problem nesustavne provedbe građanskog odgoja i obrazovanja, koji bi djeci i mладима omogućio lakše razumijevanje i nošenje s društvenim krizama koje su obilježile posljednje razdoblje”.

Uz to, nalazi trećeg u nizu istraživanja GOOD inicijative o političkoj pismenosti maturanata ponovno su pokazali kako je “razina političke i medijske pisme-

nosti niska, a stavovi mladih o nekim pitanjima izrazito radikalni pa i zabrinjavajući za budućnost demokracije i građana i građanki ove zemlje”.

Mladi nam tapkaju u mraku, negdje na prelazu iz modernog doba nazad u srednji vijek

U vezi s (ne)provodenjem Građanskog odgoja i obrazovanja pitali smo profesoricu V.R. (podaci poznati redakciji) koja predaje u jednoj zagrebačkoj srednjoj školi i pokušava – koliko je u njezinoj moći – predavati i pojmove Građanskog odgoja. Smatra da u zagrebačkim školama, u tom kontekstu, vlada priličan kaos, a nastava se izvodi vrlo šaroliko i neujednačeno te sve ovisi o individualnim sklonostima i vještinama određenog profesora, a **ne nekom sustavnom pristupu**.

“Koliko znam, onako općenito, postoji taj pristup u školi da se obradi postojeći kurikulum međupredmetne teme Građanskog odgoja, no, kako je to dobro rekao netko, ‘sve je to i dalje jedan vrući krumpir koji su škole dobile, ali narezan na kriške’. Dodala bih da djeca u postojećem modelu Građanskog odgoja ne dobivaju niti te kriške, nego onu odbačenu oguljenu koricu krumpira... Mislim da, po onome što znam iz svoje škole, ali i čujem od kolega iz drugih škola, kod nas nitko živ nema stvarni uvid u ono što se događa s Građanskim odgojem i obrazovanjem. Dvadeset profesora predaje Građanski odgoj svatko u svom razredu, svatko u nekom svom ritmu, svako sa svojim osjećajem i znanjem za to, bez nekih egzaktnih uputa. Svatko će za svoju školu reći da se Građanski odgoj odvija, eto, **međupredmetno, da ne kažem, u nekom zamišljenom ‘međuzemlju’** i da to uglavnom funkcioniра, no to bi jedino netko sa sviješću koja putuje dronom po učionicama mogao reći što se tu stvarno događa i tko tu što predaje, na koji način i kome... Ali dobro, Građanski odgoj postojil”, zaključuje pomalo ironično naša sugovornica.

Analize ishoda ovakvog pristupa prema Građanskom odgoju od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja ne postoje, no postoje istraživanja koje provode naši znanstveni instituti i fakulteti. Profesorica V.R. napominje da prema tim istraživanjima ne možemo računati na neku skorašnju bolju budućnost jer nam preveliki broj mladih kao uostalom i

onih odraslih tapkaju u mraku, negdje na prelazu iz modernog doba nazad u srednji vijek.

Nije ni čudo da trećina mladih homoseksualnost smatra poremećajem

“Rezultate nedostatka sustavnog provođenja Građanskog odgoja najbolje pokazuju sociološka i politološka istraživanja gdje nam mladi najčešće ne znaju ni što je Ustav, ni čemu služi parlament, ni koje ovlasti ima predsjednik, a koje vlada, ni kako se donosi proračun. No, to možda i nije toliko porazno, **osim što ne znam na temelju kojih će znanja uopće glasati na izborima jednog dana i aktivno participirati u društvu** po bilo kojem pitanju. Porazno mi je i vrlo ozbiljno to da dobar dio naših učenika, barem prema istraživanjima, **šamar, primjerice, ne smatra nasiljem**. Porazno je i da isto tako dobar dio njih ne bi ni prijavilo nasilje u vezi, i da je provokativno odjevena žena sama kriva za silovanje. Nije ni čudo da trećina naših mladih homoseksualnost smatra poremećajem ili bolescu koja se treba liječiti ili nekako odstraniti od onih koji su, po njima, ‘zahvaćeni poremećajem’”.

Društvo je zaboravilo na mlade i njihov kvalitetan i suvremeni odgoj i obrazovanje, pa u nekom razvojnном skoku društva ne može niti računati na dobar dio njih, naravno ukoliko to naše društvene i političke elite uopće i žele. Našoj se sugovornici čini da naše društvo koje sve više zaostaje za Europom i ostatkom zapadnog svijeta uskoro neće imati tko popraviti.

“**Pored ravnopravnosti spolova i seksualnih manjina učenici još manje poznaju procese kako da se sami uključe** u išta što nalikuje na demokratsko odlučivanje o njima samima i njihovoј budućnosti. S obzirom da to ništa ne vide, ne znaju i nitko im ne pojašnjava, ovu zemlju nema tko ni popraviti od nas koji smo je pokvarili, pa oni odlaze van.”

Profesor je važniji od tehnologije

No, kako V.R. sama provodi Građanski odgoj na svojim satovima?

“Pa, pokušavam poučavati pojmove Građanskog odgoja u razredu, **igrati onim kartama koje imam**. Samim uvidom u postojeći kurikulum za Građanski odgoj sam shvatila da su to onako načelno sasvim logične, prihvatljive lekcije o uključivanju svakog građana u

---

društvenu zajednicu koje su mi kao prosvjetnoj djelatnici jasne i smatram ih doista potrebnim. Jedino nije jasno što ako ja to ne provedem jer možda nemam vremena ili nemam dovoljno znanja da to prenesem učenicima. Kome ja ili škola onda odgovaramo za taj propust? Svevidećem dronu?”

Prihvaćamo metaforu sa svevidećim dronom, no naše škole nakon potresa nemaju ni krova ili prozora. Ali profesora još uvijek ima, podsjeća optimistično V.R.

“Profesor je ipak bitniji od svega, i od tehnologije, pa i od krova škole. U predmetima koje predajem pokušavam što više usmjeriti učenike prema kritičnom razmišljanju i to tako da ih uvijek potaknem da slobodno iskažu mišljenje bez obzira na autoritet škole ili nastavnika, kako bismo o tom mišljenju mogli što slobodnije raspravljati na satu. Također vrlo često ih, kad je god to moguće, potičem na aktivno sudjelovanje u nastavi. U tom smislu pokušavam s učenicima što više boraviti i u prirodi i zbog zdravlja i kretanja ali i zato što se vani donekle gubi osjećaj da su u nekom formalnom okruženju u kojem se od njih očekuje da samo pasivno slušaju i čekaju moje upute na satu.

Volim ih potaknuti na uviđanje veza između lekcije i onoga što ih okružuje, odnosno mogućnosti da nešto iz udžbenika odmah primjene u okolini škole, u parku ili na igralištu. Također ih potičem na zajednički rad u učionici, najčešće u parovima kako bi stvorili osjećaj povezanosti sa svojim kolegom, sa zajednicom, te stekli što više osobina školske i razredne kulture, odnosno kulture zajednice.”

Društvo koje smo stvorili ima ozbiljne mane

U prva dva razreda srednje škole kojima V.R. predaje, pokušava prenijeti smisao demokracije i pluralizma mišljenja, pogotovo onih koja su drugaćija od naših.

“Ovisno o godini i razredu, **ono što poučavam su neka opća demokratska pravila** koja se mogu preslikati na određeno odlučivanje unutar razredne grupe, poticaj na sudjelovanje, ostvarivanje svojih prava, ali i uvažavanje drugih i ishoda na kraju gdje učenik uviđa važnost odlučivanja i demokracije unutar grupe, važnost poštivanja drugog i drugačijeg mišljenja te

da se to sve itekako tiče njega, pa tako učenici u toj fazi već moraju moći odlučivati u grupi, ali i prihvatiti tuđe mišljenje ili mišljenje većine, i što je najvažnije, **prihvatiti odgovornost za svoje odluke** kao pojedincu ili kao grupu.”

V.R. dodaje kako se **učenici u ovoj fazi također potiču na** sudjelovanje u debatama, ali i školskim i razrednim izborima. Osim toga upoznaju politički sustav Hrvatske te uče o institucijama i njihovim funkcijama, kao i o trodiobi vlasti, odnosno svake te institucije vlasti koje bi se trebale međusobno nadzirati. Što se tiče lokalne zajednice učenici se potiču na sudjelovanje u određenim akcijama bilo lokalne zajednice, bilo same škole ili nekih civilnih udruga i grupa građana za određeni cilj. Recimo, čišćenje parkova ili potoka, zaštite urbaniteta neke cjeline koju investitori žele narušiti, **volontiranjem za dobro zajednice ili neke grupe slabijih i ugroženih**, povezivanje obitelji, razredne grupe, škole s udrugama volonterima na određenim projektima zaštite javnog dobra ili zalaganja za vrijednosti javne i socijalne pravde poput određenog angažmana protiv mogućih koruptivnih aktivnosti ili pak zalaganja za mir i bolju komunikaciju u lokalnoj zajednici.

“Djeca su zapravo vrlo solidarna ako ih tako usmjerimo. No, naravno, možemo sve ove stavke Građanskog odgoja i zaboraviti, zanemariti i pustiti da ih odgajaju Facebook i Snapchat ili bilo tko tko nema nikakvu ekspertizu u odgoju djece”, završno poručuje.

Istraživanja stavova mladih o životu u ovoj našoj zajednici i demokratskim vrijednostima **pokazuju probleme koje smo zamrznuli kao društvo i ne pokušavamo ih rješiti**. Nasilje prema ženama, djeci, slabijima, drugačijima kao i prema različitim manjinama kojima svjedočimo gotovo svaki dan pokazuje da društvo koje smo stvorili ima ozbiljne mane. Škola je možda i najvažnije mjesto gdje se te naše mane trebaju početi osvještavati. Kvalitetan i stručan Građanski odgoj jedna je od poluga koje kao društvo imamo kako bismo popravili našu zajednicu. Zasad, **tu polugu gotovo da i ne koristimo**.

<https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/10336-ovu-zemlju-uskoro-necei-mati-tko-popraviti>

Investicija u onkološku mrežu i bazu podataka je prioritet

Možemo biti pokretači braka informatičke tehnologije i onkologije na našem sustavu gdje ćemo integrirati sve hrvatske onkološke institucije, ističe profesor Vrdoljak

Broj oboljelih od raka do 2035. godine povećat će se za 25 posto, a rak će postati glavni uzrok smrti u Uniji. Uz to, na godišnjoj razini u Europskoj uniji dijagnosticira se 2,7 milijuna slučajeva raka, a umre 1,3 milijuna ljudi.

- Alarm za Hrvatsku je da će svaki treći bolesnik oboljeti od raka, alarm su brojke koje govore o broju oboljelih na godišnjoj razini i naravno o broju umrlih. Pridodamo li tome utjecaj na pogodene obitelji, možemo reći da rak pogađa 20 posto našeg stanovništva - posebno je istaknula pomoćnica ministra zdravstva Vera Katalinić Janković.

Mnoge europske zemlje plan borbe protiv raka imaju već odavno. Prije četiri godine napisan je naš Nacionalni plan borbe protiv raka. Ipak, svaka takva strategija trebala bi biti specifična za pojedinu zemlju jer nije u svakoj zemlji način borbe protiv zločudnih bolesti isti, niti bi trebao biti.

- Potrebno je reducirati incidenciju raka, smanjiti mortalitet, unaprijediti kvalitetu života onkoloških bolesnika. Kada smo sastavili Plan dijagnosticirali smo specifičan problem u Hrvatskoj, definirali smo mjerljive ciljeve, definirali smo na dokazima utemeljene strategije kako te ciljeve unaprijediti, te smo definirali prioritete koje želimo implementirati u plan – objasnio je prof. dr.sc. Eduard Vrdoljak, predsjednik

74. Margarita Weisz

Novinarski projekt:
**Digitalizacija u
zdravstvu**

Elektronička publikacija:
Zagrebancija.com

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
23. studenoga 2021.

Povjerenstva za izradu i praćenje Nacionalnog plana za borbu protiv zločudnih bolesti i predstojnik Klinike za onkologiju i radioterapiju KBC-a Split.

Sudeći prema brojkama govoriti o problemu zločudnih bolesti nikada nije dovoljno. Europa je tu posebno ranjiva.

- U svijetu od raka oboli 20-ak milijuna od kojih 10-ak milijuna umre, što je prevelik problem na svjetskoj razini. Europa je posebno pogodjena, u njoj živi manje od 10 posto svjetske populacije, a imamo više od 20 posto globalnih smrti. Trebali bi se zamisliti kako unaprijediti europsko onkološko zdravlje. Posebno su pogodene zemlje srednje i istočne Europe, uključujući i Hrvatsku, jer je odnos mortaliteta i incidencije kod nas loš. Muškarac koji oboli u Hrvatskoj ima dvostruko veću vjerojatnost smrtnosti nego u Danskoj. U Hrvatskoj imamo najveći broj izgubljenih života od raka u Europskoj uniji, mi smo s aspekta potreba najveći – ističe profesor Vrdoljak, ujedno i predsjednik Hrvatskog onkološkog društva.

Mogu li digitalna rješenja pomoći u borbi protiv raka

Na razini svake zemlje mogu se definirati razlozi za loše ishode, koji mogu biti vezani uz pacijente ili sustav, pa je tako potrebno i na razini Hrvatske prepoznati razloge zašto naši bolesnici imaju lošije ishode. Razlozi mogu biti razni poput nedostatka lijekova ili multidisciplinarnog sustava, međutim, jedno je kroz dosadašnju praksu sigurno, digitalna rješenja mogu pomoći u prevenciji i boljim ishodima liječenja onkoloških bolesnika.

- Upravo su dvije točke u Nacionalnom planu specifične samo za Hrvatsku. Deveta točka koja se odnosi na stvaranje onkološke mreže odnosno baze podataka s monitoriranjem i izvještavanjem te deseta točka s integriranom analizom koštanja svih naših mjera i učinaka. Vizija desete točke je osigurati da sve mjere unutar Nacionalnog plana budu dovedene do mjere kada će biti isplative s aspekta društva i onoga tko ih plaća, države odnosno osiguranja – objašnjava Vrdoljak te dodaje kako je prioritet broj jedan investicija u onkološku mrežu i bazu podataka jer je to preduvjet svega ostalog, prioritet broj dva unaprijediti programe

primarne i sekundarne prevencije te prioritet broj tri unaprijediti i modernizirati radioterapiju u Hrvatskoj.

Primjeri dobre prakse mogu se naći svuda u Europi, ali primjerice Češka, koja podjednako ulazi kao i neke druge europske zemlje, ipak bilježi bolje rezultate.

- Češka troši manje novca, ali ima dobre rezultate u borbi protiv raka. Razlog je možda zato što imaju najbolju bazu podataka u Europi usudio bih se reći. Primjerice oni mjere kakav je učinak novog lijeka u ishodu liječenja nakon godinu dvije u svakodnevnoj kliničkoj praksi. Monitoriraju i razotkrivaju institucije i liječnike te na taj način dovode do poboljšanih ishoda – smatra Vrdoljak.

Također, u budućnosti želi se svakome osigurati preciznu onkologiju, ističe profesor Vrdoljak, kroz slikovnu dijagnostiku, molekulsko profiliranje, pristupnost lijekovima koji će pomoći bolesnicima, a usput na taj će način učiti što smo napravili i kako se treba ponašati. Onkologija udvostručava količinu informacija svakih 73 dana. Golema količina podataka prerasla je naše umne sposobnosti i trebala bi biti obradivana na pametan način koristeći svu modernu tehnologiju i digitalnu transformaciju.

Skupili bi rezultate našeg rada u našu bazu podataka, objašnjava Vrdoljak, analizirali kontinuirano i svakodnevno, kreirali promjene našeg ponašanja sukladno definiranim spoznajama i implementirali u svakodnevnoj kliničkoj praksi. Ovo može biti naš proizvod koji možemo izvesti u cijeli svijet. Također, potrebno je učiti od pacijenata kako bi svaki bolesnik dobio što je moguće preciznije liječenje.

- Do sad je sve znanje umiralo s pacijentom i liječnikom. Novom bazom podataka mi možemo učiti od svakog bolesnika, ne samo onih koji se uključe u kliničke studije. Time generiramo podatke koji će nam omogućiti kontinuiranu promjenu strategije jer ona nije upisana u kamenu. U kamenu je samo upisano da mi želimo biti bolji. Na godišnjoj razini to znači spasiti pet do šest tisuća života – zaključio je Vrdoljak.

<https://www.zagrebancija.com/investicija-u-onkolosku-mrezu-i-bazu-podataka-je-prioritet/>

GOTOVO DVije GODINE KASNIJE: Ključna mjera prevencije posljedica potresa u Hrvatskoj se ne provodi

Kad smo 2015. godine izradili nacionalnu procjenu rizika od potresa, shvatili smo da smo u velikom problemu. I tada je krenula ova inicijativa, prisjeća se **prof. dr. sc. Josip Atalić**, profesor na Građevinskom fakultetu u Zagrebu, opisujući što je kumovalo ove godine osnovanom **Hrvatskom centru za potresno inženjerstvo**.

75. Vedrana Simičević
Novinarski projekt:
Koliko je Hrvatska spremna za razorne potrese

Elektronička publikacija:
Lupiga.com

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
28. studenoga 2021.

Velika civilna platforma stručnjaka iz cijele Hrvatske zaživjela je početkom listopada i kao „interventna“ civilna služba, oformljena po uzoru na Hrvatsku gorsku službu spašavanja. No baš kao i u slučaju HGSS-a, njeno osnivanje **nije potaknula država**, već stručnjaci svjesni da „sustavu“ nedostaje organizirana nacionalna služba koja će se baviti prevencijom i smanjenjem štete od potresa.

„Postojala je unutar civilne zaštite platforma za smanjenje rizika od katastrofa, no tako velikim rizikom kao što je potres trebalo se baviti ozbiljnije. Na žalost, tada je potres ljudima još uvijek bio prilično apstraktan. Bilo je praktički nezamislivo objašnjavati

---

da bi trebalo uložiti milijune u prevenciju nečega što se već desetljećima nije dogodilo. Jedan moj prijatelj se šalio da se bavim nečim što ne postoji, kao da tražim Jetija”, reći će Atalić.

No brojke navedene u procjenama iz 2015. na koje je Hrvatsku obavezala EU i kasnije u još dorađenijim procjenama iz 2018. godine nisu bile nimalo apstraktne. Da je Hrvatska područje kojem prijete razorni potresi zna se još iz doba Andrije Mohorovičića, a modernija procjena iz 2013. godine spominje da je 30 posto površine, odnosno **60 posto stanovništva izloženo jačim potresima sa značajnim posljedicama**.

Procjena rizika od potresa za **Grad Zagreb** iz 2016. godine govori o 5.626 smrtno stradalih, 11.539 ranjenih i 10.632 zatrpanih osoba, te gotovo 64 tisuće potpuno uništenih i još gotovo 40 tisuća djelomično oštećenih stanova u slučaju najjačeg mogućeg potresa na tom području. Šteta na stambenom fondu procjenjuje se na više od 9 milijardi eura.

Procjena na nacionalnom nivou iz 2018. godine spominje i 3 tisuće žrtava u Zagrebu, a njena dorađena verzija iz 2018. godine predviđa za glavni grad Hrvatske rušenje gotovo 6.000 građevina i vrlo teško oštećenje njih 21.087, pri čemu se izravna šteta procjenjuje na približno 15.590 milijuna eura. Jedina dostupna procjena za **Rijeku**, ona u sklopu procjene za Primorsko-goransku županiju, govori o 1397 srušenih i 8333 jako oštećenih zgrada te 328 ljudskih žrtava u slučaju potresa VIII stupnja po Mercallijevoj ljestvici. Treba napomenuti da za većinu hrvatskih gradova i dalje ne postoje detaljnije procjene kao za Zagreb gdje su procjenama obuhvaćeni i pojedini kvartovi.

Hrvatsku, srećom, i dalje nije pogodio najjači mogući potres koji za ovo područje predviđaju seismolozi, no dva razorna potresa u posljednje dvije godine ipak su vratila Hrvatima svijest o riziku. Odnosno, kako bi to rekao Atalić, jeti se ipak pojавio i sva je problematika oko prevencije i smanjenja rizika izašla na površinu.

U preliminarnom izvještaju o seismološkim istraživanjima i oštećenjima zgrada nakon zagrebačkog potresa 2020. koji potpisuju stručnjaci s više različitih institucija navodi se **niz nedostataka u prevenciji** koji

su se gomilali desetljećima. Prije potresa u Zagrebu, stoje tako u izvještaju, nisu postojali službeni obrasci za pregledе građevina nakon potresa, niti je provedena sustavna izobrazba stručnjaka koji mogu sudjelovati u takvim pregledima. To je, između ostalog, rezultiralo i s puno improvizacija u prvim danima nakon zagrebačkog potresa.

„Postojalo je dvadesetak stručnjaka u Hrvatskoj koji su sudjelovali na različitim edukacijama u inozemstvu u sklopu različitih europskih projekata ili na vježbama s interventnim timovima, recimo u Italiji, te pregledu zgrada nakon potresa u Albaniji, pa smo na brzinu skupili te materijale i iskoristili obrazac koji smo već ranije napravili u okviru jedne Studije za saniranje posljedica potresa u gradu Zagrebu. Nije bio vremena za ništa drugo. U par dana smo morali staviti on-line kako puno materijala, a kolege su u stožeru davale brzu edukaciju volonterima”, prisjeća se **dr. sc. Marta Šavor Novak** s Građevinskog fakulteta u Zagrebu, glavna autorica navedenog izvještaja referirajući se na napore inženjera u danima nakon potresa.

Autori izvještaja istakli su tada da je nepostojanje baza podataka o građevinama gorući problem koji otežava procjene oštećenja i razmatranje rizika od potresa za zajednicu. U Hrvatskoj, naime, trenutno ne postoje ni podaci o broju zgrada, a kamoli o tlocrtnim mjerama, presjecima, materijalu izvedbe ili namjeni. A iako je ovaj problem došao do punog izražaja nakon zagrebačkog i petrinjskog potresa, **detaljniji podaci o zgradama ponovo nisu uključeni** u ovogodišnji popis stanovništva

Albanija primjerice, navodi Šavor Novak, unutar popisa stanovništva skuplja neke najosnovnije podatke o konstrukcijskim svojstvima zgrada, poput materijala od kojih su izgrađene i broja katova, dok je na hrvatskom popisu stanovništva osnovna jedinica i dalje stan.

„Kad smo 2018. radili procjenu rizika od potresa za grad Zagreb, nismo imali podatke čak ni o točnom broju stambenih zgrada u Zagrebu. Imate podatke o broju stanova, ali to vam ništa ne znači, jer vam za tu procjenu trebaju zgrade. Da su takve baze podataka postojale kad su se dogodili potresi, inženjerima

bi kasnije bilo lakše na terenu, jer bi primjerice znali što je iza te žbuke, kakva je nosiva konstrukcija. I oni podaci koji postoje nisu međusobno povezani. Nešto ima Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, nešto gradski uredi, no nemate platformu koja objedinjava sve”, tvrdi Šavor Novak.

Detaljnije analize i podaci, navodi se dalje u izvješću, potrebni su i za ključnu mjeru prevencije rizika od potresa koja se u Hrvatskoj ne provodi – a to su **seizmička pojačanja starijih zgrada**. Gotovo trećina svih stambenih jedinica u Zagrebu izgrađena je prije 1964. godine, kad su nakon velikog potresa u Skopju doneseni prvi seizmički propisi u bivšoj državi. Drugim riječima, zgrade nastale prije te godine nisu uopće projektirane na opterećenja od potresa. Slično je i u drugim velikim hrvatskim gradovima. I nakon šezdesetih, propisana razina potresnih djelovanja bila je i nekoliko puta manja nego danas, a moderne europske norme poznatije kao Eurokodovi službeno su u uporabi tek od 2005. za betonske zgrade, odnosno od 2007. za zidane zgrade, pri čemu se izračun potresnog djelovanja bazirao na kartama seizmološkog hazarda iz 1987 godine. Nova je karta 2012. godine službeno ušla u uporabu uz niz europskih normi, no čak do 2017. godine nije bila obvezna primjena **Eurokoda 8** za sve zgrade, stoji u izvješću.

Stare zgrade su, štoviše, često dodatno oslabljivane raznim rekonstrukcijama, što je slučaj i kod mnogih zgrada od javnog značaja. Među njima su, primjerice, i mnoge bolnice.

„Po mojim saznanjima niti jedna bolnička zgrada u Hrvatskoj koja je izgrađena prije 60-tih nije seizmički pojačavana. A imate neke bolnice, poput one u Vinogradskoj, koje imaju zgrade još iz 19. stoljeća”, tvrdi Šavor Novak.

Potreba za seizmičkim pojačavanjem zgrada stoga je i glavni argument u pozadini prijedloga o seizmičkom certifikatu, objašnjava Atalić.

„Svaka zgrada bi trebala imati procjenu gdje je u odnosu na danas važeće propise. Dakle ako je zgrada građena prema Eurokodu 8 sto posto sigurna, starijim zgradama se prema tome određuje postotak sigur-

nosti. Treba biti svjestan da su neke stare, tradicijske zgrade na tek 20 do 50 posto sigurnosti u odnosu na Eurokod”, kaže Atalić.

Seizmički certifikat je nedavno implementiran u Zakon o obnovi, no Atalić pojašnjava da će njegova provedba zahtijevati vremena i bolju organizaciju sustava. Što se pak tiče pojačavanja zgrada od javne važnosti poput bolnica, Atalić smatra da bi to trebala biti **strateška odluka države**.

„Trebalо bi za svaku bolnicu znati koliko je sigurna u odnosu na moderne propise, te na temelju toga planirati dugoročni rekonstrukcijski proces ili pak iseljavanje ili prenamjenu. No često se tu radi o komplikiranim situacijama – imate primjerice školu koja se nalazi u zgradи koja je kulturno dobro. Dakle, ili morate pojačavanjima uništiti kulturno dobro ili riskirate da se nešto dogodi djeci u slučaju potresa”, pojašnjava Lupigin sugovornik.

Seizmičko pojačavanje zgrada jedan je od najsloženijih i **prilično skupih zahvata**, zbog čega je teško očekivati da će se građani u većem broju odlučiti za pojačavanje zgrada u privatnom vlasništvu. Talijani su odlučili doskočiti tom problemu s finansijskom motivacijom.

„U Italiji, ako uložite u svoju zgradu u smislu seizmičkog pojačavanja, to vam se odbija od poreza. To je vrlo znakovita mjera koja funkcioniра”, tvrdi Atalić dodajući da su Talijani barem 15 godina ispred nas u svemu što se tiče prevencije posljedica potresa.

„Kad se kod njih uslijed potresa srušila jedna škola i poginulo je puno djece, Talijani su tad prelomili i počeli investirati milijarde eura u cijeli sustav, a posebice u znanost. Podizanje razine znanja na fakultetima je vrlo važno jer se onda preljeva na struku i sve ostalo”, kaže profesor na Građevinskom fakultetu.

U Hrvatskoj je, ponovit će on više puta, najveći grijeh po ovom pitanju **nedostatak svijesti o riziku od potresa**, ne samo na razini državnih institucija nego i od strane građana.

„Ja također nisam bio toga svjestan dok nismo napravili procjenu, shvatili razmjere potencijalnog rizika i

---

doslovno se prepali. Potres je kod nas dugo vremena ignoriran kao opasnost, još od rata se o tome više nije previše razmišljalo i država nije osigurala dovoljne kapacitete da se nosi s posljedicama potresa. Kad je došla kriza, ljudi su se sami pokrenuli da to nadoknade”, tvrdi Atalić misleći ponajviše na Hrvatski centar za potresno inženjerstvo koji bi sad napokon trebao okupiti cjelovito znanje na razini države.

Ideja je da se Centar pokuša sposobiti na nekoliko razina. Jedna je znanstvena, koja podrazumijeva formiranje malih odsjeka ili podružnica na svim relevantnim fakultetima koji bi se bavili potresom i bili povezani u nacionalnu platformu. Ovaj dio centra trenutno službeno funkcionira kao podružnica pri Građevinskom fakultetu u Zagrebu, a potiče se i osnivanje sličnih podružnica i u Splitu, Rijeci i Osijeku. Drugi važan aspekt je svojevrsna interventna služba koja bi po uzoru na HGSS pokrivala sve organizacijske probleme na terenu kojima je javnost mogla svjedočiti nakon potresa u Zagrebu i Petrinji. Ovaj operativni dio Centra **osnovan je 5. listopada** kao civilna udruga.

„Trenutno smo unutar Centra okupili praktički sve institucije koje imaju veze s potresima – građevinske fakultete, te PMF, Geodetski fakultet i Rudarsko-geološko-naftni fakultet, kao i sve strukovne komore i udruge koje imaju neke veze s potresima. Na web stranici Centra već je prezentiran dio znanja od kojeg će i građani imati koristi u procesu rekonstrukcije i obnove. Ja vjerujem da bi Centar mogao s objedinjenim znanjem stvoriti kvalitetne temelje za donošenje strateških odluka. Na žalost, strateške odluke uvijek ovise o financijama, no s kvalitetnim procjenama rizika, seizmičkim certifikatima za kritične zgrade, znat ćemo gdje najviše gori i gdje najviše treba ulagati”, uvjeren je Atalić. Putem web stranice Centra trenutno se u sklopu EU projekta u izvedbi Građevinskog fakulteta u Zagrebu provodi i upis zagrebačkih zgrada i obiteljskih kuća.

Na pitanje u kojoj mjeri vlada finansijski podržava njihovu inicijativu Atalić odgovara da je rebalansom proračuna ovih dana odobren određeni iznos. Iz nadležnog **Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine** ni nakon nekoliko

tjedana nisu, međutim, na naše upite odgovorili da li je to zaista tako i o kojoj se cifri radi.

No odgovornost za dosadašnje stanje po pitanju prevencije posljedica potresa, ponavlja on, ne leži samo na državi.

„Ne možete ni kao država imati pod kontrolom sve te procese poput onih kad netko rekonstruira kuću pa poruši pola zidova. Bitno je i stalno osvješćivati ljudе da to ne rade, da sami sebi ne ugrožavaju život“, zaključuje naš sugovornik.

<https://lupiga.com/vijesti/gotovo-dvije-godine-kasnije-kljucna-mjera-prevencije-posljedica-potresa-u-hrvatskoj-se-ne-provodi>

Jesu li domaći poljoprivrednici prihvatali nove tehnologije?

---

76. Mia Mitrović

Novinarski projekt:
Poljoprivreda i digitalizacija

Elektronička publikacija:
agrobiz.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
13. prosinca 2021.

Digitalizacija posao proizvodnje hrane čini privlačnim mlađim naraštajima poljoprivrednika

Iako će za brojne poslovne 2020. biti najmanje upamćena po dobrom, uslijed koronavirusa i pandemije, ipak ćemo je pamtit u hrvatskoj poljoprivredi i po nečem dobrom. I dok su neki opskrbni lanci dovedeni u pitanje, Hrvatska i domaći proizvođači počinju otkrivati sve blagodati novih tehnologija i pametne poljoprivrede. Upravo u trenutku kad je 2020. nastupio prvi proljetni lockdown, uvidjelo se da Hrvatska svojim resursima hrane može prehraniti stanovništvo za jedva nekoliko mjeseci, pa je budućnost i unaprjeđenje hrvatske poljoprivrede postalo sve važnija tema u javnom diskursu. U vrijeme kada tržnice nisu radile, vrlo su se brzo formirale one virtuelne, a poljoprivrednici su dostavljali svoje proizvode doslovno od polja do stola.

Na hrvatskim oranicama, u voćnjacima, povrtnjacima, pašnjacima, stajama, kokošnjcima, maslinicima i ribarskim brodovima nove tehnologije su sve prisutnije. Za berbu se sve više koriste dronovi, samoodržive farme sve češća su pojava, hrvatski agronomi pokreću appove, startupove i brojne inovacije koje sa zanimanjem promatraju i u europskim zemljama. Nove tehnologije koriste se u navodnjavanju, zaštiti usjeva i preradi proizvoda, sve je više oni koji proizvode ekološki te se uz veliki 'revival' starih, autohtonih sorti i jela, kombinira i uzgoj onih novih, a hidroponika, biodinamika i urbana poljoprivreda postali su svima znani pojmovi. U ovom ćemo serijalu stoga, kroz razgovor s brojnim sugovornicima i dionicima nastojati predstaviti pozitivne prakse pametne poljoprivrede u Hrvatskoj, koja hrabro i ubrzano korača naprijed prema nekoj boljoj budućnosti za naše proizvođače. I društvo u cjelini.

Potencijal poljoprivrede s novim tehnologijama - ogroman

"Digitalne tehnologije imaju potencijal značajno unaprijediti poljoprivredu i uvesti revoluciju u proizvodnju, pomažući poljoprivrednicima da rade više precizno, učinkovito i održivo. Na temelju podataka mogu poboljšati donošenje odluka i prakse te pomoći u povećanju ekološke učinkovitosti što je danas s aspekta obveze koje proizlaze iz novih EU zelenih politika od presudnog značaja za poljoprivrednike, ali i za samu državu koja mora mjeriti sve parametre onečišćenja koji se moraju smanjiti sukladno Strategiji od Polja do stola", smatraju u Hrvatskoj poljoprivrednoj komori. Iste smo podatke dobili od Smartera, konzultantske tvrtke specijalizirane za poljoprivredno-prehrambeni sektor.

Ako nećemo mjeriti i pratiti koliko se upotrebljava gnojiva, pesticida, antibiotika, te koliko se proizvodi organski na svakom poljoprivrednom gospodarstvu, smatraju u HPK, nećemo moći pratiti naše ispunjenje obveza, sukladno EU zelenim ciljevima i agendi. S druge strane, digitalizacija posao proizvodnje hrane čini privlačnim mlađim naraštajima poljoprivrednika. Isto tako, digitalne tehnologije imaju potencijal ponuditi potrošačima veću transparentnost i pogled kako se proizvodi njihova hrana, nudeći prilike za obnovu poslovnih modela u lancima vrijednosti povezivanjem proizvođača i potrošača na inovativne načine.

Osim poljoprivrede, digitalne tehnologije su ključ da ruralne zajednice budu privlačnije za život mladim ljudima smanjujući probleme udaljenosti, objašnjavaju nam u HPK sve benefite digitalizacije poljoprivrede. Pandemija je utjecala na to da proizvođači počinju koristiti online platforme za plasman proizvoda, međutim, kada je riječ o proizvodnji, još uvijek jako kaskamo za ostatak europskih zemalja.

"Za poljoprivredne proizvođače značajnije bi bilo korištenje digitalnih alata u samoj proizvodnji za jačanje njihovih proizvodnji, jačanje produktivnosti, predviđanje rizika, praćenje sljedivosti. U tom dijelu bi digitalizacija bila znatno potrebnijsa. No to se niti u doba Covid krize nije bitno unaprijedilo", tvrde u HPK.

Prema Izvješću o indeksu digitalnog gospodarstva i društva (DESI) 2020., u kategoriji digitalnih javnih usluga Hrvatska zauzima tek 25. mjesto među državama članicama EU-a. Tehnologije, kao što su umjetna inteligencija (AI), robotika, Internet stvari (IoT), 5G mreža blockchain i superračunala imaju potencijal učiniti poljoprivredu učinkovitijom, održivom i daleko konkurentnijom nego što je to danas. Poznato je da Hrvatska, u odnosu na prosjek EU, zaostaje u primjeni tehnoloških rješenja i slabije je konkurentna te nisko produktivna. Produktivnost rada hrvatske poljoprivrede iznosi približno 31 posto prosjeka EU-a što samo potvrđuje da naša poljoprivreda značajno zaostaje i u korištenju digitalnih alata, iznose nam ne baš optimistične podatke u HPK.

Digitalizacija za sad prisutnija u velikim sustavima

Manje od 10 posto poljoprivrednika u nas koristi digitalne sustave upravljanja proizvodnjom, za razliku od razvijenih zemalja gdje ih je oko 40 posto, dok se oko 30-tak posto služi informatičkom tehnologijom i vode svoje podatke u nekim alatima kao npr. Excela. Njih 30 posto uopće ne koristi digitalne tehnologije nego se služi tradicionalnim metodama praćenja podatka o svojoj poljoprivrednoj proizvodnji ili ih uopće ne prati.

"Digitalizacija je kod nas u najvećoj mjeri prisutna u velikim sustavima, jakim tvrtkama koji uvode konti-

nuirano moderne, nove digitalne tehnologije i postižu europske rezultate u prinosima te kod mladih proizvođača. Hrvatskoj su potrebne različite nove tehnologije i inovacije jer je potrebno upravljati aplikacijama na traktorima i opremi za prskanje, senzorima, dronovima i pametnim mjerjenjima. Potreban nam je koncept upravljanja poljoprivredom koji se temelji na promatranju, mjerenu i traženju odgovora na različite promjene na poljima, te na potrebe koje se dešavaju kod usjeva i životinja. Potrebni su nam alati za rano otkrivanje promjena na usjevima ili bolesti kod životinja”, objašnjavaju nam u Komori.

Digitalna poljoprivreda ovisi o masovnom prikupljanju poljoprivrednih podataka od strane poljoprivrednika, traktora, senzora, aplikacije, dronove i satelite, kao i podatke koje prikuplja ministarstvo ili savjetodavne službe. Zauzvrat, digitalne platforme daju savjete, preporuke, kontrolu pa čak i detaljne upute za cjelokupno upravljanje farmom, navode u HPK te ističu kako bi domaćim poljoprivrednicima kojima nedostaje radne snage sve interesantniji biti primjerice, roboti za mužnju krava ili oni za branje voća i povrća.

“Za potpuno i efikasno korištenje digitalnih alata najveća je prepreka što su hrvatski poljoprivrednici uglavnom starije životne dobi te vrlo slabo educirani i slabo informatički pismeni. Tako da značajnije korištenje digitalizacije ovisi o snažnoj podršci savjetodavnih službi i bržoj generacijskoj obnovi u poljoprivredi”, zaključuju u smarteru i HPK.

<https://www.agrobiz.hr/agrovijesti/jesu-li-domaci-poljoprivrednici-prihvatali-nove-tehnologije-16673>

Mirela Priselac Remi: Umjetnička suradnja je učinkovitija od političke

77. Maša Samardžija

Novinarski projekt:
Glazba iznad granica

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
17. prosinca 2021.

Mirela Priselac Remi autorica je brojnih tekstova koje izvodi sa bendom Elemental. U hrvatsku hip-hop scenu donijela žensku energiju, odlučnost, borbenost i beskompromisnost. Osim što u pjesmama na kreativan, ali i direktn način ukazuje na društvene probleme, Remi je društveno angažirana i van glazbenog svijeta te uvijek otvoreno progovara o aktivizmu, politici, antifašizmu, feminizmu i brojnim drugim za društvo važnim temama. Ova talentirana umjetnica i elokventna sugovornica za P-portal govorи upravo o društvenom angažmanu kroz glazbu, o ulozi umjetnika u društvu i važnosti feminizma.

Smatrate li da je larpurlartizam u umjetnosti poželjan, tj. da je umjetnost samodovoljna ili ona mora imati društveni utjecaj i angažman?

Svaki put kad pišem, donosim svjesnu odluku da pišem angažirano. Šteta je da propustim tu priliku i da se oslonim isključivo na estetiku, kad pisanje može imati i utilitarnu ulogu. Biram biti društveno korisna i zato biram angažirani stih. Omjer pjesama koje

pišem bez predumišljaja o angažiranosti i onih koje su angažirane je 80:20 u omjer angažiranih. Naravno, ne slažu se svi umjetnici oko potrebe da nanesu dodatni premaz preko svog djela – nekima je draže pisati o lakšim temama koje od slušatelja zahtijevaju samo estetski angažman, tj. nude neopterećeno auditivno iskustvo. I ja shvaćam da takvih djela treba biti, no kod mene su ona u manjini.

Većina vaših pjesama progovara o društvenim, socijalnim, političkim temama. Koliko je to važan segment vaše glazbe?

Ako govorim o angažiranim tekstovima koje pišem, oni nisu svi angažirani na razini društva ili politike nego i na razini angažmana pojedinca. Tu se radi o osobnom razvoju, o promišljanju o osobnom napretku ili boljtku, o osvješćivanju – kroz osobnu priču i primjer – slušatelja. Često se podudari da teme koje su meni osobno bitne i o kojima promišljam upravo teme koje bi se mogle smatrati i društveno angažiranim: ženska pitanja, manjinska pitanja, pitanja radnika, pravice ili LGBT zajednice, pitanja svih koji se osjećaju drukčijima i/ili zakinutima, pitanje osobne slobode... To su teme koje su meni važne, pa ih i u svojoj muzici stavljam na pijedestal.

Je li uloga umjetnika da svojim radom upozorava na društvene anomalije i kako vam se, kao javnoj osobi, nositi se s tom ulogom?

Da, smatram da umjetnik može učiniti puno da „popravi“ situaciju u svojoj neposrednoj okolini a onda i u društvu. Ta je sprega, zapravo, neraskidiva i induktivna. Pišem o onome što proživljavam ili čime se bavim na mikro-razini, ostavljam o tome trag u pjesmi; pjesma se onda obraća slušatelju i kod njega započinje proces promišljanja. Slušatelj – pojedinac dio je društva, kao i ja, čime smo automatski djelovali na društvenu „klimu“ i makro-razinu. Da ne spominjem ogromnu moć koju muzika ima u momentu kada biva puštena na radiju ili televiziji s nacionalnom ili međunarodnom koncesijom (internet radio i internetski servisi tipa You Tube).

Vaša suradnja sa srpskim reperom Marchelom bila je jedna od prvih glazbenih suradnji autora iz Hrvatske i Srbije nakon rata. Kakve su tada bile

reakcije publike iz regije na pjesmu „Bekstvo“? Je li se društvena klima od tada promijenila?

„Bekstvo“ je nastalo, čini mi se, 2004. i u tom momentu bila prva suradnja hrvatskih i srpskih repera. Tu smo pjesmu radili bez vođenja računa o tome što će ona promijeniti ili na koga će utjecati, a zapravo, mislim da je spontano učinila mnogo – ako ništa drugo, otvorila je put drugima za slične regionalne suradnje. Reakcije su bile sjajne, puno bolje nego što smo se nadali. Učinila je to da mi kao Elemental gostujemo na koncertima **Marchela** u Srbiji, i obrnuto. Spojili smo svoje publike u unificirano tijelo koje diše i razmišlja na istoj valnoj duljini. Smatram da je umjetnička suradnja uvijek učinkovitija od suradnje na političkoj razini jer je lišena sitnih, stranačkih interesa ili toksičnih nacionalnih politika u čemu i Hrvatska i Srbija već 30 godina „obaraju rekorde“. Društvena klima u Hrvatskoj i Srbiji, u ovom trenutku, nije mnogo drugačija od klime u prvim post-ratnim godinama. Štoviše, vatre mržnje se i dalje raspiruju, i kolektivno gledamo unazad, umjesto da shvatimo da ćemo samo pogledom unaprijed spasiti sebe i buduće generacije od novih sukoba i ratova. Posao angažiranog umjetnika ponekad se čini kao „korak naprijed, tri koraka unazad“, no bitno je barem pokušati učiniti taj mali korak naprijed.

Postoji li dio svijeta kojim ne dominiraju muškarci?

Okružila sam se svojim prijateljima koji ne vide spol nego učinkovitost i talent pa s njima kroz Elemental radim na promjeni neravnopravne rodne paradigme.

Koliko vam je feminizam važan u životu i u vašoj umjetnosti?

Što sam starija, sve mi je važniji i važniji, zato što sam s vremenom osvijestila sve više i više segmenata života u kojima ne postoji ravnopravnost spolova. S vremenom, upoznajem sve više žena koje doživljavaju „buđenje“, vezano uz feminističke teme, pa tako i ja učim i napredujem. Moje suvremenice su nepokolebljive i odlučne žene poput **Sandre Benčić i Rade Borić**, političarke koje mogu kroz legislativu, ali i osobne primjere, doprijeti do velikog, konkretnog broja žena – na čije živote mogu direktno utjecati

---

kroz promjenu zakona o ravnopravnosti spolova. Ja sam tu za soundtrack, a političarke bi tu trebale biti za konkretnе korake promjene.

Rekli ste kako su vam se pojedine žene javljale i zahvaljivale vam jer su ih vaše pjesme potaknule na neke važne životne promjene. Možete li navesti neke primjere?

Da zaštitim njihovu privatnost, neću govoriti o imenima i prezimenima – njihove priče govore dovoljno. Nekoliko mi se ženajavilo preko društvenih mreža i zahvalilo što smo napisali pjesme koje su im dale snagu da se odupru obiteljskom nasilju, da potraže zaklon i spase se. Bilo je tu žena iz cijele regije. Nakon koncerata, često mi pristupaju i govore o pjesmama koje su im promijenile život, dale inspiraciju da pokušaju drukčije, da se zauzmu za sebe i svoju djecu. U tim trenucima, osjećam se ponizno i zahvalno, i čini mi se da ima smisla pisati o temama koje su teške, ali potrebne. Naša pjesma pokrene njih, one kasnije pokrenu nas kao tekstopisce i autore i krug se naizgled zatvara – bilo bi bolje reći, krug raste i buja.

<https://p-portal.net/mirela-priselac-remi-umjetnicka-suradnja-je-ucinkovitija-od-politicke/>

ODNOS VJERE I ZNANOSTI (1)

Luka Popov o vjeri i znanosti: Što im je zajedničko, a po čemu se razlikuju?

U svom nastojanju da dođe do spoznaje stvarnosti koja ga okružuje, čovjek se koristi različitim metodama spoznaje. U ovom tekstu, prvog u nizu tekstova u kojima ćemo promišljati o odnosu znanosti i vjere, usporedit ćemo dvije vrste spoznaje stvarnosti: spoznaje putem primjene znanstvene metode i spoznaje putem prihvatanja činjenice Božje objave ljudima.

Znanstvena metoda i načelo opovrgljivosti

Kada govorimo o znanosti, ili konkretnije o prirodnim znanostima, onda govorimo o spoznaji koja se stiče putem tzv. *znanstvene metode*. U temelju znanstvene metode jest *empirijsko opažanje* na kojem počiva svaka znanstvena tvrdnja. Bilo pasivnim promatranjem prirodnih pojava ili njihovom reprodukcijom u kontroliranim laboratorijskim uvjetima, svako znanstveno istraživanje počinje s opažanjem, bilježenjem i kategorizacijom opazivih fenomena. Nakon što se skupi dovoljan broj empirijskih podataka, znanstvenik počinje uočavati neke zakonitosti i pravilnosti te počinje formulirati hipoteze, modele i teorije. Jednom kada je hipoteza postavljena, svako novo opažanje testira zadalu hipotezu, te ju u konačnici ili potvrđuje ili opovrgava.

78. Luka Popov**Novinarski projekt:
Odnos vjere i znanosti**Elektronička publikacija:
Bitno.net

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
30. travnja 2021.

Na primjer, fizičar može na temelju opažanja gibanja i sudara biljarskih kugli formulirati hipotezu o zakonu očuvanja količine gibanja (suma umnožaka masa i brzina jednaka je prije i poslije sudara). Jednom kada je hipoteza postavljena i predstavljena znanstvenoj zajednici, zadatak drugih znanstvenika jest da je pokušaju opovrgnuti. To znači da će znanstvenici diljem svijeta pokušavati osmisliti i izvesti eksperimente koji bi opovrgnuli postavljenu hipotezu ili ukazali na njezinu nedostatnost. Dok god se ne nađe opažanje koje bi proturječilo postavljenoj hipotezi dotle ona „ostaje na životu“. No ako se u bilo kojem trenutku opazi nešto što proturječi postavljenoj hipotezi, ista se mora odbaciti. Na to je mislio i Albert Einstein kada je jednom prilikom izjavio: „Nijedan eksperiment ne može dokazati da sam u pravu; dovoljan je samo jedan da dokaže da sam u krivu.“

I ovo nas vodi do jednog vrlo važnog zaključka, a to je da je znanstvena spoznaja prvenstveno negativna. Znanstvena metoda ne može nikada dokazati hipotezu, najviše što se za bilo koju znanstvenu tvrdnju može reći jest da ona još uvijek nije opovrgнутa. Zato će Karl Popper, glasoviti filozof znanosti, upravo ovo svojstvo opovrgljivosti (falsifikabilnosti) iskoristiti kako bi definirao znanstvenu tvrdnju. Prema Popperu, tvrdnja se može smatrati znanstvenom samo ako je moguće osmisliti eksperiment koji bi ju načelno mogao opovrgnuti. Drugim riječima, znanstvene tvrdnje po samoj svojoj definiciji nisu konačni iskazi o zbilji, već odraz trenutnog konsenzusa znanstvene zajednice o tome da neka tvrdnja još uvijek nije opovrgнутa.

Vjera, objava i dogme

Kao što se znanstvena metoda prije svega temelji na empirijskom opažanju, tako se vjera temelji na činjenici Božje objave ljudima. Iako se sama činjenica postojanja jednog Boga kao primarnog počela i neuzrokovanih uzroka svega što postoji može spoznati isključivo korištenjem razuma (kao što je to npr. učinio Aristotel, čije će argumente sv. Toma Akvinski kasnije uobličiti u svojih „Pet puteva“), postoje i oni aspekti duhovnih stvarnosti koje ne bismo mogli spoznati da nam ih Bog nije odlučio objaviti.

Božja objava dogodila se u povijesti i proučavajući tu povijest (koju teolozi obično nazivaju „poviješću

spasenja“) možemo spoznati sadržaj Božje objave koja počinje sa starozavjetnim patrijarsima, kraljevima i prorocima, da bi se u svojoj punini očitovala u Isusu Kristu koji je svoj nauk povjerio apostolima. Objava je dovršena smrću posljednjeg apostola, što znači da je do tog trenutka Bog objavio čovjeku sve što mu je htio objaviti. Poslanje Crkve sastoji se u tome da se polog vjere koji je Krist povjerio apostolima sačuva cjelovitim i netaknutim, te učini dostupnim svim ljudima u svim vremenima. Kršćani vjeruju da je Crkvi za to poslanje dana posebna pomoć Duha Svetoga, koji jamči nezabludivost crkvenog Učiteljstva kada god konačno naučava o stvarima koje se tiču vjere i morala.

Objavu se nipošto ne smije poistovjetiti s Biblijom ili Svetim Pismom u kojem je zapisan samo jedan dio onoga što je Krist objavio apostolima. Drugi dio, tzv. Sveta Predaja, sadržana je u otačkim spisima iz prvih stoljeća kršćanstva, liturgijskim tekstovima, svetim ikonama i drugim oblicima usmene i pismene predaje.

S vremena na vrijeme, Crkva osjeti potrebu neke od objavljenih istina definirati na svečani način, i tako nastaju dogme. Dogme se proglašavaju obično u vremenima kada se pojave struje krivovjernih učenja koje bi kršćane mogle dovesti u nesigurnost i potaknuti sumnju u objavljene istine vjere. Nisu sve vjerske istine definirane kao dogme, niti je nužno da tvrdnja bude dogmatski definirana da bismo ju smatrali vjerskom istinom.

Iako se danas o dogmama često govori u negativnom kontekstu, treba shvatiti da nam upravo dogme omogućavaju sigurnost spoznaje onih duhovnih stvarnosti koje ne bismo uspjeli spoznati koristeći se isključivo razumom. U jednom od svojih razgovora Joseph Ratzinger usporedio je dogme s otvorenim prozorima koji nam omogućavaju pogled na nebo, potpuno suprotna slika od pogrešnog shvaćanja da dogme sužavaju ili čak onemogućuju puninu spoznaje.

Zaključak

Vidimo dakle da znanost i vjera dijele puno zajedničkih karakteristika. I jedna i druga teže spoznaji objektivne stvarnosti, nečega što se nalazi izvan nas, istina koje ne možemo promijeniti, ali ih možemo spoznati. Zbog toga i znanost i vjera traže izvor poda-

taka u onom vanjskom: znanost u opažanju prirodnih fenomena, vjera u sadržaju objave koja dolazi od Boga. U oba slučaja ključno je korištenje razuma: dok se znanstvenik koristi razumom da bi od empirijskih podataka došao do formulacije hipoteze i zakonitosti, vjernik se koristi razumom da bi bolje razumio sadržaj objave i spoznao implikacije objavljenih istina.

S druge strane, za razliku od znanstvenih tvrdnji koje po svojoj definiciji uvijek mogu biti opovrgnute i modificirane, vjerske istine – budući da dolaze od Boga koji se ne mijenja – ne mogu biti ni promijenjene niti modificirane. Jednom proglašena dogma nikada ne može biti opozvana ili izmijenjena.

No što ako se dogodi da se znanstvena tvrdnja nađe u proturječju s objavljenom istinom? O tome više u idućem tekstu.

<https://www.bitno.net/academicus/znanost/luka-popov-o-vjeri-i-znanosti-sto-im-je-zajednicko-a-pocemu-se-razlikuju/>

POSLOVATI U NOVONORMALNOM - razgovor sa Matijom Brlošićem

Zadnje dvije godine svima su nam je donijele probleme, pa tako i poljoprivrednim proizvođačima.

O tomu smo kao i drugim aktualnostima u poljoprivredi razgovarali sa **Matijom Brlošićem, zamjenikom predsjednika Hrvatske poljoprivredne komore.**

U prvom lockdownu nastali su problemi jer su mnogi imali poljoprivredne površine, osim u mjestu prebivališta i u susjednim jedinicama lokalne samouprave, a negdje i u drugim Županijama, pa su im za obavljanje poslova i odlazak na te njive trebale propusnice. Također su im probleme donijela i zatvaranja trgovina sa rezervnim dijelovima za poljoprivredne strojeve baš u jeku proljetne sjetve. Ipak se rješenje našlo, a na sreću u to su vrijeme radile prodavaonice repromaterijalom, pa su ga poljoprivrednici mogli na vrijeme nabaviti.

79. Momir Divjak

Novinarski projekt:
Poslovati u novonormalnom

Elektronička publikacija:
ngbuntnici.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
22. svibnja 2021.

- U žetvi smo svi bili malo iznenadeni prinosima jesenskih kultura, a bili su poprilično dobri, izuzev cijene. I za proljetne usjeve također možemo reći isto, izuzev nekih mikrolokacija, gdje je zabilježena izuzetna suša. Mogli bismo poprilično pozitivno ocijeniti ovu godinu da nije došlo do otežanoga plasmana poluproizvoda, dakle junadi, svinja. Tu je bilo dosta problema, kao i sa niskim cijenama.

Jesmo li i koliko uspjeli osvjestiti baš ove godine u korona krizi da je poljoprivreda zapravo jedna od strateških grana Hrvatske?

- Mi smo se kao Hrvatska poljoprivredna komora trudili i naglašavli gotovo deset godina, od kada je Komora i osnovana, kako je proizvodnja hrane najvažnija. Imali smo i rat, a Hrvatska je prošla tu agresiju bez pomanjkanja hrane, za razliku od, npr. BIH gdje je bilo potpuno drugačije. Pojavom COVID-19 naglasak je ponovo stavljen na tu temu. Rekao bih da se **po prvi puta možda ozbiljno otvorila ta tema i od strane Ministarstva poljoprivrede i drugih subjekata da je itekako važno imati proizvodnju kvalitetne hrane za vlastite potrebe i po pristupačnim cijenama.** Da smo puno odmaknuli naprijed baš ne vidim, ali počelo se pričati, određene mjere se pokušavaju uvesti i od strane Ministarstva i mislim da su svi shvatili da je ta samodostatnost proizvodnje hrane nužna i potrebna. Međutim još uvijek nisu povučene mjere koje bi to i pratile.

Kada ih očekujete i vjerujem da ćete o tomu intenzivno razgovorati jer je potrebno da i Hrvatska bude samostalnija u proizvodnji hrane da bi što manje ovisila o uvozu. Vidimo i u drugim zemljama da se okreću vlastitim proizvodnjama.

- Vjerujemo da će nadležni, koji o tomu odlučuju, shvatiti da će nam to biti malo lakši put nego do sada. Očekujemo da će se i novo programsko razdoblje 2021-2027, koje također daje prednost samodostatnoj proizvodnji hrane za vlastite potrebe, tomu doprinjeti. Nadamo se da ćemo ta sredstva usmjeriti prema poljoprivrednim proizvođačima. Vidimo pozitivne promjene i kod ostvarivanja poticaja. Imali smo to nekada prije. Morate, dakle, najprije imati referentni prinos. Zajednička poljoprivredna politika ne kaže da to tako mora biti, ali određeni dio sredstava koji se plaća kroz prethodno vezane potpore drago mi je da Ministarstvo uvjetuje da se određena količina toga proizvoda mora na određenoj površini i proizvesti da bi se ta finansijska sredstva i ostvarila. To je jedan mali korak po kojem vdimo da se počinje uvažavati proizvodnja.

Je li došlo u ovoj godini do smanjenja uvoza i kako stojimo sa izvozom vlastitih poljoprivrednih proizvoda?

- U zadnjih nekoliko mjeseci mogli smo čuti da je **upravo rastao izvoz poljoprivrednih proizvoda.** Na žalost, to su primarni proizvodi pšenica, kukuruz, soja koji su tu bilancu ipak malo popravili. Dobra je stvar da smo poprilično te robe izvezli, ali loše je što se radi o poluproizvodima na kojima se nije puno zarađilo. Oni koji su tu robu kupili sigurno će stvoriti i po desetak puta novu dodanu vrijednost i osjetit će dobrobit te naše primarne poljoprivredne proizvodnje. Ipak nadamo se da ćemo primarne proizvode zadržati, da će ih pojesti stoka i da će se pretvoriti u meso, mlijeko... te da će **u izvoz ići dodana vrijednost tih naših poljoprivrednih proizvoda.** Za to smo dobili i podršku Ministarstva regionalnoga razvoja jer se planira u narednom periodu investirati značajna sredstva i iz drugih fondova za prerađivačke kapacitete.

Je li i koliko OPG-ima u Hrvatskoj omogućeno korištenje mjera Vlade u korona krizi?

- Vjerojatno se sa mnom dio ljudi neće složiti. Naime, Ministarstvo poljoprivrede koje kreira te mjere omogućilo je korištenje nekoliko njih i rekao bih da se ministrica poprilično dobro snašla, jer se gotovo svaki mjesec šalje EU komisiji određen niz mjera za pomoć kroz mjeru 21. da bi se pomoglo ugroženim sektorima. Pravo na te mjere imaju oni poljoprivrednici kojima je to osnovna djelatnost, koji proizvode i koji plaćaju obaveze državi, što je i bio uvjet za dobivanje pomoći. Dugo smo zagovarali da treba podržati one poljoprivrednike koji su korektni i ne stvaraju gubitke. Držim da je Ministarstvo u tome napravilo jedan značajan iskorak, pogotovo kada znamo da ima još nekoliko mjera koje se najavljuju iz EU komisije i koje će u narednom razdoblju biti plasirane prema poljoprivrednim proizvođačima.

Je li i koliko reda uvedeno Zakonom o poljoprivrednom zemljишtu, koji se jako puno puta mijenja i zašto je to tako?

- I mi se pitamo zašto. Mijenja se 16, 17, 18 puta... i ne znamo više koliko puta se mijenja. Vjerojatno dolaskom svakoga ministra dolazilo je i do promjena toga Zakona i ne znamo zbog čega se to radi. Problem je po meni u nekih 300.000 ha državnog okrugnjegoga zemljишta koje bi svi htjeli obrađivati pa se onda

---

pišu zakoni, pokušavaju se uvjeti prilagoditi nekakvim novim poljoprivrednicima ili onim starim. Interes za zemlju je itekako porastao nakon novog ZPP-a od kada se počelo plaćati po površini. I od 2014. je počelo to veliko zanimanje za zemlju gdje su novopečeni poljoprivrednici izračunali da bi mogli dobiti određena finansijska sredstva, a da na tom zemljištu ne moraju ništa proizvoditi i od toga trenutka i počinje jagma za tim državnim zemljишtem. Možda se i zbog toga Zakoni mijenjaju. **Mi uporno držimo da državno poljoprivredno zemljište trebaju i moraju obrađivati oni koji to već sada rade uz uvjet da imaju održivu poljoprivrednu proizvodnju, da im je to osnovna djelatnost, da plaćaju obaveze državi i da žive u tom ruralnom prostoru bez obzira kojom se poljoprivrednom proizvodnjom bavili.**

Nadamo se da će i ovaj novi Zakon sve to uzeti u obzir i da će biti bolji od dosadašnjega, ali i u nadi da će i dalje zemljiste ipak obrađivati oni koji su i do sada kvalitetno radili te da će priliku dobiti i neki novi mladi poljoprivrednici.

Ima li učinaka od projekta Vlade RH „Slavonija, Baranja i Srijem“ i u kojoj mjeri?

- Tu se puno priča da su ogromna sredstva uložena. Pretežno su uložena u infrastrukturu. Danas sela imaju kanalizaciju, ceste, nogostupe, vrtiće što je prije nekoliko godina bilo nezamislivo. To je dobro i nužno kako bi se zadržalo ljude u ruralnom prostoru. Možda bi bilo bolje da se dio sredstava utrošio i na izgradnju preradivačkih kapaciteta, industrijskih postrojenja. Za sada to nismo imali, ali očekujemo, barem mi ovdje u Osječko-baranjskoj županiji, da izgradnja ovoga Regionalnoga centra velike hladnjачe koja će biti financirana iz tih sredstava da će ona biti jedan zamašnjak u proizvodnji voća, povrća i to bi onda i bio jedan pravi put. Držimo da je taj projekt direktno korist poljoprivrednim proizvođačima, a nešto ulaganja ima i u sustave navodnjavanja, ali što ćemo navodnjavati ako nemamo proizvode gdje skladištiti, preraditi i takve prodati. Možda se moglo i puno više, ali evo i osobno sudjelujem na tim sjednicama i činjenica je da se o poljoprivredi razgovara sve više, a vidimo i da se polako povećavaju i te investicije koje se direktno tiču poljoprivrede. Poljoprivreda je

izuzetno skup posao i moramo uložiti puno sredstava da bismo ju podigli i da bi bila održiva pogotovo po novim smjernicama Zajedničke poljoprivredne politike. Mi za razliku od jedne Švicarske ulažemo malo u poljoprivredu. U Švicarskoj su investicije po hektaru 15-20 puta veće nego što su u Hrvatskoj.

Kakva je budućnost hrvatskog poljoprivrednog proizvođača na vlastitoj zemlji s obzirom da i matorij na prodaju zemljišta strancima istječe 2023.?

- Iskoristili smo onu mogućnost 7 godina plus 2 da se prolongira prodaja poljoprivrednog zemljišta strancima. Jedina sigurnost je, ono što mi zagovaramo, vlastito poljoprivredno zemljište. Govorili smo o Zakonu o poljoprivrednom zemljištu gdje se pokušava naći jedan zakon i napisati Pravilnik kome će se i kako dodijeliti to državno poljoprivredno zemljište. Riješeno je samo zemljište koje obrađuju veliki sustavi i to na dugogodišnje koncesije. A sve ono što je namijenjeno OPG-ima tu nije riješeno gotovo ništa. Zemljište je pod privremenim ugovorima. A dobiti ugovor na dvije godine ne otvara nikakvu sigurnost. A nije sigurno ni da će to isto zemljište na sljedećem Natječaju isti poljoprivrednik i zadržati. Smatramo da bi bilo najbolje prodati državno poljoprivredno zemljište pod određenim kriterijima, ograničiti maksimalno površinu koja se može prodati po OPG-u i zemljište bi prioritetsno trebalo njima i prodati. Zasigurno bi onda bila i daleko sigurnija poljoprivredna proizvodnja u RH. Trenutno takvo razmišljanje nemamo. I novi Zakon će reći da se najviše može prodati 50 ha državnog zemljišta, ali uz to imamo i ograničavajuće faktore, npr. zemljište koje graniči sa građevinskim. Okrugnjeno, komasirano zemljište se ne može prodati. Onda se pitamo što se to može kupiti od države?

Držim da je početak rješavanja problema u proizvodnji hrane da državno zemljište privatiziramo, prodamo OPG-ima i to je jedina sigurnost da će to gospodarstvo imati siguran temelj za daljnji razvoj. A da bi se država zaštitila, odnosno zemljište, može se staviti kaluzula da svatko tko ga kupi, ako ga poslije želi prodati, kako ne bi došlo do mešetarenja i manipulacija, onda pravo prvakupu ima država. I držimo da bi takvim uvjetima udarili prvi kamen temeljac za dobru, kvalitetnu i dugoročnu poljoprivrednu proiz-

zvodnju koja bi za nekih 5-10 godina mogla proizvesti hrane gotovo za sve naše potrebe u dovoljnim količinama - zaključio je **Matija Brlošić, zamjenik predsjednika Hrvatske poljoprivredne komore.**

<http://ngbuntnici.hr/index.php/2015-01-31-22-05-30/poslovati-u-novonormalnom/3269-poslovati-u-novonormalnom-razgovor-sa-matijom-brlosicem>

LIJEĆNICI SU GOVORILI O INVALIDSKIM KOLICIMA, ON JE DOKAZAO SASVIM SUPROTNO

Njegovo porod i djetinjstvo uglavnom vezano je uz bolnice, razne pretrage, utvrđivanja dijagnoza, te ono što će moći ili neće moći činiti u dalnjem životu. Uglavnom to bi bio život u invalidskim kolicima. Umjesto toga, Damir Belobrk zvani Dado u svom je životu dokazao kako se upornošću, pozitivnom tvrdoglavosti i radom svoju bolest može staviti pod kontrolu, pobijediti.

KOMPLIKACIJE

Prilikom rođenja 09. 04. 1971. godine došlo je do komplikacije, oštećenja opne mozga, kojom prilikom je neko vrijeme mozak ostao bez kisika, a onda je došlo i do oštećenja centra za ravnotežu. Tada je to dijagnosticirano kao parapareza C-5 (oslabljena motorička funkcija udova), a u njegovom slučaju došlo je do slabe funkcije donjih ekstremiteta. Danas bi to bila cerebralna paraliza. Tako da je prohodao puno kasnije od svojih vršnjaka, ali duhom nije nikad klonuo. I dandanas ima probleme s hodanjem, jer su mu tetive na nogama kraće. Hoda više na prstima, ali drugih problema osim s ravnotežom nema. Predlagan mu je operativni zahvat nakon 21 godine života, kada bi kao prestao rasti, ali nije bilo sigurnosti da će se promijeniti na bolje. Bio bi to samo pokušaj čiji rezultat nije bio siguran, zato nikad nije pristao na taj dio.

80. Dražen Šemovčan
Novinarski projekt:
RANJIVE SKUPINE – „KORAK PO KORAK“

Elektronička publikacija:
Portal dnevnih novosti

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
2. svibnja 2021.

ODRSTANJE

Normalno u to vrijeme se na takve bolesti gledalo sasvim drugačije. Kod njegovih bližnjih to je bila borba, stalni odlazak raznim specijalistima, boravak po bolnicama. On se ne sjeća da je imao neke posebne probleme zbog svoje bolesti, u vidu izrugivanja, vršnjaci su ga prihvatali takvog kakav je, u fizičkom smislu. Što više, znali su njegovu bolest iskorištavati za neke druge svrhe. Osnovnu i srednju školu pohađao je u Đurđevcu. Zanimanje mu jedrvno ...., duži naziv, jednostavno stolar, mada nikad nije radio u struci. U osnovnoj školi, kao i u srednjoj, njegovo takvo stanje znali su koristiti kod markiranja s nastave. On bi uvijek išao prvi, a ako bi baš naletjeli na učitelja ili profesora, on bio kao pao, a ostali bi „pomagali“, zakamuflirali bježanje s nastave.

POLAGANJE VOZAČKOG ISPITA

U prvi mah nije ni znao što se događa. Sprega njegovih roditelja i instruktora auto škole, susjeda Štefa. Ne da je trebalo, ali valjalo je probati voziti auto. Neki specijalisti ne mogu vjerovati da s ovakvom bolešću vozi običan bicikl, bez pomagala, a kamoli auto. Pa tako za probu, otisao je u auto školu, susjed Štef ga je pozvao u auto, on je krenuo na mjesto suvozača, ali Štef je rekao, da sjedne za volan. I tako je počelo. Malo pomalo je vozio i nije bilo problema, osim što je morao proći liječnički pregled što je bio ipak mogući problem. Tako je i bilo. Doktor koji je radio preglede i izdavao uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti, nije bio baš presretan da osoba s problemima s donjim ekstremitetima vozi auto bez ručnih pomagala. Natzalo se tu, no ipak doktor je popustio. Dado je krenuo kasnije na predavanja zbog toga, ali je završio. Nije položio od prve. Isto tako, član komisije, neki instruktor iz Virovitice, bio je sumnjičav u sposobnost Dade, pa je rekao da idu na jednu ravnu cestu. Da isproba njegove reflekske kod kočenja, vozio je dozvoljenom brzinom, a kad je instruktor rekao da zakoči, Dado je tako zakočio da se ovaj nabio na sjedište pošto je sjedio pozadi. Pao je zbog svoje greške. I drugi put, ovaj put zbog parkiranja. Treća sreća i Dado vozi auto bez ručnih pomagala, ali s vozačkom dozvolom u džepu.

RAD I DRUŠVENI ŽIVOT

Oko 16 godina radio je u trgovini svog pokojnog oca i njegova invalidnost nikad mu nije predstavljala

problem za rad. Sada je već oko 11 godina zaposlen u gradu Đurđevcu, na prijavnici. Ima uvjete za mirovinu, ali to mu nije prvi interes, među ljudima je, razgovara, kreće se, u jednu ruku djeluje i terapijski, bolje nego da je zatvoren u kući i nikud se ne kreće. Još može raditi, kad neće moći, mirovina ga čeka.

Učlanio se u Gradsko društvo osoba s invaliditetom Đurđevac. S njima odlazi na druženja, sportska takmičenja, a on osobno se natječe u visećoj kuglani i u pikadu. Tu nisu bitni neki posebni sportski rezultati već druženje s osobama s invaliditetom.

Član je i Gradske športske udruge invalida Đurđevac, a takmiči se u disciplini kuglanja s mjesta. Ima tu više kategorija, s obzirom na motoriku. Prvi su oni u kolicima, pa njegova kategorija, jer radi otežanog hoda ne može baciti kuglu sa zaletom, već s mjesta.

BENCH PRESS

Od 2013. godine ili koju godinu ranije počeo je zalažiti u teretanu. Powerlifting je sve popularniji sport koji se temelji na tri različite vježbe snage: squat - čučanj, bench press - potisak s klupe i deadlift - mrtvo dizanje. Svaka od njih zahtijeva posebnu tehniku koja omogućava powerlifteru podići njemu najveću moguću kilažu, a da ga u isto vrijeme održi zdravim i lišenim ozljeda. Jedini i glavni cilj je podići najveću moguću kilažu tehnički ispravno.

Bitna je količina željeza na šipki, a ne mišićavost ili mršavost. Bio je u društvu iz Powerlifting kluba ULTIMATE Đurđevac. Pomalo s njima, onako za probu, počeo je dizati utege. Jedina kategorija u kojoj je on mogao nastupati je BENCH PRESS (podizanje s klupe). Ostalo radi donjih ekstremiteta nije mogao. I od te 2013. godine, Savez je zbog njega morao mijenjati Statut. Bio je jedina osoba s invaliditetom koja se bavila ovakvim sportom. Redom, osvajao je prva mjesta na natjecanjima u Gospicu, Virovitici, Vukovaru, Bjelovaru, Pitomači, Šibeniku i dva puta u Đurđevcu. Dado je dizao od najmanje 50 kg, a najviše 100 kg. Za njega i previše.

Sve je to trajalo do 2018. godine, jer bio je vječiti prvak, nije imao konkurenčije. Bio je jedina osoba s invaliditetom koja se bavila ovakvim sportom. Došlo

---

je do zasićenja, pomanjkanje motivacije, još je rekreativno malo dizao utege, a onda samo nastavio dolaziti u teretanu. Sada zbog korone ne odlazi ni u teretanu, ali pronašao je novi sport za sebe. Krenuo je korak dalje:

Nordijsko hodanje, opet „čudan“ za okolinu, jer ovaj sport tek poprima svoj neki značaj u sportskom svijetu, više je to rekreativno hodanje. Kako nema toliko problema s nogama koliko s ravnotežom, štapovi će mu biti oslonac pri hodanju.

SPORTAŠ GODINE GRADA ĐURĐEVCA

Najuspješniji sportaš osoba s invaliditetom u 2014. godini bio je Damir Belobrk (Powerlifting kluba “Ultimate”), a još je bio nominiran Vladimir Leško (Športska udruga tjelesnih invalida Đurđevac - viseća kuglana).

Najuspješniji sportaš osoba s invaliditetom 2015. godine je Mario Prelec (Športska udruga osoba s tjelesnim oštećenjem s invaliditetom Đurđevac - ekipa viseće kuglane), a još je bio nominiran Damir Belobrk (Powerlifting klub Ultimate).

ZA KRAJ

Damir Belobrk – Dado je sasvim obična osoba, pun vadrine, duhovitosti, sklon šali na tuđi, ali i na svoj račun, pomalo skroman, druželjubiv, ne opterećuje se svojim hendikepom, ali zbog toga niti drugi ne doživljavaju da Dado nešto ne može napraviti. Postigao je neizmjerno puno - od onih početnih invalidskih kolica, do sportaša godine. I kaže Dado da se sve može upornošću, ozbiljnošću, radom, ne se predavati bolesti i odustati od prve. Život je prolazan i treba iskoristiti svaki njegov trenutak.

Dadi čestitamo na svemu što je uspio u životu, a koliko ga poznajemo, ima još izazova za njega.

[https://portal.braniteljski-forum.com/blog/novosti/
lijecnici-su-gоворили-о-invalidskim-kolicima-on-je-
dokazao-sasvim-suprotno](https://portal.braniteljski-forum.com/blog/novosti/lijecnici-su-gоворили-о-invalidskim-kolicima-on-je-dokazao-sasvim-suprotno)

Što je ostalo od sinjske 'bolnice na kraju grada'?

Problema u hrvatskom zdravstvu je puno, a njih, kao i ostali građani, osjećaju i stanovnici Cetinske krajine. No, ono što građane Sinja i okolice još više muči i na što godinama upozoravaju jest činjenica da je u ovom kraju zdravstvena skrb sve lošija, u prvom redu zbog nedostupnosti.

Dom zdravlja Sinj osnovan je 1953. godine, a 1982. godine 'uselio se' u novu zgradu, čija je izgradnja dobrim dijelom sufinancirana samodoprinosom građana, u kojoj i danas djeluje ispostava Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije. Reforme, odnosno centralizacija sustava zdravstva i racionalizacija troškova dovele su do toga da je sinjski Dom zdravlja izgubio svoju osnovnu značajku – pružanje preventivne i kurativne zdravstvene zaštite stanovništvu s područja Cetinske krajine.

81. Ivana Vrančić
Novinarski projekt:
Zdravstvena skrb u Sinju i Cetinskoj krajini

Elektronička publikacija:
Ferata

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
3. srpnja 2021.

Naime, odlukom tadašnjeg Županijskog poglavarstva Splitsko-dalmatinske županije, a temeljem tadašnjeg Zakona o zdravstvenoj zaštiti, u ožujku 2003. godine 13 domova zdravlja, među kojima i Dom zdravlja Sinj, spojeno je u Dom zdravlja Splitsko-dalmatinske županije. Tadašnje Gradsко vijeće Grada Sinja podnijelo je amandman na takve odredbe Zakona, no on

nije usvojen. Zanimljivo je kako je svega pola županija u Republici Hrvatskoj provelo tu zakonsku odluku, dok ih polovina i dalje na svom području ima više od jednog doma zdravlja, kao što je, primjerice, Ličko-senjska županija koja ima isti broj stanovnika kao i Cetinska krajina.

Bivši Dom zdravlja Sinj, u okviru kojeg su djelovale i zdravstvene ambulante u Vrlici, Hrvacama, Otoku, Trilju, Tijarici i Dicmu, objedinjavao je zdravstvenu skrb za 50-ak tisuća stanovnika, od preventivne, preko primarne zdravstvene zaštite, polikliničko-konzilijske i stacionarne. Da je centralizacijom domova zdravlja počela devastacija zdravstvene skrbi na ovom području, a građanima ugroženo temeljno pravo na dostupnost zdravstvene skrbi posvjedočili su nam i neki sugovornici.

Prema riječima **Nevenke Blajić**, koja je kao bolničarka počela raditi 1948. godine, zdravstvena skrb u Sinju naglo se počela razvijati 1950-ih godina, nakon preseljenja iz ‘Vile Vjera’ u zgradu preko puta, koja je bila puno veća.

‘Prije preseljenja, u ‘Vili Vjera’ rodilište je imalo 15 kreveta, kao i stacionar. U novoj zgradi stacionar je bio na cijelom drugom katu, a rodilište na trećem. Poslije 1950. godine u Sinj je počelo dolaziti sve više liječnika i zdravstvenih djelatnika’, prisjeća se Nevenka Blajić.

Razvoj zdravstvene skrbi u Sinju i nastavio se i 60-ih godina prošloga stoljeća. U to vrijeme ravnatelj je bio **dr. Ante Krolo**, koji je na toj dužnosti bio 4 mandata, punih 16 godina.

‘Moj je otac postao ravnatelj nakon što je tadašnji ravnatelj DZ Sinj dr. Ante Čatipović otišao preko UNICEF-a u Adis Abebu u Etiopiju. U to vrijeme u Sinju je bila vrlo dobro organizirana zdravstvena služba. Radilo se prvenstveno na preventivi, radili su se i sistematski pregledi koji su tada bili zakonska obveza i takvim se načinom rada uspjelo spriječiti puno različitih oboljenja. Osim toga, radilo se i na suradnji s današnjim Kliničkim bolničkim centrom Split, tadašnjom Općom bolnicom Split. On je imao dogovor i ugovore za rad specijalista, tako da su

tada u Sinju postojale gotovo sve specijalističke službe, od ranog otkrivanja i iskorijevanja tuberkuloze, dolazili su okulisti, neurolozi, psihijatri, otorinolaringolog, kompletan je bila pokrivenost sa specijalističkom službom. S tim profilima liječnika, od kojih su neki bili i kirurške struke, za naše ljudе su se ovdje dogovarali određeni zahvati koji se nisu mogli rješavati ambulantno, tako da su u Split odlazili po dogовору, bez dugih lista čekanja.’, kaže nam **dr. spec. Vesna Krolo**, kćer dr. Ante Krole.

Jerko Blajić tri je desetljeća u sinjskoj zdravstvenoj ustanovi bio pravnik.

‘Sinjska zdravstvena ustanova bila je poznata po preventivi i u svijetu. Dolazili su čak i liječnici iz Amerike da vide kako se ovdje radi na preventivi visokog tlaka i šećerne bolesti, a na glasu je posebno bio antituberkulozni dispanzer, koji je bio osnovan 1960-ih godina s ciljem iskorjenjivanja tuberkuloze. Sinj je bio prvi grad u Dalmaciji koji je u to vrijeme iskorijenio tuberkulozu’, kaže Blajić.

S ciljem daljnog razvoja zdravstva krenulo se u projekt izgradnje nove zgrade Doma zdravlja Sinj. Zgrada se gradila od 1975. do 1980. godine, putem samodoprinosu. U planu je bila i izgradnja zgrade manjeg medicinskog centra u njenoj neposrednoj blizini, no taj je projekt stao i prije nego je počeo zbog nedostatka financija. A onda se 2003. godine sinjski Dom zdravlja ‘utopio’ u Dom zdravlja Splitsko-dalmatinske županije.

Centralizacija domova zdravlja dovila je do toga da je potpuna zdravstvena skrb stanovništvu, osobito starijima i onima lošijeg imovinskog stanja, nedostupnija. U svom mjestu imaju pristup samo osnovnoj zdravstvenoj skrbi, a na specijalističke preglede primorani su putovati u Split, koji je udaljen i više od 70 kilometara. To je, naravno, dovelo do neredovitih pregleda, duljeg čekanja na preglede, ali i odgode pregleda na koje su već naručeni.

Prije centralizacije Dom zdravlja u Sinju imao je tri internista i tri radiologa, da bi u posljednjih 20-ak godina ostao samo na jednom internistu i jednom radiologu, ostao je bez pulmologa, jedini oftalmolog

došao je mimo sustava Doma zdravlja, a jedini psihijatar je prije tri godine stekao uvjete za mirovinu, od tri postojeća ginekologa jedan je također došao mimo sustava Doma zdravlja. Poseban problem je odjel pedijatrije, na kojem su nekada radila tri pedijatra. Sada su samo dva, iako bi, u odnosu na broj djece, trebala raditi čak četiri. U Sinj više ne dolaze ni konzultanti KBC-a Split – neurolog i traumatolog.

Posebna priča je rodilište, koje je nekada organiziralo službu s pripravnošću tri ginekologa i tri pedijatra, a osim poroda u njemu su se rješavali i jednostavnija ginekološka patologija te jednostavnija neonatološka problematika. Od 2010. godine rodilište radi samo tzv. zadesne porode, ukinuti su dozvola za ginekološku i neonatološku skrb te pripravnost pedijatra, tako da je od nekadašnjih 400 do 500 poroda godišnje broj rođene djece smanjen na svega 30-ak, koliko ih je bilo prošle godine.

Ništa manje bitna jest i činjenica da je gašenje Doma zdravlja Sinj i metropolizacija zdravstva dovela i do negativnog gospodarskog efekta, odnosno smanjenja broja radnih mjesta. Administrativni aparat se centralizirao u Splitu, pa su neki zaposlenici, čim su stekli uvjete, otišli u mirovinu ili su našli drugo zaposlenje, bliže mjestu stanovanja. Između ostaloga, došlo je i do izdvajanja usluga čišćenja, vozila Doma zdravlja više ne održavaju sinjski serviseri i radnje, ugašene su kuhinja i praonica.

Iz svega navedenoga nameće se zaključak da centralizacija domova zdravlja, barem što se tiče Cetinske krajine, nije dovела ni do kakve uštede u zdravstvu, što joj je bila namjera, već je samo kanalizirala profit prema centru i ono najvažnije – devastirala je zdravstvenu skrb u manjim mjestima.

Stanovništvo Sinja i Cetinske krajine ne želi se uspoređivati s većim centrima, ali kada se usporede s Metkovićem, koji je pred otvaranjem Dnevne bolnice, Kninom, Ogulinom, Požegom, Viroviticom, Pakracem, Našicama i Vukovarom, Gospićem i Zabokom koji imaju opće bolnice te Makarskom koja je pred osnivanjem samostalnoga Doma zdravlja, odnosno izdvajanjem iz Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije, s pravom se pitaju zašto se na njih

gleda kao na građane drugoga reda. Ustav RH i Zakon o zdravstvenoj zaštiti govore o pravu svakog čovjeka na jednakodostupnost zdravstvene zaštite. Zbog toga se postavlja pitanje: Imaju li žitelji Cetinske krajine pravo na jednakostupnu zdravstvenu skrb kao i ostali stanovnici Republike Hrvatske?

<https://www.ferata.hr/sto-je-ostalo-od-sinjske-bolnice-na-kraju-grada/>

Sadržaj

Uvodna riječ	3
Predgovor.....	4
Što o projektu kažu sudionici? (dio izjava iz narativnih izvještaja)	5
Naglasci s predstavljanja zbornika izabranih radova i projekta Poticanja novinarske izvrsnosti u 2020.	7
1. Irena Kustura Rosandić	
Novinarski projekt: Kako i koliko siromaštvo utječe na razvoj i uspjeh djece?.....	9
2. Ivana Kalogjera Brkić	
Novinarski projekt: „ Jesu li realne promjene koje najavljuje nedavno usvojena strategija za borbu protiv raka? “ ...	11
3. Josip Antić	
Novinarski projekt: Hrvatski otoci na rubu ili u srcu Europe.....	16
4. Nikolina Bradarić	
Novinarski projekt: Obrazovanje na „vukovarski“ način.....	22
5. Darko Buković	
Novinarski projekt: Narodni heroji kao brend.....	24
6. Marija Pandžić	
Novinarski projekt: Međuvjersko zajedništvo u prirodnoj katastrofi – katolički, pravoslavni i muslimanski volonteri Hrvatskog Caritasa.....	26
7. Barbara Kraš Kedmenec	
Novinarski projekt: Važan problem o kojemu javnost ne raspravlja često, a od strateške je važnosti – može li Hrvatska riješiti zbrinjavanje radioaktivnog otpada?	29
8. Dunja Kučinac	
Novinarski projekt: Platformski rad u Hrvatskoj: prekarnost skrivena iza online aplikacija	35
9. Aleksandar Tešić	
Novinarski projekt: (Ne)planirani kaos investicijskog urbanizma	41
10. Anja Kovačević	
Novinarski projekt: To nisu samo oni dani u mjesecu.....	44
11. Rade Dragojević	
Novinarski projekt: Popis stanovništva – Između političke aritmetike i depopulacije	48
12. Saša Paparella	
Novinarski projekt: Kako kupiti novinara? Korupcija u hrvatskim medijima	52
13. Tamara Opačić	
Novinarski projekt: Žedni pored vode	56
14. Adela Zember	
Novinarski projekt: (Ne)jednaki u vrtiću – put inkluzije djece s teškoćama u razvoju	59
15. Anita Treščec	
Novinarski projekt: Možemo li prodrijeti u njihove svjetove?	64
16. Tomislav Šovagović	
Novinarski projekt: Tragom dr. Ivana Šretera	69

17. Ilko Čulić	
Novinarski projekt: Izgubljeni i nađeni u prijevodu	73
18. Antun Brađašević	
Novinarski projekt: U spektru bogatstva različitosti	75
19. Biljana Bašić	
Novinarski projekt: (Ne)funkcionalnost u primjeni zakona o obnovi Zagreba	81
20. Gordanka Jelinčić	
Novinarski projekt: Ranjive skupine: Život sa dementnom osobom	84
21. Nives Matijević	
Novinarski projekt: Hrvatska dijaspora u Irskoj – insajdersko izvješće	86
22. Ivica Buljan	
Novinarski projekt: Lokalne politike i razvoj gradova i naselja u središnjoj hrvatskoj	89
23. Sonja Barčanec	
Novinarski projekt: Seksualnost, reproduktivna prava i roditeljstvo osoba s invaliditetom	94
24. Tanja Rudež	
Novinarski projekt: “Nove spoznaje i pristupi u liječenju raka”	98
25. Nikolina Orešković	
Novinarski projekt: Od nečujnog „ne“ do lavine – seksizam na Sveučilištu u Zagrebu	100
26. Lidija Čulo	
Novinarski projekt: Tko će braniti naš? Socijalni radnici, tihи čuvari društva	103
27. Lidija Knežević	
Novinarski projekt: EU i hrvatska obrambena industrija	109
28. Damir Kramarić	
Novinarski projekt: Približava li se Republika Hrvatska svojoj dijaspori ili se udaljuje od nje?	112
29. Mario Strinavić	
Novinarski projekt: Gospodarski i demografski mač nad Hrvatskom – život na zaštićenom računu	117
30. J. Tea Katunarić Kirjakov	
Novinarski projekt: Otkrivanje tajni Jadrana, podvodna arheološka istraživanja i lokaliteti	121
31. Branimir Bradarić	
Novinarski projekt: Obnova sela županjske Posavine poslije katastrofalne poplave	123
32. Miroslav-Edvin Habek	
Novinarski projekt: Arhiv HRT-a: bunkerirano kulturno dobro otvara se širokoj javnosti	125
33. Jelena Jindra	
Novinarski projekt: Sustav za zaštitu ili za zlostavljanje djece	128
34. Marin Šarec-Nemec	
Novinarski projekt: WEB JUNKIES – INTERNETSKI OVISNICI: Može li se i kako „reprogramirati“ djecu i mlade, ali i odrasle koji i do devet sati dnevno provode na internetu	133
35. Emanuel Brađašević	
Novinarski projekt: Ciklus o transplantaciji organa	139
36. Ivana Josipović	
Novinarski projekt: Iz prve ruke – Život nakon potresa 29.12.2020. u 12:19	143
37. Ana Vragolović	
Novinarski projekt: Invalidi u svijetu rada	145
38. Dražen Boroš	
Novinarski projekt: Sve krajnosti “zdravog” načina života: Ozbiljni poremećaji o kojima se malo zna i premalo govori	150

39. Sanja Plješa	
Novinarski projekt: Socijalno poduzetništvo – zapošljavanje osoba s invaliditetom	153
40. Andrea Latinović	
Novinarski projekt: Globalni međunarodni odnosi u svjetlu izazovnog vremena u kojem živimo i utjecaji na Hrvatsku	157
41. Marijana Matković	
Novinarski projekt: Mirovina – Kako donijeti pametne odluke za budućnost	160
42. Davorka Blažević	
Novinarski projekt: Kontroverze poslijepotresne obnove i pouke za postpotresnu obnovu	166
43. Nikola Milojević	
Novinarski projekt: Srbi u hrvatskoj popularnoj kulturi	172
44. Ivica Kruhoberec	
Novinarski projekt: Optužnice, procesi i presude (ne)smetaju	174
45. Selma Perezović	
Novinarski projekt: Sliku svoju (ne) ljubim: Dijalozi o umjetnosti i identitetu	180
46. Branka Stipić	
Novinarski projekt: SEKSUALNO OBRAZOVANJE: Desetljeća borbe za znanje o temeljnim činjenicama	185
47. Goran Gazdek	
Novinarski projekt: Održivost poljoprivredne proizvodnje, obnova i uvjeti života u ruralnom dijelu potresom pogodenog područja Sisačko-moslavačke županije	188
48. Ivan Tašev	
Novinarski projekt: Vjerska sloboda kao stijena koja čvrsto drži ljudska prava: Društvo 21. stoljeća opet dominiraju progoni vjernika	190
49. Đorđe Matić	
Novinarski projekt: Velikani hrvatske kulture iz redova srpske manjine	195
50. Anto Pranjkić	
Novinarski projekt: Istraživanje o odnosu Republike Hrvatske prema Hrvatima u BiH u pojedinim područjima ljudskog života	200
51. Borna Marinić	
Novinarski projekt: Utjecaj pandemije koronavirusa na život 100%-nih hrvatskih ratnih vojnih invalida	203
52. Željana Ivanuš	
Novinarski projekt: Položaj žena u lokalnoj politici	206
53. Bjonda Lučić	
Novinarski projekt: Beskućnici-nevidljivi ljudi od kojih okrećemo glavu, deklasirani i zaboravljeni. Promijenimo to!	209
54. Lucija Čorić	
Novinarski projekt: Deus ex machina – tehnologija, vjera i društvo	212
55. Goran Damjanić	
Novinarski projekt: Svjetlo vjere i nade u nošenju tereta u (su)životu osoba s invaliditetom	215
56. Ivan Matić	
Novinarski projekt: Felhton: Torinsko platno i Veo iz Manoppella kao dokazi smrti i uskrsnuća Isusa Krista	218
57. Lora Tomaš	
Novinarski projekt: Queer književnost u međunarodnom dijalogu	226
58. Petra Švarc	
Novinarski projekt: 2020. – Godina bez zagrljaja	231
59. Mirta Klarić	
Novinarski projekt: Nekad i danas	234

60. Pero Livajić	
Novinarski projekt: I ja to mogu i dobro znam... Sportaši s invaliditetom i medaljama.....	237
61. Tijana Vukić	
Novinarski projekt: Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara	241
62. Tihomir Babić	
Novinarski projekt: LGBTIQ* identitet – kako ga žive hrvatski umjetnici	254
63. Goran Šimac	
Novinarski projekt: Dobre vijesti.....	264
64. Lana Bunjevac	
Novinarski projekt: Mračni turizam kao ekstremna vrsta turizma.....	267
65. Sandra Bartolović	
Novinarski projekt: “Banjo, ti ni pjesmu svoju nemaš”	270
66. Zoran Stajčić	
Novinarski projekt: Oporavak klupske glazbene scene	275
67. Magdalena Rendulić	
Novinarski projekt: Destigmatizacija poremećaja sa spektra autizma	278
68. Damir Petranović	
Novinarski projekt: Splitski izbori.....	282
69. Dušan Miljuš	
Novinarski projekt: Kretanje kriminaliteta u pandemiji COVID-19 u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na kriminalitet nasilja u obitelji, imovinske delikte, te prekršaje s elementima nasilja i nasilja u obitelji, te prekršaje kršenja mjera samoizolacije i mjera Kriznog stožera	284
70. Željko Brkić	
Novinarski projekt: Kako se troši javni novac.....	286
71. Snježana Dukić	
Novinarski projekt: OPG hrvatskih branitelja u doba korone.....	289
72. Augustin Bašić	
Novinarski projekt: Ekumena i etika u poslovanju – temelj zdravog dijaloga i mira.....	291
73. Saša Radusin	
Novinarski projekt: “Građani u školi – Ljudska prava, demokracija i društvena zajednica u obrazovanju”.....	295
74. Margarita Weisz	
Novinarski projekt: Digitalizacija u zdravstvu.....	298
75. Vedrana Simičević	
Novinarski projekt: Koliko je Hrvatska spremna za razorne potrese.....	300
76. Mia Mitrović	
Novinarski projekt: Poljoprivreda i digitalizacija	304
77. Maša Samardžija	
Novinarski projekt: Glazba iznad granica	307
78. Luka Popov	
Novinarski projekt: Odnos vjere i znanosti.....	310
79. Momir Divjak	
Novinarski projekt: Poslovati u novonormalnom	313
80. Dražen Šemovčan	
Novinarski projekt: RANJIVE SKUPINE – „KORAK PO KORAK”	317
81. Ivana Vrančić	
Novinarski projekt: Zdravstvena skrb u Sinju i Cetinskoj krajini	320

Objavljeni novinarski projekti u 2021.

<https://www.aem.hr/kvalitetno-novinarstvo-2021/kvalitetno-novinarstvo-2021/>

Objavljeni novinarski projekti u 2021.

